

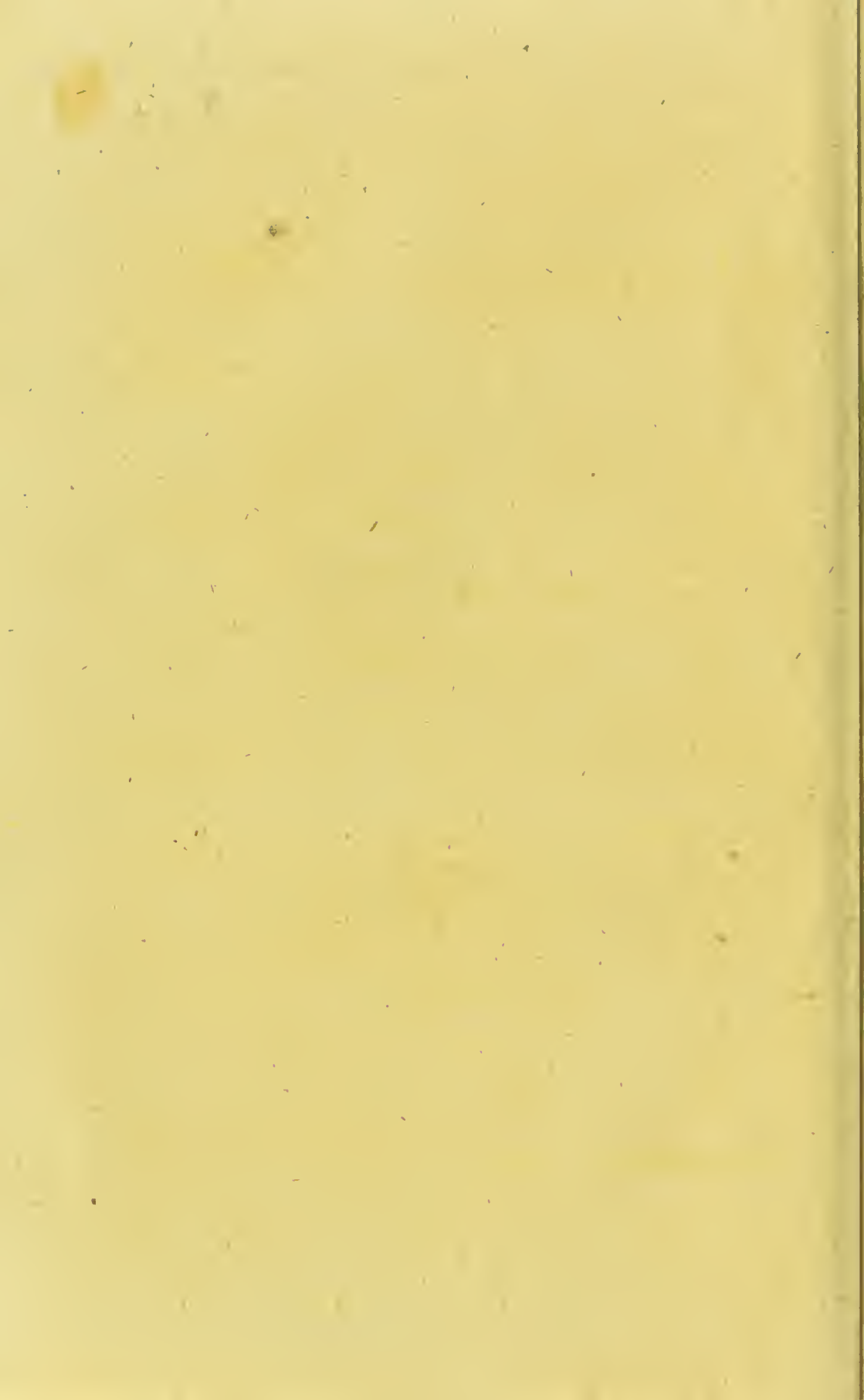
lef 3. 31

R40443

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/b21964063_0003

ANTONII DE HAEN,

QUONDAM

S. C. R. APOSTOL. MAJESTATI A CONSILIIS ET ARCHIA-
TRI, MEDICINÆ IN ALMA ET ANTIQUISSIMA UNIVERSI-
TATE VINDOBONENSI PROFESSORIS PRIMARIJ &C.

PRAELECTIONES

IN

HERMANNI BOERHAAVE

INSTITUTIONES PATHOLOGICAS.

COLLEGIT, RECENSUIT, ADDITAMENTIS AUXIT, EDIDIT

F. DE WASSERBERG.

TOMUS III.

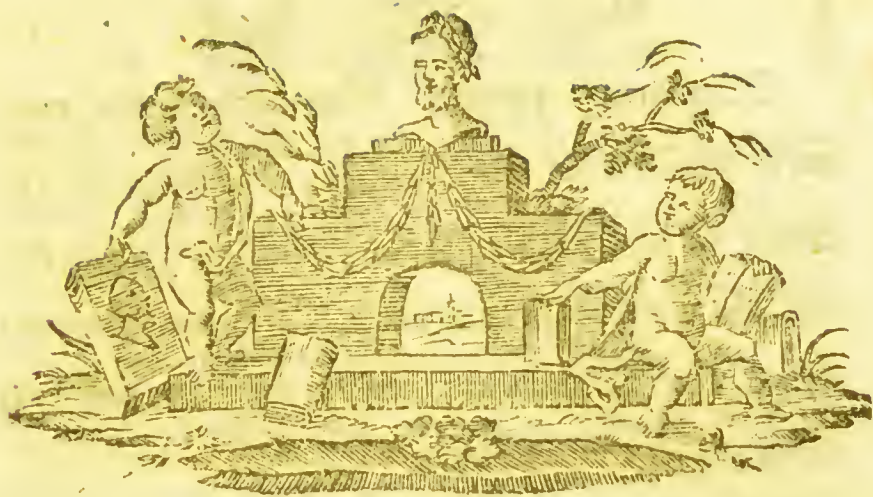

V I E N N Æ,

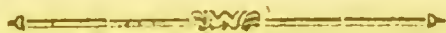
APUD RUDOLPHUM GRÆFFER. 1780.

As in Mathematiks, so in Natural Philosophy (and art of Medicine) the investigation of difficult things by the method of Analysis, ought ever to precede the method of composition. This Analysis consists in making experiments, and in drawing general conclusions from them by induction.

NEWTON.

PRÆMONENDA.

*I*nl. HAENII diffusum mage dicendi genus arctioribus nonnihil cancellis circumscribendum in sequentibus hinc inde duxi, ubi abs ullo inde in textum redundante damno fieri poterat.

Fidem quidem omnem antea jam, *Tom. II. p. 351.*, interposui, nullam omnino, vel minime essentialem, rem me ullibi omisurum: id nunc repeto, atque confirmo.

Maximam partem *Haeniana verba* retinui; dum *verba* non adhibui, *Haenianum* retinui, ut hac phrasi utar, *spiritum*: hinc & peculiatus, aut repetundarum, criminis litterarii minime reus, jam non opus est, ut ampliori sermone pro me dicam. —

Quodsi rei, quam perficiundam suscepi, ea foret indoles, ut pro lubitu diducere integrum foret pomœria, *Haenianis* frequentius interferuissem ex monumentis Patrum omnis ævi a divo usque Coo deprompta præcepta, inprimis vero æternitati sacra observata, candore solo sæculorum vicissitudines ferentia, theoria omni, labili toties ac lubrico innixa fundamento, longe sublimiora. Verumenimvero, adlatam prius ob causam, tentari hæc omnino non poterant; utut omnem, cui ex meliore luto finxit præcordia Titan, fateri debere crediderim, non levia tali ex opere tum medicæ doctrinæ, tum litterariæ, (quam multi, ceu superfluum, aut noxiam plane,

ne,

ne, adspernantur, negligunt, horrent, angusti ingenii homines,) redundatura fuisse commoda. Adtendant velim ad hæc Illi, qui mihi fors litem movere voluerint, cur hoc illudve majoris aut minoris molis non adduxerim opus, quum tamen sit egregium; cur hanc illamve reticuerim observationem, medendi methodum, episcrisin, adtentione sane dignissimam; cur demum fecerim, aut non fecerim, quorum exposui rationes: accedente simul BIBLIOPOLÆ gravi, dum de editione operis agitur, cujus Ipse non mediocres periclitari sumtus debet, sententia. Qui vel oscitanter artis noverit ambitum, morborum non phalangas sed exercitus, in diagnosi, prognosi, therapeia difficultatem, Virorum Celeberrimorum obposita frequenter axiomata; qui eminus consideraverit fidem vix non superantem circa hæc editorum hactenus scriptorum copiam; qui vel uno oculo conspexerit Immortalis HALLERI Bibliothecas, ut reliquas omnes taceam;

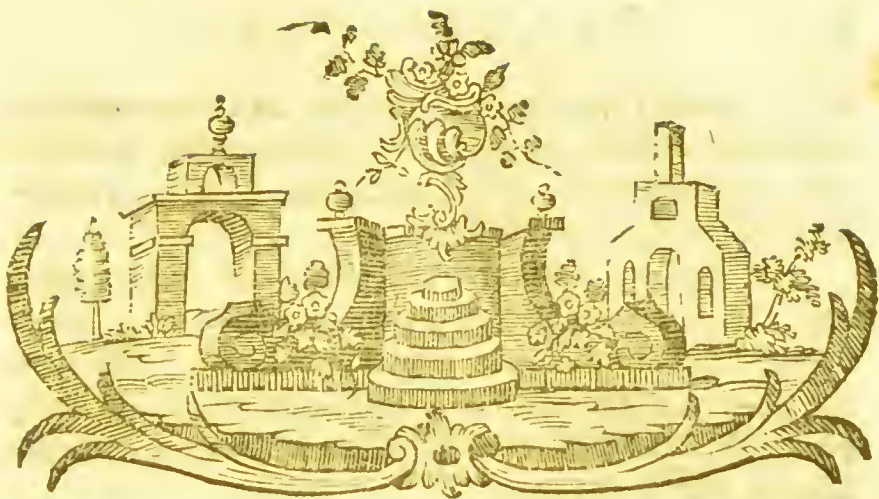
Ille fors judicare poterit, quid consilii capere integrum erat, rebus dicto in statu versantibus.

Ne vero omnia prorsum subprimerem additamenta, consuluerunt ac *voluerunt* Viri magni, quos veneror; quos tamen hic nominare non licuit. Rarius illa adjeci, minimeque diducta.

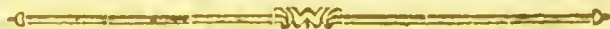
HAENIANA *additamenta* signis [] MEA () continentur.

Ubi demum a *beati* AUCTORIS thesibus diversi quid tenui, nunquam non officia, quæ & *Celeberrimo per orbem Viro*, & *meo olim Præceptori*, deberi noveram, ceu normam mihi proposui.

SYMPTOMATOLOGIA PATHOLOGICÆ.

§. 801.

Id præternaturale, quod ex morbo, ut causa, in corpore ægroto fit, ita ut distingui queat tamen ab ipso morbo & ab ejus causa proxima, vocatur SYMPTOMA MORBI.

Multi forsan putabunt, hoc operosum caput, cui exponendo nos nunc accingimus, merito omitti potuisse; quum centies audituri sint repetitionem eorum, quæ in *cap. præcedenti de CAUSIS MORBI* dicta fuerunt: ast maxime hi falluntur; quum visuri sitis tantam sæpe in symptomatibus morborum a causis morborum differentiam, ut ipsa symptomata evadant morbi prin-

cipes : quum præterea in capite hoc de symptomatibus morborum Medici animus rite instruatur in causarum tum determinatione, tum adplicatione. Ergo videbitis ejus summam necessitatem.

Συμπτῶμα a *συμπίπτω*, *simul cado*, *una cado* : ergo symptoma coincidens, casus accedens est, ita definitus a GALENO, quod morbum sequatur, velut umbra corpus. Est id, quod simul cum morbo in corpus cadit. Vox hæc in Medicina adhibetur, ut significet in morbo id, quod

- 1) distinctum sit a morbo ;
- 2) distinctum a morbi genere ;
- 3) distinctum a morbi causa.

Rem exemplo explanabo. Homo hucusque sanissimus, nunc caput percutitur. Quid sit ab illa percussione? Effunditur sanguis ex arteriis intra cranium fitis; effusus cerebrum comprimit; compressione illa turbatur cerebrum; homo cadit in terram apoplecticus. Homo ille jam vomit bilem, brevi redditam æruginosam. Bilis æruginosæ vomitus non est ipse morbus, nam morbus est apoplexia : nec est morbi causa, nam causa est percussio cranii. Quid ergo est? Est diversum quid & a causa morbi & a morbo; est aliquid natum, seu aliquis effectus percussi & pressi cerebri.

Si autem ratione ex morbi causa fluit, dicitur CAUSÆ SYMPTOMA. Homo caput percutitur eique nervus in illa percussione ita læditur, ut sit semivivus, semimortuus: quo fit, ut miræ convulsiones ac spasmi oriantur. Jam illi spasmi fiunt a læso nervo & non a morbo, qui apoplexia est. Ergo est symptoma causæ morbi, non vero symptoma ipsius morbi; nam potuerat apoplexia esse, sine hujus nervi spasmo. — In alio casu homo laborat febris ardente, & patitur sputum sanguinis ex pulmone. Hoc sputum sanguinis non est ipse

ipse morbus; nam morbus est febris ardens. Febris illa vero adesse poterat sine sputo sanguinis. Sed neque etiam illud sputum sanguinis est causa morbi; nam febris ardens a longe aliis causis originem ducit, & aderat ante hæmoptoën: porro est symptoma illius causæ, quæ febrim ardentem effecerat; scilicet copiosioris & agitationis sanguinis, ita, ut tenella vasa, ejus vim sustinere non valentia, in pulmone diffingantur.

At vero, ubi ex alio priore symptomate, ut causa prodit, adpellatur συμπτῶμα συμπτώματος. Homo v. c. ille idem, qui feбри ardente laborabat, considerabatur a nobis sputum sanguinis habere; quod sputum sanguinis feбри ardente poterat abesse, adesse; nam ad naturam febris ardentis non pertinebat: erat ergo symptoma non ipsius morbi, sed symptoma ejus ipsius causæ, quæ causa febrim ardentem produxerat; scilicet symptoma sanguinis copiosi, densi, moti. At vero ponite, hunc eundem hominem, qui feбри ardente laborat & sputum sanguinis patitur, jam copioso effluente sanguine cadere in animi deliquium. Profecto hoc symptoma animi deliquii non potest dici symptoma morbi; nam morbus ille non habet hoc semper adjunctum. Nec potest dici symptoma causæ morbi hoc animi deliquium; nam sanguis copiosus, densus, motus, non solet ob hanc causam facere animi deliquium. Quid ergo est? Animi deliquium est symptoma sputi sanguinei: sputum autem sanguineum erat symptoma, non morbi; nam febris ardens non habet pro consueto symptomate sputum sanguinis; sed erat symptoma causæ morbi, scilicet symptoma sanguinis copiosi, densi, moti. Animi ergo deliquium, in adlato casu, est symptoma symptomatis.

Homo pleuriticus, ad intolerabilem lateris dolorem sedandum retinet animam: sed voluntaria hæc re-

tentio, arctans thoracem & pulmones, efficit, ut sanguis inflammatorie spissus per angustias pulmonales nequeat perprimi.

En igitur pleuritidi junctam peripneumoniam! sed peripneumonia hæc non est symptoma pleuritidis; quum hæc sine illa esse poterat. Immo, si exacte velimus loqui, non est proprie dictum symptoma causæ morbi; scilicet, non est directe, immediate symptoma sanguinis inflammatorie spissi & vasa arcta obstruentis: nam si homo ille latera sua non compressisset, peripneumonia nata forte non fuisset. Ergo peripneumonia illa est symptoma, non morbi, non causæ morbi, sed compressionis thoracis.

Verum id ipsum, quod morbo superaccedit ex diversa a præcedentibus origine, potius dicetur ἐπιγενήμα, ἐπιγενόμενον, συμβέβηκος: id est, simul cum morbo ambulans & morbo superaccedens. Homo febris ardente laborans, ab Idiota accipit theriacam, vel calidissima alia, ut sudet & materiem morbificam, ut ajunt, sudore expellat. Sed redditur morbus infinito pejor. Illud porro est revera ἐπιγενόμενον: nec, si morbus modo superetur, hoc manebit. Igitur, neque a morbo, nec ejus a causa, sed a longe diversa origine hoc natum symptoma.

Homo pleuriticus, morbum hunc a flatibus oriri credens, (quod damno suo nimio sæpe homines credunt), sumit v. c. spirit. vini destillatum cum aniso, carvo, lavandula &c.: ducitur inde miserrime ad mortis fere limina usque. Non est autem hoc a morbo, non a causa morbi, non a symptomate causæ, sed est ἐπιγενόμενον, superaccedens symptoma.

Puerpera habet deliquium a lochiis subpressis ob terrorem injectum; non ergo a puerperio, non a partu laborioso, non a vitio ullo solidi aut fluidi, hoc epigeno-

genomen oritur, sed a terrore, qui nil commune habebat cum statu puerperii.

Unde illa ἐπιγενόμενα probe cognoscenda notandaque in morbis; quum sæpe adeo morbi faciem mutant, ut plane alius a se ipso videatur. —

Ἐπιγένημα interdum morbi symptoma significat; ut lingua alba, saliva superinducta, febris remissionem indicans, postquam antea lingua exusta & arida fuerat: ita *Coac. N. 230* apud *Foës.*

2) Vocarunt sic symptomata, quæ ratione aucti morbi succederent. Ita *GALENUS* in *Aph. 35—6.*, „supervenire ἐπιγένεσθαι. *Supervenire* morbis alios morbos & symptomata, veteribus Medicis moris erat dicere, quæ ipsius morbi augescentis ratione accidere consueverunt. Talis enim est *PRAXAGORÆ liber de supervenientibus.* Eadem ratione *HIPPOCRATES Aph. cit.* dixit: *Hydropicis supervenientem tussim malam esse: quum enim in hydropicis adfectibus aquosa humiditas tanta copia creverit, ut jam asperas arterias occupet, deinde tussis superveniat; tunc, ne haud ita multo post homo suffocetur, periculum imminet.*“ Deum *HIPP. lib. de morbis p. 522.* diserte ait: „morbos supervenire morbis, malum esse; quod uno exhaustus pene homo, alteri ferendo non sit par.“

Medici sensu ultimo vocem hanc accipiunt hodie in scholis; ut scilicet designetur ea aliquid, quod ad morbum, de quo agitur, non pertineat. Præterea *BOERHAAVIUS §. 879* ait: „Illa autem signa quæ docent mutationem, variatasque conditiones morbi, nomine dicuntur *epigenomena*, §. 880. quorum tanta est vis ad bene cognoscendum & curandum, ut vix aliud sit, quod plus emolumenti in praxi adferat: unde etiam summa nocumenta oriuntur, his neglectis.“

§. 802. *Unde efficitur, ipsa hæc symptomata &c.* Symptomata illa priora, scil. morbi & causæ morbi, pacantur, pacato morbo; cessant, eo cessante, adeoque curam peculiarem non postulant. Sæpe tamen contingit, ut illa symptomata fiant adeo fortia & vehementia, ut postulent curam peculiarem, ni velimus hominem, e morbo forte evasurum, violentia perire symptomatum. Dolor in pleuritide aliquando talis, ut mortalium nemo ferendo sit, ac ut citissima gangræna nascatur: conpe-scenda ergo, ne homo pereat.

Homo habet febrim continuam putridam, quæ videtur artis obaudire legibus, ut Medicus spem foveat felicitis curationis. Verumtamen, uti optime dixerat HIPPOCR. *Aph. 2—19.* „acutorum morborum non omnino tutas esse prædictiones; neque mortis, neque sanitatis,“ dum omnia videntur belle procedere, oritur quandoque subita phrenitis; non a materia mota morbosa, critica, sed a mota cruda; quæ phrenitis, si negligenda credatur, eo, quod morbus acutus sese bene habuerit, occidet hominem. Ergo est symptoma considerandum ut morbus ipse, curandumque ut tale.

Leve delirium non peculiarem sui curam poscit, crudo, aut cocto jam morbo; nam id sæpe transitorium: (*) at phrenitis docet novam præsentem inflammationem; adeoque sui curam poscit. Inter symptomata critica sæpe delirium est, nunquam phrenitis.

(*) Sed notandum simul, segnius ideo nequaquam spectandum esse tale delirium, levius licet sit; quum sæpenumero subito, & quin credidisses, quin gradus intermedios absolvisset, vertatur ad akmen; quod in læsionibus capitis a lapsu, vel contusione, haud infrequens, ut dum Medicus aut Chirurgus omnia jam in vado esse autumat, ac vix ulla jam

in-

intensiora adsint symptomata, subitanea erumpant ferocissima. Sic & a lapsu v. c. per scalas, dum Æger cum sanitate ex integro jam in gratiam rediisse censetur, succedit catalepsis, epilepsia, tetanus, &c. uti non una docuit observatio. Prævidere quidem futura omnia vix licet Mortali; ast haud raro neglecta cernuntur a minus peritis aut adtentis, aut non acri sat mentis acie instructis, quæ elata, ut ita dicam, voce, sui præsentiam aut adventum, notum fecerant.)

Deinde, quod peculiariter, quæso, attendatis, symptomata illa non semper sunt symptomata morbi, ut Auctor *Cl. B.* bene advertit; sed sunt sæpe morbi ipsi per se. Centies enim & millies contingit, ut homines laborent vomitu, nausea, adpetitu depravato, colica, diarrhæa, kephalalgia &c., citra morbum principalem, in quo hæc contingerent. Nam eo in casu homo non habet febrim, non habet aliud malum, sed tantum colicam, diarrhæam &c. Videtis ergo, quod symptomata vocamus morbi, vel causam morbi, vel etiam epigenomenon in morbo, idem nunc consideramus non a morbo, non a causa morbi, non aliunde morbo superaddens, sed per se ortum; adeoque ut ipsum integrum morbum.

Symptomatologia ergo cognitu est perquam necessaria, 1) quia in morbis symptomata sunt sibi linquenda vel non linquenda. Id porro, ut internoscamus, oportet nos, præter cognitionem morbi ejusque causæ, habere exactam & adcuratam cognitionem symptomatum, ut distinguamus ea: quid nempe sint? unde nata? quinam eorum effectus? Inde enim patet, sintne sibi linquenda aut sopienda.

2) Cognitu necessaria Symptomatologia, quia symptomata nascuntur citra ullum alium morbum, ut
vomi-

vomitus, nimia alvus, inappetentia &c.; ita, ut ablato hoc symptomate in homine illo, nil haberes, quod culpares. Igitur in illo homine hoc symptoma est ipse, ipseque solus morbus. Igitur hoc solum symptoma, five hic solus morbus, auferendum destruendumque est, Quis vero auferet, quis destruet, nisi, quid sit, unde natum, quî auferatur, adprime noscat?

Hanc igitur hinc habebitis utilitatem, ut noscatis symptomata talia quadruplici modo: 1) quatenus morbi sint *ipsi*, nullo modo ab aliis morbis dependentes; 2) quatenus *symptomata* sint *aliorum morborum*; 3) quatenus in morbis sint *propria* aut *aliena*; 4) quatenus *sibi* sint *dimittenda* aut auferenda.

Crescet hujus Vobis doctrinæ utilitas, quia docebo simul curam symptomatis, ut morbi principalis; & symptomatis, ut symptomatis aliorum morborum.

Cura hæc in multis eadem erit, differens in aliis. Eadem, quoad lenimen & ablationem effectuum horum symptomatum; differens in eo, quod symptoma, ut morbus ipse, Vobis sit integre destruendus, sine ulla hæsitazione; symptoma vero morbi semper a Vobis sit postulaturum, ut ex natura morbi proprii noveritis, an sit mitigandum, & quomodo? auferendum & quomodo? sibi linquendum, & quam ob causam?

Clarioris doctrinæ gratia *Cel.* PRÆCEPTOR ad certas refert classes, secundum VETERUM, quos laudat, divisionem.

VV. revocabant ea primo ad *actiones læsas*; scilicet ad actiones vitales, animales, naturales læsas: quas omnes recordamini me Vobis explicuisse *initio Pathologiæ*: 2) ad *retentorum* & *excretorum vitia*; quæ in recentissima adhuc memoria Vobis sunt ex *Ætiologia*: 3) ad *qualitates corporis mutatas*. Qualitas corporis vocatur omnis conditio corporis humani, quæ
sensi-

senfibus a Medico observari queat; tactu nempe, gustu, olfactu, visu, auditu. Qualitates illæ semper definitæ sunt ac notæ: ubi ergo sensu quocumque corpus mutatum deprehendebant, eo vertebant examen. Sic tactu examinabant asperitatem, siccitatem cutis non perspirantis (inprimis autem pulsum arteriæ, tum & varia alia in corporis externa superficie, vel & in interioribus præternaturalia; situm infantis magis minusve a legitimo recedentem, tumorum duritiem, molli-
tiem, fluctuationem; fistularum, sinuum vulnerum ambages, &c.); olfactu, fœtorem sudoris, excrementorum alvi ac urinæ; visu, colorem oculorum, cutis (linguæ) flavum, pallidum, viridem, nigrescentem; auditu (ac visu simul) mentis alienationes, furores, deliria (ossium fractorum stridorem.)

Videtis igitur totum observandi campum nobis patescere utilissimumque esse, ac universum corpus humanum cum tota sua oeconomia Vestro denuo examini subjici. Verum deest huic, quam adorimur, pertractationi primaria res, omissa VETERIBUS, a FERNELIO aliisque confusissime addita; nempe omnium enarrandorum morborum, sive symptomatum causa: quam qui reliquis adjunxerit, ut fecit B. completam habebit symptomatum historiam.

Erit ergo caput hoc compendium Praxeos totius: nam morbus narrabitur, causa ejus explicabitur, curatio addetur, eumque in finem dictitabo aptas, ni fallor, formulas.

§. 803. *Prima igitur classis horum digeritur &c.* Animadvertitis, actiones corporis, quanquam fusius, expolitas, tamen ex mente Cel. PRÆCEPTORIS denuo esse recensendas. Refricabitur igitur memoria earum rerum ita, ut per omnem vitam oblivisci eas non possitis.

In quibus recensendis ordo habendus idem prorsus, qui in AETIOLOGIA; a primæ digestionis officina oriundus, inprimisque adpetitus venit examinandus.

Adpetitus in cibos & potus. In utrumque enim feratur oportet; qui in alterutrum tantum, non bonus dicendus est: nam coqui v. c. qui a cibis abhorrent & adpetitu assiduo in potus feruntur, licet sani, semina tamen morbi jam habent. Loquimur porro de homine nato, quod adpetitu feratur in hæc duo: nam posset aliquis dicere, fœtus maturus adpetitu creditur ferri in aërem, licque exsuscitare futuri partus conatum.

Voce adpetitus intelligimus naturale illud desiderium, quo quodvis animal nititur in sui conservationem, per ea, quæ novit, suas conlapsas reficere vires.

At vero vitatur hæc facultas in homine multis modis: vel enim *imminuitur*, vel *aboletur*, vel *augetur*, vel *depravatur*.

Primus modus vocatur *Δυσoreξία*, a *δύς* *difficulter*; *ὄρεξις* *adpetitus*. *Adpetitus* ergo *difficilis*, sive *imminutus* hinc significatur. — *Dysorexia* etiam vocatur, quia *difficulter* excitatur, & nisi aut stimulo, aut gratissimo olim cibo, cæterum sit languens.

Alter modus est *Ἀνอเรξία* *adpetitus deletus*; ad quem etiam pertinet *Ἀποσιτία*, sive abhorrens cibi fastidium, ita, ut homo tunc vivat sine nutrimento brevique concidat. Quod ciborum fastidium in acutis, post *Ἡπποκρί.* semper suspectum habemus.

Tertius modus est *Βῆλιμος*, *fames dicta bovina*, vel *ὄρεξις κυνώδες*, *fames canina*: quibus vocibus VV. significabant inmaniter auctum adpetitum.

Quartus modus dicitur *κίσσα, μάλακτα, pica*; quam exponunt esse *adpetitum vix superabilem*, vel *eorum, quæ in nutrimentum commutari queunt*; id est in cibos bonos, sed nimia aviditate & voracitate ingestos; vel *eorum, quæ neutiquam apta huic operi, quæque indigestibilia* vocant, ut in causis procatarcticis dictum. Alius enim hominum est ventriculus, alius animalium; immo alius ventriculus nationis, (cujus rei copiosæ occurrent instantiæ in opere, cuius primam partem mox prælo dare potero, syllogen observatorum rei medicæ omnem ambitum inlustrantium, notatu dignissimorum, ex Cel. Itineratorum Relationibus & caris & amplis, hinc paucioribus Medicis innotescentibus, complectentem,) temperamenti, ætatis, hujus, quam illius. Unde intelligimus, pro hac tanta varietate etiam incredibiliter differre digestionis vim. Indigestibilia porro sumuntur hic vel relative, vel nullo plane modo ab aliquo homine digerenda. Indigestibile relative est v. c. caro suilla fumo & sale indurata, ab Aratore facile diffunda, a Puella nullo modo digerenda. Absolute indigestibile vocamus lapides, carbones, carnes crudas, (*) aliaque quæ nullus digerere hominum ventriculus potest; Hottentotos in australi Africæ parte, aliasque anthropophagas nationes si excipiat; in quæ tamen appetitus puellarum infantumque acido laborantium inmaniter sæpe fertur.

(*) (Cretam, ligulas, atramentum, pisces crudos, insecta varia &c. — Referenda huc etiam instantia DRUSI, secundi filii GERMANICI, fame enecti, dum vitam per novem integros dies solo culcitæ tomento sustentasset, v. TACIT. *Annal. L. VI. cap. 23.*, cui tomento etsi præterquamque lana aut equorum setæ adhibeantur, tamen & ex plantis fieri solebat, referente PLINIO, *Hist.*

Nat. L. XXVII. c. 10. „Gnaphalion, alii chamezelon vocant; cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur. „Urgente annonæ defectu, ubi ne infantibus quidem propriis, ut vitam suam labascentem suslentarent, pepercerunt matres, mira sæpenumero rerum indigestibilium ingestarum adnotata occurrunt exempla.“)

Causæ horum symptomatum plerunque deprehenduntur pituita iners, viscida, obruens. Causas hujus Vos docui & effectus §. 764., redibit sermo inferius. Vidimus a causis variis pituitam natam obsidere ventriculum & intestina; ita, ut & motus peristalticus eorumdem hinc inpediatur & membrana interna villosa a rebus stimulantibus non adficiatur; maxime a blando illo stimulo liquoris gastrici & enterici.

Altera causa est *bilis absentia*. Vidistis ad §. 773., bilis, sano in homine, effectus esse, ut glutinosa & tenacia dividat, solvat. Deficiente jam hoc menstruo, (aut inertii nimium, effæto, vappido) necesse est, mucilaginosæ alimenta inmutata manere, & deficiente stimulo bilioso, accumulari.

Tertia causa *salini suppressio*. Mira expressio! humor gastricus habet lenem salsedinem, a sale humorum nostrorum nativo, qui ad ammoniacum quam proxime accedit. Augetur quidem illa salsedo in illis, qui multo sale marino utuntur. Verum solet naturalis adesse salsedo etiam in illis, qui sale non multo utuntur.

Ab illa lenissima salsedine oritur in vacuo ventriculo ad nudos villos & nervos lenissimus stimulus, qui appetitum excitare videtur. Ubi vero homines humores adeo blandos habent, vel vappidos, ut salinum istud fere absit; non adficiet grato suo stimulo nervos ventriculi, & languidus erit appetitus.

Sola

Sola tamen ratio adpetitus in illo stimulo non quærenda: nam homo levi stimulo adsuescit; ita, ut infans primo male habeat a vino, dein, factus adolescens, inde recreetur, ac si abutatur, vix inde ultra adficiatur. Homines primo bene adpetentes amant sensim plus salsa & aromatica: hinc demum sine illis vix possunt comedere; non adficitur ventriculus a consuetis, & debent sensim fortiorem stimulum habere.

Quarta causa est *fibrarum laxitas aut paralyxis*. Perpendendum hic, antequam pergamus, quam diversæ causæ unius morbi; quam diversa ergo cura debeat adhiberi; quam inania inde sint illa nomina Elixiriorum, universalium stomachicorum. Remedium diversum sit pro causæ diversitate. —

Quantum ad laxitatem ventriculi fibrarum, dictum in AETIOLOG. §. 756., quomodo a distento maxime ventriculo fibræ amittant tonum suum, tandemque fiant paralyticæ: ut de vesica urinaria nimis distenta diuque, sæpe dictum. Ut porro topicum malum topicam facit paralytin; ita paralytica dispositio universalis posset idem ventriculo creare malum.

An ergo decantata illa amara stomachica hic commendanda? Non nocebunt, sed non sufficient. Requiritur hic roborantia, adstringentia; quæ, interponendo se inter laxa fibrarum elementa, robur augeant earum. Dando ergo amara non nocemus quidem, sed nec directe profumus; terimus tempus, languentium potentia abutimur & vehementer diffamamur; dum alius, rerum intelligentior, apto remedio rem tetigerit acu.

Quinta causa *sordes a putrido*. De his egi sub finem AETIOLOGIÆ. Quid hic universalia illa stomachica amara? Nocumento erunt. Quamdiu putridum illud hæret, delebit adpetitum, horrores creabit ad plera-

que adsumta : acidis corrigendum aut emetico expellendum erit. Cætera calida, amara, stimulantia motum augent, calorem excitant, augent putredinem.

Sexta causa *sanguinis aquosa indoles*; quæ debilitat fibras omnes, adeoque & ventriculi. An hic saltem stomachica amara? Verum stomachicum hoc in casu est, aquas nimias evacuare, sanguinem aquosum conpingere, laxatam fibrarum compagem adstringere, firmare. Amara non sat valida, pro momento juvabunt stimulo, bilis defectum utcunque subplebunt; sed tardissimam curam, nec integram, facient.

Septima causa *obesitas*. In genere loquendo humores acriores tenuiores sunt, carentes scilicet oleosis particulis mucilaginosisque: acria enim solvunt oleosa ac tenacia eaque dividunt. Quando acria sic dicta nimium deficiunt in nostris humoribus & salinum illud naturale deest, de quo jam loquuti sumus, & bilis non sat acris est, oleosæ partes in sanguine abundant, accumulantur, secernuntur in membrana cellulosa & adiposa, accumulataque ibidem pinguedine nascitur obesitas. Ergo ea ratione obesitas sine adpetitu est, quia denotat, deesse in humoribus illum stimulum, qui adpetitum excitet. Cæteroqui homines & obesi esse possunt & voraces, quales novi. Vel enim possunt acria multa & aromatica ingerere (inprimis, quod plerumque fit, majorem copiam vini, spirituum ardentium, decocti meraci Coffeæ &c.), quo defectum stimuli subpleant, aliquando plus quam liceat: vel potest acrimonia quædam sensim generari in ipsorum humoribus, non tam valida, ut solvat pinguedinem, sed sufficiens ad ventriculi villos exstimulandos.

Octava causa, *otium*. Dictum antea in AETIOLOGIA., cur validis sese exercentes laboribus, bono gaudeant adpetitu. Dissipant siquidem perspirando potiore humorum

morum partem; ita ut, si jejunent, cadant in animi deliquia: unde & copioso & solido indigent nutrimento. Quicumque vero suos dies tranfigunt otiosi, non perspirant multum, non dissipant suos humores, hincque appetitus naturalis ad deficientis reparationem incitari vix potest.

Datur tamen etiam exceptio in Otiosis. Novi enim, quos in media desidia appetitus devoret. Otiosi namque, ut de Obesis vidimus, possunt acrimoniam generare in humoribus, quiete & prava diæta; possunt diu jejunare; ita, ut bilis, ventriculum subiens, appetitum excitet.

In genere interim verum est, otiosos homines desidesque appetitu privari. Quodnam sic stomachicum remedium? Strenuus labor, dissipans oleosa, movens humores quiescentes, poterit prodesse. Obesi homines conentur motu multo plus perspirare: quo juvant acida multa, infusa aromatica, quæ augeant perspirationem & pro remediis contra nimiam obesitatem celebrantur; v. c. infusa card. bened., centaur. min. &c.; sed, ut dixi, augendo perspirationem obesitati nimiae possunt prodesse.

Pro nona causa *sitis* addi potest: quamdiu enim sitis adest, nullus appetitus viget, ut mox visuri estis, agente me de siti. Textus tamen non habet hanc causam.

(Variæ adhuc aliæ addi possent causæ: sic, dum saliva aquosa nimium est saleque omni innato caret, effectus certo sub respectu similis oriri potest, ac si bilis effecta sit: dum nimium exspuitur, dum nicotianæ fumus copiose adtrahitur. Quando saliva sputatione perpetua profligatur, perit utique, BOERHAAVIUS ait, una ex causis non invalidissimis famis atque concoctionis, paratur chylus deterioris

notæ, sanguis ipse diluente liquore privatur: ea omnia mala imminent tabaci amatoribus. Certe existimo, consuetudinem hauriendi fumum siccæ nicotianæ nocere omnino macilentis & hypochondriacis, concoctionis vires debilitare, adpetitum subripere. Quare, quando primum ejus usus invaluit, laudata est pro vera famis antidoto. — Apud *Brasilienfes* eo scopo tabaci fumum familiarem fuisse, ex *LERYO*, tum & pastillos ex conchyliis cum foliis tabaci, ex *MONARDE Inl. HALLERUS* retulit ad hunc locum.

Præterea abusus pinguium; abusus mellitorum, saponaceorum, gelatinosorum, pulverum terreorum, lap. cancror., boli, magnesiæ, tum nitrosorum, pulveris antispasmodici Stahlî, e. s. p.; quæ multi adsumere confertim solent, quin vel remedium, vel morbi, quo sese laborare credunt potius haud raro, quam revera laborent, noscant indolem; verbo, quin, cur illa sumant, aut sciant, aut habeant, rationem; abusus nimii potus calidi, quo multi multæque ventriculum macerare solent; spirituosâ nimia, acredine stypticaque dote fibras constringentia; idæa sensatiove rei ingrata, terror subitaneus, aut gaudium expectationem superans, rodentes curæ, &c. causis expositis accenseri queunt.)

Hucusque de causis adpetitus inminuti, deleti: progredimur nunc ad causas adpetitus aucti, nimii.

I) *Acrimonia acida, salina, biliosa, atrabilia-ria; ad stomachum & intestina delata.* Revocanda hic, prius de hac materie dicta, erunt in memoriam. Bilis siquidem, quamdiu stimulat, nec corruptione sua adpetitum, ut vidimus, delet, potentissimum est stimulus ad adpetitum. Quare & amaricantia omnia dicuntur

tur appetitum excitantia: quod aliquando verum, ut vidimus. Sed, si insatiabilis quandoque hinc nascatur appetitus, remedium erit, acidum diluere aquosis, obtundere oleosis, inmutare obposito sale alkalino, terreis absorbere: remedium erit, salinam nimis excitulantem humorum diathesin diluere aquosis; lenire, obtundere oleosis, mucilaginosi: remedium erit, bilem nimiam solvere educereque de corpore sapone, acido, eccoprotico: remedium erit, bilem atram ita dirigere, ut partim propediem dicturus sum.

2) *Vermes*, quorum historia in *AETIOL.* data. Remedia varia sæpe inutiliter adhibentur, sæpe pulcro cum eventu. Laudari solent contra vermes amara quæque, tum sola amaritie & stimulo agentia, tum vi solvente & purgante. Aloë, myrrha, assa fœtida; sem. fanton. zedoar. carthami; rad. valerian.; polypod. querc.; filic. maris, imperatorix, gentianæ, helenii; fol. malabathri, fenn. alex, cent. min., absinth.; pulp. colocynth., agarici fungus: cort. peruv., simarubæ, bulbus allii. Hæc enim omnia mucum abundantem, in quo vermes nidulantur, solvunt, abstergunt; stimulant ventriculum ac intestina, ut mucum deponant, cum quo simul vermes sæpe vivi expelluntur. Vidi glomeres vermium fere pugnum magnos, intertextos glutini, sic alvo excretos. Sunt etiam casus, ubi mercurius, mars, martis vitriolum, æthiops mineralis, stannum, cuprum, vi quodammodo propria & specifica contra vermes agere videntur. Utrum vero recensita hucusque remedia, sive omnia, sive multa, ipsos vermes turbent ac necent; an potius mucosos vermium nidos destruant, ambigui hæremus.

(In seorsim edito libello *Hæniiano de Vermibus*, quod accessionibus meis auxi, plura legi poterunt

terunt circa *anthelmintica*. — Experimenta certissima extra dubitationis posuerunt aleam, vermes a multis remediis fugari, quod insensas, noxias, deleterias hæc in illorum corpora exserant vires; non quod in nidos mucosos operentur: etsi quidem inficias ire non liceat, tum ex illis ipsis remediis nonnulla, tum & diversa alia, nunc dicta ratione in vermes agere. Id vero tenendum, non cuivis vermium speciei noxium æque quodvis esse remedium: hinc incaustum sæpe adhiberi rem, quæ in alio casu officio suo non defuerat. Oleum essentielle amygdalarum amararum, cujus parandi normam primum *Cl. DARIES* debemus, ceu egregium vermium intestinalium, teretium inprimis, antidoton commendare queo.)

3) *Fibrarum in iis validum robur*. Sive robur sit universale per totum corpus, sive in primis tantum viis; semper tunc ventriculus & intestina vim maximam exercent in ingesta, cito evacuant & deinde præ stimulo bilis, succi enterici, gastrici, excitant appetitum. Vidimus enim mox, a flaccidis fibris viscerum languere deficereque appetitum nimium: χαλκέντερες vetustas dixit hos homines, quasi habentes ænea intestina. Motum peristalticum tales magnum habent. Remedium erit potus copiosus, diuturnus aquæ mellitæ, saccharatæ; maxime potus debilis herbæ theæ cum multo saccharo: hinc talis potus adeo noxius in debilibus visceribus, (Nec salubrius decoctum illud, viribus omnibus orbatum, pulveris seminum tostorum coffeæ, quod non paucæ femellæ, quibus, ut melius compararent, non prospexit fortuna, ex pulvere hoc, dudum jam decoctione exhausto, conficiunt, ventriculum destructum vel odore saltem coffeæ

coffæ facile compensantes. Vix non eandem rem de mulierculis helvetis questus est magnus ZIMMERMANNUS.)

4) *Motus adfiduus*. Paulo ante dictum, quantum, & cur, desidia deleat adpetitum. Ex obposito, qui valide movent corpus, hi suos dissipant humores, multum perspirant, indigent novo alimento perpetuo, ne deficient. In horum vacuo ventriculo & intestinis naturalis stimulus falsus monet reparationis perditorum. Est una ex rationibus, cur nunquam quiescentes infantes adeo voraces sint. (Cur & equitatio, & lusus billard, & deambulatio sæpe restituant deperditum adpetitum, vel sola, vel aliorum remediorum actionem plurimum adjuvent.)

Ex observatis, præcipue RUYSCHII *obs. anat. No. 74.*, inter causas voracitatis recenseri potest *pylorus capacissimus*; quo fit, ut ingesta non sat diu hæreant in ventriculo; unde salini stimuli in ventriculo vacuo continuo resuscitant adpetitum.

(Pleraque demum, obposita illis, quæ antea adpetitum tollere aut minuere fuerunt dicta, eundem augebunt, intendent: referendus huc & animus curis non obpressus, & aër purus, levis; unde in summitate alpium helveticarum & homines & armenta adpetitu vigent, nitoreque corporum adeo feriunt oculos.

Visis causis adpetitus *inminuti deleti*, tum *aucti*, *nimii*, videndæ nunc sunt causæ adpetitus *depravati*.

I) *Acer humor prædominans*, vix nisi *insueto assueto conpescendus*. Miramur, & merito, quousque hac in parte hominum trahantur desideria. Miramur non minus, quomodo explcantur, & quomodo, nisi potiantur desideratis, langueant inreparabiliter. Observavit RHEDI, gallinas, optimo nutritos alimen-

to & carentes arenulis, lapillis, perire solere ab acido ventriculum rodente; quæ eædem, si lapillulis potitæ essent, vixissent. Videmus pueros, puellas maxime, omni industria calcem abradere de parietibus ac deglutire; videmus, quæ cretæ abliguriant copiam maximam: vidi, quæ fabas coffeæ deperirent, quæ avenam crudam, oryzam crudam, fagopyrum crudum; immo, quæ cespites, quibus apud Belgas exstruunt focos (Torff), magna devorarent copia. Vidi præfens puellam, quæ carbonēs maxima comederet aviditate. Vidi, quæ serici fila, sindonis fragmenta, tam avidē copiosēque deglutiret, ut plerumque potior excrementorum pars iisdem constaret. Sed essem infinitus, si Vobis omnes hos depravatos recenserem adpetitus: dicti sufficiant!

Si in causam talis adpetitus inquiramus, sæpe acidum incusamus oportet idque adeo acre & abundans, ut expleri tale deliderium nullis aliis rebus possit. Hinc sumunt plurima ex antedictis, quibus acidum suum doment

Verum, dicetis mihi, id verum esse forte, quoad cretam, arenas, calcem &c., quæ acidum queant absorbere; ast non verum videri, quod oryzam, fagopyrum salsaque deglutiant, quæ acescentia acidum augent.

Res sic se habet A.A., & tamen est, ut dixi: ab his crudis siccis rebus inbibitur pro tempore acidum, licet dein multum augeatur. Quum nunc usum harum rerum metiantur ex solamine fugitivo, & cæteros effectus earum ignorent, non est mirum, quod illas adpetant. Instinctus ergo naturalis, cujus originem animalibus incretam credimus, causa est hujus absurdi adpetitus.

An ergo dimittendi sunt homines, maximeque pueri, tali adpetitui? HIPPOCRAT. *Aph.* 2—38. pro solita sua prudentia & sapientia hæc aurea verba habet: „Paullo deterior & potus & cibus, jucundior autem, eligendus potius, quam meliores quidem, sed ingratiore.“

In Belgio sæpe visum, homines febribus intermittentibus pertinacissimis ac invincibili fere primarum viarum spurcitie laborantes, desiderio insatiabili ferri in haleces salitos; maxime, dum post festum *b. J. Bapt.* recentes possunt haberi. Vetantibus Medicis & tristitia quæque ominantibus, explevere hi suum adpetitum largo halecum esu repetitoque, ac sanati suos deriserunt Medicos. Amstelædamensis Consul N. TULPIUS *l. 2. c. 20. & 24.* narrat, gravidam abhorruisse penitus ab omni omnino alimento; tandem incidisse in adpetitum inmanem crudorum acetariorum ac piscis dicti rhombi rigensis, sale ac fumo indurati, quo alimenti genere per 6 menses sanissima vixit: aliam vero gravidam citra sanitatis dispendium tempore graviditatis comedisse 1400 haleces salitos.

SYDENHAMUS animadvertit, morbos quandoque grassari, in quibus id peculiare obtinet, quod, ni aliquid concedatur, ægri male habeant, dum reconvalescunt. *Diff. epist. p. 459.* in hæc verba crumpit: „In his omnibus naturæ, ut videtur, aberrationibus, quilibet in praxi medica vel mediocriter versatus, modo animum diligenter adverterit, facile concedet, ægros haud paucos, ubi primo spreto Medici dictamine, genio suo obsecundaverint, se melius habuisse.“

Sunt sane in hisce rebus nonnulla inconprehensibilia. Toties vidi & obstupui, fœminas horrere, abominare res quasdam, quas gravidæ factæ perditæ amarant,

rent, a puerperio mox abhorrent: immo, quæ de graviditate dubitantes, renato illo adpetitu illius certæ erant. Ex obposito multas vidi, quæ tempore graviditatis abominarentur talia, quibus non gravidæ unice delectarentur. Nescit illa rationem, nescit & Medicus. Est tamen odium istud, iste amor, tantæ tæpe efficacæ; ut solus defectus pariat abortum, vel alia mala.

Quid ergo faciendum? An ultro prava quæque desideria ægris nostris concesserimus? Absit: est modus in rebus. Quid enim opus esset, tot pulcra didicisse monita, tum ex ipso HIPPOCRATE, tum ex optimis quibuscunque Practicis celeberrimis, qui nobis summam alendi inculcarunt prudentiam? Quî posset famam, probitatemque servare Medicus, concedendo talia, quæ, ne noceant, prudens vereatur? Annon & centies rerum vetitarum expleta desideria in magnas miseras, in ipsam mortem, conjecerunt ægros?

Ergo canones formandi, quibus muniti in neutram partem offendamus, secundum auream regulam HIPPOCR.: „ Ne quid temere, ne quid negligenter.“

1) Virum probum nunquam oportet contra conscientiae dictamina quid agere, aut contra conscientiam, ut vocant, erroneam.

2) Sunt Ægrorum adpetitus, quibus obsequi artis leges constanter vetant. Homo vino deditus in valida febris fertur adpetitu indomabili in mores antiquos. Medicus novit, quam oleum igni additurus sit æger; adeoque & hoc & quidquid ejusmodi sit, concedere, principia medica vetant. Videte exempla apud HILDANUM. A magnis morbis, aut vulneribus jam curatis, præpropere, eaque fervens, Venus concessa certissimam infert mortem (summumve vitæ discrimen). Sunt igitur infinita, circa quæ ne dubium quidem

dem esse possit. Gravida, abortum olim passa, tanto fertur saltandi amore, ut mori, quam non saltare, mallet. Medicus constanter debet veniam saltandi negare; sin nolit obedire mulier, culpa in eam, non in Medicum, cadet.

3) Sed, ut præcedentia certa, ita & multa sunt dubia, an nocitura sint, nec ne? Gelidani desiderat ardentissima febris tostus Æger: novit Medicus, fuisse, qui eo tempore epota gelida mitius habuerint: novit Auctores, qui virtutes aquarum gelidarum in acutis immenso extulerint encomio. Sed idem ille Medicus novit, quæ infortunia inde nata, tum probati Practici notent, tum viderit ipse. Natura rerum dicitur, ut in dubiis pars tutior eligatur: omni ergo ratione conetur huic desiderio obviam ire, aut det modo cochleatim. (Satiusest, sub initium Ægro flagitanti aquam propinare, & minori simul & semel dosi, & egelidam, & acido vegetabili, aut vitriolico tantillo, remissam: hac enim ratione concessa, utilitatis omnino plus adferet, quam si Æger æstui relinquatur torrenti, malum omni ex parte continuo augenti, exacerbanti: liberaliori manu sensim administrari poterit latex.)

4) Impossibile tamen est, quin in alterutram partem non offendant quandoque Medici, & famæ jacturam nonnihil patiantur. Res enim dubia, negata a Medico, clam ab Ægro adhibita, effectu non malo, creditur salutem adtulisse: ita quippe cum hominibus comparatum est, ut, quod inmani tali desiderio efflagitaverint, id credant maxime salutiferum fuisse, & Medici vel ignorantiae vel morositati id negotium tribuant. Sic animo posthac ludunt Medicos; immo contigit mihi, ut curationis laudem non industriæ meæ, sed usui negatarum a me rerum adscriberent & cuivis obvio
nar-

narrarent. Hinc, dico, sunt res ejusmodi naturæ, ut impossibile sit, aliquam non incurrere famæ jacturam. Sed an hæc inevitabilis jactura famæ nobis aliter agendum suadebit? Non videtur. Ponite enim, Medicum in rebus his incerti eventus concedere passim appetita; si bis, ter, forte innocue; decies e contrario calamitose cedent Ægris. Mox fama vagatur, homini, qui tam pessimam recidivam habet, vel mortuus est, concessum fuisse usum talis vel talis ambiguæ rei. Uno omnium ore, unitis omnium votis, Medicus reus est mortis. Quid si in tali morbo ingravescente alii advocentur Medici, qui hæc illave, quæ ambigui effectus diximus, concessa intelligant? Quantopere invehi possunt in Medicum ordinarium! quot laceßere injuriis! quantis inpetere calumniis! Igitur possumus in utramque partem offendere: sed 1) præstat aliquid pati, ductum sequutos conscientia, quam non sequutos: 2) præstat, periculum famæ bis incurrere, quam decies.

5) Quo minus pericula talia incurramus, caute mercandum, maxime cum infantibus, melancholicis, hystericis & gravidis. Nota sententia: „nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.“ Sunt Medici, qui, ut sapientiam suam venalem exponant, catalogum recensent, coram Ægro, rerum vitandarum; quo fit, ut sopita libido vehementer excitetur, nullas dein nôrit habenas. Unde præstat, nihil dicere, & si quid metuamus pravi desiderii, potius custodi, vel familiæ innuamus, quænam neganda sint, dum petantur, injungereque illis, ne vetitorum injiciant mentionem.

Videmus 6) ridiculos mores Medicorum, prohibendi res fere infinitas in morbis: adculare solent tot alimenta pravitatis, ut fere restet nihil, quo Ægri alantur; unde a defectu virium sæpe plus laborant, quam

a morbo. Si panem in jusculeto rogat Æger, putant eum fere delirare, qui panem rogare auit; qui tamen clanculum eum furatus, vires acquirit. Cerevisia, aqua frumenti, sive ejus decoctio, denegatur plerisque Ægris, ob quam causam nescio. Si enim metueremus, ne spirituosior nimis agitalet, aqua dilui posset; maxime, si ingenti ejus Æger feratur desiderio. Quotiesne in acutis concessit cerevisiam SYDENHAMUS! immo in ipsis variolis. Quanta rigiditas circa fructus horreos! uno verbo, dum plures res possunt concedi, quæ nunc negantur, tyrannidem veram exercemus erga Ægros, qui non sunt frustrandi, nisi iis, quæ ex bonis artis principiis novimus obesse, vel de quibus magna cum ratione dubitamus.

Quæ ad consuetudinis vim in morbis spectant, in historia vulnere dicta fuerunt.

Receamus nunc ad causas adpetitus depravati. Primam vidimus esse, acrem humorem prædominantem; secunda recensetur: *circuitus cruoris mutatus, imaginatio depravata, gravidis inprimis*. Hanc secundam causam jam tetigi in explicanda prima; pauca modo addenda habeo.

Mira res in gravidis, quod mutata in ipsis circulatione illico in adpetitus ferantur multæ; ut aliquando explere eosdem sit nefas. Quid magis horrendum, quam ferri gravidam adpetitu inexplebili in carnes humanas; ut pretio conductus homo debuerit permittere gravidæ, voraces brachio suo inmittere dentes? Quid magis insolitum, quam quod proba & sobria mulier, jam gravida, adpetitu torqueatur in vinum rhenanum insatiabili; ita, ut explens desiderium suum plus ejusdem biberit citra ebrietatem, quam viri duo strenui vix epotare possent? &c.

Quid dicemus ad hæc omnia? Vidimus antea jam, quid faciat quandoque τὸ ἐνορμῶν; quam inmaniter sæpe ferociat effræne. Idem in hoc casu est. Semel nata idæa hujus desideratæ rei, animus haud amplius sanus est. Illud inpetum faciens jam nulla ratione adigendum est, ut sileat: quodsi compos non fiat, vel pessumdat, vel lædit, foetum.

Quum autem inmoderata talia desideria & rationi & religioni sint obposita; in rebus vel pravis, vel difficulter obtinendis, blande, serio tamen, monenda est mulier, ut velit habenas immittere desiderio illegitimo, ne conscientiam lædat, vel foetum. Probrum & stultitia adpetitus hujusmodi vivide ob oculos ponatur, ut saltem vel rationis, vel religionis vinculis absterreatur.

Quodsi vero hæc omnia non sufficiant, res sane deploranda est; nec tamen, quod male petitur, est concedendum. Dum autem multo labore & industria aliquando potest maritus conquirere rem rarissimam, quæ sumta obesse nequeat, utique conquirere illam tentet.

Omne, quod hic videmus, est mutatio circuitus humorum. Plerumque enim gravida non habet menses, & foetus nondum totam plethoram scæmineam consumit in suum nutrimentum incrementumque. Ergo reliqua vasa id superfluum intra se locant. An putatis, hinc causam depravati adpetitus patescere? Non credo. Cur enim scæmina citra graviditatem plethorico-tata non habet hos depravatos adpetitus? Immo, cur mulieri gravidæ, demta per v. s. plethora, hi pravi adpetitus non cessant? Cur & plures ex adpetitu mutato, aut depravato, norunt certo, se gravidas esse, antequam primi menses desiciant? Ergo latet hic aliquid, quod ignoramus cum cæteris.

Moni-

Monitos tamen Vos velim, astutas novisse me foeminas, quæ bonos maritos cogèrent, in graviditate sibi in omnibus desideratis satisfacere, dum illos ea inbuissent opinione, negata desideria infanti nocitura.

§. 804. *Potus desiderium inexplebile, sitis nimia, solet oriri a nimia siccitate.* In hominibus sanis observamus constanter, cutim universam externam internamque continuo humidam; quo fit, ut maneat motibus ac functionibus exercendis homo aptus. Vidi-
mus hoc in doctrina de perspiratione, ubi simul dictum, deficiente illo perspirabili, nasci in cute externa siccitatem, nasci & in interioribus oris, linguæ, gutturis, œsophagi &c.

Si homo feбри valida decumbat, atque ita siccescat, nec de hujus siccitatis molestia conqueratur, signum est, quod ἡ ψῆς νοσέει (quod mens ægrotet.) Unde & in *Coacis prænot.* dixit HIPPOCR. „Sitis præter rationem soluta, in acutis, malum: “ quia causa sitis adest, nec cum mente communicatur: cerebrum ergo vides adfectum. Etenim sanæ mentis homo, mox ubi siccus fit, percipit illico monitorem in se, sitim; monentem id, quod deficit, potu restituat. Si enim talis siccitas duraret, ægrotaret brevi, interiretque. Hæc sitis adfectio, non ratione, sed potu, est compescenda. Si per sabuleta die sicco, calido ambulaverimus, sentimus nos siccis ore, oculis, naribus; nec corporis vigor redit aut appetitus, nisi siccitatem prius emendaverimus. Juvat tunc potus calidus, aquosus, vel subtepidulus, ad os colluendum, bibendum, manus lavandas pedesque: quibus efficitur, ut brevi nobis redeat mollitudo & humiditas omnium partium.

2) *A spissitudine humorum inneabilium.* Nostis, dum de morbis humorum fermo erat, eam illorum esse indolem, ut varii per varias vasorum series transfluant;

requiri ad hoc debitam fluiditatem. Præsente autem nimia spissitudine, vas illud, quod transfluere humor peccans deberet, ultra non esse permeabile; adeoque, si in multis simul vasis hæc obtinerent, lethales oriri obstructions. Porro his averruncandis necessarium fuit, tale quid corpori inesse, quod *sitis* adpellatur; ut homo hoc monitore incitatus biberet, inmeabilesque humores iterum redderet permeabiles. Est siti plerumque juncta anxietas, quæ ad bibendum tanto fortius incitet & cogat. Medela anxietatis potus est, æque ac medela sitis.

3) *A calore nimio.* Caloris nimii effectus in AETIOLOG. dicti. Dissipantur eo, sive aëris, sive lecti, sive febris sit, fluidiora, reliqua inspissantur, figuntur. Ergo facit siccitatem, spissitudinem, inmeabilitatem; quæ omnia mox recensita.

Coqui, ante ignes magnos perpetuo versantes, sitiunt multum & bibunt: demum bibunt tantum, ut deleant adpetitum ciborum ac deinde nunquam fere comedant. Potus enim continuus & copiosus involvit (ac infringit, diluit) succum gastricum, quem pro parte esse diximus adpetitus causam. In genere verum, quod magni potatores fiant inadpetentes, nisi principio quid stimulantis potus sumant. Si pergant, occalescunt pori exhalantes in ventriculo (papillæque sentientes) & humores spissi non secernunt liquidum.

4) *Ab acri muriatico, ammoniaco, alkalino, aromatico, oleoso exusto, a venenis.* Hic causam sitis videtis diductam; non ab humorum defectu, ut in prima causa, non ab inmeabilitate aut calore, ut in secunda & tertia; sed a mechanica acrimonia. Hanc acrimoniam variam pro dignitate jam sæpius recensui & explicui.

A venenis. Et hic, & in omni acrimonia, fitis est ad acrimoniam delendam & abluendam. Mercurium sublim. corrosivum aquæ enormi copia SYDENHAMUS ita diluit, ut vita conservaretur. Hinc potus lactis, aquæ, olei, palmaria remedia ad omne venenum. Ergo fitis salutaris. Sunt tamen venena, quæ siti inextinguibili occidunt, ut morsus sepsis anguis.

§. 805. *Manducatio læditur vitio oris, linguæ &c.* Hucusque in genere egimus de appetitus vitii ac de siti: jam vero ordimur, partium omnium ac singularum, ad manducationem, digestionem, egestionem pertinentium, ordine recensere læsiones, earum symptomata, causas, medelam.

(Ample hic exposuit *Cel. HÆNIUS* totum manducationis & deglutitionis negotium: quum vero hæc *PHYSIOLOGIÆ* concernant pomœria, tantaque supersit dicendorum moles; omitti ea hic abs reprehensione posse censui; quum præterea ne Ipse quidem *Cel. AUCTOR* in omni *curfu* pathologico hæc tradiderit. Reservavi tamen, ac a reliquis sejunxi, quæ *PATHOLOGIÆ* propria.)

Prout partes manducationi aut deglutitioni famulantes, os, labia, lingua, dentes, gingivæ, maxillæ, saliva, muscoli, palatum &c. ab indole sua naturali ac legitima magis minusve recesserint; majori etiam minorive impedimento ac in sanitatem vitamque redundante inde damno, actiones hæ perficientur.

In morbis paralyticis labii inferioris, ut & in fissura, aut ulcere ejusdem, bibere non possunt homines methodo vulgari, summum vitri marginem recipiendo intra os labiumque inferius adplicando extrinsecus margini vitri; ut sit quasi continuatum vitro, aliter dilabente potu.

Sed & vitia labii superioris inpediunt maxime positionem; dum labium hoc demergamus in potum sic, ut nulla sit via aëri inter potum & superius labium; manente tamen inter hoc & partem vitri loco angusto, quo in os inlabatur potus. Qui habent labium leporinum, partitis vicibus potum adtrahunt; uti etiam, quæis labium superius paralyticum.

Mox ubi a vitro remotum os, adprimuntur dentibus & gingivis labia, ne potus in id cavum cadat. Moribundis, viribus labium adprimendi carentibus, effluit ex ore potus: paralytici in facie manu labia adprimunt. Tum, qui labium habent leporinum, adtrahunt liquida sensim & semper aliquid effluit.

Quum lingua, nobis bibentibus, statim dilatet apicem, ut fere contingat ambitum dentium, ac porrigat se usque ad marginem vasis inter dentes; non bene bibitur, dum vitium quoddam est in lingua.

Eodem tempore lingua dilatata contingit undique ordinem dentium superiorum, lærente potu inter linguæ dorsum fornicemque palati; quo paratur cavitas pro potu locando, nec guttula elabente, quum lingua se dentibus undique adplicet. — Hinc, quibus gingivæ inflammatae, dens dolentissimus, ii non ferunt hanc adplicationem: jam vitium deglutitionis!

Quibus dentes deficiunt, illi minus perfecte bibunt; effluit enim facile quidquam: lingua quidem sese adplicat gingivis, verum dentes debent firmare (ac producere quasi) gingivas.

Lingua deglutientibus apice adlidit ad anteriora palati undique, successiveque tangit palatum ad posteriora usque: quo potio pressa a lingua contra palatum retrorsum vergens, agitur ad fauces.

Quibus itaque lingua paralytica, (aut ob morsus, v. c. in epilepticis, multum vulnerata est) potio sic non cuci-

tur

tur retro, nec pergit ad fauces, nisi capite reclinato. Ubi inflammatio, ulcus, tumor in lingua, fit in bibendo exacerbatio doloris; ut vidimus in illa foemina, cui *Cel. JAUS* tam feliciter partem linguæ duram abscidit. Etiam dolores illis in bibendo, quibus ejusmodi mala in palato. Quibus a lue venerea palatum erosum & foraminulentum, his potio in nares abit: lamina illis & spongiola foramen claudi oportet, vel manu obturare nares.

Vidi hominem, cui dentes unius lateris cum parte alveolorum exciderant, vix valentem bibere; quia lingua extrorsum premebat potum.

Simul ac potio vi linguæ ad fauces pervenit, edimus nixum: hoc proprie *deglutire* dicunt; ita, ut, quidquid ibi hæreat, titillando, aut premendo, efficiat, ut nixum edamus. Vel sola ipsa uvula, laxiori propendente, aut inflammatione irritata, volentes nolentes nixum edimus, illam quasi deglutienti. — Nixus hic fit magno conatu: ubi ad has partes inflammatio hæret, vel infixæ spina, quanta vi, quanto dolore peragimus hunc nixum!

Dixerunt *VV.*, deglutienda pondere solo suo descendere; sed contrarium patet in iis, quibus palatum molle lue venerea exesum est: pellitur iis liquidum vi magna in nares. Fauces enim non omni ratione infundibulum sunt; nam muscoli debent propellere. Unde in moribundis potio non deglutitur, sed delabitur ejus aliquid strepitu, quasi per infundibulum; potissima pars hæret. *Celeb. ALBINUS* consilium rogatus a matrona nobili, quæ vix nisi aliquot guttas liquidi deglutire poterat, inspexit fauces & detexit paralyfin in dimidia faucium parte.

Vitia jam partium, manducationi, aut deglutitioni, inservientium oriri queunt a variis causis: textus enumerat sequentes.

1) *Vulnera*, in quacunque demum illarum partium: nam dictum hoc esto pro omnibus causis, ut, si vel minima pars ex tot centenis, quæ huc faciunt, laboret vitio; manducatio tota, vel tota lædatur deglutitio. Sit modo in labio inferiori ulcusculum, vel rhagadoideum vitium; sit tuberculum ad gingivas; doleat vel dentis radícula; occupet vel pustula linguam; doleant genæ ab inflammatione aut gingivæ in odontalgia; vel polypus narium in fauces excurrat; vel uvula tumeat, vel tonsillæ; vel sint muscoli ossis hyoidis, aut pharyngis, aut laryngis inflammati; tota actio vitiatur. Studio hoc addo, quod inflammatis musculis laryngis inpediatur deglutitio; nam cogitare-tis forsitan, deglutitionem per illos non peragi, adeoque illis male adfectis non lædi. Minime sic est. Ex historia deglutitionis patet, sursum vehi laryngem & glottidem cum epiglottide in ultima actione deglutitionis contra radicem linguæ. Si igitur laryngis musculi inflammati sint, ut in *κνναρχῆ* & *παρὰκνναρχῆ*, dolor ille adeo vehemens est, ut deglutire vix queamus; licet inflammatio directe non occupet organa deglutitionis. — *Vulnera* ergo imo vitiant has partes; quamcumque demum earum adfecerint.

2) *Inflammatio*, ut in omnibus anginis inflammatoriis; ubi vel fauces vel superiora asperæ arteriæ, sive larynx, inflammentur; in inflammatione linguæ, gingivarum, genarum. Quid quod deglutitio etiam læditur inflammato diaphragmate? *Egregius HALLERUS tract. pecul. de musc. diaphrag. p. 81.* „Hujus, ait, (musculi inferioris sinistri diaphragmatis) portio inferior stringitur carne musculorum inferiorum, ita se excipientium,
ut

ut fasciculus ex crure dextro in sinistrum, aliusque a sinistro in dextrum adscendat; quibus medius interceptus œsophagus. Unde deglutitio abolita in inflammatione diaphragmatis, HEISTER *Diff. in Commenc. Norimb. Tom. I. p. 207.*, & in hystericis spasmodice affectis.“

Ex communicatione etiam hac vicinarum partium oportet ut intelligamus anginam cum dolore aurium. Levator palati mollis, sive salpingo-staphylinus internus & circumflexus palati, sive sphæno-salpingo-staphylinus, facile inflammantur cum velo, uvula, & cæteris uvulæ musculis. Hinc aurium dolor, vel unus, si musculus simul inflammatus, qui a velo ad tubam Eustachianam decurrit: nam tunc tubæ substantia initio inflammata, facit, ut interna auris doleat, tubæ inflammatæ actione.

Cura summe antiphlogistica hic requiritur, nam fauces sæpe non patiuntur diu inflammationem (ob insequentem mox gangrænam), &, ut sæpius Vobis dixi, dum vel ob temperiem, vel ob graviditatem, hic viribus nimis religiose parcere intendimus, Ægrum neci tradimus. Sed hæc petenda ex *Cap. de Anginis*.

3) *Dolorem*, ut a tumore, vel quacumque partium inflammatione sequi, necesse est.

4) *Tumorem* ab odontalgia, tumorem a linguæ scirrhus, aut carcinomate; ut in nostra muliere vetula vidimus, quæ pulcre in nosocomio curata fuit; tumorem ab angina scirrhusa, aquosa; tumorem a polypo (a materie calculosa peculiari quasi sacculo inclusa) Omnium vero horum curatio pendet a curatione ipsius hujus inpedimenti.

5) *Spasimum*. Angina perfectissima spasmis sæpe debetur in hystericis; ita ut, ignorata causa, curatione inflammatoria pessime adficiantur. Anno 1743 conti-

git, ut fœmina 50 annor., macilenta, hysterica, avidissime pisa grisea comedens, sentiret, sibi fauces illico constringi omnemque posthac deglutitionem impossibilem esse; immo sibi bolum videri, nec sursum posse, nec deorsum premi. Erat anxietas enormis, & ante meum adventum cura inflammatoria egregie, sed incassum, erat adhibita. Injiciendum curavi mox enema eccoproticon ac paullo post aliud ex gr. iv. opii & unc. vj. lactis. Somnus oboriebatur placidus, eoque pacto spasmus solutus erat restitutaque deglutitio.

Sed tetanus, spasmus maxillæ inf. id facit. Habui casus olim in praxi, ubi inde die 4ta mors, sine ulla deglutitione; casus habui jam ante multos annos, ubi tales tetanos curatos vidi post multos dies; sed vigente spasmo impossibilis deglutitio fere, nisi guttatim quid inter foramen, ubi olim dens fuerat, esset inlapsum. Clysteres talibus nutrientes dabantur quotidie. — Sed habui alium casum notabilem. Epilepticus juvenis a tribus annis incidit 1754. 25. Febr. in subitum œsophagi spasmum, qui duravit totis tredecim diebus. Toto illo tempore ne guttula quidem intravit per œsophagum: ter quater enema nutriens injectum est, sed a minimo motu corporis lipothymia tanta orta, ut, mortuusne esset, dubitaretur: unde ultra non injectum. Cucurbitæ ventosæ videntur forte tandem spasmum solvisse. Epileptici insultus postea more solito redierunt.

Spasmos œsophagi fungi mali etiam faciunt. Anno 1744 cum *Illustriss. Barone* VAN SWIETEN hunc casum habui in fœmina Principe Russica; unde læsa deglutitio a biennio. Cum consilio *Inl. Baronis* curavi hoc malum sequenti modo:

R. Oxymel. squillit. ℥iij.

Tinct. myrrh. ℥j.

Aquæ stillat. rut. ℥xv.

Omni trihorio sumat ℥j. cum ℥v. aquæ felteranæ. Notandum, quod simul asthmatica esset, & quod asthma non multo melius.

6) *Paralysin*. Medicus VAN DER STERRE in *Prax. med. chir. obs.* 8., paralysin talem detexit in agricola eamque curavit injectione spir. c. c. & tinct. cast.; facta subinde purgatione per alvum: repetita per aliquot dies injectione. Triennio post hominem eundem eodem malo ad afflictum curare se non potuisse scribit, quia non in hanc paralysin advertisset animum & curæ illius prioris bonæ oblitus fuerat. Frustra tandem quibusvis tentatis memoria priorum sibi refricata, hominem eodem, quo olim, modo curavit. Hanc paralysin vidi natam 1742. media æstate in septuagenaria fœmina, a frigore suscepto in calidissimum corpus. Die 24. hæc paralyssis illi lethalis evasit.

7) *Siccitatem*, ut toties explicui.

8) *Χονδρογενίαν*; miserrimum illud malum, in quo cartilaginefcunt, indurefcunt, scirrhefcunt partes circa fauces & in œsophago. Ex variis in cadaveribus observatis Tractatulum edidi ante quosdam annos, & occasiones varias posthac habui, hunc morbum videnti. Ex tractatu meo hic aliqua exempla adducenda. — Tribus septimanis, antequam Hollandiam reliqui, cum celeb. Anatomico Hagienfi inveni inpeditam deglutitionem a causa sequente. In anteriori œsophagi facie tumor ingens conparuit, præcise sub dichotomia asperæ arteriæ, inter 6. & 7. costam. Separabamus pulmonem sinistrum ab hoc tumore quam facillime, dextrum ægerrime, ut mox dicam. Ex œsophago superius abscisso lactea materies effluebat, intra autem

lac inventum colostratum, quod miser miles adhuc conatus erat deglutire. Oesophagus supra tumorem quidem amplior infraque constrictior; sed non ita, atque in aliis cadaveribus detexeram. Digitum in œsophagum intrudendo deorsum angustia percipiebatur, digitum constringens: motus digitus inæqualem undiqueprehendit duritiem. Pulmo dexter tumori erat adcretus firmissime; tamen prudenti cautela inde separabilis: ita, ut nostrum dubium evanesceret, ortusne esset tumor œsophagum conprimens ex ipso pulmone?

Igitur exacte ille examinatus tumor inter binas œsophagi tunicas crevisseprehendebatur; nec purulentus dicendus, nec scirrhusus, sed verius steatomatosus. Erat autem œsophagi superficies interna anterior per totam aream tumoris sua membrana ita denudata, ac si forcipe in toto tumoris ambitu esset ablata. (*) Tumor cogebat asperam art. atque aortam iter cur-

(*) Anno 1767 mense Junio, *Cel. Auctor* in margine codicis ait, cum *Magnif. KESTLER* vocabar ad *Ægrum*, cui a 4 diebus *Exp. HUMBourg* medicinam fecerat in angina; quæ jam sic gangrænosa, ut membrana separaretur & ejiceretur ab *Ægro*. Primo adspectu videbatur esse tota incrassata membrana interior asperæ arteriæ, sed bene examinata erat factitia membrana, a sero transudante, ut sæpe in cadaveribus fit.

(Membranæ similes, alvo excretæ, inposuerunt & sæpius minus exercitatis, ut tunicam intestinorum aut ventriculi internam secessisse, illico crederent.)

curvum instituere. Portio pulmonis dextri, quæ tumori adhæsisse jam dicta est, quodam tumore peculiari steatomatoso in expositum magnum œsophagi tumorem abibat. Vesalianæ glandulæ paullo supra tumorem e postica œsophagi parte inventæ sunt non adfectæ: ergo 1) glandulæ in causa mali non erant: 2) aderant revera; quod quidam negant: 3) deglutitio læsa, primo a tumore; tum a defectu membranæ internæ, suis fibris orbicularibus & longitudinalibus deglutita promoventis.

Curatio in provecto malo rarior, in incipiente felicior; modo a principio adtenti simus. Petenda cura ex tractatu meo. Id modo dolendum, quod a principio talis morbus non cognoscatur, qualis posthac, quando fere incurabilis est, deprehenditur. Ludit enim specie glutinosi morbi; ita, ut gluten incidere & evacuare dum dudum frustra adlaboraverunt Medici, tandem, quum fero est, hunc morbum esse detegant. Facimus tamen aliquando adhuc boni quidquam in inveterato malo.

Anno ante discessum meum Virginem quinquagenariam, jam ab annis aliorum opem frustra expertam & jam nihil fere ultra deglutientem, multum juvi, suadendo, ut plane desisteret ab omni medicamento, quia esse inutilia videret, & ut conaretur deglutire aquam cum lacte & melle mistam, quantum posset: primo parum; dein plus, tum multum deglutivit, eoque ante discessum meum pervenit, ut jam carnes, pisces, olera, bene primo mansa & pauca copia simul sumta, cum facilitate & oblectamento deglutiret. Quando ultimum vale ipsi dixi, hortatus fui, ut per totam vitam præscripto potu uteretur.

9) *Luxationem partium laryngis*; uti VALSALVA habet c. 2. §. 20. Hyopharyngæi erant bolo crassiore

fiore nimis extensi & hinc appendix cartilaginea ossis hyoidis luxata: contrectatione VALSALVA malum curavit.

Omnes cartilagines laryngis certo ac definito modo inter sese nexæ & coagmentatæ sunt; ita, ut minima ibidem luxatio vel dislocatio totam deglutitionem vitiet. Vidimus cum bona pharynge lædi deglutitionem vitio laryngis.

IO) *Aut vertebrarum colli.* In deglutitionis actione moderamur collum ad commodam hanc actionem: in luxatione id non possumus. Quin plures muscoli, deglutitioni inservientes, ad postica faucium supra vertebrae hærent; qui, luxatis vertebrae, inflammantur, distorquentur.

II) *Absentiam muci.* Explicui. Hinc HIPPOCRATES: „fauces glabræ, mortis prænuntium“ & alio loco damnat „fauces splendentes.“ SYDENHAMUS eodem modo loquitur. Ergo est pessimi ominis deficiens in morbis hic mucus: 1) ut signum ita incrassati sanguinis, ut omnino obstruat, obpleat has machinulas mucum secernentes; 2) ut causa deglutitionis impossibilis, quæ tamen adeo erat necessaria ad conlapsas vires reparandas.

Consideranda jam symptomata læsæ actionis ventriculi in ingesta.

§. 807. *Actionis stomachicæ læsæ primæ species sunt: ἀπεψία. Πέψις coctio; 'Απεψία coctio nulla; (indigestio): Δυσπεψία difficilis coctio: Βραδύπεψία, quando coctio longa mora indiget, ut perficiatur: Διαφθορά, quando cibi in ventriculo mox vertuntur in suam naturam; ita, ut acescentia brevi acida sint, alkalescentia brevi alkalina: unde in morbis acutis ad solum carnum nomen exhorrescant. Fit in his ventriculis idem, quod in febris ardente fit adplicitis ad plan-*

plantas pedis & cavos poplites axillasque lamellis carnis vitulinæ, columbis vivis apertis, hæcibus: brevi enim in putridum vertuntur liquamen & tum profunt suo stimulo (nocent illa in ventriculis, saburra putrilaginosâ stagnante, per longum intestinorum tractum primum deducenda, magna parte resorbenda). Sed hæc omnia citius in putridis morbis; in Διαφθορᾷ lentius; quia ibi tantus fons putredinis non est.

Quando cibi ventriculo contenti: exposita omnia sunt.

Causæ sunt eadem fere ac ἀνορεξίας: hæc omnia toties dicta.

Organa respirationis languida. Inter causas enim, quæ ciborum concoctionem promoveant, ex Physiologicis novistis, esse validam illam actionem, qua diaphragma & musculi abdominales in ventriculum ejusque contenta agunt. In respirationis siquidem actione continuo adtollitur, deprimitur, comprimitur ventriculus. Languente igitur hac actione, contenta alimenta minus miscentur, minus moventur, minus adte-runtur, tardius subiguntur & coquuntur. Est una ex causis, cur adeo sæpe voraces asthmatici.

Sordes, ut dixi, ad §. 803.; emeticum sæpe curat.

Vermes; explicui in historia vermium. Sæpe excitant nimium adpetitum, stimulo rodentes, nutrimenta consumentes: sed & adpetitum sæpe in nauseas vertunt, si eorum mortui quidam in ventriculo aut intestinis putrescunt. Præterea motum ventriculi naturalem inmutant suo motu, absorbent liquidiora, succum ventriculi naturalem; atque sic efficiunt coctionem difficilem (accedente insuper enormi sæpius, in quo tuti reconduntur, delitescunt, generantur, mucii copia.)

Tenacia ingesta, ut gelatinas, pedes vervecinos, porcinos (inprimis bovinos, vulgi delicias; tum & segmenta oris bovilli) lac colostratum, caseum (musculorum aponevroses, quas multi omni carni sapidissimæ longe præferunt): quæ non nisi multa opera macerantur, solvuntur, adtenuantur, miscentur, percoquantur. (Remanente saburra viscida, ventriculū gravante, oscula excretoria lymphæ gastricæ, oscula exhalantia, inhalantia obliniente; putrescente magis mora caloreque, quam digesta: unde nausea, appetitus deletus, ructus cadaverosi, e. s. p.) quo ad hæc ingesta bilis aut copia, aut virtute, minor est (quo debilior succus gastricus, quo atona magis ipsa viscerum fabrica); eo adhuc tardior ventriculi & intestinorum in eadem actio.

Putridorum humorum adfluxus, ut in historia bilis dictum.

Celerior digestio, cæterum bona, raro morbus est; nisi, quod tenuis sortis homines sic totum exiguum stipendium cogantur pro uno ventriculo dilapidare (atque vel hoc sub respectu morbofo statui accensenda, quod, ni ventriculus continuo sit instructus cibis, virium prostrationem, lassitudinem, oscitationem &c. tales experiantur: non ciborum copia sola, sed remediis, humorum inquilinorum acredinem dominantibus, malum emendaturis.)

§. 808. *Vitia vero expulsionis ex ventriculo recensentur* Imo singultus &c.; quorum primum est, ut videtur, convulsio œsophagi, ventriculū & œsophagum sursum trahens, dum simul diaphragma subito deorsum convellitur.

Magnus BOERHAAVE, explicaturus singultum, ut videtur, ait, & merito quidem; nam, quantumvis
ex-

explicasse videamur, superest semper aliquid, in quo hæreamus. Faciamus periculum.

Dico: ponit textus fieri imo convulsionem œsophagi; 2do convulsionem diaphragmatis, eaque fere simul. Sane si recordemur, quæ nobis singultientibus contingebant,prehendimus, motum subitum sursum, mox deorsum, idque alternatim. Si ponamus, in singultu ventriculum arctari a re quacumque, quasi vi convulsiva, tunc diaphragma & [vel] musculi abdominales ad contractum ventriculum se adplicant, ut vacuum locum inpleant.

Porro ventriculus cum toto œsophago est unum modo corpus. Ille igitur ita se contrahens in minus volumen, distrahit simul, œsophagi fibras longitudinales: quæ fibræ distractæ & elongatæ mox sese restitunt naturali sibi contractione. Tum diaphragma necessario sursum trahitur & mox musculi abdominales se contrahunt ad ventriculum & intestina, alterne enim hi agunt cum diaphragmate. Præterea causa irritans ventriculum ad contractionem, præfens semper, de novo contrahit ventriculum (seu potius stimulat, ut ipse se contrahat) contractumque illum sequitur diaphragma.

At diaphragma, quod jam patitur extensionem sive relaxationem, mox novo influxu spirituum donatum se restituit flaccescuntque, ex lege in respirationis historia nota, musculi abdominales.

Contractus ob suas causas ventriculus vehementer iterum extendit fibras œsophagi: hæ fibræ se mox eadem vi restitunt, qua fuerant extensæ: ergo iterum diaphragma sursum trahitur: quod, dum adfluxu spirituum se iterum restituit, intelligitur, quæ fiat continua hæc actio & reactio; donec ventriculus a sua in minimam molem contractione dimittat. Videamus nunc, quibusnam

bushnam de causis hæc ventriculi contractio possit oriri.

1) *Causa autem ejus deprehenditur celeris deglutitio copiosi ingerendi*; quo nempe fit, ut cardia, sive os ventriculi superius, inter dehiscentes diaphragmatis fibras irritetur. Hanc irritationem sequitur ventriculi convulsio, œsophagus distrahitur; diaphragma adplicatur ad locum, qui alioqui vacuum foret; distractæ œsophagi fibræ mox se restituunt: forte & œsophagus primario inde convellitur, & quamdiu hæc alterna actio durat, manet singultus. Unde pueri se produnt, qui gratissima bellaria furtim rapta avidius deglutunt.

2) *Copia ingesti*; qua simul irritatus ventriculus toto ambitu suo & vi se convellit; id est in principio, antequam fibræ ejus a nimia distractione tonum amittant. Explicui hoc ad §. 756., de nimia copia agens adsumtorum. — Pondere ventriculi etiam deorsum ille vergit ac tendit œsophagum.

3) *Acrimonia ventriculo inhærens*; ut jam toties in bile putrida vidimus. Ubi enim acrimonia copiosior ventriculum obsidet eumque irritat, ventriculus se convellit excitatque singultum. Curatio est, notam acrimoniæ speciem emendare, expellere.

4) *Inflammatiio œsophagi*; 5) *ventriculi*; 6) *septi transversi*. Observatio practica est, explicanda eodem, quo singultum nunc explicavimus, modo. In illa explicatione quidem ventriculum ut causam primam singultus consideravimus; jam vero ponimus paulisper, convulsionem nasci 1) ab inflammatione nata in œsophago.

Oesophago enim præ inflammatione contracto, trahitur ventriculus & diaphragma violente sursum & muscoli abdominales, se contrahentes, arctant abdomen. Diaphragma vero, ut antea visum, mox se restituit

stituit deprimitque ventriculum. Oesophagus præ inflammatione mox se contrahit, & sic pergit alternata hæc actio. Eo magis necesse est, id ut fiat, quum fibræ œsophagi præ inflammatione jam distensæ sint; si plus, convelluntur quasi.

Sic vidimus, singultum oriri 1) a *ventriculo*, primario adfecto; 2) ab *œsophago*, primario adfecto; videndum 3) quomodo oriatur a *diaphragmate*, primario adfecto.

Inflammatum diaphragma sese contrahit, ne distensæ fibræ plus doleant, ex natura omnium inflammationum, omnibus partibus corporis humani increata. In hac contractione violentiam patitur œsophagus, qui & mox se reslituit.

Cura singultuum ab inflammatione septi, ventriculi, œsophagi, petatur ex generali inflammationis curatione horum viscerum.

7) HIPPOCRATES aliam adhuc notat singultus causam, *Aph.* 5—58. „Hepati inflammato singultus supervenit:“ non quod id semper fiat, sed quandoque; hinc *Aph.* 7—17. „Ab hepatis inflammatione singultus, malum.“

Hepar valide inflammatum ingravescit, tumescit. Si jam consideremus, hoc vastum viscus non latus tantum dextrum occupare, sed & medium epigastrium & portionem sinistri lateris & ventriculo supertendi; facile capitis, hinc ventriculo vim inferri, cum comprimi, irritari, convelli, adeoque iterum distrahi œsophagi fibras.

Nec refert, quandoque magna scirrhusaque hepata inveniri, quæ singultus non faciant; nam potest scirrhus occupare dextrum latus, ut ventriculus minus inde prematur: præterquam quod natura sensim adsuecat iis,

lento tantum gradu fiunt; id quod in hepatis inflammatione cito fit.

Quod autem ait HIPPOCRATES, malum hoc esse, clare patet; quia denotat 1mo magnitudinem inflammationis, quia pondere jam premit hepar ventriculū; 2do præfagit ejusdem inflammationis pravum exitum; quum a perpetua convulsione diaphragmatis & ventriculi & muscutorum abdominalium inflammatum hepar continuo agitetur, & pro benigna resolutione facile in abscessum abeat, aut gangrænam.

8) HIPPOCRATES idem dat causam singultus aliam *Aph.* 7—10. „Ab ileo vomitus, aut singultus, aut convulsio, aut delirium, malum.“ (*) Si ab ileo acris materies vel stercoracea, inverso motu peristaltico ducatur in ventriculum, contrahit ille se, ut in acribus eum facere sæpius jam vidimus: unde eo contracto singultus sequi debet, eo, quo expositum, modo. A motu illo inverso peristaltico materies a loco ipso constrictionis ducitur in ventriculum, irritat eum, & præ
sua

(*) Colicæ vox ignota VV.; hinc colicam etiam ileum vocarunt, antequam vomitus & singultus & spasmus adessent. Ergo alia definitio ilei, quam nos damus; ut brevi patebit. Ait GORÆUS *definit. med. p.* 125. „Ileos est tenuis intestini obstructio peracuta & dolorifica, nihil finens deorsum descendere. Unum tantum est huic morbo proprium & inseparabile, quod nihil ad inferiora descendat, nisi forte liquida pauca & serosa. Immo stercora aliquando exeunt copiosa; sed tantum veniunt ex colo & ileo, infra locum obstructum. *de H.*

sua malignitate, uti vidimus ab aliis materiebus fieri, nam constat rebus noxiis ventriculi nervis adplicatis, opio, v. c. napello &c. deliria oriri; convulsiones, singultus, deliria, vomitus facit. Præterquam quod violentia vomituum sæpe omnis feratur ad caput & demum deliria creet: quod hic de ileo & de hernia verum.

Est & malum singultus ab ileo, quod jam incipiat vomitus fieri materiæ abominabilis putridæ.

9) Spasmus a nimia evacuatione. HIPPOCRATES *Aph.* 5—39. „Convulsio fit aut a repletionem, aut ab evacuatione; sic quidem etiam singultus.“ Etenim vidimus toties, morbos capitis omnes & convulsiones nasci a defectu sanguinis arteriosi; adeoque a defectu materiæ requisitæ pro reparandis spiritibus: igitur, dum adpressio sanguinis ad corticem cerebri non sufficiens adest, cessat præparatio & secretio continuata spirituum, cessat continuatus eorumdem per medullam nervosque perfluxus. Quicumque tunc in hac debili & non continuato adpulsu sanguinis ad corticem adhuc secernuntur spiritus, tumultuario fluxu per nervos aguntur, cessant, renovantur: donec, vel cessante hæmorrhagia, vel quacumque alia evacuatione nimia, amissi humores sensim reparentur, atque majori tum vi, tum copia, ad corticem adpellant; vel, donec dissipatis omnino spiritibus, nec renovatis, vita avolet in auras.

Observamus autem in hoc desperato rerum statu, v. c. in puerperis, post nimium sanguinis fluorem, paucos illos spiritus non semper debili motu per nervos agi, sed sæpenumero per multos nervos nullos, per quosdam vero totos, sed tumultuarie. In quam vero partem hic tumultuarius adfluxus fit, in illa creat spasmos sæpe validos & convulsiones, sive faciei, sive

artuum, five abdominis, five etiam ventriculi: sed ignoramus, quæ determinet, causam.

Porro, si spasmus occupet ventriculum, aut œsophagum, aut diaphragma, a spiritibus eo adpulsis ex doctrina data sequitur, singultum oriri oportere. Si enim ventriculus se contrahit valide, œsophagus distractus se restituit: itidem, si diaphragma spasmodice contrahitur, distrahit fibras œsophagæas longitudinales & mox, contrahentibus sese his distentis fibris, natus singultus est. Igitur, quamdiu in œsophago nondum deficient nervosi spiritus, singultus fiet a convulso ventriculo, aut diaphragmate; & si convulsio fauces prehendat & œsophagum, orietur singultus, quamdiu in diaphragmate aut ventriculo nondum deficient spiritus, quibus hæ partes reagant contra œsophagum.

Quod autem convulsiones frequentes sint ad præcordia in nimia *νευραγγεία*, forte ex eo oritur, quod tanta sylva nervorum hic loci, ut scitis, habeatur, quæ plexus vocatur cardiacus.

10) *Vel ab excessu vomitus exercitati*; ut sæpe a violentis emeticis visum. Singultus inde oritur vel
1) quia reliquiæ emetici inter ventriculi plicas fixissime hærent, continuoque irritant eundem.

2) *Vel quia per vomitum, ut mox videbimus, totum corpus potest exhauriri, adeoque summa fieri νευραγγεία.*

3) *Vel quia cerebrum & cerebellum in vomitu nimia humorum copia obprimuntur. Hæc porro adcuratius explicanda sunt.*

Ut datum adsumo, quod in vomitu diaphragma & muscoli abdominales simul convellantur & cum ventriculo premant aortam. Dico: adsumo, ut datum; nam in vomitu mox explicando hæc veritas probabitur.

Pressa ergo aorta sanguis corde sinistro pulsus invenit hic viam inpeditam, adeoque caput petit majori copia; unde tandem in diuturno & violento vomitu inferiora frigent & superiora exæstuant tumentque. Hinc oculi quasi sanguine subfusi & igne; sed ut hic in carotide externa, ita eo magis in interna, ita ut cerebrum ac cerebellum cruore obruantur.

Dixerat HIPPOCRATES *Aph. cit.* „Convulsio fit aut a repletione aut ab evacuatione; sic quidem etiam singultus.“ Quomodo fiat ab evacuatione vidimus; quomodo fiat a repletione, videamus.

In nimia vasorum in encephalo repletionem cortex comprimitur ita, ut sanguis in illum vehere non possit materiam pro generandis spiritibus. Ergo, ut in apoplexia sanguinea explicanda toties vidimus, dum novi spiritus amplius non generantur, neque in cerebro neque in cerebello; reliqui, qui adhuc præsto sunt in tubulis medullofis, non proportionatim per nervos omnes, sed tumultuario per aliquos feruntur, & spasmos convulsionesque ibidem excitant. Quod si per cardiacos nervos fiat ad ventriculum, aut oesophagum aut diaphragma, nascetur singultus, eandem ob causam, ob quam in nimia *πνευματική* fiebat: nam licet a nimia repletionem cerebri hic nunc fiat, effectus est tamen idem, atque in *πνευματική*.

An jam non intelligitis, quid bonus HIPPOCRATES sibi volebat *Aph. 7—3.* dicens: „a vomitu singultus, & oculi rubri, malum.“ Nempe carotis externa inpleta docebat, quæ interna se haberet. Compresso cortice tumultuarius spirituum motus singultum producebat.

An jam apud Vosmetipsos non laudatis *Th. SYDENHAMUM*, adeo inculcantem & tam religiose repentem, ut, si emeticum & v. s. simul indicarentur, sem-

per v. s. præmitteretur? Nempe sublata primum plethora minus est periculi, ne actione emetici enkephalon obruatur & singultus nascatur.

An jam capitis, cur tam religiose olim Vos monuerim in morbis capitis, a nimia humorum in eo copia ortis, canepesus & angue vitaretis emetica? Sponte videtis, quod sic debilem apoplexiam in ischyren mutetis.

11) Ut a nimio vomitu, sic & a nimia alvo potest fieri singultus, v. HIPPOCRATES *Aph.* 5—4 & 7—41. Plane videmus referri hoc ad *κενεαγγείαν*; adeoque res explicata habetur in præcedentibus.

12) *Venena acerrima*; ut antimonii præparata, nimia copia, vel non bene parata, exhibita: helleborus quoque; unde HIPPOCRATES „convulsio ex helleboro, lethale.“ *Aph.* 5—I. Vel enim faciunt venena hæc continuam irritationem, manentia inter plicas ventriculi; uti HOFFMANNUS invenit in ventriculo hominis vitro antimonii enecti: vel faciunt keneangeiam; vel obprimunt cerebrum.

13) *Motus spirituum inordinatus in melancholicis & hystericis*. A quacunque causa in illis hic motus inordinatus fit; si fiat in nervis œsophagi, ventriculi, intestinorum, diaphragmatis adfluxus spirituum major, & spasmodica contractio, necessario oportet singultum sequi, ex data doctrina.

14) Ab *aphikis* molestus singultus fit, excoriato nempe œsophago & ventriculo: unde nudæ hæ partes continuo irritantur: quin & semilacerae crustulae hinc inde pendulae hærentes fereque putridæ & alkalinae nudis hisce partibus quoque irritationes & spasmodicas contractiones conciliant.

15) *Risu inmodico* pariter singultus procreari valet: capimus violento & rapidissimo motu diaphragmatis convelli ventriculum & œsophagum; risu nunc cessante adhuc convulsio semel inducta pergit. Aliquando jam fit singultus in medio risu, ut cogatur homo risum cohibere, præ singultus molestia.

His ita visis, addo unicam practicam observationem. Duos homines in cura habui, quibus ad 8vā diem citra manifestam causam durabat singultus, nulli fere obaudiens remedio. Aliam puellam 18 annorum febri continua putrida detentam habui, quæ singultu per septem continuos dies laborabat molestissimo, neque evacuantibus, neque acrimoniam inmutantibus, neque demulcentibus, neque paregoricis cedente, donec septima die crisis morbi fieret. Est casus terribilis, nam dolent tandem ita præcordia, ut homines fere desperabundi fiant.

Curatio sequitur: 1) Animi (respirii) retentio apud vulgus in usu est, eaque sæpe homines a nimio *risu* singultientes, risum cohibent; sic enim illa inducta convulsio sensim cessat. Sunt homines, quibus a risu id perpetuo accidit & moleste perdurat, ut cogantur risum evitare; fatigantur enim maxime hoc singultu. Animi retentione nunc diaphragma vix mutatur; ergo ventriculus & œsophagus non elongantur, non extenduntur, hinc motus irritationis inpressus sedatur: præterquam quod circulatio pro momento sistatur & hinc secretio ac promotio subtilissimi liquoris pro momento cesset: hinc tunc convulsio debet sensim cessare.

Sedatur subin & incusso terrore (v. c. aquæ adfusione in nucham,) & excitata sternutatione.

2) Si singultus ab *inflammatione* œsophagi, ventriculi, intestinorum, mesenterii, diaphragmatis, hepatis, medela consistit in curanda horum viscerum inflammatione; & quamvis opium principio inflammationum non conveniat, hic tamen opiatīs interne & externe utendum, urgentibus symptomatibus.

Si singultus ab aliis causis, erunt hæc accurate indagandæ.

3) Si a *vomitu* nimio & nimia *diarrhœa* oriatur, ita quidem, ut singultus præsubponat *νεύρωσιν*, cura forte frustra adhibebitur, nam est res discrimine plena: ergo in his casibus indicatur, arepletionē incipiendum. Detur hinc quavis semihora cochleare juris carniū cum succo citri, vel aurantiorum, vel pomor. curassaviensium; aut cochleare juris carniū coctum leviter cum oryza vel hordei flore: ventriculo externe adponatur emplastrum, quod vocant scutum stomachicum; quod egregius SYDENHAMUS comparabat ex theriacæ unc. j. vel dr. x.; adhibentur pro tali emplastro, ita, ut gr. 8. 10 opii habeat. Verum solet intra paucas horas de corpore decidere & in grumis in lectum cadere. Juvabit itaque margines illinivisse emplastr. oxycroceo, vel diachyl. cum gummi, ut firmitus adhærescat; eique addi aliquot grana opii ultra queunt. Vel parabitur emplastrum hoc sequenti modo:

℞. Emplast. de ladano, vel oxycroc. q. s.
Laud. puri
Camphoræ aa ʒj.

M. exacte & fiat scut. stomachicum. Verum, si singultus non subsistat, aut minuatur, metuunt homines alimentum adhibere, quia putant, singultum inde irritari: hinc opus est paregorico roborante, v. gr.

℞. Aq. menth. ℥v.

— cinnamom.

Syrup. diacod. aa ℥j sem.

Sumat quavis semihora cochleare unum; ita, ut altero quadrante horæ sumat suum jus, altera hanc misturam.

In desperato casu quandoque profuit panis, crusta orbi, copiosa portio intincta bene vino generosissimo, cui macis, cinnamomum, caryophylli, nux moschata prius intabuere, epigastricæ adplicata regioni calidissime, & ubi siccescit renovata. Vinum etiam tale cochleatim ore sumendum. — Etiam vinum generosum calidum locis glandulosis maxime adponendum, ut in novum alimentum fibræ intestinales & vasa arteriosa cito operentur.

4) Talia adhibemus, si a mera evacuatione per vomitum aut alvum oriatur singultus: sed si *νενεαγγεία* nata ab *hæmorrhagia*, vel uterina, vel alia, vel etiam post vulnera; hac methodo uti non licebit: sæpius enim vidimus, tunc qua data porta sanguinem ruere de corpore reliquum, qui vitam utcunque sustentabat.

Ergo singultu nato ex hæmorrhagiis, dum vasa manent aperta, cura consistit in summa animi corporisque quiete, artuum ligatura, aëre subfrigidiusculo & cochleari juris carniū cum oryza cocti unico, omni quadrante horæ, interpolato prudenter opio. Circumponenda etiam copiosa lintea aceto frigido madida ad uterina loca, pubem, inguina, lumbos, si est ab uterina hæmorrhagia. — Inhorrescentia videtur curari hæmorrhagia narium ab adfusa gelida, tum hæmoptoë a potu gelidæ.

5) Si a *veneno*, indicaretur quidem ejus expulsio; verum cogitemus, plerumque singultus oriri a veneno post enormes vomitus, quibus corpus plerumque ex-

haustum est. Ergo singultus fiunt vel a nimia evacuatione, vel a reliquiis veneni, quod post vomitus adhuc resistaverit inter ventriculi plicas.

Porro, utrum horum sit, ignorantes, si corpore exhausto velimus evacuare ultro reliquias veneni, relictas paucas vires penitus prosternemus. Hinc in tam anticipiti casu methodus ut a *νεμεαγγελία* proforet; nisi evidenter constaret, quod venenum adhuc præsens esset in ventriculo. Vomitus tunc excitatus, nato jam singultu, vel juvaret vel occideret. Occideret autem certo singultus talis & vomitus a mero veneno. Hinc, quia res anceps, præstaret in tali casu sequi HOFFMANNI consilium *Med. rat. System. Tom. IV. sect. 2. c. 3. obs. 6.*, nempe lac copiosissimum ingerere & vires veneni antimonialis sic involvere & diluere, ut ultra non noceat. Hac ratione plures servaverat, qui ad mensam epulati, ubi loco sacchari arsenicum album adhibitum fuerat, fere moriebantur. Diluitur lacte venenum & nutritur corpus. Expulso feliciter veneno, curatio ut in *νεμεαγγελία*.

Sunt porro venena multa, quæ forsitan citra emeticum cicurarentur potu multo aquoso, oleoso; ut omnia, quæ mechanica vi agunt. His in casibus copiosissimus potus oleosus proforet. Sic brevi aliquando curavi eos, qui mox a comestis mytilis ægrotarent & intumescerent enormiter, cum incredibili anxietate.

Magnus SYDENHAMUS in *febr. cont. ann. 1661*, — 1664, agens de singultu, quod symptoma in iis febribus aliquando obtinebat, „hoc symptoma, inquit, plerumque senibus accidit post copiosas evacuationes, vel per secessum ex diarrhæa, vel maxime per vomitiones, atque sæpenumero mortem præ foribus adesse denuntiat. Ingenue fateor, me mihimet ipsi, de singultus causa disquirenti, satisfacere non posse: nihilo minus

minus observavi sæpe illum ex turbis ac tumultu, ab asperioribus medicamentis in ventriculo locisque vicinis excitato ortum ducere: quibus sedandis atque in pristinam pacem reducendis quum naturæ vires non suffecerint, fit, ut ingens periculum immineat; proindeque consentaneum existimavi, curam eo dirigere, ut, quod natura per se nequit, artis adminiculo subfulta perficeret. Diascordium igitur larga dosi exhibui, nempe ad drach. ij., a scopo meo non aberravit; quum tamen semine anethi aliisque, quæ tamen specifica decantantur, usus, nihil profecissem.

6) Singultus a nimia *nervorum* σύμεταβλησις: antihysterica, opiata conducunt, una cum epithematibus vel emplastris antea No. 2 in singultu a nimio vomitu per *νευραγγείαν* orto præscriptis. Remedium porro sit sequens:

℞. Aquæ puleg. ℥vj.
Tinct. succin. ℥vj.
Laud. pur. gr. ij.
Syrup. menth. ℥j.

Sumat omni quadrante cochleare, donec sedetur malum.

Vel ℞. Aq. rorismar. ℥vij.
Tinct. myrrh.
☿ matrical. aa ℥ij.
Laud. liq. Sydenh. gt. xxx.
Syrup. cort. aurant. ℥j. M.

Vel ℞. Aq. menth. ℥vj.
☿ menth. ℥sem.
☉ menth. cum sacchar. ℥ij. in Oleosach.
red. gt. v.
Syrup. menth. ℥sem. M.

Hic oportet me monitum quoddam practicum inferere. Medici multum occupati adsuescunt generali cuidam

cuidam tempori dandi medicamenta; ita, ut quidam soleant semper jubere omni hora cochleare, alii omni bihorio; alii omni bihorio ij., alii omni trihorio, alii ter de die coch. ij. Novi tales plures, qui aliquando adhuc bona præscribentes medicamenta, tamen infelices erant, eo, quod non distinguerent inter Ægros, qui citius auxilio indigerent. In familia mea habebamus Medicum veteranum, qui necesse non habebat de finire tempora sumendi; nam per annos didicerant ejus cantilenam: „omni hora cochleare unum.“ Famosum Medicum novi, qui notissimus erat mandato sumendi omni trihorio 2 cochlear., ita quidem, ut si quis accedens ad ægrum amicum scire vellet, an illo Medico uteretur? tantum rogabat, quo tempore uteretur suis remediis? Si omni trihorio 2 pil. vel 2 cochlear., mox inquires, tali uteris Medico, rem acu tetigerat.

Sed, an hoc est vere medice agere? Ipsum vulgus hanc inanitatem comprehendit ridetque. Si homo indigeat gr. j. opii, antequam ad moderamen ducatur singultus, an non præstat brevi spatio dedisse, quam remotiore? Maxime, ubi quis consideret, vim evanuisse remedii, dum hora intercedente iterum porrigatur, eaque vis altera alteram excepisset, si breviori intervallo datum fuisset.

Hinc semper status morbi, natura Ægri, & medicamenti notitia Vobis unice regulam præscribendi dabunt.

7) Si singultus ab *acrimonia*, erit natura acrimoniæ in dato casu examinanda, & pro ejus natura detecta, parandum remedium; porro talia ex historia acrimoniæ habetis. Sed quia res urget, & acrimoniæ natura sæpe latet, aut non cito vincitur, oleosa cum
opia-

opiatīs illico openi ferant: sedato inpetu de acrimonia cogitandum est.

8) Si singultus ab *aphthis*, optimum est, oleum multum copiosumque usurpatum, & omnia mucilaginosā prudenti paregoricorum usu fociata; v. c.

℞. ꝰꝰ amygd. rec. press.

Syr. de symphyt. Fernelii aa ʒij.

Laud. pur. gr. j.

Aq. rosar. ʒvij.

Vitell. ov. nō j.

Sumat omni semihora ʒj. vel sæpius.

℞. Syrup. diacod. ʒj.

Rad. salep. ʒsem.

Aq. rosar. ʒviiij.

Ufus idem: salep reddit hanc aquam admodum mucilaginosam.

Simon SCHULZIUS curavit plures sequenti mixtura:

℞. Vini cydoniati

Tinct. rosar. aa ʒj.

Syrup. cydon. ʒj.

Extract. zedoar. gr. xv.

ꝰꝰ stillat. cort. aurant. gt. iv.

Laud. opiat. gr. ij. M.

Pro potiuncula cochleatim sumenda.

9) Miram curam singultus habet *HIPPOCRATES* *Aph.* 6—13. „A singultu detento sternutationes supervenientes, solvunt singultum.“ Videatur *IDEM* *Prænot.* 13. No. 11; *Coac.* 3—175. *CELSUS* etiam *l.* 2. c. 8. p. 69. „Singultus, ait, sternutamento finitur.“

Dixi Vobis alia occasione, de epilepsia agens, quid esset sternutatio. Sentitur levissima, eaque menti laud ingrata, titillatio in flocculosis narium nervis.

Sim-

Simplicissima hæc actio facit, ut paullo post titillatio grata percipiatur ad præcordia; sic saltem sæpe fit: sed etiam aliquando homini nil fere percipitur ad nares, sed primo grati quid titillantis ad præcordia, ad nares postmodum.

Ubi horum alterutrum vel utrumque fit, homo cogitur omnes actiones corporis suspendere: si ambulete, si operetur quidquam, si scribat, oportet relinquere omnia: si animo meditetur, & ab illis meditationibus desistere debet, expectareque quasi, quid futurum sit. Mox enim a titillatione grata percepta, muscoli extensores capitis & cervicis, in inspiratione summa, caput & cervicem extendunt; hoc facto fit ingens sonora, sibilosa, violenta, inpetuosa convulsio musculorum respirationi famulantium; musculis flexoribus capitis vicissim caput antrorsum ducentibus; sternutatio una inspiratione & expiratione absolvitur.

Hæc actio tanta est, ut in toto corpore musculus non sit, quin agitur. Si hominem nudum sternutantem videtis, cernitis validissime ipsos gluteos concuti. Si actio hæc nimis diu duret, delassationes, convulsiones, mortemque facere potest.

Hæc sternutatio oritur a levissima irritatione, plerumque in naribus. Homo matutino tempore obfuscatus & naribus obstructus percipit irritationem; bis, ter sternutat, magno suo bono, quia sic averritur abundantior mucus de nocte collectus, organon olfactus alioqui hebes redditurus. Videtur collectus & stagnans mucus utcunque acer factus stimulare nervos.

2) Si homo sanus pulverem sternutatorium sumat, v. g. ex helleboro albo, vehementer evacuat omnia illa organa excretoria, secretoria; tam fortiter, ut oriri inde convulsiones queant.

3) Quod

3) Quod facit venenum illud, idem producit pluma levis in naribus agitata.

4) Si homo sanus solito diutius jejundet, speciem ingratae diatheseos circa ventriculum sentit: ait, se sentire debilitates, flatu &c. sequitur tunc motus non ingratus, mox 2, 3, 4 sternutationes. Est a stimulo bilis ad praecordia.

5) Qui emeticum sumsit, in actu vomitus sternutat; ut ore non tantum, sed & naribus materies exeat.

6) Observantur Infantes saepe nares fricare a motis lumbricis in ventriculo, vel prope eum.

7) *Cl. HALLERUS* scribit, se in hysteriis enormes multorum dierum sternutationes vidisse consequentemque caecitatem, fugacem tamen; quod causa tantum in irritatione nervorum esset, organis integris. Animadvertit Idem, caecitatis ejusmodi fugacis causam esse communem nervi quinti paris ad nares & ad oculum distributionem. Putat enim *HALLERUS*, nervum ab ophthalmico ramo quinti paris recurrentem cum nervis primi paris anastomiosi videri coire.

Sternutaturus homo est in intentatis minis, casurusne sit, an staturus. Sed explosio sequens mox omnia restituit. Hinc tunc in illo suspenso gradu est quasi ecclipsis & incipiens abolitio facultatis muscularis & quodammodo etiam facultatis animalis; ad nihil enim adtentus homo non audit, non videt &c.

His praemissis resumamus textum *HIPPOCRATIS*: „A singultu detento sternutationes supervenientes solvunt singultum.“ In fortissima illa explosione mutatur conditio diaphragmatis, oris ventriculi, ventriculi ipsius, hepatis, lienis, ita ut, si vel acre quidpiam haerit ad ventriculum, vel spasmus, vel convulsio
ad

ad hæc viscera, excutiatur acre, fluxus spirituum immutetur.

Sed si ab inflammatione, si a *νεφελγεια*, si ab hæmorrhagia singultus oriantur, & superveniant sternutationes, utique nocebunt, nec solvent morbum: igitur distinctione hic opus.

§. 809. *Nausea & vomitus videntur &c.* Vomitus vario adspectu a nobis considerandus est: nam aliquando morbus per se est; nonnunquam alius morbi symptoma: est & alio sensu commoda naturæ via, qua sese a noxiis expediat iisque non modo hærentibus in ventriculo, sed & in diffusa quavis corporis plaga.

Sane ut ab ultimo incipiamus, elucet summa Numinis providentia in hoc actu. Conatum & potestatem vomendi iniecit naturæ humanæ, ut latitantem in corpore hostem expelleret. Hanc potestatem difficulter explicamus; tamen consideratione partium omnium, quæ ad vomitum concurrunt, aliquam ejus notitiam adquirimus. Non indigeremus multa inquisitione vomitum intelligere, si tantum ageret ultimo hoc modo; nempe, ut naturam inutili ac noxio hoste liberaret; nam foret naturæ tantum beneficium: jam vero, quia sæpe per se morbus est, vel tale symptoma morbi, ut hominem possit vel lædere, vel occidere; quavis opera illum ut intelligamus, adniti oportet.

BRUNNERI, WEPFERI, PEYERI experimenta hic nobis lucem multam præbent. *Int.* PRÆSES canis-vivi dissecto abdomine irritavit apice cultelli ventriculum: convelleretur quidem ventriculus, animal tamen nondum vomebat. WEPFERUS *cicut. aquat. hist. c. 21.* cani, postquam illi mercurium sublimatum dedisset, abdomen incidit, viditque mox prorumpere ventriculum inflatum, convulsus quidem subinde, at non valide.

Ergo

Ergo videmus, solam hanc fibrarum irritationem non sufficere, sed ad inpetuosam talem actionem alia requiri.

Hinc WEPFERUS, dum vicibus iteratis calidam aquam per gulam infunderet, canis illam semper cum muco & spuma revomit. Notat porro, ventriculum non admodum contractum tempore vomitus fuisse: verum diaphragma, ait, valide concutiebatur, ac si illud cum musculis abdominis vomitum multum promoveret. Similem diaphragmatis in vomitu motum observavit & in alio cane, cui antimonii flores ingererat. Dum enim diaphragma, ventriculo contiguum fere, valida convulsione deorsum trahitur, simulque eodem tempore musculi abdominales, pariter contracti, omnia contenta abdominis premunt, ventriculus duobus quasi prælis interjacens, valide comprimitur; unde omnia ejus contenta vi valida per ostium ejus superius expelluntur.

Facile capimus, quod ventriculus, dum convellitur, actione emetici mox suam convulsionem communicet cum diaphragmate; si intueamur, ventriculum per aperturam diaphragmatis transire, eoque in tramite arcte cum diaphragmate connecti. Fibrae enim decussantes hic adsunt, & præterea peritonæum veltiens subtus diaphragma ad finem œsophagi recedens invellit ventriculum. Pleura succingens diaphragma a parte superiori, ad œsophagum recedit & invellit œsophagum; hinc in singultu & vomitu tanta inter hæc tria connexio. Si quis obponat, diaphragma mediastino & pericardio & sterni adnexum juxta SENAC aliosque descendere non posse, immo ipsam vitam hinc fore turbendam; dico locum, ubi pericardio adnexum est diaphragma, esse in summa gibba parte, ad altitudinem papillarum mammæ, ad 4. vel 5. costam, & transitum œsophagi esse ad ultimas thoracis vertebrae ultimasque costas; adeoque hic diaphragma descendere innotata forte parte summe gibba.

Sed an omnis vomitus causa proxima sic inventa? HELMONTIUS hilaris ambulat ad prædium, quod empturus erat; pede adliso luxat talum; perit adpetitus, nauseat, vomit. Mox fit luxationis repositio; cessat vomitus, redit adpetitus. Hic, ut in aliis morbis convulsivis, immo in specie epilepsiæ, fit, ut nervi alibi adfecti adfectionem ad cardiacam producant, unde convulsione nata ad nervos ventriculi, diaphragmatis, œsophagi, vomitus fit.

Sed dicetis, viam hoc in statu longe expeditiorem fore per pylorum, quam per œsophagum, adeoque sic vomitum fieri vix videri.

Resp. 1) pylorus rugosus a musculis abdominalibus convulsis valide conprimitur. 2) Teste WEPFERO exordium motus convulsivi oritur a duodeno versus pylorum ejusque antrum: quo fit, ut contenta ventriculi, huc transire nequeant.

Inlust. BARO in *Comment. ad §. 652.* contemplatus situm ventriculi in equis, animadvertit rationem, cur illi non vomant, ne a violentis quidem emeticis datis. Pedis fere distantia abest a musculis abdominalibus ventriculus, inmenso colo intercedente; ita ut distensus longe inde distet. Patitur igitur equus a magnâ dosi vini emetici validas abdominis concussionem, immo subin moritur inde, sed non vomit. Unde concludit INLUSTR., hinc patere, cur, quibus musculi abdominis, ventriculus & diaphragma viciniora sibi sint, vomant facilius.

Obiectio tamen haberi potest ex eodem WEPFERO, qui scribit, *cic. aquat. hist. c. 15. hist. I.*, solius ventriculi convulsione vomitum se vidisse in aperto cætello. Sed animadvertit *Inlust. BARO l. c.*, forte rem paullo aliter se habuisse, quum WEPFERUS vomitus tempore alia anatomica disquisitione occuparetur;

pate-

patereque simul, magnam copiam non exivisse, quum mox addat: „ventriculo a sine gulæ ad duodenum secundum longitudinem superne inciso, cavitatem mucosæ viscidissimæ, spumæ & frustulis lacteis coagulatis plenam inventam fuisse;“ ita, ut levis modo eructatio dicta primum animadversa fuerit, quæ ventriculi convulsione potest peragi; non vero validus & proprie dictus vomitus.

Omnia hæc confirmantur phænomenis observatis: 1) nausea sit, tenuis lymphæ in os insluit: 2) irritatio faucium, œsophagi, ventriculi; incipit tremere labium inferius, aliquando tota maxilla inferior. 3) Eructatio sit levior contentorum ventriculo a solius forte ventriculi convulsione. 4) Totum abdomen quasi intro rapi videtur, expellunturque validissime ventricula contenta. Peracto vomitu dolor obtusus & defatigatio manet. Rudem porro ideam vomitus nobis adumbrant omnia experimenta facta in vivis animalibus. Si vomuit canis solius ventriculi contractione in experimento *Wepseriano*, inde minime concludi potest, in sano corpore idem obtinere. Apud eundem *Wepserum* eodem tractatu videre est, quod urina reddita, egesta alvus fuerint, etiam post resectos musculos abdominales & diaphragma, vesica urinaria inprimis in globum minimum se coarctante. Attamen scimus, horum musculorum & diaphragmatis vim validiorem requiri in his binis excretionibus.

Non est mirum igitur, dilaceratis vivo in animali partibus, inpetuosum fluxum spirituum per liberos nervos ad integras partes adfluere; unde actio partium sequitur, quæ in sanitate non contigisset. Unde in omnibus his experimentis prudentia opus in iudicando.

Hinc cum bona venia *Cl. Halleri* dictum sit, magnum illum virum in egregio suo tractatu peculiari

de diaphragmate nimium conclusisse ex unico illo dubio WEPFERI experimento de vomitu peracto, resecto jam diaphragmate. *Dodissimus DE CHIRAC Hist. Acad. reg. Scient.* 1700 videtur necessitatem diaphragmatis ad vomitum tam bene demonstrasse, ut dubium superfit nullum.

Vomitus igitur ex vivis animalibus intellectus, tria ponit: 1) spasmodicos eosque retrogrados motus partis tubi intestinalis, ventriculi, œsophagi; 2) violentas convulsiones diaphragmatis & muscutorum abdominalium; 3) synchronon motum diaphragmatis & muscutorum abdominalium, qui in sanitate alternus est: nam respiratio peragitur alterno motu horum; ita, ut mirum non sit, etiam anxietates a vomitu oriri, dum respiratio simul læditur.

Vomitus porro nunc descriptus producitur 1) a copia nimia, ut explicui ad §. 756. & felices adhuc, quibus tunc vomitus contingat.

2) Aut acrimonia ingesti, quæ nimio suo stimulo ita agit in fibras ventriculi, ut illæ irritatæ suam irritationem communicent cum diaphragmate: si tunc convulsive incipiat diaphragma agere in ventriculum, fit vomitus eo modo, uti paullo post, dum de inflammatione diaphragmatis sermo erit, explicabitur.

3) A venenis; ab antimoniatis & innumeris aliis; immo ab ipsis emeticis omnibus, quæ certa quadam ratione venena sunt, subvertendo ventriculum.

HOFFMANN. *Med. rat. T. IV. part. I. sect. 2. c. 3.* plures instantias retulit. 1) Inflammatio ventriculi inventa a morte in Canonico, qui vomitorium sumserat ex sulphure antimonii aurato. Dederat Medicus emeticum illi, quia ab ira & vino ventriculus maxime adfectus videbatur. HOFFMANNUS cum SYLVIO censet, ab ira bilem irritari, trudi ad ventriculum &

os amarum fieri, immo ab ira posse icterum nasci. Unde putat, non emetica, sed anodyna potius convenire.

2) Balneator feminæ in tertiana dedit gr. 8 vitri antimonii ter in paroxysmo tertianæ; violenta agitatio ventriculi ab hoc emetico semel tantum dato, silente tempore a paroxysmo libero. Post tertium paroxysmum interiit; ventriculus maculis rubris & nigris obfessus, uti & duodenum & adnexa intestina. Pulvis vitri antimonii adhuc hærebat inter plicas ventriculi.

3) Puella quinquennis a croco metallorum vomendo moritur: ventriculus contractissimus reperi-
tus est.

4) Ab arsenico ægre liberavit HOFFMANNUS plures simul, oleo & lacte copiosissime dato, ore & ano.

5) Princeps a vini potu & refrigeratione post ingentem calorem motu excitatum mox conqueritur de horrore, languore, ardore, inquietudine, nausea. Medicus dat gr. iij. tart. emetici; septima die convulsus periit. Ventriculus inflammatus, sanguinis corrupti aliquot cochlearia habens, expansus ipse & gangrenosus. Damnat hic maxime HOFFMANNUS emeticum; nam vel inflammatio ventriculi aderat antea, ergo non dandum: vel sequuta est, ergo malum emeticum.

Videri apud Eundem poterit exemplum 6) ubi granis duobus tartari emetici adducta mors, post nauseas ex ira ortas. Videant talia illi largi emeticorum propinatores & horrescant.

4) *Læsione cerebri vulnerati, contusi, compressi, inflammati.* In historia vulnerum hoc mirum commercium contemplati sumus, intellectu difficile, adeo tamen certum, ut unus HIPPOCRATES idem forte vigeties repetat, & ab omni ævo, in hunc usque diem, Chirurgia confirmet. Scimus equidem, ope paris vagi

& intercostalis viscera abdominis & thoracis omnia communicare cum cerebro; verum peculiare quiddam hic in ventriculo observatur, ut cerebro læso hac ratione, vel vulnere effuso sanguine, aut compressione, ut in apoplexia; aut inflammatione, ut in phrenitide; ventriculus in vomitum prorumpat: nam cur ab eadem causa non fit diarrhæa?

In transitu repetam, quæ toties jam dicta, quam perniciofa regula: „vomitum vomitu debere curari!“ Quam perniciofa regula, ad perceptos vomitus in apoplexia, in phrenitide velle emetico dato curare! Causam enim in cerebro hærentem, ut exposui, inmaniter augment. Frustra quippe quærent vomitus causam in ventriculo. — Dolendum, *magnum* SYDENHAMUM ita cespitasse, ut sine ulla distinctione omnem apoplexiam a v. s. & emetico incipiat. Merito vocabatur *Medicus febrium* suo tempore; nam mira certe in eo studio præstitit. In reliquis vero multis suo exemplo docuit, quantæ molis sit, Medicinam cum unoquoque Medico velle renasci. Erat quasi nauta, qui, quod viderit, nautas alios multos cum nave perire, proprio Marte artem nauticam discere ab imis vellet fundamentis. Certe, si ad VV. inventa *Hippocratica* sua adiecisset, præstantius fuisset. Verum, ut cerebro adfecto ventriculus ad vomitum incitatur; ita sæpe ventriculo adfecto caput laborat. Opium paullo majori dosi datum solida forma, mox adplicatum ventriculi nervis soporem cerebro conciliat; expulso per emeticum opio mox evanidum. Napellus ventriculo exceptus mox deliria facit & convulsiones: vomitu ejectus relinquet suam cerebro serenitatem. Mirum itaque patet cerebrum inter & ventriculum commercium.

5) *Ab inflammatione diaphragmatis.* Diaphragma inflammatum non patitur alternam contractionem & relaxa-

taxationem, hinc convellitur. Diaphragma & musculi abdominales videntur arctissimo vinculo sociata ad vitam perennandam, alteroque male adfecto & alterum compati: & ratio mechanica adest forte; nam convulsus præ inflammatione diaphragma convulsive agit in ventriculum: qui, si utcunque distentus sit, & quoque convulsus irritat parte anteriori peritonæum & abdominales musculos; ergo & hi convellantur necesse est. Quin quod margines diaphragmatis undique fere contingant musculos abdominales, & fibrosis quibusdam productionibus communicent: immo 3tio diaphragma vestitur inferius peritonæo: si ergo convellatur, convulsio etiam communicatur cum peritonæo, musculis abdominalibus undique firmiter adcreto. Ergo ex data doctrina necessario vomitum sequi necesse est.

6) *Ventriculi.* Nervosa hæc pars, ubi inflammatur, tam acerrime dolet, ut tandem in convulsiones agatur. Sæpius quippe jam diximus, ab omni majori irritatione cibi copiosioris, acriorisve, venenis quoque, convelli ventriculum & in vomitus excitari. Ubi ergo inflammatione tam acute dolet, ut convellatur, ad minima deglutita adeo irritatur, ut partes illas, quibuscum tam arctum commercium habet, nempe diaphragma, peritonæum & abdominales musculos, immo & intestina, secum in convulsiones rapiat ac in vomitum erumpat.

7) *Intestinorum.* Ex *Wepserianis* & *Peyerianis* experimentis jam constitit, ab inflammatione intestinorum motum peristalticum inverti, adeoque intestinis contenta supra locum adfectum, ut succum entericum, pancreaticum, bilem, chylum, agi per pylorum in ventriculum, stimulare atque irritare eundem, quo tandem fit, ut ventriculus in vomitum erumpat. Cogitent Practici hoc, antequam mox dent vomitoria,

dum interim intra paucas horas, aut dies, ipsa mors demonstrabit, hominem intestini in hernia inflammati & suffocati gangræna laborasse. Repeto, quod in *historia herniarum* dixi, me minus acriter talia monituum, nisi horrenda exempla etiam veteranorum Præctorum toties lugens vidissem: sit hæc res semper Vobis præ oculis & in memoria.

8) *Splenis*; 9) *hepatis*; 10) *pancreatis*; 11) *renum*. Hæc omnia viscera hærent & adnexa sunt diaphragmati; priora a parte superiori, renes ab inferiori. Irritabilitas diaphragmatis videtur tanta esse, ut hæc viscera inflammata & turgida irritent diaphragma illudque convellatur. Porro antea jam vidimus, convulso diaphragmate, & ventriculum & musculos abdominales convelli; ergo oportere vomitum fieri.

Verum non modo renum inflammatio, sed & infarctus a materia mucosa, purulenta, sabulosa, calculosa, (verminosa, ichorosa) vomitum facit, a dictis causis; estque utilitas quædam in hisce, quia dum calculus renalis renem agitat, & ren diaphragma irritat, vomitus subsequens concutit totum abdomen, ita, ut vi vomitus aliquando fæces alvinæ & urinæ involuntarie exprimantur. Sic sæpe beneficium naturæ est, ut vomitu excitato calculus pellatur per pelvim & ureteres in vesicam.

Quodsi tamen via cedere nescia, vel calculus maior sit (aut prominentiis scindentibus instructus, qualem unum ex vesica urinaria exemptum possideo, undique lorica crystallulorum adamantiformium obtectum, magnitudine nuci analogum) vomitus talis est irritum naturæ, conamen, potius in corporis destructionem tendens, quam in levamen (inpacto vi concussionis viis urophoris calculo, easque vulnerante, inflammante; unde hæmaturia cum aliis malis nonnunquam subsequens petenda ratio)

ratio): perinde ac febris, beneficium naturæ ad solvendam materiam morbosam, sæpe adeo violenta sit, ut destruat corpus, si viæ non satis patulæ, per quas illam expellat.

12) *Mesenterii*, proinde & *mesocoli*, illud etiam partim adumbit diaphragmati; sed præterea adnexum intestinis; de mesocolo idem dictum esto. Est porro adeo irritabilis fabricæ, ut inflammationes & vulnera mesenterii inexplicabili anxietate mortem inferant, ut ex *Ruyfchianis* toties vidimus, in *historia vulnerum*. Irritabilitas hæc facile communicatur cum intestinis; quia extima tunica intestinorum a mesenterio & mesocolo est, & omnes arteriæ & nervi ad intestina deferuntur, & venæ ac vasa lactea ab intestinis referuntur, per solum mesenterium & mesocolon. Igitur illa irritabilitas mesenterii facile communicatur cum intestinis: intestina adfecta & contracta ab inflammato mesenterio facile vim peristalticam invertunt versus ventriculum, & hinc vomitus.

Ab inflammatione *peritonæi* juvenis moritur cum omnibus symptomatibus herniæ incarceratæ: in cadavere nil herniæ inventum; solum peritonæum in una plaga inflammatum & gangrænosum.

13) *Ab irritatione gulæ*: videmus hoc exemplo, quam totum hoc systema chylopoëticum sit irritabile, ab una modo plaga adfecta: quippe est a gula ipsa ad usque anum unum modo viscus, habens membranarum mutuam continuationem. Levius faucium irritatio nauseam facit, paullo major ipsum vomitum materiæ ventriculo contentæ; magna vero subvertit corpus ita, ut totum veluti emulgeatur per vomitum. Profui sæpius hominibus, qui ex nimia ingestione alimentorum vel vini in apoplexiam inclinarent, plumula oleo

illita leniter irritando fauces, ita, ut blando vomitu omne periculum abiret.

14) *A motu perturbato spirituum per agitationes infuetas in rheda, mari.* Explicui ad §. 788. Non tantum hoc, sed a motis & perturbatis spiritibus per animi pathemata oriuntur nausæ & vomitus, ut ibidem docui.

15) *Ab idea rei, quæ nauseam vomitumve sæpe excitavit.* Miranda sane machina sumus! Quis Vestrum non expertus est aliquando rei avide comestæ ingurgitataeque, dein vomitus fœtidos, putridos, anxios generantis, horrorem tantum, ut ad solum ejus nomen posthac auditum nauseabundus totus non esset? Quot sunt, qui postquam nauseosum pharmacum ex vasculo quodam hauserint, mox ad solum crateris illius adspectum in nauseas, quandoque in vomitus inviti vertuntur? Idque ut de sapore, ita de odore verum. Qui per viam transiens, ubi semieffossum putridi animalis cadaver olfecit, in nauseas & vomitus proruperat, ille diu post eandem viam repetens, horrore, nausea, aliquando & vomitu, corripitur. (Causam horum aliam sese nescire *Cel. HAENIUS* ait, nisi, quod ad remotam memoriam priorum τὸ ἐνορμῆν in nobis ita adficiat sensorium commune, ut, ac si illa res iterum præsens esset, eosdem per nervos agitados edat effectus.)

16) Vomitus etiam potest oriri a materia quacunque ex quavis corporis parte delata; ex arteriis, venis; a visceribus quibuscunque aliis ad ventriculum delatis: ita, ut corpus totum exinaniri vomitu possit.

17) *Ab intropressione cartilaginis xyphoeidis, ut binis exemplis demonstrat LA MOTTE l. 4. des accouchem. c. I.; quæ feminæ ambæ curatæ, educendo cartilaginem extrorsum.*

18) In *hernia ventriculi*: Symptoma *herniæ* vidit GARENGEOTTE; nasci poterit & ab omni *hernia*.

19) *A nervo*, aut *tendine*, *alibi adfectis*; uti in antea jam adducto exemplo HELMONTII, talum luxantis.

20) *A graviditate*, (ob perturbatum motum spirituum, irritationem, tensionem, pressionem ventriculi, intestinorum &c.)

21) *A manifesturatione*, (ob illico dictam spirituum semitam arhythmam.)

Brevibus nunc expediunda est vomitus ex quacunque causa nati curatio.

1) *A copia nimii ingesti*, aut *acrimonia*, a *venenis*; exposui ad §. 756. Talis vomitus hinc excitatus titillatione faucium plumula oleo madida; vel, si id non juvet satis, tepida multa & oleo promoveatur, ut ventriculus possit totum expellere; fitque magno hominis bono, ut a tali causa vomitus oriatur: quum copia nimia sæpe lethales apoplexias faciat, ut ex WFFERO toties vidimus. (Mentio hic fieri commode valet instrumenti, ante plures annos jam, sub nomine *excutiæ ventriculi*, *Magenbüsche*, ad exonerandum ventriculum, ciborum nimia copia repletum, excogitati; quo helluones nonnulli familiariter demum adeo cœperunt uti, ut quotidie fere illo haberent opus; donec & ingluvie frequentissima & emesi vires digerentes omnes forent prostratæ.) Si ab acrimonia, ut a bile putrida ad præcordia collecta, vomitus vomitu curetur. Quodsi vomitus nimius sit, ut, licet diu multumque evomuerit homo, nec tamen ab irritatione semel concepta cesset; paregorico sedetur.

Vultisne formulas emeticorum? En paucas! Si levis nausea jam adest, irritatione gulæ illico provocatur, ut dixi; vel potu aquoso, oleoso, mellito. Si ventri-

trculus nimis distentus a copia, vel ab aëre, ut nihil exeat; tepida aqua anisi, vel levistici tentetur, an forte in ventriculum descendat & inde ructus multi explodantur. Sane in tali casu vomitorium violentius datum produxit lethalem apoplexiam.

Sed si ab acrimonia, aut a veneno:

℞. Rad. ipecac. ℥sem., vel gr. xl., vel ℥j.
f. pulvis miscendus cum aqua.

vel ℞. Rad. ipecacuanh. ℥iv., vel ℥ij.
cum vino albo coq. phiala alta per 3horium: colat.
℥iij. d. usui.

Si vis paullo fortius, adde colatur. ℥sem.

Oxym. squillit. ℥vj.

vel ℞. Tart. emet. gr. v.

Syrup. violar.

Aq. meliss. aa ℥sem. M.

Hoc paullo præcedentibus fortius. Scitis omnes, ni fallor, quid sit? Tartarus emeticus componitur ex croci metallorum & cremoris tartari aa p. æqual., bulliant in aqua, donec tartarus dissolvatur: solutio calida filtretur; id nova adfusa aqua toties repetatur, donec nil amplius de tartaro (croco) adpareat. Evaporetur, donec cuticula conspiciatur, & ad crystallisandum reponatur, eruntque crystalli *tartarus emeticus* (cujus exactam, quam hæctenus scimus, historiam dedi in *Instit. meis chemicis T. II. Sect. I.*) Crocum porro metallorum scitis componi ex antimonii crudi, nitri puri aa p. æqual., quibus adcurate tritis & detonatis, pulvis residuus isque edulcoratus ab omni sale, est crocus metallorum, sive antimonii hepar, terram etiam sanctam RULANDI vocant; cujus gr. j. ij. miros vomitus edunt. Est tamen pulvis, qui oculo insufflatus nulla dat acrimoniæ signa. Forte a mutata regulina parte sic agit. Raro autem sic datur, nisi forte illico fortiterque homo esset

esset mutandus, ut ab exhibito veneno, vel in mania &c. (*)

Paratur emeticum ex infusione croci metallorum: sumunt v. c. croci metallorum non determinatam quantitatem, sed vini generosi, non acidi, v. g. hispanici, ℥j. i℥, ij. fit sic generosum emeticum. Pendet vis non a croci metallorum quantitate, sed a vini copia. Præscribitur autem sic:

R. Infusionis croci metallor. sive aquæ benedictæ Rulandi ℥j. i℥ ij.

Vini quantitas semper præscribenda est.

Præfertur infusioni, quæ fit a vino cum vitro antimonii: eandem vini quantitatem addunt, sed videtur tumultuosius agere.

Pharmacopœi præparant sæpe sibi pocula emetica ex regulo antimonii per sales fusorios præparata, quæ continent ℥j℥ ℥ij.; tunc implent vino, & relinquunt per noctem, sequenti mane est aptum emeticum, vinum tamen vappidum est. Pocula talia pro 100 vicibus, & ultra, sufficiunt: unde vim eorum inexhaustam ajunt. Verum id nimis audacter dicunt; nam sunt, qui per longos annos usurpata debiliora invenerint. (Consultum nunquam non magis est, ut vel tartari emetici, vel ipecacuanhæ &c., determinata dosi, & quæ in-

(*) Omisi hic additamenta varia, a beato AUCTORE in margine codicis adjecta, circa præparationem hepatis antimonii, mercurii vitæ, vitri antimonii cerati, syrapi emetici *Disp. Vindob.* &c., quum hæc aliunde perfectiori longe sermone tradiderim in *Instit. Chemicis*; nec novorum observatorum quid inter illa occurrat. *de W.*

integra operetur, utamur, præ dubio ejusmodi poculo emetico.)

Hæc circa præcipua vomitoria; sed 1) videndum, an plethora non jubeat, ante venam secare, ut toties dictum.

2) In actione emeticorum, si necessitas urgeat, illico remedium est dandum; sin minus, materia educenda primo præparanda est aquoso multo & mellito potu; v. & *Aph.* 7—70.

3) Situs vomentis in sedili erectus potius, quam in lecto sedentis sit: id enim ex multis ægris percepi, longe minores dolores in abdomine toto illos habuisse, dum in sedili sederent, quam si in lecto; immo se minori labore vomuisse. Ratio patet: in sedili pendentibus femoribus cruribusque abdomen majorem habet libertatem, dum contra ventriculum convellitur, quam ubi illud sedenti in lecto ægro complicatum & rugosum est, cruribus & femoribus horizontaliter contra abdomen directis. Est & minor sic herniæ metus.

4) Cura semper habeatur, ut aqua calida præsto sit, antequam æger emeticum sumat; vel aq. infus. card. bened., vel aqua cum tantillo salis &c.

5) Sumto emetico expectetur per $\frac{1}{4}$ horæ, ut æger a remedio vomat; mox ubi vomuerit, dentur subito aquæ prius paratæ \mathfrak{z} ijj., iv.; si vomuerit, iterum tantum; donec ultimam aquam retinuerit.

6) Si æger per integrum quadrantem horæ ab adsumto emetico nil sentiret, utique tunc aqua tepida, leniter salita, vel infus. card. benedict. tepide porrigendum est, ut vomitus sic promoveatur.

7) Cura sit, ut sella perforata ad manum sit, quia plerumque evenit, ut vomitoria simul per alvum operentur; aliquando durante vomitu, plerumque mox ab eo finito.

8) Si vomitus bene peractus est, ventriculus ro-
boretur vini confortantis haustu; vel frustulo panis
biscocti, vino intincti, vel frustulo mivæ cydoniorum.

9) Si homo debilitatus nimium sit, aut nausea-
bundus maneat, aut mobilis sit generis nervosi, pare-
goricum detur; quale in singultu præscriptum; per
epicrasin sumendum, donec melius habeat.

2) *À læsione cerebri.* Hæc in tractatu de vulne-
ribus capitis exposita sunt. Si methodus reforbens non
juvet, trepanon adplicetur. Vomitoria porro hic ve-
nena; augent enim morbi causam, cerebri conpres-
sionem.

3) *Ab inflammatione diaphragmatis --- mesenterii.*
Hic, si vomitoria dederis, homicidium perpetrabis,
licet quandoque homo ad vivos redeat. Augetis enim
inaniter inflammationem; ita, ut inflammatio, quæ
forte per salutarem crisin soluta fuisset, jam in subpu-
rationem, aut gangrænam abeat. Curatio unica hic
est antiphlogistica methodus, ita directâ, ut ad singu-
larum harum partium inflammationem conveniat; quod
in *Aphorismis præcticis* inquirendum.

Patet ex illico dictis, quam multum errent, qui
consuetudinem habent dandi in omnibus acutis emeti-
cum; gangrænam, vel saltem diram subpurationem
producent.

4) *Ab irritatione gulæ.* Sunt homines peculia-
ris ita constitutionis, ut a minima offa imprudenter de-
glutita, mox oriatur titillatio, tussicula, vomitus (qua-
les & speciei tussis convullivæ a leviusculis satis causis non-
nunquam sunt obnoxii; unde nunquam non hostis do-
mestici memores sunt). Unicum consilium est, ut ce-
leritatem & aviditatem nimiam evitent in deglutiendo.
(nec unquam loquantur, dum vel minimum quid ore
volvunt, nec profunde nimis in-vel expirent) sunt,
qui

qui a tabaco naribus hausto sæpe vomant, dum per nares posticas mucus una cum tabaco in fauces cadit: si velint remedium, abstineant a tabaco.

5) *A motu perturbato* --- rheda, mari &c. sunt, qui inde nil mali retineant: sunt, quibus reliquæ bilis manserint inter ventriculi plicas, nauseasque proinde continuent. His tunc emeticum primo, dein mox paregoricum dandum. Cæterum optimum remedium est, unctionem in rheda & mari repetere aliquoties: ita expertus loquor; abit omnis nausea.

6) *A motu spirituum per animi passiones perturbato*: diascordium, theriaca, opiata alia & nervina prosunt palliative. Si velint curativam methodum, duo fiant: 1) conentur præprimis illi animum regere,

— — — — qui, nisi paret,

Inperat: hunc frænis, hunc tu compeſce catena.

HORAT. L. I. *Epist. II.*

2) ut Medicus conetur debile corpus firmare & robore, ut illa *εὐμεταβλησία* inmutetur.

Porro hic animadversio practica inferenda. Sæpe usu venit, ut homines non a materia, sed a sola illa *εὐμεταβλησία* laborantes, per annos roborantia, nevrotica, chalybeata, fontes medicatos, vina medicata usurpent, non ab uno tantum Medico, sed ab & urbis & regionis viris famosissimis, idque frustra. Videntur opem habere mox a mutato Medico, ob novam fiduciam; sed brevi in priores relabuntur miseriae. Sic languent per annos, invehunturque in artem medicam, velut rem cassam; invehuntur in artifices, dantes verba vocesque, prætereaque nihil. Tandem vaniloquus agyrta, stentorea sua arte sibi famam concilians, ut ultimum adpellatur ab ægro tali refugium. Ille nescius agere, nisi omnia sursum deorsumque movendo, dat emeticum, & quia videt corpus debile,

exhi-

exhibet mox ab emetico peracto suum orvietanum vel mithridatium. Æger aliquando visus est per annos se melius inde habere ; unde subsalse suos Medicos subfannat, agyrtamque, qui, quid fecerit, nescivit, extollit in astra, auro multo remunerat : unusque talis casus sufficit, ut centeni ea in urbe per agyrtam ad orcos mandentur.

Capitisne causam A. A. ? Nostis quomodo Vobis in morbis nervorum explicuerim generis nervosi adfecti morbos, simulque demonstraverim, a solo perturbato animo oriri omnis generis ægritudines interque illas *bilis motum ad ventriculum & intestina*. In primis initiis hinc leves nausæ oriuntur; subinde & vomitus. Vocant suos Medicos, aliquando ex prima classe viros, qui magni & incomparabilis SYDENHAMÆ aurea doctrina inbuti, norint, ab animi pathematibus omnia talia symptomata oriri, absque ulla materia mala in ventriculo præsentē; adeoque cane pejus & angue vitanda esse omnia, quæ ultro agitent tenella corpora. Hinc motus hos sopiunt opiatīs, nervinis, pro tempore. Redeunt occasiones irarum, bilis semel moveri consueta veteribus sordibus novas addit, sicque morbus nascitur tandem cum materia, quæ olim omni prorsum materia caruerat. Agyrta eo tempore accedens & ad nomen auditum nausæ, a quacunque causa illa orta sit, non curans, dat emeticum, & curat sæpe pro longo tempore.

Immo plura hic quandoque fiunt. A longo tempore roborantia data fuere nervique facti sunt robustiores: Medicus, putans nausæas & vomitus oriri a nimia mobilitate nervorum, erraverat, quum nervi jam robustiores; sed materies, antea absens, nunc in ventriculo præsens fuerat. Ubi agyrta negotium suum peregit, simul laudem reportat optimorum robo-

rantium remediorum, a Medico ordinario antea præscriptorum : ita, ut ipsi Medici obstupescant curam, nec illam se intelligere fateantur. Causam Vobis dixi : adtentio eorum semper determinabatur ad primam eamque veram morbi ideam ; ad mutationem deinceps factam adtentio defecerat.

Ante tredecim annos contigit, ut cum *Inl. Barone VAN SWIETEN*, tunc adhuc Lugd. Batavorum degente, Nobilem Dominam epilepticam in cura haberem, cujus teterrimus morbus citra materiem erat. Per sesquiannum non multum lucratus, tandem, generata ad præcordia materie, & morbo, citra materiem nato, iam cum materie facto, ex consilio *Inl. BARONIS* emeticum ægræ, & quidem gravidæ, ter porrexi, fuitque ab ultimo emetico omnino libera ab epilepsia, & per undecim annos libera mansit ; donec, ut nunc ex relationibus audivi, ex mœrore domestico insultus redierint.

Quod autem gravidæ licet daremus emeticum, ne miremini : erant 1) signa præsentis materiæ evidentissima ; 2) epilepsiæ insultus vel unicus adeo ferox erat, ut plus defatigaret, quam decem vomitoria : ergo jure sic videbamur concludere ; estque fœmina enixa feliciter.

7) *Ab idea rei, quæ nauseam, vomitumve sæpe &c.* Vel ratiocinio firmo muniat se homo adversus hasce inanitates ; vel, id si nequeat, evitet, quæ sopitas ideas resuscitare & refricare possint.

Tandem deprehenduntur quandoque nausæ & vomitus, qui vix habere causam videntur, & ubi, incassum tentatis omnibus, miri exsurgunt appetitus, quibus, dum desiderata obferuntur, homines curantur.

Ita sæpe appetitus in tali casu subnascitur in haleces salitos, in ostreas, aliave salsamenta: quibus usurpatis affatim, absoluta cura sequitur.

Vel incassum sæpe tentatis omnibus, extra omnem artis prudentiam, antemeticum Riverianum non raro utilissimum deprehendi. Datur salis absinthii non sulphurati $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ cum succi limoniorum $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$, inque incipientis effervescentiæ actu deglutitur. Videtur expandendo ventriculum motum spirituum impedire per aliquod tempus, ne in convulsiones prorumpant; sicque sensum fluxus ordinati a cerebro & cerebello fiunt.

In Belgio sæpe visum, nauseam & vomitum tam latentes causas habuisse, ut incassum Medici exhausterint omnem artis penum. Interim homo ille incipit ferri desiderio insatiabili in haleces salitos, maxime eo tempore, quando recentes adveniunt, vix 4 5. dies capti. Medici acrimoniam salinam & pinguedinem brevi rancescentem veriti, mortem fere intentant inde. Comedunt ægri clam Medicis, expleto desiderio fanescunt, ridentes ubique Medicum & Medicinam. TULPIUS sic narrat, gravidam 1400 haleces comedis, ab omni alio nutrimento abhorrentem, citra ullum sanitatis dispendium, *obs. med. l. 2. c. 24.* — SYDENHAM *Diff. epistol. p. 459.* „ in his, ait, omnibus naturæ, ut videtur, aberrationibus quilibet in praxi medica vel mediocriter versatus, modo animum diligenter adverterit, facile concedet, ægros haud paucos, ubi primo, spreto Medici dictamine, genio suo obsecundaverint, se melius habuisse. “

In gravidis vomitus lapidibus cancrorum cum opio sæpius tollitur. Tuto sæpius $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ cortic. peruv. quotidie per aliquot dies exhibetur. In scirrho ventriculi, pancreatis, hepatis, non perpetuus est vomitus.

licet causa perpetua sit ; sæpe a plethora, diæta, iex rebus non naturalibus resuscitatur : remedia hic pauca, opiata.

Vomitus & cardialgia sæpe curantur 1.) scuto stomachico ; 2.) matutino laxante & pomeridiana mistura, aut condito ex tota mentha, cum opio & lapidibus cancerorum.

Pro more recensebimus HIPPOCRATIS *aphorismos*, in quibus de *vomitu* agit. 1.) De *tempore vomituum*, Aph. 3 — 21. „ Æstate febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitus, & alvi fluxus, & ophthalmiæ, & aurium dolores & oris exulcerationes, & pudendorum putredines, & sudamina.“

Si §. 746. de aëre calido sicco recenseamus, videmus illico *febres ardentes & continuas*, & *ophthalmias* & *otalgias* oriri oportere. Etiam in tam ardenti calore in Asia *putredines* nascuntur ad *pudenda*, si homines cum summo nitore illa non servant. Hinc toties animadvertimus in lege Mosaica, feminam menstruantem & hominem, qui gonorrhæam simplicem, non virulentam pateretur, pro immundis haberi & a cœtu communi segregari.

Oris exulcerationes, exhalantibus tenuioribus aquosis reliqua inspissantur, flagnant ad fines emissariorum in ore : ubi ab adluente aëre putrescunt, & exulcerationes faciunt.

Vomitus & alvi fluxus a nimia ingurgitatione refrigerantium & fructuum horræorum ; tum a bilis cumulo eaque exassata, quam vidimus §. cit. æstate oriri.

Tertianæ vero & *quartanæ* frequentiores in Asia, æstate apud nos rariores, saltem quartanæ.

2) De *ætate vomituum* 3 — 24. „ In ætatibus autem talia eveniunt. Parvis quidem & recens natis pueris

pueris aphthæ, vomitus, tusses, vigilæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates. “

Pleraque hæc sunt symptomata infantum ab *acido*, ut etiam *vomitus*. *Umbilici inflammationes* e ligato funiculo umbilicali in calidissimis locis facile intelliguntur.

Aurium humiditates salutare infantibus; sed si morbosæ, ut hic, id est, si omnes circumquaque partes inde fœde exulcerentur, moderandæ sunt, non omnino auferendæ. Aquâ pura laventur quotidie, & pessimæ exulcerationes illiniantur unguento nutrito sine corpore, quod fit sumendo acetum lithargyrii eique addendo tantum olei olivarum, ut agitando fiat molle unguentum. Reliquæ humiditates relinquuntur: possunt enim infantes ophthalmiis, immo convulsionibus adfici, dum integre curantur illæ humiditates.

Aph. 7—8. „ A tumoris intus ruptione exsolutio, vomitus & animi deliquium fit.“ Tria hæc symptomata possunt oriri simul, possunt oriri separatim in diversis. Oriuntur simul, si v. c. magnus abscessus lienis aut hepatis rumpatur & per ductum communem in duodenum transferatur. Etenim a magno horum viscerum tumore vasa in toto ambitu compressa erant, turbatusque maxime cœliacus sanguis. Si jam subito soluto tumore vasa omnia compressione liberata sunt, sanguis tanta copia in illa irrue-re potest, ut copia non sufficiens adsit pro reliquis corporis vasibus sufficienter implendis; unde primo illo tempore homo sentit virium quasi resolutionem.

Puri jam ad duodenum delato via patet vel ad anum, vel ad ventriculum, prout major minorve resistentia est versus alterutrum locum. Si major resistentia deorsum, tunc materies ventriculum petet & vomitu educetur. Potest autem esse materies adeo copiosa, ut

vi facta totum quasi corpus hac violenta actione emulgeatur & homo cadat in animi deliquium.

Id porro maxime locum potest habere, si soluta ex tumore materies acris ventriculum continuo irritet: ita ut, licet sit abscessus evacuatus, tamen residuæ acres particulæ, hærentes inter ventriculi plicas, vomitum non sistendum producant, ut fiat demum animi deliquium. Sed casum jam aliter ponamus: fiat v. g. tumoris introrsum ruptio in thorace. Fiet exsolutio virium ob copiam sanguinis ruentis in tot compressa olim vasa. Vomitus oriri potest, si pus v. g. ex pleura subpurata, ex pulmone subpurato, ceciderit in diaphragma; sane vel actio ejus conprimetur ita, ut subsistat fere respiratio & cordis actio in illa subita eruptione & ut homo cadat in animi deliquium, immo, ut moriatur; vel a pure irritatum convulsisque diaphragma potest in convulsiones agere ventriculum & musculos abdominales.

4—17. „ Non febricitanti appetitus dejectus, & oris ventriculi morsus, & tenebrosa vertigo, & os amarescens, sursum purgante opus esse, indicat. “

Toties explicui hoc, dum de necessitate bilis intra ventriculum coacervatæ & corruptæ per emetica evacuandæ egi; nam hic omnia ejus præsentis signa enumerata habetis. Velim tamen notetis, quam prudenter primo dicat, *non febricitanti*; nam si febricitet valide, possunt esse indicationes urgentiores, primo aliud faciendi, v. g. venam secandi, antequam emeticum detur.

4—18. „ Supra septum transversum dolores qui purgatione egent, sursum purgante opus esse indicant; qui vero infra, deorsum. “ Mirum, quomodo se contorqueant Auctores ut sano sensu & cum praxi conveniente hunc aphorismum explicant; sed inaniter: si enim

enim de vomitorio sumitur, non potest explicari; nam ventriculus sub septo hæret: ergo indigeret purgatione deorsum, non sursum; prorsum contrarium doctrinæ in præcedenti aphorismo datæ.

Hinc velim animadvertatis, aliquando aphorismos varios subsequenter sibi connexos esse, aliquando omnino separatos: id porro sensus docere debet; qui si contrarius, ut hic loci, ut separata sententia, nil cum prioribus commune habens, explicandus est. Dico itaque:

Pleuritides, pleuropneumoniæ, sunt dolores, qui a nata Medicina in hunc usque diem noscuntur egere purgatione sursum per sputa: dolores ventriculi, intestinorum, hepatis, renum noscuntur ob viæ commoditatem, ob tranquilliores actionem, leni deorsum purgante indigere, sive eccoproticis, sive diureticis: ergo Medicus novit jam in multis morbis viam evacuandi.

7- 61. „ Sudor multus calidus aut frigidus semper fluens, humidi redundantiam haberi significat. Educere igitur oportet robusto quidem, superne; debili vero, inferne. “

Multi tales reperiuntur, quibus viscera utcumque debiliora, quam ut ex adsumtis bonum tenacem sanguinem compingant: hinc tenuiores manent humores, non perspirabiles, sed per sudores laxos effluentes. In his debilioribus alimenta adsumta vitiose cocta in primis viis relinquunt fordes, cruditates, indigestiones.

Si in his hominibus aliquando fiant evacuationes, sæpe multum juvantur, sive per vomitum, sive per purgationem alvi: nam 1) saburra crudior educitur, & 2) vis humorum, ad cutim ruentium, vertitur ad primas vias, & magnopere inde evacuantur.

His evacuatis, si tunc per roborantia & motus corpus firmitus reddiderit, homo integre curatus est: cæteroquin purgationes sæpe instituendæ vim palliativam modo habent.

In delectu vero purgationis id consideratote, ut emeticum dederitis his, qui minus debiles; quia valida emetici concussione corpus admodum exhauritur humoribus: debilioribus vero, id non ferentibus, purgate per alvum.

4—4. „ Purgandum æstate quidem magis superiores ventres; hyeme vero inferiores. “

4—5. „ Sub cane, & ante canem, difficiles sunt purgationes; sive sursum, sive deorsum. “

4—6. „ Graciles & facile vomentes sursum purgandi, vitantes hyemem. “

Tres hos aphorismos simul explicabo. In genere diebus canicularibus calor maximus æstivus solet haberi; unde homines se maxime debiles & torpidos esse sentiunt; nam perspirando multum virium perdiderunt. Si igitur illis des purgantia, vel vomitoria, poterunt inde male adfici, quia adhuc plus debilitantur; laxaque omnia solida a stimulo remediorum difficilijus moventur.

Tamen possunt esse casus, ubi purgare opus est; in æstate enim exassantur humores perspirabili omni ablato, bilisque exassata adcumulatur, & hinc fiunt ad præcordia sordes.

Quæritur, an non proforet, æstate has sordes diluere & multis diluentibus adtenuantibusque restituere perspirationem?

Sane, si posset ita fieri, proforet: at vero, si sordes hæ biliosæ corrumpantur, & faciant, quod paulo prius explicui ad Aph. 4—17., non datur optio; nam putrida bilis inficiet omnia adsumpta, & faciet nau-

seas

feas & vomitus perpetuos : vel ducta deorsum pessimas dysenterias creabit ; aut intrabit in sanguinem per venas lacteas.

Hoc tanti momenti, ut *Pater HIPPOCRATES* auct sit dicere *Aph. 4—10.* „ sursum vel deorsum purgare in valde acutis, si turgeat materia, eadem die oportet ; morari enim in talibus malum est.

Hinc *BOERHAAVE Aph. §. 659.* „ Cur quibus initio febris acutæ vomitus perpetuus, sine causa inflammatoria, diarrhæa pro crisi, quæ caveatur dato in principio morbi emetico ? “ Ratio in præcedentibus explicata est ; turget enim materia, adeoque mox a principio erat purgandum : scimus, quomodo *SYDENHAM* invenerat proficuum emeticum initio febris continuæ putridæ ; qua eadem methodo in alia constitutione fere occidisset homines, quia materies ibi ἔκ δυνάμει, non turgebat.

Igitur æstate quamvis difficulter fiant *Φαρμακεναί*, tamen nascuntur exposita de causa plures occasiones dandi vomitorium, quam hyeme ; unde tunc indicantur.

Sed si homines tamen difficulter vomant, ita ut corpus mirum in modum agitetur, possunt æstivo calore humores agitati & rarefacti multa mala facere; tum in cerebro, tum in pulmonibus, tum etiam nimium movendo systema biliosum. Potius tunc desistendum ab evacuatione. Hucusque sensus *HIPPOCRATIS*.

Quæritur adhuc, cur *HIPPOCR.* dicat, emetico potius opus esse æstate, purgatione per alvum hyeme ?

Cur æstate, dixi : hyeme vero homines voraciores copiosiori alimento indigent. Si simul se multum moveant, bene ; sin minus, ventres implentur nimium, viæ primæ infarciuntur, & indigent ea ratione, ut intestina probe eluantur.

Idem HIPPOCR. aphorismo immediate hos tres sequente subjungit. „ Difficulter autem vomentes & mediocriter carnosī, deorsum, vitantes æstatem. “ Videmus, quod in difficulter vomentibus, mediocriter carnosīs, emetico non substituatur purgationem alvi per æstatem : humidiores sunt, nec ita bilem coacervant, quam qui & graciles & ob bilis abundantiam in ventriculo faciliori vomitui adsuēti ; adeoque minor erat necessitas, illos emetico fatigandi, aut purgatione alvi. Hyeme vero ipsos purgandos ait, non sursum, nam non sunt biliosi, neque hyeme bilis coacervari solet ; deorsum autem, quia venter inferior hyeme magis onustus est, ut antea vidimus.

Tandem vetat HIPPOCR. graciles facileque vomentes hyeme emeticis purgare. Ratio est, quia bilis hyeme in illis non abundat, nam expositæ antea causæ, cur abundaret bilis, nunc exsulant. Si igitur purgandi sunt hyeme, non ἀνω ; nam ibi malum non latet, sed in inferiori ventre : ergo venter purgante solvendus.

Aph. 7—70. „ Corpora oportet, ubi quis purgare vult, facile fluentia reddere. Et si quidem velit efficere facile fluentia sursum, alvum sistere ; si vero deorsum, humectare. “ Dixi hæc Vobis in regulis dandi emeticum. Si tempus non urget, multa diluentia, acrimoniæ notæ obposita, dare convenit ; quia adglutinata undique colluvies & concreta facile solvitur & dato posthac remedio commode educitur.

Si nunc intentio Medici, ex data indicatione, est, per inferiora educere alvum, poterit in præparatione corporis adhibere succos saponaceos, nitrosā, salia neutra, quæ multa aqua mista & pota, jam incipiant laxare alvum, sicut purgans posthac eo tutius commodiusque operetur.

Quodsi

Quodsi hac eadem ratione perrexeris, ubi vomitorium indicatur, emeticum adsumtum fiet purgans, ut sæpe fit; adeoque poterit dispositio illa præparatoria noxia esse.

Hinc cavete ab alvum utcunque laxantibus; comedat æger antea, quæ alvum stringant potius, quam laxent, ut emeticum agat per superiora. Aqua tepida antea sumta non nimia simul, sed repetita sæpe, copia, sensim solvet tenacem materiem & inchoabit jam nauseas.

Aph. I—22. , Concocta purgare & movere, non cruda, neque in principiis, nisi turgeant: plurima vero non turgent.“ Conferte hanc auream regulam cum praxi Modernorum, qui omnem omnino curam fere ab emetico incipiant. An legerint hi, saltem an capiant unquam, mentem HIPPOCRATIS? Aut an potius ita sapientiores se existimant, dum interea regula sine exceptione hæc visa fuit HIPPOCRATIS doctrina omnibus cordatis Practicis?

Quomodo cognoscet ergo quis, num turgeat materies, quia ait HIPPOCRATES: „ plurima non turgent?“ Videte, quæ paullo ante ex BOERHAAVIO & SYDENHAMO dixi. Collectio putrida, olim explicata & nunc turgens, fuit causa morbi proëgumena, latens ibidem ante morbum & putredine infectura omnia medicamenta & alimenta; immo pessimam febrim accensura, si forte cum sanguine misceatur: ergo illa turget, educendaque est. Sed si non talis, si nausea & vomitus tantum ab introversa perspiratione, ut in plerisque acutis & inflammatoriis observari solet, non turget materies: diluentia, perspirationem promoventia, sistunt nauseas vomitusque: secus qui fecerit, cruda movet, non cocta, occidet, quantum in se est, hominem. Unde addit *I—25.* „ In acutis adfectionibus raro, & in prin-

principiis, emetico, vel purgante, utendum, atque hoc diligenti prius adhibita cautione faciendum.“ Nam, etsi turgeret, forte topica inflammatio inpediret emeticum.

Aph. I—23. „ Quæ prodeunt, non copia sunt æstimanda; sed, si prodeant, qualia oportet & facile ferat. Et ubi ad animi deliquium ducere oportet, hoc etiam faciendum, si Æger sufficiat.“

Mirus aphorismus, multa docens! Nonnunquam copia adeo exigua emetico educta, ut vix nomen mereatur; sapienti Medico sat est. Sed sunt casus, ubi illi ne magna quidem copia sufficiat; adeo ut ultra ultraque pergat. Videamus AA, quid sit, Medicum esse!

Indicabatur emeticum v. g. initio acuti morbi & vix copiam notabilem homo reddidit. *Emetici Medici*, si eos ita vocare liceat, ajunt: hoc nihil est, sed repetatur vomitorium, bis, ter; & male agi cum suis ægris iudicant, quod non plus vomant. Ægris, adeo male ab ipsis mulctatis & debilitatis & ob crudos humores motos ægerrime laborantibus, magni hi viri causam explicant omnium malorum, quod copiosissimam saburram in corpore adservaverint. Quantum est in rebus inane! Quam parum intelligunt nostrum simplicissimum, ob idque magnum, HIPPOCRATEM, postque illum SYDENHAMUM; qui non a copia, sed a malorum lenimine, mensurant emetici effectum!

1) Materies emetico mota, plerumque etiam facit alvum solutiorem; unde maxima saburræ copia forte hac via abiverit.

2) Pauca forte materies, ibi a longo die hærens, adeo est facta acris, maligna, venenata fere, ut gr. j. sufficeret, ad totum ventriculum subvertendum. Gr. j. albuminis ovi corrupti, veneni instar, totum hominem sub-

subvertit: v. *Chem. BOERH. proc. II 3.* Si igitur expulso eo videam symptomata mitescere, conquiescere debeo.

(Vidi sæpius, ac in principio febrium autumnalium id frequentius observare datur, tartaro emetico ejectam materiem, copia quidem valde exigua; at adeo acrem, ut œsophagum faucesque, aquæ fortis adinstar, vix non vulneraret, dentesque stupefaceret; interim tamen, excussa hac saburra, remisissent symptomata; unde repetitionem emeseos non requisitam fuisse, & satis adparet, & sanitas rediens extra omnem posuit controversiam. Prout hinc multum peccatur, si, dum revera opus est, emeticum, tum saluberrimum, non adhibetur, nimiumque differtur; sic & gravissime errat, qui diutius justo remediis emeticis corpus torquet, crudaque exagitat: inprimis dum scopo vere emetico ingeruntur; alia siquidem ratio denuo, dum alterante, deobstruente, solvente, non manifeste cathartico, in usum vocantur. Rectissime sane monuit *Cel. BRISBANE, Select. cases p. 51., „ Several metallic substances, and particularly mercury and antimony, when dissolved &c. to saline substances, seems to mix easily with the animals fluids; acting, as it would appear, not only as evacuant and by irritation, but also by resolving and deobstruent powers.*)

Verum haud ita loquebatur HIPPOCRATES, dum hominem maniacum citra materiem fortiter movere volebat, ut totum cerebrum in illo concussum finem forte delirii faceret: (*) ibi repetebat sua drastica remedia, quoad ægri vires ferrent; nam omnia erant sursum deorsumque movenda. Præstitisset nimirum, nihil hic,
quam

quam parum, facere: hinc videtis explicatum hunc bimembrem Aphorismum.

(*) Non ideo solum, sed quod in nonnullis hominibus, inprimis melancholicis ac maniacis, seniores longe, ob causam, dictu non adeo manifestam, remediorum purgantium sint actiones; ut majori longe dosi opus habeas, dum eum solum obtinere velis effectum, quem unum solum alterumve granum in aliis excitasset. — Vidit egregius *Carol. Arnold. MEYER*, mulierem viginti & quod excurrit annorum, quæ, adsumtis per errorem drachmis duabus pulveris radices ipecacuanhæ, vix semel vomitum, nec quidem vehementem, experta fuit. Similes instantias tum de ipecacuanha, tum de tartaro emetico, non una vice observavi. — Non nimium tamen fidat præscribens junior Medicus speciei robustæ corporis, vel & adserto Ægrorum: „se difficilius movenda natura instructos esse,“ nam subin æger, morbum una emesi extra corpus eliminari posse pro certo habens, ne ipse forsan remoram faciat, indolem corporis sui multo robustiorem prædicat, quam re ipsa sit; haud raro etiam species externa athletica omnino est, levior tamen emetici dosis violente plane agit, resque pejor, quam antea fuerat, redditur.)

Aph. 7—3. „A vomitu singultus & oculi rubri, malum.“ *Cap. de singultu* dictum.

Aph. 7—10. „Ab ileo vomitus, aut singultus, aut convulsio, aut delirium, malum.“ Etiam in *singultu* hoc fuit explicatam.

Aph. 4—8. „Quibus alvi sunt lienterici &c.“ Dicam in *lienteria*.

Aph. 1—2. „In perturbationibus alvi, & vomitibus sponte evenientibus, siquidem &c.“

Apho-

Aphorismus hic sapientia practica plenus. Sunt homines, qui diarrhæa spontanea semel, bis, in anno corripantur, & sic sani maneant: alii, qui semel, bis, ter, anno vomant, cætera sani: alii fluxum narium, alii hæmorrhoidos &c. patiuntur. Quamdiu homines hi hoc habent, morbis nullis infestantur. Sed est tempus, quo vomere &c. solebant olim, nec vomunt nunc, anguntur, ægrotant. Videmus hic naturam deficere in suo opere, quod peragere consueverat, tanto cum hominis beneficio. Ergo juvanda est per emeticum, vel per purgans, vel per hirudines, vel per narium humectationes & sternutationes, ut præcise ea evacuatio restituatur, quæ olim vitam sanam & incolumem servaverat.

(Nec obest hic nonnunquam, quod prima talis evacuatio aberrationi debeatur a legibus hygieines, aut diæteticis; nam adsuefecit natura eatenus huic remedio, ut illud subflaminare, aut sponte subsistens non promovere, ac morbum accersere, unum sit idemque. Instantiam subpeditare poterit vel nicotianæ usum nunc intermissum excipientia sæpenumero symptomata: latius de hac re agendi alibi erit occasio.)

Primo jubet HIPPOCRATES, videre, an homo facile ferat? Nam etiam in morbis, si evacuatio bona sit, mox fit æger melior: tamen sunt evacuationes, quæ initio levare visæ; etsi postea malæ adpareant.

Hinc 2) jubet inspicere, qualia prodeant? Si homo vomat ingesta non mutata, non est evacuatio salutaris, sed morbosa: ventriculus tali debiliior est, vel aliunde vitiosus: ergo roborandus, aut emendandus.

Sed 3) necdum subsistit hic sapientia *Hippocratica*: si homini id fiat prima, secunda vice, ita, ut Medicus nondum noscat, an ille v. c. vomitus sibi relinquendus,

duſ, nec ne? „ Conſiderare igitur, inquit, oportet & regionem & tempeſtatem, & ætatem, & morbos, in quibus convenit, aut non.“ 1) *Règionem* quidem, quia ſunt nationes, quæ facile, nationes, quæ difficile tales vel tales evacuationes ferant. Frequentes v. c. ſanguinis evacuationes *Galli* facile ferunt, *Hiſpani* minus.

2) *Tempeſtatem* autem, quia in genere evacuationes verno tempore magis conveniunt; dum hyeme corpora inpleta ſunt & graviora deprehenduntur ad ſtateram. Si ergo ſiant naturales evacuationes verno tempore, tunc ſuccedens æſtas, rarefaciens humores, non erit adeo noxia, quam ubi corpora nimium inpleta manent.

3) *Ætatem*, quia media fert facilius evacuationes, quam vel pueri, qui crefcere adhuc debent, vel ſenes, quorum vires decreſcunt.

4) *Morbos*: hoc ultimum nunc determinatur ad morbos, in quibus fit evacuatio per naturam. Oportet Medicum noſſe, qua via morbi ſoleant a natura ſolvi, ſi v. c. pleuritis ſub finem plurimos vomitus haberet, non eſſet fida evacuatio; ſed quidem, ſi in feбри continua putrida natura criſin hinc moliretur.

Aph. 6—15. „A diuturna diarrhæa detento ſponte ſupervenienti vomitus diarrhæam ſolvit.“ Si in diuturna diarrhæa, vel putrida, vel ſaltem ſtimulans, materia hæreat in inteſtinis, vel ad ea fluat v. c. ex hepate, poteſt fieri, ut obſtaculum naſcatur in inteſtinis, quo minus poſſit materies inferiora petere: ſive obſtaculum illud fiat a cibis adſumtis, pro tempore inteſtina nimis infarciuntibus, indigeſtibilibus, ſiccis; ſive a pharmaco quopiam, aut narcotico, aut adſtringente.

Fomes porro diarrhææ, hærens in inteſtinis, vel ad ea adpellens, quum evacuare ſe jam nequeat deorſum

sum versus stimulo adigit eum, quo hæret, intestini locum; quum etiam superiora versus jam minor resistencia sit, invertitur motus peristalticus, & morbosa materies ore excernitur. — Si nunc contingat, ut vomitu valido totus fomes excutiat, simul posthac curata diarrhæa est. Hic certe vomitus tunc salutaris fuit. Sin vero integre non evacuetur, cessante vomitu & sensim soluto obstaculo in intestinis, redibit diarrhæa.

Quodsi ex alio viscere, v. c. ex systemate biliari, oriatur materies diarrhææ, poterit aliquando fieri, ut concussio violenta vomitus ita hepar exagitaverit, ut simul semelque omnis sit evacuata materies & hoc vomitu curetur diarrhæa; sin minus, etiam post vomitum manebit diarrhæa.

Naturam sæpe imitati Medici, faustos effectus gavisi sunt, doluerunt infaustos. Chemici semper quæsi-verunt classẽ medicamentorum ex antimonio augere & antimonii vires tutas reddere. In *Act. Edinb. T. V.* Medicus PRINGLE dat præparatum, ita, ut ʒj. vitri antimonii pulver. immisceatur ʒj. ceræ flavæ fusæ & per semihoram bene supra ignem agitetur: vocant *antimonium* (vitrum antimonii) *ceratum*. Dosis gr. vj. viij. x. xij. Dixit PRINGLE specificum in omnibus dysenteriis & in fluore uterino. Egregius BARON in *Not. suis ad Chẽmiã* LEMERY p. 306. *seq.* erudite & vere medice ratiocinatur de hoc specifico: ait: id non esse; sed modo convenire in dysenteriis aliisve morbis, ubi cæterum emetica, vel purgantia, convenirent; nocere etiam, ubi emetica, vel purgantia, nocent.

Ipecacuanhæ radix dicta olim antidynterica. HELVETIUS, *Haganus*, miserat (1686) filium suum in *Gallias* cum radicis hujus nuper (1649) detectæ ali-

qua quantitate. Dum venisset *Sedanum*, ubi exercitus Regis *Galliæ* dysenteria peribat, curavit multos sua radice, excitato plerisque vomitu. Rex *LUDOVICUS XIV.* emit ab illo arcanum, (sub initium dosis radicis aureo gallico, *Louis d'or*, venundabatur) quumque tam pulcros effectus vomitus in hac dysenteria dedisset & dysenteria corripere Regis exercitum in *Italia*, misit Rex illico quantitatem ipecacuanhæ; quotquot vero utebantur ea, tunc fere omnes interibant. Causas intelligemus posthac, dum *diarrhæa* enarrabitur. (Vidit etiam *Int. STOLL, Rat. med. T. I. p. 126.*, in dysenteria *Vindobonensi 1776* votis non respondisse ipecacuanham, satisfecisse melius purgantia. Ex quo denuo patet, errare, qui uno remedio morbum, nomine quidem eundem, abs exceptione curare intendunt; quum nunquam non ad causas, genium, typumque morbi, olim aut nunc grassantis, cautissime respiciendum sit: atque hinc præjudicatæ opinionis, cujus commenta delet dies, fascino minime seductum, semper moneat prudentia, ne quid inconsultus agas. —)

Recensentur quoad vomitum sanguinis adhuc tres *Aphor.*, nempe 7—78, 4—25, 7—37. Primus pertinet ad hæmoptoën, ergo non ad vomitum. 2) Pertinet ad bilem atram. Ultimus tantum, 7—37., examinandus hic est. „ Qui sanguinem vomunt, si quidem sine feбри, salutare; si vero cum feбри, malum. Curandum autem refrigerantibus & adstringentibus.“

In febribus certe vomere sanguinem, notat vim maximam circulationis verti ad ventriculum, adeoque corpus posse insigniter hinc debilitari. 2) Quies etiam multa his læsis vasis concedi nequit, quia per ventriculum ingerenda sunt alimenta, potulenta, medicamenta. 3) Sanguis omnis non exit: multus congrumatur

&

& inter ventriculi plicas putrescit; unde mali fomes pessimus, vix educendus; quia, etiam si cessaverit hæmorrhagia, metus est, ne disturbando corruptam materiem grumofam ex ventriculo, solvantur forte thrombi vasorum, novaque generetur hæmorrhagia. Curatio quidem fit adstringentibus & refrigerantibus: sed adstringentia vix febris admittit; adeo, ut per se semper casus malus sit. Præponit etiam HIPPOCRATES refrigerantia adstringentibus, ut veluti significaret, febris tempore refrigerantia, ut aquosa, mellita, coagulum sanguinis dividenda, danda esse; posthac, dum morbus permittit, adstringentia. Præterquam, quod diluentia refrigerantia non tantum ventriculo, ut dictum, in hoc casu profint, sed quod in petum sanguinis in toto corpore refrænantia, simul in petum ejus versus ventriculum minuant.

Mirum autem, quod dicat HIPPOCRATES, vomitum sanguinis citra febrim salutarem. Exstant casus, ut Vobis antea dixi, ubi homines inculpate sanguinem vomunt; videtur hac via sua sese plethora sanguis solvere. Forsitan id genus plures in *Asia* habebantur; nam inania non scripsit HIPPOCRATES. His anastomosi videtur sanguis prorumpere & soluta plethorâ anastomosis contrahi, citra ullam aliam curam.

Non tamen fida in plerisque *Europæ* locis naturalis talis solutio; potest enim, si quid acre in ventriculo quandoque hæreret, vas utcunque rodi & urgente plethora, diabrosi solvi, unde periculum.

Præstaret proinde, ante consuetum tempus, plethoram de sanguine auferre, vel v. s., vel potius substitutis hæmorrhoidibus.

Aph. 5—31. „Mulieri, sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus solutio fit.“ Nam fiebat vomitus sanguinis, eo, quod sanguis majorem resistantiam

inveniret ad uterum, minorem ad ventriculum: reſeratis viis uterinis ceſſat mox ad ventriculum cruoris adpuſſus.

§. 810. CHOLERA vero violenta ſurſum deorſumque expulſio ex ventriculo & inteſtinis: eſt convulſio, vomitum creans 809.; & ſimul fortis inteſtinorum deorſum ſpaſmus. Diriffimus aliquando morbus citoque léthalis *χολερα*, a *χολή* & *ρέω*, quaſi *bilioſus fluxus*; quia V.V. ab acri & abundanti bile morbum derivabant: decepti forte a bile flava, aurantia, viridi, nigra, quam violentus vomitus toties producit: ſed id fieri in omni vomitu violento toties jam vidimus, qui tamen *cholera* non poteſt vocari. Nomen cætera antiquum, *Hiſtopcraticum Aph.* 3—30.

Videamus jam, cholera nunc deſcripta qua cum aliis morbis conveniat ratione.

1) In ſingultu vidimus, alterne convelli œſophagum & diaphragma.

2) In vomitu vidimus a) ſpaſmodicos, violentosque eodem, *retrogrados*, *inverſos* motus fibrarum muſculofarum, tum œſophagi, tum ventriculi, tum inteſtinorum: atque b) diaphragmatis & muſculorum abdominalium contraſtiones, non moderatas, ut in ſanitate, ſed convulſivas; non alternas, ut in ſanitate, ſed ſynchronas: nam homo nunquam inſpirat, quo momento vomit ſtatque pro momento tota reſpiratio.

3) Vero in *Cholera* adſunt omnia illa, quæ in vomitu: ſed præterea, ut in vomitu erat periltalticus motus, unice directus ab inferioribus verſus ſuperiora, jam in *cholera* ita directus invenitur, ut ſurſum agatur violentiſſime, dum homo vomit, & iterum mox deorſum determinetur, quando homo alvum ponit. Alvus enim non ſimul cum vomitu redditur, ſed tantillo tempore diſtant hæ actiones a ſe invicem; & ſi quandoque

que contigerit, ut ambo fere simul oriri observentur, signum est, tam celeres esse peristalticos motus sursum deorsumque, ut advertatur vix temporis distantia. — *Wepseriana & Peyeriana* experimenta abunde docent, etiam naturaliter haberi motum antiperistalticum, & hinc mirifice omnia in intestinis conteri & mutari; sed hic uterque, peristalticus & antiperistalticus motus, præternaturaliter augentur.

Causæ itaque eædem, at violentiores, ut plurimum. Fortia purgantia sunt vomitoria; vomitoria fortia violenter agunt sursum deorsumque, ut in omni cholera: talia sunt vitrum antimonii, mercurius vitæ &c. Quia igitur causæ adeo violentæ, non datur tetricius spectaculum, quam hominis, jamjam choleram habituri, quamdiu adhuc ambo ventriculi orificia clausa sunt. Tanta enim est acrimonia materiæ, ut ventriculus in spasmos agat diaphragma & musculos abdominales; sed simul tanta vi, ut ambo ora illius spasmodice claudantur, & sane intereat homo, necesse est, aut crepet ventriculus, si ille status diu duret: sin vero solvi ambo ventriculi ora contingat, expulsio fit sursum deorsumque. : Hunc ergo morbum producere possunt omnes causæ, quæ produxere vomitum, sed quæ violentiores. Causæ præterea peculiare sunt sequentes.

Maxime ingurgitatio fructuum horreorum. ()* Ab omnibus his, affatim comestis, aër oritur elasticus,

G 3

ven-

(*) HIPPOCRATES, *Epid. V.p. 1157.*, ait, choleram BIANTRI natam ex crudioribus carnibus, maxime suillis, & vini dulcis ebrietate & cucumeribus &c. Ait autem, æstate choleram morbum

ventriculum mire expandens; sed præterea mirabile quidquam, *gas* (sylvestre) HELMONTII dictum; quod, quid proprie sit, vix intelligimus, (quod tamen nunc, post pulcerrimos labores *Inl. MACBRIDE, PRIESTLEY, LAVOISIER, FONTANA, MACQUER* aliorumque plurimum magnorum virorum, melius nobis innotuit, quam heteroclyto MERODÆO TOPARCHÆ aut innotuerat, aut innotescere sane poterat.)

Et servidum Augusto mense cælum. Plerumque diebus canicularibus, Augusto mense, calor æstuantissimus est; sed notat simul SYDENHAMUS, dum Julio, Juniove mense calores enormes habentur, choleras quoque esse frequentiores. Igitur videntur calores hisce morbis producendis apti nati, quia forte calidissimis temporibus homines maxime ingurgitant fructus horreos, acidos, cereviasias fermentantes (lactucas) in quibus copiosum *gas sylvestre*. In actis Britannicis exem-

bum & febres intermittentes vigere. — *Epidem. etiam VII. p. 1230.* ait: „Cholera morbus ex carnis esu contrahitur, præcipue vero suillæ crudioris; ex cicere vinique odorati veteris ebrietate; insolatu; ex sepia esu, locustarum & gammarorum, olerum, maxime porri & ceparum: quin etiam ex lactucis coctis, brassica, lappatho crudiore, & ex bellariis, dulciariis, pomis, cucumere, pepone & potione δινόγαλα (lacte, vino misto); ervo, polenta recenti. Æstate magis cholera morbus & febres intermittentes vigent, & quibus horrores succedunt.“ Quæ sequuntur, ad has febres spectant, non ultra ad choleram. *de H.*

Exemplum refertur hominis, qui assatim biberat cerevisiam in actu fermentationis clausam; qua nihil est æstivo tempore gratus. Gas porro *sylvestre* illud adeo ferox in homine hoc operabatur, ut omnia extenderet immaniter, vias exeundi spasmodice clauderet & paucas post horas misere interimeret hominem. Dominus ST. ANDRY, aperiens cadaver, rem sic invenit, ut dixi. An copiosius potum vinum Campaniæ, & vina recentia, Mustum dicta, idem non facient? (Si causas indolemque morbi pathologice, naturamque vini hujus ac musti physice ac chemice disquiras, omnino adferendo respondere poteris ad *Haenianum* quæsitum.) Hæ igitur causæ natæ cholerae illis temporibus.

Centies tamen vidi choleras dirissimas quovis anni tempore, ne media quidem hyeme excepta (unde & in Bacchanalibus haud raro observantur, ubi sufficientes imprimis & copiosæ simul concurrere solent causæ) tuncque deprehendi causam esse animi valida pathemata, ut & vinum crudum, acre, recens, copiosius ingestum. Neque unquam frequentiores vidi, quam mense Aprili 1747, tumque violentissimæ epidemicotatæ variolæ ac morbilli mali moris. An forte hinc? Causa enim nota non erat.

Est sane teterrimus morbus, 24 horarum spatio, vel & minori, sternens homines; ita, ut cura ejus summam poscat attentionem. SYDENHAMUS hic omnino probe adtenteque examinandus. Vir ille magnus plerumque solebat vomitum facilitare copioso epoto jure pulli vel gallinæ, (*) ut illa materies fermentans

G 4

ex-

(*) Dispositio ad vomitum & ad diarrhæam in cholera adest. Acre agit violenter; sed pulli jus diluit.

expelleretur ex ventriculo, & si jam partim intestina obfideret, enemata ex eodem jure præscribebat, ut inde quoque exturbaretur: defectu juris *liquorem* dabat dictum *possericum*. Hac lege diluebat materiem acrem, obliniebat partes adversus materiæ acrimoniam & simul aliquantum corpus nutrieat. Sedato vomitu & alvo dabat paregoricum: sin vero opus judicabat ad expellendas materiæ reliquias, purgans postea.

Verum advertit SYDENHAMUS, sæpe contingere, ut ferox malum nullas patiatur inducias &, ne hominem brevi occidat, mox indigeat ab initio paregorico: quo tandem natura ad tranquillitatem ducta, vim remedium, ante commemoratorum, commode sustineat.

Omnia hæc vidi, & dolui toties in consultationibus Medicorum dissensiones. Est enim morbus aliquando uno horæ quadrante hominem viribus omnibus privans, ita, ut ad duos, tres simul Medicos mittatur, quo actutum juvamen fiat ægro Contigit ea occasione, ut maturius inventus ego jam scripsissem formulam
pare-

diluit, defendit partes facitque, ut jam expellatur minori cum violentia acre: immo ita oblinuit, ut vix adfecti nervi ultra vix pergant sursum deorsumque agere.

Cur methodus secunda SYDENHAM, cum opio, non bona etiam initio cholerae? Si includitur hostis inculpate, viribus fractis, ita, ut posthac, viribus reffectis, expellatur; cur id non & viribus integris? Resp. hostis viribus fractis jam maximam partem expulsus est, & cholera pergit, irritatis nimium nervis: in principio hostis violentus, integer, male includeretur. *de H.*

paregoricam, quando simul intrans senior Medicus confabat jure pulli vomitum & diarrhæam esse promo- vendam & purgans simul dandum: unde effectum id, ut intra 12 horas agra sexagenaria, post convulsiones, efflaret animam.

Contrarium equidem forte quis probare velit loco *Epist. K. p. 1144*, ubi homini *Atheniensi*, a cholera intemabili jam convulso & singultienti, sed tamen minus vomenti, quam alvum deponenti, dabatur helleboreus, cum succo lenticulæ his dato; unde cessabant convulsiones, homo friguit; sed calida inferioribus locis recaluit & vixit: postridie vero potentiam sumsit. *Cassius Aurelianus l. III. acut. c. 21. p. 259.* hic vehementer invehitur in *Hippocratem*; sed *Forstius* ait, modo *narrari* in diariis & pugillis *Hippocratis*, quid in itinere viderit, non *adprobari*: verum *Aurelianus* jam dixerat, frigidam hanc excusationem esse; nam debuisse *Hippocratem*, saltem improbare, si etiam non adprobaret. Tamen *Eupolemi*, *Hippostenæ*, & *Scamandri*, & *Theophor- ni filii*, & *Antimachi uxoris*, & *Eudemi*, *Omi- li famulæ*, *Hecasonis* multorumque aliorum funestos casus narrans *Hippocrates*, videtur narrare, quæ ipse viderit, non quæ fecerit: unde forte casus *Atheniensis viri* etiam ab eo narratur, ut doceat, quid ferre homo possit. Immo forte inter duos casus saltem unum *Autonomi* narrat, male a se administratum: immo narrat casus plures infortunatos, ubi nec laudat, nec vituperat; verum non adprobasse censendus est: vide *historiam mulieris sanctæ & obese*, *Antandri*.

Causa cholerae in muliere, de qua paullo prius actum fuit, sexagenaria, non erat ingurgitatio rerum fermentantium; non calor ingens, nam erat Jan. 27. 1739: in quantum expiscari potui, ventriculus ipsi

dudum a prava diæta obsessus erat sordibus, & ingens frigus ea die diuturnumque præ avaritia susceptum fuerat, ceu causa procatarctica.

Igitur, si debilitas simul ingens adsit a principio hujus morbi, sedamen conemur primo inpetrare, data mistura anodyna, qualem in singultu præscripsi, vel dando omni hora ʒſſ theriacæ, donec malum subsistat: simul epigastrium muniatur vel emplastr., vel epithemat., similibus iis, quæ in nimio singultu præscripsi.

Obiter hic animadvertimus in perversos hominum mores: inpune putant, se posse ventriculum & ventrem fructibus horræis implere, modo post frigida assumpta ventriculum bene calefaciant. Hinc sumunt inter comedendum posteaque, vinum generosum, vel etiam vinum, cui grate admistus spiritus anisi, aut carvi, aut levistici, aut caryophyllorum, aut maceris &c., & jam credunt omnia sibi tuta esse; verum contrarium maximo suo cum damno sæpe experiuntur: gas enim illud sylvestre, quod ex fructibus nascitur, a vino augetur, & spiritus illi, *carminantes* dicti, non videntur agere, nisi sua acrimonia excitando spasmos. Ea enim ratione videntur quandoque prodesse in spasmo flatulento, quia agitando, & in spasmos excitando nervos, certo quodam loco, ubi se adplicant, spirituum adfluxus inordinatus ad illum locum, in quo antea spasmus fuerat, interrumpetur; ita, ut novo, sed leviori, spasmo excitato, molestus ille, qui antea adfuerat, spasmus solvatur. (Infida autem hæc & anceps omnino medela; haud infrequens mali adaucti ipsiusque sævæ enteritidis origo.)

Si jam prophylaxeos gratia homines spiritus illos carminativos sumant, nonne videtis, gas sylvestri jam præsentē posse spasmodicas contractiones nasci in ventriculo & sic dispositionem oriri ad choleram?

Exem-

Exemplo igitur tot nationum, quæ vino non utuntur post fructus horræos, potius sumamus, ingestis illis, aquam, vel saltem vinum, plurima aqua dilutum: sic actis gas sylvestris actio inpetuosa frangitur.

Rogabitis forsan mirabundi, quî fiat, ut cholera tam subito inopinatoque hominem sternere possit? Resp., videbimus brevi post, validam diarrhæam, aut dysenteriam quoque ita evacuare corpus totum, ut homo pereat. Si jam consideretis, in cholera binas has violentas actiones simul jungi, non mirabimini, quandoque tam brevi actum de homine esse.

An fermentatio datur in ventriculo humano? An saltem alimenta & potulenta, quæ eam inchoënt, & quo usque?

Resp. multa alimenta habent multum aëris inclusi, licet non advertamus: ut aqua ebulliens docet, aëra in se fuisse, sed non egisse ut aëra; ita multa edulia sunt, quæ compressione, quæ calore id manifestent; fructus horræi utroque modo. Ergo multo aëre elastico ventriculus repletur: dum ille incipit agere in contenta, orificium superius clauditur, inferius tantum connivet. Sed aër expandit se: quid tum? Infla per œsophagum in cadavere ventriculum; videbis, quod adsurgat & claudat ambo ora.

Sed secundo, aliud nascitur, præter aërem solum, obstaculum: vapor subtilissimus, penetrantissimus, utcunque subacidus, gas: id nervis inimicissimum docet mors, paralytis, amentia, si homo per spiraculum cadi illud hauriat. (*) Ergo inde nervi in motus vehementes agitantur, & ad hostem debellandum omnes corporis humores adcurrunt; ita cholera.

(*) Non adæquatissima hic instantia *Celeberr.* DE HÆN usum fuisse, monere non oberit. Spiritus ascendens ex accenso sulphure, acidum vitrioli

trioli phlogisticatum, naribus haustum, vitæ inimicum esse, non una ferali constitit experientia : ast illud ipsum, non nimia dosi ingestum, salubres edere posse effectus, pariter extra controversiam positum habetur. Gas sylvestre, seu fermentantem auram, respirio adtractam, deleteriam esse, plane liquet ; pessima symptomata motum fermentantem ingestorum in ventriculo sequi posse, denuo certum est : verumenimvero effectuum in utroque casu noxia ratio non analogica expositione ideo manifestissime exponitur ; uti ex adducta instantia vaporis sulphurei patere crediderim. Nam non una ratione quæque per respirationis organa, aut primas vias, corpori ingesta, agunt ; utut in utroque casu effectus magis minusve malos valeant exercere ; prout ex actione diversissima opii, alcoholis, nicotianæ, aromatum &c. &c. per nares, aut œsophagum, corpus ingressorum, satis elucet. Hinc nonnunquam satius est, expositionem alicujus phænomeni prorsus omittere, quam nimis analogicam construere.)

§. 811. *Est ructus explosio materiæ elasticæ convulsiva contractione fibrarum œsophagi, ventriculi, intestinorum, compressæ, mox, iisdem resolutis, liberatæ. . . Hæc autem fit a crudis.* Est in alimentis, maxime vegetabilium de classe petitis, elastica materies, quæ soluta suis vinculis fotaque ventriculi intestinorumque calore, multum rarescit. Elasticam materiem talem abundantiorē, pauciorēve alia atque alia alimenta habent. Cepæ, porra, rapæ, poma, pyra, cruda plus, cocta minus, fructus horræi multi plurimum, ejus habent. Vina recentia, cerevisia recens, maxime in actu effervescentiæ clausa, mustum, faciunt tandem illud gas sylvestre, de quo dictum supra p. 102.

(Legenda

(Legenda circa hæc omnino, præter recentissima plurima alia, tentamina *Cel. Hales*, in opere pulcherrimo de *Statica Vegetabilium* late exposita). Si materies nunc descripta elastica per ora superiora inferioraque liberos nacta sit exitus, anxietatum parum facit, nisi quis honestiori loco degens cogatur exiturum aëra cohibere. (Unde & meditatus fertur *Tiberius* edictum, quo liberum foret, abs probro, flatus in publico emittendi.)

At vero turgente alimentis ventriculo, os ejus superius clausum est, & alimenta non nisi furtim pylorum subeunt. Est ergo aër ibi interceptus, loci calore rarefcit, & quo diutius retinetur, eo violentius expanditur. Jam antea vidimus, quo plus expanditur, eo arctius ambo claudi ora ventriculi. Eo rerum flatu patitur homo summas anxietates.

Habentur homines in id malum proni, qui spasmodicis adfectionibus obnoxii sunt: feminae maxime hystericæ, viri hypochondriaci & omnes illi, qui in sedentaria vita litteris inpalescunt. Quare etiam omnibus his enumerata antea alimenta admodum noxia sunt, ut scite de se testatur *Horatius*.

Quid ergo *rustus*? Explosio illius aëris intercepti inter ambo ventriculi ora, quando illa laxantur: sive constrictiones ortæ fuerint a repletiori ventriculo, sive a spasmis ejusdem.

Honore aurium dixero, eundem aëra in intestinis interceptum, dum per inferiora exploditur, vocari *crepitum*: quo non exploso incredibiles oriri anxietates possunt. Ex historia venenorum patet, homines medios crepuisse ab inflatissimis intestinis.

Remedia *carminantia* dicta, quasi incantamento, aut carmine discutientia flatus, vidimus *Spho* præcedente, non agere, nisi spasmis excitatis aliis in locis,

quo

quo priores spasmi , ita claudentes orificia, solvantur. Verum id nominis in genere tantum merentur, non in singulis casibus determinatis ; possunt enim , quæ uno in casu auxiliantur, alio in casu venena esse : unde PRÆCEPTOR *venerandus* adeo sollicitus est in causis determinandis ; nempe :

Hæc autem fit, inquit, 1) *a cruditate* ; ut quando poma, pyra, rapæ, radiculae, raphani, lactucæ, brasicæ & fructus horraei copiosi crudique comeduntur. Ostendimus, tunc aëra illum elasticum copiose gigni expandique in calore ; sua nimia expansione irritare ventriculum & intestina : quæ irritatae partes mox sese constringunt, quo loco queunt ; scilicet infra supraque aërem illum. Ergo interceptus aër, magis expansus magisque a calore, miras creât anxietates.

Eo in casu dicta carminantia, & omnia antispasmodica prodesse possunt, spasmos excitando aliis in locis, quo constrictio noxia potest solvi. Dantur v. c. tinct. succin. gutt. xxx. cum aqua, vel vino, & repetatur quavis semihora dosis, donec solvantur spasmi. Vel dari potest mistura sequens :

Aq. menth. ℥vj.

Spir. menth. ℥ss.

Ole. menth. c. sacchar. sicc. ℥iij. in eleosacch. redact. gtt. vj.

Syrup. menth. ℥ss. M.

Mire solvit cochleare unum quovis quadrante horæ sumtum spasmos, ab hac causa natos. Infinita possunt parari hujus generis ; nam carminantibus abundant omnia Dispensatoria.

2) *A putredine*. Notum ex Chemicis, de materia putrescente gigni aërem copiosissimum. Aër enim, forte olim divisus ita, ut non ageret tanquam aër, jam de suis solutus carceribus, si calor accedat, ab adritu
aëris

aëris & solutarum partium inter sese vehementer expanditur, enormesque creat anxietates.

Quid hic carminantia? Pro momento forte videntur quidquam juvare, sed revera nocent, nam augment causam. Causa quippe hæc nata est a putrescentibus carnibus, aut piseibus, ab alimentis alkalescentibus (ovis, caseisve) ab aquis forte semiputridis potatis, forte a bile accedente & putredinem augente: unde aër copiosissimus tandem producit calorque ingens; quem nedum exstinguere, immo augere illa carminantia videntur.

Remedium unicum est, ut talis materies emetico eliminetur de ventriculo, vel catharsi ex intestinis, ut *cap. de vomitu & de appetitu læso* jam dictum est.

3) *Acore*. Acidum inclusum aëra gignit (dum ita includitur, ut calor simul accedat, & compositio ipsius acidi disjungatur) crudus tartarus in vas chemicum immisus, educto omni aëre deinde, vase rite obturato, ita calefactus ut fundatur, gignit tantum aëris, ut, veluti pyrio pulvere intus accenso, vas displodatur.

Sed præterea, irritando partes nervosas, excitant spasmos contractionesque, ac aëra intercipiunt.

Carminantia hic minus juvabunt, nisi simul dentur absorbentia, vel alkalina vi prædita, scilicet inmutantia (ubi vero, ab ipsa lucta obpositarum sibi mutuo substantiarum, nascenteque demum reciproca diacrisi, multum aëris classici, nova flatuum ructuumque materies, gignetur: unde non nisi sub circumspectione, etsi certo constet acidi præsentia, in auxilium vocandi illius hostes) vel oleosa, involventia. Cum similis, qualis antea descripta, misturæ carminantis $\mathfrak{z}\text{ij}$. lapid. caneror. $\mathfrak{z}\text{ij}$. unitæ proderunt; vel loco horum addantur $\mathfrak{z}\text{ij}$. ij . salis volatilis oleosi.

4) *Fructibus horræis, musto, liqu. fermentantibus.*

Dixi in historia *cholerae*, male homines agere, dum ingestis fructibus horræis superbibunt carminantia, quia illa spasmos, non præsentés, excitant. Verum possunt aliqua ratione prodesse, dum jam spasmi ab his adsumtis adsunt; excitatis alibi spasmis levioribus priores graviores solvendo. Si non solvant illos, angustia majores creantur. Præstaret tunc, plumula, oleo madida, leviter fauces irritare, ut moderatus vomitus excitaretur, aërque exploderetur.

Mirum videri poterit, quod fermentatio hic fieri subponatur: videtur tamen, oriri simile quidquam, si 1) manducentur, quæ in fermentationem prona, eaque copiose; ut fructus horræi, qui, dum premuntur, sibilant & incœptæ fermentationis signa dant. 2) si juventur calore corporis: 3) si superbibatur vinum; quod pessime credunt, refrigerium a fructibus natum emendare. Nocent fructus hi, 1) quia multam elasticam materiem generant; 2) quia producunt spiritum, seu gas sylvestre, inter fermentandum genitum, spasmis producendis totique generi nervoso adficiundo aptissimum.

Remedia sunt 1) materiæ ejusdem subita deorsum sursumque expulsio, ut natura in cholera facit: 2) ocyssima fermentationis sedatio. Sedat spiritus sulphuris per campanam: nam vapor lagena exceptus impedit infusorum in eam succorum fermentationem; (sed attendendum denuo, quo in casu, & qua ratione, medela talis adhibeatur; ne gravius, quam ante sit, reddatur malum). Sed fermentatio tantum imperfecta est. Negat BOERHAAVIUS, *Chem. P. 3. Proc. 42. N. 32.*, dari in corpore humano fermentationem, nisi inchoatam, mox vero abruptam; nec nisi in paucis tantum morbis forte ulterius paullo productam, usque per intestinorum fistulam. Revera *Proc. 42. §. 13. n.*

I. fer-

1., fermentationem inchoari posse, patet ex historia chylopoëseos tota, & in comestione horræorum maturorum copiosa, cita : immaturi ad fermentationem ineptiores sunt. 2) Fermentationem juvant cadis lignosis inhærentia priorum fermentatorum residua : an ergo ventriculus acido obfessus in fermentationem pronior ? 3) Tenacia & adstringentia juvant aliquando fermentationem chemicam ; ligant enim spiritus : an ergo simul ingesta promovent fermentationem ? 4) Si acor ad fermentationem debilior, acida vina juvant ; si acor omnino major, minor fermentatio promovetur addito leni alkali admisso. 5) Cerevisia recens, actu fermentans fermentationem auget. 6) Saccharum auget fermentationem : nocet ergo cum horræis. 7) Aër convenit fermentationi, libere admissus & emissus ; quin intime permixtus ; quando ventriculus non exacte clausus, aër intrat, exit, miscetur ; ergo. 8) Quies requiritur massæ fermentantis : id forte fit, dum ventriculus exacte clausus. 9) Tepor requiritur inter 60 & 80 grad. talis tepor adesse potest, antequam frigidi fructus intime percaluerint ; aliter ventriculi calor major est : nam ad grad. 90 fermentationi obesset. Unde BOERHAAVE *ibid.* §. 20. n. 5. ,, Hinc, inquit, Medici cogitent de vi potus in corpore humano, qui bibitur in actu fermentationis ; vel de spiritu, qui, æstivo tempore, calido corpori innascitur, ab usu nimio fructuum horræorum, maturissimorum, si convulso constrictoque ventriculo prohibentur exire : interim elasticitatem summam, hancque acrimoniam, in loco calido nacti exercentesque. “ Quæritur porro, an fermentatio in ventriculo eousque procedere queat, ut acor hinc producat ? Verum acidum ex fermentatione ut gignatur, requirit longiora molimina & tempus. Verum

enimvero *Chem. P. 3. Proc. 42. §. 20. N. 1.* ab inchoata ipsa fermentatione exploditur cum sono ebullitionis per totum corpus spiritus quidam acer, acredine nares feriens, subacidulus, mire elasticus, incoercibilis, *gas sylvestre* HELMONTIO adpellatus. Eousque, & non ultra, videtur actio fermentationis procedere. — Remedia porro sunt, 1) quæ sopiant actu incipientem fermentationem: 2) quæ ita spasmos sopiant, ut spiritus sylvestris per os ventriculi superius libere exeat. Vidimus, spiritum sulphuris per campanam & lapides cancrorum acidum & antacidum: spiritus acidi aluminis, nitri, salis, vitrioli vim eandem habent. An absorbentia agunt, destruyendo illud sylvestris spiritus subacidulum? An acida fortiora inpediunt, ne acidum debilius in actum ducatur? Salia obposita bona, ni violenter effervescerent. Oleum acre obtundens (ast respiciendum exacte ad naturam, cui obviam sic ire animus est, rei, ac ad indolem acrimoniæ ipsius ammoniacalis, rancidæ, oleosæ). Aqua etiam juvat calida, lenissime aromatica (infusum theatum) Plumula titillandæ fauces; adplicanda enemata, cataplasmata, opii parum; aëris in anum impulsio, ut HIPPOCRATES fecit: catuli vivi adplicatio ad ventrem: cucurbitæ adpositæ; pedum inustiones Javanenses; inustiones aliæ, moxa.

5) *Venenis*, ut arsenico, mercurio sublimato, aliisque, ad quorum stimulum ventriculus & intestina ita se contrahunt, atque oculus ad inlapsum granum fabuli. Si remedium est, oleum, aqua, lac, ingenti copia potum, enematibus continuo inmissum, juvat: ita SYDENHAM curavit hominem, qui mercurium sublimatum sumserat; ita HOFFMANNUS eos, qui inscii arsenicum. Ita curamus homines, qui a mytilis comestis

mestis instar doliorum intumuerunt ; interpolato , si res urgeat , aliquando opio , antispasmodico summo.

6) *Morbis spasmodicis* , de quibus in historia morborum nervorum , & alibi toties. Unicum remedium curatorium est , in nervos ipsos agere , roborando eosdem , inque humores tenuiores , illos condensando ; quibus factis homines hierunt minus his malis obnoxii. Palliativa remedia sunt carminantia , opiata ; ventris frictiones validæ , continuatæ. (Subinunctiones abdominis oleosæ , calidæ , methodo V.V. enemata analogæ .)

7) *Omni acrimonia valida*. Toties jam dictum , a quovis , cujuscunque generis , stimulo fieri partis contractionem & aeris interceptionem. Medela est , in acrimoniam ipsam agere , corrigendo prædominantem in dato corpore , per obposita remedia , ut in historia *acrimonie* vidimus ; palliative vero addendo carminanti remedio id , quod datæ acrimonie obpositum.

§. 812. *At expulsio & ventriculi & intestinorum læsa quoque habetur in Διευτερίᾳ ; quæ est cita expulsio per alvum alimentorum , quæ ventriculo ingesta , non mutatorum. Διός lævis , έντερον , intestinum : ergo intestinorum lævitas , in qua fit , ut adsumta ventriculo mox alvo reddantur.*

Id sane contingeret semper , si homo non haberet ita fabrefactum ventriculum cum intestinis , ut sese ad excepta contraherent eademque sua contractione retinerent. Respiratio enim bona agit continuo diaphragma & musculos abdominales in ea , quæ abdomine continentur. Lienteria ergo subponit , 1) laxum pylorum (ipsumque ventriculum) ; 2) laxa intestina ; 3) respirationem validam , quæ deglutita cito per laxatas has vias propellat ; 4) humoris gastrici , enterici , bi-

lis, salivæ inertiam, ventriculum aut intestina, non exstimulantem in contractionem.

Esse videretur topicum malum primarum viarum; si enim pergeret ad vias alias, respiratio quoque debiliior esset: sed simul videmus, lienteriam diu non posse durare, quin corpus totum flaccesceret, sanguis iners fieret, defectu debiti alimenti & organa respiratoria admodum flaccida: non esset ergo amplius lienteria, sed morbus pejor.

Vix comprehendimus, posse diu manere rem in statu veræ lienteriae; nam ipsa bilis hic subponitur debilis, ipse liquor intestinalis & gastricus debilis, debilis saliva: ergo præsubponit lienteria vitium vel in sanguine arterioso carotidis & cœliaco ac mesenterico & in sanguine systematis venæ portarum; vel saltem vitium organorum, ab hoc omni sanguine fecernentium bilem, salivam, sucum pancreaticum, gastricum, entericum.

In quibus morbis diu admodum bona validaque respiratio non potest subsistere; nam brevi omnis sanguis vaporescat oportebit, omnia solida languescant, respiratio porro, ut cæteræ actiones, labascant.

Attamen dici forte potest, quamdiu homo vivit, respirationis organa agere quodam sensu fortiter; nam ponamus hominem debilem pulmone; si loqui vel ambulare debet, ille ut sanguinem perprimat per pulmonem, compensat pulmonis actionem debiliorem frequentiori inspiratu & expiratu: adeoque valentior semper hæc actio erit in inerti flacciditate ventriculi & intestinorum.

Hinc videmur intelligere verba *textus*: *Cujus quidem causa est inertia humorum, ut in ἀνορεξία, & ἀπνευσία, tum laxitas summa ventriculi & intestinorum; respiratio interim satis fortis.*

Curatio petatur ex roborantibus & sanguinem condensantibus, de qua totis actum.

(Quodsi lienteria sequuta sit secundaria diarrhæam, aut dysenteriam, pertinaciorē prægressam, disquirendum est, an sola lævitas intestinorum causam præbuerit malo; ubi quidem tonica remedia poterunt adhiberi: dum autem acedini resitanti magis debetur, aut corrigenda illa erit, aut congrua methodo ex intestinorum tubo fuganda: id minus curantes, & curæ roboranti unice intenti, includunt hostem, ac, quo magis progredi sese in cura existimant, eo magis exasperant malum.)

Habet HIPPOCRATES *aphorismos* quosdam, qui, huc spectantes, pro more exponendi sunt.

Aph. 6 — I., In diuturnis intestinorum lævitatibus ructus acidus superveniens, qui antea non contigerat, signum bonum. “ Est mira observatio HIPPOCRATIS, & tamen pulcherrima. In lienteria semper fuerant humores inertes plane, vappidi, non stimulantés ventriculum aut intestina in debitam contractionem; jam ille homo incipit Medico conqueri, ructus acidus sibi molestos esse. Gaudet Medicus, tandem aliquid ab illo observari insolitum; nam, ait HIPPOCR., hoc antea non observaverat, quia nulli erant spasmi, nullus inclusus aer in flaccido inertique ventriculo: saltem nunc designatur, stimulari fibras & spasmos nasci, quia ructus gignuntur. Spes ergo adfulget curationis. — Porro, quod de acrimonia acida hic dicitur, potest locum habere in ructibus biliosis, putridis: ita ut, licet acrimonia per se bona non sit, tamen, quia ructus prodeuntes testantur, fibras, inertes olim, jam exstimulari & in spasmos agi, spes adfulget, curandæ saltem lienterix.

Aph. 6—43. „Qui lienosi a dysenteria corripuntur, his longa superveniente dysenteria, hydrops supervenit, aut lienteria, & pereunt.“ Patet ex mente HIPPOCRATIS & quotidiana experientia, homines, qui obstructionibus in visceribus abdominalibus, liene, hepate &c. laborant validissimis, incidere non raro in dysenteriam a soluta amurca: hæc dysenteria bona, vel mala, erit. Bona, si modum non excedat; si, qualia confert, educat: ut ipse HIPPOCRATES dicit *Aph. 6—48.* „Lienosis dysenteria superveniens, bonum.“ In historia *bilis atræ* similia observavimus.

Verum HIPPOCRATES hoc loco addit: „*longa superveniente dysenteria*,“ tali nempe, quæ ex acri materia atrabiliari nata alvinas excretiones torminales excitet, omnes corporis humores suo stimulo ad intestina adiciat totumque exhauriat corpus. Si homo tamen vitæ tenax hæc sustineat, ut multi non sustinent, exhaustus viribus alimenta nova non adsimilat, non subigit; ergo crudos, vappidos coacervat humores, non subactos a bonis inquilinis humoribus vasisque idoneis: intestina, olim nimis agitata & vellicata ab acri dysenteria, jam amittere sensilitatem, nec a vappidis humoribus ultro agitari queunt.

Hinc alterutrum fieri aptum natum est; vel hydrops fiet, vel lienteria. *Hydrops*, si per laxata vasa arteriosa perpluant aquosi humores in cava corporis, ibique adculmentur, quia vis resorbens venarum perdita est. *Lienteria* autem, si respiratio utcumque adhuc fortis sit, & per inertia, a nullo stimulo adficiunda, intestina & ventriculum, cruda adsumta transcant.

Verum, quum ille vel hydrops, vel lienteria tam notabilibus & periculosis causis ortum debeant,
nec

nec spes sit, debilitatæ a talibus causis compagis roborandæ, brevi tales pereunt.

Aph. 7—76. „A dysenteria lienteria supervenit.“
Causam mox intellexistis. Tamen, si non a tam calamitosi causis, ac dysenteria præcedentis aphorismi nata sit, sed a communi, per se non periculosa; tunc lienteria illa adhuc curam recipere posset, qualem in doctrina de lienteria dedimus.

Aph. 4—12. „Quibus alvus lienterica, eos hyeme sursum purgare, malum est.“ HIPPOCRATES in hoc aphorismo non condemnat emetica; immo *lib. de vict. in acut.* helleborum album laudat; sed vetat hyeme, quia homines debiles hyeme debiliores & frigidiores sunt.

§. 813. *Si chylus una cum fæcibus alvinis ejicitur, vocatur ADÆCTIO COELIACA:* alvo igitur prodeunt & chylus, & alvina simul excrementa stercorea. *Adfæctio cæliaca* apud CELSUM *l. 4. c. 12.* est ventriculi morbus, sed scholæ jam aliter. („Obtinuit usus hodie, egregie monet *L. B. VAN SWIETEN*, ut cæliaca passio dicatur, quando alimenta aliquam adeptæ sunt coctionem, & diutius in ventriculo morantur, neque tam cito alvo expelluntur, quam in lienteria, in qua alimenta prorsus cruda protinus, ut sumta sunt, alvo prodeunt; tanta, tamque manifesta cruditate, ut alimenti genus aperte cognoscatur.“ — Adtendendum autem est, etsi cruda quædam alimenta alvo prodeant, lienteriam tamen ideo non semper adesse dicendam, quum utique viribus digestivis licet integerrimis, varia nihilominus earum actioni sese subducant; manifesto testimonio pellicularum uvarum, lentium, tendinum, aponevrosium.)

Ubi videntur concurrere pro causa constituenda stomachus & humores satis validi, dum interim intestina

nimis laxa, aut oscula vasorum lacteorum quacunque de causa obstructa. Morbus ergo subponit bonum ventriculum, sed intestina laxiora, quæ in chylum intestinaleni minus valide agant: quo fit, ut pars modo subeat oscula lacteorum: pars inmutata cum excrementis alvinis prodeat. Fœtor tunc vix adest fœcibus.

Verum, etsi talis intestinorum laxitas non adesset, oriri tamen hic morbus posset, si, cum bono ventriculo, intestina ejusmodi crustis interioribus obsita essent, quæ transitum chyli per vasa lactea prohiberent. Sed tunc subponendum est, quædam oscula esse libera, quædam obfessa; ita, ut fæces formarentur quidem ex parte chyli exsucca, sed tamen purus quoque chylus simul alvo exiret, qui non omnis illa lactea subire potuerat.

Aphthæ, v. c., non omnino totum tubum intestinalem obsidentes, tale quid possunt in intestinis producere. Verumtamen morbus rarissimus sit oportet, quum raro talis causa in corpore adesse possit. Si enim aphthæ intestina obsident, brevi obfidebunt ventriculum faucesque; adeoque ventriculus bonus, qui in hoc morbo requiritur, diu esse non potest.

Hinc non mirum, quod Practici bene multi sint, qui videre morbum hunc nunquam poterant. Ordo tamen rerum requirebat ejus hoc loco pertractationem; tum, quia V.V. illum hoc ordine recensuerunt; tum quia, si ut olim, ita & nunc contingeret, vacillantes Medicos redderet, prius non explicatus.

Curatio constaret in corroboratione laxi, & crustæ, lactea obsidentis, ablatione: sed bina hæc exponam in *diarrhæa*.

(Interferuit nunc *Celeb.* DE HAEN historiam COLICÆ, quam anno 1763 simul, ubi de *Ileo* agebat, pertractaverat; nam non omni biennio, quo cursum absolvebat pathologicum, eodem ordine & loco res quasvis explicare solebat: quum, ut IPSE etiam monuit, *Ileo* tum eam adjunxerit, quod HIPPOCRATI idem morbus sit, & colicæ explicatio jam initium sernat ilei expositioni; &, si colica non curetur, sæpe in ileum abeat. Adfero hic loci, quæ HAENIUS in *Codice Prælectionum* circa colicam reliquit; quæ quidem sat arctis claudi terminis quivis videt. Sed amplius de rebus ad eam pertinentibus agit pluribus locis in RAT. MED. v. T. III. c. 2., T. X. c. I. Sc.)

Nomen *Colicæ* ignotum vetustissimis, HIPPOCRATI, ARBETÆO &c.; CELSUS l. 4. ejus meminit, ut morbi quidem veteris, sed novi nominis. (*) PLINIUS
H 5 scri-

(*) CELSUS l. 4. c. 13. dividit intestini morbos in unum, qui acutus est, intestini tenuioris; & alium, qui longus esse potest, intestini plenioris, seu crassi. „DIOCLES, ait, CARYSTIUS tenuioris intestini morbum *χόρδαψον*, plenioris *ἐίλεδον* nominavit: a plerisque video nunc illum priorem *ἐίλεδον*, hunc *κολικόν* nominari.“ Sed difficilis, ne

scribit, id nomen adeo ignotum TIBERII tempore fuisse Romæ, ut, dum Imperator ille in edicto super sua infirmitate hujus nominis, *Colicæ*, meminisset, Romani prorsum, quid significatum vellet, ignorarent. Descripta tamen V.V. est in ileo; nam omnis colica, si in pejus ruat, potest in ileum abire: hinc inter causas ilei tractaverunt de colica.

Colica est dolor major minorve intestina obsidens (dum dolor levior est, colici nomine non notandus, GALENUS ait, *l. VI. de loc. adfect. c. 2.*); plerumque, non semper, cum alvo conspiciata.

Causæ ejus: 1) Omnis *acrimonia*, cujuscunque generis, acida, muriatica, alkalina, biliosa, atrabilia-ria; intestina irritans, adeoque in contractionem agi-tans; quandoque inflammans. 2) *Inflammatiō*, a cau-sis communibus nata. 3) *Pituitæ*, inertis in intestinis cumulus; viam alicubi occludens. 4) *Vermes*, mu-cosi vermium nidi. 5) *Corpora dura* ingesta; ut ossi-cula avium, piscium; nuclei prunorum, ceraforum; aciculæ, nummi, ut sæpe deglutire pueri solent. 6)

A fla-

ne dicam impossibilis, HAENIUS tum subjungit, illi patet, qui 1) considerat, multis in locis & crassum & tenue haberi; 2) situm coli origine & progressu in multis cadaveribus differre; 3) dolore ipso intestina situ mutari. Unde, qui Auctores Pathologici id exacte sic definiunt, me-rito redarguuntur a *Cl. MORGAGNI Epist. 34. n. 2. & 43. n. 22.*

Ileus nobis a vomitu definitur, HIPPOCRATI non ita; erat ei tantum morbi in pejus progressus: *v. Aph. 7—10.*

A flatibus, maxime si in ventriculo & intestinis sint fructus horræi, fermentantes. 7) *Indigestibilia* omnia, quibus multi, maxime puellæ, solent delectari. 8) *Aër frigidus* accedens, *nudo ventre* exceptus. 9) *Pedes* diu *frigidi* manentes, & per nervos ischiadicos, aut crurales, cum intercostali communicantes, ac cum intestinis. 10) *Potus gelidus* multus, calente corpore haustus. 11) *Debilis intestinorum* tanta, ut fæces expandant quidem intestina, nec tamen propellantur; unde illa tandem anxie dolent; accedentibus simul flatibus. 12) *A venenis variis*, v. g. a plumbo; ut in colica Pictonum (arsenico, mercurio sublimato corrosivo: quorsum & quodam sub respectu cibi potusque maxime austeri pertinent, etsi nil saturnini, aut veneri vehant). 13) *Ab hernia*, pertinet ad inflammationem. 14) *A calculo renis*, ureteris; (in rariori casu ipsorum intestinorum). 15) *A menstruis*. 16) *Ab hæmorrhoidibus*. 17) *A passionibus animi*. 18) *A graviditate*. 19) *A partus doloribus*, ad enitendum fœtum. 20) *Post partum*, ab exantlatis partus laboribus.

(His adjungenda: 21) *A bile*, in qua, observante SYDENHAMO, intestina subinde quasi fascia constringi videntur. 22) *Ab induratis*, & cum intestinis fere concretis, excrementis. 23) *A mæconio*. 24) *A colostro*, aut *puliculis*, in intestinorum tubo remorantibus, corruptis. 25) *A metastasi*. 26) *A calculis hepaticis*; nunquam non mala, subinde cum morbo nigro juncta. 27) *A spasticis nervorum vitiis*. 28) *Ab anomalia febris intermittentis*. 29) *Ab causifica rancescentium pinguium acrimonia*; quam passim prætermitti video. 30) *Ab adcumulata terreorum saburra*; quam etiam negligunt nimium Practici. 31) *A variolis*. 32) *Ab hypercatharsi, remediisque drastis*. 33) *Arythma, vaga. &c.*)

De colica biliosa, nephritica, Píctonica, herniosa, menstruali, hæmorrhoidali; hic non agam: quum suis in specie locis tractetur: („de colica menstruali & hæmorrhoidali, HAENIUS ait, plus dicitur, quam verum est.“ — Erraret autem, qui eam prorsum vellet negare.)

Colica in primordiis suis sæpe curanda brevi feliciterque, modo causam veram indagare, debellare, quis noverit: neglecta, inveterata, ad ileum sæpe viam sternit. (Vix morbus est, in quo sæpe graviterque adeo; agyrtarum, muliercularumque maximam partem ex consiliis, peccetur, quam quidem in colica; dum, abs omni causæ disquisitione adhibentur remedia, & in colica v. c. sanguinea &c., ubi maxima jam imminet, vel adest, inflammatio; interne externeque adhibentur calentissima carminantia, spiritiosa, aromatica, ætherea; quibus plurimi aut occisi, aut ad orci limina deducti sunt, prudentiori medendi ratione servandi, faciliusve curandi.)

Medici ergo est, in causas inquirere, & si prædominantem acrimoniam quamcunque in corpore inveniat, obposito remedio obpugnet eandem (Quod vero non abs prudentia fiat; quum v. c. remedia non ubique adhibere liceat, quæ tamen chemica ex doctrina e diametro obposita forent causæ morbi peccanti: de quo jam antea injecta mentio.) Quodsi malum adeo vehemens, ut inducias haud patiatur, conetur purgantibus, enematibus educere, oleosisve mitigare materiem ac postea emendare.

Si *inflammatio* accessit, ea sane est cura antiphlogistica debellanda; v. s., enematibus, diluente, calido, (subtepidò,) emolliente potu, (stimulo salino non denuo irritante) talibusque epithematibus, balneis.

Si a *vermibus*, cura in expellendis illis adhibenda, data in præcedentibus fuit.

Si a *copia glutinis*, adtenuandum illud, expellendumque est. Saponacea, aloëtica hic egregia.

Si a *suscepto frigore*, fomenta calida, interna, externa, tepor lecti, enemata varia; balnea totius corporis tepida, promoventia perspirationem.

Si ab *alimentis indigestibilibus*, ea arte quavis erunt educenda: juvant eo sæpe balnea totius corporis, semicupia, ut cætera remedia felicius operentur.

Si a *fragmentis ossium, piscium spinis, nucleis, aciculis, fragmentis metallicis, nummis*, ut sæpe in infantibus sit; oportet talia corpora blandissime tractare oleosis, mucilaginosi, *ἀνὰ καὶ κατὰ* diu multumque exhibitis; fortiori enim stimulo corpora illa altius quandoque insingerentur. Sæpe tamen tales causæ non cognoscuntur, nisi a morte, ut casus apud BONNETUM demonstrant: vel, non cogitante Medico, sponte prodeunt. Egregius SIMSONUS, Prof. Med. cum Societ. Edinburgensi communicavit observationem hujusmodi notabilem. A sex annis puella colica vexatur. Quum SIMSONO, irritis omnibus suis conaminibus, animus jam esset, a medicamentis abstinere, vidit casu puellam vomitu reddentem bilem obscuram. Dedit aquæ tepidæ pintam iß, idque sexies, septiesve repetivit, putans in vomitum talem profuturam. Verum, ubi quinquies circiter vomuerat, alvo corripitur copiosa monetque, duri quidquam sibi ano exsiluisse. Erat corpus fere quadratum, pondere quinque drachmar.; in ambitu 4. pollicum; durum, crustaceum: in medio nucleus prunorum, cui materies illa circumcreverat. Curata fuit omnino a suo morbo. Casu porro talia deteguntur; nam post infinita purgantia & enemata quomodo augurari SIMSONUS tale quid potuisset? Sed
quando

quando scitur, possumus operari. Et tamen SIMSONUS, etsi rem scivisset, non potuisset pluribus purgantibus & enematibus agere: nec curavit; sponte enim cura facta est. — Hac in causa sæpe etiam opio indigemus, ut sedatis spasminis, intestina ad tranquillitatem redacta, aliena hæc facilius ad inferiora amendant.

Si a flatibus; calida, diluentia, leniter carminantia, ore pota, ano inmissa, ventri inposita mire juvant. Flores chamomillæ in omni colica fere specifici; ut apud BAGLIVIVM habetur. GALENUS *c. ult. Meth. med.* in colica a flatibus, si præcedentia non juvent ad dolores sedandos, cucurbitam magnam umbilico adplicat laudatque, quod quasi incantamenti instar dolores tales sopiat. — Si a flatibus fruct. horræor. &c., spiritus acid. fossilium in aqua, vel sola, vel cum carminantibus aut purgantibus, conveniunt.

Si a debilitate intestinorum; cura roborans, ex prioribus repetatur & adplicetur.

Sunt homines sæpe colicis obnoxii doloribus, qui mox pacent illos, affatim epota gelida. Venerandus Professor meus H. OOSTERDYK-SCACHT sic se solebat curare. Certe, si acrimonia adsit, aqua multa diluit illam; si intestina debilia, gelida roborat & auget contractiones. His rationibus prodesse potest: unde TRALLIANUS *l. 10. c. 1.*, aqua frigida curasse se colicos dolores adfirmat, si causa ex calidis biliosis humoribus. Videbimus postea in *Ileo* curam NABOTHI cum HOFFMANNO ope aquæ gelidæ; unde HEISTER, & Alii, gelidissima herniam incarceratam curare volunt. Cæterum anceps remedium, colicis potius creandis, quam curandis aptum: certe vidimus colicam ab aqua frigida natam —

§. 814. DIARRHOEA est frequens & copiosa per alvum egestio excrementorum liquidorum; sive ex cibo
potu-

potuere, sive ex humoribus quibuscunque, undecunque delatis in intestina, exorta fuerint. Διαρρῶειν, perfluere; Diarrhœa, perfluxus: atque eo nomine donatur ille perfluxus, ubi citra notabilem dolorem, citrave ullum, contigerit.

Materies autem hujus diarrhœæ est 1) illa, quæ titulo alimenti, potulenti, ore ingesta fuit: 2) illa, quam omnes fere humores corporis nostri, sive naturales, sive præternaturales fuerint, subpeditent.

Sæpius jam Vobiscum consideravi, in intestina se posse exonerare omnium viscerum liquores, tum & illam materiem, quæ in horum viscerum obstructione, inflammatione, subpuratione, dispositione grumosa, calculosa, amureosa, ichorosa, gangrænosa, nata fuerit.

Si enim 1) observata practica aliorum, si mea propria, revolvam, constat liquido, hepær ad intestina amandasse bilem, sabulosam materiem, calculos, pus, ichorem, amurcam bilis atræ; splenem itidem suam materiem amurcosam, purulentam, ichorosam, saniosam, gangrænosam: viam noster cognito systemate venæ portarum; nisi quis vellet statuere, ex splene retrogrado motu per vasa brevia infundi in ventriculum materiem posse. Omentum subpuratum, gangrænosum, ut & mesenterium ipsum, possunt se per hepær in intestina evacuare. (*)

Sed

(*) In Vetulis sæpe RuySCH, Dec. 3. p. 23. invenerat in spatio palmæ manus vix 2. 3. parvas glandulas. Putat & glandulas has ætate deleri, ut totam mammarum molem, cujus nil nisi papilla superest. Sed quid tum chylo accidit, qui solebat has glandulas subire, ut dilueretur, ut humore inqui-

Sed si major est resistentia ad hepar, mesenterium novit se heterogeneis, quibus scatet, alia via in intestina evacuare.

RUYSCH enim, *Advers. Anat. Dec. 2. p. 2.* inplevit venam mesentericam, & materies effusa vilit est in intestinorum cava; quod commode factum, quia venæ mesentericæ humanæ valvulis carent. RUYSCHIO *ibid. p. 18. Dec. 3. p. 23.* videtur, per has venulas in cavo intestinorum hiantes, pars chyli tenuior absorberi & versus hepar duci & cum sanguine venæ portarum circuitum obire. Aureæ tabulæ EUSTACHII hoc demonstrant; v. *fig. 2. & 4. tab. 27.*

2) Ipse pulmo in hecticis videtur se exonerare in intestina; nam pus verum, subpresso sputo ejus ex pulmone, pervenit ad intestina, & diarrhœa colliquativa finivit vitam hominis. Pus tale videtur in sacco hæsisse & venis in sacco bibulis absorptum, in cor sinistrum venisse & ex aorta in art. mesentericam innisum. Ita uterus & omnia viscera subpurata.

3) Quotiesne visum, ut aqua hydropicorum, sive illa in universo panniculo adiposo effusa fuerit, sive in corporis collecta cavitatibus, per alvumeducta fuerit? Si ergo per artem hoc fiat, videntur per hydragoga
reme-

inquilino mistus animalior fieret? Caret certe hoc usu. Sed, an homo debet mori, si aut lacteis transitus denegatur ad compressas & evanidas has glandulas; aut, si mesenterium scirrhum iter inpediat chylo? Non: putat RUYSCHIVS, chyli semper aliquid resorberi a venis mesenterii; unde, si non per lactea, refarcitur utcunque damnum per has.

remedia venæ bibulæ depleri, evacuarique; inde necessario contingere, ut ex adcumbente sibi lymphæ denuo exsugant tantum, ut iterum repleantur.

Nonne sic bene dixit HIPPOCR. *Aph.* 6—14. „ Ab hydropse detento si aqua secundum venas in alvum fluxerit, solutio fit? “ Sane aptius nihil ad hanc nostram explicationem dici potest.

4) Dictum alio loco, ad §. 774., de quadam diarrhœa, sæpe serosa, deque ejus causa; nempe ex nimia secretionem salivæ, succi pancreatici, gastrici & enterici orta; ut & de ejus effectibus, debilitate, siccitate, atrophia.

5) Tandem ipse sanguis potest se effundere in intestina per venas mesentericas, si majorem resistantiam offenderit; sive versus hepar, in quod sanguis a mesenterio pro bile conficienda paratus, refundendus est; sive versus venam cavam, in quam sanguinis mesenterici ea portio redit, quæ nutriendo mesenterio inservierat.

6) Immo ruptis aut dilatatis vasculis ventriculi aut intestinorum, potest sanguis copiosissimus hac via sese evacuare. Ab ipso hepate videtur sanguis posse in intestina amandari.

7) In vulneribus & contusionibus, ubi in cranio, thorace, abdomine, sanguis, ichor, pus, effusum; unde lethalis apoplexia in capite, suffocatio in thorace lethalis, corruptio viscerum in ventre orirentur; *cura* BOERHAAVII *revellens* magnam materiæ partem intestinis expellit.

Igitur territorium diarrhœæ videtis esse quam latissimum. Comprehenditis, cur materies intra paucos dies prodiens, situlas integras quandoque impleat? Comprehenditis, quantum sæpe boni adferat, si sit moderata, quamque tunc inutilia sæpe & noxia de cor-

pore auferat ? Quam vero cito subitoque totam compagen solvere , corii instar aridi totam emaciare destruereque possit ? Quam sæpe ante mortem penitissimam viscerum corruptionem prodatur ? Redeamus nunc ad textum !

Ejus vero causa est vel acre intestina irritans, humores exprimens, ex hepaticis, pancreaticis, mesentericis, intestinalibus vasis ; dum simul ora venularum mesentericarum & lactearum obstructa ; vel laxitas ingens fibrarum intestinalium ; denique aliæ excretiones impeditæ. Quid, & quale acre sit, quod hic peccare possit, toties jam Vobiscum differui de *varia acrimonia* agens : unde repetenda hæc ex ipsis fontibus. Quailsunque autem illa acrimonia sit, intestina irritat : ex illa irritatione necessario sequitur humorum adfluxus, ut ab omni irritatione acris, v. c. sabuli in oculo, sit. Porro, quæ cum intestinis inmediate fere communicant viscera, ut hepar, lien, ventriculus, pancreas, mesenterium, ipsaque intestinorum vasa, ea præcipue, sic irritata, suos expriment humores.

Sed, cur in diarrhœam millies non incidimus in vita, ubi vel aquosis vel vinosis liquoribus corpus ita inpleverimus, ut forte nunquam in diarrhœa adsit copia materiæ tanta ?

Causa est, quod in diarrhœa triplex vitium recensetur ; quod, quum in sanitate absit, diarrhœam producere non potest.

Vel 1) est *obstructio venularum mesentericarum & lactearum* ; ut in hominibus admodum glutinosi, in aphthosis, in febribus ardentibus, in quibus hæc venulæ præ ardore exsiccantur, vel viscosa putrida iisdem innascuntur, vel adnascuntur.

GALENUS notat etiam, magnis longisque exulcerationibus inpervias cicatrices reddi, & hinc lienteriam vel diarrhœam; nam nec agit ibi intestini pars, nec absorbet. CHARTER. *Tom. V. p. 386.*

Vel 2) *laxitas ingens fibrarum intestinalium*, ita quidem, ut hæ contrahere sese nequeant, sed jaceant inertes. In hac laxitate fibrarum advertendum præ cæteris, quid differat ab illa laxitate in lienteria observata, quæ ideo morbum lientericum constituebat, quod

1) sola laxitas adesset summa ventriculi & intestinalium;

2) humorum in ventriculum & intestina fluentium inertia;

3) respiratio interim satis fortis.

In diarrhœa vero illa laxitas subponit simul humores acres potius, quam inertes; ventriculum haud ita debilem, quam in lienteria, sed adhuc quid in alimenta agens: denique ponit adfluxum humorum corporis verius intestina, quæ in lienteria non habebatur.

In statu sano non tantum est motus peristalticus, sed & antiperistalticus, ut ex WEPFERRI c. 20. patet: hinc retardantur contenta & ad ora lacteorum chylus adplicatur. In diarrhœa vel laxitas cum aliquo motu peristaltico aucto, vel intestino licet non laxo, tamen solo motu peristaltico, sine ullo antiperistaltico, potest diarrhœam facere.

Vel 3) *aliæ excretiones impeditæ*. Miram nostram machinam sæpe mirari oportet. Destinatis suis quisque locis evacuantur superflui nocituri que humores. Vidimus antea, eundem omnino humorem eadem natura per destinatum suum locum effluere impeditum, per alias vias iter sibi pandere. Ita v. c. menstruus sanguis, ubi per uterinam anastomosis impeditur de corpore ef-

fluere; idem ille sanguis, ut sanguis, per vomitum, per pulmones, per nares, per oculos, per digitos, per hæmorrhoides aliave corporis extrema, prodit. At vero, exerceat se femina illa validius, quam antea, mollemque corporis compagen in rigidiorem mutet virilemque: mox illa, quæ sanguinem ad libram mediam quovis mense, citiusve, utero emittere solita erat, jam vix menstrua videt, & tamen vivit sanissima. Quid ita? Ille sanguis jam consumitur, & mulier suo motu continuo, aucta insensibili transpiratione, superfluum de corpore eliminat. Hic vero cernimus in diarrhœa excretiones alias suo loco inminutas, per intestina amandari. Dum infans gingivas inflammatas habet in dentitione, ex magnis suis salivalibus glandulis incredibilis copia salivæ excernitur in os, ut inflammatum hoc humectetur, ut partes tensæ laxentur. Pars extra os infantis effluit, pars magna deglutitur efficitque diarrhœam, quæ plerumque viridis; ob quam causam vero viridis sit, fere ignoramus; sed saltem capimus causam diarrhœæ.

Consideravimus in *Αἰτιολογία*, si salivales ductus in ore obstructi essent, aut si saliva ad glandulas oris non secerneretur, pancreas forte duplo, triplo copiosorem humorem, salivali similem, secernere; unde tunc serosa diarrhœa nasceretur.

Sunt homines fere toto anno catarrhosi, ingentem limpidi humoris & mucî copiam naribus ac faucibus quotidie emungentes & expuentes: a frigore suscepto impediatur ad nares & fauces fluere materies; mox sit diarrhœa talis.

Verum solemnior ad diarrhœam dispositio videtur esse nulla, quam quæ impeditæ Sanctorianæ, perspirationi debeatur. Quæ causa? Quia sic facti sumus, & sane beneficio summo nostro! Lethales sæpe forent ex-
cre-

cretiones inpeditæ, maxime Sanctorianæ, si non alia via, licet morboſa, poſſet amandari.

Hæcque forte alia eſt ſoluti problematis, cur a pedibus cruribusque frigidis dolor ventris & ſæpe diarrhœa? Ita, ut homines, diarrhœis ab hac cauſa obnoxii, mox a frigore inferioribus, quod præ negotiis ſuis evitare ſæpe non poſſunt, ſuſcepto, in colicas & diarrhœas relabantur. Antea, in *colica*, dixi, a nervis forte derivandam cauſam; quia crurales & iſchiadici communicant cum intercoſtalibus: EUSTACH. T. 18. f. 2. Si jam 2) conſideremus repercuſſam perſpirationem a cruribus & pedibus vi ruere ad inteſtina, intelligimus alteram hujus phænomeni cauſam.

Sequitur *curatio* diarrhœæ.

1) Ortam ab *acrimonia* quacumque ſanat cura acrimoniæ in genere, aut ſpecificæ: hæc petenda ex *doctrina generali*, toties data. (*)

I 3

2) S

(*) Acre epidemicum ex natura epidemiæ cognoſcendum. Ita SYDENHAMUS advertit, curam univerſi epidemici poſcit; hinc varium id vario tempore. In febribus aliquando oritur a radiis inflammatoriis ad inteſtina inverſis, SYD. p. 164. 168. 170. — In febribus continuis ex neglectu emetici, ubi in principio morbi vomendi propenſio adest, excitari ſolet 55 ad 73. — In febribus inflamm. emetico tantum non inpeditur, ſed quandoque creatur, 74, ita in febre ann. 1665.

Dyſenteria & diarrhœa una cum febre varioloſa regnantes erant v. ſ., regimine frigido & frigida diæ-

ta

2) Si *glutinosa diathesis* obsederit oscula venarum lactearum & meseraicarum, solvendum est gluten abigendumque per saponacea & purgantia. Hic iterum verum est, purgationem nimiam purgantibus curari, *modo talibus*. Ex signis antea datis noscitur talis dispositio. Juvant enemata ex sapone veneto; v. g. sap. veneti ℥j., mellis ℥i℥, decoct. rutæ ℥x. aliquoties immittendum. Juvant hic & pilulæ paratæ ex gummi. ammon. ℥i℥.

Sap. venet. ℥iv.

aloës ℥℥.

terr. fol. tart. ℥ij.

thereb. q. s.

Ut sumat quovis bihorio pilulas duas cum vino helenitit. absinthit. &c. Frictiones adhibeantur interea & motus corporei, ut Sanctoriana perspiratio augeatur.

3) Si *crusta aphthosa*, in pueris sæpe, in adultis nonnunquam, impediat transitum chyli in lactea enormemque diarrhœam faciat, egregium est abstergens decoctum raparum:

R. ra-

ta curandæ, ut ipsa febris variolosa. — Pag. 199. superveniens morbillis, v. s. curanda.

Ad acre laudavit GALENUS sebum caprinum, vel ceratum rosatum in enemate: DEGNERUS ceram albam, lacte calido liquefactam. In nosocomio nostro pluries oleo lini ore & per alvum exhibitum, cataplasmate emolliente & opio dysenterias curavimus.

Boli armenæ ℥j. in aq. meliss. simpl. ℞j., cum syr. diacod. ℥ij. egregie acre involvit.

HIPPOCRATES milii decoctum in eundem scopum laudat.

℞. rapar. non excorticat. tyrocnesti, sive radula, rapfatar. ℥iv.

ebull. c. s. q. aqu. per $\frac{1}{2}$ hor. vase clauso

colat. fortit. express. ℥bj. adde

mell. rosac. ℥j.

ut quavis hora ℥j. sumat.

Mox vero, ubi culpant signa solutæ crustæ in excrementis copiosa, pergente diarrhœa decoctum cort. peruv. detur.

℞. cort. peruv. optimi ℥j.

coque bihorio c. s. q. aquæ.

colat. lib. j. adde

syryp. diacod. ℥j.

sumat ℥j. omni hora.

Notandum simul hic, corticem peruvianum semper diu coquendum, alias vis in decocto pauca.

4) Si ab *exsiccatione febrili* diarrhœa oriatur, cura morbi principis erit & hujus cura. Curatio enim febris continuæ restituit perspirationem in cute, tam interna quam externa. Balnea hic prosunt.

5) A *sordibus biliosis* in acuto morbo ibi collectis, morbus ortus, curatur a natura crisin per diarrhœam moliente, donec omnis materia expulsa sit: si non satis natura id faciat, vel si ab incœpto opere desistat, adjuvanda erit. — Omnia acida sunt obposita acrimoniæ putridæ & sistunt demum eam in acutis; quandoque serum lactis tamarindinum sistit.

℞. seri, lactis tamarind. ℥ij.

sum. omni hora vasculum.

Hoc, vel tale, repetatur, prout symptomata docent requiri: si enim natura adjuta deinceps pergat per se alvum critice solvere, sufficiet.

6) Si a *dentitione infantum*, paratur remedium tale:

R. syrup. violar. ℥i℥.

succi sempervivi major. ℥℥. m.

Penicillo, aut molli digito, gingivis dolentibus continuo adplicetur : lenissima paregorica subinde dentur ; v. g. infanti 5. 6. mensium, dentire incipienti, omni vespere possunt dari ℥ij. syrupi diagod., & si symptomata nimium urgeant, prudentis Chirurgi lanceola gingivæ aperiuntur, secundum latitudinem dentis ; (melius sectione decussata ; linearem siquidem sæpius repetendam novi, coëuntibus denuo gingivis, etsi sectio non præmatura facta fuerit : in decussata vero amplior patet transitus prodituro denti & laciniaë gingivæ facilius dehiscunt. Sectione gingivæ tumentis unice nonnunquam infantes morti queunt eripi, convulsionibus sævissimis alias pereuntes, quum nullo remedio adplicato eo deduci potuerit gingiva coriacea, ut debite cederet coronæ dentis. Nec in solis adeo infantibus eam requiri, experientia didici,) modo dens satis alte eminuerit ex alveolis.

Moneo id contra temerarios Medicos, aut Chirurgos, qui in omni rudiori dentitione id faciunt : fit enim sæpe, ut, si dens tam alte non processerit, ut possit aperturam gingivæ implere & apertam tenere, gingivæ percissa concreascit, callum formet, posthac a dente vix perrumpendum & laboriose percindendum. (Ast, nec nimium differatur, convulsionibus jam ad summum deductis, aut gingivam, prius inflammatione maxima affectam, nunc gangræna prorsum devastante). Sed præ omnibus v. s. conducit, & multos infantes a morte præservat.

(In diarrhœa a dentitione pulcerrimos effectus etiam edidit *salep*, & *orchis morio*, seu *salep succicum*, *V. aff. acad. reg. sc. Holm. T. XXXIII.*)

7) Si *fabricæ intestinalis nimia laxitas* sit adcuranda, ea ex toties data doctrina roborantium emendanda est : sed peculiaris cura intestinorum sic instituitur.

R. cort. simarub. (*) ℥iv.

ebull. bihorio c. s. q. aq., colaturæ pintæ adde

syrop. diacod. ℥j. sumat quovis trihorio ℥ij.

R. cort. simarub. ℥ij.

laud. puri gr. iß. M. f. pulv. No. vj. ut sumat omni quadrihorio pulverem.

Quod si forte homo vermes habeat in intestinis, simul illi prodibunt ; ut casu aliquoties detexisse me Vobis in historia vermium exposui. (Contigit non-

I 5

nunquam,

(*) Adnotavit hic in margine *Codicis* HAENIUS sequentia : „ Simaruba cortex arboris americanæ, anno 1713 adlatus est Illustrissimo PONTCHARTRAIN, Regi Galliæ a secretioribus ; qui illum mox dedit Clarissimo Medico regio FAGOT : multa hic inde experimenta non fecit, parvam modo ejus copiam nactus : quum tamen in Galliis anno 1718 dysenteriæ, notis fere omnibus remediis rebelles, orirentur, simaruba præstantissima inventa est. Ubi scilicet dysenteriæ materies prius probe esset expurgata, nec adessent ulcera intestinorum : aliter enim veneni instar esset. Etiam in nimio uterino fluore laudatur ; vide *Mem. acad. reg. sc. Paris*, 1729, *Commerc. litter. Norimb.* & DEGNERUM de *dysenteria bilioso-contagiosa anni 1738*, qui tractatus integer habetur in *Act. phys. med. N. C.* vol. V.

nunquam, ut diarrhœici aut dysenterici ægri mirarentur præsentiam vermium prodeuntium; quum nunquam antea sese illis domicilium in intestinis præbuisse rati fuerant.)

Lyfimachiæ, ex *Tom. III. & Tom. IV. Rat. med.* drachm. j. scrup. iv., mane & vesperi, purgante ex rheo &c. præmisso, si nullum ulcus, si sordium nihil præfens, est præstantissimum remedium.

Friktiones tunc abdominis totius crebræ instituantur. Diæta ex siccioribus sit, carne alba, assa, sine oleribus: juscula meraciora, multa oryza cocta; vitatis, inquam, oleribus & fructibus horræis, tam crudis, quam coctis, aut elixis; quia laxant & flatus gignunt; unde expandunt debilia intestina. Cydonia, poma cum saccharo bene elixa, corna bene parata, berberis leviter stringens, mespila immatura saccharo bene condita, ex consilio P. FORESTI, desperatam dysenteriam sic sanantis, convenire possunt. Vitetur nimia humiditas aëris; unde dormiat habitetque æger in elatiori ædium contignatione: motus in aëre sicco, ambulatione, vectione, equitatione exerceatur. Cortex peruvianus & martialia etiam tales morbos curare possunt.

PRINGLE specificum in omni dysenteria ait vitrum antimonii ceratum. Vehementer movendo, maxime sursum, juvat, ubi emeticum juvat, ut ante dixi; sed mortem infert, aut periculosum morbum facit (hæc omnino non sat exacte determinata; unde saltem: *abs prudenti circumspeditione si administretur*, addendum). In nostro exercitu occidit quodam tempore omnes, quibus datum. (Id sane omnibus vix non remediis proprium, ut jam plus jam minus noceant, dum ceu euporista & panchresta adhibentur: ideo vero culpa in ea minus redundat, quam in medicinam facientem; qui attendere debuisset, quid, cui, quibus sub conditionibus, quo anni tempore, qua in epidemia,

demia, quò sub climate, qua in regione, quibus antea factis aut omissis, quibus morbo principi accedentibus morbosus adfectionibus aliis, quo in morbi statu, &c. exhibeat? Abusu sane vitri antimonii cerati, legitima hac medendi ratione, & refracta potius dosi, propinati, tot bonos effectus productos ipse novi, ut injustus omnino forem, si illud in universum, aut & maximam partem, nocuum esse, adfererem. Id autem verissimum, melius longe esse, hujusmodi remediis plane non uti unquam illos, qui methodum, qua demum adhiberi, ut profit, debeat, aut nesciunt, aut non capiunt.)

Quæritur, num aluminosa balnea hic quoque non convenirent? Forsitan, si non plus ratione aquæ laxent, quam aluminis vi stringant; id quod a balneis haud raro observatur. (Quin, si nullum adsit acrimoniæ ullius indicium; id vero antea cautissime explorandum, nec prætermittendum; si sola laxitas & atonia causam mali præbeat, prudentissima dosi & methodo exhibitum alumen votis pulchre satisfecisse, hic monere queo. Medicis vero nonnisi veris rationabilibus hoc medicinæ genus reservatum sit.)

8) Si *perspiratio introversa* adcusetur, ea promoveatur lenissimis diaphoreticis, tepore lecti, motu corporis, frictionibus. Si homo habeat omnino perspirationem impeditam a longo tempore;

℞. rad. scorzoner. ʒij.

lign. sassafras ras. ʒij.

trium santal. aa ʒʒ.

liquirit. recent. ʒʒ.

Scorzoneræ prius coquatur per $\frac{1}{2}$ hor. aqua pura, tum reliqua addantur & stent per horam in fervida infusione, vase clauso: colaturæ pintæ j. adde

stib. diaphoret. ʒj.

Sumat

Sumat quavis hora \mathfrak{z} ij. calide, tempore matutino, vacuo corpore; institutis primum per quadrantem horæ frictionibus corporis, maxime ventris. Ubi sic per trihorium sub stragulis jacuerit æger, repetantur frictiones. Prandium sit Sanctorianum, ex lacticiiniis, carnibus albis &c. Si vires fortunæ id ferant, hora ante prandium carpento vehatur; aliter corporis motum exerceat ambulando, vel operando. Si sero, pomeridiano tempore, is motus repetatur, eo rectius. Cœna, vel nulla sit, vel ex lacte (bono cum successu exhibui infusum theæ, cum lacte pro cœna & jentaculo), & ex coctis, aut elixis, radic. scorzonæræ, paucis carnibus.

Si talis methodus per octiduum continuetur, eritis quandoque felicissimi in curatione inveteratæ diarrhœæ, ab inhibita & introversa perspiratione ortæ.

9) Sed sæpè oritur diarrhœa & *ab introversa perspiratione & a summa intestinorum laxitate*. Eo in casu nunc illico præscripta methodus non satisfaceret scopo, vel saltem tantum pro parte. Ergo tunc cura instituenda ita, ut perspiratio non tantum promoveatur iis, quæ directe in eam restituendam agant; sed & iis, quæ, vires corporis potenter restituendo, motum humorum, aucto vasorum tono, ad corporis determinant peripheriam:

℞. cort. peruv. \mathfrak{z} ij.

limat. \mathfrak{z} non rubig. \mathfrak{z} vj. M. f. pulv.

No. xxiv.

Sumat quovis trihorio unum ex aqua, & bibat intermedio quovis tempore haustum lactis: frictiones, diætæ, exercitiæ, adhibeantur, ut prius.

10) *Diarrhœa & dysenteria puerperarum* mala, si cum virium projectione & malis symptomatibus: est enim aliquando bona: uti, cessantibus nimis cito lochiis,

mate-

materies ad intestina deferretur & femina sanescit; ita, vice versa *Epid. V. p. 1161.* „uxor EPICCHARMI laborabat ante partum dysenteria: dolor vehemens aderat; alvi recrementa aliquantulum cruenta, mucosa: τεχῆσα παραχρῆμα ἰαθῆν.“ AMATUS LUSITANUS, *Cent. II. curat. 51.* simile exemplum habet, & sic etiam explicat; *diversionis forte ratione*, inquit.

Communis diarrhœa a crudis, ab horræis fructibus &c., curatur rheo & theriaca.

Communicavi Vobiscum, AA., nunc talia, quibus, Deo dante, fortunatus sæpe fui, curans talia, quorum curam alii frustra tentavissent. (*)

Ex

(*) Adferre hic etiam juvat, eruditionis saltem gratia, ex margine codicis, *specificæ* in hoc morbo *decantata*: exhibeo ea ipsis verbis *Cel. Auctoris*, nec pluribus, quæ jungi possent, augeo. „1. Ipecacuanha — 2. Vitrum antimonii ceratum — 3. Simaruba — 4. Lyfimachia — 5. Mespyli immaturi — 6. Cydonia — 7. Milium 8. Oleum — 9. Cinnamomum — 10. Bolus armena — 11. Lapis hæmatites — 12. Opium — 13. Lac coctum — 14. Lac ferratum — 15. Priapus ceti, cervi, tauri — 16. Cranium, ossa, suspensi — 17. Usnea e cranio suspensi — 18. Venæ sectio; serum lactis frigidum bibendum, & frequens enema seri lactis tepidi. Post 3 4 paroxysmos sanguis non ultra aderat (in dysenteria), & tunc calore lecti per serum lactis excitabatur sudor 24 horarum. Sic D. BUTLER in Africa, & SYDENHAM in Anglia, feliciter omnes curarunt.“

Ex data doctrina incipiemus nunc intelligere sensum *aphorismorum* HIPPOCRATIS de *Diarrhœa* agentium: eos igitur ordine recensamus.

Aph. 3—21. „Æstate --- diarrhœæ.“ Quia & perspiratio, & sudor æstate tantus est, oriuntur plerique tunc morbi, vel ex humorum exsiccatione, vel ex perspirantium & sudantium retropulsione, suscepto frigore. Ex hac ultima causa sunt diarrhœæ æstivæ frequentes.

2) Æstate homines bibunt multum, adeoque, si frigore suscepto perspiratio introvertatur, non est mirum, humidi abundantiam in intestinis esse, & diarrhœam facere.

3) Æstate homines edunt horræos fructus, qui in excitandas diarrhœas proni sunt, si non multum doloris faciant; si vero copiosum gas sylvestre producant, proferunt choleras & dysenterias.

Aph. 3—25. „Ad dentitionem accedentibus gingivarum pruritus, febres, convulsiones, diarrhœæ; & maxime, ubi caninos dentes producant; & iis, qui inter pueros sunt crassissimi, & qui alvos duras habent.“

Plerosque, non tamen simul omnes, adficiunt hi morbi infantem. Sunt infantes, qui incisores citra dolorem fere adipiscuntur; sunt, qui pauco cum dolore incisores: at vero multi inde magnopere dolent & periclitantur.

Canini dentes habent radices longiores, & superficie mucronata & curva (obtusa, conoidea, in corpus crassius mox abeunte) magis scindunt gingivas; hinc ad illorum eruptiones infantes maxime laborant; (ideo major ab iis fiet expansio partium ambientium, nec tamen facilius penetrabit tumens corona.) Primo fit pruritus, tunc dolor, a dolore inflammatio, ab inflammatione febris, simulque, a nervis quinti paris adfectione

con-

convulsio. Tum, quia enormis fit secretio humorum in ore, ut locus tensus laxetur, humectetur, oritur diarrhœa, quum magnam horum copiam infantes deglutiant; & quia a febris læditur eorum perspiratio, poterit ea introversa augere diarrhœam.

Sed difficultatem facit, quod addat HIPPOCRATES, talia maxime fieri illis pueris, qui 1) sunt crassissimi; 2) qui alvos duras habent: sic & *libro de dentit. n. 9.* ait: "quicunque dentientes bene habiti manent, & altiori somno premuntur, periculum est, ne convellantur."

Resp. Pueri crassissimi habent plurimos humores; adeoque, febris nata, violentius circumducuntur copiosiores illi, & cor atque arteriæ eo validius laborare debent. Ergo febres hac ratione majores; & quia raro infans multum febricitat, quin convellatur, totus nervosus, hinc convulsiones eo majores.

Sed, si infans idem humoribus plenus simul alvum durum habeat, erit conditio ejus eo & pejor; nam manet obrutus suis humoribus: tum & perspiratio in illo impeditur, adeoque infans quasi suffocatur.

Alia res est, si infans habeat diarrhœam: nam humores per illam evacuantur, ita ut moles movendorum minuatur multum. Si copiosa saliva deglutita, si humores perspirabiles introversi alvo exeant, mitiora cætera fieri possunt symptomata. Unde HIPPOCRATES alio loco, *lib. de Dentit. n. 8.* explicans hunc Aphorismum ait: „quibus in dentitione alvus amplius subducit, minus convellantur, quam quibus parum."

Duo corollaria practica hinc deducere vellem:

1) Infantes in difficili dentitione sæpe non minus indigere v. s., quam adultos in magnis doloribus inflammatoriis. In plenioris habitus infante moles movendorum infinite superat movens momentum; ita, ut
infe-

inferius inde sæpenumero submergatur. suffocetur. Si diarrhœa enematibus excitari nequeat, vel excitata non juvet, religio est, v. s. negligere. Vix dicere possum, quoties hinc infantes servatos viderim, quamvis in prima praxi multos obloquentes haberem. Nam, ut ante Vobis dixi, non semper dens patitur perscissionem.

2) Errare tamen summopere Medicum, si ex hac doctrina HIPPOCRATIS, tum in *hoc aphor.* tum ex *libro de Dentit.*, concluderet, rem in vado esse, modo infans habeat diarrhœam. Minime gentium! Diarrhœa mutatur ipsis tandem in dysenteriam; eo, quod omnia in corpore acria fiant a febris ex convulsione; ita, ut infans, alvo diffluens, pereat; ut infinities in praxi contingit. Tamen vocatur modo diarrhœa, quia, quod ejulet diu noctuque infans, adscribitur dentium, sive gingivarum, dolori.

Ergo moderata cum diarrhœa infans, cæteris paribus, mitius habet, quam qui alvos duras habet; maxime si infans sit humoribus plenus; sed non, si evacuatio illa nimia sit; nam debilitate perit.

Aph. 3—16. „ Morbi autem in pluviosis plerumque fiunt, & febres longæ, & diarrhœæ, & putredines &c. “ Toties hæc dicta sunt in exponendo aëre humido: introvertitur perspiratio; febris non curatur, nisi perspiratione restituta; ergo febres longæ in aëre diu humido. Diarrhœa ab introversa perspiratione non curatur, nisi ea restituta: ergo & difficilius curatu eo tempore. Putrida semper fit introversa materies, tot actiones corporis jam passa: ergo disponuntur humores ad putredinem.

Aph. 5—12. „ Quibus tabe laborantibus capilli de capite defluunt, hi, *alvi fluxu*, [diarrhœa] superveniente, moriuntur. “

Aph. 5—14. „ A tabe detento diarrhœa superveniens, lethale. “

Aph. 7—16. „ A puris sputo tabes & fluxus (ῥέσις) ; postquam vero sputum retinetur, moriuntur. “

Aph. 7—78. „ A sanguinis vomitu tabes & puris purgatio sursum : a tabe ῥεῦμα ἐκ τῆς κεφαλῆς, fluxus ex capite : a fluxu alvi profluvium, sive diarrhœa : a diarrhœa inhibitiō purgationis sursum : ab inhibitione mors : a sanguinis sputo puris sputum, & fluxus (ῥέσις) : postquam autem sputum inhibetur, moriuntur. “

In omnibus his aphorismis alvi fluxus designat summam omnium humorum corruptelam. Homines phthistici vel habent pulmonem pure plenum, thoracemve ; vel habent sanguinem purulentum, qui se continuo per pulmonem liberet a sua materie purulenta : sic enim oportet statuere ex data olim de pure doctrina. Aperui phthificos pulmonales, qui thoracem pure plenum habuerunt ; alios, qui vel ambos pulmones, vel alterutrum, vel saltem plures in eo vomicas. Aperui & quosdam Vobis coram, phthisi pulmonali mortuos, quorum in pulmonibus pus non invenimus.

Igitur dico, phthistici habent pus vel in pulmone, aut alicubi in thorace, quod se per pulmonem evacuet ; vel habent sanguinem purulenta materie onustum, quam sanguis per pulmones excernit. Quacunque ergo ratione phthistici sint, vitam trahunt plerumque, quamdiu illa materies sputis excernitur. Sed, si vel pulmone contentum pus corrumpatur, & incipiat a sanguine absorberi, vel purulenta sanguinis ipsius diathesis adtenuari & putrescere, tunc perit omnis vis balsamica, plastica sanguinis, fit ille acer, & quamvis a longo retro tempore pinguedo corporis sen-

sim abiverat, tamen nonnulla residua fuerat, v. g. in tunica cellulosa capitis, in qua folliculi oleosi, quibus implantatæ capillorum radices.

At vero, sanguine jam solutiori facto incipiunt tum defluere crines. In laudatis *Aphorismis* *ΗΙΠΠΟΚΡ.* aliquando expresse dicit capillifluvium; aliquando tantum dicit ῥύσις, ῥέϋμα, a ῥέω fluo; sed ex ordine symptomatum recensendorum designare videtur semper capillifluvium. Ita *aph.* 5—12. „Ὁκόσοισιν ἂν φθίσῃωσιν αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ῥέωσιν: ergo ῥύσις & ῥέϋμα idem significant.

Subsequitur tunc diarrhœa: onustus enim sanguis acri adtenuataque tali materie exonerat se ab illa per arteriam mesentericam in intestina. — Ergo sputa subsistunt: nam, siue sanguis solebat se per sputa pulmonis exonerare, siue pulmonis pus adtenuatum sanguine absumitur; sanguis pure onustus, eoque adtenuatissimo, ultra non per pulmones, sed per intestina evacuat hanc materiem; unde nil ultra per pulmones.

Cur vero, si pus copiosum in pulmone subpurato contentum a morte inventum, saltem sputis non excreatum fuit? Cur, etsi tanta copia adsit, tamen sputa subpressa fuere omnino?

Resp. dum sanguis semel id adtenuatum pus ad intestina derivat, paucae, quæ supererant, vires mox concidunt; debilitas oritur summa, ita, ut nullæ vires amplius thoraci maneant, quibus tussim promovere posset.

Cur tunc demum mors?

Quia a tali diarrhœa purulenta, ut dixi, omnes vires pereunt. Sanguis paucus in corpore manet, ut ad cerebrum adpellere vix posset; vel, si adhuc adpellere possit, caret materie pro spiritibus generandis.

Adde,

Adde, quod plerumque a tali colliquante diarrhœa intestina gangrænescant.

Verum nonnulla hic advertenda :

1) Capillifluvium frequentius in Asia debuisse esse, quam in Europa ; vel saltem olim, quam nunc, frequentius. Tot enim phthisicos vidi morientes, & paucis contingere vidi defluxum capillorum, quotiescunque, ejus rei avidus; ægros interrogaverim : ergo non est generalis ubique regula.

2) Non omnino omnes diarrhœa perire phthisicos : erravi initio praxeos ea ratione quamdam incurrens infamiam, quum brevi instantem mortem negassem phthisici, quoniam nulla plane diarrhœa adhuc adesset ; occubuit tamen citra diarrhœam : quinque posthac semel iterumque idem viderim, putavi meo experimento Vos prudentiores esse oportere, ne absolute ideo inflare posse mortem negetis, quod diarrhœa necdum ulla adsit. (*) A multis enim causis possunt mori. Vel a frigore suscepto impediatur modo sputorum evacuatio. Materies spissa, acris, absumpta intra sanguinem potest cerebrum petere idque obstruere. Aliquando in sinibus arteriæ mesentericæ potest esse nimia rigiditas, ut pus per illos in intestina venire non possit : ita, ut materies in sanguine maneat, adnuletur, adtenuetur, & ineptus factus ad spiritus giennendos mortis causa fiat.

K 2

3) Mi-

(*) Vidi in nosocomiis, alibique phthisicos omnino multos ; non omnes autem diarrhœa perire adeo verum didici, ut nonnunquam ῥύσις, antea præsens, aliquo autem mortem intervallo subsisteret. Pariter, etsi res periculosissima plena alex sit phthisicorum diarrhœa, tenendum tamen, non impossibile ex integro esse, ut tales restituantur ; dummodo non diu valde morbus duraverit, vires omnes exhaustæ, vel intestina gangrænosa. *de W.*

3) Mirum videri posse, diarrhœam vocari hunc phthificorum alvifluxum, quum materies ejus accirima, venenata, sæpissime gangrænosa intestina faciens, dysenteriam potius quam diarrhœam facere dici deberet. Dysenterix enim materies est longe actior ea quæ facit diarrhœam. Diarrhœa non solet vocari, cujus materies talis, ut gangrænam creet.

Est denique 4) advertendum, capillifluvium non phthificis modo, verum & aliis in morbis contingere, nec malo signo: in locis, ubi homines pluri-
mi proprios crines gerunt, id in acutis observatur: ita ut reconvalescentes debeant comam factitiam gestare, donec pili recreverint. Est forte ab eadem causa, unde phthificis, a consumto omni pingui corporis, etiam ad capillorum bulbos, illa absunta pinguedine, pili cadunt. Hic non est signum malum, quando alia signa bona adsunt; in phthisi est malum, quia sanguis acer, nec materiem spiritibus necessariam habet.

Tamen ubique sapiens HIPPOCR. practicum hic meretur suffragium. Sumsit ille differentiam minus a materiæ natura, quam ab adficiendi modo. Diarrhœam intellexit esse, quæ vel nullos, vel non magnos comites dolores haberet; dysenteriam, quæ magnos & multos. Hinc alvifluxum phthificorum modo vocavit diarrhœam, quia licet acerrima materies, vita tamen parva horum hominum, ingensque nervorum atonia in causa est, ut a materia tam venenata vix ultra adfician-
tur, quam sanissimi hominis intestina a blando, aut vix acri humore. Tamen aliquando unum alterumque vidi, qui præ doloribus ejularet: ibi vera dysenteria dicenda erat: sed sunt rara exempla, & a communi & quotidiana observatione debuit HIPPOCR. exempla desumere, & definitiones condere.

Aph. 6—16. „ A pleuritide aut a peripneumonia detento, diarrhœa superveniens malum. “

Detento, id est, *vigente morbo*; est enim tunc symptomatrica, debilitans naturam, ne coctio-
ni sufficiat. Crudus ergo manet morbus & pro resolu-
tione sæpe in pus vel gangrænam abit. Immo observa-
tur eo in casu tanta aliquando debilitas, ut homo vix tus-
siendi vires habeat, atque ita materie pulmone con-
tenta veluti suffocetur.

Hinc si rogemur, cur excipiat hic HIPPOCR. hos
binos morbos, quandoquidem in omni morbo crudo
inflammatorio symptomatrica dejectio alvina mala sit;
respondemus, quod præter communia omnibus morbis
mala diarrhœa talis id peculiare habeat, ut vires de-
mat pectori expurgando: id quod tamen quo crebrius,
commodiusque, eo rectius. Licet enim posthac matu-
ro morbo diarrhœa possit prodesse, tamen semper etiam
ex pulmonibus quædam fiat per tussim expurgatio ne-
cesse est.

Maturo coctoque ergo morbo ex ipsius HIPPOCR.
doctrina & exemplis constat, salutarem diarrhœam esse
posse, differuntque in eo nationes & regiones. Ra-
rius apud Batavos vidi crises in his pectorum inflamma-
tionibus per alvum, quam in nosocomio hic Viennæ.

Aph. 6—15. „ A diuturna diarrhœa detento
sponte superveniens vomitus alvi profluvium solvit. “
Explicui in vomitu.

Aph. 6—17. „ Ophthalmia laborantem a diar-
rhœa corripi bonum. “ Fit enim sic revulsio. Ob-
servatio enim docet, in ophthalmiis omnia quæ deri-
vent a capite, bona esse; epispastica, pediluvia, diu-
resin, diarrhœam præprimis: tum, quod hinc inpe-
tus humorum a capite avertatur, tum, quod serum acre
multum inde eliminetur: quod ipsum frequentissima

causa ophthalmiæ, odontalgia, otalgia, cephalalgia : vide CAR. PISON. *de coll. serosa*.

Aph. 6—32. „ Balbi diarrhœa diuturna maxime corripuntur. “ Non dicit omnes, sed balbos esse, qui maxime diuturna diarrhœa corripantur. Ratio videtur manifesta, quum multis eorum salivæ secretio & excretio in ore sit tanta, ut inter loquendum ex ore diffuat. Hinc coguntur adsiduo, illam deglutire. Porro, toties jam visum, diarrhœas oriri a nimia salivæ excretionem. Forte in hisce etiam, ut salivæ, ita & succi pancreatici & enterici est multa secretio. (Vix id adsumi posse videtur; quin potius pluribus instantiis commonstratur, secretionem, in universum loquendo, eo esse in uno loco parciorem, quo in altero fuerit auctior.)

An vero balbuties sit vitium in linguæ musculis, an nimia salivæ copia homo inpediatur bene uti lingua? Resp.

1) Balbos & blæsos videri plures esse mera imitatione aliorum; unde vitium originale in his ex neutra hac classe petendum, sed ex prava consuetudine natum. Unde in familia numerosa sæpe vitium commune; eo, quod invicem omnes infantes conversari parentes permiserint.

2) Balbos esse & blæsos ex vitio linguæ etiam, adparet ex impossibilitate absoluta hominum illorum, qui quovis auro redimere vellent debitum linguæ usum. Lingua balbutienti minus comprimit exitus ductuum *Bartholinianorum* & *Rivinianorum*; unde salivæ liberior adfluxus fit, augens linguæ balbutiem.

3) Balbos & blæsos quoque videri esse a nimia copia salivæ in os adfluentis: id enim experimur omnes in nobis; dummodo in os nobis saliva copiosius effluit, producit balbutiei speciem; ita, ut si recte
veli-

velimus enunciare, cogamur aliquoties deglutire. Quibus igitur balbuties a copiosiori saliva, his videtur diarrhœa longa consueta, de qua *Aph.* agit.

Aph. 7—29. „ Si a leukophlegmatia detento vehemens diarrhœa superveniat, morbum solvit. “

Aph. 6—14. „ Ab hydrope detento si aqua secundum venas in alvum fluxerit, solutio fit. “ Habemus hic duas hydropis species alvo curatas, leukophlegmatiam & asciten. Rationem exposui initio hujus §phi. Novit naturam in hisce imitari Medicus, hydragogis datis; modo prius bene noscat, viscera corrupta nondum esse; alioqui eductis forte aquis eo citior mors.

Aph. 8—5. „ Ex morbo diuturno alvi defluxus, malum. “ Tunc scilicet, quando naturæ effctæ vires omnino demittunt retinenda: alioqui non malum est, ut ex historia hydropis patet.

Aph. 7—30. „ Quibus spumosæ egestionis in diarrhœis, his de capite pituita defluit. “ Utut velimus hæc exponere sano sensu, ingenue præstabit fateri, hæc & similia V. V. dicta deberi ipsorum opinioni de catarrhis; quæ, ob ignoratam circulationem sanguinis condonanda illis; immo quæ, eo tempore ingeniose excogitata, tamen circulationis legibus everfa fuit.

§. 815. *Dysenteria est diarrhœa cum dolore notabili; cujus materies eadem, quæ diarrhœæ, sed acrior, & præterea ergo bilis, feri &c.*

Expositione diarrhœæ præmissa, magni laboris non erit, exponere dysenteriam. Est enim fere morbus idem; sed, tum gravioribus de causis ortus, tum effectibus stipatus perniciosioribus. (Verissimum ecquidem est, dysenteriam ex diarrhœæ historia multum illustrari; interim tamen eam, ejusque species omnes,

& formas, & medendi rationes diversissimas nonnunquam, jam salutare, jam, si alio in casu adhiberentur, deleterias; hinc magnum morbi, nomine ejusdem, indole intercedens discrimen designantes; hæc, inquam, omnia adtentam mentem ruminanti obscurum, crediderim, esse non posse, ex cognita licet, si tamen & cognita undique ea sit, diarrhœa, non planissima ideo jam omnia in ipsius dysenteriae expositione haberi. Copiosa ad hoc caput jungere potuissem, in *Hæni*ano textu, hic sane brevissimo, neutiquam comprehensa, dummodo limites non respicere debuissim operis, ejusque scopum. Spem interea certissimam alo, nullum fore Medicorum, qui, præter *Zimmermannianum de dysenteria* germanico idiomate editum tractatum, non legerit pulcherrima illa, quæ cathedræ medico-practicæ Vindobonensis decus & ornamentum, Vir vere *Hippocraticus*, *Inl. Stoll*, circa morbum hunc denuo disseruit in *T. III. Rationis medendi*. Ob morbi frequentiam & malignitatem illorumque dignitatem, in linguam germanicam versa, & animadversionibus **MAGNI AUCTORIS** ornata mox prælo dabo.)

Diarrhœam definivimus, esse frequentem & copiosam per alvum egestionem excrementorum liquidorum, humorumque in intestina delatorum, cum dolore vel nullo, vel non magno. *Dysenteria* vero, dicta a *δυσ* & *εντερων*, quasi quis diceret *difficultatem intestini*, cum dolore notabili fit. (*)

Hæc

(*) **HIPPOCRATES** quidem pluribus in locis intelligit dysenteriam pro alvo torminosa, cruenta, ulcerosa: tamen etiam hinc inde dysenteriam intelligit sine sanguine. Sed quid illi *dysenteria* sine

Hæc definitio, contraria illi, quam multi Practici dederunt, ac si dysenteria esset fluxus alvi cum permisto sanguine, diarrhœa autem fluxus alvi sine sanguine.

K 5

ne.

sine dolore. Epid. 2. p. 1056. „ Ileus morbus, modicus solvitur frigido vino multo & meraco, quantum secundum rationem expedit, dato; donec somnus, aut crurum dolor, obortus fuerit. Solvit quoque illum febris & dysenteria sine dolore. “ Ileus morbus, ut antea dictum, HIPPOCR. est colica, quæ, si non solvatur, in ileum nobis dictum transit. Colica ergo incipiens frigido solvitur vino, quod intestina stimulentur ad excretionem. Somnus vino inductus solvit spasmos, hinc alvus liberatur in colica spasmodica. Crurum dolor, colicam solvens, forte metastasin materiæ colicam facientis denotat: vel solvitur diarrhœa, sive dysenteria sine dolore. Certe credo, HIPPOCR. non veram dysenteriam intellexisse. Ecquidem in *A. N. C. ann. 2. n. 43.* WEDELIUS putat, de vera dysenteria illum hic loqui, quum dysenteriam sine dolore epidemicam viderit, a qua peribant omnes. Causam putat, 1) malignitatem materiæ; 2) gangrænosam intestinorum constitutionem, citam adeo & virulentam, ut sphacelum illico inducat; 3) aliquando etiam mentis absentiam. Verum HIPPOCRATIS dysenteria *ἄκροτος* non est ea WEDELII, quum *Hippocratica* benigna & critica esset. Ergo intellexit diarrhœam, ubi ait dysenteriam sine dolore. V. V. (vid. GORRÆUM) dysenteria erat omnis materies, & sanguis, & pus, & ichor, & pitui-

ne. Sed, quid opus, artis confundere præcepta? idque citra ullam omnino necessitatem, immo cum discentium detrimento.

Est præterea, ut *textus* ait, in dysenteria acrior materies; adeo, ut mucum intestinale auferat, intestina inflammet, eadem in subpurationem vertat; vel etiam, illa corrodendo, producat materiem ichorosam, una cum fibris atque membranulis ipsisque glandulis sæpe caruncularum formâ prodeuntibus. Ergo causa ejus quidem similis illi, quæ diarrhœam fecit, sed ita illa violentior, ut intestina adficiat inflammatione, abscessu, ulcere, gangræna, sphacelo. Præterquam quod viscera dentur, quæ sese sua putrida colluvie exonerant in intestina, totaque fere exesa huc prodeant & vitam

ter-

pituita, quæ cum dolore evacuaretur magno: id semper ab exulceratione deducebant intestinorum, in tenesmo a recto: sed HIPPOCR. ut vidimus, vocavit etiam dysenteriam sine dolore, & *libr. de artic. CHART. T. XII. p. 452.* loquitur de sanguinis per intestina excretionem ex plethora, & vocat dysenteriam: GALENUS in *Comm. IV.* ad hunc *libr.* ait, bene distinguendam hanc ab ea, quæ fit ab exulceratione. Jam vero sensu BOERHAAVII alvus sanguinea sine dolore esset diarrhœa, quum dysenteria dolorem notabilem subponat. *V. Inl. PRÆSID. T. II. p. 374.*

In dysenteria solvuntur *ramenta* dicta HIPPOCRATI, sunt villi intestini, decedentes ad fundum maturæ, v. *Aph. 7—67.* 2) Ipsa tunica exulceratione perit; unde ait GALENUS, lenteriam oriri. TULPIUS sic secedentem vidit, v. *l. 2. c. 17.* integram recti tunicam. *de H.*

terminent. Alia vice monui, atram bilem cum soluto hepate vasisque aliis abdominalibus & visceribus alvo prodire. Præterea scirrhus, cancer, ulcus malignum, dysenterias putridas perpetuas facit.

Cura ergo, si curabilis, eadem, quæ diarrhœæ, cum adcurata adhibita distinctione causarum. Præterea, si causa talis, ut creet inflammationes, quas dolor magnus febrisque indicant, v. s. requiritur, iteranda, quoties vis mali poscit. Decocta emollientia, mucilaginosâ, antiphlogistica, multumque oleosa: enemata talia, ter, quater, quinquies, sexies de die exhibenda. Epithemata, cataplasmata, ejusdem generis, ventri toti obvolvenda. Remedia illa hic non est necesse repetere, quum habueritis omnia præscripta in cura diarrhœæ & cholæræ. Prudenti paregoricorum usu vis moderanda dolorum, refrænandusque inpetus sanguinis. In *cap. I. part. alt. Rat. medendi* paucis differui super cura dysenterix, & confirmatam rem conspexistis in nosocomio.

Si fero vocemur, vel malum remediis majus in apostema vergat, quod signa generalia apostlematis nascentis ac nati docent; emolliendum illud est, & corpore oleosis inpleto, ruptura acceleranda; agitatione corporis in lectica, vehiculo leni portatili, carpento, curru; ea spe, ut introrsum rumpatur. Sed, ut in abscessu pulmonis potest quandoque ulcus extrorsum rumpi & cadere materies contenta in cavum thoracis; ita & hic potest extrorsum rumpi, & in cavitatem abdominis pus cadens acre fieri gangrænâque inducere intestinis, peritonæo &c. Est tamen hic non metuendum a subita ruptura introrsum; in ruptura autem subita interna pulmonis abscessus, tantum subinde spatii interni aërei pus occupat, ut homo suffocetur.

Notandum hic, inflammationem intestini posse ileum facere, posse dysenteriam; ita ulcus non apertum intestini inter utriusque causas recensetur. Si intestinum inflammetur, aliquando constrictio, & tumor simul tantus, ut occludatur via & ileus fiat: verumtamen inflammatio quoque acris erysipelatosâ intestini potest inflammationem facere, in qua undecunque humores adfluunt ad acre diluendum.

Si ulcus apertum, pus eliminandum ex intestinis: unde detergentia atque balsamica mitiora multa hic adhibenda: pilulæ v. c. ex

Bals. peruv. 3j.

mastich.

olib. aa q. s.

styrac. calam. 3ß f. pil. gr. iv.

Quarum duæ sumantur quovis bihorio, superbibendo vasculum decocti sequentis:

℞. Fol. virg. aur.

veronic.

alchemil.

bellid. pratens.

solidag. saracen. aa Mj.

Ebull. c. aq. per $\frac{1}{2}$ hor., tum adde

hyssop. rec., si tempus anni ferat, Mij.

glycyrrhiz. recentiss. 3j.

Infund. per horam vase clauso: colat. pint. ij. d. uf.

— Interim diæta tota lactea sit, & bibat æger lac cum melle, quantum possit. Nil est tali diæta præstantius.

Ulcus intestinorum potus aquarum spadandarum cum lacte abstergere forte etiam potest.

Si gangræna jam adsit, conclamata res est, oleosis & paregoricis pallianda.

Si atra bilis in causa est, profecto bono opus Palinuro est, qui talis navis præsit gubernaculo: si enim non satis prodeat, homo præ anxietate perit; si nimia, debilitate moritur: ergo in moderamine summo aliquando adhuc salus.

Si scirrhus & cancer; oleosa, mucilaginosa, paregorica, palliativa remedia tantum profunt.

Ex diarrhœa & dysenteria sic medice consideratis, videtis, quantus hominum numerus quotannis manu Medicorum pereat. Nam plerisque methodus una, curam adgrediundi. Emeticum, vel purgans primo dant, deinde exhauriunt pharmacopœam electuariis opiatis & classe tota adstringentium; si pergat dysenteria, de novo purgant; seu potius, irritando novam creant; donec, vel homo robustus & morbum vincat & perversum Medicum; vel fato succumbat. Felix, qui rerum potest cognoscere causas! Plerumque hostis inclusus infert mortem.

In dysenteriis pravum, ait HOLLERIUS, in *Schol. ad cap. de dysenter.*, si cibi superveniat fastidium; quia malum jam communicatum cum ventriculo ab intestinis; sectione cadaverum demonstravit veritatem observationis. Unus horum moriebatur 9. die; ipse œsophagus jam sphacelabatur: alter interiit 20. die; ulcus prope pylorum exulceraverat omnes ventriculi tunicas.

Tandem locus, ubi causa dysenteriae hæret, examinandus. Is varius; potest enim in crassis esse, potest in tenuibus: uti siquidem colicus dolor falso creditur semper in colo esse, quia causæ ejus in ileo æque possunt obtinere; ita & hic. Revera multi in medio colo videntur doloris acerbitem deprehendere & mox materiæ decursum per colon ad rectum, verum alii remotiori in loco. In mea dysenteria Dec. (1756)
ad-

adverti manifesto, sedem maximi doloris esse circiter pedis distantia a valvula in ileo: immo flatus copiosissimi ibi loci dolorem magnum excitabant & pergere ad vertebam ad cæcum & sic per totum colon transire.

Aphorismos HIPPOCRATIS de dysenteria nunc examinemus.

Aph. 3—II. De temporibus, „ siquidem hyems sicca & aquilonia fuerit, ver autem pluviosum & australe, æstate necesse est, febres acutas fieri, & ophthalmias, & dysenterias; maxime autem mulieribus & viris natura humidis.“ Dictum *ad §. 747.* fuit, quæ fiant hyeme sicca, aquilonia: quæ etiam tum quiescentibus tum validius motis corporibus accidant. Porro mulieres & viri natura humidis, eo tempore sunt illi, qui maxime quiescunt, in torporem & otium maxime proclives. — *Ad §. 748.* demonstratum, quod si corporibus ita constitutis contingat ver admodum pluviosum australe, ergo humidum; calidum, idque per totum fere decursum duret; tunc fibras laxari, debilitari, perspirationem prohiberi, citamque nasci putrefactionem. Ergo mulieres & viri natura humidis, qui jam hyeme acrimoniam magnam adquisiverant, eam tum acquirunt multo vehementiorem, & perspirabile, per hyemem defectu motus acre factum & resistans in corpore, vere hoc adhuc ita manet: ergo augetur dispositio ad putredinem. — *Ad §. 746.* contemplatissimus effectus aeris calidi, sicci, æstivi, qui omnia exsiccando tandem disponit ad putredinem.

Adplicemus tria hæc de aëre observata nostris nunc descriptis mulieribus & viris natura humidis: certe hi, ad putredinem jam ante magis dispositi, nunc tali æstate, aquosiori sanguinis parte adhuc distillata, acrioribus unice replebuntur & putredine diffluent. Ergo, præter

ter alios putridos morbos dysenteria putridissima erit apud illos celerrima, periculosa.

Aph. 3—12. „ Si vero hyems australis & pluviosa & tranquilla sit, ver autem siccum & aquilonium; mulieres quidem, quibus partus in ver [incidit], ex omni occasione abortiunt: quæ vero pepererint, infirmos & morbosos pariunt pueros; ita, ut vel statim illi pereant; vel tenues & morbosi vivant. Cæteris vero mortalibus dysenteriae & ophthalmiae siccae fiunt; senioribus vero catarrhi, brevi perimentes.“ *Ad §. 748.* constitit, aëra humidum, tepidum omnia laxare & debilitare: ergo gravidæ mulieres in laxitatem pronæ, ita nunc possunt laxari, ut fiant debilissimæ; nam perspirationis materie tali aëre inhibita onerantur, & omnia solida laxantur.

Si jam fiat ver siccum & frigidum, non emendantur illa corpora, immo pejus habent: nam status corporis non permittit motum multum; adeoque in aëre frigido, sicco, corpore non moto, perspiratio inhibita fit acris magis doloresque & scorbutum creat: v. §. 747.

Quid nunc naturale magis, quam ut, si eo vere partus instet, a minimo terrore aut lapsu abortum patiantur? Debilissimæ namque sunt & acri humore plenæ? Quid mirum, etsi adhuc aliæ pepererint, infantes vel brevi mori, vel languide vivere? Passim etiam videmus, ex debili matre debiles gigni infantes; ab humoribus acrioribus matrum & infantum humores infici.

Quibus circa mulieres consideratis, videndum, quid cæteris hominibus in tali anni constitutione contingat. Ab inhibita in hyeme perspiratione & acri facta hi quoque laborabunt, dum acres movebunt humores; erant primo corrigendi & præparandi: jam vero eos non correctos, non præparatos, movent; ergo
acrio-

acriores reddunt, & diffant adhuc subtiliora: quin in motu quiescentes, aëre sicco, frigido, repressam habent transpirationem.

2) Retenta materies gradum acedinis adquisivit; unde, quia & copiosa & acris est, morbos creare potest, si moveatur.

Quia nunc in putredinem vergit diu subpressa perspirabilis materia, & tam facili negotio verno tempore frigido mota retroprimitur, dysenterias inde oriri, observationes docuerunt. Unde & ophthalmiæ fiunt siccae: nam aër talis stringit poros cutis & ora exhalantium vasorum. Si jam homo se movendo agat materiem semiputridam, tandiu in corpore retentam, versus cutim, facile sicca fit tunc ophthalmia.

Senes vero, qui hyeme laxissimi & pituitosissimi facti erant, hac vernali siccitate frigida magis adficiuntur. Nam motum exercere non possunt: ergo acris facta materies perspirabilis, mista cum humoribus glutinosis & a quiete in aëre frigido adhuc acrior reddita, causa est, cur incipiant catarrho pulmonum laborare, brevi lethali. Glutinosi namque humores in pulmone, juncta acrimonia magna, faciunt brevi peripneumoniam senilem, lethalem; quia aër siccus frigidus simul vasa constringit.

Aph. 3—16. „ Morbi autem in pluviosis quidem plerumque fiunt, & febres longæ, & diarrhœæ, & putredines, & epileptici, & apoplectici, & anginae: in siccitatibus vero tabidi, ophthalmiæ, arthritides, stranguriæ, dysenteriæ.“ Duas causas morborum statuit HIPPOCRATES, ex variis conditionibus tempestatis. — Prima classis est morborum, qui oriuntur ex putredine humorum, nata ab introversa, & acri facta perspiratione. Tales Vobis descripti sunt §. 748. — Altera classis morborum est, qui oriuntur ex putredine humo-

humorum nata ex sanguine exassato, omni aquoso perspirabili depauperato; hinc concreto & postea sensim exaltatis oleis salibusque, adtenuato, & ad putredinem disposito. Tales Vobis descripti ad §. 746. In prima classe diarrhœæ fiunt, ex leviori gradu acrimoniæ alkalescentis: in secunda classe dysenteria fit, a majori gradu alkalescentis acrimoniæ.

Aph. 3—22. „Autumno autem.“ Mirus in sua praxi fuit HIPPOCRATES. Examinauit 1) morbos dependentes a vario aëre: humido, frigido; humido, calido; sicco, frigido; sicco, calido. 2) Morbos natos a varia successione aëris diversi sicci ad humidum, humidi ad siccum, calidi ad frigidum, frigidi ad calidum &c. 3) Transit ad morbos, qui solemnes sunt certis anni temporibus. 4) Ad morbos, quibus una ætas hominum, sexusve, præ alia ætate, aut sexu, obnoxia hæreat.

Bina priora examinata vidimus jam. Sequitur tertia classis morborum in hoc nunc ultimo laudato aphorismo, qui certis obtinent anni temporibus; non considerata qualitate aëris per se, sed quatenus certis anni temporibus solent esse.

In hoc anno considerat morbos autumnales ortos a sanguine exassato quasi per calores æstivos. Ast non omnes hi morbi tunc oriuntur; sed, prout autumnus fuerit vel humidus, vel siccus, vel calidus, vel frigidus, effectus erit varius ejus in sanguinem illum æstivum, crassum. Si humidus & calidus, neque tunc homo perspirare poterit; crassus sanguis incipiet humiditate calida solvi, ut ex chemicis patet, & fieri tunc poterunt dysenterix putridæ.

Aph. 3—30. „Ultra juvenilem ætatem &c.“ Quatuor morbis intestinalibus obnoxii dicuntur ætatis ἀκμῇ adepti: diarrhœæ diuturnæ, cholerae, dysenterix,

riæ, lienteræ; si nempe excretiones naturales, quibus illa ætas maxime abundat, suo loco inpediantur: retroverſa materies vel caput, aut peçtus adficiet, ut initio hujus aphoriſmi dicitur, vel ventrem: quum etiam homines hi in media ſua actuoſa vita maxime obnoxiſſimi ſunt maximis aëris mutationibus & injuriis, hinc a nulla re plus patiuntur, quam ab introverſa perſpiratione; ex qua toties jam vidimus, oriri dyſenterias, &c. Hi juvenilem ætatem tranſgreſſi, non creſcunt amplius; ergo plethoram adquirent, quia pergunt bona viſcera ſanguinem conficere, ut quando adhuc creſcebant: hinc etiam patiuntur morbos plethoræ. Sed 2) hi maxime ſunt, qui omnia munia gerunt, rei publ. belli &c.: ergo, antequam adſueti ſint omnibus aëris mutationibus & curis anxiiſſimis, morbis multis obnoxiſſimi hærent a perſpirabili introverſo, & a copia nimia humorum. 3) Tum ob belli munia, itinera, curas alias graves, minus erit ordinata diætæ; alimenta sæpe prave præparata, sæpe fames, sæpe abundantia. Ab his vero cauſis etiam patientur longas diarrhœas, ſi minus acris materies; dyſenterias, ſi acrior.

Aph. 4—24. „Dyſenteria ſi ab atra bile incœperit, lethale.“ Si diarrhœa eſſet, notaret adhuc materiem non nimis acrem, adeoque ſpem daret, fore, ut evacuata atra bile partes integræ ſuper-eſſent: ſed ſi atra bilis mota mox facit dyſenteriam, notat acrimoniam ſuam, cui ſuſtinendæ pares non erunt tenellæ fibræ, papillæ, villi inteſtinorum: unde gangræna nata inteſtinorum homo peribit.

Aph. 4—26. „Si a dyſenteria detento veluti carunculæ ſeceſſerint, lethale eſt.“ Primo dico, inflammationem inteſtinorum in tunica cellulosa obtinentem sæpe poſſe adficere villoſam internam eamque purulenta diatheſi ſolvere & ſic integras membranas ſpiſſas,

fas, Peyerianis glandulis refertas, quæ dorso villosæ adjacent, educere. — Dico 2), posse tamen homines ad vitam sanitatemque redire, quibus hoc contigerit; teste GALENO, qui tales curatos salutaverit, & ARETÆO CAPPADOCE, qui *lib. 2. de m. diut. c. 9. p. 61.*, hunc membranarum secessum vere anatomice describit & curatos declarat homines. — Dico 3), rem tamen periculo non carere, etsi multi inde non moriantur: nam aliis id lethale; alii ulcera chronica, morte pejora, inde conservant. Sunt equidem alia bene multa, quæ periculo plenissima sunt, e quibus tamen omnes non moriuntur, & post quæ aliqui in sanitatem redeunt. Vidimus sæpe homines in febribus acutis, difficile coquendis, habere signa multa lethalia, tamen sanescere. Lethale est, post magnas hæmorrhagias convelli, tamen plures novi, quibus post talia sanitas redierit. — Dico 4), HIPPOCRATEM hic respicere hominem, cui talia contigerint, adhuc acri & rodente dysenteria manere adfectum; adeoque, si maneat illa dysenteria, consolidari tam magnum ulcus nequit, acrimonia indies magis magisque margines depascitur, & si hoc ita pergit, est θανάσιμον. (*)

L 2

Aph.

(*) Scripta *Hippocratica* aliorumque V. V., cum ipsa morborum natura exactissime conferenti apparebit omnino, verba: θανάσιμον, θανάτωδες, κακὸν, ὀλέθριον, rem quidem periculosam & in angustis positam, non tamen *semper ac indiscriminatim* omnium possibilium pessimam, periculosissimam & lethalem designare, etsi quidem θανάσιμον, generatim loquendo, *lethale* significet. Id vero non omnes respexerunt. de W.

Aph. 5—65. „ Quibus tumores in ulceribus adparent, non valde convelluntur, neque insaniunt. His autem ἐξαίφνης *derepente* disparentibus, quibus in postica quidem parte [fuerint], convulsiones, tetani; quibus vero in antica, insania, aut lateris dolores acuti, aut subpuratio, aut dysenteria, si rubicundi fuerint tumores.“ Textus explicatu difficilis: confert intellectui hujus idem HIPPOCRATES *Epidem. 2. sect. 3.* His omnibus simul consideratis patet, esse doctrinam utilissimam, maximique in praxi momenti.

Vult quippe HIPPOCRATES, ulcera nonnulla consideremus tanquam cloacas, in quas sordes corpori noxiæ futuræ deponantur & evacuentur. Quamdiu ipse sanguis ab his sordibus mundari nequit, vita dependet a jugi depositione harum sordium in hæc ulcera.

Si jam, vel arte præpostera, vel sponte, subito siccentur illa ulcera, sordities conmoratur in sanguine, corrumpet illum, disponet in putredinem; ita, ut si sanguis feratur ad cerebrum, poterit adficere prima stamina nervorum in sensorio communi & insanias facere; vel adficiens nervorum origines convulsiones efficere & tetanos; si ad pectus, sævissimas pleuritides; si per art. mesentericam ad intestina, crudeles dysenterias.

Sed addit: „ Si rubicundi fuerint tumores; “ incertum, num hæc verba pertineant ad dysenteriam tantum producendam, an ad omnes jam enarratos morbos producendos. *Rubicunda ulcera* videntur intelligi, vel quod ignis facer, simileve quid, ibidem adsit certis quibusdam temporibus; vel quod materies effluens rubicunda, sive ichorosa sit; adeoque maligna admodum videretur esse. Potest ergo hoc de quocunque morbo intelligi producendo tunc, quando ichorosa materies nec ultra per ulcera non exeat.

Generalis regula in morbis, ubi quis habet ulcus in corpore antiquum, vel fonticulum, vel setaceum: si in morbo siccescat plane, olim pulcre fluens, mali semper ominis est.

Quod autem ulcera sedem habentia in postica parte corporis, potius convulsiones & tetanos, in antica autem, potius pleuritides ac dysenterias faciant; id explicari non potest, sed totum ab observatione pendet, quam HIPPOCRATI haud defuisse, plus quam probabile; quum & observando totam ætatem triverit, atque id hic tam diserte adfirmet.

Aph. 6—43. & 48. Exposui in *Lienteria*.

Aph. 7—5. „ Ab insania dysenteria, aut hydrops. aut mentis emotio (ἐκστασις), bonum.“ Mentis illa emotio docet, mutationem jam esse factam in sensorio communi, & statum omnino alium ab eo, qui in insaniente fuerat: ergo, quia differentia jam in cerebro observatur, spem esse, fore, ut insania cesset. Hydrops in corpore serosæ colluviei & acrioris natus, docet, acrem serosam materiem, insanientem facientem, a cerebro derivatam nunc esse in alia corporis loca. Verum, quod ad rem nostram hic proprie pertinet, insanienti hic dicitur dysenteria; quippe, ob similem derivationem acriorum humorum a capite per venas cerebri in sinus, in venas jugulares, in cor, pulmones, cor sinistrum, aortam, arter. mesentericam; ita ut, si vera fateri velimus, arter. renalis & mesenterica videantur esse duæ magnæ cloacæ, per quas cerebrum & sanguis totus sese noxiis rebus expurgent. Oportet in insanientibus has naturæ vias nosse, ut aliquando imitemur.

Narravit mihi nobilis matrona Anglicana miram curam insanix amici cujusdam sui in Anglia ante xx. & plures abhinc annos. Amicus ille per inter-

valla mente captus, artis opem frustra diu expertus, fama BOERHAAVII permotus, ex Anglia Lugdunum Batavorum venit accessitque illum. Melancholicum hominem contemplatus adtente BOERHAAVE, suadet, maturorum eo tempore cerasorum copiam comederet, quantam posset. Abiit Anglus ad suos, conqueriturque, se ludibrio habitum a BOERHAAVE, iratus sum-mopere. Voluit tamen adhuc semel cum illo loqui; quum nunc serio rogaret BOERHAAVE, ut per 14 dies experiri vellet, tandem Anglus obaudivit, ac in tantum ventris dolorem demum incidit, ut objurgaret magnum virum ineptissime. BOERHAAVIUS natam inde dysenteriam ita sapienter moderari novit, ut Anglus millenas gratias ipsi agendas haberet. — Non mirabar hanc historiam, quum scirem ecclesiasticum virum Ley-dæ ab eodem magno viro ita curatum esse. (*)

Aph.

(*) (Tutior hæc nonnunquam vix cura melancholicorum, epilepticorum, maniacorum ipsorum; quando scilicet ea morbi princeps est origo, quæ tali solventissima commotione penetrari, fundi, expelli queat. Fit hic vix non idem, nonnisi securius, quod V. V. perficiebant per *helleborismum*; qui fors inmerito nunc expulsus a longo jam tempore ex praxi medica; quum, si præsit vir causarum gnarus, effectuum providus, quæleque remedium in quali ægro tentet, nunquam non adtendens, expectare liceat & nunc felices nonnunquam, in desperatis saltem aliunde, nec ulli alteri remedio cedentibus, adfectionibus, ab helleborismo effectus. Quid sperare queamus ab universa corporis commotione in morbis pertinacissi.

Aph. 7—75. „ Ab diarrhœa dysenteria.“

Aph. 7—76. „ A dysenteria lenteria supervenit.“ Facile intelligitis ex præcedentibus, a diarrhœa continua, quæ paucam quidem, aliquam tamen, habeat acrimoniam, abradi, temporis tractu, intestinorum mucum; & sic fieri diarrhœam valde dolorificam, i. e. dysenteriam.

A diuturna autem dysenteria sanguis, tenuiori parte sensim orbus, spissescit; unde, ab hac spissitudine gluten nasci potest, crustæ in modum intestina tandem obducens. Vel a dysenteria solida debilia & fluida vappida sunt; hinc non stimulantur fibræ intestinales ab inertī humore gastrico, enterico. Si respiratio sat valida sit, oritur lenteria.

Aph. 7—23. „ A meraca ἀκρότω dejectione dysenteria, malum.“ *Meracum*, ἀκρότον, apud HIPPOCRATEM designat sincerum, vix mistum alienis; v.

L 4

g. si

cissimis, nuper adhuc didici exemplo viri, qui, adultus jam, ob animi mœrorem, diætamque, quod ob munus, cui præerat, aliter fieri nequibat, summe abnormem, factus epilepticus; eatenus quidem, ut felix foret, si malum, nunquam non vehementissimum, una solum vice per diem ingrueret. Duravit status hicce tristissimus per plures annos; incassum interea adhibitis decantatis quibusvis antiepilepticis. Prehensus demum febris acuta, huiusque violentia deductus ad limina Plutonis: emerfit nihilominus, atque ab eo temporis puncto ab omni hætenus, per multos jam annos, insultu epileptico liberrimus. Instantiæ analogæ plures in Medicorum prosant monumentis. de W.)

g. si alvus ita biliosa esset, ut excrementorum indicia vix adforent, ut diceremus, totam fere bilem esse; meraca (biliosa) est dejectio. Ubi alvus alba, aquosa ita, ut diceretis, merum esse succum gastricum, entericum, pancreaticum, salivalem; meraca (aquosa) dicitur. Non, quod excrementa non adsint, sed quod vel copia tanta meraci humoris est, ut illa in eo vix adpareant, vel chylus tam cito miscetur cum humore tali & tam parum a debilibus intestinis conpingitur, ut fæces vix inde formentur atque ita tanquam non figuratus, non coloratus, cum abundanti meraco humore alvo reddatur.

Quamdiu cum tali meraca dejectione diarrhœa tantum est, acrimonia vix adest, saltem non multa: sed, si sensim acrimonia adcrescit, & intestina diuturnitate temporis abraduntur; dejectiones illæ meracæ dolores creant, indies violentiores; ut tandem dira fiat dysenteria.

Mala porro talis dysenteria, quia meracæ dejectiones magnam debilitatem corpori conciliaverant, evacuando vel meram bilem, vel succum pancreaticum &c. Si corpori igitur, fere exhausto, adhuc dysenteria accesserit, malum omnino; nam, quidquid boni succi adhuc superest in tali corpore, quasi emulgetur per intestina, continuo illo stimulo dysenterico (indiesque augefcit acrimonia; tractusque intestinorum obliuiente, defendente, naturali lorica mucosa spoliatur.)

Est denique advertendum, quod dysenteria quævis sæpe comitem habeat *tenesmum*, qui est *dolens* & *tamen irritus desidendi conatus*; æque fere ac *stranguria*, quæ describitur esse *dolens* & *irritus mējendi conatus*. Tenesmus notat in dysentericis, inflammationem jam pervenisse ad intestinum rectum, vel saltem acrem materiem jam abstulisse pingue, quo rectum influitur. —

In

In India orientali terribilis morbus, quo Indi & Batavi nostri cacaturiunt perpetuo, nil deponentes, donec gangræna recti pereant. Tenesmus iste habetur tunc pro cœcis hæmorrhoidibus. Alvus est pertinaciter clausa in utrisque: in viris ut plurimum adest tunc etiam stranguria, quia vesicæ collum intestino recto contiguum est: fœtus, vapores, balnea possunt prodesse, si ab inflammatione recti, non a dysenteria, oriatur tenesmus; ut & potus multus oleosus: sed a dysenteria magna sæpe periculosissimus est. HIPPOCRATES *de morb. c. 2*, meminit dysenteriae a tenesmo ortæ, quâ solvitur tenesmus, sed id omne multum differt a casu, de quo nunc agitur, nempe de tenesmo orto a dysenteria.

Dysenteriam alius tenesmus præcedit, alius sequitur: si præcedat, malum; quia species quædam inflammationis a recto inchoat, & sensim cum colo communicatur (*Hippocraticus*, illico adductus, etiam præcessit —): si sequatur; fit ab acri materie, solvente recti mucum & rodente nudum intestinum.

Si abrasus ille mucus pinguis, continuo irritatur rectum ab acri materie, quæ stillat, post ultimam alvum, ex superiore recti versus anum: paucae guttæ inde stillantes, regenerant tenesmum.

Ab hæmorrhoidibus, distinguitur examine tumorum, condylomatum &c. historia ægri.

(*Tenesmus ab ascaridibus* distinguitur & periodico reditu, circa vesperam potissimum, & reptatus sensu: *tenesmum a calculis* prodit conatus mingendi cum aliis lithiaseos phænomenis. Tenesmi gravidarum, nonnunquam sat molesti, vix obscura ratio. Incommodus inprimis tenesmus ante legitimum partus tempus ingruens, quum abortum facile producere queat; unde & ocyus tollendus. *Tenesmum ab inflammatione recti*, hujus peculiaris signa docent.

cent. *Tenesmum ab ulcere*, & longius antea prægressa symptomata & nunc prodiens materies saniosa, purulenta, denotant &c. Quum diversa adeo causa tenesmi, denuo patet, pessime facere, qui unico solum alterove remedio omnibus tollendis sese pares abunde credunt: quis v. c. in tenesmo gravidarum tentet muriam salis, qua ex consilio jam HIPPOCRATIS probe utimur in tenesmo ab ascaridibus? Quis solutionem aloës, qua denuo fugantur ascariides, adhiberet in tenesmo ab enteritide?)

Legendus, ad finem demum capituli hujus de *dysenteria*, beatus HAENIUS ait, SYDENHAMUS in cura dysenteriae. Diæta analeptica & liquore cardiaco curabar.

§. 816. *ILEUS vocatur rejectio violenta per os eorum, quæ cibi, potus &c.*

Ileus vel ab intestini nomine, vel ab *ἔλκειν* *coarctare*, vel ab *ἑλκεῖν*, *contorquere*, *convolvere*. Hic teterrimus ille morbus, polyonymos, frequens, maxime lethalis, cujus ut adcuratam ideam habeatis, omni adnitar ope.

Ilei symptomata, textu enarrata, habent multa communia cum symptomatibus nausæ & vomitus; ut est violenta rejectio per os eorum, quæ cibi, potus, medicamenti titulo adsumta; aut chyli, bilis, succi enterici, gastrici, pancreatici, bilis atræ, muci, puris, ichoris; nam demonstravi Vobis, totum corpus exhausti posse per vomitum, materiemque non evacuari (solum) tunc præsentem in intestinis, sed in longe distitis hærentem regionibus. Verum additur in *textu*: in ileo adesse ipsarum fæcum intestinalium & clysmatum per vomitum rejectionem. Horribile symptoma! Quod ut intelligatis, en quid sentiam.

In

In vomitu vidimus alternam diaphragmatis & abdominalium muscutorum actionem jam combinari, synchronam fieri: vidimus hinc, ventriculū & a postica, & a superiori, & ab anteriori parte premi: vidimus ex observatis Peyerianis & Brunnerianis constare, quod peristalticus intestinorum motus, tum non naturaliter deorsum, sed præternaturaliter sursum feratur, isque ita contenta in intestinis versus ventriculū adigat.

Hanc peristaltici motus inversionem negavere quidam, interque illos HAGUENOTUS in *act Paris.* 1713. p. 470.

1) Negat veritatem experimentorum PEYERI, BRUNNERI, WEPFERI centenorumque aliorum, qui eodem modo hæc experimenta fecerint. Vera omnia esse, quæ magni illi tres viri scripserant, confirmaverunt testes autoptæ. Nec negat omnia tantum illa experimenta vera esse, sed experimentis propriis contraria evincere conatur.

2) Putavit, se rem intelligere exponereque hoc modo posse. Vis diaphragmatis & musc. abdominal. & motus naturalis fibrarum intestinorum determinant materiem intestinis contentam versus eum locum, ad quem resistantiam minimam invenerint: ita fit in statu naturali excretio per anum: sin vero obex in via hac nascatur, quiescit motus fibrarum intestinalium, sed pergit tamen actio diaphragmatis & muscutorum abdominalium; unde tunc determinatur materies hac actione versus ventriculū.

3) Ut autem explicet, qua ratione excrementa; immo ipsa subpositoria, in hoc morbo sursum pergant, statuit in eo intestinum rectum semper inflammari irritarique per enemata & subpositoria; hinc convelli, propagari ileum versus inflammationem, & sic tandem rectum intestinum claudi: clausa hac via, adeoque resistentia

stentia majori hic nata, vim diaphragmatis & muscutorum abdominalium tandem cogere contenta in intestinis, ut ad ventriculum pergant.

Verum gallico more nimis propere inconsideranter, petulanter, inpudenterque (*) agere visus est hic auctor, negando fidissima & millies repetita experimenta, ut modo suum phantasia conceptum systema firmaret.

2) Anatome toties detexit, causam ilei in tenuibus, via ad inferiori liberrima, aperta, non inflammata.

3) Frequentissimus foret morbus, si talis causa vera esset.

Miror, *Cel. HALLERUM* hanc differt. inseruisse *Tomo I. thesium medicar. p. 483.* licet fateatur, se ejus theoriam non amplecti. *D. de St. ANDRE* in *societate anglicana* idem conatus est negare. Verum sufficit, experimentis innumeris convictos esse, ut systematum fabris

(*) Candide adsero, sententiam *Haguenotianam* mihi haudquaquam probari, atque ut *Haenianam* praeferrem, sufficientia sane argumenta habui, & in animantibus, & in tot iliis, quos, si nullos alios vidissem, in nosocomio practico examinandi tum vivos, tum, malo nonnunquam omni arte ac remedio majori, defunctorum cadavera lustrandi pulcerrimam occasionem habui: interim tamen acrius justo omnino investus hic fuit *Cel. HAE-NIUS* in universam nationem gallicam: cui tamen egregia, tum in medica, tum in cheirurgica &c., doctrina deberi inventa, inficias ire non possumus; ut adeo, mitius saltem, vitia carpenti auctoris cujusdem specialis, de gente amplissima pronuntiandum videatur. —)

fabris cum omnibus suis systematibus valedicamus. (Systemata plane rejicienda denuo sane non erunt ; utut nimium plerumque diducta fuerint , atque ea ratione adornata , ut non ex natura sponte demum fluxisse cernas , verum naturam illis , ceu mancipium , subditam , pro cujusvis conditoris lubitu. Casto sensu *systematis* voce nonnisi ordinem intelligas & harmoniam in disciplina quadam tradendorum ; tum inter sese , tum cum ipsa natura rei , cujus ea exponit ac interpretatur phænomena. Quo purius hoc fit , quo integrius , quo minus coacte , aut detorte , eo melius. Exponens HÆBNIVS *Institutiones BOERHAAVII* , an non exposuit *systema* ?—)

Ad oculum res demonstrata est in vivis animalibus ; ita , ut dubitandi locus supersit nullus. In brutis etiam non modo , sed & in vivo homine conspexit Joh. Jac. WEPFERUS *de cicut. aquat. c. 24.* , dum portio intestinalis , quæ ab annis nuda extra abdomen hæserat , *sursum* aut *deorsum* movebatur ; prout ipse illam vel in superiori , vel in inferiori parte leviuscule pungeret.

Verum difficultas superest ingens in explicando hoc morbo ; qua nempe ratione fæces alvinæ ex crassis intestinis superent firmissimam clausuram valvulæ Bauhinianæ : nam certe videtur fere impossibile , si & structuram ejus & experimenta in cadaveribus facta consulamus.

Sed secundo , cur peristalticus inversus motus non incipit modo inverri a loco obstructionis : v. c. si sit obstructio in ileo medio , cur non ab illo medio ileo incipit versus ventriculum , & motus ordinarius non pergit a medio ileo versus anum ?

Ad ultimam hanc quæstionem respondeo , causam aliam non adparere , quam quod totus tubus intestinalis videatur unus modo esse , a summo pyloro ad anum usque ; adeoque fibræ intestinales , semel stimulatae alicubi

cubi in motum contrarium, per totum tubum intestinalem hunc motum adfectant, propter sui continuitatem. Verum, dicetis mihi, tunc in vomitu protracto tandem sequeretur brevi vomitus excrementorum; nam & WEPFERUS vidit, in vomitu a duodeno jam fieri motum inversum peristalticum, ventriculum versus. Ergo, si ideo fiat hoc, quia unus modo canalis, motus antiperistalticus observatus a duodeno in vomitu versus ventriculum, brevi faciet per totum intestinorum tubum inversum hunc motum: adeoque in vomitu omni protracto deberent tandem prodire excrementa, æque ac in ileo. — Revera ita fieret, si vomitus, & continuus & enormis duraret diu: nam etiam in ileo morbo non fit prima, secunda die, sed tertia, quarta, quinta, quando mors brevi aderit.

Ad primam omnino quæstionem de valvula Bauhiniana, oportet valvulam hanc bene considerare anatomicè.

Post GALENUM dixerant esse talem valvulam, sed posthac iterum neglexerunt. BAUHINUS neglectam restituit; brevi autem alii iterum negaverunt. Denuo valvulam restituit TULPIUS: quod autem mirum, obscurare eandem nihilominus alii conantur: inter alios BIANCHI *Taurinensis Professor*, MANGETUS in *Theatro anatomico*. Sed patrocinium subpressæ valvulæ iterum strenue in se suscepit *Cel. MORGAGNI*, in *Advers. anat.* 3. *animadvers.* 9—13.

Res autem sic se habet. Est, quasi ileon intestinum insertum esset in colo, duabus lamellis intrans, quasi duobus operculis; relinquentibus rimam ovalem, angulos habentem acutos: id nunc, quod in colo truditur versus ileon, adprimit illa corpora duo, sive opercula, ad se invicem.

MORGAGNI docuit, l. c. marginem foraminis huius musculo circumdatum esse : vocat hunc valvulæ habenas, quæ habenæ angulo utrique aperturæ inferuntur. Est enim, ac si ileon intra colon infereretur. Intus inspicendo in colo adparet, quasi procurreret ileon intra intestinum colon. Intelligitur, quod viam faciat iis, quæ ex ileo in colon, viam præcludat illis, quæ ex colo in ileum transire conarentur. Hoc de solidis non modo, sed & de liquidis, de aqua, immo de aëre verum esse, omnia experimenta docent in cadaveribus.

Quæ, quum ita clare se habeant, mirum videri potest, quod & præcedenti sæculo, &, ut mox dixi, hodiedum adhuc, sint, qui talem valvulam negent dari.

HEISTERUS, MORGAGNI, ALBINUS V. V. sententiam contra hos R. R. egregie tuiti sunt. Demonstraverunt rem, ut dubium supersit nullum : verum etiam novit *Cel.* ALBINUS, rem tam artificiose præparare, sine ulla læsione, aut ablatione partium, ut valvulæ nullæ adpareant ; unde ratio patet, cur viri clari decepti fuerint.

In recenti cadavere ileon adparet lata semicirculari superficie adnatum colo : ubi exsiccatur, duæ membranæ cernuntur, non ab ileo solo ortæ, sed partim ab ileo, partim a colo. Membrana hinc crassior adparet, a coli & ilei membrana utraque.

Ergo adest valvula, haud quidem ita præcise, ut V. V. volebant, sed quia latera ambo utriusque intestini quasi adglutinantur. In recenti intestino possumus separare, & tandem adparet orbiculus crassior : ita BIANCHI fecit. Si adhuc magis separetis, & ipse annulus tandem disparet.

BIANCHI ergo effecit sic, ut valvulæ evanescerent ; sed id fecit, rem permutando. Ait, tandem orbiculum adesse : verum, si sic pergamus, ut ille fecit,

cit, efficere possumus, ut & ipse, quem solum admittit, orbiculus evanescat, & rotundum tantum foramen adpareat. Hinc alii plus, alii minus, alii nihil, huic loco tribuerunt; prout plus minus separaverant.

Habena Morgagniana sunt a contracto colo. Foramen in recentibus non est rotundum, aut ovale, sed ut os clausum. Si vero aëre illud os diducamus, vel si exsiccemus partem, tunc fit ovale. Intelligitur ita, cur nil inclusum possit redire; nam aqua innissa a parte coli os illud plus claudit: apertura debuit non magna esse, ut videtur, ne materies fæculenta ex fine intestini ilei cito in colon transeat, sed lente.

Simul detegimus infinitos villos, quos RUYSCHIVS papillas dixerat. *V. MORGAGNI l. c. TULP. l. 3. c. 21. HEISTER. comp. anat. T. 2. c. explicationibus.*

Quodsi itaque hac ratione se habeat hæc valvula, quæ fieri potest, ut vis antiperistaltica vincat tantam resistantiam; ut & fæces, crassis contentæ, ut enemata, ut pessaria, vomitu rejiciantur?

Habet sane res suas difficultates, & miræ circa hæc historiæ narrantur: sic SENNERTUS refert ex MATTHÆO DE GRADIBUS singularem observationem, ubi non tantum clysmata, sed & subpositoria, filis licet fortibus quatuor extra corpus ligata, ore ejecta fuerint, una cum filorum abruptis fragmentis; puella illa duodecim annorum tamen curata fuit. Citatur etiam GUARNERIUS, *tract. 5. c. 2.* scribens, & ore subpositoria in ileo prodiisse.

Sed mirum I), quod SENNERTUS, homo tantæ praxeos, nullum a se visum exemplum narret; ea enim, quæ ad probandum profert, aliena sunt, nulla sua.

2) Mirum, prudentes Practicos talia quoque non adnotasse in suis scriptis, nec testari saltem, talia se vidisse. Ego fateor, me ileos vidisse, eosque & teterimos & lethales, sed tales nunquam:

3) Cum *Cl. MORGAGNI* adverto, illos duos testes, *J. MATTH. DE GRADIBUS*, & *ANT. GUAINERIUM*, rem retulisse, non vidisse.

4) etiam clausa valvula *Tulpiana* posse stercoracei quidquam vomitu reddi, probatur examine materiæ illius, quæ ad finem ilei ante colon hæret: ea enim fere semper quid stercoracei incipit habere, ut plus simplici vice vidi & olfeci in hernia incarcerata ilei prope colon elapsi extra abdomen:

5) tamen negari omnino non oportere, quod casus unquam exstiterit: docent *Comment. ILL. BAR. ad §. 960. Aph. B. T. III. p. 167.* „Clysmata injecta vomitu excussa fuerunt, uti certissime in ileo factum novimus; nam & probatissimi autores hoc observaverunt, & ipse manifeste *vidi*.“

Communicavit mecum casum mirum Archiater cujusdam in Germania Principis, qui filio suo, puero quinquenni, contigit: cui certe & fæces & enemata, evidenti experimento, ore exiverint. Dico: *evidenti experimento*; nam & electuariorum odor, & muriæ salis marini, clysmate injectæ, sapor, ore & naribus percepti manifeste fuere, & cum his omnibus fætor stercoreus: *v. p. 193.*

Concludimus ergo, 1) casus plures narrari, qui ulteriori examine indigeant; 2) plerosque Practicos necdum vidisse; 3) plures deceptos fuisse odore stercoreo, qui in fine ilei adest; concludentes inde, ex crassis intestinis prodiisse, quæ stercora spirarent; 4) datos nihilominus fuisse casus, ubi revera res constitit sic se habere, ut enemata, exierint ore.

Ex omnibus his concludimus, vim antiperistalticam aliquando tantam esse, ut urgeat excrementa ex crassis intestinis in tenuia; ita dilatando forti adpressionem excrementorum hanc valvulam, ut dilatetur, elongetur, distendatur, ipse annulus, antea descriptus, pereat, fiatque ibidem loci talis conditio, ut BIANCHI, MANGERUS, alique, valvulæ præsentiam certo negarent; uno verbo, ut fieret de hac valvula id, quod dixi, quadam præparatione fieri posse, qua ita ad demonstrationem paretur, ut valvulæ officium huic loco plane denegaremus.

Si vero hoc acciderit, casus desperatus videtur omnino. Ita saltem *Cl. MORGAGNI* censuit contra MANGERUM; ita etiam *nobiliss. BARO l. c.*, Sed notandum, quod stercoraceus ille vomitus soleat fere tantum contingere, dum in pessimo statu versatur æger, & gangræna jam adest, vel saltem brevi sequetur: notum est autem, partes inflammatas tenuissimas flaccescere, dum inflammatio in gangrænam mutatur: unde HIPPOCRATES & GALENUS in locis modo citatis monent, raro, vel nunquam, emergere ileo correptos, si stercus evomuerint. “

Igitur, ut monui ante, exemplum, quod ab omnibus Auctoribus narratur, ex MATTHÆO DE GRADIBUS, ubi etiam adnexis quatuor filis subpositoriis vomitu rejectis sanitas restituta est, suspectum videtur: neque etiam MATTHÆUS hoc, nisi ex relatu videtur habuisse.

Hinc etiam, quæ exempla quandoque leguntur in chirurgicis, curatarum operatione heriarum, postquam homines stercoraceam materiem jam evomuisent, videntur talia esse, ubi materies, quæ ad ilei finem stercoracea incipit fieri, vomitu prodit.

Quo

Quo ecquidem in casu prudentiores Medici & Chirurgi solent dissuadere operationem, nec faciunt, nisi iussi: quum, qui emergant, rarissimi sint. Ubi enim ileus morbus adhuc in superioribus maxime consistit, spes superest; quo diutius duraverit, eo videtur inferiora magis urgere, ut ea, quæ prope colon in fine ilei hæreant, non niil pauco ante mortem tempore vomitu prodeant.

Motus hic inversus peristalticus videtur ventriculo vel toti, vel parti ejus, communicari. Ex WEPFERO antea jam vidimus, constitisse per aperta viva animalia, ab intestinis hunc motum communicari cum ventriculo. Sed egregius HOFFMANNUS *Med. Rat. syst. T. IV. sect. 2. c. 4.* exemplum habet viri hernia magna divexati, qui aliquoties omnia fere, quæ ante 3 vel 4 dies adsumta essent, evomuerit; intus remanentibus, quæ in prandio 3 vel 4 ante vomitus insultum horis comedisset. Unde videretur concludi posse, superiori duntaxat ventriculi regione in consensum adducta, arcum ventriculi majorem, sive fundum sinistrum, pacatum relinqui. — (*) Tamen rari casus qui exstant curatorum hominum post excrementi vomitum, fuere illorum, qui non ex colo, sed ex ileo prope colon, talem materiem haberent. GARENGEOT sic unum exemplum habet hominis herniosi, per operationem curati; & BONETUS, *Med. sept. l. 3. c. 3.*

M 2

homi-

(*) Adnotavit *Cel. HAENIUS* circa hanc historiam sequentia: „Si HOFFMANNUS historiam hic relatam ex hominis narratione habet, non est, quod multum aut eidem fidamus, aut explicandæ incumbamus. Videretur potius impossibile.“

hominis curati post epotas libras sex succi pomorum Borsdorfenſium putridorum : ſed ſunt ſane rariffimi.

Proxima igitur cauſa ilei expoſita, cauſæ ejus remotæ nunc explicandæ.

Remotior omnino eſt inflammatio. Inflammata pars contrahit ſeſe, eoque magis, quo ſenſibilior eſt : ſunt autem inteſtina ſenſiſſima, quod enim ab acribus adſumtis ſemper non doleant, mucus obliniens internus facit : abraſo autem eo dolor inmanis.

Porro inflammationi ſenſilium nervoſarum partium comes ſpasmus. In ſæviſſima pleuritide non videtur ex ſimplici inflammatione, initio parvum tantum locum occupante, dolor excitari tantus, niſi pleura adeo nervoſa, ſimul ſpasmodice contraheretur. Si, inteſtinis nondum inflammatis, acria intus adplicentur, ea mox ſe contrahunt, ut acre eliminant ; ut in diarrhœis & maxime dyſenteriis vidimus. Si his jam inflammatio accèſſerit eaque ſe contrahant, nervi vicini comprimuntur, contrahuntur, convelluntur, ſpasmodice agitantur & cavitas arctatur inteſtini.

2) *Volvulus*, ἑίλεος, χορδαψος, dictus HIPPOCRATI : (*) an quia ileon ſæpenumero occupat?
Ieda

(*) Χορδαψος, tumor tenuis inteſtini, ut videatur ad chordæ ſimilitudinem involutum, ut ſcribit GALENUS l. 6. de loc. adf. c. 2. Sic derivatur a χορδή, ut *inteſtinum tenue* vocant, & ἄπτω, νεῖτο, adneſto, adligo, ἄπτωμαι, iango, adtingo. — ARETÆUS vero l. 2. de ſign. acut. c. 6. derivat ab ἔψησις, id eſt μάλθαξις & χορδή, quod eſt *inteſtinum tenue* : ἔψησις ſignificat coſſionem, elixationem.

Idea hujus mali imperfectior olim, quum cogitatum sit, intestina quasi convolvi & contorqueri ad se invicem, immo aliter fieri non posse. Longe tamen alia ratione res se habet.

Morbus ille, sive *volvulus*, dicendus est, mutuus intestinorum ingressus, sive intrasusceptio, “ obtinetque, quando tubi intestinalis pars in vicinam partem, quacunque de causa ampliata, impellitur, in ea absconditur atque ab eadem firmiter constringitur.

Sunt, qui distinguant in *susceptionem perfectam* & *imperfectam*: primam dicunt adesse, quando in hunc mutuum ingressum portio mesenterii quoque trahitur; imperfectam, quando susceptio dorsalem tantum intestini partem occupaverit, libera parte ea, quæ respicit mesenterium.

Fuere, qui ex fabrica mesenterii & intestinorum dicerent, talem intususceptionem esse impossibilem; quos inter *Theod. CRAANEN*, Leydensis olim Professor. Quin & in cadavere eandem producere vix omni industria possibile est. Verum multa nobis *adducta* olim putata, effectu demonstrantur possibile esse & revera existere; id quod de ea, quam agimus, quæstione verissimum.

M 3

Immo

Secundum *GALENUM l. c.* sic explicatur, quod ileum ab inflammatione, aut materia dura natum credat.

EX *HIPPOCRATE* certum non est, quid proprie ab ileo distinctum velit.

DIOCLES CARYSTIUS apud *CELSUM* vocat *Chordapson tenuioris*, *ileum plenioris* intestini morbum.

Immo frequens adeo malum, ut RUYSCHIVS illud familiarissimum vocitet, ac, uti refert in *Advers. decad. 3. p. 17.* in quatuor cadaveribus sectioni successive adhibitis illud detexerit, & amicissimus mihi Vir, *Corn. Henr. VELSE*, optimus Medicus Haga-Batavus, in *dissertatione* sua egregia *de volvulo*, septies sibi contigisse narret, spatio paucorum annorum, ut volvulos tales detexerit; semel in adulto, in infantibus sexies. (*)

Doctiss. KUHNIVS 1702 *Leydæ dissert.* edidit, ubi casum in cadavere visum describit & depinxit; una cum simili casu a præceptore suo RUYSCHIO olim secum communicato.

Patet ex OLAO BORRICHIO, endemium morbum apud JAMAICENSES esse, imino ex BONETO, ne bruta quidem esse ab illo immunia (inprimis venenis enecata, quod & in hominibus verum.)

In intestino ileo observatur sæpe, sed non semper. RUYSCH. *observat. anat. 91.* susceptionem hanc invenit in jejunò; in ileo observata ab eo sæpissime; sed & in ipso colo, *Adv. anat. decad. 3. p. 17.* *Doctissimus*

(*) (Notandum vero hic duco, quod ab auctoribus prætermittitur, nec ab *Cel. HAENIO* monitum, non omnem volvulum, in cadavere post mortem inventum, extra controversiam ponere, eundem jam diutius nonnihil ante obitum adfuisse: nam sub ipsa mortis lucta demum introsusceptio hæc mutua nonnunquam accidit; quod in infantibus præcipue; convulsionibus aliunde jam obnoxiiis, sæpiusque antea tentatis iisdem, verum. Hac vero ratione decrescit nonnihil frequentia hujus feralis morbi.) *de W.*

mus VELSE scribit, se in adulto homine susceptionem hanc invenisse in magno coeci sacco, scilicet in averfa ejus a mesocolo plaga, eamque valide concretam. Immo BONETUS meminit susceptionis in intestino recto. FABRICIUS HILDANUS, *cent. I. obs. 61.* detexit sacculum coeci, arcte contractum, ingressum esse in ipsum intestinum ileon; ita, ut ileo fisso demum eximi potuerit.

Susceptio hæc simplex aliquando, gemina quoque, tergemina, quadrigemina observata fuit, in eodem cadavere. Duplicem vidit BLASIUS, *obs. med p. 3. obs. 3.* — Triplicem describit PEYERUS, *Parergor. primo de gland. intestin. c. 9.* — VELSE triplicem in puerro quadrimo — RUYSCH quadruplicem, immo quintuplicem, in *Thef. anat. X. No. 62.* — Septemplicem referunt *Eph. N. C. dec. II. ann. 8.*

Latitudo susceptionis varia est admirandaque; PEYERUS loco mox cit. ad 4. transversos digitos observavit; — SMETIUS, *Miscellan. l. X. p. 579.* narrat, portionem, quæ vix sesquipollicem longitudine æquabat, dum involuta esset, post evolutionem duos ferme palmos inplevisse. — COLUMBUS l. IV. *anat.* invenit ad digiti longitudinem, ante ducentos annos.

Susceptio hæc sæpemunero ita fit, ut plaga intestini superior detrudatur in inferiorem; verum adsunt plura exempla, partem inferiorem superiori intrusam fuisse; ita BLASIUS in *obs. anat. Ephem. N. C. ann. I. obs. 126.*; VELSE semel aut bis idem vidit.

Si in cadaveribus susceptio adest, ea sæpe facili contrectatione digitorum solvitur post mortem, quando spasmis cessantibus omnia flaccescunt. Unde forte evenit, ut Anatomici, de susceptione nil suspicati, dum contrectant & movent intestina, eandem, si adsit, solvant; sæpius eam inventuri, si præsentiam suspicati

fuiſſent. Verum etiam quandoque fortiter quaſi coalitæ partes dimoveri ſe ab invicem non patiuntur.

In volvulo perfectò tali ſemper meſenterii pars major, minor, inteſtinum involutum, ſive intrans, ſequitur : ita VELSIVS conſtanter rem invenit ; immo obſervavit, ipſam portionem meſenterii corrugatam inque tuber magnum quaſi complicatam, multum obpleviſſe aream inteſtini involventis, ſive ſuſcipientis.

Cauſæ volvulorum talium : 1) irregularis ſpirituum motus, producens inæqualem inteſtini contractionem; ex qua inteſtina, a contentis ſuis compactis, hinc inde in ſaccos diſtenduntur. PEYERUS, *de gland. inteſtinal. exper.* I. c. 9. in rana detexit, ſtimulatis inteſtinis natisque hinc per diverſa loca eorum dilatationibus, iisque onere ſuperius memorato repletis, conſtrictionibus autem evacuatis, arctiores partes in ſinum tumentium ingreſſas fuiſſe.

Vel 2), ex SYLVII ſententia, naſcitur, detumefcente ſubito inteſtinorum parte tumente & coarctatam vicinam partem tunc complectente.

Cauſæ ſuſceptionis remotæ poſſunt eſſe corpora dura, compacta, immobilia fere, hærentia in inteſtinorum cavis ; ut vermes eorumque glomeres, (in ipſis introſuſceptionibus nonnunquam inventi) ; inflammatio ; ſubita adſtrictio alvi poſt ſummas diarrhœas, aut dysenterias, aut lienterias ; periculosa flatuum cohibendorum murmurantium neceſſitas ; acrimonia quæcunque : tum nervorum motus irregulares in reliquo corpore obtinentes, tandem & ad inteſtina determinati : ut WILLISIVS *Pathol. cerebr.* c. 8. ſuſceptionem natam docet in puella, feбри acuta laborante, convulſiones aliarum partium primo paſſa.

Effectus ſuſceptionis : 1) remora contentorum, inflammatio omnium partium totiusque ventris.

2) Ar.

2) Arteriarum ad illum locum, immo per tota intestina, obturatio, inflammatio, gangræna.

3) Frequens dejectiendi cupiditas, nifusque creberrimi; sed vel irriti plane, vel pauca, diluta, cruenta; deponentes.

4) Constipata prorsus alvus, ut ne vel aër quidem transire possit.

5) Ad præcordia anxietates; anhelitus; respiratio laboriosa; jactationes; insomnia; nausea; ructus, vomitus; primo eorum, quæ ventriculo, tum eorum, quæ in superioribus intestinis, tum illorum, quæ ad finem ilei, jam foetentium, atque denique illorum, quæ in crassis hærebant intestinis.

6) Debilitato corpore & via vires refarciendi impedita, leipothymia, leipopsychia, syncope, convulsio, singultus, mortem præcedunt.

Hæc de volvulo, sive susceptione intestini, ut ilei morbi causa: in qua explicanda paullo longior debui esse, ut naturam ejus probe internosceretis. Prosequamur nunc reliquas causas procatarcticas ilei.

Prima erat *inflammatio intestini*; 2) *volvulus*; 3) est *apostema*: narrabuntur scilicet omnia, quæ talem obicem ponere queant, ut via præcludatur chylo facibusque inferiora versus, adeoque vel volvulum, vel motum inversum peristalticum efficere possunt.

Apostema inflammationem excipiens id facere potest: quod, si cito mature scat, spes solvendi morbum adest: sin minus, discrimen adest idem; nam potest cavitatem intestini minuere, occludere.

4) *Scirrhus, cancer*; qui diu hæserant in intestini glandulis, difficilemque propterea atque dolentem, aliquam tamen, admiserant alvum: si quacumque de causa violentius irritentur vicinosque nervos magis constringant, non raro possunt ileum producere.

5) *Calculus* major vesicæ felleæ ad ostium in duodeno offendiculum tale reperiens, ut penetrare per illud nequeat, potest tumorem talem ibidem efficere, ut via penitus occludatur. Calculus ulterius promotus in quacunque intestinorum plaga idem potest efficere. — Casus notissimus, quem *Sigism. König* Bernæ Medicus cum Societate *Anglicana* communicavit *Margarethæ LAUWERINN*, quæ, uti utero & vesica, ita & ano & ore multos calculos excrevit & iliacas passiones sæpius passa est, ut cum calculo etiam enemata ipsa ore evomerentur: enemata porro ore rejecta spatium quadrantis (horæ) ab injectione. Hoc duravit per 10 annos; *SORBAIT* calculum unum ex his habuit. — Scrupuli etiam, sive lapilli, mespilorum, lethalem fecere ileum. *KALTSCHMIDT* aperuit Jenæ 1. Oct. 1747 ac descripsit ileum, prope colon fere abruptum, saltem tribus locis perforatum. Materies stercoracea in cavo abdominis, quæ eluta dabat scrupulos hos mespilorum: ileum autem ad ulnæ longitudinem ab hoc loco infarctissimum fæcibus duris ac similibus scrupulis. (Patet simul, hinc; quantum nocere queat absurda illa consuetudo nonnullorum polyphagorum, nucleos cerasorum &c. deglutiendi; qui tum volvulorum, tum obstructionum alvi indomabilium evadere queunt, sæpiusque evaserunt, causæ.

6) *Hernia* facit prorsum idem; sed de illa sat fuscè olim, T. I., egi.

7) *Convulsio*, ut in *volvulo* exposui.

8) *Fæx dura*, in hominibus, quibus alvus semper segnis atque difficilis, nullis fere remediis auscultans, producere hoc malum potest. Cogitate enim, quæso, ad finem ilei jam fæces colligi ex chylo exsucco, ut aliquoties vidi: cogitate, illas exsuccas fæces moram ad finem ilei trahere posse; sive, quod vis
peri-

peristaltica sit ibidem infirmior; sive quod BAUHINI valvula a repletissimo cœci sacco vehementer ita comprimatur, ut ex ileo vix in cœcum quid intret. A fœcibus induratis idem in colo fieri potest. — Cogitate præterea, aërem fœcibus interesse eumque ab illis separatum inflare intestinum, sacci ingentis in formam. Si tunc contingat, ab alterutra parte propelli subito fœces, propelli aërem; tunc fæx, in altera parte hærens, cum constricto supra sese intestino in laxatam intestini partem subito intrare excipique ab eodem potest.

Excipio tamen alvum segnem eorum, qui eidem adfueti sunt: novi homines, qui octava quavis die alvum deponant commode, inlibata sanitate. Sanissimum quem novi hominem, ab infantia ad sexagesimum fere, quo nunc degit, annum, quavis tantum 10. vel 12. die alvum deponere commodissime. In *Epist. consultiat.* BOERHAAVII habetis epistolam Medici consulentis B. super tali alvo; responsio B. suadet, rem sibi relinquendam, quum femina cæterum esset sana. Videre casus plures potestis apud SCHENCKIUM. Prostat etiam exemplum ex VOLKHAMMERO apud BONTUM in *T. I. l. 3. Med. Sept. p. 551*, mulieris, quæ citra incommodum, omni 14. die alvum solvebat.

Duplex ergo segnis alvus; altera *naturalis*, de qua nunc dictum; ubi intestina adeo fortia, ut inde nunquam amittant vim; altera *morbosa*. In morbosa coacervantur fœces, sive in ileo, [uti in nosocomio coram demonstratum,] sive maxime in colo; exsuccæ fiunt, indurescunt, acrimoniam majorem nanciscuntur, stimulare, inflammare intestinum possunt. Inflammatio talis, constringens sese, facile locum claudit, & fit ileus.

Præ-

Præterea talis acervus duræ fæcis, licet non inflammet sæpe, tamen extendit sensim ita intestinum; ut illud amittat denum vim contractilem. Hinc tales homines debent semper in egerenda rariori alvo vehementem compressionem diaphragmatis & muscutorum abdominalium exercere, ut totō capite rubeant, fere sanguinem spuunt (hæmorrhagias inde experiantur narium, cephalalgias diuturnas, &c.), aut in hernias prolabantur; quia intestini ea pars non cooperatur.

Fæces tales induratæ præbent subinde mira & stupenda phænomena. Retulit RUTTY historiam de Medico, qui lithotomiam subiisset, si diutius vixisset: quum tamen a morte inventæ fæces induratæ in colo sub ilei insertionem, seu in cæci sacco; ita ibi fixæ, duræ, colon extendentes, ut, supra vesicam prementes, omnia symptomata calculi exhiberent, ac omnes fefellissent. Erat durities tophacea nata ab his facibus; unde ad catheterem resistantia.

Qui itaque segniori alvo ita laborant, ut sæpius male inde adficiantur ac doleant, colicisque etiam torqueantur doloribus; in his utique a tali alvo metuendum.

9) *Vermes*: JOAN. DE MURALTO apud BONETUM, *Med. Sept. l. 3. sect. 15. c. 25.*, miram historiam habet feminæ, quæ in ileo jam alvi excrementa & clysteres evomuerat. Tandem, incassum omnibus tentatis & morte propinqua visa, ore & ano redditi fuere lumbrici complures vivi, & sic morbus solutus est. Anthelmintica remedia, cum vitriolo parata, plures adhuc lumbricos ejecerunt.

10) *Cæcus*: SCHRÖCKIUS in *Schol. ad HEDWIGII* observata, BONETUS *Med. Septembr. l. 3. sect. 15. c. 25. p. 621.*, ac ipse HEDWIGIUS, observarunt,
ab

ab inmodico usu casei massas generari in intestinis, quæ ea occluserint, & ex ileo mortem induxerint.

Ileus ex illis morbis est, qui, semel formati, indigerent Medico assiduo, non abeunte fere. Nam anxietate & dolore pressus æger Medico suo requiem non concedit. Hinc promittat hic, se quidem alios visitare debere, sed tamen quovis bihorio, vel trihorio rediturum; ne omni momento inopportune queratur.

Quum dirus adeo morbus ileus sit, præ metu ejus, dum homo ab obserata alvo incipit laborare, omni ope adnitatur Medicus, inflammationem nascentem, si adsit, curare, tensa laxare, sopire dolores, alvum solvere.

Sedes mali ex loco doloris ac tumoris conspicua fit; nec non ex intervallorum spatio inter quoslibet vomitus, atque etiam ex ipsarum rejectionum inspectione. — Habita diagnosi acerba plerumque est prognosis.

Curatio ilei. Si temperies omnino non inpediat, incipiat Medens a v. f.; postea venter totus obvolvatur cataplasmate, cocto (in lacte cum aqua non nihil diluto) ex avena decorticata, fol. malv., parietar., flor. chamomill., sambuc., fomentisque similibus: aut semicupia dicta ex ejusmodi rebus parata fiant, ut illis insideant ægri ventre toto. Hac opera simul anus fovetur & laxatur. Enemata tunc injiciantur, quavis hora vel bihorio repetenda; ex emollientibus primo, & si nullus usus sit, ex stimulantibus, sensim auctioribus; immo tandem ex succo, vel etiam fumo, tabaci; Auctoribus SYDENHAMO, DEKKERS, HEISTERO.

Enemata v. c. sint talia:

℞. Sap. venet. ℥j.

aq. comm. ℥xiv. M.

Mira tale enema præstat aliquando in obstinatissima alvo: sed copia major requiritur, ut multum inpleat intestina: idem de omnibus enematibus valet in hoc casu.

Muria salis marini quibusdam laudatur, ut egregium hic clyisma. (Adhibendum præmissis uno alterove enemate oleoso.)

℞. Decoct. emoll. & carminant. ℥x.

fyr. ros. sol. c. sen. ℥iij.

ol. lin. ℥ij.

sal. gemm. ℥iij. M.

℞. Decoct. emoll. & carmin. ℥x.

elect. diacathol. vel diaphœnic. ℥ij.

sal. ammon. ℥iij. M.

℞. Fol. alexandr. ℥ss.

flor. chamomill. Mij.

Infunde per horam vase clauso, aq. fervid. Colat. ℥xij.
adde:

oxym. squill. ℥ij. M.

℞. Fol. alexandr. ℥j.

mann. calabr. ℥iij.

sal. ammon. ℥ss.

cum decoct. comm. carm. infund. per horam, fervide colat. ℥xiv. d. us.

Acre clyisma *Mat. med. p. 178.*

℞. Pulp. colocynth. ℥ss.

fol. tabac. ℥iss. ℥ij. immo ℥iij.

aq. incoctis & ad ℥iij. colatis adde:

sal. gemmæ ℥ij. M.

Vel denique fumus tabaci, machina ad id fabricata, ano inmittendus, [artificiofam machinam in nosocomio vidistis] repetendusque post aliquot horas, si
non

non juvet. Verum sæpe clausura tanta, ut sypho immitti nequeat. tunc oleis mollissimis, unguentis, balneis vaporum utendum, ut pars illa prius laxetur.

Dictum etiam antea, ex emollientibus adhibenda enemata: HOFFMANNUS sic curavit matronam cum incarcerata hernia iliacam, emollientissimo enemate, quovis bihorio injecto; pro potu dando aquam fontanam frigidam, aquæ menthæ mislam, cujus libræ cuique ʒi. sal. abînth. & succi citri ʒss. adjecerat: post sextum enema tandem res in melius versa. — Verum, quod in hernia sæpe monui, id etiam hic moneo: non est, quod semper victoriam canamus ad visas post enemata faeces alvinas: sæpe enim bis, ter, quater prodeunt, nec tamen obstructio, ileum faciens, soluta est: vi enematum tantum educente materiem, quæ infra illam est. Sed eam saltem habemus consolationem, quod motus peristalticus non adsit adhuc, saltem non multus, inversus a loco obstructo ad intestinum rectum.

Intermediis porro temporibus inter enemata inponi subpositoria possunt, quæ solent ex melle cocto cum aloë parari, & quandoque, dum liquefunt, stimulo suo irritant intestinum rectum, & communicata irritatione altius alvum feliciter promovent.

Sacculi etiam magni interpassati ex herb. emoll. discut., magnitudine abdominis faciendi duo ac in infuso florum sambuci (& chamomill.) omni hora, vel bihorio, calefaciendi & humectandi.

Quoad remedia ore adsumenda, ea sint primo olcofa, copiosa, ac emollientia, quatenus ferri queant; tum purgantia eaque validiora, — Verum homines sæpe ita vomitu torquentur, ut vix deglutita mox rejiciant. Eo in casu jubet SYDENHAMUS pluribus in locis, dandum paregoricum, ut desuescat ventriculus a vomitu: cessante eo, iterum purgans dandum; si vomitus

tus redeat & purgans in corpore reslet, iterum paregoricum exhibendum: quo operante, actio purgantis, ait SYDENHAMUS, quandoque felicior copiosiorque observatur, quam paregorico non adsumto.

Purgans tale SYDENHAMO eligitur, quod non sit ex minimis, sed sane valide operantibus:

℞. resin. scammon, vel

resin. gialap. gr. xij.

calomelanos [merc. dulc. septies sublimati] ℥i.

M. f. pulv. capiend. ex lact. vaccin. cochlear. j. superbib. lact. cochl. j. ij. — Tale quid & in pilulis habet.

Verum, non dicit SYDENHAMUS, quid sit agendum, dum purgantia adsumta etiam secunda vice vomitu expellantur.

Hinc quandoque effectum bonum vidi a remedio sequenti:

℞. fol. alexandr. ℥i℥.

mann. ℥iv.

Inf. fervid. per horam (c. aq. comm.), colatur. pintæ d. us. Sumat quavis dimidia hora ℥ij.

Si aliquot vicibus semper postea vomitus sequatur, aliquid saltem transivit forte, & paregoricum tunc datur: v. g. gutt. xx. laud. liquid. SYDENHAMUS datur c. aqua communi, vel vino: sedato vomitu iterum infusum purgans repetatur.

BONETUS, *Med. Sept. l. 3. c. 31.*, desperatum ileum ab hernia incarcerata ortum curatum refert a WEDELIO, opii largiori dosi, gr. ij. simul, exhibita, tuncque felicius effectus suos edidisse purgantia.

Memini, me summam laudem adeptum, curando domicellam a colicis dolentissimis clausis, quas frustra per annos alii curare tentaverant. Notate omnino non-

nondum ileum inde ortum, sed metum semper fuisse, ne sequeretur. Dederam huic postquam semel enematum & cataplasmatum ope alvum solveram, pilulas ex opio & nervinis tempore pomeridiano; pilulas ex nervinis & scammoneo matutino tempore. Si nimis purgaretur, tota die dabam pilulas opiatas; si nimis parum, enemata injeci. Atque ita illa tandem radicitus curata est, spatio 3, 4 mensium. Vidimus hic in multis intestinorum morbis *Sydenhamianæ* methodi præstantiam.

Joan. SPECHTIUS, Med. Sept. l. 3. c. 32. p. 624., curam ilei cum vomitu stercoreo habet, quæ opio potissimum adscribi oportere videtur.

Hic debeo Vobis communicare notabile observatum: Archiater Principis in Germania (Passaviensis) mecum communicavit hoc. Filiolus ejus, 5 annorum, ileo ita laborabat, ut & excrementa & enema ex odoriferis, & enema muriæ salis marini ore excerneretur, & ut tale visu, gustu, odore perciperetur. Mortem miserrimam pater videns & paterna commiseratione commotus, voluit per opium sopire dolores & anxietates; ut, qui mori deberet infans, blandius moreretur. Dedit ergo cum aqua menthæ & syrupo menthæ guttas xx. laudan. liquid. SYDENHAMII, & trihorio post repetivit. Siluit vomitus, dolor, anxietas, sed sine ullo somno: sequenti die alvus solvitur & intra paucos dies infans in sanitatem restituitur.

Hic sane incipiens gangræna solvit constrictionem intestini: relaxato intestino materies obstruens primo per motum antiperistalticum, adhuc in intestino, non gangrænoso, sed gangrænescere incipiente, superstitem remota fuit ex loco obstrueto versus ventriculum, tumque & enemata & stercorea ex crassis intestinis libere

evomi potuere, continuante leviori antiperistaltico motu.

Videamus, quid nunc contigerit, opio dato ad blandiorem mortem. — 1) Loco blandæ mortis vomitus cessavit & dolor; 2) somnus tamen nullus; 3) sequenti die alvus soluta. Verum quomodo opium id fecit? Dosi liberalissima. Ut infans placide moreretur, parens dedit quadruplicem dosin: nam gutt. xx. l. l. SYDENHAMI continent $1\frac{1}{2}$ gr. opii; quæ pro infante quinque annorum quadrupla dosis; quodque notandum, eadem dosi trihorio postea repetita fuit. Est ferre, ac si adultus intra trihorium sumeret octo grana.

Nonne ejusmodi casus infinitum usum habet in praxi? An Vos non semper docui, an non in *Rat. Med. I.* recte dixi, opii rite indicati dosin non esse ponderare, sed efficacia, determinandam? Sane si infantem quadrupla dosi, eaque repetita, a morte vindicavit, cur adulto in tali casu non daremus gr. iv. & trihorio post iterum?

An probabile, sic omnes servandos? Non; sed aliquos & forte plures. Non servabuntur in vita, quibus jam perfecta gangræna nata est: servari poterunt, quibus, ut huic puero, ut in omnibus casibus ejusmodi, gangræna incipiens sistitur per quietem nervis inductam: ita ut, motu antiperistaltico sedato, jam circulatio suffocari cœpta in intestinis restituatur, & sensim motus bonus peristalticus reviviscat. Sed ponamus, multis gangrænam eousque protractam, ut mori debeant; opium semper solamini erit, si quid agat; si non agat, non nocebit.

An igitur, quæri forte potest, curationes SYDENHAMI aliorumque in BONETI casibus, non magis ab opio pendent, quam a reliquis datis? Res meditationem meretur.

No.

Notare oportet, aquam menthæ ejusque syrupum hic profuisse cum opio, quum ad vomitum conpescendum & aliis in casibus optima medela sit. Possimus id imitari: sed dedit pueri pater quoque in decoct. flor. chamomill., quia BAGLIVIVS ut optimum remedium hos laudat *cap. de colica* cujusque speciei; possumus & hoc imitari. (Unde &, quum præterea in tot casibus utilissimos hosce flores deprehenderim, præcipue in spasticis feminarum colicis, abdomini imponendos sacculos infuso flor. chamomill. inprægnandos, antea præscripsi: proderit etiam multum, si aquæ communis loco florum horum infusum enematibus adhibeatur; theæ adinstar ore simul haustum.)

Hæc circa casum illum Archiatri. — Vidi etiam egregios effectus hac rerum conditione, a purgantibus opio mistis, idque hoc modo, ut dosis purgantium esset longe validior, quam aliter requireretur, propter adjunctum opium; sic opium conpescit vomitum & in ea tranquillitate large sumtum purgans quandoque operatur feliciter: v. g.

℞. elect. caryocostin. ʒiʒ.

opii gr. j.

aq. menth. ʒvj. M.

Sumat ʒj. quovis horæ quadrante.

Electuarium hoc habet in libra j. mellis, costi amari, sem. cumini, zinzib. albi, caryophyll. aa ʒʒ., diagrydii sulphurat., oleo amygdal. subacti & hermodactylorum aa ʒj. Sunt ergo simul ʒxvj. Si igitur sumo ʒiʒ hujus electuarii, habeo diagrydii & hermodactylor. aa gr. xlv. Dicetis xlv. grana diagrydii ac anatica dosis hermodactylorum, ergo xc. grana va-

lidorum purgantium in una mistura, videtur nimium. Faciamus eapropter examinando periculum.

Sumo de industria hoc exemplum, ut disceretis bene judicare de compositis officinarum: si enim iis velimus uti, oportet exacte noscamus dosin purgantium in iisdem contentam, (singulorumque vires proprias, ac relativas, una cum indole peculiari, cui ingeruntur, subjecti): videbitis hinc, quam sit necesse Medico, materiem medicam rite callere.

Dictum antea, si sumam $\xi i\beta$ illius electuarii, me habere diagrydii & hermodactylorum aa gr. XLV. ; jam diagrydium valet tantum, quantum dimidium pondus scamnonei, i. e. gr. XXII. ; hermodactyli vero nihil purgant: quod enim obiter moneam, erramus omnes, dum purgantem, eamque hydragogam, vim in hermodactylis quærimus. Si velitis bonum & sufficientem testem, audite PROSPERUM ALPINUM, *Rer. ægyptiar. l. 3. c. 14.* (*) Ille testatur, hermodactylos usurpari quidem ab Ægyptiis in medicina ad podagricos dolores demulcendos, interno externoque usu; sed hermodactylorum duplicem speciem dari; unam, quæ in podagricis summum adferat lenimen, atque ad Euro-
pæos

(*) Notate, PROSPERUM ALPINUM publico *Senatus Veneti* stipendio per aliquot annos in *Ægypto* deguisse, Medicinæ *Ægyptiacæ* addiscendæ causæ, & ubi regnum peragravit, ut arbores, plantas quasvis, antiquitates stupendas examinaret, dein in maxima & populosissima urbe *Grand-Cairo*, olim *Memphis*, habitasse, cum multis ibi Medicis, & rerum naturalium Curiosis conversatum esse & ipsum Medicinam fecisse. *de H.*

pæos nunquam adferatur; alteram, quæ summo gratissimoque nutrimento inserviat, quamque mercatores Ægyptii Europæis mittant. Castanearum instar iis Ægyptii utuntur, maxime mulieres, apud quas nil tanti æstimatur, quam corporis pinguitudo: quam sane inde opimam adipiscuntur, continuo eorum esu. Hanc vocare, ait, Ægyptios *Chamiram*, nec esse mulierem, quæ vivere vellet sine *chamira*. Concludit tandem PROSPER ALPINUS: „ hinc nostri Pharmacopœi atque Medici intelligant, quanto errore has radices ad purgandum in usum accipiant & ad purgantium medicamentorum comparationes: unde & valeant ipsorum catapotia de hermodactylis, & majora & minora, quum nihil ab hermodactylis purgatoriæ facultatis habeant.“ — Loquitur etiam de radice colchici, quæ in quibusdam Italiæ calidis locis crescit, ac etiam parum aut nihil virium purgantium possidet; nam hermodactylos ad colchica revocat: aliam colchici speciem esse in Syria, *Sururgen* dictam, vehementer purgantem, quæ ad nos non adferatur: illam vero speciem, quibus nos pro purgante utimur, esse edulem, minime purgantem.

Quare & egregius HOFFMANNUS *Med. rat. syst. T. III. c. 4.* laudat hermodactylos in decoctis cum scorzonera, farzaparilla, liquiritia, in doloribus podagricis; igitur non ad purgandum; deceptus tantum in eo HOFFMANNUS, quod credat, eos hermodactylos, quibus Ægyptii utuntur ad podagram, esse eosdem, quos ad nos mittunt, cujus obpositum ex illico adductis ALPINI verbis patuit (*). 23 anni sunt, quod

N 3

Inl.

(*) Censoria virgula itaque notandi *Materiæ medicæ* SCRIPTORES omnes, qui ad differentiam hermo-

Inl. Baronem (VAN SWIETEN) in collegio *Mater. med.*, Leydæ habito, dicentem audiverim, de industria se hanc radicem ad iij—iv. 3 manducasse, sine ulla alvo mota. — In præscripta itaque dosi electuarii caryocostini sunt tantum gr. xxij. scammoniei.

Si

modactylorum, ab ALPINO adlatam, non adtendentes, in genere iisdem vires purgantes, plus minusve validas adsignarunt. Inter blandiora purgantia illis locum esse, LIEUTAUD dixerat. — Recentiores emesi alvoque educere pituitam crassam ac ferum, siccos in cibum cedere feminis Ægyptiis; horum vim purgantem esse debilissimam, atque hinc maximam partem præscribi, admittis aliis, v. c. aloë, colocynthide, mercurio dulci; GEOFFROY. — Sequutus hunc, etsi non adduxerit, videtur *Inl. L.B. de CRANZ*, dum dixerat: recentem bulbum & vomitum & alvum movere, adultiorem magis alterantem esse (quis autem hoc unquam expertus fuit discrimen ejusdem corporis; aut quam ratione hic adsumenda discrepantia inter vim *recentis* & *adultioris*?); vim ad referandas obstructions in vasis minimis celebrem; in rheumatismo, amaurosi, convenientem laudari; inesse etiam purgantem. (Ergo denuo credidit, discrimen totum absolvi eo, an recens, siccave, sed vox hæc ne quidem posita, fumatur radix; contra omnia ALPINI autoptæ observata) — Melius monuit *Cel. SPIELMANNUS*, „quum ipsa vox, qua V. V. suas radices denominarunt, eas oblongas fuisse denotet, nostra autem potius rotundæ sint; nulla etiam fida observatio proftet, nostras radi-

Si ergo habeo pro purgante gr. xxij. scammoniei, quæ dosis facile a quibusdam toleratur, & addo adhuc gr. j. opii; purgans non nimis forte erit.

Poterit, si pilularum forma forte minores nauseas creet, sic parari:

℞. Mass. pil. extract. cathol. ℥i℥.

laud. puri. gr. ij. M.

F. pil. No. x.; ut quovis quadrante horæ ij. sumat. — Extractum catholicum paratur ex colocynthidos ℥iij., agarici, scammoniei, helleb. nigri aa ℥ij., aloës succotrinæ ℥iv, quæ per aliquot dies macerantur loco calido spiritu vini, dein per inclinationem decantando; residuum exprimitur, ac a liquore filtrato spiritus abstrahitur, remanentia l. a. inspissatur demum in extractum. Tuto possumus proseguere usum harum pilularum, si opium vim vomendi cohibeat: spes tunc est futuræ alvi.

N 4

Porro

radices alvum ducere, immo ALPINUS testetur, mulieres Ægypti plures earum, in modum castanearum, ut pingues evadant, comedere sine ulla alvi perturbatione; hinc male vires, quas V. V. hermodactylis adscripserunt, a nostris radicibus nos expectare, jure vero ex indice medicamentorum esse delendos.“ — Patet hinc denuo, quam necessarium Medico sit, quod quidem nonnullis vix persuaderi valet, ut & historiæ naturalis teneant cognitionem, & Auctorum præstantiorum, qui nobis observata circa res exoticas reliquerunt, in locis ipsis, ubi producuntur, captas, vel Itineratorum Celeberrimorum nonnunquam evolvant scripta. de W.)

Porro juvat, a principio morbi opiatum emplastrum ventriculo adhibere.

Monet Ruysschius, in hoc morbo, etiam in infantibus, cathartica sat valida adhibenda esse, modo signa inflammationis magna non adsint.

Purgantibus incassum adhibitis, Practici ad alia devenire solent. Cucurbitæ adpositæ magnæ circa umbilicum, consilio GALENI; ut, excitato ibidem tumore, dolore, spasmo cessarent, imminuerenturve dolores ac spasmi inferiorum, uti fere carminantia agere vidimus.

Deveniunt & ad corpora ponderosa; quæ, deglutita, pondere suo ad inferiora transeuntia, simul obicem solverent. Glandes ideo deglutiendas dedere plumbeas, argenteas, aureas; alii ex regulo antimoni paratas; alii plumbeas mercurio vivo incrustarunt (Amalgamate scilicet enato mercurii cum saturno. Plumbeas glandes nunquam, abs novi mali excitandi periculo, ingerendas censeo. Si rationem quis cupiat, legere poterit observata egregia Anglorum, imprimis *Inl. PERCIVAL*, ac ingentem copiam congestam in *Cl. GMELIN* opere: *de venenis regni mineralis*, lingua germanica nuper edito.)

Pondus autem glandis singulæ ad minimum statuerunt, esse oportere semiunciam; quum, si leviores & graviores simul essent deglutitæ, graviores diu ano jam exivissent, dum cæteræ in corpore adhuc resisterent. [De glandibus plumbi, auri, antimoni reguli, ac mercurio v. STALPART VAN DER WIEL, *Cent. II. Obs. 18. in Schol.* De fumo tabaci v. *Rat. Med. T. I. & II.; Aët. N. C. Vol. V. n. 46.*; peculiarem tractatum *Ratisbon. Medici SCHÆFFER*. An non penetrat

netrat per valvulam coli? v. *Tom. II. Rat. Med., cap. de Tympanit. sub fin.*]

Verum his (globulis) palmam præfert hydrargyrum ad $\xi ij. iij. v. vj.$ una vice sumtum. Potatur forte innoxie, id quod expertus Centurio ille, qui, narrante *Hemr. AB HÆRS Obs.* 38., quum a Principe, in media conpotatione risum captante, inscius semilibram mercurii vivi ex capaci & operto poculo vini pleno ingurgitandam accepisset, illudque unico heroico, ut vocant, haustu evacuaſſet, præſentibus multis convivis, adhuc fere bibens, nec tempus ſecedendi habens, adſumtum pondus, largiſſimo cum pridianæ cœnæ ſœnore innoxie in caligas reddidit; Principe & omnibus præſentibus in cachinnos effuſis.

Metuunt nonnulli a ſpecifico frigore argenti vivi; verum argentum vivum, licet quatuordecies gravius aqua, eundem tamen gradum caloris cum aqua & omnibus corporibus in eodem aëre poſitis ad thermometron obtinet; licet forte parvo volumine (copia) adplicatum calenti ſanguini, vel vaſi ſanguineo, in ſummo febrium æſtu poſſet nocere, ut vel minori volumine (copia) idem aquæ pondus noceret, unde lotum illud & poris alutæ egreſſum, (qua vero ſola depuratione admixta, quæ fors fuerint, noxia, inprimis Saturnus, non exactiſſime tollentur: *vid. quæ in Inſt. chem. T. II. P. 2.* circa adulterationes ac depurationes hydrargyri adtuli), copia non nimis magna ſimul, ſed, per vices, ex oleo amygdalino, decocto mucilaginolo calido, jure carniū, pingui, calido dari poteſt: ſic calorem ſuum ob denſitatem diutius conſervabit. (*)

N5

Am-

(*) Sed, re bene examinata, frigore forte prodeſt, in margine HÆNIUS ait, ac exemplum citat, antea

Ambrosius PARÆUS, l. 21. c. 46. laudat expertissimum Chirurgum, *Marinum Sanctum Baralitanum*, adferentem, se mulieri plus simplici vice dedisse libram, immo sesquilibram, argenti vivi; quod citra ullam noxam ano brevi effluxisset, multosque in passione iliaca servatos in vita se nosse; qui ad libras illud epotassent, aqua communi mistum. Hinc ipse PARÆUS catulo infudit in os libram mercurii, quæ innoxie denuo ano exivit: unde & homini in colica pertinaci dedit ʒiij .

Egregius HOFFMANNUS Med. rat. syst. T. IV. P. 2. sect. 2. c. 4. §. 8. ait: „si malum omnibus jam laudatis & expertæ virtutis remediis resistat, ultimum, neque contemnendum, auxilium in usu argenti vivi repositum est; quo etiam ipse ego bis feliciter usus sum. Sic RHODIUS *obs. med. cent. 2. obs. 8.* testatur, hydrargyri ʒv . cum melle rosaceo solutivo haustas deploratum iliacum sanasse. Libram dimidiam impune sumtam, illico alvum exonerasse, memorat *Henr. ab HEERS obs. p. 56.* qui plures morti vicinos hujus præsidio restituit. Quid quod integram ejus libram ZACUTUS LUSITANUS *prax. admir. l. 2. obs. 35.* cuidam Duci strenuissimo optimo cum eventu præscripserit.“ Sequuntur dein duo notabilia exempla, ubi ileus, & quidem unus cum hernia, epoto mercurio curatus est; licet suadeat, hernia incarcerata ileum faciente, curam incisione herniæ peragendam esse.

Morbi

tea adductum, HOFFMANNI, qui frigidam bono cum successu in ileo dederat; tum & inferius adhuc rediturum sermonem, de utilitate frigoris in hoc morbo; una cum *Comment. Ill. VAN SWIETEN ad §. 964.*)

Morbi nervorum insequentes suspectum fecere usum mercurii ; ita , ut ex historia HOFFMANNI patet, post usum mercurii morbus nervorum ortus fuerit ; prout iis accidit, qui mercurium tractando victum quæritant. — Sed forte oriuntur hi nervorum morbi , ut post colicam pictonum oriuntur. Est enim exemplum WINCKLERI apud BONET. *Med. Sept. l. 3. c. 30.* ubi homo, a vero ileo curatus sine mercurio , tantum per succum pomorum Borsdorfensium putridorum , ad ℥vj. potum, per 18 dein septimanas contractura membrorum laboravit, ab illa tandem etiam curatus ; ergo posset duplici ex origine hoc explicari , quum toties videamus, morbos nervorum ortos post validos dolores ventris, etsi nullus, mercurius datus fuerit.

Arno 1752. coquus excellentissimi Comitis DEHN, Regis Daniæ apud Belg. fœderatos Ordines Legati, intemperanter vivens , per octiduum nauseas patitur, segnem alvum, anxietates, prostratum adpetitum, meque inconsulto sumit emeticum , quod potenter operatum, crescentibus anxietatibus & torminibus alvi. Sequenti mane 14. die Legatus me vocari iussit. Febris nonnulla aderat ; sed corpus plenum, ferocia dolorum inflammationem præfagiens, humores vino incensi, v. f. suadebant. Decoctum purgans præscriptum & enema, cataplasmate involutum totum abdomen. Quum repetita enemata nihil efficerent , vomitusque increbrescerent, anodynam misturam sub noctem dedi.

Post pessimam noctem enemata ea die quatuor injecta, purgantia data cum opio, scutum stomachicum opiatum, nihil opis adtulerunt. De nocte revomuit omnia : furibundum delirium ; totoque corpore adeo convulsus, ut, stupentibus omnibus, totus quantus in aëra sustolleretur. Accessit, postquam delirium cessaret, perfecta amaurosis, ut, ne admota quidem luce, vel
hilum

hilum videret. Sunt certe symptomata, quæ in pessima colica pictonum aliquando observavi, & quæ ab Auctoribus memorantur.

Quarta morbi die bina primo enemata injecta sunt datumque copiosum oleum amygdalinum cum opio. Vomitus hinc fere sedabatur, sed venter inmaniter doluit, nec ulla alvus; flatuum murmur in eo ingens. Hinc, GALENI consilio, cucurbita ventosa ingens umbilico adplicata; post quam convulsio tanta orta, ut vix tres fortissimi homines illum tenere & gubernare possent; toto corpore perque $\frac{1}{4}$ horæ durans, epilepsiæ instar desinens in somnum stertorosum, cum sudore algido, pulsu omni modo inæquali. Dum somnus ille fere apoplecticus finitus erat, denuo vehementer deliravit; dedi \mathfrak{z} ij. mercurii vivi: quo facto delirium mite fuit, ac tranquille deguit sine convulsione, somnisque brevibus interruptus. Verum nulla hucusque alvus, nulla urina. (*)

Quinta

(*) Ratio, cur dederim non ad libram, vel semilibram unica vice, ut quidam supra laudatorum auctorum, fuit, quod forte a tam ingenti copia præ frigore metuerem aliquantillum: 2) quia RIVERRIUS notavit, rem sibi successisse, dando \mathfrak{z} j. vel \mathfrak{z} ij.: etiam CL. SYLVIVS DE LE BOE, *Ideæ Prax. med. l. I. c. 15. §. 53.* eandem copiam testatur sufficere: 3) quia suspicio, ne mala, quæ post ileum solutum oriuntur, quandoque oriantur a mercurio; mala, inquam, nervorum, non absimilia iis, quibus adfliguntur, qui mercurio fodiendo, depurando, tractando victum quæritant. Certe minus hæc timenda habemus a parva, sed suffi-

Quinta die summo mane enema, ut & hora Ima & 5ta. Dedi tunc mercurii ℥iv ; sed noluit ultra ℥ij . sumere. Vomuit parum, tranquille transegit noctem; sub auroram denuo male habuit. Sexta die, quum nulla alvus esset, reliquas ℥ij . merc. bibit; unde quædam iterum tranquillitas & nonnulla transpiratio. Paulo post enema repetitum. Alvus copiosa tunc prodiit, sine mercurio; ut & repetito, trihorio post, enemate, alvus modica absque mercurio. Trihorio post idem contigit ab enemate; doloribus interim crudelissimis natis. Balneo calido emollienti insedit, ad jugulum fere, per $\frac{3}{4}$ horæ. — Alimenti porro toto morbi tempore ne vel hilum sumere voluit, præter frigidam cerevisiam; quam, si guttatim biberet, non revomuit. Quartum enema purgans datum; unde alvus soluta quidem, sed sine mercurio; soluta alvo enema totum oleosum injectum est, & oleum cum opio bibendum datum.

Septima die morbi, post tolerabiliorem noctem, enema injectum; unde fæces multæ & prima demum vice pars prodiit mercurii. Prima adhuc enemata sine mercurio. — Octava die, post enema, iterum mercurii pars; mens bona & quidam appetitus, bonus pulsus. — Nona die alvus prima vice sponte soluta est, cum maxima mercurii parte, non albi, naturalis, sed nigricantis atque corrofi quasi, nec tam facile in se
con-

sufficiente quantitate, quam a maxima. Dixi quidem mox, forte a doloribus violentissimis manere adfectos nervos, non a mercurio: sed, si possumus minori copia idem efficere, quam majori, cur rem dubii exitus vellemus periclitari? æ H.

confluentis. Diebus aliquot deinceps examinata alvus nil dedit ultra mercurii.

Corollaria hinc quædam deduco :

1) Colicam, procul dubio olim curabiliorem, in-tempestivo emetico transiisse in ileum.

2) Optima remedia, sine intermissione fere renovata & variata, per totos quinque dies quovis caruisse successu ; ita, ut morbus indies ferocior redderetur : ergo morbum esse tremendum, formidandum.

3) Cucurbitam pessimos effectus habuisse propter vehementissimas convulsiones, posthac illico sequuta : indicio, quod aliquando optima remedia, in desperatissimis morbis, vel nullos, vel pravos fortiantur effectus.

4) Convulsionem hanc veram epilepsiam fuisse totius corporis, terminatam in apoplecticum ronchum.

5) Gravissimum ecquidem morbum etiam ideo fuisse, quod omnis simul urinæ excretio impediretur : unde videtur tumor abdominis tantus fuisse, ut etiam renes, vel ureteres compresserit.

6) Mercurium a principio aliquos bonos effectus dedisse, post singulam dosin aliquod sedamen adferentem ; licet alvum nullam. Videtur suo pondere motus convulsivos ventriculi, & etiam superiorum intestinorum, sedâsse.

7) Quamvis mercurius sedamen adtulerit dolorum, & vomituum, quatuor tamen posthac enemata data fue-
re, sine ullis excrementis, sine ullo mercurio ; argumento, obicem fuisse pertinacissimum ; ut mercurius, quamvis suo pondere jam ventriculum & intestina superiora tranquilliora redderet, tamen per obicem obstantem nondum potuerit penetrare.

8) Quater demum alvum solutam esse, quandoque copiose citra ullum mercurium : argumento, quod vis
mer-

mercurii gravitaverit in compactas fæces, sed easdem non penetraverit, (nec sese subducere potuerit parietem internum tubi intestinalis inter, ac eum arctissime replentem, obpilantem fæculatam materiem): licet enim fæces liquidæ prodirent, id enemata lecerant. Sed semper compacta moles hærebat, ad quam enemata pervenire non poterant & supra quam hærebat mercurius: ille enim non prodiit, nisi in quinta alvi dejectione. Quin & per vices exiens ostendit, sese variis in locis impedimenta nactum esse in descensu.

9) Præstare forsitan, hoc remedium dare maturius, quam ego in meo, aut HOFFMANNUS in suis binis casibus, illud dederimus. Si enim mali quidquam facere non possit, cur non instituitur maturius, antequam homo ad mortis fere limina ductus sit? Sed in ejusmodi drasticis remediis Practici solent meticulosiores esse; ut raro dent, nisi tentatis incassum aliis. Tamen si res mihi rescicienda foret, citius darem.

10) Amaurosin hic natam esse, quæ potissimum convulsioni adscribenda. Videmus rem eandem quandoque in colica pictonum, dum validæ illæ torturæ & convulsionες diu obtinent. Vidit egregius HALLERUS natam ex convulsivo singultu, per dies durante. Verum amaurosin talem HALLERUS non formidabat, utpote nervis agitatæ ortam; (uti & nonnunquam ab effectu venenorum adsumtorum orta); spe fretus, fore, ut pacatis nervis cessaret denuo amaurosis; id quod & probavit eventus. Etiam quos ego vidi amaurosi adiectos a colica pictonum, huncque pariter, de quo nunc ago, coquum, cessante malo in ventre convulsivo, liberatos ab amaurosi vidi.

Tandem sæpe patuit a posteriori, cur omnia talia molimina sint inutilia. 1) Volvulus, sive intusceptio, potest esse tam magna & obfirmata, ut iners sit
in

in illam mercurii pondus. Ita PARAROLUS *Pentec. I. obs. ult.* testatur, se in cadavere juvenis invenisse mercurium, hærentem ante susceptionis locum, quem reserare non potuit. Ita libra mercurii data homini, quem adfectum ileo nato ex obpilantibus intestinum mes-pilorum scrupulis antea dictum fuit; inventa illa supra locum obstructum ulnæ distantia a cæco.

2) SYLVII sententia est, mercurium non solvere posse susceptionem superioris intestini in inferiorem; sed quidem inferioris in superiorem.

3) Ileum ortum a vitiosa degeneratione intestini, post abscessus, aut aliunde nata, nulla remedia solvere possunt: ut vidimus in nosocomio in illo homine, qui iliacus periit, constricto intestino colo non procul a recto; probabiliter a prægresso abscessu, & nunc fere concreto.

Addamus modo, sumto mercurio posse inperari ægro ex consilio HOFFMANNI, ut aliquamdiu decumbat in latus dextrum; quo pronior sit in intestina transitus: tum, ut posthac, si vires ferant, levem ambulationem aut unctionem instituat; ut labile metallum suum iter citius perficiat: quod consilium in meo ægro sequi non potui, quia delirans, convulsus, furibundus.

Atque hæc sufficiant de cura per mercurium. Reliqua nunc absolvamus, quæ ad curam ilei pertinent.

HIPPOCRATES, *l. 3. de morb.*, laudat follem fabrillem, ano adaptandum, eoque flatum in ventrem immittendum, qui angustata ab inflammatione intestina dilatet. RIVERIUS idem auxilium commendat ad ileum, natum non tantum ex intestinorum contorsione, sed etiam ad eum, qui fiat ex obstructione gravi & contumaci; „ quia, ait, dilatando intestina obstructionem solvit “ *v. Prax. med. l. X. c. 2.* Prosequitur autem

his

his verbis: „ AMATUS LUSITANUS, *curat. ult. cent.* I. testatur, se iliacum desperatum hoc remedio curasse: tum etiam EPIPHANIUS FERDINANDUS in *Hist. med. hist.* 74. refert, Neapoli filium Joannis ALTIMARI, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca fere peribat, hoc eodem remedio ex orci faucibus fuisse revocatum. “

Alia occasione scitis me Vobis narrasse, quod in Belgio austriaco *sacerdos empiricus* esset, qui hac ratione plures in Brabantia in alvo obstinatissima percuravisset.

COELIUS AURELIANUS quidem, *acut. morb. l. 3. c. 17. art. 156.*; Edit. AMMAN. *c. n. ab ALMELOV.*, invehitur maxime, pro more suo, in HIPPOCRATEM, quod tale consilium dederit, quod vocat consilium maximi peccati; quia aër frigore noxius esset in intestinis. Bene respondet RIVERIUS, *l. c.*, si quis timeret, ne aër noceret frigore, sollem impleat juxta focum, ubi aër calet: deinde, si æstas est, non multum differet aër externus a calore humano; præterquam, quod frigus aëris forte non noceat, ut mox patebit.

Nescimus, quid aliquando aër vi & iteratis conatibus inmissus possit, dilatando valvulam dictam BAUHINI: forte vi & copia adactus extendit ita cæcum, ut circulus ille etiam extendatur, unde nascuntur valvulæ binæ; si ille circulus multum extendatur, duarum valvularum ora non amplius se tangunt, & aër, ante in sacco cæci compressus, & calore nitens expandi, vi irruit in ileum intestinum, agens violente in locum obstructum ibidemque constrictum intestinum ita expandit, ut materies a ventriculo ad anum transeat. Præterea PEYERUS in *Parerg. anat.* vidit in laceffitis ranis susceptiones nasci easque restituta intestinorum actione

denuo solvi. Sic aër copiosus & vi irruens potest forte etiam, expandendo intestinum, susceptionem solvere.

Tandem, ut in desperatis fit, deventum est ad auxilium incertissimum & crudele: nempe aperto abdomine gyros omnes intestinorum pervolvere, locum susceptionis quærere, eamque solvere. Immo COELIUS AURELIANUS narrat, l. 3. acut. c. 17. PRAXAGORAM consuluisse, ut perscissis intestinis stercora eximerentur & intestina consuerentur (*). Sæculo elapso BARBETTE etiam in volvulo aperturam abdominis consuluit; *Anat. pract.* l. 4. c. I.

Cl. MANGETUS in *adnotat. ad sepulchret.* BONETTI, T. II. p. 228., Baronissam a LANTI narrat sic in vita servatam fuisse a juniore castrensi Chirurgo.

Cel. OOSTERDYK-SCACHT, venerandus meus in praxi medica Professor, sæpius nobis narravit varias audacesque curas Cl. Ant. NUCKRI, in Anatomicis notis, Leydensis itidem Professoris, interque illas quoque, NUCKIUM, suum Professore, aperto abdomine quinquagenariæ mulieris intestina evolvisse, morbum solvisse feminamque hanc ultra 20 deinceps annos superstitem fuisse.

Verum 1) difficile sæpe est, volvulum invenire; 2) si concrevit, non est facile, illum solvere; 3) si causa alia est, v. g. scirrhus, cancer, coarctatio invinci-

(*) VOSSIUS COELIUM vixisse putat primo sæculo sub TRAJANO & HADRIANO, una cum SORANO; quia laudare solet, ex quibus profecit, nec laudat GALENUM. Tamen barbaries, quibus scatent hi libri, potius ad V. sæculum videtur hunc Auctorem referre. de H.

vincibilis, non poterit solvi. Hinc crudelis operatio raro suadebitur. Si tamen æger velit, poliet institui. — CELSUS *l. 7. c. 16.* loquens de consuendo intestino crasso vulnerato, „ latius, inquit, intestinum sui potest: non, quod certa fiducia sit, sed quod dubia spes certa desperatione sit potior, interdum enim glutinatur. “ Idem de hac ultima cura dici potest. — Certe, si aliquis talis audax adfuisset Chirurgus, ut ille, de quo MANGĒTUS, quando dives ille civis Antverpiensis, ileo laborans, octoginta mille florenos offerret illi, qui se curare posset, crudeli tali cura aperto intestino, exentis facibus obturantibus, curam talem instituere potuisset: est HELMONTIUS, qui hanc refert historiam, *l. de flatibus §. 30.*

De cura per aquam frigidam jam dixi quædam in curatione colicæ. Plura videri possunt apud HOFFMANNUM: *Med. rat. syst. T. IV. part. 2.* Miram curam ibidem in *observ. 4. & 5.* habet. „ In regionibus præcalidis, inquit, in Italia & præsertim Romæ, item in Hungaria, superiori Austria, Moravia, ob abusum vini generosi, sanguineæ & biliosæ colicæ frequentiores sunt. Neque ibi datur ad eas tollendas, præter usum refrigerantium, & præsertim aquæ frigidæ, præsidium facile convenientius & efficacius; & ob hanc rationem non modo AMATUS, sed & ZACUTUS, *Lusitanus*, colicam a bile factam aquæ frigidæ potu & nive curatam meminerunt. “ Citat dein exempla multa ex *volum. A. N. C.*, addit demum: „ vidi quoque in paralyti ab eadem causa exorta, balnea paullo frigidiora, plus efficaciæ, quam calida præstitisse — In paralyti certe velle laxas fibras calida aqua curare, stultum esset. “

Narrat deinde *l. c.* HOFFMANNUS historiam feminæ, quæ ex mensibus vehementi terrore subpressis pateretur sanguineam colicam pertinacissimam, cui ipse cum egregio viro NABOTH adfuerit. Curata illa est, prius aliis incassum tentatis, duobus cyathis frigida aquæ, sæpius de die sumtis, tecto bene corpore pedibusque. Largus sudor, placidus somnus, dolorum cessatio inde orta est; v. plura in *Comment. Ill. BAR. ad §. 964.*

Quid ad omnia hæc dicam? Fallacia si remedia sint, ignominia mortis in nos cadit: adeoque circumspicte agendum. Sunt etiam colici dolores, ita gelida curati, multum differentes adhuc ab ileo, in quo causa hæret pertinacissime: quamvis in meo ægro per mercurium curato constiterit, frigida cerevisiæ, guttatim sumtæ, usum per totum morbum malum exitum non habuisse.

In desperatissimis casibus monendi forent homines, curam talem admodum dubiam superesse, parum spei dare, tamen quandoque juvisse: si nolint admittere, satisfecimus: si velint, præmonuimus illos incertitudinis, certæ mortis cæterum gnaros.

Monendi adhuc estis, ut in clysmatum usu habeatis aliquam prudentiam. Cogitate, quæso, situm naturalem ventriculi: 1) maxima sui parte ab hepate incumbente tegitur: 2) lien illi a sinistris incumbit: 3) adumbit pancreati: 4) colon fundum ejus tangit. Consideremus nunc capacitatem naturalem coli & recti, quæ forte cum toto cæco possit capere duas mensuras. In colo & sacco cæci fæces sunt ac aër. Hic nunc enemata inmittimus. Si illa tota exeant, aut sola, aut quibusdam excrementis mista, spatium est, ut novum enema injici possit. Verum, pono hominem vel retinere enema, vel mediam ejus partem, tertiamve dimit-

dimittere & tamen novum injici : nonne evidenter patet, extendi hinc multum crassa intestina posse : & si magis magisque interceptus inter varia enemata & sterora aër rareſcat calore corporis, poſſitque in ſpatium 16plo majus expandi ; nonne turgens vehementer colon premet flexu ſiniſtro lienem & ſic ventriculum ? Nonne colon tumens hepar premet verſus diaphragma & ventriculum ? Immo colon, naturaliter ventriculum adtingens, nonne tumefcens ventriculum conprimet & irritabit, ut jam homini vomitus fiat indefinens. Et quod plus eſt, nonne colon & cæci ſaccus vehementer diſtenta, non magis conprimunt inteſtina tenuia, adeoque & locum principaliter adfectum ?

Tandem, quod in hernia Vos monui, repetam : vane exſultare nos quandoque alvo prodeunte in ileo : nam 1) poteſt prodire, vi violenta enematum ſuperante motum perifalticum inverſum, infra locum obſtrictum : 2) a laxitate & reſolutione gangrænosa inteſtinorum. Utroque in caſu nil juvat : nam in ultimo, mors adeſt præ foribus : in primo, cauſa morbi proxima eadem manet : in eo caſu remiſſio ſymptomatum debet nos certiores reddere. Hinc fieri poteſt, ut cauſa proxima ſæpe a morte non inveniat : ſi v. g. coarctatio, inflammatio, vel ſpasmus adfuerit ; vel a fæce indurata ſi in gangræna omnia laxantur, homo alvum deponet quandoque brevi ante mortem : tunc in cadavere poteſt jam abeſſe illa cauſa, quæ ileum ſecerat. Certe, ſi fæces ex colo ore prodeant, oportet, ut obex, antea hærens in ileo inteſtino v. g., ſit ſolutus ; alioqui non poſſunt ore evomi fæces, aut enemata. — HIPPOCR. *de morb. l. 3.* ait : „ ſi, remiſſo volvulo, febris illum prehenderit, desperatus eſt, fortassis enim ſoluta alvus inferior interficiet. “ Quia a ſpſmo inflammatio, ab hac gangræna : ſi tunc alvus

ponitur, notat mortua intestina omnia dimittere. Unde bene BAGLIVIVS, *Prax. med.* l. I., Gravi iliaco si superveniat alvi fluxus, paucis post horis morietur; nam sphacelata sunt omnia, hinc lethalis fluxus; & si iliaco tumor ventris veniat, & flatus copiosi pedendo exeant, brevi morietur. “ Quæso, velitis legere pulcerrimum *cap.* 41. l. 2. N. TULPII, quo exemplo confirmat lethalitatem a tali alvo.

(Adhibuerunt etiam in ileo aurum fulminans; inducti ad hoc consilium, quum præparatum hoc, expositum calori, vi maxima in subjecta sibi agat, fore, ut etiam in intestinis fæces tubum obsruentes loco pellat. Verumenimvero, & multum erratum fuit in analogia hac formanda; & alia longe ratio est, auri fulminantis ficci & in aëre libero experimentis subjecti: præterea, etsi daremus, aurum fulminans unquam vim suam in intestinis etiam exercere potuisse; an præstat ileo mori, an ob displosa, vi pseudoremedii, denum intestina?)

Sequuntur discutiendi nonnulli HIPPOCRATIS, de ileo agentes *aphorismi*.

Aph. 3—22. „ Autumno.... ἐίλεσι, volvuli. “ In *dysenteria* & *lienteria* explicavi hunc aphor.: constitit ibidem, HIPPOCRATEM hic recensere morbos, quatenus orirentur ex incrassatis & exassatis æstivo calore humoribus & ingurgitatione fructuum horræorum. Ergo ileus facile potuit tunc crebrius ab illo observatus esse. Crassi humores implent ventriculi & intestinorum vasa; perspiratio impedita autumnali frigore; fructuum horræorum actio flatulenta & acris, apta nata sunt generando ileo.

Aph. 6—44. „ Quibus ex stranguria ileus supervenit, in septem diebus pereunt, nisi, febris superveniente, urina fluxerit. “ RIVERIUS, *Prax. med.* l. IO.

c. 2. „ Si stranguria, inquit, fiat ab humoribus crassis & pituitosis, qui etiam magna copia in intestinis & in venis redundant; superveniente febre, possunt illi concoqui, liquari, attenuari, ac per urinam excerni: unde solutio ilei contingit. Licet GALENUS in *Comment. huj. aphor.* se ignorare adserat, quæ HIPPOCRATES dixit in hoc aphorismo, eaque & ratione & experientia confirmari non posse. — Videamus, an melius hic honorem HIPPOCRATIS tueri possimus, quam GALENUS.

Loquitur HIPPOCR. hic tantum de unica ilei specie, quæ stranguriæ supervenit. Stranguria aliquando oritur a rebus abundantibus gas sylvestri, a cerevisia v. g. in actu fermentationis clausa, subpressa. Sed ab eadem causa oritur colica flatulenta; quæ, si non curetur, potest in ileum mutari.

Igitur, si ex stranguria, tali ex causa orta, nascatur quoque ileus, denotatur præsentia magnæ hujus acredinis in corpore copię, binas has notabiles excretorias vias adficientis. Talis ileus diu non potest durare, quia aer ille elasticus inclusus & acer continuo augetur, expanditur calore; ita, ut inflammatio magna oriatur & ab extensione vasorum intestinalium, & ab impedita primum secretione, deinde etiam excretionem, urinæ. Nam, si stranguria duret, vesica inpletur, ureteres non possunt se evacuare in plenam vesicam, replentur pelves & comprimuntur renes. Hinc & renes inflammari necesse est, & acre lixivium urinosum, in sanguine manens, brevi producit ex acrimonia febrem inflammatoriam. Porro talis febris diu durare non potest; nam, quia peracuta est, terminabitur intra 7 dies. — Sed, si tamen contingeret, ut ante 7. diem, vel circa, morbifica, inflammatoria materies febrilis sanguinis concoqueretur, solveretur & vi atque copia

ab inflammatis tum renibus, tum intestinis, intra massam sanguineam adsumeretur; tunc vesica urinaria, ureteres, intestina, inflammatione liberata, patula demum fierent & patulis his factis partibus, solutisque acrimoniæ spasmis, sanguis, materia morbi cocta onustus, potest se per arterias renales iterum expedire ab illa: si jam copiosa sit talis urina, poterit saluari per urinam crisi omnis vis morbi auferri.

(Longam sat denuo subjungit expositioni huic recapitulationem HAENIUS; quam, quum aut dicta jam, aut dicenda, maximam partem contineat, omitendam tuto censui.)

Aph. 7—10. „ Ab ileo vomitus, aut singultus, aut convulsio, aut delirium, malum. “ Explicui in *vomitu*; repetam quantum huc spectat. Mirabile videtur, magnum virum dicere, vomitum ab ileo malum esse, quum nos, secundum datam ilei definitionem, ignoremus ileum, cui vomitus non adsit. Sed respondeo, nos definivisse ileum, dum omnibus conspicuis signis plane sit palpabilis; HIPPOCRATEM vero, pro stupenda sua sagacitate, ileum hic considerare, dum in incunabulis adhuc hæret; necdum præsentibus signis illis, quibus nos indigemus, ut præsentem definiamus. Consueverat ille, intentus in omnia, ex mali primordiis naturam morbi conjecturare notareque symptomata omnia, quibusadolescere soleat, & veros genuinosque demum morbi referre characteres.

Considerans igitur rem a principio, novit, quid primum observaretur in ileo, antequam vomeret homo. Tunc omnia signa colicæ clausæ dolentissimæ aderant. Sed, cur tunc non potius dixit: „ si colica in vomitum prorumpens ileus fiat, malum? “ Colicæ nomen & distinctionem eo tempore nondum inventam fuisse, Vobis in explicanda colica dixi: adeoque ilei generali

rali notione omnia conclusit, eumque morbum a primo gradu in ultimum descripsit, ac e singulo gradu adscensionis augmentum discriminis cecinit vates.

Si ergo ileus in principio, colica clausa, ad vomitus devenerit, *malum*; quia jam incipit motus peristalticus inverti. Si dein accedat singultus, denotat, inversum peristalticum motum jam materiem acrem, putridam trussisse ad ventriculum; qua irritatus ille mox in consensum rapiat diaphragma & musc. abdominales, ut nascatur singultus. Si tertio convulsio in aliis corporis partibus accesserit, signum est, convulsionem ventriculi & diaphragmatis in singultu jam motu convulsivo nervos octavi paris & intercostalis ad sensorium commune usque adfecisse; ita, ut a turbato illo sensorio communi turbatissimus fiat spirituum ad alias corporis partes adfluxus. Si jam quarto delirium oriatur, designat hoc, vel inedia diuturna deficere ultimum illud reficiens, nutriens, quo æquabilis spirituum secretio in cerebro fieret; unde delirium fit a *νερεαγγεία*: vel designat, convulsioni præcordiorum ad sensorium commune delata, totum cerebrum turbari & hinc nasci delirium: vel designat, violentia vomituum sanguinem raptum ad cerebrum, ut toties observavimus, obprimere cerebrum in aliquibus partibus, in aliis tanto inpetuosius fluere: vel denique notat, jam talem natam acrimoniam, ut cerebri tenella stamina destruantur.

Est certe alia causa lethalior alia: tamen in ægro meo coquo, cujus antea data historia, omnia hæc signa mala adfuere; nec tamen interiit. Quare HIPPOCRATES quoque in *aph. hoc* dixit, non *absolute lethale*, sed *κακὸν, male*.

§. 817. *Si autem generatio in intestina lædiur*
Ec. — — — 1) ICTERUS ; v. in hunc locum com-
mentaria Haeniana in Tractatu de vermibus intestino-
rum & ictero, Tomo secundo adnexo, p. 151.

2) CACHEXIA BILIOSA, (v. l. c. p. 152.)

3) CALCULUS, quem Chemia detexit corpus
 compositum esse ex volatili spiritu, sale, oleo, & ex
 terra hæc excipiente, certo modo unitis, & secundum
 HALES aëre copioso. Non eadem principiorum pro-
 portione omnes in corpore humano reperiendi calculi
 constant. Notavimus enim alibi, calculos inventos
 esse saltem 25 variis in humano corpore locis. Sed
 alio atque alio in loco friabiliore. Urina constans
 maxime principiis oleosis & salinis, quia est lixivium
 universale sanguinem abluens a nocituris oleis & sali-
 bus, quoque habet calculos inresolubiliores. Bilis qui-
 dem iisdem, sed minus copiosis, principiis conflata,
 dat calculos minus inresolubiles; glandulæ pulmona-
 les, minus habentes oleorum saliumque, magis fragiles;
 colli & linguæ calculi fragilissimi. Sed sunt tamen in
 systemate bilioso frequentissimi, numerosissimi. (*)

4)

(*) Circa totam hanc calculorum corporis humani,
 seu animalis potius, historiam physico-chemicam
 multa adeo forent adnotanda, ut omnino satius
 duxerim, ex meis nil prorsum, quam imperfecti
 quid, ex ingenti observatorum ac tentaminum syl-
 va hic addere. Instituta cum calculis, tum uri-
 nariæ, tum felleæ cystidis, experimenta, pecu-
 liari diatribe comprehensa emittam in lucem. Ob-
 servata autem practica in Celeb. Auctorum, tum

V. V.

4) GYPSUS HEPATIS est pollen ille, qui medio glutine adunatus fecisset calculum. Dubitatur sæpe, an subtilissima terra, sive arena, quæ in ictericis alvinis excretionibus redditur, sit fusus calculus, an talis pollen?

5) OBSTRUCTIONES. 6) EXCREMENTA ALVI ALBA &c. (v. l. c. p. 153.)

7) ADPETITUS DELETUS. 8) CIBORUM DIGESTIO IMPEDITA. 9) MISCELA IMPEDITA &c. (v. *Tractat. cit.* p. 152—155.)

10) TYMPANITIS: (quum pauca circa eam HAENIUS monuerit, inferere ea nunc lubet; utut quidem in *Tract. cit.* p. 156., reservare peculiari hydropis contemplationi voluerim.)

EN HAENIANUM *Commentarium*. — Occasione tympanitidis in nosocomio observatæ, statui, triplicem dari tympanitidem:

1) Ubi inter peritonæum & intestina cævum hoc totum aëre plenum. Ita observata res HELMONTIO; ita censent etiam: BALLONIUS, *Paradigm.* 141., VALLESIIUS *Comment. in lib. de viâ. acut. l. 4.*

2) Tympanitis in solis, mire extensis, intestinis obtinens. Ita HILDANUS *cent. 6. obs. 74.*, SMETIUS *Miscell. l. 7. § 10.*, PLATERUS *obs. p. 656.*, & maxime LITTRE in *Act. Acad. Sc. Paris.* 1713. Ita etiam vidimus in homine in nosocomio nostro mortuo.

3) Tympanitis ab aëre & aqua simul, in cavo ventre hospitantibus: adnotavit BONETUS *Tom. II.*

Se-

V. V. tum R. R., passim occurrunt scriptis: maxima exemplorum copia in SCHURIGII *Lithologia* poterit inveniri. de W.

Sepulchret. p. 440., TULPIUS, *Obs. lib. 2. c. 35.*
& passim omnes : ita & BOERHAAVII sententia erat.

Intelligimus porro, ubi bilis deficit, deesse primum instrumentum chylopoëseos, adeoque vitiata coctione prima, vitiari & reliquas. Unde sanguis iners, vappidus, non bonus nutritius, oritur. Si bilis intra sanguinem hæreat diu in ictero, sane corrumpit eum ac dissolvit, ut in aquam vertatur, (liquamen decompositum) eamque putridam. Si porro alicubi in cavis corporis effusa talis putrida aqua hæreat, poterit aër inde factitius generari & hinc non mirum, quod ex perforato abdomine etiam aqua cum aëre exeat. Si bilis deficiat, non stimulat intestina in contractionem, neque ad fæcum excretionem : fæces ergo in intestinis non stimulis adgregantur, putrent, aëra gignunt, inmaniterque extendunt intestina : ergo tympanitis triplex intelligitur hinc posse ac debere oriri.

(Hæc HAENIUS in ipso *textu Prælectionum*.

Adposuit autem secundis curis in margine sequentia ; quæ eo magis una cum prioribus addere volui, quum & ex cathedra utraque Vir CELEBERRIMUS protulerit ; sententiam mutans, dum meliorem sese detexisse ratus foret ; nec, ut nonnulli adserere conabantur, per omnia semel susceptæ abs discrimine tenax. —) De tympanitide, ait, *v. Rat. med. alt. c. 5. p. 4. c. 3.* Vix exempla adsunt, quæ aëra in cavo abdomine demonstrant : neque vaporem. Exempla contraria multa sunt, quæ in dilatatis intestinis extensionem ab aëre doceant, & quæ aut aëra, aut vaporem in cavo ventre docerent, (*) ut *Paradigma*

141.

(*) Inmutata reliqui verba AUCTORIS, etsi quidem nonnihil clarius poni potuissent. Sensus tamen adtendenti inde eruitur : exempla, quæ pro demon-

141. BALLONII; sed illud nihil demonstrat: nam tantum punctura ventris facta est. Quis jam scit, an non intestinum pertulerint, indeque (se) proripuerit aër? Idem verum de casu HELMONTII, *Tract de ignot. hydrope* §. 43--44. p. 494. &c. „Vir quidam, suasu Medentium, paracentesin a latere umbilici sustinens, qui hydropicus censebatur, utque aquam elicerent: me juvene spectante, extracto Chirurgi phlebotomo repente fidit abdomen, & quamprimum periit: editus autem flatus inmensè putridus & cadaver olebat.“ HELMONTIUS inde vult concludere, aërem non in cavis intestinis, sed in abdomine fuisse: sed, an intestina turgentissima non potuere lanceola pertundi? Immo vix potest aliter, ut Vos vidistis in cadavere aperiundo tympanitici: vix potest evitari. Certe, si HELMONTIUS cadaver aperuisset, rem aliter, ac putat, invenisset.

BAL-

monstratione aëris in ipso abdominis cavo adferri solent, non ejus esse naturæ, ut rem extra controversiam ponant. Legendum ergo fuisset: — — & *experimenta, quæ aut aëra, aut vaporem, in cavo ventre docerent, ut Paradigma 141. BALLONII, ea nihil demonstrant; nam in iis tantum punctura ventris facta est* &c. Sed correxit, quod hic simul monendum, in ipsa explicatione HAENIUS haud raro textum codicis, lentissime prælegere alioqui solitus: quod, verba *Celeb. Viri* adtenta mente excipiens, ruminans & cum codice jam conferens, eo certius scire ac adferre potero. *de W.*

BALLONIUS, *Paradigm.* 33. ait: „Filia Bartholomæi ROLAND ventris tormina quæstæ est: vomitiones assiduæ: dolor nulli cessit remedio. Dolore victa mortua est. Stylo abdomini inmissio, exiguo admodum foramine flatus erupit, & totum abdomen refedit.“ Videtur & casus fuisse, ut HELMONTII, a turgidis intestinis.

Tantum tympanitis in intestinis ab aëre invenitur, cum aqua in abdomine, ut sub finem anni elapsi intelleximus in illa femina, cujus granulofum hepar D. STÖRCK ad nos miserat. Sed tunc est morbus compositus; sive quod hydrops jam ante adfuerit, vel ex debilitate & defectu bilis natus esset. Plura de tympanitide v. in *Rat. med.* T. IV.

II) HYDROPS; mox explicui. RUYSCHIUS Anatomen describit hydropici, in qua invenit vesiculam felleam maximam, in cervice obturatam calculo, plenissimam vero inodora, insipida, bile: ita & BIANCHI. Bilem aquosam, seu potius pro bile aquam multam, in infantis, acido, pituita vitrea, & viridissimis excrementis laborantis & inde mortui, vesica fellea inveni, gustavi.

Id tamen sæpe fallit, v. *Rat. med.* P. 4. c. 3; ubi plura exempla colligo, coram Vobis in cadaveribus demonstrata. Postea adhuc bis vidimus in hepate post hydropem & tympanitidem bilem paucam quidem, sed profunde tinctam. Immo vidimus tympaniticam & hydropicam tribus septimanis ante mortem profunde ictericam factam.

Pro causa agnoscit plerumque hepatitis inflammationem, ut exposui; exsiccationem, ita, ut inpervia fiant vasa, subsistatque penitus bilis secretio; obstructionem; explicui. Humorūve ejus & abdominalium viscerum inspissationem quancunque: totus quippe venæ portarum
san-

sanguis, qui a ventriculo, pancreate, liene, mesenterio, omento, hæmorrhoidalibus, redux, si alicubi in viscere, ex quo oritur, inspissetur, vel in itinere; vel in his visceribus detineatur; vel etiam, si a vena portarum exceptus crassior sit, quam ut per ejus fines ad ultimos in hepate acinos perveniat, secretio bilis impedita est. Sin vero a spasmō, inflammatione, subpuratione, thlipsi, calculo, via bili in duodenum præclusa sit, ea in intestina non excernitur. (Circa causarum theoriam v. *Tract. cit. p. 119—150.* Operæ pretium videtur, ut hic pro condimento adferam ex *Codice* historiam sequentem, quam *Cel. DE HAEN* pro explicatione *textus Boerhaaviani*: „*Sunt denique venena icterum facientia*“ de quibus in *Tract. cit.* jam facta mentio, retulerat.)

Humana, inquit, inhumanitas clanculum novit talia parare venena, ut homo, inscius talia adsumens, languore diuturno miseram primo vitam ducat, (antequam enecetur). Pudet tam horrenda referre; unum sufficiet exemplum, quod verissimum. In vita *HEURNII*, primi in Medicina Professoris Leydensis, narratur, ictero laborasse Gubernatorem Provinciæ Ultrajectinæ, *Dominum DE NOORTCARMES*: consilium illum convocasse multorum in Belgio famosorum Medicorum; sed noluisse, consilium fieri una sedentibus Medicis & de morbo differentibus; sed ita, ut in privato cubiculo Gubernator singulos seorsim audiret differentes, a seniore incipiendo ad juniorem. Præcautum sese hac ratione confidebat fastum seniorum, junioribus dominantium; vel privata odia, & bonam rejicientia sententiam, quod prolata ab inimico esset; vel hominum, quibus volubilem linguam & vivum ingenium natura dedisset, aptitudinem, ad trahendos astute & veluti inscios in suam sententiam etiam tales, qui præ ipsis sap-

pe-

perent; unde tandem consilium formaretur, non quale ars in bonum ægri dictitaret, sed quale vel tyrannidi, vel astutiæ quorundam placeret. Igitur seorsim audivit seniore & sic perrexit ætatis ordine, donec ad juniorem deveniret, isque noster HEURNIUS erat. Lassus & defatigatus Gubernator a respondendo ad interrogata & ab audiendis orationibus pluribus plusquam cathedralibus, quas multi *Galenici* effutierant, juniorem HEURNIUM neglexit, nec rogatus respondit. HEURNIUS adstantibus Aulicis ait, se icterum natalem referre debere Italiæ, ex qua & jam recenter redux erat HEURNIUS, & in qua olim habitaverat Gubernator: *Italos* quippe venena habere, quibus iis, quos odio habent, icterum lentissimum, sed sensim lethalem, concitent; sibi que videri ex auditis ab Aulicis symptomatibus Gubernatoris, icterum talem esse. Obstupuit Gubernator, bene gnarus, rem ita esse, & valedicens reliquis Medicis, quod vitæ reliquum sibi supererat, id uni commendat HEURNIO. Quæsi in HEURNII operibus, an forte *Italorum* sui temporis venenum describeret, sed incassum. In genere tantum dicit, *Instit. Med. p. 274.*, „vel [denique icterus fit], ex veneno; uti ex usu aquæ stagnantis & viridis & morfu viperæ, ut adnotavit GALENUS, in servo Imperatoris evenisse.“

Icteri *curatio* pendet ab icteri variis causis. I) Causa erat inflammatio. Cura igitur inflammatoria per v. s., enemata, epithemata, medicamenta acida, saponacea, nitrosa, solventia. Juvant porro in recenti tali ictero inflammatorio herbæ dictæ saponacæ. (*)

Æ.

(*) Agrimonia, alchimilla, bellis pratensis, borrago, cichoreum, hedera terrestris, primula veris, pul-

℞. Taraxac. cum tot. ℥vj.

acetos. hortens.

endiv.

lactuc.

portulac. aa Miiij.

Ebulliant in f. q. aquæ per horam; colat. fortiter expressæ pint. iij. adde:

Syrup. fumar.

5 radic. aperient. aa ℥ij.

tart. vitriolat. ℥iſſ.

S. omni hora unc. iij., calide.

Si vero hepatitis talis, quæ icterum producit, aliquam viam adfectet, se evacuandi; tota icteri cura postulat, ut natura, quo vergat, eo ducatur.

I) Enim si alvus biliosa cum paucis cruore ante quartam diem, materies ergo, qualis initio omnium resolvendarum inflammationum, prodit; eo in casu epithematibus, clysmatibus, fomentis, potibus, victu, medicamentis, ea subministranda sunt, quæ diluant, resolvant, moveant, abstergant, leniter expellant, putredini biliosæ imprimis obsint. Decoctum mox præscriptum in hepatitide recenti, decocta parata ex omnibus herbis emollientibus & blandis fructibus horræis, hic juvabunt.

2) Si hepatitis & icterus solvatur urina multa, acris, crassa, rubra cum sedimento subalbo diu continuata, ante diem quartam; tunc Medici adponant fomenta

pulmonaria maculata, saponaria, scabiosa, tussilago, virga aurea, brassica rubra, chærophyl-
lum, cucumeres, scorzonera, valeriana pratensis.
de H.

menta renibus, peritonæo, hypogastrio; enemata blanda injici curent; decoctis in prioribus descriptis utantur; evitent sudores.

3) Hepatitis & icterus solvuntur quandoque oborto mitiori dolore lienis, antequam tamen signa ulla subpurationis adsint. Primo ab inflammato hepate viscera abdominalia, ad systema venæ portarum pertinentia, turgebant sanguine distendebanturque; quia non poterant se evacuare: præprimis vero lien, qui tam insignem venam ad hepar mittit. Jam ille, quia per venam non potest emittere, interea dum arteriosum sanguinem admittere cogitur, ita distenditur, ut sensus ejus modicus suffocetur penitus. At vero incipiente jam ægro conqueri, mitiorem sibi dolorem ad lienem nasci, signum est, transitum dari venoso lienis sanguini per hepar: resituentes porro se fibræ nimis distantæ dolent; ut in aliis quoque locis, sublata pressione fit. Eo in casu, præter dicta remedia, lieni & hepati bona inponenda fomenta.

Si 4) solvatur per hæmorrhagiam largam ex nare dextra, quod, cur & quomodo fiat; rationem minus adsequimur, etsi experientia conprobet; tunc pergendò iisdem medicamentis, fluor ille incipiens externa applicatione spongiæ aqua calida madidæ, interno vapore tepido aquoso nare excepto, adjuvandus est.

Si 5) per sudores, decocta similia juvant; vitando enemata, vitando cataplasmata & epithemata ad diuresin & addendo decoctis largam scorzonæræ copiam, corpore bene tecto.

6) Hepatis omnes morbi hæmorrhoidibus solvuntur sæpe.

Icterus natus a calculis vesicæ, solvunt herbæ saponacæ, salia neutra &c. &c., ut & reliquas hepatis & systematis venæ portarum obstructions. (*)

P 2

v. g.

(*) Utut proflent exempla, ubi omnia hæc diutissime largaque copia adhibita fuerint incassum, ne minimo inde nascente bono effectu; cystide, ejusve ductibus, post mortem inventis calculis ultra omnem fere fidem repletis, obstructis. Plantarum saponacearum, solventium viribus vias expediri posse prodituris calculis, admiserim; ipsos vero *illis* resolvi, decomponi posse calculos, vix crediderim; (etsi aliis methodis, inprimis ubi remediis adhibiti elementum quoddam, cum elemento calculi hoc vel illo majorem habet adfinitatem chemicam, quam quidem hoc habeat cum reliquis calculi constitutivis; nequaquam negarim) nec inter tot hunc in finem instituta tantumina ullum mihi hactenus exhibuit diacrisin vel urinariæ, vel biliferæ, cystidis calculorum jam natorum: alia enim res est, dum de præcavenda, illorum succorum ope, unione rudimentorum calculi agitur, ne veri, successu temporis nascantur calculi: tum quidem succorum talium viribus multum in humoribus animalibus emendari posse, haud omnino negandum. Liquida, quæ vera menstrua adpellari possent calculorum, maximam partem ob diversas rationes tuto exhiberi nequeunt: si exhibeantur; aut vim suam jam perdiderunt vix non ex integro, antequam ad lithophylacium adhuc deveniant; aut, si quid agant, non levia simul excitant incommoda, ut vix non optimum sit, illis

v. g. R. Rhei ʒiʒ.

sap. venet. ʒʒ.

ol. stillat. puriss. thereb. q. s.

M. fiant pil. gr. v.

Sumat

illis abstinuisse. Probe quidem scio, post usum remediorum talium haud raro prodiisse calculorum fragmina minora; tumque triumphum clamari ab illis, qui remedium tale ægro proposuerant; verum enimvero, cur non advertunt, calculos biliares haud raro esse friabilissimos; hinc sub itinere, quod, laxatis, aut lubricis redditis, viis, ex cystide fellea ad ipsum usque recti sphincterem emetiri debent, facillimo negotio in minora ramenta, quin decompositio accedat, disrumpi posse; uti, si comparatione hac uti liceat, durissimi siles adteruntur, minoresque redduntur in alveo fluminis, in tactu multiplicato solo, aqua non interrupto eos provolvante motu? Quod si remedio ulli vires manifestiores adhuc adtribuere vellem, *air* foret *fixus*, quum eo in meis tentaminibus talia effecta fuerint, quæ aliis omnibus negata erant. Fit tum vera decompositio calculi, elementorumque divulsio; quibusdam, uti videtur, cum substantia diacritica nova syncrifi junctis in corpus a priori sane diversissimum. Verumtamen nequaquam in mentem mihi veniet, ut illum ceu panchreston & catholicum lithiascos universæ prædicem menstruum; quum nimii sint casus, ubi vel ad sedem mali devenire, vel vim decomponentem exserere nequit; vel ubi ne quidem eum in auxilium licet vocare. Præterea, non eadem omnium

Sumat omni trihorio pilulas duas cum unc. iij. decocti sequentis :

℞. Recent. gramin. c. tot. ℥iſſ.

taraxac. c. tot. ℥j.

rad. cichor. ℥j.

tusa ebulliant in suff. quant. aq. commun. per $\frac{1}{2}$ hor ;
colaturæ prælo fortissime expressæ ℥ij. adde :

sal. polychrest. ℥ij.

syrup. fumar. ℥ij.

Hac via sæpe hepaticos & biliosos calculos solvimus: arenarum instar per alvum prodeunt. Incredibilem

P 3

lem

omnium calculorum origo, compositio, principia, principiorum synthesis ; hinc & non eadem in omnibus valet decomponendi methodus, aut menstruum. Vidi bonum successum ab aëre fixo, vidi in aliis & a salibus alkalinis &c. Vidi, & examinaui chemice, calculos felleos, qui vix non ex integro absolvebantur croco martis, cum pauco oleo animali, saleque saccharo lactis subanalogo, copiaque quadam aëris, cum reliquis nexi ac nectentis. Tentaminibus didicisse mihi videor, hominibus, qui ad lithiasin dispositionem, ut termino hoc utar, habent nonnihil manifestiorem, remediis martialibus abstinendum esse ; quum & in lotio, examini subjecto, calculosa inde aucta magis deprehenderim rudimenta : ferri calce magnam eorum constituyente partem. Sed hæc omnia in aliam differre cogor occasionem. de W.

lem arenæ copiam ita per alvum eduxi, ut icterus totus abiret. (*)

Notandum, præstare tale decoctum succis expressis: (**) nam, si post succos expressos coquatur residuum,

(*) Ait HELMONTIUS *Traët. de ignot. hydropes* §. 12., „Vidi insuper, quibus lenta febris ultimum diem clauserat, in quorum hepate lapilli succreverant, non tamen hydropem monstraverant. Boum hepati familiare, scatere lapillis, licet continuo pascantur gramine. Unde saltem didici, radices graminis nequaquam tollere obstructions hepatis.“ Male ratiocinatur; animalia non habent viscera similia: uni est venenum, quod alteri cibus. Aves rapaces carnibus victitant, aves domestici iis pereunt. Pſittacis (& plurimis aliis animalibus, v. *Pandectas meas medico-physicas* &c. §. 11. &c.) amygdalus amara venenum est: gramen potest homini obstructa solvere, & non solvere bovi, ob varia viscera & naturam. 2) Bovēs, in lithiasin proni, forte perirent, nisi gramine uterentur; unde in paucis calculos hepar habet. 3) Sufficit experientia nosse graminis utilitatem in hominibus, licet idem non præstaret in animalibus. de H.

(**) Attamen id non abs distinctione accipiendum; quum valeat in plantis, quorum actiuosa vis magis in fixa parte hæret: in aliis autem, vim præcipuam in volatili æthereo recludentibus, ignis actione plurimum ejus, vel omne fere, destruitur, fugetur. de W.

fiduum, habetur fere decoctum simile priori; nam omnis succus non exprimitur, & manet in massa, post succi expressionem, saponaceum quid & amari cans; ut decoctum æque fere bonum sit, quam si succo s non expressisses. Quod post talem decoctionem superest recentium herbarum, nil ultra virium habet.

Si renuant decocta

℞. Salis polychrest. ʒvj.

tart. vitriolat. ʒij.

S. omni trihorio scrupulum cum unc. iv. feri lactis.

Si ab hepate sensim obstructo icterus nascatur, similia solventia & lenes epigastrii frictiones conveniunt. Commendantur hic, etiam a magno SYDENHAMO, martialia: sed, si non solubilis admodum materies sit, mutatur obstructio in scirrhum indomabilem: quapropter non nimis, aut cito, aut incircumspecte, utamur Marte (quadrant & huc quodam sub respectu, quæ paullo ante circa usum ferri in lithiasi dixi): si vero, a paucis incipiendo, prægressis primo resolventibus, videamus naturam bene ferre, possumus sensim augere. Mars in substantia, in vinis medicatis, aquæ spadanæ, pyramontonæ &c. tunc conveniunt.

Ex textu nostro vidimus, bilis secretionem impediri & hepatis exsiccatione. Raro hæc cognoscitur: si signa adsint defectus bilis & simul totum corpus exsicceetur; sane concludi poterit, forte idem & in hepate fieri. Siqua medela supersit, ea est in impletionem vasorum per blanda alimenta & medicamenta, clysmata talia, humectationes totius corporis per blanda tepida, epithemata & balnea. (*)

P 4

Tan-

(*) Nob. D. STENGER ictero chronico & duro ac tumido hepate laborans, quum esset dudum multis

Tandem *textus* defectum bilis adscribit *in spissatis humoribus systematis venæ portarum*, unde bilis secernenda esset. Cognoscitur 1) omnibus signis, quibus bilis defectus cognoscitur; 2) tumore & gravitate ventris. Adtenuantia, saponacea tunc conveniunt.

R. Aloës lotæ ʒj.

sap. venet. ʒvj.

gumm. ammon. ʒiij.

thereb. q. s.

M. f. pil. gr. iv. Sumat quovis bihorio duas cum aquæ selteranæ unc. iij. lentæque adhibeantur frictions. Advertunt Auctores, defectum bilis cysticæ subpleri aloë; bilis hepaticæ, sapone veneto. Sic stimulus

tis septimanis usus variis, tum ecclesiastico agyræ famoso DETREPISE se commisit, & quinque septimanarum spatio in pessimum statum redigebatur. Concilium plurium Medicorum vocavit interque illos & me. Pro tumido hepate illud erat contractum & exsiccatum, ut & corpus universum: ictericus autem color profunde flavus: id Augusto mense. Primum dedimus ei pilulas ex sapone veneto, terra foliata tartari, gum. ammoniaco, mass. pil. Ruffi; cum decocto saturato graminis. Deinde, quum urina careret bile, color tamen ictericus adesset, dedimus ipsi pilulas, [quum alvus bona esset], sine mass. pil. Ruffi, decoctum anti-ictericum ex *Pharm. Vindob. p. 46*; aquas selteranas cum lacte copioso, frictione & equitatione quotidiana. Hac methodo adeo mutatus, ut mense Novembri icterus abfuerit, & iterum quædam torositas adfuerit, vires, sanitas. *de H.*

mulus fit in primis viis, dividuntur tenacia, fit melior chylus & vis horum medicamentorum, sanguinem ingressa, simul sensim sanguinem systematis venæ portarum adtenuat, solvit. (*)

Per Vos intelligitis, me in genere præscribere, quæ proficua medicamenta sunt; at vero Medici est, nosse, an, quo tempore ipsi talis morbus curandus datur, eodem præscriptæ herbæ proflent; alioqui se Pharmacopœis ridiculum præstaret; maxime si recentes præscriberet, quæ certis tantum anni temporibus recentes queant haberi. Hinc debet quisque in sua regione hoc examinare & notare. (*)

P 5

Huic

(*) Ad morbos hepatis aqua selterana, thermæ Carolinæ; & ubi viæ bene reſeratae sunt, tunc aquæ ferratae, non prius: martialia reddere inmedicabile malum possunt, si obstructio nimis firmata. Non est hic sequendus SYDENHAMUS. Frictiones summi usus hic; equitatio, vectio, ambulatio. *de H.*

(*) Frequentes occasiones sunt, in quibus Medicus, praxin nunc primum adgressurus, ejusmodi errores committere valet. Sic vidi formulas v. c. pilularum, ex quibus quodvis potius remedii genus, quam pilulas, parare potuisset Pharmacopœus, nisi, præscribente Medico peritior, pulveris cujusdam innocui additione miscelæ fluidæ eum conciliasset soliditatis gradum, ut inde formari demum possent globuli. — Alia vice talia præscribuntur, quæ, invicem mista vel ingratum adquirunt colorem, uti adstringentia cum vitriolo martiali; vel plane sese mutuo decomponunt, uti v. c. acidum

Huic paragrapho de morbis hepaticis agenti com-
mode subjunguntur *Aphorismi* de morbis hepaticis.

Aph. 5—58. „ Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus subpuratis stranguria supervenit : hepati autem inflammato singultus. “

Aph.

dum vitriolicum superadditum misturæ, nitrum tenenti, quod peccatum, legibus doctrinæ chemicæ adeo manifeste repugnans, ac alibi jam notatum, tamen plus una vice commissum scio. — Sed & attendere debet Medicus, an non remedium, quod præscribit, ab ipsa morbum excitante causâ adfici, atque tum vel scopo minus satisfacere, vel plane nova incommoda excitare queat. Sic sæpenumero solutio mercurii sublimati corrosivi symptomata iniqua excitavit, quod præscriptum fuerit, ut simul lactis quædam copia superpotetur, in ventriculo coagulanda & ob colostrum natum anxietates, vomitiones &c. productura. Tutius etiam eandem ob rationem, ubi venenum acre corpori ingestum fuerit, præscribetur, ut, præcipue sub initium, jura pingua, olea recentia, mucilaginesque majori copia adsumantur, quam ut lac vocetur in auxilium : in colostrum id abire poterit, eoque venenum retineri potius eo diutius in ventriculo ac intestinis, quam hebes reddi ac domari, e. s. p. Patet inde satis, quam multum errent, qui generalium quorundam præceptorum notitia obiter instructi ægrorum curationes adgredi audent agyræ; dum omni passu occurrunt, quæ summam requiri prudentiam, specialiumque observationum scientiam, evincunt. *de W.*

Aph. 7—17. „ Ab hepatis inflammatione singultus, malum: “

Videtur HIPPOCR. hic a viscerum aliorum cum aliis connexionem inevitabilem sympathiam deducere. In viris vesicæ collum cohæret cum intestino recto, in feminis uterus cum recto & cum vesica. : Si ergo intestinum rectum in viris, uterus ejusque vagina in feminis, inflammetur, quid naturale magis, quam vesicæ collum irritari & inflammari; quæ causa proxima stranguriæ. Itidem, si renes subpurati sint, etiam pus illud, vel acre factum in renibus, vel stagnatione acre factum in vesica, rodit, inflammat cervicem, quæ sic inflammatione tumens stranguriam facit.

H. par vero insigniter inflammatum fit tumidissimum ac ponderosum (*); unde pondere suo detrahit diaphragma, consequenter distrahit œsophagi fibras. Porro
vidi-

(*) Singulare id imprimis in hepate vi fabricæ, est augmentum & magnitudinis & ponderis; tum ex morbosa causa, tum polychylia, ut sic dicam, in homine ex æquo oriturum. Ponderis augmentum excedens in scriptis Observatorum variis locis occurrit. — Palati gratia animalia nonnulla priscis jam temporibus saginata fuerunt, eo imprimis fine, ut hepar in illis redderetur solito multo majus: anseres præcipue huic operationi adhibiti, uti patet ex noto illo versu EPIGRAMMATOGRAPHI:

„ Adspice quam tumeat jecur anseris, anseremajus. “

Ait *Cel. H. SANDER* in egregio libro: über Natur und Religion &c. 2. St. S. 25. Die Leber

vidimus, causam singultus esse unam hanc œsophagi fibrarum distractionem : nam mox novo influxu spirituum restituunt se, momento post iterum distrahuntur, &c.

Etiam inflammatum sinistra parte hepar ventriculi deprimit : ergo elongantur iterum distrahunturque fibræ œsophagææ : ergo iterum causa singultus.

Singultus autem non adest in omni hepatis inflammatione ; sed, quando adest, malum esse ait HIPPOCRATES ; denotat enim magnam inflammationem & creat symptoma, quod nervos totius corporis mire exagitat efficitque violentum hepatis reciprocum motum, inpedientem, ne benigne resolvatur ejus inflammatio. Hinc subpuratio metuenda, sæpe adeo funesta, hepatis.

Aph. 7—45. „ Qui ad hepar subpuratum uruntur, aut secantur, si quidem purum pus effluat & album, superstites evadunt : ipsis enim pus est in tunica. Si vero effluat, velut amurca pereunt. “

V. V. Methodus erat, aperire cauterio, vel accensis aliis rebus, vel ferro, apostemata. Ignis in ejusmodi, multisque aliis casibus, usus hodieum vulgatissimus in Asia tota, ut & in Africa. PROSPERI ALPINI scriptis id de Aegyptiis constat : Itineratores omnes scribunt idem de Asiaticis : V. KÆMPFERUM in *Hist. Japoniæ*.

He-

Leber kann vermöge ihres Gewebes bey vielen Thieren sehr groß werden. Gänse, die lange Gerstenschrot und Rudeln fressen, bekommen zuletzt eine fast vier Pfund schwere Leber. V. & Berlin. Samml. Th. III. S. 398. de W.)

Hepar vero uritur, vel secatur, quando ejus externa membrana concrevit cum peritonæo, ut in omnibus inflammationibus viscerum fit; pereunte illo rore, qui alias impedit concretiones. Facta tali concretionem pus facile sua, etsi levi, acrimonia, erodit membranam communem, ex membrana hepatis & peritonæo factam & ita tumorem facit externum in epigastrio. Si jam talis tumor aperiatur igne ferrove, pus album exit, vel amurca.

Etenim, si inflammatio & subpuratio occupet membranam externam hepatis, inque ejus determinetur substantia; vel si occupet folliculum & extendendo illum pus crescat in magnam molem, tunc illud continetur peculiari tunica. Si vero ipsum parenchyma hepatis; ipsa vasa ejus diversi generis cum sua substantia cellulosa inflammantur, & subpurentur, pus illud dispersum hæret, & omnia vicina adficiens, magnam hepatis partem occupat, adfluitque forte sanguis ex systemate venæ portarum bili parandæ destinatus per erosa vasa ad idem illud pus.

Hinc intelligitur, pro vario, quo colligitur, loco, pus varium esse, & quidem inensum a se differre.

Si igitur, apertura facta igne, vel ferro, pus album laudabile prodit; signum est, non consumi totum hepatis parenchyma, sed pus illud in membrana, circumdante se, collectum esse; ita, ut evacuato eo reliquum hepar bonum sit: hinc spes recuperandæ sanitatis adest.

Si autem pus ichorosum, amurcosum instar fæcum olei, prodeat, ipsum hepar eroditur, exeditur, consumitur, excavatur; inutile fit ad bilis secretionem & putredine brevi peribit. Hinc non juvantur apertura illi homines. In *Actis Ac. chir. Reg. Paris.* multa pul-
cerri-

cerrimaque habentur circa ejusmodi operationes ; ubi etiam cautelæ indicantur ; ne aperiantur pro hepatis abscessibus, qui a tumente bilis vesica extrorsum tumores adpareant.

Forte putabit quisquam, hominem tamen victurum misere, etsi bonum pus prodeat, quum hepar maneat adcretum peritonæo. Verum, facilius videntur homines tolerare tales adcrectiones, quam putamus ; si consideremus, vix cadavera aperiri, quin pulmonum aliqua, & fortis quidem sæpe, adcretio ad pleuram cernatur ; dum interea homines illi pulmone adfecti in vita non visi erant ; quanto facilius hoc ferent in hepate, quod certe tanta explicabilitate haud indiget, quam pulmo ?

Aph. 7—55. „ Quibus hepar aqua repletum, ad omentum eruperit, [ad omentum fissum fuerit] his venter aqua repletur & moriuntur. “

Aphorismus hic admodum difficilis est explicatu, & torfit commentatores omnes. HOLLERIUS, LIBAUTIUS, SENNERTUS, HEURNIUS, de GORTER, varias explicationes dedere, quæ tamen difficultatem non expédiant. Alii enim putant, ex hepate hydro-pico aquam retrogrado motu per venam portarum & per venas referentes ab omento sanguinem versus hepar, pergere versus omentum, ibi transsudare & replere marsupialem omenti saccum. Verum, inter centum & plures, hydropicorum anatomicas sectiones, quas apud Auctores patienter exquisivi, ne vel unus quidem invenitur hydrops, ita exacte comparatus. Alii Auctores omenti in hoc aphorismo explicationem ne tangunt quidem (*). Neque videtur sensus esse HIP-

POCRATIS

(*) FICKIUS Jenæ med. Professor, in *Notis ad Aphorism. HIPPOCR.* hydropem posse marsupii omen

ΠΟΚΡΑΤΙΣ, ut designet hydropem epiploï, sed abdominis; *his venter, inquit, aqua repletur.* Conjecturando

omentum fieri statuit: ut autem id probet, adfert unum exemplum hominis, qui habuerit omentum scirrhum; alterum hominis, qui hydropem affectus sanatus fuerit. Problematicè autem rogat; „an ab omento“? Nec ille hoc novit nec nos. — *Lazarus RIVERIUS*, dictus *HIPPOCR. Gallicus*, ita quoque hunc aphorismum intelligit, ut aqua effusa expleat non omentum, sed abdominis cavitatem; quamquam revera cum cæteris præcipuam difficultatem prætereat, quam omenti mentio hic parit. — *DURETUS in HOLLERIUM l. 1. c. 39. p. 303.* ait: „scripsit *HIPPOCR. Aph. 7—55.* Quibus aqua repletum est *hepar, si in epiploon & abdomen eruptio fiat, his venter aqua repletur & intereunt*: intelligendum, si aqua hepatis membranis, tanquam ergastulis, conclusa fuerit. Facile in jecore gignuntur hydatides, pustulæ; quales cernuntur in ovibus jugulatis. Ruptis hydatidibus fit effluxio in epiploon, non in cavitatem intestinorum, sed in ventrem inferiorem, seu abdomen.“

Ut autem illa phrasis (V. V.) *eruperit ad omentum* nos non adficiat, consideremus modo, an secundum ideam suam de situ partium non bene ratiocinarentur. Ex V. V. quippe idea videtur ipsis, omentum tota texisse intestina. Nos, qui sæpissime homines aperuimus, pluries invenimus omentum vel parvum, vel nullum fere. Illi vero rarius aperi-
entes cadavera, quum viderant nonnunquam cadave-

rando igitur cum præcipuis HIPPOCRATIS *interpretibus* dico : hepar 1) hydropicum fieri potest maxime hydatidibus in sua tunica extrema enatis : 2) hepar habet viam multiplicem se exonerandi : α) per ductum communem ; β) per venam cavam ; γ) per externum abdomen , si prius concreverit cum peritonæo ; ut mox antea vidimus , hepar se pure suo expedire ; δ) rumpendo in cavum abdominis , versus omentum & reliqui abdominis viscera.

In

ra, quæ haberent totis intestinis a summo epigastrio ad usque infimum hypogastrium supratensum omentum quumque præterea ex paucis, quæ inciderant cadaveribus, vidissent aquam in hydrope mox sub inciso peritonæo ; concluderunt , aquam ex hepate rupto, non effundi ad intestina, sed ad omentum, i. e. inter omentum & peritonæum. Hinc CASTELLI in suo *Lexico medico*, in quo V. V. placita explicat, p. 36. ait : „ Ascites hydropis species est, in qua in membrana abdominis interiori, peritonæo græce dicta, aut potius inter peritonæum & omentum, humor aquosus, veluti in utre quodam, continetur.

Occasione sententiæ V. V. de catarrhis Vobis explicui *Aph.* de catarrhis, quos facile explicare erat in hac idea V. V. ; impossibile in vera Physiologia. Ita suadeo, in V. V. sententiis explicandis semper adtentum gerere animum ad ideam illorum physiologicam : tunc sane plura, aliter non intelligenda, capiemus. Nunquam aphorismos de utero & prægnantibus explicabimus, nisi prius V. V. theoriam, olim ita imperfectam, capiamus. *de H.*

In hoc ultimo casu effluvium perpetuum est lymphæ ; ita, ut *his venter aqua repleatur* ; unde cura nulla superest. Si enim aliquando, vel diuresi, vel catharsi, vel paracentesi, hæc aqua de corpore educeretur, scaturigo in hepate pergît semper aquam stillare ; præcipue, quum hepar tale plerumque scirrhum inveniatur. Causa ergo permanente, vires hominis pereunt & moritur.

§. 818. *Si autem lymphæ pancreatis, hepatis, intestinorum, læditur in sua confectioe, vel motu, oriuntur symptomata quam simillima recensitis §. 817. quin & causæ erunt similes.*

Toties enim jam vidimus, intestina, pancreas, aliaque abdominalia viscera laborare pro hepate. Igitur, si in his visceribus vitium, hepar non accipit sanguinem præparatum pro bile ; ergo bilis læditur confectio. Causæ hujus sunt, inflammationes horum viscerum, exsiccationes, inspissationes humorum. Ergo videtis, esse & causas fere similes, quæ bilis conficiendæ vel movendæ impedimenta erant, similesque inde nasci effectus. Per lympham hepatis (BOERHAAVIUS) credo intelligit bilem hepaticam.

§. 819. *Sanguinis in corde mutatio ejus est modo receptio, mora, expulsio : quæ, si nimis quoad motum, faciunt febres ardentes validas.*

Hucusque occupatus BOERHAAVIUS in recensendis symptomatibus adfectæ officinæ *chylopoieseos* : jam transit ad viscera, quæ *hæmatopoiesin* faciant.

Considerandus hic sanguis est 1) prout introeat sinus, auriculas, cava cordis ; 2) quatenus in cordis columnas insiliat ; 3) quatenus in corde dextro misceatur cum sanguine venoso cardiaco ; 4) quatenus iterum corde exsiliat, vi contrahentis se cor-

dis & columnarum. — Omnia hæc tam fulminea celeritate peraguntur, ut tempus vix advertatur. Tempus tamen totum nostræ mortalis vitæ hac continuata & composita actione transigitur. Requiritur autem, ut actio hæc inlibata perennet, cordis, auricularum, sinuum, valvularum, columnarum; constitutio bona, quoad fibras, & arterias, & venas, & nervos, sit. Labefactato horum vel minimo, cor in omnibus suis partibus & functionibus vacillat.

Quadruplex ille motus mox expositus vitatur 1) si fiat *nimius*: tunc enim per totum corpus acceleratur motus sanguinis; & quia ad capillaria vasa major resistentia, quam ut tam expedita ibidem fiat circulatio; hinc nascitur ibi quædam mora & motus augetur in interioribus liberioribus vasis. Atque hac ratione *febris* oritur; quæ, quo motus violentior, eo ardentior est; maxime, ubi aucto motu continuato sanguis nimium condensatus primo; dein, evanidis in auram aquosis, spirituosus, adtenuatur & acer fit. Medela est, ut motus inminuatur, ad justum moderamen ductus, generali lege omnium inflammationum; aut auctior motus vitam destruet.

*Sin rero remora longior vel expulsio languidior, tum fiunt languores, concretiones polyposæ, vel pituitosæ, frigus, leukophlegmatia, hydrops; atque pluri-
mi diverſi, hinc oriundi, morbi. Hic meretur expendi egregius LANCISIUS, Tract. de anevrysm. cord.*

Fiunt itaque 1) *languores*, quia circulus humorum tardior fit per totum corpus.

2) *Concretiones polyposæ*, a stagnatione sanguinis; qui, sibi commissus, solidescit. Toties enim advertimus, sanguinem nostrum inter solida rectius, quam inter fluida, recensendum esse eumque solo motu a concretionem impediri fluidumque manere. Mox igitur, ut
cordis

cordis motus lentescit, incipit ille sanguinis in soliditatem nixus duci in actum. Hinc tot polypi in vasibus prope cor; solidissimæ massæ, per annos in spiritu servandæ.

3) *Concretiones pituitosæ*; in his nempe hominibus, quorum sanguis minus globulosus est, ex obposito magis glutinosus, pituitosus. Auctior motus solus potuerat ex sanguine pituitoso bonum efficere sanguinem: jam vero in tali diathesi motus adhuc magis retardatus, concrefcere finit in massulas hanc pituitam.

4) *Frigus*; quia adtritum, motu inminuto, minuitur, minuitur & calor: quo calor minor, eo frigus majus: pars tandem partem pellere desinit.

5) *Leukophlegmatia, hydrops*: quia in vasa lateralia pulsi humores sunt, illi non propelluntur, sed hærent, stagnant; globuli tandem dissolvuntur, in vesiculas laterales adiposas depluunt & reddunt hominem vel tumore albo glutinoso, vel aquoso, turgidum. Efficitur porro hoc, etsi vesiculæ illæ laterales oleo adhuc plenæ; etenim illas aqua dilatat; quod ad oculum videmus in partibus torosis, haud ita pridem hydropse obsitis: dum incidimus illas, videmus pinguedinem non abivisse, sed vesiculas adluente aqua distentas fuisse; qua post sectionem defluente, manet torositas partis a pinguedine.

Si vero humores desinentes conpingi & e globulosa forma dissilientes, per arterias laxatas depluant in cava corporis, creant *hydropem*.

Viso corde, ut causa hæmatopoieseos & circuitus humorum vitiatorum, videndi sunt *pulmones*, qui sane huc multam quoque symbolam conferunt.

§. 820. *Actio læsa pulmonum &c.* Novistis, pulmonem, præter arteriam bronchiale, duplici vasorum genere gaudere, quorum utrumque diversam habeat functionem; ita tamen, ut utriusque functionis effectus alter alterius ope indigeat; alter alterum perficiat; altero languido sæpe & langueat alter: vasa sanguinea, inquam, & aërea.

Sanguinea sunt, arteria & venæ pulmonales, quæ arteria omnem sanguinem, quem cor dextrum pepulerat, excipit & per venas pulmonales cordi sinistro reddit. Pulmo excipit omnem sanguinem chylosum, inquilino mistum, eundemque demum cordi sinistro, bene compactum & homogeneum, reddit.

Sed habet præterea pulmo vasa alia, nempe aërea, quibus aërem excipiat expellatque: sunt rima glottidis, trachæa, bronchia. Igitur, si aër fluidus, elasticus, gravis, glottide in trachæam & bronchia admisus, inflat hos tubos, ramos, vesiculas; augebitur & orbicularis amplitudo & fistularum longitudo. Adurgent rami in angulos majores, lobi eriguntur. Vesiculæ pulmonales antea per complicationem figura planiores, jam in rotundiolem extenduntur; hinc spatia inter squamosa segmenta, ramos vesiculasve, augebuntur; puncta contactuum minuentur pro ratione ingressi tunc aëris; cuius quantitatem miro experimento docet corpus balneo insidens, aut efflatio ejusdem aëris in tale vas, quod barometro instructum sit.

Pulmonalis jam arteria, a primo ex corde ortu statim curvata, in innumerabiles ramos divisa, simul forte ibidem in arterias sanguiferas, seriferas, lymphiferas, omnium alibi reperiundarum serierum resoluta, cum asperæ art. ramis distributa, ultimis suis ramis [demonstrante MALPIGHIO, *Ep. I. 2. Tab. I. f. I. 2. 3.*] superficiem vesicularum reticulari opere coronat; spatia inter has media similiter occupat, quæ cellulosa spa-

spatia vocans, atque ibi infinitis anastomosibus arteriosis gaudens, in venas abit.

Quæ venæ, flexu illi, quem arteriæ habent, simili, tum decursu, textura, locoque, sanguinem illum, quem advexerat & mutaverat arteria pulmonalis quique vix permanentes secretiones passus erat; revehunt in venas pulmonales majores, in quatuor plerumque magnas venas, per has in sinum venosum pulmonalem, in auriculam deinde sinistram & cavum cordis sinistrum.

Ex qua pulmonum fabrica eorumque mutatione per aërem atque celeri trajectu tum sanguinis, tum chyli, intelligitur effectus in chyloso sanguine productus, actione nunc exposita respirationis.

(Sequuntur nunc in *codice HAENIANO* quædam considerationem physiologicam actionis pulmonum concernentia; omisi ea, quum in peculiari doctrina aliunde uberrime habeantur exposita.)

Qui actionem pulmonem (in Physiologicis traditam) considerat, unico intuitu videt, quæcunque ex vitiata eorum œconomia sequantur oportet.

Si violentior rapidiorque fiat motus sanguinus per arteriam pulmonalem, etiam celerior evadit motus respiratorius, ut sanguinem, velocius copiosiusque advectum, versus cor sinistrum propellat; oritura alioqui mox pulmonum inflammatione. Quamdiu æquivalet ille motus respiratorius motui sanguinis, *febris* oritur *universalis*; sed, si pulmo defatigatus non sufficiat illi motui obeundo, inflammatur *pulmo*.

Verum ex obposito, si motus sanguinis per arteriam pulmonalem fiat languidior, chylus haud ita mutatur, haud ita subigitur crudiorque manet; unde nec inde sanguis tam bonus paratur. Sanguis ergo minus compactus, crudo chylo onustus, minus nutrit. Si diu duret hic status, deest tandem sanguini plasticum illud

nutriens ; unde *cachexia* oritur , quæ est humorum prava commixtio : oritur *atrophia* , ubi scilicet corpus definit nutriri : oritur *phthisis*, eo, quod sanguis stagnet, lentus infarciat vasa lateralìa, obstructions creet & producat hoc modo *febrim lentam* ; quæ pedetentim *inflammationes* vix notabiles, vix cognitæ, deinde *subpurationes* lentas generet.

Cui ecquidem vitiorum catenæ producendæ unus pulmo semper in culpa non est. Musculi abdominales, vel diaphragma, vel pleura, vel costæ, vel musculi intercostales, vel musculi majores, qui costis adjacent, vel sternum, ejusque musculi, vel cartilagine costarum, quacunque ratione inflammata, obstructa, vulnerata, obrigescentia, ineptum reddunt pulmonem : immo vitiatam respirationem vidimus in illa Xantippa, quæ post choleram morbum hic interiit ; nempe a vitiata figura thoracis, cum optimo pulmone. (Miri hic sane nil est, & non adeo infrequenter ex male formata thoracis conpage ossea læsa magis minusve pulmonum actio : unde magna cura habenda parentibus, ne ancillæ aut arcte nimis adducant fascias, thoracem infantum cingentes ; aut ita gestent, ut thorace incumbant manui subpositæ ; quum sic flexilia tum plurimum adhuc ossa facillime formam nanciscantur malam, per omne reliquum vitæ tempus permanfuram, variaque producturam incommoda.)

Vitiatur quoque hæc actio cum optimo pulmone & thorace, dum hydrops, vel tympanites (vel ut in quibusdam rarioribus casibus, magnitudine excedens cor), vel obstructio notabilis, vel uterus gravidus diaphragma sursum premendo, cavitationem thoracis arctant.

Hinc, qui pulmoni medetur, ille hæc omnia dicta, (una cum quantitate & qualitate alimentorum, quibus

quibus respiratione laborans peccante usus fuit, aut utitur,) præ oculis habeat; ne, perversam viam ingressus, quandoque plus noceat, quam prosit.

Huc referantur omnes peripneumonix, pleuritides, pàraphrenitides, inflammationes, omnium dictarum partium. Huc referendi omnes illi morbi, qui debilem respirationem sequuntur, & a quibus innutritio, marcor, debilitas, leukophlegmatia, hydrops, phthisis, nascuntur.

§ 82I. *Secretionis urinæ læsæ &c.* Hæmatopœieticis visceribus explicatis *magnus* PRÆCEPTOR convertit sese ad uropœietica viscera; quæ quadam ratione ad hæmatopœietica pertinent, quia ab hoc sanguine, sic confecto, auferunt omne acre, oleosum, terreste, aquosum; quod noceret, si commistum maneret: hinc res summi sane in praxi momenti.

I) Recensenda venit ISCHURIA, (*) *nempe integra retentio urinæ*, nullo modo excretæ; cujus causa primaria:

I) *Plethora*; ut enim plethora omnia vasa, ita nunc præprimis inplet extenditque vasa arteriosa renum; unde fit, ut tubuli Belliniani non excipiant secretum a sanguine lotium: itidem potest inflammatio occupare ureteres, vesicam, urethram, dum nimia plethora harum partium vasa nimium infarciat; ita, ut quacunque demum causa sanguis velocius motus in hæc vasa, inflammationem producat.

Q 4

. Distin-

(*) *Ισχυρία*; ἰσχυρὴ, *urina*; ἰσχυρός, *validus, potens, firmus*. Minus adæquata significatione hunc morbum designavere V. V. *urina valida, firma*: an quia *urina valide firmeque retenta*? *de H.*

Distingunt Auctores in ischuriam *veram* & *spuri-
riam*. Sunt, qui hanc nunc recensitam *spuri-
am*, eam, quæ impediat plenam vesicam se evacuare, *veram* vo-
cent: alii, qui inflammatoriam *spuri-
am* adpellitent; aliam quamcunque *veram*.

Vera ischuria adest, ubi secretio deest; *spuria*; ubi excretio. Ergo, si secreta retardetur urina a calculis in pelvi, in uretere, in introitu ad vesicam, in vesica, in urethra; semper est ischuria spuria. — Prior periculosior; sed etiam spuria, si adeo alta, ut cathetere nequeat educi urina, est quoque periculi plena.

Quæritur, cur ischuria adfecto rene uno, inflam-
mato, alter ren non continuet urinæ secretionem; ut, si non æque copiose, saltem aliqua urina ex vesica prodeat? Immo, quum tot exemplis tum in hoc syste-
mate, tum in aliis visceribus pateat, una parte obstru-
cta alteram ejus defectum subplere; quæritur hinc, cur non æque fere copiosa urina prodeat, inflammato rene uno, per alterum liberiores?

Resp., nescimus, quid aliquando fiat; an nempe non sæpius ambo renes simul inflammentur in hac ischu-
riæ specie. Physiologice rem consideremus. Ex dia-
metro arteriarum renalium ingenti concludunt, illas
arterias $\frac{1}{8}$ sanguinis totius corporis excipere. Si jam
humores in homine adulto adeo subputentur copiosi,
ut spatio horæ unius, i. e. per 4000 pulsus, 100
uncia pertranseant per renes [v. HALLERUM in *Phy-
siologia*], non mirabimur, si unus ren non possit totam
illam copiam simul admittere, quam olim ambo: unde
obrutus, si non omni, majori longe tamen copia, ejus,
qui ad renem adfectum solebat pergere, obstruitur fa-
cile & inflammatur. Unde ergo sæpe uno rene inflam-
mato, alter quoque obstruitur, inflammatur. Apud

BONE-

BONETUM in *Med. Sept. l. 3. c. 20. p. 815.*, refertur, ischuriam hujus generis 17. die lethalem; ubi post mortem uterque ren adfectus inventus. Plurima ibidem habentur talia exempla. Hoc ita necessarium RIVERO visum fuit, ut *cap. de ischuria* neget, dari ischuriam ab adfecto uno rene, sed ab ambobus.

Attamen fatendum, apud BONETUM, aliosque Collectores casuum, dari multa admodum exempla lethalis ischuriæ, ubi unus modo ren, aut ureter, adfectus fuerit.

Hinc concludendum, altero rene adfecto, posse alterum distendi in suis arteriis ita, ut hæ amittentes plane tonum suum nequeant propellere sanguinem: unde suffocata ibidem circulatione urina non secernitur.

An rene uno inflammato alter spasmodice adficitur; ita, ut causa potius esset in nervis, quam arteriis querenda? Nervi renum parvi sunt, sed plexuosi decurrentes circumligant arterias renales. An igitur arteria una male in rene uno adfecta, nervi hi constringerent ramos alterius, ut sanguis vix penetrare per illas possit?

Spasmos posse constringere canales sat magnos, pluribus exemplis Vobis demonstravi alia occasione; adtuli exemplum juvenis epileptici, qui duobus abhinc annis œsophagi spasmo, deglutitionem omnino impediens, per 13 dies laborasset. — Sed in gravissimo spasmo hysterico, urina, spasmodice adfectis renibus, aquosa & copiosissima prodit: ergo fortissimus spasmus non facit ibi ischuriam.

An sanguine per renem unum inflammatum impedito infarcitur ren alter, ita, ut nil secernat? Sed cur tunc etiam non dolet, non inflammatur? Quotiesne etiam inventum, quod unus ren, aut ureter, calculo

tantum labore, dum interim ischuria toties in vita adfuisset.

Cæterum in oculorum inflammatione videmus, alterum sine altero raro diu adfici: an non simile quid in podagra, cheiragra &?

Verum præter omnes has causas adlatas in textu, necesse est, & aliam dare ex sequentibus observatis.

WILLIS *op. omn. in fol. edit. Venet. T. II. sect. 4. c. 3.*, agens de diabete & ischuria, priorem a nimia sanguinis dissolubilitate, alteram ab eodem nimis compacto, deducit. Tunc addit: „huc facit observatio anatomica super cadavere Rev. Episcopi Cestrensis nuper facta. Quum Inl. ille Dominus, diu calculosus, demum a subpressione urinæ diuturna fatum obierat, mox præsumebant omnes, lethi causam fuisse ureteres a lapide aut materia sabulosa penitus obturatos: attamen, disquisitione per anatomiam adcuratissimam adhibita, nulla omnino in ductibus istis obstructio, aut lotii impedimenta, deprehendi poterant. — Similem huic observationem anatomicam, haud pridem a se factam, retulit mihi Vir doctiss. D. D. LOVER [LOWERUS]: ubi nimirum ischuria lethalis nulla prorsus circa vias urinarias sui vestigia reliquerat, Hinc ut conjicere obvium sit, siquidem renes insuper facti tecti erant, morbi causam omnino in sanguinis concretionem & compactionem nimiam constituisse.“

Jacobus THEVART, magni BALLONII, interpretis HIPPOCRATIS dignissimi, pronepos, edidit opera BALLONII omnia, eisdem adjungens suos commentarios. In *T. I. p. 109. comment. in l. 2. epidem.* BALLONII hæc leguntur: „Duo insignes homines, Quæstor LE VEAU & D. MORLETUS Consul regius, a subpressione urinæ interierunt. Chirurgus, qui cadaver secuit, adfirmat, nihil commemoratu dignum reper-

pertum esse, [nisi quod caruncula in *D. LE VEAU* adesset] quod urinam subpressisset; & tamen Medici diureticis vehementissimis ægros valde exercuerunt. Immo *D. MORLETO* datæ potui cantharides: hinc gravissima & valde terrifica symptomata sequuta sunt.“

Daniel SENNERTUS ex *CARPO* & *JACOTIO* similes historias refert ischuriarum spuriarum cum integris renibus. *SCHENCKIUS* *T. 3., Obs. 100., p. 339.; edit. Friburg. 1596.*, casum habet filii *HENRICI* Saxoniae Ducis, anno duodecimo ætatis ischuria mortui, sine ulla guttula urinæ in vesica, cum bonis renibus & ureteribus: verum urinosus odor vomitu & in univsum corporis habitum se diffuderat. Habentur hujus rei exempla sufficientia apud eundem Auctorem.

Ex his omnibus exemplis colligimus, ischuriæ spuriae causam sæpe esse talem, quæ a morte nulla sui vestigia exhibeat. An, quod sanguis ita tenax & intime mistus, ut suam lympham & sales non dimittat? An, quia hæc sudore, aut alvo, per alias vias secedant? An spasmus constringit Bellinianas fistulas, ut lotium haud admittant? Non miremur, talia contingere hic loci, quum secretiones aliæ quandoque sic subsistant penitus. Nonne perspirabilis materies aliquando videtur a sanguine non secerni; dum, cute non prodiens, nulla alia via se exonerari manifestat? Sed nec inpune hoc ferunt homines; ut nec lymphæ urinosæ secretionis defectum.

Tum & obstructio a lapide, pituita, pure, thrombo, caruncula, apostemate, tumore.

Calculus igitur pelvin, aut ureterem, aut vesicæ collum obstruit; quod, quum sæpe in alterutro renum, aut ureterum, tantum observatum sit, ischuria sequente lethali; necesse est, iterum hic subponere spasmodicam adfectionem alterius sani, sive renis, sive ureteris.

Sed

Sed a spasmō renum &c. urina aquosa, copiosa; ut in hystericis, hypochondriacis: cur hic nulla? Vix comprehendimus rem; tamen a posteriori veram esse, novimus ex laudatis supra BONETI exemplis. Non adferam hic Vobis exempla inventorū in renibus & ureteribus calculorum, quum id doceat quotidiana experientia & apud BONETUM innumeræ instantiæ prostant.

Vidi sudasse multum Lithotomum, ut educeret ex vesica calculum prehensum, cathetere & ab ipso & ab aliis circumstantibus Chirurgis manifesto detectum. Re infecta Operator destitit. Vixit juvenis aliquot mensibus postea ac tandem obiit. Præsens vidi in cadavere, quod calculus hæreret in fine ureteris ad ipsam vesicam. Ureter ab illa parte continuo a calculo frictus, callosus admodum & crassus redditus erat; ita, ut pollicem caperet. Oportet, ut sæpe una extremitate emi-nerit intra cavam vesicam, & quando ita cathetere perceptus fuerit, extrahi non potuerit.

Pituita, in corporibus admodum glutinosis & lentis. Dum enim videmus, corpora illa externe tumore lento, pastaceo, turgere & obsideri; cogitamus facile, & in interioribus posse illa materia repleri. Pituitosus humor, vermis instar, sic secretus per urinam legitur. BALLON. *Paradigm.* 34. adnotavit sequentem casum. „ Dolebat sartor quidam, & subpressionem urinæ quamdam patiebatur. Erat autem pituita obstruens urethram, quæ id faciebat. Ille, dum niteretur acu pituitam aut inducere, aut educere, ea [acus] forte inacta isti pituitæ, introducta est. Tribus post annis eductus est a Lithotomo lapis: hic ista acu erat transfossus. Nunquid id miraculi instar est? “ (Foret, nisi exemplis non infrequentibus aliis constaret, non solum thrombulum sanguinis, pituitam firmiorem &c. in ipsa vesica antea hærentia, sed & varia corpora, extrinsecus

in-

infortunio, remedii loco, ludibrio, aut lascivia, per urethram in vesicam delata, basin, seu nucleum, præbuisse calculosæ materie, illa sensim sensimque incrustanti; ut demum magnus nonnunquam incretaret calculus; qui vel lithotomia, vel post mortem, exemptus, diffractus, inhærentia illa corpora exhibuit.)

Apud HOLLERIUM, *cap. de calc. vesicæ*, Advocatus non mejebat a pituita in vesica subcrescente. Alius intolerabili cruciatu pituitæ, quæ in crystallum concreverat, partes aliquot excernebat. Præses pituitam lentam, corruptam, magna quantitate mejebat.

GALENUS *l. 2. c. 5. de loc. adf. ait*, ubi renes in ureteres abeunt, sibi dolores obortos, ac si terebra perforarentur; suspicio calculi: vitream pituitam excrevit; sanatus est.

Secundum BALLON. *Paradigm. 156.*, idem, quod GALENO, domino cuidam contigit. „ Frustraque, ait, ei, tanquam calculoso, manum auxiliarem adhibebamus: nam post infinita prope remedia per penem frigidissima pituita, dolorem inferente, excreta convaluit.“

Pure, v. g. in renibus formato, spisso, & ita confertim per pelvim ducto, ut, tum copia, tum spissitudine ureterem obstruat: ut toties vidistis in calculosis. Potest enim vias claudere, ut sæpe factum in nostris: unde candelis, sive turundis, opem tulerunt. — Possumus tamen in his falli. HOLLERIUS *de calc. ves.* & BALLON. *Paradigm. 60.* „ Mulieri cum cruciatibus purulenta urina profluebat. Quarto post mense interiit. Duo calculi in corde cum multis abscessibus reperti. Renes erant integri & viæ urinariæ. Mirum, quî tantus dolor cruciaret.

Thrombo, sive coagulato sanguine, qui aliquando anastomosi, aut sæpe diabrosi in renibus aut ureteribus natus, viam obturat; sive in pelvi, sive in ureteribus, sive ad vesicæ collum. *Celeb. Leydenji Prof. DRELINCURTIO* sæpius ante mortem ope catheteris tales thrombi, vermium specie, educendi erant. Jurarent hi ægri, calculum sibi in vesica adesse, &, si jam procedere incipiat (thrombus) calculi instar (cui, ut supra monui, sæpius basin præbet), viam urinæ plane præcludit. Si in vesica jam hærent, cathetere sæpe deteguntur.

Caruncula, (*) *apostemate, tumore*. Lis coorta dudum inter Auctores siphyllicos, denturne in urethra carunculæ? Super hisce malis haud incongrue scripsit Parisiensis Chirurgus *DARAN*, *Traçt. gallic. de morb. urethræ*, multa bona observata practica continente & longe lateque de ischuria, ab hac causa oriunda, & curata, agente. Forte tota lis de nomine est. Caruncula enim vocari potest post male curatas, vel inveteratas, gonorrhæas, fungosum quid; quod alio atque alio tempore fungosius, sive humoribus turgentius, viam urinæ præcludat; humoribus minus adfluentibus minus turgens, transitum urinæ concedat. Id, ut credam, inducor, quia vidi, qui ischuria per dies laborarent, iterumque non laborarent; post semiannum iterum &c. Dum hi homines inmitterent per aliquot dies candelas dictas :

(*) *BALLON. Paradigm. 61. ., Mercatori, dysuriam patienti, signa omnia calculi. Secto non reperitur lapis: ad collum vesicæ caro concreverat; idoneis consumpta remediis convaleuit.* Observationem hanc in margine codicis *HÆNIUS* adtulit, *de W.*

dictas illius DARAN, videbatur sensim consumi id ob-
staculum iterque liberum pandi. Candelæ variæ ab ipso
sunt excogitatæ: aliæ enim dicuntur tantum viam pa-
tulam reddere; aliæ leniter, aliæ paullo fortius, consu-
munt partes excrecentes. Dudum constitit ex nuper-
rimis scriptis chirurgicis *eruditissimi* SHARP, constare
candelas illas ex antimonio crudo, mercurio & em-
plast. diachyl. c. gummi.; sed simul multa insunt, quæ
incognita erant.

Paucis septimanis, antequam Belgium reliqui, con-
tigit, ut famulus quidam ejusdem DARAN Hagam Ba-
tavorum adpellens, diceret, se casu nosse Magistri ar-
canum: contigisse enim, ut, dum ille in laboratorio
suo occupatus candelis præparandis esset, subito a vi-
ro nobili, ipsum consulturo, interpellaretur. Magi-
stro ergo subito ex laboratorio discedente, ex toga ce-
cidisse formulam, quam famulus illico adreptam scripto
mandavit, tumque eodem, quo ceciderat, loco repo-
suit. Sancte id adfirmavit ille Chirurgus, & juramento
confirmavit coram viro amplissimo Societatis Indiæ O-
rientalis Moderatore, sive Directore, a quo petebat
supremi Chirurgi munus in navi indica. Dedit vir
amplissimus ipsi hoc munus pro communicato hoc arca-
no, sed serio admonens, ut, si posthac illum fefellisset
falsoque jurasse constaret, in Indiis ipsis ut perjurus
puniretur. Iteravit juramentum & diris se devovit,
quibusvis, si fefellisset. Moderator ille vocavit mox
suum Chirurgum eique hoc scriptum dono dedit, a quo
Chirurgo ego id habeo.

C A N D E L A.

℞. Empl. diachyl. c. gum. ℥ij.
 ——— c. mercur.
 ——— sapon. aa ℥iij.
 ceræ flav. ℥v.
 picis nigræ ℥ij.
 resinæ ℥ij.
 axung. ℥iij.
 antim. crud. ℥ij.
 æthiop. min. ℥ij.
 lytharg. aur. ℥iij.
 merc. dulc. ℥℥.
 petrol.
 ol. hyperic. aa ℥ij.
 — guayac. ℥j.
 dissolut. mercur. spiritu nitri factæ ℥ij.
 M.

C A N D E L A.

℞. Emplastr. diachyl.
 ——— c. mercur. aa ℥iij.
 ceræ virg. ℥iv.
 ceruff. ℥ij.
 sapon. alb. ℥j.
 calc. viv.
 ol. chamom. aa ℥ij.
 — spicæ
 — guayac. aa ℥℥.
 cinnab. mercur. ℥ij.
 dissolut. merc. spir. nitri factæ ℥j.
 M.

SONDA.

S O N D A.

R. Emplast. diachyl.
 ——— diapalm.
 ceræ flav. aa ʒiij.
 sang. drac. ʒij.
 oc. cancr. præp. ʒj.
 minii
 emplast. diapomph. aa ʒij.
 bals. peruv. ʒj.
 ol. chamom. ʒij.
 — guayac. ʒj.
 bufon. ʒij.

M.

Liquefactis his sindonem, Taftas, inmittunt, in longas lacinias scissam, & ubi tepescit, convolvunt in turundæ speciem, variæ tum longitudinis aut crassitie. Primum plus, alterum minus mercurii habet; sed alterum plus rodit ob additam calcem vivam: tertium genus inservit tantum catheteris instar aperiendo.

Verrucæ venereæ, ut coronam glandis obsident, videntur aliquando urethræ internam superficiem, immo loca prope caput gallinaceum, occupare creareque ischuriam. Res fere conclamata aliquando, dum nulla ratione queant urinæ vel guttulam reddere. Tum summo sæpe cum dolore per catheterem, aut candelam, fit apertura. In his casibus candelæ utcumque corroden-tes juvant: sed an non metuendum, si agant corrodendo, ne etiam sanis partibus urethræ noceant? Sane nimium exsultanter DARAN gloriatur, quod non nisi adfectam partem adtingant; immo, quod ipse adfectus locus in candela extracta indicetur, pure adhærente; quod ridiculum: tum, quod candelam extrahendo pus in fine adfixum a canali tam angusto abstergi debeat; tum quod

sæpius contrarium præsens viderim. — Usus tamen, ut dixi, possunt habere; ut & quando ulcusculis venereis internis cicatrix dura insidet mejendique efficit difficultatem; optime tum duritiem consumunt. (*)

Sunt sane in lue venerea in his locis mala, tum polymorpha, tum formidanda; ut mirari juvet, adhuc dari, qui cum scortis rem habere ausint. Vidi viros venerabiles in senectute lugentes lubricas juventutis sordities, quibus effectum esset, ut post desperatas ferme ischurias, tandem ad collum vesicæ cathetere inducto abscessus rumperetur; qui incassum adhibitis famosissimorum per Europam virorum medelis ac specificis, perpetuo pus fuderit magnasque in mejendo creaverit difficultates. Immo visi sunt, qui exulcerata interna urethra præ doloribus urinam diu retinentes, posthac, dum reddituri eam essent, non possent; quod exulcerati parietes ad se invicem conglutinati essent; malum, ut intelligitis, difficulter dolorificeque curandum.

Quin apud eundem DARAN habentur exempla hominum, qui ab ischuria sæpius liberati per candelas, aut catheteres, demum ita concretas habuerint has partes, ut etiam nullis turundis, aut arte ulla, esset urethra aperiunda. His ergo necessario moriundum fuit. Quibusdam vitam servavit, pertundendo vesicam in perinaeo, ut in lithotomia; dum interea candelis suis
tempus

(*) Est cura similis illi, quam commendavere AMATUS LUSITANUS, SENNERTUS, FORESTUS &C. V SENNERTUM T. IV. p. 591.; FOREST. l. 25. obs. 10.: LUSITANI candelæ paratæ erant ex viridi æris, auripigmento, vitriolo, alumine, lithargyrio, ol. rosac., cera, resina. de H.

tempus haberet, consumendi id, quod concretionem faceret: vulnus enim lethale non esse, docet lithotomia; & vesica, ibi turgens, faciliat secretionem.

Alia causa sive ischuriæ, sive dysuriæ, aut stranguriæ, refertur a SENNERTO *vesicæ scabies*. Exempla non adfert, sed ut rem, quæ probatione non egeat, de ea scribit l. 3., part. 8., sect. 1., c. 6. (*) RUYSCIUS vero *obs. anatom.* 78. exemplum notissimum habet, figura delineatum: quæ nimirum scabies primo strangurias producit, & in qua vesicæ substantia ita increfcit, ut latum digitum æquet; „ex hoc adfectu scabioso, inquit, ortum quoque ducunt tumores, seu excrescentiæ glanduloso-carneæ, ex interiori vesicæ tunica propullulantes; quæ, si prope collum vesicæ hæreant, non raro ischuriam inducunt tantam, ut non nisi cathetere inserto lotium reddi possit.“ Porro talia corpora, ischuriam facientia in vesica scabiosa, referuntur *fig.* 62.

Alia iterum causa ischuriæ est pessimus mos, *urinam retinendi*; sive id fiat eo, quod verecundiæ, vel, ut olim in Judæo vidimus, superstitione, homo adducatur. Sæpe ita extenditur tunc vesica, ut fibræ vim amittant suam, se contrahendi; adeo ut, quidquid faciat homo postea, ne guttulam quidem ultra reddere possit. Cathetere quidem educitur urina & elevatur homo ad tempus; verum, quum vesica iners man-

R 2

serit,

(*) Nomen ipsum novum non est, quum HIPPOCR. ejus jam meminerit *Aph.* 4—77. „quibus in urina crassa existente, surfuracea, simul minguntur, iis vesica scabie laborat.“ Verum ut ischuriæ causam hic non recenset HIPPOCRATES. *de H.*

ferit, brevi iterum idem malum aderit; nisi tempestiva cura adhibeatur. (Quin gravius adhuc, nunc dicto, malum, ab retentione nimis protracta lotii, nasci potest, & natum fuit, vesicæ disruptio: id mortis causa fuit celeberrimi Astronomi TYCHONIS BRAHE; cui, cum *Imperatore* RUDOLPHO II. rheda vecto, urinamque urgentem summo nisu, ob nimiam sane verecundiam, retinenti, tandem cystis crepuit urinaria. Præceptores juventutis ac Pædotribas hac occasione culpæ omnino debeo, qui verberum conminatione prohibent, ne puerorum quisquam, urgente licet natura, palæstra litteraria exeat. Probe scio, quid in contrarium obponere queant: sed & atonias vesicæ, ischurias inmedicabiles, hernias, syncopes &c., inde ortas esse, adversus experientias tristes certasque ne mihi negare velint, talium rerum minus gnari, expeto.)

Apud WEPFERUM & præcipue apud BONETUM, plures aliæ causæ reperiuntur ischuriæ; nempe uterus lapide tumens; induratae & fere coagmentatae faeces in intestino recto collum vesicæ premente; dura corpora crescentia inter rectum & collum vesicæ &c. Apud BALLONIUM *T. I. p. 103.* culta nimium Venus, licet legitima, ita senem occidit ischuria: probat suam & observationem & sententiam auctoritate PARÆI. Huc etiam pertinentia exempla paullo post ex *Cel. RUTTY* & *BAGLIVIO* adducentur.

Quæritur: quamdiu homo vivere possit cum suppressione integræ urinæ?

Communis sententia fuit, non posse vivere homines; qui per 7 dies essent ischuriam passi, etiamsi, causa remota, mingerent; ob febrim accensam & natam putredinem. Ita diserte SENNERTUS *l. 3. p. 3. sect. 2.*

Historiæ autem fideliter adnotatæ Auctorum, vitam sat diu prolongatam ostendunt. BONETUS *Med. Sept. T. I. l. 3. p. 850*, refert homines tres ex *Ephem. N. C.*, quorum primus post ischuriam 15ta die demum mortuus est; altera post ischuriam 12 dierum fanata est; tertia per totos 22 dies ischuria laborans fanata revixit.

FORESTUS *l. 24. obs. 29.* testimonia adducit eorum, qui 17 diebus laborarunt ischuria, & tamen sanitati redditi sunt.

WINCKLERUS apud BONETUM *l. c.*, vitam redditam uni scribit post 11 dies, excretis tunc calculis: eidem sequenti anno ischuriam renatam per 13 dies durasse & vitam ademisse. Alius casus est apud BONETUM, ubi homo per aliquot annos supervixit, cui adfuerat ischuria 22 dierum. Refert, *p. 814.*, ischuriam 30 dierum.

Acta Parisina 1715 habent epistolam Medici Mantuani, in qua refertur, Religiosam per 40 dies urinofam vomuisse materiem, & nil e vesica misisse, nisi quotidie unc. j. ope catheteris. Curata sponte; bene valuit. Sesquimense elapso rediit ischuria, durans adhuc die 32., quo Medicus scribebat has litteras; finis observationis notatus non est.

Sunt tamen casus (nunc relati) rariores. TULPIUS adfirmat, vidisse se neminem, qui undecimum diem supervixerit. Ad 7. 5. 4. diem multi moriuntur. Mulier, quæ anno præterito prima in nosocomio nostro mortua fuit, septimo ischuriæ spurix die periit.

Ad curam accessuri, si catheter inductus non solvit bonam urinæ copiam, primo prognosin faciamus summi, quod instet, periculi; ut parcamus famæ nostræ & noscat æger ipse suum discrimen.

1) Ischuria a plethora suffocante vasa renalia, aut ureterum, aut colli vesicæ, curabitur cura generali plethoræ, eaque causa ischuriæ forte ex minus periculosioribus est: nam plethora soluta cito spes est, fore ut arteriæ renales depletæ minus premant bellinianas fistulas atque ita restituatur urinæ secretio.

2) Si ab inflammatione renum, ureterum, vesicæ, colli vesicæ, urethræ; cura inflammatoria instituenda omni modo, cum peculiari directione externorum remedium ad loca inflammata: clysmata sint assidua.

Morbus cito occidens sæpe gangræna, quando vesicæ excoriationes, aut ejus colli, aut urethræ, exulcerationes &c. in causa sunt. Cortex peruvianus cito dandus & pertinaciter. Sic *Speßtab.* HENTSCHEL servatus est: febris magna erat, continua, remittens.

3) Si adfectiones spasmodicæ, v. g. in muliere hysterica, ischuriam faciant; quies, aversio animi ab illo objecto, quod spasmos fecerit; fomenta emollientia & carminantia, enemata talia, misturæ antispasmodicæ, antihystericæ, oleosæ, paregoricæ, v. g.

℞ Aq. menth. ℥vj.

tinct. succin.

spir. c. c. aa. ℥ij.

syr diacod. ℥i℥.

ol. amygd. v. o. f. ℥ij.

M.

Sumat quovis bihorio cochlearia duo.

4) Si ischuria oriatur a causa illa, observata tantum cadaverum sectionibus; nempe, quod urina non videatur a sanguine secerni, sed intime eidem commista manere; ea, quum nos lateat, & sæpe sub specie aliarum causarum ludat, difficulter curabilis. Catheter immissus, & absentia tumoris supra pubem & ad perinæum, docebit spuriam esse. Cura cæterum evacuens

&

& refrigerans, quam plethora, cui forte adscribetur, suadet, prodesse poterit.

Sed si conjecturemus, quia signa aliarum causarum deficiunt, forte talem subesse causam; utique diuretica varia, quæ secretiones urinæ a sanguine copiosiores aliis in casibus faciunt, poterunt hic in usum vocari.

R. Aq.-gram.

— petrosel.

— fœnic. aa ʒiij.

syr. glycyrrhiz. ʒiʒ.

spir. sal. dulc. ʒiij.

M.

Sumat quavis hora cochlearia duo, superbibendo seri lactis frigidi ʒiij., cum regimine ad diuresin.

R. Cicer. rubr. ʒiij.

uvar. passar. ʒij.

ebull. in f. q. aq. per hor.

colaturæ pintæ adde

roob juniper. ʒiij.

spir. sulph. p. camp. gutt. xxx.

M.

Sumat quovis quadrante horæ 2 cochlearia.

R. Therebinth. ʒj.

glycyrrhiz. ras. q. f.

M. f. pil. gr. vj. Sumat quovis quadrante hora unam cum haustu vini junioris subacidi.

R. Milleped. vivor. ʒʒ.

vini alb. subacid. junior. ʒiv.

conterantur bene & linteo exprimantur. Sumat duo cochlearia quavis semihora.

(Nascitur ex hac unione species salis subammoniacalis, vegeto-animalis. Novi autem, eundem effectum obtineri posse, aut dando sal c. c. depuratum, unitum cum vino subacidulo; aut aliunde

notum fal medium, nascens ex connubio falis alkali volatilis cum aceto. Utrumque minus gustui aduersum succo illo conquassatorum millepedum cum vino misto.)

Glycyrrhizæ recens effossa radix hic quoque laudatur.

Ribesia nigra, si tempus sit, ut haberi possint, potenter ciere urinam videntur: sed recentes oportet habere; nam si in roob mutantur, periit omnis eorum virtus, & vix a roob ribesiorum rubrorum aut alborum differt hoc roob, nisi colore.

(Cient autem urinam roob spinæ cervinæ, ebulli, cynosbatos, ac inprimis sambuci: tantam vim urogogam inesse sambuco experimentis constitit, ut decoctum ligni, viridis inprimis, hæmaturiam demum excitaret. Ligni quoque juniperini decoctum, eleganter roseum, non ultimum inter diuretica locum promereri, non uno experimento didici. Sed de his in *Materia Medicæ* regno agendum)

TULPIUS diureticum potens retulit compositum ex vino malvatico cum semine urticæ.

Therebinthinata enemata injicere quoque iuvat, & oleo scorpionum, anethi, therebinthinæ, renes & pubem inungere.

5) Si ab hæmorrhoidibus; hirudines adplicentur & clysmata emollientia. V. MORGAGN. *Ep.* 41. N. II.

6) Si a lapide hærente in rene, pelvi, aut ureteribus, ischuria oriatur, id quod symptomata dolorum, vomitus, mictus cruentus (*) &c. docent; viæ maxime emolliendæ sunt; emol-

(*) Stupor & dolor cruris adfecti lateris aliquando discernit, dolorem a calculo esse; qui, in uretere

emollitæ 2. spasmis defendendæ. Oleosa magna copia ore sumta, ano inmissa, subinde opii granum sumtum, videntur profore. Cæterum, si vires permittant, v. s. maxime profunt. Est in nephritide, siue inflammatoria, siue calculosa, hoc maxime proficuum, quod, si dubitemus, utra adsit, cura per v. s., enemata, epithemata, oleosa, opiata utrique ex æquo profit. Et sane ratio dubitandi sæpe adest, quum viscerum vicinorum spasmi & convulsiones utramque comitentur: utrique enim dolores colici, vomitus &c. adsunt. Vomitus tales prodesse possunt, si calculus ex pelvi per ureterem incipiat prodire; perprimitur enim agitatione tanta. (Ast, si calculus major, extremitatibus adamantinis, scindentibus, aculeatis præditus sit, quales plures vidi & ipse possideo; tum motu & concussione emeseos eo fortius subinde incuneatur, quem transgressurus erat, ductui; adeo, ut hanc unice ob rationem emesin aliquando subsequatur hæmaturia ob disscissa & vulnerata ductus latera interna, eaque perreptantia vascula hæmatophora). Verum si spasmus, & maxime si inflammatio, renum adest, vomitus tales possunt eam augere. Jubet B. *cap. de Nephritide*, vomitus tales mellitis blandiores, mitiores, reddere; quo minus augeatur inflammatio.

Quodsi calculus noscatur ex mutatione dolorum & mutatione spurix ischuriæ in veram [id quod catheter docet] in vesicam descendisse, opera chirurgica

R 5

eum

tere detentus, psoam subiectum premit: si in rene, id non ita. *de H.*

eum educere præstaret (*). Verum, quamdiu id non fit oleosis & emollientibus multis vesica defendenda a calculi aspredine & adfrictu, ut & a putredine urinæ, quæ inhibetur circumquaque in calculum & novam advenientem urinam putredine inficit; & si ille, ad col-
lum

(*) Quando scimus calculi historiam a renibus in vesicam delabentis, certiores esse possumus: cæterum in hoc casu mirè valemus decipi. D. RUT-
TY, Anglus, haud ita pridem scripsit *Tractat. de viis urinæ*; in eo, *sect. 3. part. 2.* ait: „Præ-
cipue cognitio nostra nititur introductioni cathete-
ris in vesicam, aut digiti in anum. Vidi tamen,
catheterem fefellisse, occasione scirrhi, ita om-
nia calculi in vesica signa æmulantis, ut Lithoto-
mus plane falleretur. Est & similis observatio
apud BAGLIV. *L. I. c. 13. sect. 8.* Hæmorrhoi-
des fallere quoque possunt; licet minoribus sti-
pentur doloribus. Medicus BAMBER. casum ma-
xime notabilem nobis dedit, in quo magna quan-
titas substantiæ tophaceæ, quæ mihi videbantur
globuli esse induratorum excrementorum, in prin-
cipio coli, prope ilei insertionem, erat locata;
quæ premens rectum, ita symptomata calculi ve-
sicæ æmulabatur, ut sola mors potuerit rei veri-
tatem demonstrare. Hoc in casu impossibile erat,
ut non erraret vel dexterrimus Chirurgus: nam
induratisimæ illæ partes catheteri resistebant &
eundem sensum manui Chirurgi dabant, quem ve-
sicæ calculus; eratque sane faustum huic Chirur-
go, ut æger moreretur, antequam operatio in-
stitueretur. “ *de H.*

lum vesicæ hærens, ischuriam faceret, sæpe projecto corpore in lectum, clunibus elevatis, situ mutatur ita, ut urina transeat : cæteroqui catheterè removeatur. — Si ischuria a calculo jam presso intra urethram, cultro aperturam Chirurgus faciat .educatque.

7) Si a pituita, quam temperies, forte & pituita olim per urinam excreta, docent adesse, incidentia illa danda sunt remedia : aloë, myrrha, sapo venetus, sapo amygdalinus, terra foliata tartari ; v. g.

R. Mass. pil. Ruffi 3ß.

sap. venet. 3iij.

terr. fol. tart. 3ß.

thereb. q. f.

M. f. pil. gr. iv. Sumat omni hora iij., superbibendo haustum frigidum aquæ selteranæ cum lacte.

Salia alkalina cum vino acido hic etiam profunt. (Uti & salia media, quæ paullo ante, loco succi millepedum cum vino, proposui.)

8) Si a pure ; detergentia summa ; balsama omnia, maxime therebinthina ; glycyrrhiza recentissima ; aquæ spadane multo cum lacte epotæ, hic sunt salutatoria. Pus vero signa præcedentia inflammationis, vel & ipsum pus quandoque in urina deprehensum, manifestant : notandum imprimis huc faciens exemplum *vid.* apud TULPIUM l. 2. c. 53. ubi femina, sordido & acri vesicæ ulcere diu laborans, incassum adhibitis omnibus, & re pro conclamata jam habita, demum usu aquæ spadane curata fuit.

9) Thrombus, ischuriam faciens, oritur ex læsis vasis ab asperitate calculi. Remedium nullum, quam emollitio perpetua, thrombique nimis occludentis vesicæ orificium catheteris ope exitum facilitare.

10) Carunculas, verrucas internas, vidimus jam in præcedentibus, ab A. A. & R. R. inductis candelis sanari. Sæpe proficua fuit sequens medela :

R. Scammon. gr. xv.

turbith. min. gr. iv. v.

M. f. pulvis, ex aqua sumendus.

In spurio tractatu B. de L. v. narratur, strepitu insiluisse in matulam verrucas internas, sumto hoc remedio.

11) Scabies, incrassatio, innata tubercula, vesicæ, difficulter superanda. Neque enim talia tubercula, crescentia prope collum vesicæ, qualia loco antea citato RUYSCHIVS exhibuit, cathetere tam facile removenda sunt, quam calculus ; attamen conandum est prudenter, leviter remove. Cæterum oleosa, emollientia palliative prosunt. Forte & hic turbith minerale proficuum, ut in casu præcedente.

12) A nimia distensione nata ischuria, jam quoad curam tractata est supra.

13) Ischuriam natam vidimus ex separatione $\frac{2}{3}$ partium membranæ internæ vesicæ, ornatae vasis sanguineis &c. : ita, ut refert ROHAULTIUS in *Act. Acad. scient. Paris. 1714. p. 27. 28.*, membranæ hujus frustula fluctuantia & collo inhærentia impediverant urinæ transitum. Separatis sic tribus magnis laciniis urina libere fluxit. Sed debitis injectionibus ROHAULTIUS conatus est, vesicam internam curare. Curatus etiam homo est, superstite levi urinæ incontinentia.

Quam miranda aliquando proferat natura, ex TULPII *L. 2. c. 48.* patet. Eminxit amplam membranam mulier, obductam exilibus lapillis, sine ischuria. Contrarium ergo, quam in præcedenti, quid causæ ? Erat foramen in illa lapidescente membrana, quo iter urinæ concessum : quum vero non nisi summis doloribus vesica

hunc

hunc partum eniteretur, orta est urinæ incontinentia diuturna, remediis tandem nervos roborantibus curata.

Tamen addendum ad hæc omnia, renem, immo renes, calculo posse obsideri, citrà ullum omnino symptoma, durante tota hominis vita. BAGLIVIVS & OOSTERDYCK-SCACHT viderunt talia exempla, dum casu post mortem inveniebantur calculi renum.

Cel. OOSTERDYCK-SCACHT in Orat. 8. Febr. 1735. habita, ait : „ lapidem quatuor & quod excedit, uncias gravem in uretere, alium vero, ponderis unc. vij., sine doloris sensatione in vesica hæsisse, & mihi & pluribus aperta ostenderunt cadavera. “

BAGLIVIVS, *Prax. med. l. i. c. 9. „* Sunt, qui calculum habent in renibus, nec ullum iisdem dolorem parit : quod in duobus observavi, Bononiæ scilicet & Paravii; quorum cadaveribus dissectis ingentes calculos in renibus vidimus, nec ullis ante vexati fuerunt renum doloribus. “

HEURNIVS in *Edit. oper. FERNELII, p. 2. l. 6.* ex uno rene in cadavere eduxit 70 parvos lapillos, & ex alio 80, absque eo, quod unquam æger ulla nephritidis symptomata passus esset.

BONETUS, *Med. sept. l. 3. c. 6. sect. 25.* ex *Anton. de Pozzis* refert, ex utroque hominis rene calculos 6. unc. pondere eductos. Homo ille sitim inexplibilem passus fuerat, & urinam aquosam solebat dimittere. Cæterum mingeat copiose [ergo ob sitim enormem quum multum biberet, non est mirum, urinam aquosam fuisse] nunquam nephritidis symptomata erat passus, nec lumborum stuporem.

Quod etiam mirabile, RUTTY casum refert, visum ipsi GLISSONIO & CHAMBERLANO. Nobilis domicella post multa symptomata nephritica moritur : in utroque rene abscessus erat : sed in fundo ureteris, prope

pē vesicam, calculus longus, canalem in medio pervium habens, per quem urina poterat transire. Ergo videmus, hic plane miranda contingere.

HOLLERIUS, *c. de hydrope in schol.* ait: „ Domino CHARON, Abbati *sancti* PETRI, quum antea de renibus non conquereretur, febricula, infirmitas virium; inclinante ad exitum morbo venter inflatus, dolens, obtingit. Urina duos ante mortem dies subprimitur. Dissecto cadavere ren sinister totus absumptus repertus est; vomica plenus, quæ cruentam saniem reddidit: dexter vero ren calculo, ureterem obstruente, obfessus. “

(Citavit *Cel.* HAENIUS hic, quæ scripserat in *Rat. med. T. II.* de uva ursina in casu dubio, & certo, de calculo; ut. & de sapone veneto cum aqua calcis & lacte.)

Atque hæc de *ischuria*. *Aphorismi* HIPPOCRATIS hic explicandi essent; verum absolvam primo omnes urinæ morbos, ut melius intelligantur.

§. 822. 2do est DYSURIA nimirum urinæ excretio cum molestia, conatu, aut dolore; cujus species STRANGURIA, ubi habetur stillatim; cum sensu ardoris, emissum lotium.

Differentia igitur, quod in *dysuria* homines quidem cum molestia, aut dolore, mingere debeant, mingant tamen; in *stranguria* vero urina cum molestissimo ardore summisque anxietatibus, guttatim modo prodeat.

Causa utriusque mali multiplex: nempe acrimonia, imprimis recentis, fermentantis, cerevisiæ aut vini; vel etiam fæcum utriusque. Essetne ergo gas sylvestre HELMONTII, quod hanc scenam luderet? Videretur, nisi alia observata nos in aliam sententiam abducerent. Videamus phænomena exacte, ab his fermentantibus orta!

Multos

Multos homines nosco, qui ferant inculpate cerevisiam; verum, si duplicis generis cerevisiam bibant, veterem alteram, alteram recentem, ut in symposiis populorum septentrionalium fit, stranguriam pessimam patiantur. In Hollandia, nisi in epulis, minus vini bibitur, plus cerevisiæ; aquam bibit nemo, nisi mendicus. Hinc fit, ut sæpe diversi generis cerevisias in cavea habeant, ut aliam post aliam bibant ad mensam. Tunc multi habent stranguriam. Ego nunquam potui recentem & veterem bibere, quin stranguriam paterer, innocue cæterum bibens veterem solam, vel solam recentem: hanc tamen ultimam parcius debebam bibere, aut levem incipientis stranguriæ insultum persentiscere incipiebam: stranguriæ autem illæ oriebantur, si recens primo, dein vetus, aut vice versa, epota esset.

Habent porro populi septentrionales hac de causa varia remedia parata, ut illico levamen accipiant. Solent ribesia nigra æstate colligere & in lagenis, vel doiliis, spiritu juniperi plenis, servare: si tunc cochleare tantum sumant hujus spiritus, illico juvantur. Spiritus juniperi quoque bonus, sed haud tam cito juvans. Quosdam juvat nux moschata mansa; alios lapis cancror: alios frigida, vel calida, aqua copiose epota.

Videmus igitur 1) a cerevisia aut vino recenti, fermentante hæc symptomata oriri.

2) Oriri eadem a cerevisia mutata.

3) Curari eosdem homines quoque diureticis, absorbentibusque & aquosis.

4) Curari sæpe illos illico; ita, ut vix pauca momenta intercurrant inter adsumtum remedium & insigne levamen.

5) Homines tamen illos posse impune multum acetii aliaque acria sumere; nec stranguriam pati unquam

a copioso esu horræorum fructuum, unde gas sylvestre nascitur.

Fateor, me minus rationem capere horum phænomenorum. Si a gas sylvestri, cur minus stranguria fit a recenti cerevisia sola epota, quam si eodem tempore simul bibatur vetus : plus enim gas sylvestris in recenti, quam in vetere, erit ? Cur homines adeo in stranguriam ab hac causa faciles, non habent a copiosis horræis fructibus ? Cur a fœcibus vini, aut cerevisiæ, dum potus turbidus epotatur, oritur stranguria, in quibus gas non adest ? Cur vero remedia diuretica, cur absorbentia, statim illam stranguriam curant ? Cur & a vinis acidis antiquis non fit stranguria ? Cur homines acidis copiosis usi non habent illam ?

Si quis ob omnes has difficultates potius inclinet in sententiam hanc, qua statuitur cerevisia acescens, facile in acidum versa, hos dolores creare ; explicet ille, quomodo in corpore putridos humores habente stranguria ab hac causa oriatur ; ut præsens vidi ? Et quis in corpore acido non laborante statuatur acidum tam acre in sanguine, ut jam cum urina inde secretum, adhuc auferret mucum vesicæ illamque irritaret ? Immo, si acidum in viis primis & in sanguine ; absorbentia illo essent saturatissima, antequam ad vesicam pervenissent : ergo, saturata jam in primis viis, non possunt absorbere acidum in vesica ; & cur acida fortiora sumunt, sine stranguria ?

Est ergo quid ἀκρυπτον in omnibus hisce : videntur tamen omnia remedia ut diuretica agere. Dicetis, hæc forte de ribellis nigris, de baccis juniperi, de nuce moschata dici potest ; at vero, quomodo lapides cancrorum & alia absorbentia, agerent ut diuretica ?

Resp.

Resp. Absorbentia cum acidis mista revera sunt diuretica. Toties vidi in dysenteria effectus optimos ab \mathfrak{z} j. lap. canc. præpar. cum \mathfrak{lb} j. vini acidi; unde quovis trihorio \mathfrak{z} j. sumebant, maxime dum phialam agitantes simul saturatos cancr. lapides deglutirent. Scitis *Hoffmannianas* misturas multas exstare, in quibus absorbentia mista acidis. SENNERTUS quoque talia suo jam tempore laudavit & confirmavit exemplo DONOVI, qui octuagenarium senem, a vino rhenano stranguriosum, curavisset eodem vino rhenano, cui additus pulvis testarum ovorum.

Si me rogeris, quid agat tale remedium, ignorare me profitebor: non enim sal neutrum est, quod combinatione acidi cum terrestri componitur. (Est omnino species.) Est tamen potens diureticum.

At cur talia tam cito juvant?

Plurima exstant talia, quæ vix ore adsumta, suæ mox testantur præsentiam in humoribus. Biberit nutritrix spir. anisi, carvi &c. lac paucis deinceps minutis odorem habebit. Ergo vis diuretica cito quoque poterit ad vesicam adplicari. Deinde ab ipso ore ad inferiora usque inhalantia vascula habentur, quæ absorbeant transeuntia: unde famelicus homo tam cito reficitur, antequam in ventriculo possint in chylum mutari alimenta. An animadvertistis unquam urinam vestram, mox ubi asparagos comedissetis? Tam cito odor putridus post illos comestos in urina est, ut vix credibile sit. Quod simul mirum, non redolet homo ex ore vel halitu, aut sudore asparagos, sed ex urina: & si in meridie multos comederetis; non tantum mox, sed tota die & sequenti mane urina redolebit illos: ergo & mox & diu vis asparagorum tantum hac via agit.

An ergo essent res creatæ, quæ modo incomprehensibili mox quamdam corporis partem adficerent; in-

tactis, saltem haud multum tactis, reliquis? In historia venenorum dipsas & vipera bilis adficiunt officinam, iſterunique creant; sic etiam seps adipem. An non sic mercurius ad glandulas salivales deferitur? Lepus marinus pulmonem, fungi venenati œsophagum, cantharides vesicam urinariam (renesque) adficiunt. An hoc modo asparagi, lapides cancr. cum acido juncti, ribesia nigra, juniperi baccæ &c. se haberent, ut mox suas vires ad vesicam ederent?

2) *Acrimonia acida, salsa, alkalina, oleosa, aromatica, biliosa, humorum.* Hoc facilius comprehendimus; si enim acrimonia quæcunque intime mista sit cum humoribus, ut posse quandoque fieri, in *C. de acrimonia varia humorum* vidimus, sanguis fit acerrimus, muci secretio cessat, abraditur ubique inliniens partes nervosas mucus. Hinc tandem stranguria.

3) *Excoriatio partium vesicæ aut urethræ ab inflammatione, ulcere quocunque, adterente calculo &c.* Omnia hæc puto me explicasse §. præcedente. Sed quis crederet, quæ narrat RUYRSCHIUS, nisi ipse RUYRSCHIUS esset, qui narraret, *thesaur. anat. I. arcula IV.* „Nobilis quidam vir, questus aliquo tempore de pruritu in périnæo & molesta urinæ excretionem, Chirurgum & paucos post dies me quoque, arcessiri jussit. Urinam invenimus non admodum saburrosam, sed particulis exiguis oblongo-rotundis, granula mentientibus, permistam. Hisce visis petii ab ægro, ut mihi liceret aliquot ex iis in capsula demum auferre, ulterius perscrutandi causa; id quod concessit. Quum autem altero die capsulam aperirem, reperi eam muscis innumeris, ut & pelliculis, ex quibus erant exclusæ, referatam. Adtonitus hisce phænomenis microscopium in auxilium adhibui, & sic distincte reperi, dictas particulas nil aliud fuisse, quam nymphas, quæ produce-

rant

rant hasce muscas : omnes autem muscæ per capsam disperisæ vivebant ; quas inter una , pelliculæ , seu exuviæ , adhuc adhærens , omnem dubitandi ansam mihi adimebat. “ *v. T. III. f. 5. lit. A. & B.*

Dixerit , prosequitur RUYSCHIIUS , unde tales nymphæ in perinæo , & quidem in collo vesicæ , ubi hærebant ante excretionem ? Resp. quum ductus urinaris via sit satis patula , haud necessarium esse existimo , ad alias , minus apertas , confugere vias. Per hanc viam verosimile est , vermiculos minutissimos insensibiliter intrasse , & circa vesicæ collum hæsisse , donec nympharum formam adepti sunt. “

Casus similis narrabatur RUYSCHIO in feminæ urina observatus. Credit RUYSCHIIUS certis anni temporibus posse hæc subire urethram , dum quis diutius hæret in latrinis ; sed semper oportere esse casum rarissimum.

Cura dysentericæ & stranguriæ , quatenus a cerevisiis vinisque fermentantibus dependeat , data jam est.

Cura 2. speciei poscit remedia acrimoniæ peccanti obposita , oleosa , involventia , obtundentia quamvis acrimoniam.

Cura excoriationis & ulcerum vesicæ aut urethræ quoque poscit , ut supra in renibus vidimus , remedia emoll. : obtund. , oblin. , pus detergentia ; ore pota , syphone projecta , in urethram : sed casus sunt , ut chirurgica manus sola queat obstaculum ex urethra remove.

Neque in vesica modo , sed aliquoties in ipsa urethra , contingit , ut calculus , ex vesica demissus , hæreat , nec arte ulla pelli ultro citroque possit. Chirurgia his opem ferat oportet , incidendo urethram supra calculum , eumque ita educendo : quando nimirum nul-

lo fotu, nulla injectione, nulla comprehensione educi potest.

De tumoribus aliis supra in ischuria memini.

Tandem causam stranguriæ Hippocr. deducit ab adfectione aliorum viscerum. *Aph.* 5—58. „ Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus subpuratis, stranguria supervenit, “ ergo tres diversas notat *H.* stranguriæ origines.

1) *Ex utero inflammato* ; maxime si simul vagina inflammata sit : nam uniuntur productionibus cellulosis & fibrosis inter se. Tumentes ergo uterus & vagina possunt facile urethram in fundum comprimere, ne illa se in vaginam exoneret. 2) *Intestinum rectum* in viris inflammatum, cohærens cum vesica, potest facile ejus cervicem comprimere ita, ut transitus omnis negetur. Tertia causa ab *H.* descripta est *renum subpuratio* : si enim pus ex renibus deciduum in vesicam, ibi flagnet, corrumpitur facile, redditur acre, abstergit mucum colli vesicæ & sic facit stranguriam.

Addatis denique pro causa ipsum senium, in quo fibræ vesicæ debilitantur & muscoli ; urinam ejusque reliquias exprimentes, paralytici fiunt. Resistant in urethra prope vesicæ collum reliquiæ hæ, acrimoniam contrahunt & conatus mejendi irritos dolorososque efficiunt. Monendi sunt bene seniculi, ut digito ad perinæum posito & versus glandem moto, velint resistentes guttulas exprimere.

§. 823. 3tio censetur URINÆ INCONTINENTIA, quando sine &c. Nam primo requiritur voluntas mejendi, quum hominis voluntatis subjaceat inperio vesicæ sphincter ; saltem magnam partem ; tum, ut anima (respiratione) diutius retenta, tota vis muscul. abdominalium & diaphragmatis in vesicam determinetur.

Actio

Actio muscul. voluntariorum juvat tunc respirationem vitalem, quæ a voluntate non dependet. Est tamen satis magna vis illa arbitraria in respiratione, quum in magna elevatione ponderis sistat expirationem vitalem pro aliquo tempore. quumque homo vi illa voluntaria possit integre suffocare vim vitalem; ut in America Nigritæ servi faciunt, se sic occidendo, ne ab hero vapulent.

Si vero præter has causas effluat urina, *incontinentia* est, quæ pro causis habet

1) *Fibrarum sphincteris vesicæ* resolutionem, a paralyfi;

2) *Dilatationem*, a calculo diu durantem, a cathetere diu resitantem.

3) *Discessionem*, a calculi sectione. V. V. enim methodo in utroque sexu, & R. R. in femineo, secabatur vesicæ sphincter, isque conductore, forcipe, calculo, sæpe ita dilatabatur, ut forti calculi instrumentorumque extractione dilaceraretur; ita, ut deinceps vix posset consolidari: id quod CL. RAVIUS emendavit; secando feminas, æque ac viros, ad perinæum.

4) *Subpurationem*, v. g. consumpta sphincteris substantia per l. v.

5) *Gangræna*, putrefactis fibris sphincteris; sive a calculo, sive a l. v.

Sed de resolutis fibris, de quibus mox sermo erat, nonnulla adhuc dicenda sunt. In paralyfi, apoplexia, epilepsia, morbis acutis, senibus, in iis, quibus spina dorsi, colli, lumborumve luxata aut vulnerata, hæc fibrarum resolutio observatur. In omnibus his morbis vel nervi laborant in origine ex cerebro, vel in origine a spinali medulla, aut in decursu suo per spinalem medullam. Nervi enim in theca vertebrarum constant

1) ex nervis oblongatæ medullæ, 2) ex fibris ortis a

media corticali substantia in specum vertebrarum : hinc omnes partes, quæ ad voluntarias aut animales actiones inde nervos habent, non agunt. In morbis capitis ergo resolutio nervi est, eo, quod compressum cerebrum spiritus non paret ; ea differentia , ut in apoplexia & epilepsia mens nobis videatur abesse ; in paraplegia & paralyfi, causa proxima inferius hærente, mens bona maneat.

In acutis morbis urinæ incontinentia significat, vel mentem laborare, vel deficere debitos per nervum spiritus ; malo utique omine. In senibus eadem urinæ incontinentia notat defectum spirituum. In hominibus tandem spinam sauciatis, contusione illa incontinentia oritur ab interceptis nervis illis , quorum propagines vesicæ prospiciant. Hoc vidi in illis, quibus casu spina luxata. Est constans observatio ; si causa in inferiori specu est , trahunt quidem nonnulli vitam, sed semper cum his miseriis.

Si a debilitate aut paralyfi incontinentia, roborantia, adstringentia adhibenda ; talia quoque injicienda in urethram.

Est multis residuum ab infantia vitium, ut vix diu noctuque moderentur vesicam. His medela est, ut vesperi non bibant, & tantum panem biscoctum comedant, qui multas inbibat humiditates ; ut sæpissime de die vesicam exonerent ; nihil enim laxatas fibras magis roborat, quam ut nunquam extendantur, sed contractæ maneant : spes tunc est fore, ut demum debito robore potiantur.

Sed aliud vitium foedum est, de quo sæpe conqueruntur illæ, quæ puellis educandis operam navant. Vitium, quod non raro iis adhæret, etiam postea nuptis ; ingrato sane maritorum spectaculo. Quod nimirum de nocte suis innatent urinis, quas tamen de die
mode-

moderari norunt. Vitium hoc non habet eamdem cum præcedenti originem ; nam tunc functio hæc de die non posset bene peragi. Consilium est dandum his matronis , ut puellas vesperi potu aut cibis liquidis arceant & sicca cœna nutrant ; deinde , ut rei foeditate eas absterre conentur, intentatisque minis atque inflictis pœnis ad meliorem frugum componere. Profuit quibusdam, ut aliqua custos vigilans puellam ter quater de nocte expergefactam matulæ inponeret cogeretque ad mingendum : quam molestiam ægre ferentes, consuetudinem mutarunt.

§. 824. 4to denique est διαβήτης (*) &c. rarus admodum morbus ; multis etiam annosis Medicis non visus, cujus materies est urina chylo mista. Dicitur quidem haud multis Medicis ita rarus ; verum his non tantum *diabetes* audit urina chylosa , sed omnis urina abundantior, *hydropis ad matulam* nomine veniens. Cur autem nomina confundamus ?

GALENUS l. 6. de loc. adf. c. 3., ait bis se vidisse veram urinam chylosam. HOLLERIUS dicit, se vidisse pluries ; nam *Op. præf. l. I. c. 53. p. 444. edit. Col. 1623.* refert : „ A. 1558. Augusti fine in vico vetere templi, Consuli DU VAL in febris continua non ita ardente, ad sensum lingua scabra, arida, nigra. Quotidie sex pintas quas vocant, Lutetiæ, urinae mingebat ; non ita siticulosus : constabat mente ; sub septimam diem obiit. — Consuli QUELAIN nephritico

S 4

tico

(*) Διαβαίω , transfluo , transcendo , διαβήτης , infundibulum. In genere est quoad renes id, quod quoad ventriculum & intestina est *lienteria*, secundum GALENUM.

tico in febris profluvium urinæ motum, in quo *serosa* urina ad duas quartas emingebatur, ex quo evasit. Eodem morbo paullo ante ejus pater obierat. Alter ab eodem profluvio obiit in vico S. Joann. Bellovacensis.

Egregius HIPPOCRATIS Commentator DURETUS enarratione sua in HOLLERIUM, doctissime & vere Hippocratice distinguit inter diabeticos homines & oureticos, quorum illi chylosam urinam, hi modo copiosorem serosam, redderent. Eos, qui chylosam redderent, incurabiles esse; qui serosam, curabiles: GALENUM errare, qui dixerit, se binos diabeticos curasse; etenim curasse ἐρῆτικας non διαβήτικας; vitioque ipsi GALENO refert, quod non bene distinxerit, idemque & de iis, quos HOLLERIUS curaverit, verum esse. Cæteroqui ἐρῆτικας curabiles esse, demonstrat DURETUS proprio suo exemplo: adscribam propria Viri verba, ob rei admirabilitatem: „Fit quoque diabetes ab animalculo renibus incluso, quod renes titillando excitat adtractioni; ut expertus sum in me ipso, qui animalculum, quod millepedem referebat, in renibus conclusum habebam; unde major adtractio, quam solebat, & quum pervenisset succio ad ventriculum, liberalius bibebam: sed Dei misericordia excreto animalculo quievit.“

Figuram animalculi hujus, quod eminxit DURETUS, delineavit A. PARÆUS, *l. 23. c. 3.* Felicius fuit hac in parte DURETUS illo viro, de quo TULPIUS *l. 2. c. 49*; qui cum membrana eminxit vermem teretem, & brevi post interiit. Vide etiam quotidianum vermium mictum apud TULPIUM, *l. 2. c. 51.* Erat Medicus eximius, mingens vermes 19, quosdam viuentes; similes illi, quem PARÆUS depinxit DURETO miectum; TULP. *ibid. c. 50.*

Igitur sciant Practici, diabeten rarissimum esse morbum, ut ex adductis historiis patet. BOERHAAVIUM fere septuagenarium dicentem audiui, quod per omnem vitam illam modo bis vidisset, ridentemque vidi, quod junior Medicus Anglus de diabete, velut morbo indies obvio, scriberet: simul etiam ex *Commentariis DURETI* patescit, insanabilem passim esse, si adfit; sed adstringentia lenia intrinsecus extrinsecus posse deberique adhiberi.

Altera vero diabetis species, quæ feri copiam solito majorem per urinæ vias excernit, est priori frequentior, & Medicis plerisque observata; periculosa sæpe, quia sanguis exsiccatus jam obstructions per totum corpus facit; sæpe tamen curabilis.

Excedit profluvium tale aliquando enormiter copiam solitam. DODONÆUS, Medicus Cæsareus, *lib. Medic. Observ. c. 42. p. 96.* scribit: „Honestus quidam civis urinæ detinebatur profluvio: subinde uno die amplius quam urnam 40 libr. reddebat. Bibebat non minus; ut qui propter assiduam urinæ profusionem, assidua quoque siti premeretur. Quum autem huic nulla prodesse remedia & vix ulla sibi adhiberi pateretur, paucis diebus deficiens, e vita conmigrauit.“ Deinde refert alium casum, ubi copia quidem minor, tamen incurabile malum per annos durabat.

Sed notabile exemplum habetur apud SENNER-TUM. *T. IV., l. 3., part. 7., sect. 2., c. 2. de diabete*, Auctoribus Marco GATTINARIA & Hieronymo CARDANO, refert, puellam 18 annorum 1481 tale passam urinæ profluvium, ut singulis diebus libras circiter 36 emingeret, quum ex potu & cibo non plus quam 7 libras adsumeret; quumque hoc 60 diebus perseveraret, emisit, calculo facto, ultra cibi & potus quantitatem libr. 1740 per urinam; puella vero ipsa pondus

dus libr. 150 non excedebat. Sanatam hanc scribit SENNERTUS a Medico *Franc.* BUSTO. CARDANUS ingenioliam dedit phænomeni rationem, nempe frigidam humidamque aëris in illis ædibus, ubi degebat puella, temperiem.

Sane explicationem CARDANI confirmant experimenta facta in hydropicis, qui paracentesi quotidie aliquot libras aquæ ex abdomine emittentes, sequenti die æque graves, aut graviores, reperirentur; ut tandem post ingentem atque enormem aquarum eductarum quantitatem, pluries excedentem ipsorum corporum pondus, æque graves, vel graviores essent, quam ante paracentesin. (*) Neque cibi potusque adcusandi erant; quum moderate tantum illi adsumti essent. Videntur

cor-

(*) *Celeb.* MEAD refert historiam feminæ, quæ intra 67 menses 66 vicibus paracentesin passa fuit, emissis intra hocce temporis spatium 240 mensuris (*gallons*) seu 1920 libris, aquæ; alacris tamen nunquam non rem totam epitaphio incidi testamento jussit; ubi & sequentibus legitur:

Here lies Dame Mary Page,
Reliet of Sire Gregori Page, Baronet.
She departed this life Marche IV.

MDCCXXVIII.

In the LVI. year of her age.
In LXVII. months she was topped
LXVI. times,
Had taken away CCXL. gallons of
water.

Wit hout ever repining at her ease;
or ever fearing the operation.

corpora talia veræ spongiæ esse, quæ omnem humiditatem aëris inbibant atque inde ita tumescant. Nostis porro, aquam maxima copia in aëre contineri, quum in loco subterraneo §j. salis tartari puri, sicci, inbibat quadruplum aquæ; ita, ut ex illa uncia salis tandem habeatis unc. iv. liquoris tartari. Atque ita classis causarum hydropis augeri hac causa posset, quod venæ bibulæ in quibusdam hominibus ita sint dispositæ, ut continuo aëris aquam absorbeant: unde necessitas aëris siccissimi, hydropicis conciliandi, patescit.

Causa ejus censetur nimia laxitas fibrarum in arteriis urinosis, concurrens simul cum humoribus valde dilutis; quæ utraque ab aquosis: ergo vasa laxa, diluti humores. Satis capitis, quid inde sequatur. Ergo morbus metuendus illis, qui aquosis corpora sua perdunt; de qua re toties actum.

Causam aliam recenset BALLONIUS, *Consil. med. T. II., conf. 56. p. 231.* „Mulier fluorem patitur album, copiosum, per 4 annos, deinde foetidum. Fluxus ille usurpato quodam levi remedio inopinato curatur. Successit diabetes per 4 menses & moritur. Unde merito suadet BALLONIUS, fluores albos inveteratos non curare illico adstringendo, sed fontem corrigendo.“ Itaque fontem catarrhi [uterum] sensim exhauriri oportet, diætam instituere exsiccantem, decocto farzaparillæ uti, purgantibus medicamentis repurgare ægram, venam secare, malignam qualitatem obpugnare.

Causam aliam habet TULPIUS *l. 2. c. 46.* Calculum sectus juvenis adeo relapsus metuebat, ut copiose uteretur diureticis, maxime vino malvatico cum sem. urticæ: cujus continuo usu diabete periit.

Ideam ergo diabetis & copiosioris urinæ profluvii habentes, curam simul sponte intelligimus: nempe inspif.

spiffare fluida, solida roborare: quæ igitur in diætâ siccissima, in aëre siccissimo, in medicamentis & nutrimentis siccis, leniter adstringentibus consistit. Petuntur medicamenta ex acacia, catechu, alchimilla, berberis, bistorta, capparide, fructibus corni, cydoniis, cort. fraxini, tamarisci, quercus, peruviano, fimarubæ, mespilis in maturis, alumine. (*)

Vid.

(*) Ad curam commendantur adstringentia inprimis.

Ann. 2. Eph. N. C. obs. 129. 130. catechu sistit urinæ cruentum in puella profluvium. Tinctura catechu hypercatharsin non sedandam incantamenti instar curat. *Ibid. obs. 153.* HERTODIUS narrat, pannificem, qui a trimestri quartana citra ullum artis auxilium per copiosas urinas liberatus fuerat, demum tale urinæ habuisse profluvium; ut per continuas septimanas 16, & ultra, libras urinæ redderet; interea dum cibi potusque vix quinque libras transcenderent. Curavit HERTODIUS hunc hominem, dando lapidis chemici gr. j. per 9 continuos dies. Lapis autem chemicus sic conponebatur :

℞. Mercurii saturni part. j. [NB. est extractio lithargyrii aceto destillato facta & filtrata cumque spir. salis præcipitata, postea lento igne sine edulcoratione exsiccata]. Huic præcipitato exsiccato adfunde fortis solutionis martis spiritu salis factæ part. ij.; per retortam abstrahendo omnem humiditatem; ita, ut tunc coaguletur in lapidem fixum rubicundum. — Vix auderem uti; plumbum cum marte unitum hoc remedium est: revera copia

Vid. formulas varias, copiosas in *Mat. med.* B. p. 5., 6., 7., 8. quæ omnia porro in chylosa diabete parum, vel nihil, in serosa multum, sæpe juvabunt

Visis nunc quatuor notabilibus systematis urinarii morbis, recenseamus *aphorismos* HIPPOCRATIS, ad hos 4 morbos spectantes.

Aph. 3—16. dicit: „stranguriam in sicca tempestate;“ & *aph.* 3—22. „stranguriam oriri autumno,“ quando præcedens calor æstivus corpora quasi exsucca reddiderit: ergo a defectu aquæ in humoribus. Notavimus jam antea §. 746. hujus *PATHOLOGIAE* disertis B. verbis, hanc stranguriam in aëre sicco.

Aph. 3—31. „Senibus autem stranguriæ, dysuriæ, nephritides &c.;“ a lentore humorum: unde vel difficulter, ut in dysuria; vel guttatim & dolorifice, ut in stranguria, urina redditur; vel ipsi humores crassi obstruunt renes & aliquantum inflammant, ut in nephritide.

Aph. 4—75. „Si quis sanguinem, aut pus mingat, renum, aut vesicæ, exulcerationem significat.“ Scilicet sæpe, non semper; nam *aph.* 4—78. aliter IPSE explicat.

Aph.

pia exigua datur; sed simul quis scit, quam parva dosi lethales creet obstructions?

℞. Rhei ʒv.

sem. cardamom. min. ʒv.

lign. santal. alb.

————— citr. aa ʒj.

infund. lento igne in vin. canarin. ℥j; sumat quotidie ʒiij. mane, ad 6 & ad 10: ita HARRIS ad BAGLIVIVM, post opera BAGLIVII.

Aph. 4—81. „ Si quis sanguinem & pus mingat, & squammas, & odor gravis sit, vesicæ exulcerationem significat.“

Aph. 4—80. „ Si quis sanguinem mingat, & grumos, & stranguriam habeat, & dolor incidat ad hypogastrium, & perinæum, & pectinem, partes circa vesicam laborant.“

Aph. 7—39. Idem cum præcedenti.

Per gradus HIPPOCRATES pergit. 1) Docet signa dubia, an in renibus, an in vesica hæreat exulceratio: nam & sanguis & pus potest cum urina prodire ex exulcerato rene; potest etiam a vesica, calculo asperiori fauciata. Præterea potest sanguis de renibus prodire laxitate vasorum, tenuitate humorum, motu rhedæ &c. *v. aphorism. 4—78.* Dubia ergo hucusque res manet. (*)

2)

(*) Etiam debemus omnes aphorismos HIPPOCRATIS intelligere, ut communem doctrinam, quæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ sic observatur; in qua tamen exceptiones habentur, ut in cæteris. HOLLERIUS in *hunc aphorism.* „ Contigit semel mulieri nostræ ætatis, quæ 4 menses integros minxit pus & aliquando, propter puris acrimoniam, sanguinem puri commistum. Medici consulti adhibuerunt talia remedia, ac si renes exulcerati fuissent, quod in eis per intervalla magnum dolorem sentiret mulier. Hæc moritur quarto mense; dissecta est; *inventi renes integri & vesica integra:* at in corde inventi sunt duo calculi & abscessus multi, qui repurgabantur per urinam atque in transitu pus dolorem infligebat renibus. Sic solus sanguis potest a thorace dimitti ad vesicam, ut ex-

2) Docet signa, quibus noscat Medicus causam hujus in mictu prodeuntis & sanguinis & puris esse intra

excernatur [quomodo hoc scit?] Itaque non est omnino fidendum aphorismis, qui veri sunt magna ex parte; & magna ex parte sanguis aut pus, cum urina est a vesica, aut renibus; quorum exulceratio significatur.“— Nostis, quod ex BAGLIVIO & OOSTERDYCKIO cōstulerim Vobis, olim homines nullas de calculo querimonias edidisse, & tamen post mortem exhibuisse ambos renes calculosos: ita (&) calculosorum symptomata videntur adesse, quum horum habeatur ne hilum quidem. An ergo nil certi habent HIPPOCRATIS aliorumque observata? Multum maximumque. 1) in practicis ita, ut passim verissima maneant, quæ ante 2000 annos sapiens vetustas dixit; non tamen citra exceptionem, ut sæpe in physicis fit; 2) ut ea, quæ V. V. theoretice & ex anatomicis dixerunt, sæpe vera sint, aliquando iteratis sectionibus emendatione opus habent. — HIPPOCRATES fecit regulas ex observationibus tum suis, tum majorum suorum, tum ex iis, quæ Deorum in templis adnotari curaverat solers & in proximum misericors mortalium industria. Verum, quum cadaverum sectio rarior esset antiquis temporibus, latuere V. V. plura R. R. observata. Si enim frequentiores sectiones humanorum cadaverum fuissent; neque DEMOCRITUS in usus philosophicos, neque GALENUS in usus medicos plerumque bruta animalia dissecassent; a quibus ad hominem postremus ille pessime conclusit, mul-

tra vesicam. Nam squammæ & odor gravis, rem propius determinant. Squammæ oriuntur a vesica; sive, quod calculus in suo ambitu in furfuracea ramenta ab adluente undique urina solvatur; sive, quod tunica interior

multosque congeffit errores. Si velitis exemplum in HIPPOCRATE, videte, quæ tot operum suorum locis habeat de uteri acetabulis, ejusque divisione; de maribus in dextro, feminis in sinistro uteri latere hærentibus, &c.: sane, si frequenter humana cadavera incidisset; melius scripsisset. Hinc, ut posterior ætas V. V. placita emendavit frequenti cadaverum sectione hac in parte, ita & in aliis. Plures enim videmus naturæ exceptiones in centum cadaveribus, quam in duobus, tribus, quatuorve aliquando videbimus. Sectionibus cadaverum decem, ubi morbus eamdem causam ostendit, fundamentum non contemnendum habet Medicus, si exin concludat regulam; sed forte cadaver undecimum, duodecimum &c. docebit exceptionem, eamque in aliis aliam. Unde certe, quo quis plura lustraverit cadavera, eo firmiores leges condet. Hæc de his: sed quoad regulas dandas ex aëris, ventorum, tempestatum anni varietate & vires in morbos sanitatemve, HIPPOCRATES tantum abfuit, ab obtrudendis suis observatis pro generali regula, ut *lib. de aëre, loc. 3* aquis diserte adfirmet, bonum Medicum esse neminem, qui non in ea, ubi praxin culturus est, regione, exactam sibi adornet chorographiam: si credidisset suos aphorismos sufficere, opus non fuisset injungere cuique

Me-

terior vesicæ a calculo trita & callosa hinc inde facta, deinceps ab eodem adteratur; sive quod exulceretur tunica interna vesicæ, & pus in locis, quos urina minus adluit, ut circa fundum adcreseat, siccescat, & furfurum instar deinde cum urina reddatur.

Tum & graveolentia materiæ major est, dum malum in vesica est, quia urina, in renibus vix acris, induit stagnando in vesica acrimoniam fere alkalinam; maxime si calculus simul adsit (cavernulis præditus, in quibus urina diutius remoretur). Quæ omnia potius pro causa statuenda in vesica faciunt, quam in renibus.

Sed tertio, quum dubium aliquod adhuc remaneat circa foetorem materiæ exeuntis ex vesica, originemne ducat ex renibus an ex vesica; quum & exempla doceant, a renibus quoque in vesicam foetidum, corruptum, pus stillasse; addit stranguriam & dolores ad omnes partes hypogastricas & perinæum: e quibus omnibus manifestum fit, si non primario, saltem secundo nunc vesicam, sive collum ejus, sive urethræ principium laborare: ita, ut si etiam causa olim hæserit in renibus, sive calculus, sive thrombi, sive pus; ea jam hæreat in vesica, ibidem stagnando corrumpatur, substantiam vesicæ, ejusve collum, rodatur, destruatque.

Aph. 4—76. „ Quibus in urina crassa existente carunculæ parvæ aut veluti pili *una* exeunt, his de renibus excernuntur.“ Singula verba HIPPOCRATIS
pon-

Medico, sui, quem incolit, loci chorographiam instituire: exemplum dedit, quod quisque imitetur. *de H.*

pondus habent: 1) crassa debet existere urina; 2) oportet, ut non postea, quando subsederit urina, contenta materies veluti in carunculas, vel filamenta abeat; sed, ut cum crassa urina simul mingantur illæ carunculæ, illi pili.

A muco concreto in pelvi, a substantia ipsa exesa renum, possunt tales veluti carunculæ adparentes per urinam prodire in vesicam: mucus quoque in vesica adest, qui posset in massulas solidas, veluti carunculas abire; sed tamen minus, quam ex renibus. HOLLERIUS autem totam vim in eo ponit, quod signa prægressa prius sint oporteat renum subpuratorum, & quod tunc in illa urina *crassa existente*, sive purulenta, carunculæ parvæ prodeunt, aut velut pili, doceant, renes esse adfectos: 1) quia renum substantia semiconsumpta talia fragmenta dare potest, non vero ureteres, aut vesica; quorum ramenta magis membranacea sunt, minus carnosæ externo habitu; 2) pus, mucus, ex sanguine renali potest dilatare fistulam Bellinianam, & infarcire; quæ materies, ibi aliquam moram trahens, compingitur & descendens deinde forma pili redditur.

— Certe tale quid subesse docent tot observata summorum in praxi virorum, qui pilos hos viderunt. Sic HOLLERIUS: „Morbis hic dicitur, ait, *τριχίασις*, i. e. capillitium; frequens est in his regionibus: multi enim emittunt capillos longos una cum urina, & aliquando breves.“ Revera longi admodum capilli non possunt esse, qui in Bellinianis ductibus formentur, quum ductus sint breviores; unde, si probati viri testentur, se pilos aliquando valde longos vidisse, credibile foret, crassam, tenacem materiem a renibus inmissam in ureterēs, ibidem retardatam fuisse a contractione spasmodica ureterum; ut ita per canalem in minimum fere contractum debuerit premi in vesicam. Sed hoc
contra

contra aphorism. non facit. HIPPOCRATES loquens de pilis illis magnis, ait: *velut pili*.

TULPIUS l. 2. c. 52. ait: „miſtum capillorum, ſive *τριχλασιν*, conſpexere Medicorum aliqui, ſed admodum pauci. At quis reciprocantem illius periodum? quam nobis evidentiffime obtulit filius Conſulis Romani, adſectus quatuor annos ab hoc inuſitato capillorum miſtu; qui ipſi identidem revertelatur quolibet decimo quarto die cum inſigni urinæ difficultate & tanta perturbati corporis inquietudine, ut vix ſe contineret in cubili; æquantibus ſingulis pilis modo medium, modo digitum integrum; ſed mucro ita involutis, ut raro ſeparatim, ſed plerumque prodierint conglobati: durante qualibet acceſſione dies ferme quatuor; in quibus licet continenter & moleſte redderet urinam, tranſegit tamen reliquos dies ſine ullo cruciatu ullove capillorum miſtu; uſque dum poſtliminio repeteret conſuetam reciprocandi ratio.“

Puer, qui carie acetabuli periit (in noſocomio civico Vindobonenſi) in principio, quum hic erat, albos pilulos multos in urina habuit.

Immo quandoque quaſi vermes prodeunt, quamvis non ſint. *V. Hiſt. Acad. Reg. Sc. Par. ann. 1735 p. 25.* „Homo minxit diu multumque tales quaſi vermes 20 pollicum ulnæ unius, immo unum 12 ulnarum. TRONCHIN, tunc Medicus Amſtelædamenſis, qui ad D. DU FAY hunc caſum ſcripſit, explicat ab ureteribus, ita ſanguinem conſtringentibus & in oblonga corpora formantibus in hæmorrhagia renali.

Aph. 4—78. „Qui ſponte ſanguinem mingunt, his a renibus venæ ruptionem ſignificat.“ *Απὸ ταῦτο-μᾶτα*, vel ſponte, vel repente, vel *mopinanter* apud HIPPOCRATEM ſignificat, ut apud HOLLERIUM videre eſt. Sanguis quidem poteſt, ut HOLLERIUS adver-

tit, oriri post Venerem profusissimam ex urethra; potest sanguis oriri a calculo, ab exulceratione in vesica, (a relaxatione osculorum canaliculorum; a diureticorum excedente actione, uti alibi jam de decocto ligni sambucini adverti). Sed si nulla causa præcesserit, si neque etiam ullus animadversus dolor fuerit, & homo sic sponte, inopinanter videt, se urinam sanguinolentam reddere, id a renibus est. Plethora dilatavit ora arteriarum, ut pro materie urinosa intraverit sanguis in ductus Bellinianos: ut plethora facit ad uterum, ad hæmorrhoides, ad pulmones. Aut laxitas peccare potest vasorum, aut tenuitas humorum.

Aph. 4—79. „ Quibus in urina arenosa subsident, illis vesica calculo laborat.“ Scilicet mox ubi redditur; alioqui centeni & milleni homines, citra calculum in vesica, habent in stagnante urina concretiones minimorum elementorum in arenulas: sed, qui velit de his judicare, debet illas arenulas videre, mox ubi reddita urina est, easque præ gravitate subsidentes. Sed iterum cum HOLLERIO dico, HIPPOCRATEM nunquam ex uno signo judicare, adeoque subponere semper alia; v. g. si homo nunquam renibus doluerit & nunc cum dolore ad pubem & perinæum mingat, pondusque conqueratur ad perinæum, talis arena denotat, calculum in vesica esse. — Sane nemo *aphorismos* melius explicabit ipso HIPPOCRATE; quum ille igitur alibi, ut in *l. 5. Epidem.*, & *lib. de morb. intern.* calculos renum nosci scribat, ab acuto dolore; abunde liquet, eum hic subponere absentiam signorum calculi in renibus: unde, si tale fabulum mingatur, quale nunc descriptum est, & signa adsint reliqua, calculum vesicæ concomitantia, eo certior sit Medicus præsentia calculi in vesica: quanquam id fatendum sit, quod calculus sæpe in vesica adsit, & tamen illa arena
non

non mingatur; ita, ut perperam ex hoc aphorismo concluderetur: homo ille non mingit arenulas, ergo non habet calculum. HIPPOCRATES hic tantum vult dicere, quodsi quis habeat signa calculi in vesica præsencia, & adhuc dubites, an adsit; scias, eum in vesica habere calculum, si, præter illa signa, etiam mingat sabulum, illico adparens in urina. Debemus hic considerare, usum catheteris tunc non adfuisse, adeoque Medicos ex collectis aliis signis judicare de calculo vesicæ debuisse.

Aph. 4—82. „ Quibus in urethra tuberculum nascitur, his, subpurato eo & perrupto, solutio.“ Multa urethræ tubercula sunt, quæ transitum urinæ denegant; immo possunt lethalem ischuriam facere. Sed HIPPOCRATES hoc aphorismo loquitur de tuberculo in urethra subpuratorio; quod, etiamsi, quo tempore præcludit viam urinæ, æque periculosum, quam reliqua omnia tubercula, tamen, more abscessuum tandem perumpitur & sic homo ab ischuria solvitur. Hinc, cæteris paribus, tubercula subpuratoria hoc respectu sunt mitioris prognoseos.

Aph. 6—36. „ Stranguriam venæ sectio solvit: secundæ vero internæ.“ Vel pedis, vel brachii.

Aph. 7—48. „ Stranguriam & dysuriam vini potus & v. s. solvit; secundæ vero internæ.“ Si stranguria ab inflammatione orta, ut & dysuria & ischuria, v. s. ex pede sæpe illico prodest; ut exemplo RIVERII patet, qui gravem ischuriam balneo pedum & v. s. in pede illico restituit: si vero oriatur ab acrimonia, tunc vina acida, oligophora, illico multum feri ad renes derivando, abluunt id acre. (Præferendi tamen maximam partem potus aquosi, calidi, subdiuretici; pariter magnam vim laticis ad renes ablegantes, simulque relaxantes, acrimoniam diluentes, hebetantes, tonum peccantem remittentes;

respiciendum autem nunquam non ad causas.) Vel etiam si stranguria a debilitate senili, virum roborando emendat hanc utcunque: ergo diversæ stranguriæ causæ diversis curandæ remediis (ut morbi omnes alii). Quod HIPPOCRATES dicat: *internus secundas*, condonandum id V. V., quibus sanguinis circulatio ignota: v. GALENUM super utroque.

Aph. 4—83. „Mictio noctu multa contingens, parvam dejectionem significat.“ Scimus ex generali corporis lege, excretionem una aucta, alteram minui: hinc, si habeas hominem, qui dysenteria fere diffudit per aliquot dies, & mane accedens intelligas magnam urinæ copiam ab illo excretam esse; audacter dic, eum illa nocte non multum alvo dejecisse. Idem de sudore in diarrhœa & dysenteria verum. (Sed & hic nulla regula sine exceptione. Quærendum nempe simul, an non mictionem talem solito frequentiore, nocturnam produxerint aliæ causæ: an homo v. c. non biberit, antequam cubitum iret, potum, meraciorem inprimis, theatum; an non comederit, quæ diureticam exercere vim solent, v. c. roob sambuci, cynosbatos, juniperi, spinæ cervinæ, &c., pultem ex coctis baccis sambuci; an non causæ prægressæ sint, diapnoën Sanctorianam subflaminantes; an non biberit vinum diureticum, subacidulum, recens; cerevisiam gasantem, Hornensem, aliamve, rebus urogogis divitem. e. s. p.)

Sic pertractata hæc materies, difficilis intellectu & medicatu: unum modo habeo addendum circa miros naturæ lusus; ut in omnibus, ita & in hisce nonnunquam occurrentes. Sæpius Vobis ex BAGLIVIO, OOSTERDYCKIO, aliisque fide dignis viris narravi, inventos fuisse calculos renum in cadaveribus eorum,

qui

qui nunquam calculi symptomata in vita conquesti essent. Est incredibile fere, & tamen verum. (Idem & circa vermium in corpore præsentiam, vel absentiam, non semper ex symptomatum, eos alias certo satis indicantium, phænomenis abs omni omnino erroris periculo præfagiendam, tenendum est.)

Non minus admirandum, quod homo novemdecim vermiculos minxerit intra octiduum, sine dolore, ullave urinæ difficultate; uti TULPIUS observavit, l. 2. c. 50. „ Eximius, ait, nostræ reipublicæ Medicus eminxit post febrim tertianam intra octiduum undeviginti vermiculos sine dolore ullave urinæ difficultate; sed cum lotio a bile tincto, & pituita in fundo subsidebat. Erant autem hi vermiculi inter illos, qui putri caseo innascuntur & ascarides, medii. Ab obtuso ac lato capite, cui protuberabant duo cornicula, sensim desinentes in acuminatam caudam, cujus extremus apex nigricabat in viventibus admodum perspicue. At in convexa parte, sive dorso, fuere rotundi ac glabri, in ventre vero depressi, rugosi & instar millepedum innumeris pedibus donati.“ V. fig. 2. T. VII. ubi vermem depingit naturali forma, & deinde prout microscopio visus.

Huc usque in *functionibus naturalibus* adeo late divagati sumus: sequuntur *vitales* nunc considerandæ læsarumque earundem symptomata.

§. 825. ACTIO autem VITALIS læsa spectat maxime pro symptomatibus pulsus cordis, respirationis exercitationem, vel utraque.

§. 826. Ita quidem ut ergo I) numeretur PALPITATIO CORDIS, quæ dicitur violenta ejus contractio cum magna resistentia cruoris a corde pulsus; causa ejus

est plerumque inordinatus & violentus spirituum vitalium in villos cordis inpetus, ut in summis animi adfectibus, subito terrore, adfectu hysterico, motu violento & subitaneo, evigilatione præcipite.

Cordis motus, quamvis perpetuus, in nobis non advertentibus peragitur : at vero inordinatio factus hominem summo opere defatigat : est ergo motus cordis naturalis talis, ut propter consuetudinem forte non advertamus ; tunc vero advertitur, quando more solito fortior est.

Quæ hic dicitur *palpitatio*, ea duplici ratione potest intelligi. Cor dicitur *palpitare* in moribundis, in vulneratis, in feminis abortientibus, vel lochia nimia perpeffis ; eo, quod in hisce paucus sanguis ad cor veniat, paucus sanguis a corde pellatur versus cerebrum & cerebellum, paucos cerebellum ad cor mittat spiritus ; hinc cor debile a paucio sanguine irritetur, & se non integre contrahat, sed partim tantum, idque inæqualiter. Hæc a debilitate palpitatio, seu levis quasi convulsivus motus, ad aliam pertractationem pertinet, minime vero ad illam, de qua nunc agitur ; ut ex definitione patet. Defectio enim præsens palpitationis subponit humores, qui in sanitate, eosdem ; sed magis resistentes : vel, quod eodem redit, si humores manent iidem & resistentia eadem ; si vero interim cor accipiat violentiores cerebelloforum spirituum influxus, illudque violentius crebriusque moverit sese ; malum idem nascitur, ac si, corde manente eodem, humores pertinacius resisterent. Igitur inordinatus spirituum motus, violentusque in villos cordis eorum inpetus, qualem experiuntur illi, qui animo valide adficiuntur, qui subito perterrescunt, in causa esse potest, ut cor frequentius vehementiusque agitetur, sese contrahat, sive *palpitet*.

Ita

Ita 1) vidimus, ex ira oriri humorum rarefactionem; ergo idem, ac si copia augerentur; tum & copiosiores spiritus ad cor deferri; ergo motus augetur cordis. Mox ubi cor violentius agitans humores rarefactos non potest per vasa minima omnia pellere, cor incipit palpitare.

2) In summo terrore cor quasi constringitur & co-guntur iidem humores per vasa minora, vel constrictiora, fluere; unde, nata cordi resistentia, palpitatio.

3) Illi vero, qui corpus validius commovent diutiusque, eoque musculari motu aucto suos humores copiosius atque citius versus cor determinant; mox efficiunt, ut cor non possit statim molem hanc satis movere: unde vehementer sanguinem impellere cogitur sicque sensum palpitationis efficit.

4) Illi etiam, qui blando somno obrepti circulationem tardam habent, si subito expergescant, seque commoveant; etiam hac lege sanguinem validius versus cor determinant. In omnibus hisce casibus fit, ut humorum prope cor mole aucta, cor majorem offendant resistentiam in vasis, in quæ vasa non potest tam cito commodeque locare copiosius advectos humores; ea-que de causa quoque validius se moveat oportet, ut se illo expediat.

Aliquando est irritatio fibrarum cordis, ab acri quodam stimulo facta; ut in cacochymica materia mota.

Cordis irritatio forte latius extenditur, quam oportet; omnem enim cordis naturalem motum ut ab irritatione deducam, vix mihi persuadebit quisquam. Nempe cor agere omnino per irritationem, id est impulsu venosi cruoris in cordis parietes & columnas, irritari cor, ad sui-que evacuationem cogi, impelli; vix possumus concedere, quum millionesies millies illud cor irritatum tandem ad stimulos irritantes videretur hebescere iisque

ita adfuescere, ut tandem inde vix moveretur. Videamus irritationis effectus hos in aliis rebus.

Providus naturæ Sator infantum obturavit aures, oculorum inspissavit aqueum humorem, corneam effecit rugosam, dum in dias prodeunt luminis auras; ne vel acutiore sono, vel vividiori luce adfecti, convellerentur. Ita sensim adfuescunt aëris & lucis motibus, patent aures, inclarescunt oculi; ut nullæ amplius oriri queant a sono aut lumine irritationes. Lac maternum blandum cedit teneriori corpusculo in nutrimentum, quo sensim adfuescat acrioribus adsumendis. Si autem citius nutriatur crassioribus, acrioribusve; vel si maternum lac ace scat, vel alkalescat, convellitur, perit. (An oblitus hic est *Cel. Auctor*, magnam adeo copiam infantum a teneris nutriri, educari, quin ullum gustent lac maternum, aut nutricis; pro alimentis acquirere res lacte multo crassiores, tum in nostris, tum in exoticis regionibus, quin tamen inde convellantur tenelli, pereant? Negari quidem observatio *Cel. HABNII* plane nequit; ast ceu catholica non recipienda erit thesis.) Per ætatem autem fit acrioribus ferendis aptus; ita, ut a sale, aromatibus acidisque ne adficiatur quidem. Homo, dudum caliginoso in carcere detentus, dum in lucem prodit, convellitur fere, titubat, fit vertiginosus: (mora sola diuturna in tenebris redditus nyctalops, noctuarum, vespertilionum, nycticoracum, phalænarumque noctivagarum ad instar) si sensim adfuescat, videt lumen ut antea, inde minime adfectus. Si pertinacissima alvus consuevit homini esse, eaque tandem irritis multis cuidam purgantis speciei obaudit, congratulatur sibi, quod jam invenerit remedium, prioribus ærumnis devincendis aptum; at solanum brevi evanescit, dum natura tali stimulo adsueta vix quidquam inde moveatur.

Inf-

Infinitus forem, si id genus plura referrem. Id modo concludere vellem, difficile creditu esse, quod cor per 70, 80 annos illam irritabilitatem non admitteret. Neque necesse est, explicare hanc motus perennitatem per irritabilitatem, ubi sufficientes tot causæ præterea ex Physiologia patent: adpellente enim sanguine venoso ad cor dextrum & sinistrum, cor contractum influxum spirituum & sanguinis in se inpediverat; hinc oportet, ut fiat paralyticum, unde intrat sanguis venosus; qui mox iterum expellitur, quia cor paralyticum mox novos spiritus recipit, novumque sanguinem. — Hæc porro contra irritabilitatem, ut causam cordis contrahentis sese (*). Ubi, ut in *textu*, acrimonia
mate-

(*) Id tamen etiam verum, quod cor brevi a morte jam aliquamdiu quiescens, si aqua tepida, vel flatus per venam pellatur ad illud, iterum quamdam veluti contractionis speciem exhibeat. Cor carnificis manu ex thorace vivi hominis Londini exsectum, salire vidit VERULAMIUS: (in meis circa motum, sensilitatem ac irritabilitatem cordis institutis tentaminibus, imprimis in animalibus amphibis & piscibus, non tamen æquali ac eadem in omnibus ratione, cor diu satis, dum nervorum ac vasorum hæmatophororum commercio jam privatum foret, corpori exsectum; & spontanea, & stimuli varii accedente actione vibrare, pulsare, convelli, numerosis vicibus ipse vidi. *de W.*) Sed aliud est cordis vivax natura, aliud ejus irritabilitas. Igitur pro & contra argumenta militant. *de H.*

(Hæc *Cel. Auctor* in *textu codicis*: copiosa præterea tum in nosocomio, tum variis locis

materiæ accesserit, v. g. cacochymicæ materiæ motæ, vel materiæ alius acrioris, v. g. quando homo in prandio sale multo multoque pipere, aut allio usus, febrim pomeridianam habet; tunc hanc video intelligoque irritationem, prout in præcedentibus suo explicavi loco. Si pus, si materies atrabiliaria cum sanguine misceantur moveanturque, irritatur cor & palpitat.

3) *Inflammatione cordis, pericardii.* Magna pars medicæ praxis occupatur circa acuta & chronica mala cordis & magnarum arteriarum ac pulmonum; cordis palpitationes, pulsuum intermissiones & remissiones ac deliquia varia, orthopnoeas, asthmata, catarrhos suffocativos &c.; unde peto solitam adtentionem, Vestram: nam alio-

ex cathedra pathologica, proferre solebat circa hanc rem, *Hallerianum irritabilitatis* systema frequenter crisi perstringens. Recentissima equidem hæc omnia gero in memoria. Consulto vero tum horum nil addidi, tum & hic adlata abs animadversionibus, quæ subjungi & potuissent & vix non, ut nonnulli amicorum autumarunt, debuissent, dimisi; quum Physiologiæ magis spectent ambitum; paucis absolvi difficilius potuissent; ingratum demum horream laborem, bella inter viros magnos olim gesta denuo revocandi in mentem. Præstantem hac occasione Lectoribus commendo Diatriben Viri magni, *Cl. Budensium Chemiæ & Botanices Prof. WINTERL*, quem inter amicos cum voluptate numero, de *inflammationis theoria nova*; ubi circa cordis motum & arteriarum copiosa & pulcra invenient. *de W.*

alioqui Medici in multis cespitant : hi morbi omnium minime intelliguntur. — Ut omnes partes, ita & cor atque pericardium, arteriis innumeris constantia, inflammari possunt. Dolor vero concomitatur vix ullus hanc inflammationem : usu enim conpertum est, in cadaveribus cordis & pericardii inflammationes & subpurationes esse inventas, quamvis cordis dolores in vita nunquam hi homines conquesti essent. (*) Videntur vitalia viscera, ut cor & pulmones, qui a nervis octavi & intercostalis paris nervos suos habent, motui, non sensui, esse destinata.

4) *Hisve male adfectis a calculo* : probabo exemplis paullo post ad §. 835. : *vermibus, pilis, anevrysmate*, deinde a *cruore spisso, polypofo, copiosiore* : omnia hæc latius ad §. 835. exponentur : nunc adsumo tantisper. (**)

§. 827.

(*) Antea p. 286. vidimus historiam ex HOLLERIO, duorum calculorum & multorum abscessuum in corde ; unde urina purulenta, cum integerrimo systemate uropoëtico. *de H.*

(**) LOWERUS, *de corde*, ipse invenit *vermes* in pericardio, qui miras in vita fecerunt palpitationes. *Pilorum* exempla habet BONETUS, VERSALIUS. *Anevrysmate* ; ut sæpius in cadavere vidi : v. LANCISIUM. Addam hic *defectum spirituum vitalium*. Anno præterito (1759 ?) Julio mense interiit subito in nosocomio mulier, quæ palpitationibus cordis, tussi, anhelitu (respiratione) difficili laboravit per annos. Cada-
ver

§. 827. *Pulsus arteriarum intermittens* &c. Videtis hanc theoriam pathologicam nos in ipsam praxeos medullam deducere : nam hæc theoria bene intellecta pariet Vobis intellectum multorum in morbis phænomenorum. Pulsus intermittens triplicem causam hic tradit B., quarum primam deducit a liquido cerebelli inæqualiter fluente in cor ; alteram a vase transmittente humores ; tertiam ab humoribus illis ipsis.

1) Aequabilis influxus spirituum in musculum facit æquabilem musculi motum. Hic intelligitur natura *convulsionis* : unde prosequitur *textus* :

Causa proinde hujus mali varia ; ut convulsio : convulsio ergo in hoc determinato casu est liquidi cerebellosi inæqualis in cor influxus. Causa ejus est vel 1) sanguis copiosior adpellens ad cerebelli corticem, adeoque sibi viam comprimendo obstruens ; vel 2) sanguis idem, nimia crassitudine, non copia, idem efficiens : 3) sanguis, non copia, non crassitudine, sed acrimonia peccans ; pulposam cerebelli substantiam irritans ; 4) sanguis copia deficiens : cor enim tunc non potest successive sanguinem pellere ad corticem cerebelli, sed interrupte ; secretio proinde interrupta spirituum & influxus eorum in cor interruptus, inæqualis : ergo convulsio. 5) Sanguis non ullis horum peccans, sed rarefactione nata, ut in ira.

2)

ver exhibuit nobis vitalia naturaliaque viscera sanissima : pauca enim pleuræ ad pulmones adhæsiō non obfuit, etſi triplo major fuisset ; id enim cadavera docent : ergo palpitatio ibi non habuit causas visibiles : alia ergo quærenda in spirituum defectu : is vero unde ? Ignoramus. *de H.*

2) *A vitiis humorum.* 1) *Polypus.* *Præcedenti Spho* considerabamus polypum, ut causam cordis palpitantis; jam vero ut causam pulsus intermittentis. Nec miramur, polypum utrumque facere. In corde enim hærens, facit, ut cor sanguinem violentius pellere debeat, ut vincat illam resistentiam, quam suo motui obponit polypus. Sed idem polypus, vel in corde, vel in arteria, nunc magis in medio, nunc ad latera propior, efficit, ut sanguis nunc majori, nunc minori copia in arterias pellatur; unde tunc pulsus inæqualis *rythmo*; & quia idem quoque polypus alium atque alium situm alio atque alio tempore obtinet, hinc alio atque alio tempore sanguis tardius citiusve in arterias projicitur; unde tunc pulsus *tempore* intermittens. Deinde *cacochymia pituitosa*, quæ efficit, ut sanguis lentus atque tenax vasa corticis inferciens viam difficiliorem efficiat sanguini, qui a tergo advectus hoc momento resilit ab obstaculo, altero momento obstaculum perprimit: necessario sic faciens intermissionem in spirituum secretionem.

2) Ex historia apoplexiæ constat, quod humores hominum pituitosorum sæpe inepti sint ad spiritus gignendos, deficiente præcise in his illa materie nutritiva & apta, ut in cerebro & cerebello gignantur spiritus. Unde hi proclives in apoplexias frigidas, lethargos; in quibus omnes vitales diminuuntur, quando in apoplexia calida pro tempore increscunt.

3) *Inflammatio arteriosa.* BOERHAAVE hac occasione narrabat, se vidisse bovem mactatum, qui inmolandus fugam capefferat & post diuturnam fugam captus occisus fuit. Aorta porro arteria ipsi erat præ inflammatione nigrescens plane. V. V. videntur intenti fuisse in tales inflammationes. ARETÆUS caput habet *de venæ cavæ acuto morbo*, caput nempe 8. l. 2. *de causis & signis acutorum*: inflammationem arteriæ ibi de-

describit additque, quibusdam etiam arteriam secundum dorsum, i. e. aortam, inflammari. *L. de curat. acut. c. 7. ait* : „venæ cavæ, crassæque arteriæ, quæ secundum dorsum extenduntur, inflammationem, ardoris speciem, majores nostri adpellaverunt; nam & ardoribus similes adfectus in ambabus oriuntur: ignis acutus & acer, fastidium, sitis, anxietas, pulsus palpitans in præcordiis, &c.

4) *Inflammatio pulmonica*, ut in peripneumonia, maxime ubi non tantum arteria bronchialis, pulmonem nutriens, inflammatur, sed etiam pulmonalis, per quam trajectus fieri debet cruoris totius corporis. Quando id contingit, sanguis a tergo veniens hoc momento impellit frustra in obstaculum, altero momento illud perprimit in venam; donec vel omnes obstructions peritines offenderit, quo fiat subpuratio scirrhusve, aut gangræna; vel etiam sine his perfecta stasis humorum, i. e. mors. Quamdiu autem id sit, ut hoc momento inpellat frustra, altero iterum propellat & perprimat, pulsus intermittens contingit, discrimen semper minitans in hoc morbo. Talem revera pulsum in peripneumonia inveni: sed non cogitemus, id semper fieri; sæpe enim ob aliam causam peripneumonia habet pulsum mollem, qui cæteroqui denuntiat omnia bona. Ratio hæc est: in summa & periculossima inflammatione pulmonis sanguis arteriosus ex corde dextro sistitur ad capillares arterias plurimas; per paucas apertas tantum transit: ergo cor sinistrum parum tantum sanguinis accipit a venis 3. 4. pulmonalibus: ergo cerebrum parum tantum sanguinis accipit a corde sinistro: ergo parum tantum spirituum secernitur. Dicetis, tunc debere oriri pulsum inæqualem a paucioribus spiritibus: id ita esset, si copia sanguinis eadem a corde deberet projici; sed jam cor sinistrum pauciorē copiam accipit ab obstru-

obstructis pulmonibus ; ergo aorta pauciorē copiam dat omnibus arteriis abdominis & crurum : ergo paucior copia redit ad cor dextrum : ergo cor non debet multum laborare, ut illam pauciorē copiam perprimat per pauciores arterias, in pulmone apertas, in venas pulmonales. Sic, dum aliquot libræ sanguinis pulmone detinentur inmotæ, parcior circulatio fit, & dat pulsum mollem. Cavete, ne bene auguremini, ut multi decepti sunt : nam & fallit pulsus & ipse æger, dicens catarrhum modo esse, nil sibi dolere, brevi, aucta obstructione, moritur suffocatus.

5) *Inflammatiō cardiaca.* Cordis inflammationem disertis verbis describit HIPPOCRATES in peripneumonia ; ita in *Coacis prænot.* secundum DURETI divisionem c. 16. de pleurit. & peripneumon. text. 30. „ Quodsi totus pulmo una cum corde inflammetur, ut in latus procidat, resolvitur totus æger jacetque frigidus & sensus expers : moritur autem, secundum aut tertium diem agens : si autem sine corde contigerit, idque minus, serius vitam finiunt & quidam evadunt. “

In præcedenti *Spho* inflammatiō cordis considerabatur ut causa palpitationis cordis, hic ut causa pulsus intermittentis. Quod inflammatiō hæc palpitationem inducat, inde oritur, quod cor ab inflammatione gravius fiat immobiliusque ; ut tamen impulsam sanguinis copiam propellat, majorem vim exercere debet & sensibilibiter tunc pulsare deprehenditur. Tamen potest contingere, ut cor inflammatum alio atque alio sit fortius debiliusve ; inflammatiō enim tunc est in arteriis coronariis ; si, quemadmodum in arteria pulmonali inflammata mox dicebamus, sanguis coronarius nunc quibusdam in ramulis omnino repellatur ab obstaculo, cor mole turgidius erit : si alio momento obstacula quædam perprimat, cor erit flaccidius. Immo, quo tempore

cor minus inflammatum, plus admittet spirituum; quo tempore plus inflammatum, minus admittet; intelligitis enim, quo inflammatio major, eo plus sunt compressi nervi, & vice versa. Unde pulsuum intermissionem fieri debere, intelligitur.

6) *Cruor deficiens*; ut mox, dum convulsionem ab hac causa explicabam, intellexistis. Columna sanguinis est interrupta: non est tantum sanguinis a corde pulsum in carotides, ut hæ comprehendant illam: hinc duo, tres pulsus requiruntur, ut arteriæ columnam prehendant & mittant ad cerebellum. Igitur spiritus aliquando deficiunt, aliquando iterum fluunt.

7) *Arteriæ osseæ, cartilagineæ, anevrismaticæ.* Iterum videmus idem nunc pro causa pulsus intermittentis poni, quod §. præced. pro causa adsumebatur cordis palpitantis. Est sane verissimum utrumque. Arteriæ osseæ, vel cartilagineæ resistentiam majorem sanguini ex corde pulso creabant, nec eadem impulsu cruorem ad capillaria bene promovebant: hinc oportebat cor vires longe majores exercere, ut sanguinem ad arteriarum pelleret extremitatem; ergo validius pulsare percipiebatur. Verum illa mutatio arteriæ aortæ in osseam substantiam tanta non est, ut vasa omnia penitus deleantur; nam tunc vas non posset nutriri, neque arteria supra plagam osseam sua functione uti posset: ergo supra, vel infra, vel inter substantiam osseam arteriæ decurrunt, quæ totam arteriam nutrant.

Ponamus nunc, hominem illum vel protractius loqui, vel animosius; ponamus, eum motum edere solito majorem, tunc sanguis derivatur copiosius per cavam ad cor dextrum, ad pulmonem, ad cor sinistrum: sed tunc cor sinistrum aucta sanguinis copia plus solito obrutum, non potest se integre evacuare per resistentem arteriam: hinc cor sensim dilatabitur, anevrismaticum fiet,

fiet, vel palpitabit sine integra evacuatione ; donec cessante copiosiore adfluxu venosi cruoris id sensim evacuet, quod integre evacuari antea non poterat. Porro, si id, quod in corde resistaverit, servavit aliquem fluorem, in massam humorum recipietur : sin minus, polypusus hærebit inter cordis columnas, vel propellatur in arteriam, vel contingit etiam, ut cor non fiat anevrismaticum ; sed aorta, quæ in quibusdam fit extensione adtenuata ; ita, ut a motu vel contusione crepet arteria & fiat mors ab hæmorrhagia. In quibusdam aorta fit anevrismatica & simul ossea : ita in Duce militum vidi, qui a multis annis modice, ultimo semianno vitæ pulsu intermittente, respiratione ad minimum motum, intercepta, laborarat : hydrops thoracis & abdominis accesserant & sic misere moriebatur. Inveni aortam, mox ubi a corde exhibat, extensam in saccum anevrismaticum, qui capiebat libram medicam aquæ. Saccus crassus externa parte, membranaceus interna tota, osseam plane duritiem habens. In egregio opere WEPFERI *de apoplexia* habetur vita WEPFERI, mors ejus & anatome. Aorta arteria multis in locis ossea inventa, & maxime antequam in iliacas abiret Videte adtente ibi *tabulam*, quæ illam aortam exhibet.

Sed etiam aorta anevrismatica non extenuatur, non ossea fit, sed augetur inmaniter substantia heterogenea. RUYSCH. *Obs. anat. n. 37. 38.* duos casus exhibet, maxime ultimum, in quo arteria aorta ita anevrismatica, ut sesquipedis haberet, ex comparisone RUYSCHII, diametron ; unde costæ, sternum, in pulverem fatiscebant : sed crassities erat enormis hujus sacci anevrismatici ; erant lamellæ instratæ multæ, crassæ, induratæ.

Historia feminæ ad §. 732. relata docet, quod anevrysma ex interioribus ad exteriora versum &

per annos ibi notabiliter pulsans , possit per vim vitæ iterum inde reduci & ad interiora locari, ut spatio trimestri ante mortem nedum pulsatio ulla, sed nec ipse totus tumor, ultra adverteretur, malo toto jam intus locato.

Ergo iterum causa intermittentis pulsus multiplex, tum a polypo, tum a copiosiori advecto sanguine, tum ab irregularitate, qua sanguis per arterias coronarias eo tempore in cor & in arteriarum feratur tunicas, tum ab irregulari spirituum cerebelloforum influxu in cor, nunc laxius, nunc compressius existens in sua substantia, pro majori minorive copia inhærentis sanguinis.

Cartilagineæ, quæ tantam quidem duritiem non habent, quam ossæ, majorem tamen, quam in statu naturali : illa omnia hæc vitia, quæ ossæ arteriæ, sed mitius, producunt.

Anevrysmaticæ ; quando Vobiscum egi *de anevrysmate* ad *sph.* 732., vidimus, pressione, situ corporis, mutato motu, ipsum anevrysmaticum saccum minui, augeri, turgere, flaccescere ; ex quibus pulsus intermissionem intelligebamus ; maxime, quo tempore fiebat illa sacci mutatio.

Calculo infarctæ ; ut videbinus brevi post, ad *s.* 835.

8) *Cor male adfectum vario modo* ; id etiam ibi videbinus.

Tandem est pulsuum intermissio aliquando sine ulla harum causarum. *Georg. Wolfg. WEDÉLIUS, ann. 2. Eph. N. C. obs. 237.*, docet, in pulsu intermittente falli Medicum,

1) Quia pulsus intermittit adparenter, ob situm arteriæ profundiorum ; qualem sæpe in obesis reperire est ;

2) Quia intermittens pulsus est *naturalis* ex idiosyncrasia, quod & observato proprio, tum observatis ROLFINKII aliorumque probat. Ipse, ut jam alibi retuli, unum alterumque vidi, quibus pulsus talis semper naturalis, præterquam in morbis. Didicerant usu, quamdiu Medicus non miraretur intermittentem pulsum in morbo, tamdiu secum male agi: at vero, quando me rogabant, an pulsum intermittentem deprehenderem, egoque adnuebam, exultabant præ gaudio, re jam in vado existente.

3) WEDELIUS intermittentem observabat in pleuriticis, licet evaderent; in febribus malignis, quamvis reconvalescerent; in hypochondriacis denique & scorbuticis.

Demum intermittens pulsus observatur in motu critico acutorum, dum cor heterogenea materie, sanguine commista oneratur: si evacuatio critica subsequatur, talis intermissio bona denotat.

(Additamenta hic in *marginè Cel. Auctor* addidit sat proluxa, sequentia; quæ ob rei dignitatem inmutata hic exhibenda ratus sum.)

Scitis, ait, ad nos accedere feminam, quæ, jam sæpe examinata, nulla signa habet adfecti visceris vitalis; neque idiopathice, neque deuteropathice: sed tantum in primis viis laborare hucusque videtur: hæc tamen pulsum tam mire intermittentem & remittentem habet, ut sane obstupueritis.

Die 29. & 30. Mart. 1759. super hac materie lectionem dedi hac occasione. Femina annorum 40 ante biennium, sana existens, & gravi sarcina in dorso onerata, cecidit in anteriora. Nihil fuit exterius læsa, sed cordis palpitaciones habuit & dolorem in antica & postica sinistri thoracis regione. Ex illo tempore non valuit ultra gestare onera, gradusque con-

scendere, quin cordis palpitaciones dirasque pateretur anxietates, corde palpitante simul in hypochondrio sinistro & ad 4. 5. 6. costam posterioris thoracis sinistri [ab inferioribus numerando] molesta, dolens, & thoracem angustans, pulsatio. Nullum auxilium habuit ex arte, nisi v. s. binas unumque purgans. Elapso deinceps anno tussis sicca accessit, & loco dicto thoracis sinistri tuberculum molle, pulsans, adparere cœpit, sensim crescens, &, quo cor validius pulsabat, eo quoque validius tuberculum. Increvit malum, corpus extenuabatur, sputa purulenta prodire, & 1758. mense Octobri (nosocomium) *Beckenhäusel* intravit, ubi *Expert. Störck* & anevrysmatis & phthiseos pulmonalis diagnosin faciens, eam usque in Martium 1759. omnibus artis auxiliis sublevavit, donec moreretur. Notavit porro octiduo ante mortem, tumorem mole minuisse, minusque pulsasse. In cadavere pulmo exterior crusta crassa investitus, intus multas vomicas gessit. Aspera arteria crasso pure repleta. Utroque in cordis ventriculo magni solidi polypi. Aorta in parte postica, qua dorso adjacet, habebat orificium pollicis diametri, abiens in ingentem saccum, pugno majorem, oblongum; qui saccus antea aortam dimoverat a sede sua & intra cavum thoracis produxerat: nani ingens ille saccus erat locatus inter spinam costasque & inter aortam. Unde aorta ibi conplanata; hinc resistentia nata sanguini ex corde venienti: aorta supra saccum duplo amplior, rigidior & osseis laminis intus tecta; non quidem tota superficie interna, nisi prope cor; cæterum quasi per insulas, præcise, ut erat in Duce militum *Störck* Hagæ Batavorum, & ut in *Memoria Wepferiana* tabula exhibetur. Hinc vis cordis, in compressa aorta inpediior, valide ita in sanguinem egerat, ut saccus parte externa sacci viam sibi fecerit inter

ter duas costas, ibidemque formarit saccum sesquipollicis diametri, ipsasque costas, cum spina bene articulatas, dimoverit a se invicem pollicis fere latitudine. Jam vero saccus internus erat plenus fusca, nigrescente materie, lamellosa pro parte, sed etiam pro parte lamellis intertextis & unitis confusa & intricata : in meditullio parum nigri grumosi sanguinis erat. Igitur, quum copia sanguinis distendentis nimia foret, ultra impleri non potuit, & pulsatio fere cessavit : unde etiam, quum distendi ultra a corde non potuerit, cœpit se contrahere ille externus appendiculus octiduo ante mortem. Porro magnus saccus erat adcretus spinæ usque ultra rotunditatem corporum aliquot vertebrarum ; ita, ut adcretio hæc sese usque in dextram cavitationem thoracis extenderet, erantque ea ipsa corpora vertebrarum erosa & cariosa.

Uti a causa externa natum hocce anevryσμα, ut non costæ aut spina immediate læderentur, sed adjacens aorta, quæ forte hic inflammata & subpurata debilior effecta est ; ita NOORTWYCK in *præfatione ad opus SOLANI DE LUCQUES* narrat similis anevrysmatis historiam a violenta tussi post peripneumoniam orti, quod inter tres costas exterius protuberaverat.

Anevrysmata ergo causas internas agnoscunt & externas ; sed cavere oportet, ne hic fallamur : centies enim dantur anevrysmata cordis & arteriarum, ubi nullus tumor externus adparet, & ubi anevrysmatis præsentiam ex respiratione, anhelitu ad motum, pulsu intermittente, inæquali, interna pulsatione circa præcordia, adesse dicimus. Porro ipsissima omnia hæc oriri queunt sine ullo labe vitalium, a visceribus naturalibus male adfectis, & maxime a copiosa atra bile, qua systema venæ portarum turget.

Id in Centurione KUNCKEL patuit, qui ineunte anno 1757. valido terrore & animi ægritudine, quam

secum concoquere debuit, adfectus, ingentes habuit cordis palpitationes, v. s. & purgantibus adhibitis cessantes, post aliquot menses, simili renata causa, redeuntibus, denuo ad hæc remedia cessantes, sed sub finem anni & anno 1758 continuantes. *Inl. PRÆSES, Doct. Med. Störck* Egoque eum vidimus ex minimo animi pathemate ita corde pulsantem, ut manu adhibita costæ veluti elevarentur, totoque abdomine pulsatio percipiebatur. Hic ergo omnia signa sive anevrysmatis cordis, arteriarumve, aut utriusque; vel & polyporum. Tamen nihil minus. Lucida intervalla dabat usus sap., acidor. c. nitro & diacodio; sed redibat malum cum enormi tussi & strepitu pulmonis. Enemata inmorigeram alvum quotidie sollicitabant. Regio ventriculi magis tumescere cœpit, ut & hypochondria ipseque venter totus. Cataplasmata adplicabantur continua. Alvus prodiit flava, multo glutine & frustulis duris ex viridi flavis referta, tertia Aprilis, similiter & quarta: tunc animam jam agere videbatur, facie tota hippocratica. Alvus 5. Aprilis octies prodiit, nunc flava, nunc viridis, nunc nigra. Ex eo tempore omnia sedata & morbus ita devictus, ut 5. Maji cum Medico suo Störck me inviserit perfectissime sanus, alacer, indefatigatus, & sic esse perseveravit.

Ergo semper cum cautela sententiam dicamus; nam hic jam videmus hujus, ejusdem visi, duplicem originem. Verum, anno 1756, mense Julio, aliud vidimus. Accessit inter matutinos pauperes (queis indies, malorum suorum levamen gratis accepturis, accedere nosocomium practicum licitum) juvencula femina, semistolidi, quæ nihil sibi deesse dicebat, quam quod nulla remedia alvum sollicitare valerent; ita, ut jam sine alvo esset ab aliquot septimanis. Hinc jussi, ut in nosocomio per aliquot horas maneret, ac jussi primo
ene.

enematibus alvum sollicitare, antequam aliis remediis uteretur. Verum mox sub actione enematis moritur. Mater & consanguinei accedentes narrant, eam multis ab annis laborasse tussi, anxietatibus, pectore obpresso, cordisque vehementibus palpitationibus, debilitatibus, leipothymiis. Ergo alterutram mox explicatarum causarum (anevrisma cordis aut arteriarum) suspicati aperuimus cadaver: viscera pectoris & abdominis omnia sanissima; tantum levis pulmonis cum pleura adcretio. Quæ hic causa? Sola spirituum ataxia, nervorum adfectio. HELMONTIUS asthma ait epilepsiam pectoris: an non potest esse epilepsia vitalium, sæpe repetens, tandem vitam suffocans?

§. 828. 3) PULSUS CREBRIOR oritur a celeriori contractione systolica cordis: hæc autem a frequentiori influxu spirituum cerebelli, & difficiliore progressu liquoris expellendi, quo faciunt acre & obstructum.

Hic veram videre licet febrium & ideam & naturam: quippe cor agit celerius & vasa resistunt fortius: ergo obstructio in vasis minoribus, & vehementior, sive celerior, motus cordis, faciunt febriem, faciunt pulsum celeriores.

Velim autem, hunc pulsum distinguatis ab eo pulsu, qui in moribundis observatur, in quibus crebritas pulsus tanta, ut nemo sit, qui numeret. Est enim tantum dicenda undulatio, non pulsus; motus debilis cordis, fatagentis propellere humores, nec valentis; hinc frequentissima hac debili actione defectum motus resarcire conantis, donec frustraneo labore defatigatum collabascit. Loquimur autem de integra evacuatione, pulsu dicenda.

Igitur, qui motum cordis frequentiore, & majorem ad capillaria vasa resistantiam cogitat, febris *ordinariæ* ideam habet.

Cordis contractionem celeriore facit spirituum cerebelli crebrior copiosiorque adfluxus: hunc crebriorem adfluxum facit crebrior copiosiorve adpulsus arteriosi cruoris per arterias vertebrales & carotides ad corticem cerebelli: hunc copiosorem crebrioremve adpulsus efficit venosi sanguinis copiosior &c. influxus in cor dextrum. Hæc maxime naturaliter hic contingunt. Jam motus nimius, frictio &c. cordi inmittunt copiosorem sanguinem & inpellunt illum frequentius. Verum homo sanissimus, motu sanguinis gaudens pacatissimo, in perfecta quiete, respirat aliquoties fortiter frequenterque. Si robustissimus sit, sensim; si minus robustus, illico febris nascitur momentanea; si diu continuet, febris diuturnior. Homo enim ille inspiratione crebriori sanguinem arteriosum ac venosum pulmonicum inpellit crebrius in cor sinistrum, in aortam; inde ad cerebrum & cerebellum: hinc nascitur spirituum cerebelloforum frequentior ad cor adpulsus &c.

Sit alius homo per omnia sanus atque tranquillu pulsuque gaudens pacatissimo. Quacunque de causa vehementer irascatur: jam mox pulsum frequentem & febrilem habet; ira quippe furor brevis. Collum, fauces, oculi, livescunt copioso cruore; pulsus fit creberrimus. Quid hic factum est? Mens corpoream agitat molem & vires incitat omnes, quibus ingratum deleat objectum. Uti tumet facies, collum, oculi, ita & interna: ergo major adpressio rarefacti humoris ad enkepharon &c.

§. 829. PULSUS INMINUTIO, *vel* DELETIO; quæ reducitur ad λειποθυμίαν, ubi eo usque deficit, ut vires multum debilitatæ corpus vix sustineant.

Textus hic recenset quatuor genera inminuti, aut deleti, pulsus; quæ solent promiscue nominari & in consultationibus confuse proferri a Medicis, quod illa exacte haud distinguant. Quanta ex obposito V. V, sedulitas & patientia! Ad minutissima intenti, singularem rerum ita definiebant conditiones, ut res nunquam confunderent. Et sane, quum gradu semper in pejus tendant hæ quatuor differentes species, operæ pretium est, eas exacte distinguere nosse, ne symptoma gravius pro leviori, levius sumatur pro graviore.

Λειποθυμίαν; prima horum quatuor & simul levissima est, ubi pulsus eo usque deficit, & vires adeo debilitantur, ut corpori sustinendo vix amplius sint. Θύμος animus, sæpe magnanimitas; gall. courage: ergo quando Θύμος λείπεται, masculinum robur, robur viciens corporis, paullulum deficit; ita, ut homo dicat: „nescio, quid mihi desit; vix enim me sustineo;“ tunc λειποθυμία adest.

Λειποψυχίαν, quando hæc usque adeo increfcit, ut & naturalis calor multum labefactari incipiat: Ψοχή, anima, sive principium cogitans, sive cogitationis cohæsiō, tunc incipit perturbari, calorque vitalis diminui; pallor tunc in facie percipitur.

Συγκοπήν, ubi cor eo usque deficit, ut calor, motus, sensus, fere deleantur, sudoresque frigidi exprimantur. Gradus iterum mali auctior. Συγκοπή, a συγκόπτω, concido, discindo: est figura grammatica per syncopen. Jam increfcit frigus, vix motus, aut sensus adsunt, suntque veluti præcisæ vires: humi jam jacet homo.

Ἀσφυξίαν, ubi omnia illa quoque ad sensum deleta, mortis imaginem simulant: σφύζω, salio, pulso, mico, palpito: sic GALENUS ait: „αἱ ἀρτηρίαι, σφύζονται. (arteriæ pulsant): ἀσφυκτέω, pulsu destitutus sum; ἀσφυξία, privatio, seu defectio pulsus in toto animali; hinc & κακοσφυξία, μικροσφυξία. Imaginem mortis ita hæc simulant, ut si status talis per aliquod tempus continuet, ipsa mors adsit. Est tunc horologium bonum, sed cujus quiescit elater: reddite ei motum, horologium vivet totum; sinite illud, ut ante, quiescit. (Comparatio hæc vita nonnisi a brevi adhucdum temporis intervallo silente sat concinna videtur; attamen paullo diutius illo protracto veræ asphyxiæ statum non ultra adplicanda: horologium in moto elatere quiescit, movendum illo in motum denuo deducto. Attamen in corpore animali etsi possibile foret sopitam denuo revocare vitam, cordis arteriarumque motu in actionem deducto, animadvertendum est, ipsum vitale fluidum, sanguinem rubrum, interea temporis in concretiones abiisse polyposas, novæ vitæ mox alterum, non ultra domandum, obposituras obicem. Moneo hoc, quum sciam, non paucos Naturæ-Consultorum ex mechanicis, physicis &c. petitas comparationes, egregii quidem, dummodo legitime sobrieque adplicentur, in exponenda œconomia animali usus, nimium omnino etiam multis circumstantiis adsumere; ut ex corpore humano meram fere machinam mechanico-hydraulicam fecisse videantur). Homo aliquamdiu sub aqua demersus, ἀσφυξος sæpe extrahitur: conandum, ut motus exsuscitari possit: si exsuscitetur, bene; sin minus, mortuus manet.

Si quis nunc hæc nomina inter sese confundens alterum pro altero sumat, confuse loquitur cum alio,
qui

qui hæc distincte intelligit : neque ille aptus est, V. V., qui tam adcurate hæc distinxerunt, intelligendis, explicandis.

Causæ horum symptomatum variæ varioque gradu constantes ; similes fere iis, quæ §. 827 : quippe non mirabimini, in hisce quatuor symptomatibus id contingere debere, ut vel liquidum cerebellosum inæqualiter in cor influat ; vel vas, humores transmissurum, male adfectum sit ; vel denique male adfecti sint humores. Uti hæc olim deduximus vel a convulsione, vel a polypo, vel a cacochymia pituitosa, vel ab inflammatione arteriæ, cordisve, aut pulmonis, vel a defectu cruoris, vel ab arteria ossea, cartilaginea, anevrysmatica &c. ; ita & hic facile facimus. Verum sunt præterea nonnullæ peculiares horum quatuor symptomatum causæ, quæ nunc explicandæ.

Inprimis ideæ rei horridæ ; sive horridæ omnibus fere hominibus, sive quibusdam hominibus tantum. Qui, non adfueti, vident extirpare mammam, crus, brachium &c., sæpe per varios gradus hæc nunc exposita quatuor symptomata patiuntur ; vel saltem aliqua. Vidi, qui vellent ad primam leipothymiam perceptam animum erigere, ne a sociis irriderentur ; sed a leipothymia incidebant in leipopsychiam, inde in syncope ; ita, ut instar percussi bovis humi procumberent essentque foras extrahendi, ne operationem inturbarent ; quæ tamen lapsu temporis mutantur ita, ut adstent animo corporeque firmo.

Sunt vero alii pluribus in rebus heroës inpavidi, in nonnullis plusquam feminæ ; ita, ut ad missi sanguinis adspectum in v. f., vel guttularum in vulnere levissimo, vel ad contuitum exsipientis puris, mox a leipothymia per varios gradus incidant in ipsam syncope ; ut olim Vobis de lanione narraui, qui, vi-

tam

tam in animalium sanguine profundendo totam terens, ad visum uxoris in v. s. sanguinem, mox humi prosternebatur. Hæc ad idiosyncrasiam pertinent.

Graviditas: hoc videmus quotidie. Gravidæ a mutato humorum circulo & aliis causis variis, patiuntur nauseas, vomitus, anxietates, leipothymias, leipoppsychias, asphyxias, syncopes, plethoras peculiares. Ignoramus fere, cur id. Qui respondet, id fieri a nervis uterinis, præternaturaliter adfectis & hinc per consensum cor & vitalia adficiantibus, quia uterus revera ζῶον ἐν τῷ ζῳῳ (animal in animali), nihil dicit. Fateamur, id nos ignorare.

Animi adfectus, iræ, timoris, vindictæ, adfectu vidi toties animo. linq̃ui delicatulas: sed de his actum ad §. 771.

Spasmi; quia tantum spirituum dispendium versus locum spasmodice adfectum, ut eorundem sit aliis in locis penuria.

Inanitiones quælibet; maxime sanguinis in vulneratis, parturientibus, abortientibus, cancris. His de causis vidi multoties succedere quatuor explicata symptomata. Explicui rem in hæmorrhagia post caput de vulneribus, & §. 827. Sæpe miramur, dum v. g. mamma exstirpatur, quam parum sanguinis exeat; sed, ubi mamma dilatatur inter scirrhosas partes, copia sanguinis incredibilis in dilatata, nec resilire valentia vasa colligitur; quibus vasis a viru canceri erosio, elabitur sanguis haud sistendus ad mortem usque. Eodem modo cancer uteri facit hæmorrhagias lethales.

Quoad curationem, ea pro causæ diversitate varia erit: ac primo quidem raro cura admittitur, si mala a causis §. 827. recensitis oriantur; nisi auferantur illæ causæ; nempe inflammationes cordis, arteriarum, pulmonum, quæ omnia pendent a generali doctrinâ de inflam-

flammationibus. Atque hæc de palpitatione recenti, non inveterata; hæc enim ultima etiam potest habere has causas. In recenti ergo, ubi palpitat cor, cum feбри, cum pulsu pleno [non dico: cum dolore; nam non dolent cor & arteriæ magnæ], cura inflammationis prodest.

A polypo vero incipiente medela foret per blanda resolventia, saponacea. Scitis, juvenem hic (in nosocomio practico) aliquoties adfuisse, consultaturum; cui a minimo motu cor maxime palpitabat, ubi a polypo suspicio. Pulpa tamarindorum, cremore tartari, nitro puro, roob sambuci egregie levatus. (Interim tamen in illo eodem juvene fons malorum in visceribus abdominalibus magis hæsisse videtur, quam polypo adscribendus; quum cura vix non ex integro solis purgantibus perfecta fuerit, quibus vix unquam sane vera polyposa concretio resolvi aut dispelli poterit. Symptomata autem quæ ille perceperat, quin adsit polypus, a vitio hærente in abdominalibus visceribus procreari posse, & ex praxi notum est, & ex adducta paullo ante *p.* 311. ab *Cel. HÆNIO* historia Centurionis *KUNCKEL* eo magis confirmatur. Sæpenumero felix adeo fui, ut unico remedio purgante anxietates circa præcordia, palpitationemque cordis abegerim; quæ alii, mali in loco adfecto causam hædere fixissimam autumantes topicam, abs successu fuerant adgressi.) Cacochymia pituitosa congrua sibi methodo emendanda: ulcus pulmonale depurandum, abstergendum.

Si vero ab idea rei horridæ, vel vitandæ occasiones renascentem ideam facientes, vel roboranda natura, crebro usu ut adsuescat.

Si a graviditate; sæpe juvant evacuantia, sæpe nevrotica. Si ab animi adfectibus, ut in hysteriis & hypo.

hypochondriacis solemne, antispasmodica dicta profunt: si a spasmis, itidem.

Si vero a *νευραγγεία* post hæmorrhagias; ligatura extremorum, quies, lenia nutrimenta, aer subfrigidus, juvant; ut *cap. de hæmorrhag.* dictum.

Si firmata palpitatio, nulli obaudiens remedio, palliatur vita minima, v. f. & opiatis.

Adplicate demum his, quæ dixi antea. Cogitet quis, esse causam in hepate, quia forte legit, viditve, vitales actiones læsas; curatas per hepar deobstruentia. Dixi Vobis antea, per deuteropathiam cor & vitalia viscera laborare, si hepar, lien, pancreas, mesenterium, adfecta essent magnis tumoribus & obstructionibus. Remedia dicata his obstructionibus referendis, curant simul vitia observata in vitalibus visceribus ibidemque per deuteropathiam natis. Quia Medicus legerit, videritve, cordis vitia his in casibus curata per remedia, quæ solverent obstructa viscera abdominalia, iterum putat, adgrediendum morbum similibus remediis, ubi non jam deuteropathia, sed idiopathia, adfecta sunt vitalia viscera. Errat maxime & pessumdat hominem. Si, post solventia generalia, dederit aquas minerales ferratas, ferrum, ut in hepaticis solet; cogitate, quale damnum contingat ab aucta circulatione, ubi adest polypus, anevryisma, arteria ossea. Cura sola erat, in vita minima conservanda, in dandis, quæ solverent concretiones sine motu aucto; &, si motus nimius adesset, opio & v. f. is erat conpescendus. Ex obposito, qui cordis palpitationes, pulsus intermittentem, viderat curari sæpe antispasmodicis nervinis, castoreo, assa foetida, spiritu cornu cervi, tinctura succini, gummiferulaceis &c. quia aliquando in hystericeis palpitatio cordis, pulsus intermittens, inæqualis a solis spiritibus perturbatis, ille nocet (taliam
exhi-

exhibendo) maxime, quia agit in solida humoresque, ut inducat motum æquabiliorem, ubi debebat facere motum sedatiorem: auget certe malum, aucto motu.

Sequuntur aliquot *Aphorismi* HIPPOCRATIS.

Aph. 5—16 „ Calidum, eo frequenter utentibus, has adfert noxas: carnis effeminationem, nervorum inpotentiam, mentis torporem, sanguinis eruptiones, leipothymias. Hæc quibus mors.“ Evidenter loquitur hic HIPPOCRATES de calido humido, quo homines nimio usi, ut §. 748. constitit, laxi fiunt, & effeminati, & debiles & torpidi; quibusque laxa vasa habentibus oriuntur humorum stagnationes, putrefactiones, vasorum diabroses, hæmorrhagiæ, & tum *αρεαγγυεΐα* leipothymia. Quæ sane iis contingere affirmat, quibus mors: i. e., hanc esse viam consuetam, qua incedunt ii, qui post talia symptomata ad mortem tendunt.

Aph. 7—8. „ A tumoris intus ruptione exsolutio, vomitus, & *λειποψυχία*.“ 1) Si alicubi tumor magnus hæreat, is vasa multa comprimit & inutilia reddit. Si tumor rumpatur, tunc subito ablata hac compressione humores per locum non resistentem fluunt rapide; ita, ut ad cor minus fluentes, aut ad cerebrum, efficiant, ne spiritus generentur, cordis motui sustinendo apti. 2) Vomitus eo in casu oritur, si materies v. g. ex liene aut hepate subpuratis solvatur & ventriculo detur. 3) Leipopsychia ab eadem causa, qua exsolutio, sive leipothymia; nam est mali tantum gradus auctior; vel etiam, si v. g. pus ex rupto abscessu pleuræ, aut pulmonis, aut diaphragmatis, aut pericardii, aut cordis, aut magnarum arteriarum, cadat vel in cavum thoracem, vel in pericardium ibidemque actiones cordis & viscerum vitalium impediat. Ita

etiam vomitus potest fieri, diaphragmate convulso & premente pondere puris.

Olim semper, dum mihi vena secabatur, hæc tria (hic exposita) sine ullo malo in ventriculo, a mera nervorum adfectione: hoc vidi in pluribus. Primo fit leipothymia, i. e. exsolutio, ἐκκλισις; dein vomitus; tum λειποψυχία. Causa esse videtur minor adpressio sanguinis ad cerebrum. Sunt homines, qui a paucis unciiis (emissi sanguinis) id habent. Feminæ molles a mensibus aut lochiis ita quoque adfici possunt.

Apud FORESTUM l. 7. animi deliquium a sudore *obs.* 9.: a v. f., sanguine jam manante *obs.* 10.: a metu v. f.; tantum ligatura facta, idque in viro forti, robusto, carnosio, longo primo & longo postea tempore accidit; ut FORESTUS concluderit, ei ultra venam non secandam, *obs.* 11. (a solo metu venæsectionis epilepsiam ipsam ortam scio.)

Aph. 2—41. „ Qui sæpe & vehementer absque manifesta causa, πρὸ φάσιος, animo linquntur, ex improviso moriuntur.“ Id in iis, qui polypos, qui arterias habent anevrismaticas, cartilagineas, osseas, verum. Hi centies in vita animo linquntur, sive leipothymia, leipopsychia corripuntur, & ad sese denuo redeunt, miseris adfueti. Fiunt tandem tranquilli circa hæc, tum ipsi, tum eorum necessarii, quum toties ad se redeant. Porro his hominibus paroxysmi a causa interna, semper præsentē, oriuntur. Ponite v. g. polytum adeste cordis, qui λειποψυχίαν centies fecit, & tamen sanguini adpulso iterum locum cessit; qui idem jam uno momento vi cordis & vi impulsī sanguinis intra arteriarum adigatur angustias; mors fit illico. Hinc bene monet HIPPOCRATES, ideo hoc timendum esse, quia causa externa excitans non adest; id quod semper

per melius foret, quia sæpe præcaveri posset: quum vero causa mere interna est, ideo moriuntur plures tales ex inproviso, quia non præmoniti; semel enim ita polypus in angustias pellitur, ut obturans loca vitalia vitam finiat.

Aph. 5—56. „ Si fluxui muliebri spasmus & leipothymia superveniat, malum.“ Quia tantum sanguinis dentum fuit, ut circuitus humorum nequeat continuari; unde cita mors; nisi fluxus cessaverit & in summa quiete, aëre frigido, ligatis artubus, pauculo nutrimento, paucus, qui superest, humor labenti vitæ continuandæ possit sufficere. Hinc dixit H. *καὶ οὐκ*, non illico *θανάτωδες*, aut *θανάσιμον*; quia feminæ tali vita sæpe servatur. Sed toties hæc res in vulnerebus pertractata est, ut pigeat in mentem revocare.

Aph. 6—39. „ Convulsio fit aut a repletionem, aut ab evacuatione: sic etiam singultus.“ Dixi in *singultu*.

§. 830. RESPIRATIO vero LÆSA symptomata primaria numerat 1) *ἀπνοίαν*, ubi integre desinit: & agnoscit pro causa fere, quæ in pulsu inminuto recensita §. 829. Est ergo respirationis integra quies, integra cessatio: ejus aliquantilla duratio mors est. Primo quidem hæc *ἀπνοία* jam a nobis considerata fuit §. præced.: quo enim gradu pulsus inminuebatur a leipothymia usque in asphyxian per intermedia symptomata antea dicta, eodem gradu respiratio ab iisdem causis decrescebat; ita, ut in perfecta asphyxia respiratio adeo nulla adpareat, ut speculo ori admoto adstantes examinare soleant, num vitrum adhuc aliquantum halitu obfuscetur. Igitur, quæ causæ datæ fuerunt illorum quatuor symptomatum, eadem & dantur

ἀπνοίας; exceptis casibus miræ asphyxiæ cum motu & respiratione.

Tum eo spectat aër vitiosus §. 746—754. Igitur modo, quæ his §§. exposita fuere, in memoriam revocentur. Verbo repetam, in aëre calidissimo, diu ita perdurante, aves, jumenta, homines reddi anhelosos ac fere apnoëicos: in aëre humidissimo qui se multum movet, illum quoque respirare laboriosius. In aëre graviori & maxime leviori (justo) vidimus tot experimenta physica, periculosæ, immo lethalis apnoëæ.

(Omnium maxime convincens illud, quod ab *Inl. ZIMMERMANN* in egregio opere: *Von der Erfahrung* ic. denuo relatatum fuit *Holwellianæ* tragædiæ, quæ in Bengala in sic dicta *caverna nigra* contigit, hominibus referta, spiraculis clausis omnibus; aëre hinc brevissimo temporis spatio deleteriam indolem adepto ob copiam effluviorum, summo æstu corruptorum, putrescentium.)

Venenati vapores, causticique acidi vel austeri. Ait *Otto TACHENIUS* in suo *HIPPOCRATE chemico*, c. 24. p. 149. *Edit. Leyd.* „Olim, quum arsenicum, *Joannis AGRICOLÆ* suasu, toties sublimare tentarem, ut tandem fixum in fundo vasis permanere deberet -- post multas sublimationes quum vas aperuissem, inspiravi auram, palato tam suavem, dulcem ac gratam, quam cum admiratione nunquam antea similem expertus fueram; sed post semihorulam stomachum contractum & dolentem sensi, cum omnium membrorum convulsione; respiravi difficulter, sanguinem minxi cum incredibili ardore; subito post colico dolore correptus totusque contractus evasi per sesquihoræ spatium. Lacte & oleo restitutus, mediocriter me habui; febris tamen lenta, hecticæ similis per integram hyemem permansit, quam exstinxi vulnerariarum herbarum decoctis

ctis & esu cimarum brassicæ, aqua bulliente tabefactorum, aurantiorum succo, oleo & modico sale conditis. Immo natura adpetebat hunc cibum ut vix horam cœnæ exspectare possem; hisque remediis perfecte convalui.

Inl. VAN SWIETEN narrat, se juvenem novisse habitantem apud Oenopolam, ut addisceret commercium vinorum; huic sodales petulantes dixisse, ut examinaret, qua arte vinum a fermentatione præservaretur, nares ponendo supra spiraculum ingentis dolii, sulphuris vapore repleti: rerum ignarum juvenem id fecisse, concidisse, aliquot horis cum morte luctatum esse, & redeuntem ad se tota vita misere fuisse asthmaticum; ut nunquam lecto decumbere potuerit.

Sed præter vapores tales aër, quibusdam artificibus noxius, ubi inprægnatus pulvere lapidum (aliisque variis exhalationibus rerum, quas artifices ejusmodi tractare solent; quorsum imprimis referendi vapores saturnini, v. *Cl. GMELIN von den mineralischen Giften; tum & Op. huj. T. I. &c. DIEMERBROECKIUS Anat. l. 4. c. 13.* scribit, se lapicidam in nosocomio asthmaticum secuisse, cujus in pulmonibus magna copia pulveris lapidum explebat vesículas; id quod simile in duobus aliis lapicidis invenerat. Adjungit *DIEMERBROECKIUS*, sibi dixisse lapicidam, sive sculptorem, inter formandos lapides tam subtilem pulverem in aëra adtolli, ut etiam penetraret per vesicam bovinam: quippe uti se voluisse tali vesica exacte clausa & aëre plena, quæ per annum in officina pependerat: dum aperta vesica aër avolasset, tunc se in cava vesica pulverem illum subtilem copiosum invenisse.)

Ita *RAMAZZINI lib. de morb. artific. ex WEDERLIO* adfert anatomen ancillæ mercatoris calcem vendentis, cujus in pulmone notabilis lapis inventus.

Aër vapore calcis onustus pessimus: non tantum a calcis pulvere, sed etiam ex vapore calcis cum aqua & tuso filice mistæ, qua parietes ædium exstruuntur. Putant, non vane HIPPOCRATEM in *Epidemicis* scripsisse historiam HERMOCRATIS: „HERMOCRATEM, qui decumbebat juxta murum novum, ignis corripuit.“ GALENUS ridet hoc, sed EPIPHANIUS, FERDINANDES & MERCURIALIS putant expresse hoc notatum ab HIPPOCRATE. Narrat PLINIUS: „in antiquarum ædium legibus invenitur, ne recentiore trima uteretur redemptor.“ BACO VERULAMIUS mortem Imperatoris Romani JOVINIANI tribuit cubiculo ejus recenter calce obducto. (*) Immo RAMAZZINI scribit, seipsum pessime adfectum fuisse, dum in cubiculo decumbere solet, ante medium annum recenter calce undique renovato & obducto.

BOERHAAVIUS ipse ab olei vitrioli vapore fere præfocatus, mox adplicuit vaporem & usum remedii alkalini, quod forte ad manus erat & sic hoc malum superabat. Fumus sulphuris homines æque ac animalia ἀπνολα necat, si fortis sit.

Paralysis, musculorum mesochondriacorum, aut intercostalium, aut diaphragmatis, aut musculorum abdominalium.

Vel spasmus organorum respirationi famulantium
602—625; scilicet laryngis, asperæ arteriæ, musculorum mesochondriacorum, bronchiorum, diaphragmatis

(*) Videnda hic, quæ in *T. II.* hujus operis circa aërem nimis calefactorum cubiculorum, vaporemque carbonum disserui, dum de causis morborum erat sermo. *de W.*

matiss, musculorum intercostalium, abdominalium: quibus convulsis respiratio sistitur. Quid spasmus sit (aut efficere queat) vidistis in nosocomio æstate præterita in femina, quæ ex ira alta mente reposta spasmo maxillæ interibat.

Ut & alii morbi, qui harum partium functionem omnino destruunt; ut angina, pleuritis, peripneumonia, paraphrenitis; sive eosdem morbos spectetis in stadio inflammatorio, sive in subpuratorio.

§. 831. 2) *Δυσπνοία*; in qua cum molestia, dolore, fatigatione, respiratio contingit. Hæc quidem habet easdem, ac prior, causas, §. 830., sed leviores: unde, quia gradu tantum ab *apnoëa* differt, sub eadem explicata habetur.

Quo & mala facit præ cæteris pectoris conformatio: hæc præterea causa est dyspnoëæ, quia pulmo in explicando atque contrahendo sese haud obsequiosam experitur machinam; quare ille laboriosiore respiratione conatur hunc subplere defectum: atque quum difformis fiat hæc machina mille modis, etiam respirationis actio mille modis difformis fit. Aliis enim sternum totum intropressum est, aliis spina; aliis ipsa vertebrarum spina sigmoideam, immo duplicem sigmoideam figuram æmulatur; qualem mulieris hac æstate in nosocomio mortuæ sceleton videbimus brevi. Aliis costæ cum sternum toto prominent in anteriora, vel in alterutrum latus: aliis curvatura thoracis tanta, ut hinc distensione musculorum intercostalium dolor fiat in inspiratione, illinc costæ tam prope junctæ, ut supercandant se ipsas. Lapsu temporis natura sola docet illos, quomodo respirationem dyspnoëicam utcunque emendent; sed semper cum vitiis & cum labore. Nonnullis cartilagine costarum ossæ fiunt: in aliis dyspnoëa

a vulnere thoracis, ab obstructione viscerum abdominalium (sæpissime a nimia repletione, a cibis flatulentis, a cerevisia gasante, ab alvi obstructione, a vita sedentaria eamque concomitante dyspepsia, viscerum abdominalium compressione, infarctu, scirrhis) a morbis inflammatoriis pulmonum, pleuræ, diaphragmatis; a crisi. His omnibus ortum debere valet dyspnoea.

§. 832. 3) *Ἄσθμα, quæ est frequens, molesta, sibilosa respiratio; plerumque orta a causis dyspnoeæ pertinacioribus*: ergo ortum asthma ab omni causa repetit, unde dyspnoea pertinax; ab omni causa, unde apnoea levior; ab omni causa, unde leipothymia, leipopnychia, syncope, asphyxia; ab omni causa, unde pulsus intermittens.

Liceat addere materiem arthriticam, podagricam, ad artus more solito non sævientem; vel quia præpostera medicatione est retropulsa, vel quia naturæ vires, quæ eam eo versus pellerent, deficient.

Liceat præterea addere materiem achorum, herpetum, favorum, pessima muliercularum agyrtarumve methodo intropulsam, quo caput vultusque infantum nitidus fiat. Solent varias medelas his malis curandis adhibere: unguentum nutritum cum mercurio, unguentum album camphoratum, unguentum nutritum cum præcipitato rubro, emplastrum ex pice paratum; quibus omnibus plerumque efficitur, ut cum restituto vultus nitore ex decem forte quinque fiant per omnem vitam asthmatici, vel alii præ ophthalmiis visu fere priventur, vel morbis capitis, vertigine, apoplexia, epilepsia, affligantur. Ter quaterque beati, si intropulsa materies sive sponte, sive artis auxilio, ad loca consueta redeat! Hinc suadeo invigiletis in pessimos hos mores, eumque in modum tales curetis infantis, ut nunquam sordities

dities illa introvertatur, futura cæteroqui per ætatem sponte evanida. Unica cura achorum, favorum, herperum, est, ut, pro ætatis ratione, purgantia per epicrasin dentur, & crustæ quotidie emolliantur auferranturque ope cerevisiæ recentis, cui butyrum insulsum liquefactum insit, aut unguento pomato. Atque ex hisce intelligimus, quæ sequuntur.

Sed maxime, ut videtur, a constrictione spasmodica fibrarum muscularium in pulmone; quæ solet in his ire, redire, pro varia cœli inclementia & vario regimine usuque sex rerum non naturalium. Acrimonia podagrica, herpetica &c. quas mox exposui, occasionem dant huic constrictioni. Pulmo semper magis dilatatus est in corpore humano, quam foret in aëre aperto: ergo vi quadam suæ dilatationi resistit. Cogitate nunc hanc vim contractilem fieri duplo, triplo, majorem, interea dum vis eundem distendens, scilicet atmosphæræ, eadem manet; tunc impossibile est, ut dilatetur pulmo. Est quippe ratio naturalis virium distendentium atmosphæræ ad vires contractiles pulmonis; qua ratione destructa, aut mutata, pulmo se non potest, ut in statu sano consueverat, dilatare.

Non absque summa commiseratione videatis hos homines respirare: erigunt corpus, humeros elevant, scapulas adducunt ad se invicem & cubitis palmisve innixi, ante fenestram, ut liberiores aëra ducant, vehementi cum stridore inspirant, pectore quantum possunt dilatato. Jam crederetis, illis instare suffocationem: quia sanguis per pulmonem vix transit & venæ jugulares non valentes sese exonerare in cavam, reddunt hominem facie, oculis lividum totum, hacque ratione & cor a pulmone, & cerebrum a corde nonnisi parum accipit. Verum quid tum? Deficit adfluxus spi-

rituum in nervos pulmonales ; musculi mesochondriaci fiunt paralytici & atmosphæræ vis facile eosdem superat.

Homines reperire est, qui a-minimo animi pathemate paroxysmos habere solent. Ut sunt, quæ a minimo terrore aut ira habent in capite clavum hystericum ; ut sunt, quæ iis de causis mox habent colicam convulsivam, aut vomitum ; ita & aliis ad pulmonem simile quid accidit. Sunt, quibus Boreas faciat recidivam, idque tam certa lege, ut nocte media, in lecto jacentes, Tibi dicturi sint, an in Boream ventus mutatus sit. Certe Boreas, ut corpora omnia, ita & pulmonum fibras rigidiores facit elasticioresque. Novi tamen, quibus Boreas sit gratissimus ventus ; ita, ut in his nimia laxitas fibrarum pulmonalium dicenda sit asthmatis causa ; quæ eadem, ubi atmosphæra siccior corporaque elasticiora efficiens, adest, emendatur. In his sane illa constrictio spasmodica locum habere non videtur : scilicet videtur aër humidus tepidus laxas natura sua fibras pulmonicas demum ita laxare, ut atmosphæræ ponderi & gravitati demum ineptæ cedant : quod idem est, ac si aër redderetur multo gravior. Boreas tunc ille siccus & frigidus ortus juvamen adfert his hominibus. Bonus GESNERUS Borea flante melius habebat.

In consideratione asthmatis non satis attenditur ad diaphragma, quod solum sæpe sufficiens causa ; ad musculos abdominis etiam : horum omnium sive inflammatio, sive paralytis, sufficiunt ad hos morbos.

Solent Auctores asthma dividere in *humidum* & *siccum*. Crediderim, me bina hæc jam partim explicuisse. Humidum vocant, ubi copia ingens materiæ serosæ, aut glutinosæ pulmonem sæpe obplet, ut atmosphæra spatium aëreum pulmonis satis dilatare nequeat. Quo etiam fit, ut, si serum id, glutenve,
acre

acre sit, fibras pulmonales stimulet; quo stimulo irritatæ fibræ, vel defatigatæ, succumbunt, materiem solvunt, depellunt morbumque pro tempore levant. Si etiam serum multum non acre pulmonem labefactet, emolliat & sic asthma faciat, ventus siccus, frigidus, borealis, pulmonem siccando, roborando, materiem expellit, prodestque hac ratione id genus asthmaticis. Videmus ergo, quod in genere non possit dici aer ventusque omnibus ex æquo salutaris vel noxius.

Dividunt præterea alii asthma in *spasmodicum* & *humorale*; alii in asthma *a pulmone adfecto* & in aliud *a parte alia* in thorace ipsarumque partium thoracem componentium, ut v. c. apud gibbosos.

Cur asthmata non sunt perpetua, si causa materialis semper adest? Quia latere potest iners, & in actum deduci vel a causa nota procatactica, vel a propria accumulatione.

Quo excitans causa notior, eo spes curæ major; nam reditus tunc præcavetur: idem verum de causa proëgumena: v. g. homo epilepticus est a pituita in capite; hæc causa proëgumena: sed ille rarius paroxysmum habet, ubi aëre gaudet sicco. Hic duo facio: 1) injungo, ut evitet aëra humidum, suadendo, ut non cæeat aëre humido; ut in elata ædium parte habitet & cubet; ubi adhuc incensis lignis aromaticis & resinis aërem facio sicciolem. 2) Exhibeo ipsi saponem, aloëtica, salia, ut gluten incidam, & dein purgantibus expellam; tandem roborantia, ut ultra gluten non coacervetur. Sed homo habet epilepsiam a causa ignota mihi & forte congenita; hic nihil possum. Sed nunquam habet paroxysmum, nisi bene epulatus. Hic novi, in moderata semper diætâ curam esse. Sed si epilepsia fiat a proëgumena causa prorsum
laten-

latente & a nūlla nota procatarctica, certe vix hic aliquid facio. Idem de asthmate verum.

Sane habemus simile quid in febris. Methodica curatio iners est, ubi tertiana, quartana, nec materiem ostendit, unde generetur, nec causam, qua exsuscitetur. Eo in casu vertimus nos ad specifica: unde sane cortex meretur nomen, videturque plus a nobis adhibendus esse in desperatis epilepsiis & asthmatibus; sed per annos idque ad unciam, & plus de die. At non raro hi morbi habent aliquid simile intermittentibus: est causa in corpore, quæ omni tertia, quarta die prodit sponte, sponte cessat, idque per mensem & annum. Ita aliquando & asthina & epilepsia. Ut nunc cortex febrim debellat, oporteret longissimo usu eundem tentare & in talibus morbis. Conabor in nosocomio tentamen facere. (Factum est, pulcro cum successu, in epilepticis; præsertim fibrarum atonia, spirituum arhythmo motu in corpore obtinentibus. Sed de his alibi plura.)

§. 833. Ὁρθοπνοίαν, quæ anhelosa &c. Non multum differt ab asthmate, unde causas plerumque easdem habet; nisi quandoque in pessima angina κυνάρῳ observetur, tumque cito lethalis est. Ruy-schius, *obs. anat.* 19. 20. & 21. orthopnoeam vidit a vesiculis pulmonalibus obstructis & aëre expansis: *v. fig. in Tab.* 19. Vix credo inde; si in 20. & 21. casu mortui anatomen dedisset, forte alias orthopnoæ & mortis causas intellexissemus, quam illas vesiculas; nam in casu 19. hydrops pericardij, cor grandius, pulmo adcretus, plus ad mortem faciunt, quam illæ vesiculæ.

§. 834. CATARRHUM SUFFOCANTEM, qui videtur esse subita occidens ἀπνοία; habet & hic causas easdem 833.; unde nec repetendas.

Maxime observantur frequentes, materiæ eliquatæ in fauces, pulmones, subita destillatio. Posset contingere, ut sinus frontales, maxillares, sphœnoidales, omnes, vel aliqui, quadam materia glutinosa, saniosa, purulentave pleni, in hominis dormientis glottidem, in somno apertam, depluant subito suam materiem hominemque suffocent; rariores tamen videntur hi casus esse. Unde plerumque potius contingunt a materia purulenta ex abscessu antea clauso illico erumpente, obplenteque notabilem aërei pulmonum spatii partem. Exempla sunt suffocationis talis rupto post peripneumoniam magno abscessu.

Etiam potest fieri, ut vel pus, vel sanies, vel aqua, quæ olim in alterutra thoracis camera hærens, orthopnoeam fecerat, nunc post lentam erosionem subito ruptis repagulis in alteram thoracis cameram penetret & sic subito suffocet.

Quod porro hic dixi de aërea parte inpleta, illud intelligendum est de copia notabili, magnam explente cavi aërei plagam. Casus enim adsunt copiosioris talis materiæ præsentis, nec tamen suffocantis; immo ne dyspnoeam quidem facientis.

Nervorum summa vitia, ut in hysteriis; quæ tamen vitia raro eousque adscendunt, ut perimant; quum feminæ hæ soleant post syncopen aut asphyxiam ad se redire. Si vero causa adsit asphyxiæ validissima, necare subito potest, vidimus enim antea asphyxiam, utcunque perdurantem, ipsam mortem esse.

Dictum antea jam, summa gaudia idem efficere; ratione haud facile explicanda. An quod anima, illa sola voluptate præsentanea occupata, sistat spiritus omnes?

nes ? Sed spiritus vitales anima non reguntur. An anima occupat omnes spiritus ad solam hanc præsentem ideam contemplandam ?

Summus pavor, summa tristitia & mœror, subita apnoea occidere visi sunt. Unde ? An adpulsus sanguinis ad enkephalon sistitur ; adeoque cor pro momento in summo pavore quiescit ?

Polypus cordis major, subito in pulmones trusus ; de quo jam toties actum, & mox pluribus agetur.

Est & morbus differens quidem in nonnullis a quinque præcedentibus ; tamen cum iisdem in multis conveniens : qui, quum a BOERHAAVIO nullibi tractetur, nec ad aliquam classem commodius, quam ad hanc referri queat, hic porro recensendus videtur ; nempe dicta Tussis convulsiva ; morbus sane epidemicus, & plures aliquando infantes occidens, quam ipsæ variolæ : unde meretur adtente expendi.

Dum toto anno 1747. epidemicotata erat, operam navavi sedulam, ut bene ejus naturam intelligerem ; & ante lectos ægrorum a principio ad finem omnia notans tandem morbi historiam adornavi ex quadraginta quatuor ægris, sic omni mane & vesperi exacte in chartis meis notatis.

Tussis hæc convulsiva, quam HUXHAMUS *pertussim* vocat, a levi tussicula mox intra unum, duos dies in violentam ac frequentem mutatur, ut demum vix detur a tussiendo quies, intercipiaturque fere inspiratio aëris, ac mirus, isque strepens, inter tussendum sonitus exaudiatur ; una cum livore faciei, immo sæpe & brachiorum. Nox plerumque adhuc infestior die. Tussis hæc primo sicca, dein glutinosam ejicit materiem. Præ violentia ejus in multis ipse ejicitur sanguis, præcipue si morbo aliquantum durante acrimonia

nia notabilis in corpore nascatur. Sæpissime & de naribus sanguis violente erumpit : immo præsens vidi infantem, cui inter tuſſiendum ex inferiori palpebra dextra, ad canthum majorem, sanguis exſiliret ; id quod per triduum frequentissime accidit. Jungitur proſtratus adpétitus, alvus ſegnīs, ſomnus vix ullus. Acuta plures adoritur febris ; qua deſerveſcente tuſſis manet æque pertinax, vagis ſemper febribus ſociata. Trifte erat, cernere infantes, jamjam tuſſim edituros, anxi, irasſi, obvia quæque a ſeſe removeſcere, nutricem, aut parentes, pugnis inpetere tuncque in tuſſim prorumpere.

Invaſit infantes ab ætate trium menſium ad decem uſque annos ; piosque tamen annorum unius, duorum, trium. Neque unius ejusdemque temperamenti eoſdem, ſed plethoricos, leucophlegmaticos, rachiticos, dentientes, non dentientes ; unoque in quapiam domo adfecto, rarissime reliqui infantes manſere in-
munes.

Pertinax plerumque fuit morbus. Præter paucos, quos 8, 14 dierum ſpatio deſerebat, plurimos per 2, 3, 4 menſes adflixit ; induciis quidem nonnunquam conceſſis, pace integra fere nunquam.

Quod vero adtentionem meretur, infauſta eſt curandi methodus. Veterani quippe Practici, qui olim, dum ſporadice hic morbus aderat, nonnullos emeticis & paregoricis curaverant, hoc tempore nihil effecerunt ; ſaltem ſervavere perpaucos. Alii methodo SYDENHAMI, v. ſ. & repetita catharſi ex lenioribus vix effecere quidquam. Talis & erat illorum methodus, qui gluten incidere, dein alvo expellere, adnitebantur. Gloriabuntur initio aliqui, quod emulſis paregoricis morbum curaffent ; quorum tamen jaçantiam tempus ridiculam effecit. Quos morbus levior adgre-
die-

diebatur, hos aliquando purgantibus matutinis, opiatibus vespertinis, per multos dies continuatis, curabamus; gravius adfectos neutiquam. Erat quorundam mos, dandi glycyrrhizæ infusum, succum, ejusdem syrupum cum diacodio mistum: quod remedii genus enconiiis laudabant multis; verum in plerisque inutile deprehensum est. Qui vero oxymellite squillitico, nitro, aperientibus & incidentibus infantes tentabant, nihilo fuere fortunatiores. Largus isque protractus syrupi diacodii cum melle misti usus plerumque non juvit quemquam, nisi qui levissimo gradu laborabat.

Igitur historia mali, invadendi modus, inauspicata medendi methodus, concludere coëgerunt, morbum vel ex miasmate aëris, vel ex metastasi materiæ aliunde in pulmones delatæ ortum esse, tenellam inprimis ætatem adficiendam; cujus effectus videntur esse constrictiones spasmodicæ pulmonis, bronchiorumve, collectio & accumulatio muci, qui aëream pulmonum superficiem oblnit, acrimonia sensim nata eidem mucosæ sanguini chyloque per pulmonem fluenti hinc nata resistencia. Irrita exin ac suffocantia fere expellendi naturæ conamina; expressio violenta muci, sive lubricantis materiæ tenacissimæ; arteriæ pulmonalis, aut bronchialis, violenta quandoque anastomosis, diapedesis, rhexis, diabrosis, cum ulcere subsequente: obpletio vesicularum & bronchiorum a materie viscosa, hinc suffocans: tandem etiam ab inflammatione arteriosa peripneumonia, vel cito lethalis; vel tabe tandem necans. (*)

Cau-

(*) Addita his in *marginē codicis* sequentia:
 „ Consideramus primo temperiem humidam, glutino-

Causas igitur dixi esse, vel epidemici quid in aëre, vel alimentis, hærens; vel materiem herpeticam, variolosam, morbillosam, ad pectus delatam; unde frequentius nihil, quam ut ab herpete curato, vel post variolas, aut morbillos, etsi bene curatos, etsi benignos, oriatur tussis convulsiva.

Operæ pretium nunc erit, sex enarratorum morborum curam tradere: animus fuit, primo omnes recensere, quia, ut in causis multa habent communia, ita etiam in curatione; quæ peculiaria quandoque in quibusdam habeantur, curamque peculiarem postulent, suo quæque loco dicturus.

Cura-

tinosa, catarrhosa, infantum. Muco nimio impletus pulmo excitat tussim & sic forte critice morbum solveret: sed, vel mora in corpore hoc gluten est acre factum, vel acre quoddam epidemicum adest: hinc in spasmos nervi pneumonici agitantur; unde tunc, licet irritatio ad tussim aderit, tamen constricto pulmone ejectio materiæ impeditur. Hinc tussi volunt vincere constrictionis obstaculum, nec possunt: repetunt tussim, & sic continuo aërem quasi expellunt, nec sufficienter inhalant: hinc fere apnoeici fiunt. Interim adcumulantur pulmones (potius, materies irritans, & sanguis in pulmonibus adcumulantur), cordi dextro fit resistentia; sanguis cavæ non potest in cor ire; sanguis exit pulmone, ore, oculis, naribus, & toti sunt purpurascetes. “

Curatio variat admodum pro varietate causæ. *Textus* in plerisque ait, adesse causas easdem fere, quæ in pulsu inminuto, & in omnibus his gradu tantum differre.

Igitur cura *pulsus*, ex varia causa *inminuti*, repetatur ex ante dictis.

In genere hoc verum, quod mala pectoris conformatio multum hic faciat, eaque emendationem multam haud admittit: sed cæterum asthma, apnoea, dyspnoea, orthopnoea & convulsiva tussis, habent sæpe numero spasmodicas contractiones vesicularum, bronchiorum, ac mesochondriacorum muscutorum pro causa proxima. Curatio antispasmodica hic semper bona; quum soleant temperamenta hominum esse, quibus a dilutiori sanguine atque a laxiore solidorum fabrica frequentiores spasmi soleant obnasci. His raro v. f. convenit, nisi in femina, aut viro, vel hæmorrhoidalis, vel menstruus, fluxus impeditus plethoram genuerit. Eo in casu, si periculum in mora esset, v. f. indicaretur, atque illico post, antispasmodica.

Eam ob causam vel vesicatorium, vel cucurbitæ juvant, posticis colli dorisque adplicata; ut, excitata ibidem diuturna irritatione, spiritus a pulmone evo-centur eoque versus determinentur.

Ore sumantur remedia, in arte antispasmodica dicta, quæ in *Mat. Med. v.* suo titulo: en pauca:

℞. Spir. c. c. ℥ij.
 aq. puleg. ℥vj.
 syrup. menth. ℥j.
 M.

Ut quovis quadrante horæ sumat cochleare.

℞. Tinct. succin. ℥ss.
 syrup. diacod. ℥j.

aq.

aq. rut. ℥vj.

Ufus, qui prioris.

℞. Essent. g. ammon. ℥℞.

syrup. floechad. arab. ℥j.

aq. menth. ℥vj.

M.

℞. Gumm. ammon. vit. o. f. ℥ij.

oxym. squillit. ℥ij.

aq. hyssop. ℥viiij.

sal. polychrest. ℥j.

M.

℞. Tinct. croc. ℥ij.

sp. c. c. succinat. ℥ij.

syrup. condit. aurant. ℥j.

aq. lavend. ℥vij.

M.

℞. Spir. matrical. Burrhi.

tinct. benzoës aa. ℥ij.

syrup. artemis. ℥j.

aq. majoran. nobil. ℥vj.

M.

Ex omnibus his possunt pilulæ & misturæ contræ parari, prout velimus ; v. g.

℞. Extract. croc. ℥j.

gumm. galban. ℥ij.

sal. volat. succin. ℥℞.

succi squillæ, q. f.

M. f. pil. gran. iv.

℞. Extract. croc. ℥℞.

assæ fœtid. ℥ij.

sal. volat. c. c. ℥℞.

styrac. liquid. q. f.

M. f. pil. gr. io. sumat quovis bihorio duas, cum infuso rorismar., salv., abrot., mari syriaci, la-

vend., puleg., majoran., rut., thymi, serpilli, saturejæ, fœnic., sem. 4. calid. maj.

℞. Tinct. castor. ℥ij.

sal. volat. oleof. ℥j.

tinct. squill. c. vino fact. ℥ij.

M. sumat quavis hora gutt. xx., ex aqua, vel vino.

Omnia hæc remedia agunt excitando in gutture, œsophago, ventriculo, intestinis, spasmos, spiritus ceu illuc aliunde advocando; vel forte sanguini induta habent specifici quidquam, dum cum sanguine in pulmones veniunt. Sed & vapor horum remediorum, dum ore adsumuntur, cum aëre transit in pulmones, hacque ratione sæpe curationem perficere potest. Unde sæpe juvant ejusmodi remedia naribus adplicata, vel hausta cum aëre inspirando. Alvus laxa servetur enematibus.

Egregius Comes PONTICELLI, Archiater Parmensis, libro : *di tre specie di affezione isterica e ipocondriaca*, p. 131. laudat spirit. sal. ammoniaci, sale fixo alkalino tartari præparatum & succinatum : sed monet, ideo esse hunc spiritum sumendum, quod, qui cum calce viva paratur, non effervescat cum acido, adeoque punctum saturationis non indicet; ut jam diu *HOFFMANNUS* advertit : indicat porro bene ille spiritus salis ammoniaci cum sale tartari paratus, punctum obtentæ saturationis.

Dat v. c. hanc misturam :

℞. Aq. ceras. nigror.

— lilior. convall.

— salv. aa. ℥j.

— cinam. hordeat. ℥ss.

spirit. sal. amm. succinat. ℥ss.

tinct. succin. ℥j.

laud.

laud. liq. Sydenh. gtt. xxiv.

syrup. gran. Kermes. ℥vj.

M. Exhibe omni hora cochlear.

vel ℞. Aq. stillat. rorism.

— — lavend.

— — meliss. aa. ℥vj.

spirit. matric. ℥ij.

tinct. castor. contraj.

spir. sal. amm. succinat. aa. ℥j.

ol. essent. citr.

— — meliss. aa. gutt. iv.

c f. q. sacch. alb. in œleosacch. redig.

M. Ufus idem.

Omnia volatilia, & quæ spiritum rectorem habent, naribus & ore in pulmones ducta, possunt prodesse immediate. Vidi exemplum puerorum latrantium, quibus, omnibus frustra adhibitis, spiritus volatiles pulmone adtracti proderant.

Notandum hic est, omnia hæc antispasmodica quandoque non juvare; si ergo Medicus videat intra primas aliquot horas ægrum nihil levare, opium ad gr. j; si nondum juvet, ad gr. ij. iij. & plura addendum esse descriptis remediis, ut citius spasmi solvantur.

℞. Moschi gr. x.

camph. gr. xx.

gumm. ammon. gr. xl.

laud. pur. gr. viij.

bals. peruv. q. f.

M. f. pil. gr. iv. omni hora sumat unam, vel & omni semihora; si nil urgeat, omni trihorio & nocte ter. Sic novitis feminam curatam, quæ in capite se vermes habere dicebat.

Facile autem comprehenditis, quod si morbus his remediis obaudierit, inaniter gloriamini, si morbum

curasse Vos censeatis : palliativa modo cura est : causis renascentibus, malum renascetur, manente diathesi.

Igitur paroxysmo sedato, sive asthmatis, sive orthopnoæ, sive dyspnoæ &c. ad mutandam diathesin advertendus animus est : mutata ea, curatio curativa perfecta erit.

HELMONTIUS pater ingeniose asthma vocat epilepsiam pectoris, & revera sic est : si enim causæ procatarticiæ sic nervos capitis adficerent, epilepsia nasceretur.

Ut proinde in epilepsia, absoluto & sedato paroxysmo, Medici boni est, inquirere in ipsam mali epileptici originem ; quæ si auferri queat, auferenda erit ; si non queat, saltem diathesis ita sopiatur, ut sit, quasi non adesset : ita & hic in hisce spasmodicis adfectionibus pectoris consulere debeo.

Videndum etiam in curatione, an paroxysmos habeat morbus ut febris intermittens, ut epilepsia, &c. causa est a solis nervis, vel adest proëgumena causa in visceribus vitalibus, animalibus ; procatartica accedit a motis nervis per animi passionem, vel per motum nimium, vigilias, studia, commestationes, certos cibos, certa vina, ebrietatem, frigus, æstus, &c. In asthma &c. vesicantia sæpe profunt, & in omnibus his chronicis pectoris morbis fonticulus sæpe juvat. Fumus tabaci etiam aliquos juvat & maxime non adsuetos : sic feminæ Hagæ-Batavorum senior Medicus tollebat frequentiam violentiamque paroxysmi, & ego ibidem alteri feminæ.

Si mala pectoris conformatio adsit, cura radicalis adhiberi non potest ; sed inquirendum in causas excitantes : hæ removendæ, quatenus fieri queat. Si v. g. talis homo labore in mineris, unde vapores arsenicales, mercuriales, plumbei &c. dyspnoeam sive asthma illi

illi excitant, valedicat his laboribus & alio vitæ genere victum quæritet, si velit sanari.

Si homo in mala pectoris conformatione habeat orthopnoeam, dyspnoeam, asthma, dum ventriculum & sanguinem inpleverit rebus indigestibilibus aut nimis mucilaginosi, cæteroqui minime; abstineat postmodum religiose ab his omnibus. Sic multis modis sopita per annos latere diathesis hic inmutabilis poterit.

Sed in nostro casu, ubi sedato paroxysmo manet sanguis vappidus & solida debilia; corpus roborantibus & adstringentibus diætæque sicca, aëre sicco, frictione, ambulatione, equitatione, peregrinatione, omnibus suis in partibus roborandum est. Si vero asthma, aut dyspnoea &c. oriatur e glutine nimio secreto & accumulato in pulmonibus, incidendum illud leniterque expellendum: incidentia tum & diuretica juvant, Aqua picis ad pintam unam de die sumta sæpe mira facit in asthmaticis inveteratis. Styraç liquida cum vitello ovi, aut melle, aqua mista, aut cum pulvere glycyrrhizæ, in pilulas, aut conservam, redacta, egregia est. Cæterum aloë, salia neutra, sapo venetus, gummiferulacea, omni ratione profunt. Sed minus homines curantur, quia nesciunt uti remediis per longum tempus; hæc autem non nisi tarde curantur; & quia renuunt diu remedium adhibere, perperam culpam non curati radicitus mali, vel in artem refundunt, vel in artifices.

Si ficcus aër sit in causa paroxysmi, noveritis per vapores aquosos, per plantas staticas, per spongas aqua calida inprægnatas, & ori naribusque admotas, aërem humidum excitare. Si vero ab aëre humidiore excitetur morbus, decubitus in elatiori ædium parte, lustrata fumis aromaticis, exstructo ex aromaticis ac siccis lignis foco, vestibis siccissimis, storea

ficcissima, quibus incumbant ægri, emendabitur hoc vitium : hic juvabit aër montanus.

Interim fateri oportet, sæpe horum morborum causas admodum latentes esse, vel complicatas ; ita, ut vel causa prorsum nos lateat, vel etsi causam aliquamprehendisse nos autumemus, tamen sublitescat præterea quidquam, quod quantavis inslituta & adplicata indagine, nequeamus internoscere.

In his casibus ad quædam refugimus, quæ vi quadam, si ita dicere liceat, *specificæ* agent.

Stipites dulcamaræ, sive solani lignosi hic utilissimi sunt. Stipites hi conscinduntur, contunduntur & aqua fervida per horam infunduntur : ad ℥j . pinta una adhibetur aquæ, adjecto melle, spatio 24 horarum absumenda.

Recordamini porro, me Vobis olim quamdam indicasse hujus remedii adhibendi prudentiam : quippe spasmos excitare idem valet, si copiosius adsumatur : quale quiddam *Samueli Dury* Medico Leydensi contigit Hinc dosin addidi. Cæterum felicem curam vidistis in nosocomio in femina, quæ brevi a maximis pectoris anxietatibus & doloribus liberabatur ; & pluries olim.

Præstans quoque arduo in casu est Kermes minerale, quod coctione antimonii cum sale tartari puro paratur (*). Dosis ejus varia est in variis : præstat incipere in homine adulto a grano uno quovis trihorio,
dein

(*) Ob rationes antea jam dictas, omisi hic quoque additamenta *Haeniana* circa præparationem Kermetis mineralis, sulphurisq; aurati antimonii, de W.

dein augendo prudenter. Si Kermes purpureum sit, rarius inde excitatur vomitus, quam si fuscum, aut flavum: sunt tamen, qui inde vomant. Præstat tunc aliquid opii addere. Senili asthmati ingens sæpe solamen adfert: dedi nonagenariis, summo cum effectū. Qua ratione agat, obscurum; forte occulta antispasmodica vi & adtenuante. Vidistis ipsi sæpius pulcros effectus; nunquam notabilius, quam in puella, quæ, neglectam habens peripneumoniam, pleraque artis auxilia cæterum respuebat.

Si asthma, dyspnoea &c. ab intropulsa materie favorum, achorum, herpetum, [quæ intropulsio unguentis mercurialibus, unguento tabaci, & maxime brevissimeque unguento ex pice parato fit,] illico adnitendum, si fieri possit, ut ad loca consueta capitis adponantur folia brassicæ rubræ, folia betæ, immo vesicantia; quibus materies possit revocari eo versus: quanquam id, si longo jam tempore duravit morbus, minus facile fiat. Unde, si revocari herpes nequeat, fetaceum, vel fonticulus, levamen sæpe adferunt. Si rebelle malum ad omnia, cortice peruviano, uti ante dixi, ceu febrim intermittentem adgredi illud deberemus.

Quoad tussim convulsivam infantum, quæ, dum mitis est, nec multum epidemica, remediis incidentibus, derivantibus, sopientibus, feliciter curatur; ea apud Batavos anno 1747—1750. omnibus his inmorigera, plurimos occidit infantes, uti antea dixi. Kermes minerale eo tempore nemini Medicorum Hagæ-Batavorum in usu, tunc adhibuimus quinque Medici; & præter paucos, in quibus malum nimium provectum pulmonem viresque pessumdederat, curavimus omnes, & brevi sequentes habuimus Medicos civitatis omnes.

Medici Amstelædamenses eodem ipso tempore, quo nos, kermes corticemque peruvianum dederunt infantibus, effectu sane non spernendo; verum kermes minerale servabat demum omnes. Videmus tamen hinc, quomodo in nervos adfectos sæpe feliciter cortex agat.

Verum nihil mirabilius constitutionibus epidemicis. Per integrum triennium aut quadriennium hic infantum morbus feliciter curabatur; at vero postea anno 1751, crudelius sæviens, sensim minus huic remedio auscultavit, immò rebelle contra kermes malum plures occidit. Quamvis nulla mutatio visibilis in morbo, aut victu, aut aëre, videretur præcessisse. Adeo sæpe nos ludunt epidemicæ constitutiones. Planctus SYDENHAMI sæpius hac de re legistis. Sane autumnus hujus anni kermes paucos tantum jovit, pluribus nil adtulit opis.

Sanavimus porro tunc omnes decocto limacum (cochlearum.) Erant homines tunc in urbe, qui limaces illas hortenses una cum testaceis domunculis quærerent & venderent; 20—25 contundebant & cum pinta cerevisiæ vel lactis per horam coquebant, colabant & unica die sumendum decoctum dabant; hoc per duas, tres septimanas continuato, sanabantur omnes. Remedium aptum, quum saporem non mutet cerevisiæ aut lactis. Præter emollientem & obvolvntem vim habent limaces quid antispasmodici, quod non ratiocinatione sed usu detegitur. Vermes, sive lumbrici, terrestres cocti cum decoctis aromaticis visi sunt convulsiones sedavisse.

Inter illos, qui a tussi illa ferina non curabantur, aliis in urbibus miserrima exempla vidi. Vidi pueros duos, qui per binos integros annos tussientes latratum vere caninum ederent: remediis hucusque explicatis mitius quidem adfecti, integre tamen curati necdum fue-

fuerant, quando e Belgio discessi. Empyricus dederat illis naribus adtrahendum liquorem, qui spirit. c. c., sal volat. oleos., spirit. sal. ammon., tinct. castorei & similia redolebat: initio liquor hic levare multum visus, posthac tamen iterum usu cassus fuit. Asthmata & similes morbos per halitus tales ut & herbar. puleg., lavand., additis ol. aromat. anisi, carvi &c. plures empyrici adgrediuntur, verum non videntur, nisi levia, adferre solamina.

Magnificus D. LAUGIER mecum communicavit remedium sequens, quo mire curabatur in Galliis convulsiva puerorum tussis:

℞. Rad. enul. campan. ℥j. in vase terreo adfundatur acetum vini, ad 4 digitorum supereminentiam: relinque per octiduum; dein colando exprime.

Infanti detur parvum cochleare cum syrupo violar. rhoead. tunicæ &c. Si vero remedium a pleno aut debili pulmone non feratur, paretur cum vino burgundiaco.

Aliquot bonos casus in nosocomio jam habuimus; sed tamen in plerisque fefellit.

CLOSSIUS, *nova variol. medend. method.* p. 132. sequens habet:

℞. Sacch. alb. gr. xij.
gumm. arab. gr. viij.
ant. diaph. non ablut. gr. v.
nitri puri gr. iij.
sulph. antim. aurat. 3tiæ præcipit. gr. ℥.

M. Sumat omni trihorio j.

Sexdecim talibus pulveribus curatus infans, cujus ferina tussis ad omnia rebellis fuerat.

§. 835. *Verum omnia hæc symptomata 830—835. solent produci a causis quibusdam notabilibus, per incisa cadavera, vel excretionem materiæ, manifestatis, quæ sunt primario.* Causas maxime naturales dederat B. horum quinque respiratoriorum morborum, quæ & naturali ratiocinio, & quotidiana observatione, confirmantur. Sed vel anatome detexit præterea causas notabiles quandoque, quas a priori non somniaveramus; vel excretiones prodire tales, quæ demonstrarent, a causa non communi, sed magis insolita, hos morbos oriri. Itaque AUCTOR venerandus & sua propria observata, & observata probatissimorum virorum, ordine sequenti promit:

Quæ sunt primario: thoracis repletio per extravasatam lympham; adeoque hic videtur recensendus esse teterrimus ille morbus dictus *hydrops thoracis (hydrothorax)*; quem PRÆCEPTOR nullibi explicat: morbus sane frequentior, quam vulgo creditur; sed cognitu haud facilis. CAROLUS PISO in *Tract. de morbis a colluvie serosa*, illum descripsit, tum & MEDICI WRATISLAVIENSES in opere, quod anno 1746 edidere, cum HALLERI præfatione. Observatores dederunt nobis anatomen hominum, qui aquam in pectore gesserunt, morbiq[ue] hujus meminerunt; verum id candide fatendum, hydropem pectoris sæpius fuisse anatome detectum, quam vivente homine cognitum. Unde operæ pretium, eum, quoad ejus fieri possit, ex propriis meis, aliorumque adnotationibus adumbrare.

I) Levi dyspnoea & tussicula incipit, quibus sese a communi dyspnoea nondum distinguit, idque per longum aliquod temporis spatium. Tussiendo vix ejicit æger quidquam; unde pulmonis debilitas passim adcusatur: neque multum aliud suadet pulsus debilior, & levis ad motum defatigatio. Namque subest ratio
nulla,

nulla, ut abscessus, sive vomicae, causam vel prædisponentem, vel excitantem suspicemur.

Interim lente progreditur malum; quod ipsum aliquando fere curatum videtur, dum aer sicciior prædominatur & moderatissimus, sed continuus, motus aliquantisper adfuit; tempore vero quietis diuturnioris, vel tempestatis humidioris, caput demum effert. Si quandoque tussis increfcens glutinosam ac spumofam ejiciat materiem, proni in id fumus, ut violentia tussien-di expressam illam & abrafam, aërique conmixtam arbitremur. Si homines hi talorum pedumque oëdematosos gerant tumores vagosque primum eosdem ac evanidos, majores dein & constantiores, solemus Medici vitæ sedentariæ, præ pulmonis debilitate excultæ, oëdematis adscribere causam.

2) Fiunt interim ægri animo inbecilliores, spiritum motibus inordinatis magis obnoxii, somnum ægrius capientes, leviores asthmatis spasmodici insultus, sed inchoatos modo, patientes. Medicus debile corpus, & maxime pulmunculum debilem intuens, debilitati progressæ id adscribit, facile sibi, ægroque, adblandiens. Quippe ex debilitate nervosi systematis nervorum adfectiones spasmodicas oriri & contractiones: adeoque in toto systemate solidorum roborando, fluidorum incrassando, curationis omnem verti cardinem.

3) Crescentibus his incommodis, ita, ut post primas somni blanditias subito expergefiat homo, erectusque aliquando, ne suffocetur, manere coactus, copiam magnam glutinis, aucta tussicula ejiciat; asthma convulsivum præ debilitate formari & crescere autumamus: præsertim, quum dato antispasmodico & paregorico furentis mali subitam aliquoties tranquillitatem viderimus, eamque tantam, ut altera tertiave die, hilares toti in lucem denuo prodeant ægri. Hinc robo-

ran-

rantibus auxiliis, interpolatis antispasmodicis, debellandum esse malum, facile credunt, ab omni autem debilitante anxie cavendum.

4) Trahit interea infirmam suam machinam homo, dulci spe inlectus, fore ut, devicta debilitate, morbum superet. Interim nec inopinanter leipopsychia, ceu fulmine, ictus, aliquando perit. Hic videatis mox Medentium industriam excogitandarum rationum, quibus & familiæ & defuncti necessariis, & urbi toti, se purgent criminationis, ac si ægrum familiamque spe falsa fovissent. Catarrhum suffocantem mox, quem incusent, præsto habent; vel errorem commissum in regimine, qui, quantumvis levis fuerit, certe nunc pondere sanctuarii minime ponderatur, ut causam morbi probabilem præstet. Quid inde? Plerique homines, Medici venerantes auctoritatem & experientiam, gaudent, quod videantur nunc meridiana luce clarius inopinæ mortis tenere causas: nasutiores vero tacent secumque rident tum hominum simplicitatem, tum Medici arrogantiam.

Tamen talis subita mors non semper hunc morbum finit, sed sæpe leipopsychias & asphyxias passi a quo redeunt, videntur paroxysmo asthmatis spasmodici, per unum, duos, tres dies durante, interire. Creditur vulgo, in his hominibus abscessum formari, anxietates oriri, abscessuque non rupto, sed crescente, ægros suffocari.

Post varios ejusmodi casus anatome detexit, sive in utraque, sive in alterutra, thoracis camera aquam, quæ pulmonis explicationem impediuisse videtur. Inopina mors pluribus ita adfectis accedere potuit, copiosiori accessione lymphæ, aperto de vase exsillantis.

Præsens vidi casum aliquoties, nec videre mihi licuit unquam alterutram cameram perfecte liberam: semper enim plus minus aquæ habebat, quamvis altera minus. (*) Pulmones fere semper aut lividi & compacti, aut plagis nonnullis purulentis inveniuntur obsessi: (subinde, aqua effusa acriori, an indole propria, an mora stagnationis? pulmones cernuntur in superficie macerati quasi ac adrosi; nonnunquam & magnam partem membrana viscida, adcreta fere, albente, aut subflavicante obtekti;) cumque aquarum colluvie ut plurimum latæ adsunt pulmonum cum pleura adcrectiones, sive fibrosæ, sive cellulosæ.

Hæc descripta morbi fallacia inpulit Medicos, ut signa diagnostica, immo pathognomica, quærerent, quibus malum noscerent ab ipsis incunabulis ab omni-que alio probe distinguerent; ut ita, antequam altas radices egisset, debellare possent.

Signa pathognomica dixere esse alterutrius manus oedematofum tumorem, anxietatesque post primam somni dulcedinem perceptas tales, ut æger, ni erigeret sese, suffocaretur.

Crediderim facile, Medicos, qui ita scribant, id vidisse in suis ægris, quos post mortem constitit, hydropicos pectore fuisse; verum multum abest, ut de omnibus idem adfirmetur.

1) Enim in meis observatio hæc non constitit constanter; adfuit, abfuit manus alterutrius inflatio.

In

(*) Hæc in *textu*: in *marginè* autem notavit *Cel. AUCTOR*: „In cadavere 1760 Jan. Barbara KLAPERIN habuit lib. ij. in dextro (thoracis cavo), nihil in sinistro.“ *de W.*

In uno homine vidi ambas inflatas, in alio nullam; quamvis utriusque cadaver hydrofem pectoris demonstrabat.

2) Manuum inflatio frequenter observatur in hominibus phthisi pulmonali consumtis; quorum in cadaveribus nullum inveni pectoris hydrofem.

3) Asthmaticos, phthificos, polyposos, empyematicos videatis, qui post primum somnum expergefactionibus torqueantur. Nec repugnat ratio, saltem in empyemate, cur minus a pure effuso, quam ab aqua pulmo a primo somno has angustias pateretur. (*)

Ergo

(*) An fluctuationis perceptio, dum se ex uno latere in aliud æger flectit, non indicat morbum hunc? Ita, sed pauci id percipiunt.

Inperator MAXIMILIANUS II., teste *CRATONE*, ultra 20 annos cordis palitationes habuit: plus quam duæ mensuræ aquæ in cavo pectoris [non ait in quonam] inventæ.

BRUNNERUS ait, socerum suum *WEPFERUM* habuisse pulsum tardum, interim inæqualem, sæpius intermittentem: in utroque cavo pectoris habuit lib. iij. aquæ.

PISO, *RIVERIUS*, *POTERIUS* aquam foetentem inter signa ponunt; sæpe id fallit.

HIPPOCRATES l. 2. de morbis ait: „Si multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris, ebullit intrinsecus, veluti acetum.“ Sed hoc aquæ, & puri, & ichori &c. commune.

FONSECA notat, cuiusdam hypochondria utrinque tumuisse.

Quibusdam scrotum &c. intumescit quoque.

HIP-

Itaque in hoc morbo internoscendo dubia adhuc fluitant incerta.

Præterea advertere ad quos primordia, & quia aliorum morborum sub specie fallit, ejus, in dubio casu, Impericem mente non amittere; (consulendus hic Tractatus Cl. ALEXANDRI de percussione thoracis ut signo ætatis thoracis morbos detegendi;) quæ, ubi videtur omnino non relinenda, purgante blanco, repetito, sedum magis Hydragogo, seu effusi evacuationis tenenda est. Hanc profectum cernentes, repetamus pro re nata & quo tempore a purgante quies, corpus roboramus, immolui paceris nervos. Robor autem commendandum est omni interna ope omnioue externa: motu moderato; aere libero, fresco; decubitu in elevationi admodum paræ, si humili concessisset dormire; indulus siccis, vapore thymianatum inprægnatis, hisque ex lana potius aut flanelle, quam vocant, quam ex lino, paratis; quam illæ præ his perspirationem promoveant: frictione lævis parvis siccis, fuso thymianatum inboris; deambulatione; vestitione in avi, lectica, rheda, carpento; exercitio musculari sensim aucto. Dieta sicca sit ex panis multo biscocto rosore; jure ex oleis parvo; nisi forte quatenus curesis promoveant. Cæterum potius victu ex carnibus, aut pisci-

HIPPOCRATES L. c. „ Si hydrops in palatione fuerit, febris & tussis tenet.“ Sed PISO & FERNELIUS multos non febricitasse notant.

Urina pauca, parva, crassa: WRATISLAVIENSIS notant, ante facta urinam ex atro rubentem cum sedimento sulfuraceo, aut lateritio, fuisse redditam. de H.

piscibus affatis, vino roborante diuretico, rhenano, mosellano, hungarico, vel etiam rubro adstringente.

Talem curam etiam semel iterumque proficuum vidi in malo proVectiori, viribus adhuc constantibus.

(Redeamus nunc ad *textum* BOERHAAVII.)

2) *Pus*; vidimus enim mox, quod non modo *aqua*, cavum thoracis implens, citam sæpe, vel certam saltem, necem inferat; verum etiam *pus*, idque vel ex abscessu pulmonis extrorsum rupto; vel ex abscessu diaphragmatis, in cavum pectoris sese evacuantem; vel etiam, ut exempla sunt, ex abscessu hepatis, qui diaphragmati connexus illudque perferat, atque hepaticum pus in cavum projecerat thoracem; quale exemplum habuimus Hagæ-Comitum in Nob. Domina de PAAUW. Nonnunquam in mediastino creditur pus collectum, aliquando in pericardio. Narratur de BECKERO, Theologo Amstelædamensi, auctore *libelli demonum existentiam negantis*, quod sternum ipsi perterebraretur; quo facto pus mediastini effluebat: facetus homo adfirmabat, se in obposito speculo suum proprium cor se movere vidisse. (*)

3)

(*) Historia sic narratur, & fortunatus casus quandoque sic posset existere. Verum apte ad rem notat egregius WINSLOW, non solere mediastinum præcise ad medium sterni, ut vulgo creditur, terminari, sed plerumque plus minus ad latus sinistrum, a summo thorace oblique ad infima vergens: ita, ut plerumque dextra camera thoracis sit sinistra major. Hinc incerta est ANTIQVIS descripta sterni perterebratio, ut mediastini
pus

3) *Sanguinem*, qui rhexi, vel diabrofi ex vasis pulmonicis, extrorsum ruptis, in cavum pectoris quandoque perpluit; ut anatomicæ sectiones demonstrare.

4) *Etiam inflammatio laryngis*; maxime in *κρυμαρχῆ* & *παρὰκρυμαρχῆ* in capite asperæ arteriæ.

Asperæ arteriæ, infra caput ejus; ubi abscessus inventi sunt, tumoresve.

Bronchiorum, sive asperæ arteriæ ramorum.

Pulmonum, in peripneumonia.

Pleuræ, in pleuritide.

Mediastini, ut mox vidimus.

Diaphragmatis, in paraphrenitide.

Pericardii, quod inflammatum motui cordis obstitit.

Musculorum thoracis, respirationi servientium; ita, ut vera, immo sævissima, pleuritis forte in his musculis oriatur, ne ullo quidem vitæ momento quiescentibus.

Ut & *abdominalium*; qui muscoli respirationi non minus, quam abdominis functionibus adlaborare debent; adeoque deficientes respirationem fere nullam relinquunt: immo silent, illis adfectis, fere omnes actiones abdominis, quæ his musculis reguntur.

Tum & materies diversa,

polyposa: qualem sæpius in cadaveribus, in nosocomio dissecis, vidistis. Sed videntur polyposæ con-

Z 2

cretio-

pus evacuaretur; sic enim facile in dextram thoracis cavitatem venturus esset Chirurgus, si, ut sæpe fit, mediastinum versus sinistrum cavum inclinaret. *de H.*

cretiones posse nasci etiam circa mortem, dum cor sanguinem per pulmonem ultra nequit propellere: quum impossibile videatur, ut homines illi inde ante acutum, quo intereunt, morbum, chronicumve, non laborassent. (*) Tamen & polypos adesse diuturnos & miseriarum feraces, docet Anatome; vel saltem dudum ob hæc symptomata adfuisse, ex Anatome concludimus.

Gypsea; *gypsus* est pollen tenuissimus, quasi alabastrinus, qui vel humido in aëre, vel cum aqua mixtus, lapidescit: est ergo id, quod posthac in lapidosum, aut calcareum, corpus (**) abit. Talis materies, cum muco pulmonum concreta in lapides friabiles inventa est in hominibus, qui statuas conficiunt, aut circa pollinem alabastrinum multum operantur; qualia exempla antea jamdum vidimus. Verum & tales concretiones inventæ sunt in aliis. Vidi & servavi aliquos

(*) Hinc, si secantes cadavera videatis polyposas circa cor concretiones, si recentes a morbo sint, non ita albi sunt, nec ita ad cordis adcreti parietes: neque habuere illi homines ante hunc ultimum morbum illa symptomata, quibus illos, qui diu hos polypos gerunt, affligi vidimus in præcedentibus. Hinc tales polypi non merentur referri inter causas mortis, nam nati tantum fuere in lucta mortis. *de H.*

(**) *Gypsum*, si chemice & exacte loqui velis, salverum terreum est, constans terra calcarea cum acido vitriolico unita. Patet hinc, pollinem *gypseum* neutiquam in *calcareum* corpus, uti *Hænius* hic dixerat, abire posse — *de W.*

equos tales tussi ejectos calculos ab uxore sartoris, quæ talem materiem non tractabat.

Pituitosa, ut ex RUYSCHIO, TULPIO, KAAUWIO ante vidimus.

Calcea, quando acre quid cum terrestri junctum est: cujus rei etiam adtuli suo loco exempla.

Calculosa, ut mox in gypso dixi.

Ossea; ex arteria coronaria feminæ cum Exp. VELSSIO, Auctore differt. de intestinorum susceptione extraxi ossicula. (Spectat huc decantatum illud os de corde cervi, quod non nisi metamorphosis morbosa arteriæ in substantiam osseam est; contra varios morbos absurde celebratum.)

Purulentia; sive pus locetur in ipsa pulmonum substantia, sive in cavo pulmonis aëreo, sive in camera thoracis alterutra, aut utraque, ambitum circumdans pulmonis.

Omnia hæc docet Anatome.

Pinguetudinosa, ut BOERHAAVIUS habet in morbi atrocis historia altera., de Marchione S. ALBANI, cujus pectus internum lardo plenum.

Tum quoque tumor circa laryngem; ut narraui Vobis, alia occasione, me in cadavere hominis, impedita deglutitione morientis, vidisse, quod pulmo dexter, superiori parte in tumorem scirrhosum excrescens, totum conprimeret œsophagum & asperam arteriam.

In ea, ut etiam exemplo demonstraui.

Ut & in pulmonibus, thorace, inflammatorius, subpurulatorius, scirrhosus, cancrusus; ut exempla omnium habet BONETUS, & ut quotidie per Anatomen detegimus.

Tandem & lata adcretio pulmonum cum pleura: lata hic dicitur, quum sæpe non latam ferant homines per omnem vitam inculpate. Non recordor me ex omnibus, quæ aperui, vel aperta vidi, cadaveribus,

sex invenisse, quæ non haberent aliquam concretionem, cujus tamen incommoda per vitam homines non erant conquesti. Dicetis mihi, has concretiones forsân ad vitæ finem in ipso morbo inflammatorio, vel obstructorio pulmonis natas esse, adeoque mirum non esse, quod de his non essent in vita quæsti. Lubens fateor, hæc sæpissime contingere, ideoque frequenter male concludi ex apertis cadaveribus: verum etiam constat, post sævas pleuritides aliquoties visum esse eo præcise loci, quo dolor sævus obtinuerat, pulmonis cum pleura adcretionem factam, dum post fata cadavera examinarentur. Cæteroqui in hominibus, qui pulmonum morbo non interierant, deprehendimus plures, latas, firmas, concretiones, quin in sanitate de pectore quidquam essent conquesti. Hinc oportet esse latissimas concretiones, ubi vitales functiones ita lædunt, ut mors sequatur.

Tandem ad hæc omnia oportet fateri, morbos omnium harum partium difficulter in vita cognosci. Ex operibus quidem LANCISII, & ex propria praxi didici distinguere morbos ortos a polypis ac anevrysmatibus cordis & vasorum majorum; sed sæpenumero talis morbus complicatur & specie morborum abdominalium ludens nos fallit. Etenim ab obstructo, scirrroso, purulento, hepate, liene, diaphragma impeditur descendere; cavum thoracis sensim minuitur; vires decrescunt; cor amittit spatium pro motu suo, palpitat, pulsus intermittentem efficit mortemque. Hæc omnia posse ab his visceribus abdominalibus adfectis, ab hydrope, tympanitide, fieri, certo novimus. Hinc frequenter, visceribus abdominalibus adfectis, illa cordis symptomata adscribimus abdomini læso. Strenuum Belliducem STÜRCK, qui cum exercitus Imperatore BATHIANI anno 1747 Hagæ-Batavorum erat, ego cum binis aliis

Me-

Medicis hoc morbo laborantem vidi, ut, quæ in thorace deesse videbantur, originem putaremus ducere ex adfectis visceribus abdominalibus; quum tamen incisum cadaver ostenderet, in thorace latere malorum fomitem. Hinc dico, rem cognitu sane difficillimam esse.

Antequam huic paragrapho finem inponam, juvat monitum sæpius datum repetere. Ratiocinium medicum a nulla re magis adjuvatur, firmatur, a cognitis ad incognita extenditur, quam per Anatomen. Verum mille erroribus idem ratiocinium obnoxium hæret, si ex inspectis cadaveribus non adæquate instituitur. Qui omnia colligere apud Auctores, etiam præstantissimos, velit, ille adsignatas mortis causas inventurus est, quæ mortis non videantur, aut fuisse, aut esse potuisse, causæ. Videbit etiam, neglectas res alias esse, quæ potius dicendæ fuissent, intulisse mortem. Miramini, A. A., hoc adsertum? Vobis adsevero, rem sic se habere; cur autem id ita inculcem, attendite.

Homo v. c. moritur capite percussus. Solent examinatores caput aperire, & si viderint quid gangrænosi in meningibus, etiam substantia cerebri, concludunt, causam mortis detectam esse; capitis nempe percussione induxisse gangrænam mortemque.

Verum, si thoracem abdomenque lustrassent, invenissent forte putridum fomitem, atrabiliarium, carcinomatofum; cum esse sanguinem ingressum, cum eo ad caput adpulisse, inflammasse & in gangrænam vertisse meninges, ipsumve cerebrum in putridum mutasse liquamen. Quæ quidem ipsæ partes, si boni in corpore adfuissent humores, ab illa capitis percussione haud ita fuissent adfectæ.

Præsens fui, ubi cadaver lustrabatur Ducis militum Austriaci, de quo paullo antea, jussu viduæ uxoris,

ris, quæ mortis & causam & historiam cum familia communicare debebat. Cadaver exhibebat hepar admodum obstructum durumque & aquarum in ambobus thoracis cavis collectionem. Senior Medicus magna cum auctoritate concludebat, mortis detectam causam esse; hepar nempe obstructum, durum, collectas in pectore aquas; hinc natas anxietates, leipothymias, intermittentem pulsum, & quæ porro. Cadaver ut Chirurgus consueret, reponeret, jussit; abitum parat. Interea dum Chirurgus ab inferioribus consuevere incipit, ego in pectore rimari, quærere insoliti quidquam, innuere fociis. Examinamus: aortam totam osseam invenimus, extensam mox a corde in saccum anevrismaticum, capacem ad minimum duodecim unciarum; e quo tamen sacco carotis & subclavia satis naturales exhibant. Saccus porro polyposo concreto plenus. Nonne anxietas, dyspnoea, leipothymia, intermittens pulsus, docebant, in anevrysmate & polypo potius quærendam proximam mortis causam, & aquam in thoracis cavis induratumque jecur, potius effectus dicendos, quam causas malorum?

Homo vulneratur abdomen, ita, ut vulnus penetret in ejus cavum: consuitur intestinum & reliquum vulnus, probeque ligatur: brevi post interit. Aperitur; invenitur gangræna adesse sauciatibus partibus. In schedula, sive relatione ad Judicem, homo declaratur gangræna vulnere superveniente interiisse. Cadaver reponitur. Abeunt scrutatores. Alius exercitationis gratia cadaver aperiens invenit ambos pulmones tabe peresos. An hinc non mutatur rerum facies? An non probabilius, quod homo vulneratus interierit eo, quod vix sanguinem habens, quo viveret ante vulnus acceptum, jam post hæmorrhagiam tantum perdiderit, ut vitæ continuandæ impar esset; unde sensim a debilitate
nata

nata gangræna fuerit? Nonne etiam ligato abdomine impedita antea respiratio jam plane inepta reddita fuerat? Tamen hoc genus historiarum centies apud observatores invenieris: unde cauti sitis, ne vel morbum in usus medicos explicaturi, vel ad Judices relaturi, fallamini ipsi, fallatis alios.

Homo diu laborat scorbuto lentissimo, in molli vivens otio. Sensim illi oboritur obstructio, glandularum infarctus, debilitas, frigus, ascites, crurum & feroti tumor: demum totus hydropicus perit. Aperitur: relatio fit ad familiam, causam lethi hydropem esse, hydrope periisse hominem. An ita est? Sane hydrops epigenomenos morbus est, ortus ab humorum inspillatione, acrimonia, infinitorum vasorum obstructione.

Una conclusio adhuc superest ex ultimis sex paragraphis. Audivistis multorum, eorumque diversorum, morborum causas easdem esse; ac vicissim causas varias eundem producere morbum. Unde videtis necessitatem inevitabilem natam nobis Medicis, ut omnes has causas possibiles menti præsentem geramus, ne temerarium adsertum cadaver mendacii & fallaciæ arguat.

Atque ita jam *actionum alteram classẽ* absolvimus, nempe *vitalium*: adgrediamur *animales*.

§. 836. *Visus læsi symptomata numerosa recensione causarum juxta diversitatem locorum optime distinguuntur.* Subtilem adgredimur materiem, gravem eandem difficilemque; circa quam scholarum auctorumque infinitæ propemodum lites, distinctiones demum tales, ut unus oculus plures diversos habere morbos dicatur, quam quævis reliquæ corporis partes simul.

Subpono autem in *Pathologicis* explicandis fabricam oculi Vobis ex *Physiologicis* notam esse: neque

enim expositionem ejus repetere hujus loci, quum .
Celeberr. COLLEGA ex amussim Vobis explicuerit hanc
doctrinam in *Institutionum capite de visu* habeatisque
Ant. MAITRE-JEAN, *St. YVES*, PALFINUM, HEI-
STERUM, HOVIUM, RUYSCHIUM; MORGAGNI,
MUSSCHENBROECKIUM, s'GRAVESANDE, in *Actis*
Edimburgensibus PORTERFIELDS, in *Act. ult. Chirurg.*
Parif. PETIT, BOUDON, CABANIS, DAVIEL, GA-
RENGEOT, HOIN, LA FORET, LOUIS, MEJEAN,
PÖYET; in *Actis* autem *Acad. Reg. Scient. Parif.*
PETIT, MORAND, DEMOURS, MARIOTTE, PE-
RAULT, PICARD, PEQUET, LA HIRE, BERNOU-
ILLI; ZINN egregium tractatum de oculo humano,
1755 in 4. (cum elegantissimis tabulis) *Gottingæ* edi-
tum. (*) Ergo brevis in hisce potero esse.

Primo .

(*) Multum quidem abest, quin a *Cel.* HAENIO
hic adducto elencho contineantur omnes insignio-
res, vel *Ophthalmographi*, vel *Ophthalmiatri*:
non auxi tamen ob rationes aliunde notas, in
Præfamine notatas, numerum; quum præterea sa-
tis confidam, fore, ut Medicus quivis in parte
oculi fabricam concernente saltem pulceirimum
habeat *Inl. ZINNII* opus, ubi amplissimam simul
deprehendet *Celeb. Auctorum*, qui de hoc ne-
gotio egerunt, catalogum. Enumeravit etiam in
tractatu: *doctrina de morbis oculorum*, quem nu-
per in *germanicum idioma* versum dedi, Vir in-
signi encomio dignissimus, Amicus optimus, *Cel.*
Prof. PLENCK, Auctores, qui in hac Chirurgiæ
parte maxime fuerint meriti. Quorum itaque
Duumvirorum opera, & ratione cognitionis non
ab

Primo enim partes coërcentes bulbum oculi male adficiunt premendo, protrudendo, extrudendo, erodendo, per tumores, inflammationes, apostemata, scirrhos, caneros, exostoses, caries ossium, orbitam constituentium.

Choroëides membrana dicitur a pia matre orta, tota vasculosa & quidem in parte sui externa vasa per injectionem replenda gerit, stellarum forma disposita: in parte vero interna habet vasa, miro modo sese decussantia: hinc, ubi videret hæc RUYSCHIIUS, duplicem, ait, esse hanc membranam, & quia *choroëides* dicta V. V., nomen hoc reliquit externæ, & internam suo inventoris nomine vocavit *Ruyfchianam*.

RAVIUS, RUYSCHII in omnibus antagonista, se obposuit huic doctrinæ & dixit, artem RUYSCHII aliquid mutasse: hinc petiit a RUYSCHIO, ut duplicem esse membranam demonstraret sine inplezione; id quod RUYSCHIIUS noluit.

CL. B. S. ALBINUS revera separavit has membranas sine inplezione vasorum & RUYSCHIO exhibuit: utinam, inquiebat tunc RUYSCHIIUS, nunc viveret RAVIUS; rem nunc sine inplezione coram intueretur! Etiam RUYSCHIIUS in *Advers. anat. Dec. 3. cas. I.* pag.

ab omnibus pro dignitate, utilitate & merito satis exultæ litterariæ, multum commendo. — Etsi vero HAENIUS paullo ante cognitionem fabricæ oculi ex *Physiologicis* sese subponere dixerit, ampliorem tamen denuo historiam oculi anatomicam inseruit. Retinui inde excerptorum forma, nonnisi quædam *Cel. AUCTORI* propria, observata & animadversiones, hinc inde interjectas; omisiss aliis, tum ex Anatome, tum ex Physiologia, sat superque aliunde nota. de W.

pag. 5. gloriatur, *Cl. ALBINUM* ita hanc membranam præparasse.

Tamen *celeb. ALBINUM* audiivi dicentem, & vidi demonstrantem, *Ruyfchianam* membranam veram esse choroëidem; sed cujus in superficie hæreret cellulosa fabrica, per quam vasa stellarum more decurrerent, qua sese choroëidi, quam *Ruyfchianam* *RUYSCHIVS* vocat, inferunt & in choroëide decurrunt alio modo quam in illa cellulosa tela.

Verum video apud plerosque ophthalmicos Auctores rem sic adpellari; unde possumus eos sequi, ne confusio oriatur. — — —

In cavo mediæ superficiei anteriori *vitrei corporis* inhæret superficiei sua postica *lens crystallina*; antè, quam posterius, planior. Lens illa dicitur mira arte in hac sede contineri. *MAITRE-JEAN tractatu suo pulcerrimo de morbis oculorum c. 10.*, sub finem, statuit membranam ante expositam vitrei humoris ad circum lentis dehiscere in duas partes, quarum altera lentem antè, altera posterius, ceu capsula, comprehenderet: quæ tamen lens suam propriam membranam præterea haberet. Ipse *WINSLOWUS T. IV: No. 235. & 929.* ait, hæc fieri, quia ipsa membrana vitrei duplicata est; adeoque duplex membrana eo commodius sic ambire lentem potest.

Immo, si videatis *WINSLOWUM l. c. n. 237.*, suspicatur, antè retinam cum ligamentis ciliaribus lentem adire, novamque laminam dare lenti; inde etiam posse in brutis membranam antè lenti adpositam, in duas dividi lamellas. Etiam quidam ex Gal-
lis volunt & a posteriori parte retina lentem obducere. Negat *MORGAGNI*, in homine hoc ita esse. Capsam alii dicunt non esse a vitreo, utpote eo robustiorem, & inlæsa illa lentem e vitrea membrana eximi posse:

ita

ita [FALLOPIUS & PETITUS. Hanc sententiam & MORGAGNI adoptat. Tamen patet ex aliorum observatis, lentem habere capsam propriam, obductam a postica parte vitrea membrana certo, ab antica probabilius.

Lentem hanc Gallorum alii dixere in suo ambitu cohærere, ut MORAND; ex obposito PETITUS lentem in capsula liberam defendit, lentemque a solo liquore pauculo, qui adest, nutrir. MAITRE-JEAN hunc liquorem ab uvea deducit per ligamenta ciliaria in capsulam lentis, & resorberi ait per venulas currentes eadem via, cæterum unicam esse in corpore humano partem, quæ cum nulla alia cohæreret: idem statuit PORTERFIELD. *Celeb.* vero ALBINUS nobis in Collegiis narravit, & in *libr. I. adnotat. acad. c. 7. p. 31.* exposuit, in *tab. etiam I. f. 4. & 5.* depinxit, vasculum esse in vitreo humore, ut videbatur, a retina natum, ad lentem porrectum, prius non ramosum, sed ad lentem, qua parte hæc vitreo inhæret, abeuntem in ramulos, qui sensim ramosiores undique omnem in ambitum ducebantur ad circumferentiam crystallini usque, inhærebantque membranæ, qua lens continetur. RUYSCHIUS in *Theaur. II. p. 41. sub fn.* & in *Tab. I.* exhibet idem in vituli crystallinâ lente; sed ALBINUS *l. c.* & in recens nato infante.

In balenis ALBINUS vasa detexit a retina per vitreum ad lentem pertingere: hæc in maximæ molis animali. Sed 2.) in tam parvo animali, ut est rana, idem visum est. Inter præparata *Inl. Bar.* (VAN SWIETEN) ranæ lens injecta invenitur. Sumserat *Inl. Baro* ranam, pectus aperuit, mucronem cordis abscidit & injectit ranam totam feliciter. Solvit fila & acus, quibus rana ligata fuerat sub injectione: injecta rana tota aufugit, tamen denuo deprehensa. In hac rana

arteriola injecta a retina per vitreum centrum petebat posticum lentis, ibidem in ramos plures dispersa ; ut sine microscopio clare potest videri. Ita, ut hinc cadat subpositio *Cl. PETIT Medici in Mem. acad. Reg. Sc. 1730*, & ante illum *MAITRE-JEAN c. II*, & *eruditiss. PORTERFIELD in Act. Edimb. P. 3 & 4*.

In illis demonstrationibus lentis dolendum est, quod pereat lentis pelluciditas ; ita, ut dum *Cel. ALBINUS* nobis coram hunc crystallinum infantis exhibebat, opacus ille inpediret, interiora cernere. Sed sancte adseverabat magnus ille Vir, se in principio oculis microscopio armatis vasa vidisse, quæ ab hoc trunco capsulæ in lentis substantiam profunde penetrarent ; scilicet a postica parte : in anteriori vero lentis parte vasa necdum invenire potuerat.

Igitur 1) ex analogia, 2) ex hac fortunata injectione (*SWIETENII*), quam præfens vidi, 3) ex *ALBINI* adseveratione de visis per lentis posticam plagam vasculis, concludere fas est, lentem non nutriri modo extraordinario, qualem *PETITUS & Ant. MAITRE-JEAN* describunt, sed communi omnibus corporis partibus lege. Tenerrimas autem ita esse patet, ut leni vi lens a vitreo solvatur. *Hovius* jam idem docuerat *p. 45. & fig. 4. T. V.* ostenderat ; verum *PETITUS Medicus p. 50. edit. in 8.* omnino hoc negat. Si quis plura de his vult, adeat *Cl. J. G. ZINN*, in pulcherrimo *Traçtatu de fabrica oculi*, & maxime *T. VII. cum explicationibus*. — — —

Nervus opticus ante ingressum in globum oculi videtur satis crassus ; sed ad scleroticam perveniens videtur tenuis esse & per admodum parvum foramen intrare ; expandit se in calycem cavum, quem *Cl. ALBINUS* nobis ostendit divisum in duas laminas ; exteriorem, medullarem, pulposam, laxè adplicatam choroëdi sive Ruyschianæ ; interiorem tenuem, vasculo-

sam

sam & tenuissime membraneam : hoc autem sic maxime adparet post vasorum inpletionem. Media forte pars molis optici scleroticam intrantis vasa sunt : vasa ergo simul intrant cum medulla ; una arteria major, quam EUSTACH. T. 43. exhibet. Vasis his adhæret medulla. Vasa hæc inpleta ab origine flexuoso tortuoso itinere pergunt in minutissimos ramulos. Vestit retina choroëidem, sive Ruyschianam, ad ligamenta ciliaria usque. V. ALBIN. *de retina*, l. 3. *acad. adnot. p. 51.*

Mirandum, quod WINSLOW aliique adfirment, retinam non ab optici medulla oriri, siquidem esset nimis crassa, quam quæ ab illa originem duceret : quum cuilibet examinanti constet, illam retinæ expansionem muci instar diffluere, maxime in junioribus.

MAITRE-JEAN & WINSLOW putant, retinam continuari cum ligamentis ciliaribus ; immo nec desunt, qui supra lentem extensam dicant, ejusque ab anteriori parte externam membranam efficere. Verum conjectura potius est, nulla demonstratione firmanda. Cæterum fibras esse in hoc mucro easdemque radiatim expansas in aqua adparere, multi scribunt. — — —

§. 837. *Visus læsi symptomata* — — — *offium, orbitam constituentium.* Theca ossea cedere nequit ; intumescat jam v. g. glandula innominata, mox intelligitis, oculi bulbum premi oportere. Orta igitur inde figuræ bulbi mutatione, nascitur illico vel visus hebetudo, vel halucinatio, vel flammulæ conspectus, vel oculi extra orbitam protrusio, vel glandulæ scirrhosæ extra palpebras excrescentia &c.

Habet orbita pinguedinem, qua ceu pulvinari oculus undique molliter fulcitur. Pinguedo hæc consumi potest inflammatione, subpuratione, atrophia : sensim oculus introtrahitur, inæqualiter expanditur, turbatur omni sua in actione. Ipsa hæc pinguedo inflammata pre-

premit oculum ; subpurata quoque eundem effectum habet : quum etiam pus sæpe exitum non habeat, putrescit, & exedit vel orbitam, vel oculum, vel utrumque. — Felicem casum huc spectantem BOERHAAVE habuit. Signa 1) aderant in homine inflammationis validæ in ipso oculo intra orbitam : 2) tempus longum, dolor perseverans & pulsatio, docebant, subpurationem fieri : 3) subito dein adparuit tumor mollis inter adnatam & scleroticam. B. concludebat, pus ad marginem orbitæ viam invenisse, qua secundum scleroticam sub adnata nunc colligeretur : iussit illico perundi : natura se evacuabat hac via & homo curabatur. Est sane casus ex fortunatissimis.

Ipsa orbita septem composita ossibus, potest, quæ ossæa, vario modo adfici ; uti cætera ossa, maxime in spina ventosa, lue venerea, scorbuto pessimo, antra Highmoriana adficiente ; quibus pessumdari potest oculi fabrica. Visa sunt exempla crudelissimæ luis venereæ, exedentis ac destruentis membranam investientem os ethmoëide, sive spongiosum, osque ipsum, dein os unguis, canalem & saccum lacrymalem, denique ipsum oculum.

Inde figura, humores, circuitus, visus axis, collectio radiorum in debito loco, depravantur. Cogitate modo, quid in Vobis efficiat fortuita oculi compressio valida : nonne pro eo tempore visus omnis turbatus est ? Sed ne bis eadem repetam, dabitur brevi occasio, apta, hæc explicandi.

Curam hujus multiplicis morbi nunc enarrati dabit exacta historia mali. Si corpora aut luosa sint, aut cariosa, aut rachitica, aut cachectica, ex horum morborum historia est petenda curatio, si qua datur. Si inflammatio oculumprehendat in partibus oculo Medici haud patentibus, cura antiphlogistica summa, actutum, per-

pertinaciter adhibenda est, v. f., enematis, purgantibus, revellentibus, fomentis emollientibus fronti inferiori totique oculo circumpositis; ne inflammatio vel periosteï, vel pinguedinis orbitæ, vel glandulæ innominatæ, in cariem, subpurationem, scirrhum abeant. Talia tamen contigere a neglectis in principio malis.

§. 837. *Deinde etiam palpebræ inflammatae, subpuratae &c. variis quidem de causis: ex omnibus causam unam sumamus, nempe variolas, quæ sæpe tam dire has partes inflammant, subpurant, fœdant, ut erosio palpebrarum limbis cilia caderent: quæ quidem postea recrescunt sæpe, sed aliquando anni, & quod plus est, spatio indigent, ut recrecant. (Prorsum desiderantur, si ipsi destructi plane subpuratione fuerint bulbilli, ciliorum rudimenta recludentes; ut in aliis quoque locis evenit crinitis, subpurationem profundiorē ex quacumque demum causa passis). Variolæ destruxisse visæ sunt carunculam lacrymalem; unde species fistulæ lacrymalis. Puncta lacrymalia erosa aliam fistulæ lacrymalis speciem dederunt. Ipsi canales nasales post variolas coaliti, tertiam generarunt fistulæ lacrymalis speciem. Omnia hæc & similia ingens nobis negotium facessunt, si a principio variolarum cura omnis non fuerit adhibita: quum ex obposito, si variolarum curatio secundum vera artis principia & adtentam experientiam emendatior processerit, rarissime enarrata symptomata amplius oriantur. Consistit ea in duobus: 1) in humectatione perpetua, laboriosa oculorum, sive adhuc apertorum, sive a morbo clausorum, ope spongiæ madidæ aqua & lacte: 2) in exhibitione frequenti diacodii; diacodium enim dolores oculorum tollit, dum reliqua cura inflammationem mitigat, & bono somno quietem oculo conciliat. No-*

flis SYDENHAMUM in pertinacibus oculi inflammationibus pro arcano fere habuisse syrupum diacodii.

Inflatae, ut in erysipellate sit, in hydropicis, in chlorosi. Curatio petatur ex cura morbi principalis & interea sacculos ex farinaceis palpebræ inponimus.

Conglutinatae, concretæ; ut crebrum his, qui lemmas in oculo nimis diu gerunt; his, quibus deficit humor glandulæ innominatæ, aut Meybomianus. Siccæ oræ palpebrarum illæ tunc excoriantur præ siccitate excoriatæque adunantur. Morbum hunc dixere Græci ANCYLOBLEPHARON, sive SYMBLEPHAROSIN; quam MAITRE-JEAN ait, rarissimam esse integram, sed sexies se vidisse ex parte. Curatur, si nulla externa juvent, intrudendo quam prudentissime tenuem, politissimam sondam excavatam a parte adhuc aperta retro concretos margines secundum adnatam & tunc acuto polito cultello, suspensa manu, crenam concretam aperiendo; vel forcipis (forcicis) tenuissimæ altero extremo, leviter nodoso, perscindendo. Facta operatione levibus collyriis, potius leniter adstringentibus, quam glutinantibus, illinire oportet cruenta labia assiduo, diducere sæpe palpebras & per somnum aliquoties hominem expergefaceri, ne concrecant.

Grandinosæ. Auctores hic varios morbos describunt: 1) CRITEN, sive HORDEOLUM; 2) CHALAZEON, sive GRANDINEM; 3) TOPHUM, POROSIN, sive LAPIDEM. Mala hæc omnia margines palpebrarum obsident prope cilia. Distinctio forte nimis subtilis est: sed locus plerumque est in extremitate ductuum Meybomianorum. Si in oculo recenti exempto palpebras conprimas, smegma exprimitur ex omnibus his ductibus: si injiciantur, materies ceracea grandinum instar ante hæc ostiola hæret. Si illud smegma spissius fiat, aut si frigus, si pulvres, si fumus acer, ostiola clau-

claudat, possunt talia tubercula sic nasci; quæ, si oblonga, *hordeola*; si rotunda, *grandines*; si durissima, *lapides* ab Auctoribus nuncupantur.

Sunt homines, qui per omnem vitam hæc tolerant, sine magno incommodo, si minora sint; at majora magis molesta sunt, præcipue si inflammentur. Qui de oculorum malis hisce scribunt, emplastra jubent adhibere, vel scalpello aperire. Sane emplastra ibi loci difficulter adhibentur, etsi extrorsum penitus vergant tubercula; sin vero in infimo limbo, vel introrsum spectent, tunc non possunt adplicari, quin adnatam inflamment. — Unde cataplasmata & fomenta præstarent: cataplasmata ex mica panis cocta cum lacte, addito pauxillo nitri & florum sambuci, ut vel inflammatio curetur, vel emollescant tubercula. Fomenta ex lacte, aqua sambuci & tantillo nitri, calidiuscule, omni momento fere, spongia adplicanda sunt. Si crepuerint tubercula, exit alba spissa materies, & si possit fieri, tota exprimatur, ac melle rosaceo sæpius tangantur. Aqua saccharata quoque sæpe prodest.

Si vero renuant emolliendo findi, posset croci tantillum reliquis addi, ut grato hoc stimulo potius disrumperentur & adtenuaretur materies: (*) sin minus, prudenti & suspensa manu, aut scalpello, aut acicula,

A a 2

ape-

(*) Est etiam præstans remedium cepa sub cineribus assata, in pulvern tusa, & cum cremore lactis, vel infuso butyro mista, oculo adplicata, bis de die renovanda: hinc maturescunt, vel & disparent. — Succus sempervivi majoris ad ʒʒ. in ʒv. aquæ dilutus, sæpe admotus, curavit hoc anno ejusmodi latum, rubrum, valde deturpantem & molestum tumorem. *de H.*

aperiantur, cavendo, si lātam basin habeant, in externa palpebra elevatorem ejus, ne convulsio, inflammatio, paralysis oriatur.

Pertinent huc ad palpebrarum margines, vel in externa superficie nata *ATHEROMATA*, *STEATOMATA*, *MELICERIDES*, in propria cellula membranæ cellulosæ inclusa, plena materie pultacea, vel adiposa, vel instar mellis spissa. Parva hæc sæpe multum inali non faciunt, sed vel grandiora, vel introrsum versa, summo opere nocent: quale *HEISTERUS T. X. f. 10.* exhibet.

Hæc genera tumorum rarius resolvuntur, sed indurascere solent; unde cutis aperienda, extrahendusque cum vesicula tumor: si hoc ita non fiat, expressa materia pellicula includens acriori quodam consumenda est; linteolo subposito, ne oculo noceat, sive potius alutæ portione. Si hydatidis instar grando aqua turgens dependeat a collo angusto, vel ligando, vel abscindendo aufertur. Si durior, pomi tostæ pulpa, pauxillo camphoræ mista, sæpe juvat; sed si non juvent talia, & tumor visui sit impedimento, auferendus est.

Aliquando autem fit, ut concreta & connata sint intime tubercula; ut erui non possint, quin maligna & cancrosa recrudescant. Hæc cauterio auferre suadent nonnulli; sed res talis ne quidem ipsa periculo caret, quum vix cohiberi actio ignis hic possit, ne noceat ultra, quam deberet; unde tunc vocantur *VERRUCÆ*, & *NOLI ME TANGERE*.

Quum ergo, ut *HEISTER* & alii habent, magna quandoque & scabra & introrsum versa habeantur; non est mirum, quod *Textus* subjungat: *visum mire turbant variis quidem de causis, sed maxime frequenter per glandulas sebaceas male adfectas: etenim omnibus oculi*

oculi sordescunt, similia pati incipiunt, aciem amittunt, humores pervertunt.

Antequam palpebras dimittam, explicanda est eorum PHALANGOSIS. Est fœda & incommoda propensio inflatæ palpebræ supra oculum, ut vix, vel non, homo possit eandem adtollere.

Causa est in inflatione cellulositatis, ut jam explicui; aut etiam relaxatione paralytica muscoli elevatoris; aut in hydatide adnato palpebræ.

Inflata cellulosa fabrica, si ab erysipelate, aut variolis, aut chlorotica dispositione pendeat, curabitur cura generali adversus dictos morbos: at vero, si peculiaris dispositio talis sit, aliquando recurrens in tali homine, cætera, vel circiter, sano, discutiente remedio curetur, quod simul leniter adstringat: v. c. aq. Reg. Hung., aq. Anhaltina, emplast. ad ruptur. Fernelii; dum simul purgante remedio serum per alvum evacuetur. Curato morbo, primo per octiduum, dein bis in mense, ejusmodi purgans sæpe repetatur: quibus si minus auscultet, vesicans, lene stillicidium post aures per octiduum continuans, proderit.

Si nimis diu duret, si continuo relabatur, si ex palpebræ externa laxitate interna membrana ejus corrumpatur, si incurvet marginem palpebræ in bulbum oculi; tunc ab *adfrictu pilorum* oritur dura inflammatio adnatæ, proserpens ad oculi reliquas partes. In eo casu instrumento *Petri Adriani* VERDUIN, sive *Cl. RAVII*, quod *HEISTER* in *Tab. X.* depinxit & descripsit, cutis palpebræ intercipitur, abscinditur, consuitur & sic sæpe restituta res est. Vocatur hoc ultimum malum PTOSIS, quæ est TRICHIASIS *secunda & tertia species*, ut mox patebit.

2) Si sit a *relaxatione paralytica musc. levatoris palpebræ*, vocatur ἀτονία τῶν βλεφαρῶν, estque malum, quod Auctores suadent eodem modo curare atque *ptosis* mox descriptam : sed sapienter nos monet MAITRE-JEAN, p. 548., tum inutilitatis, tum nocuenti, hujus in hoc casu operationis. Quid enim juvat, cutim adcurtasse, dum musculus paralyticus manet? Cutis siquidem non debebat elevare palpebram, sed musculus. Deinde si musculus maneat paralyticus & cutis adcurtata sit, limbus palpebræ extrorsum trahitur, & ipsa superficies interna palpebræ exteriora versus ducitur, fœdo spectaculo, summo nocumento. Paralysis illa topica roborantibus & remediis internis potius curanda esset, si sit curabilis.

3) Si *hydatidis* in causa sit, poterit illa, si collum angustius habeat, ligando auferri; aliter, pertundi, posteaque consumi ejus membrana.

Palpebrarum alius morbus est CILIORUM LAPSUS, MADAROSIS dictus : si margines rubeant valde, MILPHOSIS, sive MILTHOSIS, si vero margo crassus & callosus esset, PTYLOSIS vocabatur; inani ac subtili nimis distinctione, quæ doctrinam medicam obfuscavit, laboremque tum docentibus creavit, tum discipulis.

Malum hoc vidi a variolis ortum, sed continua humectatione pili post annum recreverunt; uti &, notante MAITRE-JEAN, recrescunt post acutos morbos, post quos aliquando decidunt, ut capilli capitis. Si vero destructæ & deletæ sint oræ palpebrarum, concretique folliculi pilorum, inani spe recrescendi fallimus ægros. Corporis sanitati prospiciendum tunc est, & humectatione perpetua palpebræ efficiendum, ut, si qui folliculi necdum penitus destructi essent, recrescere cilia possent.

Sequitur morbus *palpebrarum*, TRICHIASIS dictus, quam more suo dividunt Auctores in tres species: 1) in DISTICHIASIN, quando duplex ciliorum ordo est, unus extrorsum quidem, alter introrsum versus bulbum prospiciens: 2) in PHALANGOSIN, quando vel numerosiores sunt, vel quando margo palpebræ relaxatæ introrsum vertitur: 3) in PTOSIN, quando, ut jam vidimus, palpebra relaxata introrsum crescit (*). Varia ex PAULO AEGINETA, AËTIO, CELSO, ALBUCASI, exscripsere Auctores; sed cordati viri inveniunt inutilia pleraque. Pili potius evellendi sunt, Auctore MAITRE-JEAN, qui introrsum vertuntur; quo excitatur levis inflammatio & subpuratio marginis palpebræ, & callositate sequuta, obstitantur pori, quibus pili iterum egrederentur. Quodsi autem pili quidam renascerentur, iterum forent mor tenaculo extrahendi; quia parvi pili acutius pungerent adnatam, quam longiores.

Sane conati fuimus in nosocomio nostro talem morbum, palpebram inferiorem infestantem, curare incidendo & auferendo portionem cutis sub palpebra: ad tempus homo melius habuit; verum margo palpebræ sensim iterum se vertit introrsum vidimusque idem renatum malum. Addite, quod ante ex MAITRE-JEAN monui, si abscissa cutis sit, externam palpebræ partem rigidiores in causa esse, ut palpebra extrorsum vertatur, lato, rubro, foedo margine, qui tunc continuas habet inflammationes & alia mala.

(*) Igitur *Phalangosis* & *Ptoſis* sunt idem; hinc habuimus hos morbos nomine *phalangoseos* & *ptoſeos*, de H.

Auctores, qui multiplicare morbos oculi studuerunt, & græcis eos nominibus, quo mirabiliores viderentur, insigniverunt, referunt morbum dictum *PHTHIRIASIN*, quando pediculi inter cilia gignebantur. Tamen, qui millenos pauperes in nosocomiis tractaverunt, illi testantur, se nunquam illum morbum vidisse. Testatur *MAITRE-JEAN*, se vidisse quidem, pediculos illos fædos, planos, dictos *inguinales*, sive *axillares*, des *morpions*, *platluizen*, cilia, ut reliqua loca pilosa, obsedisse; sed non eo sensu, ut peculiarem morbum constituerent: quodsi veri pediculi ibi hospitarentur, putat eos debere auferri, vel aqua rosacea, cui pauxillum aloës permixtum, locum ablui posse.

PALPEBRARUM NICTITATIO CONTINUA, involuntaria, quasi convulsiva, vaga, morbus certe incommodus est & indecorus. Videtur vitium subponere vel in fibris, vel in spiritibus levatoris palpebræ, vel in renixu nimio tarfi cartilaginei palpebræ, unde perpetuus antagonismus quasi oritur actionis utriusque. Sunt, quibus a nativitate id vitii est, aut saltem a teneris: sunt, quibus a consuetudine cum aliis simile quid sit; sunt, quibus post convulsiones. Si quid remedii est post convulsiones, in generali cura convulsionum & peculiari adplicatione topica similium, sita est. Quæ cura, quum ex varia natura & origine convulsionum deducatur, inde repetenda erit. Si pueri id æmulentur, cavendum, ne cum talibus ultra consuescant.

Sequitur *LAGOPHTHALMOS*, *OCULUS LEPORINUS*: quum scribant *V. V.*, lepores aperta palpebra dormire, *oculum LEPORINUM* vocavere, quando palpebra *superior* oculum tegere, ne in somno quidem, non potest: si vero *inferior*, dicitur *ECTROPION*. Causæ vel congenitæ, vel a vulnere, aut ignis actione ortæ, raro curabiles, nisi emollitione perpetua; si

a tumore, forte curabilis morbus, tumore exstirpato. Si in homine acute decumbente, nec antea consueto, id observemus, mali ominis: *Hipp. Coac. 2. c. 5. n. 3. ; Aph. 6 — 52. ; Prognost. No. 3.* inter signa mala ponit, album oculi videri ægro dormienti, nisi a keneangeia. A keneangeia enim aliquando vires restitutæ possunt etiam hoc malum emendare. Verum si a morbo ita consumptæ vires & spiritus, ut musculus orbicularis oculorum magnam partem paralyticus sit, fere conclamata res est. Orbicularis habet nervulos a tribus ramis rami ophthalmici quinti paris; habet & a pari septimo, ergo a quatuor diversis locis: unde notabilis musculus est; quo paralytico plures nervi jam demonstrantur inutiles esse, ergo summum adesse vitæ periculum. Ratio, cur excipiat *Hippocrates* keneangeiam, est, quod, si vasa evacuata, sine nova evacuatione sensim repleantur, spiritus denuo regenerentur, qui orbiculari movendo inserviant. In acutis vero nova liquida ingeri non possunt, quia deest appetitus eo tempore, quo oculi ita se habent; viæ lacteæ obstructæ non admitterent nova liquida; vasa vitalia non amplius laborarent ad spirituum materiem præparandam. Sed, ut dixi, caveatis a prognosi mala ex solo hoc phænomeno; nisi examinaveritis antea, an homo ille ita dormire non adsuèverit. Narravi alia occasione Vobis, me semel ita errasse posteaque deprehendisse, plures homines ita dormire consuevisse. Deinde ex uno signo malo nunquam debemus prognosticum formare; sed ex pluribus, simul junctis. In transitu dicam, orbicularem palpebrarum musculum quidem voluntarium esse, verum pertinere etiam ad illas partes, quæ duplicem motus originem habent. Sic & in apoplexiâ observamus, quamdam deglutitionis, vesicæ urinariæ & alvi excernendæ actionem superesse, quamvis omnes

actiones voluntariæ penitus cessent: unde verosimile fieret, has partes quoque habere a cerebello nervos actioni spontaneæ destinatos: ita & in orbiculari palpebrarum videtur; nam nobis dormientibus superat resistantiam elevatoris, ut & in apoplecticis.

Si hæc vera sint, est oculus semiclausus in fine acutorum eo perniciosior, quia non tantum animales, sed & vitales functiones labascunt.

ENCANTHIS nunc consideranda: MAITRE-JEAN, St. YVES, HEISTER, de GORTER, alique post V.V. animadverterunt, in angulo majori oculi nasci tumorem loco duplici, sive in caruncula lacrymali, sive in pellicula illa, quæ post carunculam in angulo oculi adparens utramque nectit palpebram. *Benignam* alteram *encanthidem* vocant, quæ mollis & indolens; alteram *malignam*, quæ dolens, plumbea, immo sæpe cancrōsa, sit.

MAITRE-JEAN testatur, se vidisse, si encanthis illa esset fungosa, rubescens, indolens, nec magna valde, quod sua sese sponte separaret. Sunt ex rarioribus tales casus. Sæpe crescunt valide & cancrōsæ fiunt. Antequam vero maligna fiat encanthis, præstat ipsi lenia adstringentia & corrodentia adplicare; ut

℞. Ærugin. ust. gr. xv.

alum. ust. gr. x.

irid. florent. ℞j.

sacchari cand. ℞j.

f. pulvis tenuissimus, cujus tantillum quater de die carunculæ adplicetur, cavendo, ne in oculum cadat; semihora postea lavetur oculus, ne quid inde lædatur, aqua rosar., vel euphras.,

vel

℞. Virid. æris ʒj.

vitriol. rom. ad albed. calcin. gr. ʒvj.
borracis

lapidis pumic. aa gr. xij.

sacchari cand. ʒj.

mucilag. gum. tragac. ʒiij.

aq. stillat. rut.

— — — chelidon. maj: aa ʒiv.

quater de die loco adplicetur.

HEISTERUS laudat pulverem sequentem :

℞. Sacchar. alb. canar. ʒj.

vitriol. alb. calcinat. gr. xv.

M.

Sumit aliquando loco vitrioli eandem copiam aluminis usi; dum interea revellentia, epispastica, fonticuli, setacea, purgantia & refrigerantia remedia adhibeantur.

Si vero omnibus his encanthis non obaudiat, exstirpanda est, antequam maligna fiat; si nempe magna sit, & oculo umbraculum faciat. Curam v. apud Sr. YVES, MAITRE-JEAN, HEISTERUM aliosque. — Encanthis ab oleo vitrioli maligna facta frustra posthac ligata fuit, TULP. l. I. *obs.* 29.; nam vix attingi potuit, quin copiosum sanguinem funderet, — Ab olei vitrioli adplicatione maligna facta caruncula excreverat in molem tegentem magnam genæ partem. Adeo temerarium est, acria illa a principio adplicare!

Alius oculorum morbus est, dum CARUNCULA LACRYMALIS post operationem, vel post spontaneum casum, vel post separationem ossis unguis dicti in oculo, vel a pure ex subpuratione fistulæ lacrymalis, AB-LATA, vel CONSUMTA est. Hinc in operatione encanthis malignæ adnitendum est, ut, si fieri possit, ca-

carunculæ quid residuum maneat, quod recrescat; & si forte fistula lacrymalis hoc malum producat, ut illa cito curetur.

In cantho majori nascuntur quandoque PUSTULÆ admodum PRURIGINOSÆ, vel etiam ULCUSCULA PRURIGINOSA; & maturandæ & emundandæ erunt, primo emollientibus, deinde mundantibus & exsiccantibus.

Tandem in cantho majori nascitur morbus, dictus ANCHYLOPS, sive *abscessus inter angulum majorem oculi & nasum*. Fit post inflammationem subpuratio, vel aliquando quasi atheroma. Apti hi tumores facile fistulosi fiunt vel scirrhusi. Resolutio primum vel maturatio tentanda & mundatio. Dum aperitur, tentandum, an os subjectum non adfectum sit: si sit adfectum, cura ex *chirurgicis* petenda; si non, mundandum & consolidandum est. — HEISTER ponit *anchylopem* vel *tumore enato* in loco hoc, vel *hernia sacci lacrymalis*.

§. 838. *Quin etiam peccato lacrymarum abundantium, exacerbescentium, spissescientium, ad limbos palpebræ utriusque natantium guttatim, inde in genas ex oculis destillantium, fiunt hic humiditates turbantes aciem*. Fertilem iterum morborum oculi causam adgredimur, ac primo quidem ex NIMIIS LACRYMIS humiditates turbantes visum.

Homines hi dum in templo adspiciunt candelas in altari lucentes, vel dum volunt vespertino tempore legere, aliquid adspicere, spectacula contemplari, vident flammis candelarum extremis inferioribus & superioribus adhærere radios laterales, quasi virgas, quæ visum mire turbant, [& quod in his mirabile, dum opacum corpus inter oculum & radios inferiores ponimus,

radii

radii superiores disparent; si inter oculum & radios superiores, primum disparent inferiores] abstergunt lacrymas, pro momento denuo vident: redeuntibus mox humoribus, idem turbatus visus. ROHAULT se multum torfit, ut hoc explicaret, sed melius LA HIRE postque illum magnus MUSSCHENBROEK, p. 528. & 529. *Instit. Physic.* 1748. Nempe conniventes palpebræ humorem abstergere conantur, qui humor collectus, adhærens oculo & palpebræ, speciem trigoni format, ob situm loci inter oculum & palpebram: (*) unde, dum lux candelæ in supremum trigonum incidit, refringitur, & radii, qui ab inferiori parte flammæ candelæ oriebantur, in superiori retinæ parte pinguntur, veluti a prisma radii refracti oblongam imaginem formant: ita & radii, qui a superiori parte flammæ orti erant, refringuntur ab humore ad inferiorem palpebræ partem posito, ut in inferiori retinæ regione pingantur: hinc interposito opaco, digito v. c., disparent radiorum origines veræ & non ut imaginari sibi homo aliter potuisset.

Erosiones inflammatoriæ; dum lacryma falsior membranæ adnatæ, internæ palpebræ, marginibus ejus, genis, continuo adplicata sit.

Obfuscationes; quia 1) turbant inlapsuros radios; 2) quia solida oculi disturpant.

Fistulæ lacrymales: contingunt illæ 1) vitio laxitatis nimiae in glandula lacrymali 2—9, morbos
ocu-

(*) Aqua adplicata ad externam corneam, facit medium, in quo radii refringuntur, antequam in corneam cadant. Est refractione ut in cornea, ut in humore aqueo: turbatur ergo visus, quia refractione jam incipit, antequam radii in corneam incident. de H.

oculorum conplures jam recensuimus, plurimi adhuc recensendi supersunt. Ultra 300 nonnulli adnumerarunt; saltem famosus *John TAYLOR* 1743 edidit *Londini* Catalogum morborum 243, qui oculos adficiunt, totidemque icones pictas apud ipsum vidi. Verum, si ita cum unoquoque viscere fieret, millions forte morborum inde exsurgerent. Sunt revera quidem multi oculorum morbi, verum inanitas subtilitatis in distinguendo parit discendi difficultatem: præcipuos tamen recensere decet *Pathologica Explicantem*. — *FRISTULA LACRYMALIS*, unus nomine morbus, hic Vobis a perspicacissimo *BOERHAAVIO* a novem differentibus causis deducitur. Dicitur enim *FRISTULA LACRYMALIS*, quando lacrymæ involuntariæ haud absorbentur eo destinatis hausris, sed per genas decidunt; unde inflammationes variis in partibus in *textu* enumeratis, aliaque mala. Revocate in memoriam historiam punctorum lacrymalium, saccorum lacrymalium & canalium nasalem; mox necessitatem (indolem) hujus morbi comprehenditis. Igitur, si a simplici obstructione per materiam mucosam, ea facile curatur stylulo, sive filo, argenteo subtilissimo, inducto per punctum lacrymale: tum aquæ mellitæ injectione per *fistulam* (syringam) dictam *Anellianam*; quæ per punctum lacrymale injecta, in nares exit, una cum obstruente materie; (*) sed si canalis, aut saccus, ob-

stru-

(*) Si vitium sit in uno canaliculorum, qui a punctis lacrymalibus ducunt lacrymas in saccum lacrymale, fieri potest, ut Chirurgus subtili suo filo argenteo per punctum lacrymale perveniat in saccum lacrymale, & per canalem nasalem in nares & tamen malum non sit curatum. Igitur

tunc

structus sit, quod variolæ ibidem subpurando laterum fecerint coalitum; vel quod lues venerea cariem fecerit ossis unguis & canalem destruxerit; vel quod plane consumpta sit caruncula in cantho majori, quæ lacrymas in puncta lacrymalia determinasset; vel quod subpuratione limbi oculi puncta lacrymalia concreta sint: facile intelligitis, morbum haud facile curari inanesque esse curationem semper promittentium jactantias. Hoc loco consulendi *Auctores chirurgici*, MAITRE-JEAN inprimis, ST. YVES, HEISTER, PETIT in *Actis Acad. Reg. Paris*. Etiam operæ pretium crit, legere *Acta Acad. chirurg. Paris*. ubi famosi Viri in arte BORDENAVE, LA FOREST & LOUIS tres egregias dedere dissertationes, quibus sapienter demonstrarunt, peccare Chirurgos, qui suam methodum propriam universaliter methodo aliorum præferant; nam omnes varias methodos ita convenire, ut nulla excludat aliam, ob causæ diversitatem: ita, ut quandoque os unguis perterebrandum sit, ad novam viam in nares parandam pro lacrymis, & sæpenumero hæc methodus maxime sit condemnanda, condemnandique illi Chirurgi, qui illico pertinaces fistulas curaturi ferro candenti os unguis perforant; dum quandoque facili negotio solvantur per alias methodos, immo aliquando per solam naturam; ut duobus notabilibus exemplis MAITRE-JEAN demonstravit.

Ha-

tunc filum subtilissimum suum argenteum inmittat in alterum punctum lacrymale & conetur sic prudenter venire in saccum & canalem. Si eo perveniat, reseravit viam per medium mucum, vel curavit fistulam lacrymalem, de H.

Habetur in laudatis *Actis chirurgicis* nova etiam methodus curandi fistulas lacrymales, induc̄to stylo in canalem nasalem per ipsas nares, id quod fieri potest, si non penitus ille canalis coaluerit: quam methodum ANELLUS jam exercuit & ante illum VALSALVA, teste MORGAGNI *Epist.* 13. (Circa methodos varias curandi fistulas lacrymales legendus est præstans libellus CL. MEZGER: *curationum chirurgicarum, quæ ad fistulam lacrymalem hucusque fuerunt adhibitæ, historia critica.*)

Sunt autem omnes causæ, quæ priores enarratas creant, quam plurimæ: etenim causæ illæ novem enarratæ, non oriuntur sæpe, nisi præcesserit vel lues venerea, vel variolæ, vel temperies scorbutica, putrida, aut rachitica, aut ulcera ad loca illa, aut vulnera, aut narium polypi &c. — Curatio ergo dependet a curatione originis mali. Ridiculus esset, qui arte vellet fistulam lacrymalem curare, dum causa est polypus conprimens & obturans exitum lacrymarum in naribus: curetur polypus, si curabilis sit, & curata erit fistula lacrymalis: vel si compressus maneat tunc canalis nasalis, ex arte cura aperire; jam saltem causa amota est, quæ compresserat.

§. 839. *Deinde vero depravatur, impeditur, aboletur visio, tunicæ corneæ atque adnatæ obscuratio-
ne &c.*

(Prosequitur hic HAENIUS in codice tum theorias varias circa modum, quo visus fiat; tum pro radiis & contra eos a Viris celeberrimis in medium prolatas theorias, CARTESII quoque adferens hypothesin; monens tamen simul, semper manere illam mirabilitatem, cur mota lux a tot millionibus punctorum non confundatur in foramine chartulæ, &
redar-

redarguisse Deum Jobum de nimia cœlestium per-
 scrutatione, *an consideraverit, in qua via lux habi-*
tet, & tenebrarum quis locus sit? Pluribus tum ex-
 ponit, quomodo radiorum fiat refraction, actio in
 oculum, eamque subsequens visus ipse, qua in
 parte oculi hic fiat, &c. Quum autem hæc omnia
 tum in *Physicis*, tum in *Physiologicis* dudum fuerint
 tradita; omissis illis, quæ aliunde in *Pathologia* ne-
 mo desideraverit, ipsam nunc exhibeo adfectionum
 oculi-morbofarum historiam reliquam; præmittens
 unice sequentia, circa *claritatem visus & distinctio-*
nem; quum hæc præfixos non multum lædant can-
 cellos, nec a pathologica expositione adeo re-
 cedant.)

Claritas visus dependet 1) a lucis copia majori,
 ab objecto reflexa; quod fit, si objectum propinquum,
 aut colore vivaci pictum sit; aut ita figuratum, ut
 plurimos ad oculum radios repercutiat:

2) ab amplitudine pupillæ & iridis mobilitate:

3) a pelluciditate triplicis humoris:

4) a nervi optici teneritudine cæterisque conditio-
 nibus (integris.)

Hinc patet, cur myopes objecta clariora, quam
 senes, videant? Postulant enim ea propiora; deinde
 dilatatam solent habere pupillam, unde plus radiorum
 admittunt.

Patet etiam, cur senes minus distincte res videant,
 quam vel pueri, vel myopes: habent enim senes pu-
 pillam contractiorem, humores minus pelluentes,
 tandem callosiorem ab usu retinam.

Hæc de *claritate* visionis: sed datur etiam visio-
 nis *distinctio*; possumus enim *clare* videre & tamen non
distincte; v. g. fortissimum jubar, sed indistinctum.
Distincte dicimur videre, quando objecti limites *clare*

& bene terminati adparent; deinde, quando quælibet ejus partes ab aliis possunt distingui figura, loco, colore.

Pendet hoc 1) ab eo, quod radii, qui ab uno objecti puncto reflexi fuerint, in retinæ unico puncto cogant.

2) Quando imago depingitur magna in retina: ut fere omnes radii tot diversa imaginis puncta super retinam forment, ac sunt objecti puncta, unde emittebantur. Ideo myopes distinctius vident, quia objecta habent propinquiora.

3) Quando objecta ita inluminantur, ut pro ratione visuri oculi conveniat: vividior lux obcæcat; debilior non satis ferit retinam.

4) Quando cum adtentione & diu videmus: oculum enim tunc omnem in formam adcommoamus.

Coarctata pupilla multum facit ad distinctionem, maxime in propinquo objecto: unde videmus homines, qui aliquod objectum videre bene nequeunt, coarctare pupillam: qui id nequeunt, quandoque juvantur charta cum exili foramine oculo adposita. Objecti propinqui parum divergentes radii eam permeant, facile refringendi, ut concurrant in retina.

Deinde vero depravatur — — — dealbatione, incrassatione. Cornea erat instrumenti visus ea primaria pars, in quam radii ab objectis inlapsi inciperent refringi, & a qua refracti reliquos oculi humores deberent pertransire. Si jam consideretis adnatam non terminari ad limbum corneæ, sed corneæ probabiliter (*) supertendi, comprehenditis facile, inlapsum radio-
rum

(*) *Probabiliter*: die 9. Jan. 1756 juvenem ex neglecto hypopyo corneæ pessimè laborantem vidi

rum vel *integre* inpediri, si toti anteriori parti, vel *partim*, si parti corneæ talis obscuratio nascatur.

Obscuratione, *dealbatione*, *incrassatione*: hæc porro fiunt 1) ab *oedemate*, quod potest esse inter adnatam & corneam; si vel vas lymphaticum fractum fuerit, aut major secretio roris, humiditas has partes tenentis, quam ejusdem resorptio fuerit. Purgantia hydragoga, vesicantia, & collyria lenissime adstringentia conveniunt.

2) *Phlyctena*; conjunctivæ & corneæ commune genus pustularum duplex sic vocatur. Primum, vesicularum, sive bullularum, aqua plenarum, ut sunt pustulæ post combustionem: proprio nomine *phlyctenæ* hæc nominantur. Alterum genus continet materiem utcunque spissiore. Causæ sunt, prægressa inflammatio, humorum acrimonia, variolæ occupantes has tunicas, ardor nimius solis (frequentius ignis) scintillæ igneæ inlapsus, musca, aranea, adplicata acria. Phlyctenarum color varius non est, sed ita adparet: si enim inflammatio adest, rubra pustula, si prope limbum corneæ pustula, fusca vel nigrescens adparet; sed si a latere adspiciamus, videmus transparere: si quandoque alius coloris sint, sensim pallefcunt.

Bb 2

Pro-

di & ostendi binis Adsisitentibus & Chirurgo D. LEBER, id nunc certum videri: *nam vas rubrum ex angulo majiori oculi in adnata supergrediebatur corneam*, & dividebatur in rubros ramos: erant tam conspicui, ut nulla injectio clarius demonstrare posset. Idem plusquam 20 alijs experimentis clare constitit. *de H.*

Prognosis: in ulcera maligna corrosiva aliquando degenerant; quod tamen minus ab aquosis phlyctenibus timendum, quam ab iis, quæ spissiores gerunt materiem. (*) Tum externæ in adnata minus periculosæ, quam quæ profundius corneæ inhærent: periculosæ etiam minus in ambitu, quam ante pupillam: minus periculosæ ab externa quæ oriuntur, quam quæ ab interna, causa.

Revulsio, refrigeratio humorum requiritur per v. f., balnea pedum, hydragoga lenia, vesicantia, epispastica, remedia nitrosa, (v. Collect. meam: *Pandectæ Physico-medicæ*, Ec. f. 3—5), subacida: unde totæ aliquando disparent. Sin minus metus subpurationis est, conveniet sequens;

℞. Mucilag. sem. cydon. ꝑj.

aq. chamom.

— fœnic.

— rosar. aa ꝑij.

croc. austr. gr. x.

Infund. coletur; sæpius linteis oculo adplicetur eique instilletur.

Hinc efficitur id, ut aliquando sponte rumpantur phlyctenæ: quod si non fiat, acicula a latere inflicta, aut subtili cultello, apice tantum nudo, reliqua sui parte obvoluto, pertundantur.

Apertis his, sive sponte sua, sive per artem, sint collyria mundantia & exsiccantia:

℞.

(*) Est, acsi acrimonia materiæ exesio corneæ fiet; nam, dum phlyctena rumpitur, concavus fit locus; vel tumefactæ margines veluti cavum repræsentant. de H.

℞. Trochisc. alb. Rhazis ℥j. (*)

myrrhæ gr. x.

vitriol. alb. gr. v.

sacchari cand. ʒʒ.

aq. rosar. ʒviiij.

Quavis hora aliquot guttæ oculo instillantur & lin-
teo adplicentur. Agitur eodem modo cum his phly-
ctenis, quæ post variolas; sed bene monet MAITRE-
JEAN, præstare, humectatione oculorum prævenire,
quam curare.

3) *Inflammatione*, quæ sane dirus est frequentissi-
musque oculorum morbus. Obtinet in adnata, in ipsa
quoque cornea. Adnata constat arteriolis venisque,
quæ non solent rubrum humorem gerere; saltem non,
qua parte tegit corneam; & si ad corneam opacam ad-
nata rubra vasa habeat, ea pauca; in inflammatione

Bb 3

vero

(*) Variant in *Dispensatoriis* trochisci hi, seu sief
album RHAZIS: quædam habent cum camphora,
alia sine: quædam cum opio, alia sine. Etiam
cerussa superat in aliquibus dosin reliquorum mu-
cilaginosorum: in aliis mucilaginosa superant lon-
ge cerussam. In *Vindob. Dispensat.* habentur
sine camphora, & cerussa tantum $\frac{1}{4}$ facit massæ
omnium aliorum pulverum: ergo mites adstrin-
gendi vires. Debemus hoc nosse, ubi praxin eri-
mus exercitaturi; nam, si duplo plus cerussæ in-
est, duplo etiam magis adstringet, atque tunc
minor copia ejus addenda, vel omittendum vitrio-
lum. *Vindobonenses* habent cum & sine opio.
Opium obesse non potest: in *Vindobonensi* 20.
pars ingredientium est opium, de H.

vero innumera. Cornea etiam ex multis lamellis constans deprehenditur habere inter singulas lamellas quidquam aquæ ex ruptis lymphaticis vasis inter laminas decurrentibus. Vasa ergo adnatæ ante corneam, vasa illa inter laminas, per errorem loci admittentia serum flavum, seu etiam rubros globulos; aut oculos rubros, lippientes faciunt, potius a stagnatione, vel obstructione, quam ab inflammatione; aut inflammatione vera, aliquando dolentissima, oculos agitant & pervertunt.

Causæ sunt inflammationis generales: tum, vasorum dispositio laxior, ab aëre externo humido calido, a continuo foco, a lacrymis, vel vitio glandulæ innominatæ, vel a mœrore & tristitia, effusis. Hinc causa frequens ingressus flavi, aut rubri sanguinis in hæc vasa: si tunc accedat postea vel frigus aëris, vel fumus acer, vel inlapsus pulverum, arenarum, quisquiliarum, facile hinc poterit inflammatio nasci.

Est morbus hic adeo quibusdam familiaris, ut vix una inflammatione curata, altera succedat, ob causas mox explicatas. (Inprimis, si vitæ genus intensiorem multam, frequentem, nocturnam etiam, oculorum exigat; v. c. in Litteratis, Chalcographis, Cælatoribus &c.)

Subtiles in distinguendo Auctores distinguunt in *ophthalmiam spuriam*, seu *vix dolorificam*, *taraxin*, & *veram*; *humidam* & *siccam*; denique in *violentissimam*, sive *chemosin*. (Quæ distinctiones non omnino arbitrariæ, aut superflue, in praxi sane sunt.)

Curatio pro violentia symptomatum petenda ex cura generali inflammationis; quæ hic non repetenda; v. f., purgant., clysm., epispast., collyria: interea dum generalia hæc remedia adhibentur, oculo adplicanda sunt

sunt primo in violentia inflammationis refrigerantia, demulcentia :

℞. Mucilag. sem. cyd., aq. rec. extr. ℥vj.
 aq. rosar.
 — plantag. aa ℥j.

Si inflammatio non sit nimis violenta, videntur oculi pati posse, ut tali collyrio gr. 3. 4 pulv. croci addantur, quo lenissimo hoc stimulo eo citius vasa propellant contentum humorem.

Non male agunt, qui hoc in casu continuo lac muliebre, vel bovillum, instillant, modo recens. (Bonos etiam effectus productos adserere possumus ab instillato lacte, seu emulso, amygdalino, vel seminum, sic dictorum, refrigerantium; quod præ lacte muliebri aut bovillo prærogativam in quibusdam casibus meretur, quum colostrum non adeo deponat glutinosum, uti lac animantium ex uberibus educum.)

Etiam

℞. Aq. rosar.
 — melilot. aa ℥ij.
 croc. austr. gr. x.
 sem. cydon. No. xv.

Stent parum, agitentur, colentur.

Collyria supra dicta linteis duplicatis oculis applicata a vehemente calore aliquando cito siccescunt; unde sæpius renovanda. Etiam si oculi lippiant, acribus lacrymis inprægnatur nimis linteum hoc; ergo renovetur sæpius.

Notate mucilaginosæ sæpe collyriis addi, 1) quia laxant fibras & acrimoniam obtundunt; 2) quia reliqua applicata, alioqui cito diffluxura, nunc eorum ope diutius in oculo hærent.

Utiliter etiam adhibetur sequens:

℞. Pulpæ pomor. dulc. tost. $\bar{\text{z}}\text{ij}$.
 mucilag. sem. cyd. $\bar{\text{z}}\text{j}$.
 album. ovi diu conquassat. No. j.
 lactis dulcis $\bar{\text{z}}\text{j}$.
 croci austr. gr. vj.

M. forma cataplasmatidis oculo inponatur, sæpius renovandum.

Vel

℞. Micæ panis tenerim. $\bar{\text{z}}\text{ij}$.
 lact. dulc.
 aq. rosar. aa q. s. eodem scopo.

Quum inflammatio minuitur dolorque, & jam humor obstruens resolvitur, mutabuntur collyria & cataplasmata, ut minus emolliant, sed vasis laxatis robur addere possint:

unde

℞. Flor. rosar. rubr.
 — sambuc. aa Mj.

infunde per horam vase clauso, per momentum coque; tum adde colaturæ $\bar{\text{z}}\text{x}$.

sacch. saturn. gr. x.
 camphoræ gr. v.

Si vasa laxata nimis maneant, loco sacchari saturni potest addi vitriolum album.

Si sublata inflammatione membrana externa oculi veluti turgida maneat, augetur vitrioli albi dosis paucis granis, vel alumen additur. Etiam tunc juvat albumen ovi tamdiu frustulo aluminis conquassare, ut fiat instar unguenti illudque linteis oculo applicare.

Sunt, qui ament hoc:

℞. Pulp. cydon. coct. ℥ij.

pulv. rosar. rubr. ℥j.

facch. saturn. gr. x.

M.

Si ad finem aliquid rubri hinc inde maneat, aut levis subinde dolor, collyria parantur talia:

℞. Aq. stillat. cyani segetum

— — — euphragiæ aa ℥v. (*)

spir. vini ℥iv. (**)

mucilag. sem. cyd. ℥ij.

M.

Bb 5

℞.

(*) Euphrasia, planta diangia, polysperma, nota ab omni tempore ob vim adtenuandi: unde in incipiente glaucomate & cataracta potest larga copia infundendo parata (ejus infusum) potari, bono cum effectu. Hinc & solet in collyriis adhiberi ubi adtenuandum: vel etiam, ubi inter vaforum adstrictionem per alia remedia, simul volumus intactos humores diluere. *de H.*

(**) Lippitudines expositæ sæpe curantur refrigerantibus & lenissime adstringentibus: v. g. centies curavi hoc remedio:

℞. Aq. pluv. ℥v.

vitriol. alb.

sal. marin. aa gr. v.

Verum sunt aliquando pertinacissimæ & continuo redeunt. Erat vir quidam in Belgio litteratus, qui frustraneam opem expertus omnium fere remedium cogebatur propter quædam negotia Parisios pergere. Redeunte ibidem lippitudine,

casu

℞. Sem. fœnic.

— anis.

flor. balauft. aa pugill. j.

vini alb. mitis ℥vj.

post macerationem 24 horar. colentur.

Maxime autem notandum hic, adstringentia sæpe nocere in summis inflammationibus & multos oculos destrui hoc modo. Inde dolendum, empyrico more tot aquas ophthalmicas laudari, quæ forte uno in casu profunt, in viginti aliis nocent.

In inflammationibus oculorum demum adponenda etiam nonnunquam vesicantia post aures, vel ad nucham; admovendæ hirudines ad tempora & retro aures, eæque repetendæ.

(Seminum cydoniorum loco, ut aqua reddatur mucilaginosa, optime substitui potest nonnunquam parva dosis radicis salep. — Adscripsit HAENIUS in margine codicis formulam aquæ ophthalmicæ sequentem:

℞.

casu loquitur cum R. Pastore *Sti Sulpitii*, qui illum a longo tempore hoc malo laborantem intelligens, se eum mox curaturum spondit. Dedit illi liquorem, cujus subinde unicam guttulam oculo instillaret. Actutum curabatur & rediens malum illico sistebatur manebatque curatus. Tunc Pastor candide illi formulam dedit, ut vel se ipsum, si rediret malum, vel alios curare posset. Nil erat, nisi spiritus vini rectificatissimi pars una, aquæ purissimæ p. iij. iv. mista. Centenos ille vir, in Belgium redux, hoc remedio curavit. *de H.*

℞. Pulv. zinci ℥j.

aq. rosar. ℥vj.

M.

An sub *pulvere* zinci intellexit *flores* zinci, qui sane ceu remedium ophthalmicum passim laudari solent; utut nihilofecius dubitem satis de specifica illorum hoc scopo virtute? Non satis concinne foret, si quis, uti D*** voluit, ipsum zinci *metallicum pulverem* aquæ rosarum jungendum crederet, ut remedium exin nasceretur, curaretur oculorum morbus. Cogitatio, parum adeo chemicæ, quam therapeuticæ, doctrinæ congrua!)

4) *Ungue*: *unguis*, *ungula*, *pterygion*, *pannus*, *panniculus*, sunt maculæ in tunica albuginea, plerumque ortæ ex angulo majori oculi e membrana, seu ligamento post carunculam lacrymalem, quo palpebræ conjunguntur, sensim in anteriora crescentes & quandoque partim, vel totam, corneam tegentes. Hinc prognosis facilis.

Si in principio, dum mollis est illa membrana & parva aliqua inflammatio concomitatur, ea pro re nata generali cura inflammationum curetur; deinde prudenter sæpiusque adplicentur remedia sequentia

ex HEISTERO:

℞. Sacchar alb. ℥j.

vitriol. alb. gr. v.

M.

vel

℞. Off. sæpiæ ℥j.

sacchar. alb. ℥j.

M.

Per tubum ex calamo scriptorio factum oculo quotidie bis, ter, insuffletur.

Vel

Vel

℞. Fellis anguillæ 3℔.

mucilag. gumm. tragac. 3℔.

aq. euphrag. 3vj.

M.

vel

℞. Lapid. medicament. CROLLII gr. xij. (*)

aq. flor. keyri 3v.

M.

Si reliquus oculus ab his adplicatis, aut per oculum diffluentibus, adficiatur, erit ille sæpe aqua pura, vel aqua rosarum, &c. abluendus.

Maculas corneæ ex variolis jam pessimas puer habebat. Mater didicerat remedium ab alia femina, quod illico paravit & diu adplicando puerum integre curavit. Erat hepar piscis cujusquam, quod dimissum in vase sponte dat oleum copiosum, quo illinito oculo sæpius

(*) *Lapis medicamentosus CROLLII* ex adstringentibus fossilibus & salibus adtenuantibus alkalinis paratus. CROLLIUS, ejus Auctor, scribit in *Basilica chymica*, p. 271. „Oculorum lacrymas restinguit, rubedinem & oculorum dolores tollit & caliginem, si pluma madefacta anguli oculorum externi irrorentur. Si in ophthalmia utimur, potest solvi in aqua rosarum vel euphragiæ, vel verbenæ.“ Habetur hic lapis in *Dispensat. Vindob.*, verum mutatus multum & salium alkalinorum longe minorem copiam habens, ac cætera omnia mutata; quam ob causam ignoro; moneo tantum, ut sciretis. Vidi desperatissima ulcera dysepulotica hinc sanari. de H.

sæpius de diè ope penicilli, egregia cura perfecta. Piscis vocatur apud RONDELETIUM l. *de piscib. fluviat.* p. 164. c. 19. lota *Lugdunensibus*, motella vero *Gebennensibus*. Addit sub finem: „Si quis lotem mustellam lacustrem vel fluviatilem adpellaverit, non inepte mea quidem sententia fecerit; modo non eam accipiat, quæ ex mari fluvios petit: qualis est mustella AUSONII, qui *mustellæ* nomine lampetram nostram describere videtur; de qua fusiùs diximus in opere de piscibus marinis.“

Utique plures maculas jam fere deterimus hoc oleo; sed quum fere curati pauperes non redeant, non possumus de pluribus dicere, quod curati fuerint. Credo quoque vetustius illud rancescere; unde præstat, sæpe recens parare. Piscis *Germanis* Rutten dicitur.

(Confirmare hic possum frequentiori experientia egregios successus hepatis hujus, quos Cels. HAENIUS ex integro absolutos videre non poterat, quum pauperes, notabile mali levamen experti, nosocomium non ultra adire soliti sint. Certissimum præterea est, quod Ille dubius quasi proposuit, liquorem hunc oleosum mora corrumpi, & evadere rancidum; tum vero auxilii loco damna nova generat, excitans inflammationes adnatæ, carunculæ, ac epithelii, aptius enim nomen non invenio, corneæ, excitans quoque pustulas prurientes ac phlyctenas. Verum ea hominum, plebejorum inprimis, fors est, ut, indolis talium rerum plane ignari, pro levamine mali ac medela, novam sæpenumero sibi excitent symptomatum adversorum syndromen. Alia fors occasione latius agere poterò de damnis, quæ nascuntur ex variis remediis, cætera saluberrimis, unice proficiscentibus vel a mora nimis longa, qua fuerunt adfer-

adservata, vel a loci aut vasis indole, quo continentur, vel demum a perversa adplicandi methodo, tum ratione ipsius remedii; tum, cui adplicantur; subiecti. Ad hæc non solum homines ex plebe, sed & Pharmacopœi, sed & Chirurgi, sed & ipsi Medici, non semper satis respexerunt.)

Si talia non juvent, vel sero vocemur, operatione chirurgica opus est. Unco subtilissimo elevet Chirurgus membranam, & acum incurvam subtilem cum filo conetur insigere & perducere, si possit, per membranæ longitudinem; arcte tunc filum stringat ligetque & conetur leni agitatione separare; vel si non possit, leniter prudenterque cultello, ad apicem fere vestito, separet. Oculum posthac collyrio antiphlogistico & mucilaginoso ablucere sæpe & munire debet. TAYLOR dexterrime vidi aliquoties hanc operationem facere forcipibus (forcicibus) subtilissimis.

HEISTER auctor est, curam aliquando tentare per abscissionem arteriarum ex angulo majori in talem membranam currentium; post quam membrana non amplius nutritur; unde tunc facilius per remedia consumitur. Etiam ALBINUS testatur, se aliquando sic curam bonam fecisse. (Usu prudenti adstringentium & lenissime acrimonia antea tentanda membranæ talis artificialis consumptio & extenuatio vasorum in eam decurrentium.)

Sunt membranæ tales, quæ quasi adiposi quid habent; felle taurino, & anguillæ facile consumuntur: an hæc TOBIÆ cœcitas? (Omisi hic denuo historiam ex *sacris litteris* ab HAENTIO hic adlatam morbi, curationisque TOBIÆ, tum & EZECHIÆ, ut demonstraret, DEVM MEDICVM selegisse remedia simplicia.)

Sunt

Sunt autem tales, quæ auferri non possunt propter firmam cum cornea cohæsionem; quas relinquere præstat: cornea enim inpune non læditur.

In operatione hac sanguis semper turbat eam: hinc MAITRE-JEAN usu laudat pulverem adplicandum tunc
ex

... Boli armen.

gumm. arab. aa. ʒj.

colcoth. vitriol. gr. x.

Sunt denique tales maculæ, quæ dolores, rubedines; ulcera, crustas, copiosas acres lacrymas, tumores, corneam opacam, tumidas palpebras, lucis intolerantiam (photophobian) juncta habent: has præstat, non adtingere, sed palliare.

5) *Albugine*: *albugo*, *leucoma*, *nebula*, *nubecula*, *poros*, *porosis*, est macula inter membranam adnatam & corneam, secundum MAITRE-JEAN. Alii vero cum HEISTERO, & rectius, in ipsa cornea sedem ponunt. Nomina varia hæc varios designant mali gradus. Sunt *eminentes*, & *non eminentes*, sine ullo tumore, in ipsa corneæ substantia; sunt, qui adhuc subtilius dislinxerunt; *aquilam* vocaverunt, quod album oculi occupat, non corneam; *albuginem*, quod semper corneam.

Causæ sunt humores lenti, stagnationes, subpurationes, ulcera, remedia rodentia, (rancida), male adplicata, ustio, variolæ, vulnusculum ex panno, qui olim corneæ adfixus fuerat. Vidimus enim antea, inter laminas corneæ vasa intercurrere. In *Mem. Acad. Reg. scient. Par. 1726. Edit. in 8. p. 96.* PETIT Medicus ait: „ multa nos inducere, ut vasa sanguinea in cornea admittamus. Formantur siquidem in cornea abscessuli, ut in hypopyo, phlyctenis, pustulisque cerimus; id quod solet oriri a sanguine extravasato: ta-

men

men inde non esse concludendum, quod in statu naturali sanguinea vasa cornea habeat : — — — hypopyon, pustulas aliosque abscessus in cornea aliquando non habere prægressam inflammationem, rubedinemve, ubi pro causa contusionem non habent. Egregium exemplum habetur apud *Inl. Baronem VAN SWIETEN* oculi ante mortem dirissime inflammati, & ita viam tam patulam pro injectione facientis, ut cornea infinita rubrorum vasorum inter suas laminas referta videretur copia.

Tales albugines aliquando corrosis lamellis per pustulas in adnata aperiuntur & pus effundunt. Si pustula incipiat adparere, illico pertundenda est, ne ultra erodatur cornea. Cæterum a principio herbis discutientibus vino incoctis, sacculo inclusis, est materiæ attenuatio ac dissipatio promovenda. — Si malum pergat & pustula variolosa ibi exsurgat, illa mox pertundatur, & dein oculus foveatur aquosis ac mucilaginosus. — Si macula magna videatur, & ex adnata vascula adpareant ad hunc locum pergere, illa vasa prudenter abscindantur.

Si post inflammationem albugo incipiat nasci, emollientibus, laxantibus & dein lenissime adstringentibus, agendum est, non omissis revellentibus; quum valida adstringentia materiem figant in vasis, adeoque malum augeant.

Maculæ autem tales, sive leucomata, quæ ab adstringentibus nimis, a vulneribus, ab ulceribus in cornea manserint, frustra remediis debellare satagimus: unde talia sibi relinquenda sunt.

Sed, si cum, vel sine, inflammatione prægressa a lenta congestione nascantur, & grandescant tales in cornea albugines, usum sæpe habent fella lucii piscis, carpionis, anguillæ, tauri, bovis, perdicis &c.; albugo
bis

bis de die tangitur plumaceolo intincto bili, & semihora post oculus aqua fœnic., rosar., keyri, euphrasiæ, abluitur.

Laudant hic quoque oleum linteaminum, vel oleum papyri. Parant oleum hoc, linteamina vel papyrum incendendo inter duas patinas, non ita compressas, quin flamma urere (ardere) possit. Tum residuum pauca saliva madefaciunt, & albuginem penicillo, eo inbuto, tangunt; alii olei guayaci guttam inponendam suadent. (In utroque casu oleum empyreumaticum, satis causticum, uti lingua percipi facile potest, maculæ admoveatur; unde prudenter fiat operatio, ne denuo irritatio fiat ac inflammatio adnatæ, internæ palpebræ &c.)

6) *Sarcosi*: est excrescentia carnosæ dicta, quandoque terribilis, fungosa, eminens admodum, & aliquando dura; benigna, vel maligna.

Causæ plerumque sunt ulcera, vel vulnera: nascuntur ut plurimum in sclerotica, sed aliquando tamen etiam in cornea, immo sunt, quarum origo ex iride & uvea habetur. MAITRE-JEAN semel rebellem per annos ad omnia remedia in milite vidit: usta, corrosa, secta sæpius fuerat sarcosis illa, sed intra mensem recreverat, jamque adeo magna facta, ut palpebras diduceret a sese & dolores intolerabiles crearet. Actum igitur de oculo videbatur. MAITRE-JEAN curavit hominem, escharotico fortissimo consumendo excrescentiam carnosam: verum, dum ad fundum pervenit, vidit corneam apertam esse & aqueum humorem effluere; radicem porro in iride insigi: brevi post lens crystallina ipsumque vitreum corpus per aperturam cecidere in genas: unde perduto penitus oculo, homo ille, ab omni dolore liber, nautam egit diu postea. Videmus ergo, sarcoses has terribiles esse: sed ad *staphyloma* nonne facilius referenda talis sarcosis?

Si benignæ sint post ulcera & in principio, sæpe consumuntur insufflatione vel adplicatione pulveris ex tutiæ præparat., irid. florent., sacch. candi aa. part. æqualibus : si hoc non sufficiat, parum aluminis usti addatur : si necdum juvet, loco aluminis pauca grana vitrioli albi jungantur.

His incassum adhibitis. circumligatur filum, si apta sit fuscipiendi fili sarcosis ; vel abscinditur : ablata sarcosi pulvere mox descripto inspergendus locus.

Si maligna & cancrofa sarcosis sit, cavendum ab omnibus his : tantum dilutis plumbatis (saturninis) & mucilaginosi res pallianda est. (*)

7)

(*) Homo W**, 50 circiter annorum, 14. Nov. (1757) accessit me, dixitque contigisse sibi, ut a 9 circiter septimanis ex cantho majori oculi dextri tuberculum excreverit, primo pisi magnitudine, sed a 6 septimanis idem creverit per integram palpebram, maxime parte infra corneam : demum tota adnata intumuit, ut cornea delitesceret quasi inter pulvinar. Corneæ rotunda figura præcise circumscripta manebat ad margines suos & in toto rotundo ambitu pulvinaris instar ; eminebat tumor supra scleroticam : pruritus validus. — Tumor tum ex angulo majori excrescens, non hæret pedunculo, sed in tota adnata fixus hæret, qua tota parte oculus adspectabilis est. — Natura tumoris ita adparet, ac si frustum carnis oculum totum expleret, excepta cornea, — Dolores magnos patitur in capitis ea parte, & fronte, & orbita ipsoque quandoque in bulbo : oculus cætera bonus est. — V. s., purgantia, discutientia, cucur-

7) Hic inferendum est *staphyloma*, notabilis corneæ & scleroticæ morbus. Dividitur in *staphyloma corneæ* & *staphyloma scleroticæ*: sed *staphyloma*, sive *proptosis*, nomen generale est. *Staphyloma* designat acinum uvarum; *proptosis* casum versus anteriora. Quum *staphyloma* tale diversas figuras habeat, etiam ab Auctoribus iterum variis nominibus insignitur, pro similitudine rei, quam gerere videtur; magna denuo

C c 2

tum

cucurbitæ, repetita; nil juverunt. Misi hominem ad *Inlust. PRÆSIDEM*, quum anxius essem de cura. — Adplicuimus sequens:

℞. Spirit. sal. ammon. ℥j.

aceti vini q. s. ad saturationem perfectam,

[id erat acetum ℥i℥.]

aq. puræ libr. ij. M.

Pergendo cum cucurbitis multis & revellentibus. Hinc nihil profectum. — Homo hic sero cubitum ire & mature surgere in vita adsuetus, paucas per horas dormierat: sed in morbo hoc oculorum non poterat dormire fere præ dolore; nec juvit opium. — Quum nil lucraretur, 17. Dec. 1757. exivit ex nosocomio, me ægrotante. — Audivi dein, hominem consilio cujusdam mulierculæ auscultasse & demum post intolerabiles dolores oculi periisse circa 13. aut 14. Februarii 1758. Audivi id modo triduo post ejus sepulturam; alioqui conatus fuisset, in mortuo hunc oculum examinare. *de H.*

Sarcosis terribilis anno 1761. semel fere curata, sensim recrescens in femina, quæ ideo frustra usa est cicuta in nosocomio, *de H.*

tum docentium, tum discentium confusione & labore : onerarunt enim memoriam multiplici nominum varietate, & ut rem difficiliorem redderent, græce illas differentias baptizarunt. Interim, quum nomina hæc in arte adhibeantur, & in consultationibus nobis magno sæpe fastu recitentur, Professoris est, Tironibus ea explicare.

Prima species est, quæ nomen *staphylomatis* retinet, eaque iterum duplex est ; vel a cornea prius debiliore reddita post ulcus ; aut pressione humoris aquei in tumorem acino uvæ similem extensa : est quasi cornæ hernia ; cornea tamen integra est.

Secunda species *staphylomatis* fit a cornea perrupta, per quam rupturam exstillat humor aqueus & iris extrorsum cadit.

Sed secunda hæc species dividitur 1) in *malum*, five *melonem* ; 2) in *helos*, five *clavum* ; 3) in *myocephalon*, seu *formicale*.

Quando iris cum uvea adeo excrescit, in illo foramine, ut speciem pomi parvi referat, vocant *malum*, five *melonem*.

Quando iris in semiglobosam formam crescens caput rotundum infixi clavi exhibet, tunc *helos* vocant, five *clavum*.

Quando iris elapsa format quasi muscæ, five papilionis parvum caput, vocant *myocephalon* ; alii *formicale* vocant. Videtis nunc, quid nomina illa varia significant, & quod sint unus tantum morbus, sed varia figura (& magnitudine) differens.

Nonnullæ species visum omnino auferunt : *staphyloma* mitius relinquit aliquam visionem.

Morbus tamen plerumque incurabilis, nisi initio admodum cura adhiberetur : in decursu tamen adeo ferox & dolens, ut cum oculi destructione utcumque curetur :

retur :

retur : sed destructio oculi hic præferenda , quum cæteroqui oculus cæcus sit.

Mox igitur , ubi advertere incipimus , corneam determinata quadam sui parte eminere , tunc linteolo comprimente , compressivo ut vocant , in aqua aluminosa madefacto , prematur leniter ille locus & circum caput ligatura illa apte firmetur (*). Elapsa si iris cum uvea sit & recenter id contigerit , instrumento obtuso , subtili repulsio ejus prudentissime tentetur ; [si scilicet tantum iris sit , & non excrescentia ex iride ; nam repositio talis excrescentiæ nil juvaret] Jubeamus ægrum , semper dorso incumbat ; ab omni motu , sternutatione , emunctione valida narium , abstineat ; ne etiam durarum fæcum adgestu cogatur subinde fortiter alvum deprimere , ante operationem probe purgandus est , & diu post operationem jure carniū , pane biscocto , nutriendus ; unde paucae tantum fæces generantur . Facta operatione albumine ovi , mucilagine cydoniorum cornea tegenda , donec apertura coaluerit . Hæc circiter HEISTERI est methodus .

Celeberr. Amstelædamensis Chirurgus ULHOORN in suis in HEISTERUM *Commentariis* adseverat ; se incipiens staphyloma felicissime plerumque curasse hac methodo : ex cornea , in loco tumente , inflicto per lanceolam vulnuscule , sinebat humorem aqueum elabi ,

C c 3

con-

(*) Tunc scilicet , quando videtur sine ullo vitio externo cornea quasi herniosa fieri . Si sit *Ima* species , sine vitio in iride , curabile est malum hac arte : sed si illa prominentia oriatur a tumore nascente ex iride , aut uvea , non juvabimus : aut si tumor ille corneam extendere possit , excrescet intus in camera prima , & visum impedit . *de H.*

conlabente cornea ; vulnuscum tegebat defensivo. Sequenti die, aqua renascente, eundem pertudit locum, & sic per aliquot dies. Hinc sensim contractior cornea fiebat ac manebat ; ita, ut homines sæpe caput certo modo dirigentes, radios lucis secundum cicatricis latera admitterent & utcunque bene illo oculo cerne-
rent. — Certe esset levioris speciei, seu herniæ corneæ, curatio præferenda leni compressione ope linteoli aqua aluminosa gravidi, quam ea, quæ fit contractione cicatricum.

Si vero malum inveteratum sit, suadent Auctores, ut fila bina acu per radicem tumoris traducantur, & ligentur, donec mortuus cadat. Juvat filum illud duplex esse, etiam duplicis coloris, v. c. albi & rubri ; ut nempe rubrum cum albo ligetur ; ne staphyloma aliqui findatur & foramen majus in cornea faciat. Hac vero arte fila se decussant & efficiunt bonam, non dilacerantem, ligaturam.

Sed operatio per ligaturam talem aliquando magnas inflammationes & suppurationes efficit : unde præstaret methodus abscindendi. Ita testatur HEISTERUS, se curasse staphyloma articuli digiti magnitudine & unguis forma. ST. YVES etiam methodum abscindendi explicat & demonstrat p. 233. Sed videamus, quid fiat illa abscissio ; nam externa recrescit & fit maligna, unde fieri in oculo debet. Ergo curationis ejusmodi effectus est oculi jactura : nam in magno staphylomate cum elapsa iride, cornea tota usque post anulum ciliarem in toto ambitu excinditur, ut cum cornea tota uvea simul auferatur : unde crystallinus & vitreus humor excidunt, bulbus reliquus corrugatur & vitreus oculus pictus artificiose inducitur. Sed a principio cavendum est, ne palpebræ, ultra non sustentatæ, ita claudant oculum, ut humores ex oculo exire nequeant.

MAITRE-JEAN putat, staphyloma nascens exulcere corneæ posse curari, si adstringentia ulceri inspergantur, quibus ille locus quasi indurescat : nec nocere posse leves inflammationes, quæ in ambitu inde oriantur, immo inde adhuc plus margines indurari. Dissuadet ille operationem, qua perditur oculus. Sed, in magno & inveterato staphylomate oculus non videbit amplius, dolor intolerabilis sæpe adest, difformitas horrenda : post operationem vero dolor cessat, & artificiali oculo difformitas utcunque tollitur : ergo operatio præferenda.

8) *Fistula corneæ* hic quoque recensetur, quæ fit post corneæ ulcus : evadunt margines callosi & aqueus humor sensim utcunque exstillat. Etiam post vulnera oculi punctim facta talia visa sunt.

Videtis visum turbari, quia corrugatur cornea, aqueo humore non satis sustentata. Cornea corrugata clauderet quidem aperturam, sed callosi margines id impediunt. Callosos margines aliis in locis norunt consumere Chirurghi, hic vero non : corrodentia per foramen internum in oculum forte inciderent & magna mala facerent : dein vicina in cornea æque corroderent.

Vidit MAITRE-JEAN quater hoc malum & semel a curato staphylomate. Hoc non mirum, quum prima methodus *Domini de St. Yves* curandi staphyloma id præsubponat, ut postea semper fistula corneæ maneat.

9) *Cicatrice* ; ut post ulcera & vulnera ; hic, uti ubique, fere inevitabili. Si parva, parum ; si magna, multum, visum impedit. Est malum incurabile.

Addenda *Perla*, quando excrefcentia fit in adnata, vel cornea, tuberosa ; seu macula elata in rotunditatem ; seu ubi tuber cartilagineum fit. Causa pustula elata, quæ non resolvitur, sed cum tenaci liquido, particulis tenuioribus resorptis, concrefcit in du-

rum album tuberculum. Perla est opaca, alioqui tumor *phlyctænæ* pellucidus quoque vocaretur perla : sed, si *phlyctæna* non resolvitur, aut aperitur, ac frigus externum constringat illam, potest sensim tumor opacus, sive perla, fieri.

§. 840. *Quando etiam humor aqueus deficit; fit oculi marcor, corneæ corrugatio.* Id jam toties vidimus in historia fabricæ & usus oculi, aqueum humorem, præter alios usus, etiam hunc habere, ut bulbum oculi extendat æquabilissime. Est vitium penitus visum turbans & obfuscans, etiamsi in majori malo, ut staphyloma erat, homo se hoc vitio consoletur, ut a staphylomate liberetur.

Si sine vitio externo, a mero defectu aquei humoris fiat, tunc causa esse debet nimia durities in cornea, ut se sufficienter explicari & extendi haud sinat ab aqueo humore : aut quod deficiente humore aqueo cornea haud extendatur æquabiliter. Si ab ipsius corneæ vitio, remedium est, corneam vapore tepidæ, ejusque continua adplicatione, emollire, extensilem reddere, ut ab aqueo humore expandi queat. Etenim deficere aqueus humor potest, quia coarctante se vitiose cornea, minuit cameram anteriorem oculi, quo corneæ vitio correcto forte aqueus humor plus spatii natus corneam denuo extenderet.

Si autem vitium verum est, quia aqueus minore copia secernitur, vitium adesse subponitur in vasis illis tenuissimis iridis & uveæ, unde forte secernitur ille humor. Quid remedii hic, solvendi in loco adeo abscondito & profundo obstructions ? Etenim arteriæ exhalantes obstructæ sunt. Solus mercurius, in pacta exilissimorum vasorum solvens hic aliquid præstabit.

Si abundet, oculus nascitur elephantinus : vocatur sic oculus, qui omni dimensione major sit ; ita, ut demum palpebræ amplius nequeant claudi & ut mox extra limbum orbitæ excrescat in difformem figuram, *proptofin* dictam ; ut a compressione in illo limbo orbitæ & ad palpebras dolores oriantur intolerabiles ; qui sensim cum oculo interno communicati ibidem inflammationes subpurationesque creant : ut etiam opticus nervus ac musculi oculi motorii, in anteriora valide tracti, oculi convulsiones, destructiones ultro producant.

Oculus elephantinus spurius, ubi sarcoma nascitur in orbita, in ejus sæpe fundo & toto ambitu ; unde oculus totus extra orbitam vertitur ; ita tamen, ut visus non semper pereat. Vidimus id in Rev. Patre Piarrista, æstate 1761., cui, id volenti, D. LEBER omnem, quantum potuit, sarcosin excidit ; sed dolores tanti, ut non potuerit ferre, & ut apoplecticus moreretur. Operatio semper dissuadenda ob periculum.

Causæ mali teterrimi (oculi elephantini veri) nimia copia humoris aquei ; sed & vitreus copia & mole auctus reperitur. Si aqueus peccet, *hydrophthalmia* vocatur. Oritur aliquando ex crassis, vel corruptis in oculo humoribus : a scirrho, aut cancro, oculi ; ut terribile exemplum exhibetur ab HEISTERO *Tab. XIII. F. 2.* ; solet tunc *ficus*, sive *fungus, oculi* nuncupari.

Prima causa, nempe nimia copia humoris aquei, oriri potest a nimia ejus per arteriolas iridis & uveæ secretionem ; vel a vitio venularum aquam resorbentium. Humores enim perpetuo renovantur ; unde, si in venis resorbentibus vitium sit, *hydrophthalmia* nascitur. Ab utraque autem causa malum hic nascatur, incertum omnino est.

Unde in principio morbi mox tentamus, an possit adfluxu humorum ad oculum minuto oculus detumescere, si causa sit nimia ejus secretio : quem in finem utimur v. s., purgantibus, derivantibus, epispasticis &c. Si non juvet, subtili instrumento in inferiori sclerotica inflicto, aqua educatur: id quotidie, vel alterno die, repetendum ; interea oculus uniendus linteolo in aqua rosarum cum albumine ovorum conquassata intincto ; lamina tenui plumbea super linteolum inducta , & idonea ligatura firmata : ita NUCKIUS p. 120. *de ductibus oculorum aquosis* ; ita & HEISTERUS narrat, se hæc mala curasse.

Si humores illi abundantes crassi sint ob lentorem forte, quia non resorbentur ; spes non datur, fore ut per mercurium aliaque adtenuentur ac adtenuati resorbentur : hærent enim extra leges circulationis, ut mercurius illos dissolvere amplius nequeat. Adplicata adtenuantia externa raro per crassam corneam, aut scleroticam penetrabunt ; tentari tamen possunt. Si non juvent, ut in casu priori paracentesi educendi sunt humores.

Si humores purulenti adpareant, tunc esset *hypopyon* ; paracentesi quoque curandum.

Si corrupti plane humores internam fabricam destruant, omnia mala sunt metuenda ; unde operatio alia instituenda. HEISTERUS cruciata incisione aperit oculum anteriorem, omnia educit corrupta & reliquum ut apostema curat : sed si tamen moles tam magna adhuc maneret, ut claudere se palpebræ non possent, a parte anteriori aufert, quantum satis ; dein oculo artificiali inpletur vacuum.

Sunt Auctores, qui hoc in casu velint oculum radicatus evelli : HILDEANUS, MUYS, BARTISCH, ita jubent, ita fecerunt. Verum exempla non probavere
feli-

felicitatem curæ, quum malignæ excrescentiæ succederent. TULPIUS l. I. c. 28. operationem hanc rejicit. ULHOORNIUS bis eandem Amstelædami fecit, feliciter ut videbatur; sed post aliquot menses rebelle aliquid recevit, non coercibile, ex fundo oculi & miserrimam induxit mortem. Unde ULHOORN in ultima operatione tali scribit, se cauterio actuali voluisse prudenter exurere fundum oculi, sed adfuisse alios operationi, qui ferrum candens ipsi e manibus subriperunt, actionem temerariam esse opinati; nec injuria; si enim teneritudinem ossi lacunaris, in quod incumbit cerebrum, consideremus, si actionem ignis in fundum optici nervi intueamur, horrenda videtur actio.

Unde præstaret, loco exstirpationis oculi totius, curam perficere abscindendo partem oculi anteriorem post corneæ limbum & humores educere; quæ staphylomatis cura erat, tuncque oculo artificiali cavum implere. (Qua tamen ratione recrementum indomabile, fungosum, subinde, ut in casu ULHOORNIi primo, contingens, non coercetur.)

Si vero scirrhus, aut cancer oculi, in causa sint, videte curam apud HEISTERUM.

3) Ex prægressis simul intelligitis *textum* nostrum dicentem: *si stagnet non renovatus, putrescendo totam fabricam oculi pessumdat.* Quid hoc esset, dixi.

4) *Si colorem accipit, spissaturve, sive in muci, sive in pituitosi, indolem; hinc SUBFUSIONES, CATARACTÆ; OCULORUM COLOR ALIENUS; hæc plerumque inter interiora uveæ, & inter lentem crystallinam: estque causa fere inflammatio, cacoehymia, aut nimis coagulantium imprudens adplicatio.*

Hic nunc ingredimur vastum illum belli campum, in quo, ineunte hoc sæculo, acriter utrinque pugnatum est de vera cataractæ natura. V. V. omnes per cataractam

raftam intellexere pelliculam, quæ, ut cataracta in flumine, ita hic in oculo, transitum radiorum lucis interciperet. Chirurgus vero Tornacensis BRISSEAU primus scriptis editis cataractam solam adstruit esse opacam lentem crystallinam, idque, quod acu ab operatore optico (Ophthalmiatro) exprimeretur, non esse pelliculam, sed ipsam lentem. WOOLHOUSE, Medicus oculus Regis Britannicæ JACOBI II. contrariam defendebat opinionem, una cum omnibus suis discipulis Gallorumque non paucis; quos inter LA HIRE Pater & Filius, MERY, LITRE, alique. Vigente hoc bello Antonius MAITRE-JEAN, Chirurgus urbis gallicæ dictæ *Mery sur Seine*, publici juris fecit anno 1707. egregium librum in 4., quem longis retro ab annis jam conscripserat, ac in quo theoriam & praxin opticam (ophthalmiatricam) eruditissime & pulcerrime tractat; (BRISSEAU sententiæ accedens). Effectum hinc, ut in BRISSEAU & MAITRE-JEAN partes abirent PETITUS; ipse olim adeo contrarius illis; MERY & sensim plerique aliorum. Dissertationes utrinque traditæ sensim habentur ut plurimum in *Act. Acad. Reg. Sc. ab anno 1706. ad 1710.* Ipse noster magnus BOERHAAVE 1708. quum tantum Medicinæ Prælector adhuc esset, morbis oculi secundum V. V. explicandis præcise erat occupatus, quum *Celeb. L. HEISTERUS*, postea tantus in arte vir & BOERHAAVII quondam discipulus, ipsi adferret novum hunc MAITRE-JEAN librum; quem BOERHAAVE eousque ignorabat. Lecto hoc libro, & factis de industria experimentis, BOERHAAVE MOX in collegiis V. V. doctrinam repulit, novam amplexus est, & experimentis egregie defendit. Hinc factum, ut ipse HEISTERUS, brevi post gradum doctoratus ambiens, dissertationi inaugurali hocce adnexuerit corollarium: „cataractam esse lentis

tis crystallinæ obscuracionem, & non humoris aquei vitium : hinc in operatione cataractæ non pelliculam, sicut vulgaris fert hypothesis, sed lentem crystallinam, deprimi. “ Posthac, ubi HEISTERUS viderat omnia, quæ BRISSEAU, MAITRE-JEAN, BOERHAAVE, PETIT, alique ACADEMICI PARISIENSES in confirmationem novæ doctrinæ observaverant & evulgaverant ; postquam ipse exercitum Batavum ut Medicus sequens experimentis multis rei veritatem confirmatam vidisset, edidit egregium suum librum anno 1713. *Altorfi de cataracta, glaucomate & amaurosi.* Opinionem autem novam, dum V. V. scripta evolverent, invenerunt minus novam esse, quam putarint ; quum medio superiori sæculo GASSENDI, LASNIER, ROHAULT, & postea MARIOTTE, eam scriptis suis inseruissent.

BOERHAAVIUM tamen tædebat acrium investivarum, quas in hoc erudito bello partes obpositæ aliæ in alias conjiciebant. Volebant enim novæ opinionis patroni, cataractæ nomine non recensenda esse alia oculi mala, præterquam lentis opacitatem : tamen rogabat BOERHAAVE, an, quia nomen cataractæ id omne designaret, quod transitum radiorum impediret, pellicula in humoris aquei camera prima, pellicula in camera secunda, similiter radios haud interciperent ; adeoque veræ cataractæ non essent ? Posse igitur dici pelliculam in prima camera, *cataraclam primi generis* ; in secunda, *cataraclam secundi generis* ; inspissatam lentem, *cataraclam tertii generis* ; inspissatum humorem vitreum, a colore viridi glaucoma multis dictum, *cataraclam quarti generis*.

[Posset quinta species, *Cel. de HAEN* in margine ait, addi, quam patet in *Hist. Acad. sc. Par. 1722.* detexisse MORAND & LA PEYRONIE : ubi lente per
ope-

operationem depressa, membrana capsularis anterior opacatur; vel, ubi depressa lente, opacatur membrana vitrei, cui lens inhæserat. In *Act. Acad. Reg. chirurg. in 4. editis*, anno 1753. finiente, *Dom. Horn* detexit quoque talem cataractam in oculo, quem a morte hominis examinabat. Operator *HILMER* cataractam illi tam bene depresserat, ut homo egregie videret prima die, & de industria ostenderet imprudenter, se videre, omni amico visitanti sese. Post diras inde natas inflammationes moritur, tribus septimanis post inflammationem.

Invenit *Horn* crystallinam lentem in fundo oculi, sed membranam capsularem totâ substantia inspissatam, depressit facile & invenit humorem vitreum omnino bonum.

In prioribus casibus videtur membrana hæc naturaliter sic se habuisse ante operationem cataractæ; in ultimo inspissatio videtur nata ab inflammatione post operationem: nam quomodo homo aliter tam bene prima die vidisset? Ergo hæc quinta species cataractæ eaque membranacea quidem; sed non ut in specie prima & secunda.

Cataracta quoque est *naturalis*, ubi præternaturaliter ab ipso ortu membrana innata est ipsi pupillæ. Talem descripsit *LITTRE* in *Hist. Acad. Reg. sc. Paris. 1707*. Vide etiam *Commerc. litter. Norimb. 1740.*, *Cl. ALBIN. Acad. adnotat. l. I. c. 8*. Est *congenita cataracta*, sextæ speciei. *de H.*]

Sic distinguimus hac ratione varia oculi mala, bene inter sese omnia dividendo, intelligimusque id demum, quod *χαρακτηριστικὸς* cataracta dicitur, lentis inspissationem esse. Ergo quando *BOERHAAVE* in nostro textu ait, ab inspissatione aquei humoris nasci cataractam, designat cataractam primi, vel secundi generis

ris, quæ est ab inspissatione humoris aquei facta veluti quædam membranula ; & prout membranula talis alba, grysea, al. usve coloris est, intelligimus, cur B. dicat hic, *oculorum colorem alienum*. Curatio talis pelli-
culæ mox dabitur in curatione cataractæ.

Causa, ait B., *fere est inflammatio*. Sit v. c. inflammatio in internis laminis corneæ, vel scleroticæ, aut in iride, aut in uvea, aut in ligamentis ciliaribus adeo vasculosis ; stat primo omnis inflammatus liquor ante ora exhalantium arteriarum : humectatione aquei humoris, vi vitæ, demum humor inflammatorius, non quidem ita spissus quam antea, sed tamen naturali spissior, effunditur in cameram 1. & 2. oculi ; qui, si non adtenuetur ibi, omnino ab oris resorbentium venarum absorberi non potest : hinc sensim opacatur aqueus humor, & ab adunatione crassarum particularum species membranæ producitur.

Unde in inflammatione dira oculi interna cane pe-
jus & angue vitentur adstringentia fortia, ut sæpe monui, ne humores inspissentur : qui, si post inflammationem inspissati videantur, sacculi inponantur oculo, in quibus flores sambuc., melilot., chamomil., keyri, cyani segetum, folia melissæ & vino tabefacta inclusa sint ; ut sic talis humor dividi posset.

2) *Cacochymia* ; unde lenti humores facile hic omnia possunt turbare : cura externa, ut mox in inflammatione : interna vero cura petatur ex curatione specificæ hujus cacochymix ; sive scorbuticæ, sive rachiticæ, sive venereæ.

3) *Aut nimis coagulantium imprudens applicatio* : ut mox in inflammatione monui : nescio an penetrent per scleroticam aut corneam : saltem constringunt illam & forte penetrant eorum particulæ subtilissimæ.

§. 841. *Si uvea inflammatur, oritur ophthalmia maxime dolens, brevi perniciosissima visui: uvea scilicet cum iride & pupilla, tota illa cortina mobilis, perforata. Ex oculi descriptione videtis, quam sit tenerissima, nervosissima tamen & vasculosa. Hinc, si inflammatio hic oriatur, est dirissima & brevi perniciosa: si igitur Medicus advocetur & videat externe inflammatum nihil; aut etsi externe inflammatio adsit, tamen dolorem majorem, intolerantiam lucis adesse majorem, quam in externa inflammatione adesse solet; cura instituat haud alia, quam in sævissima pleuritide, tota antiphlogistica, iteratis largis v. s., enematibus, diluentibus, refrigerantibus; collyriis etiam emollientissimis, diluentissimis; revellentibus omni ex parte adplicatis &c. unde sæpe feliciter curatur; nam*

Si subpuratur, perditur acies & visus: solet enim tunc corrugari, vel destitui & pupilla e loco suo detrahitur, figura mutatur, fit angulosa, contracta, vel destructa. Hinc radii non amplius recte per illam transeunt in locum, ubi axis visus cadit: unde, si versus nasum detracta sit pupilla, radii plurimi admissi cadunt in nigrum ad processus ciliares ante vitreum & absorbentur; pauciores per lentem & tantum per lentis partem; unde imago perfecta non potest in retina pingi. Ex hac ratione homines hi obvertunt oculum versus humerum, ut plures radii in lentem cadant. Contrarium prorsus, sed eodem modo, fit, si contracta pupilla est versus angulum oculi externum: ut videant, latus tibi obponunt, ut te contemplantur, & videntur nobis inurbane nobiscum agere, quod latus nobis obponant loquentes, & tamen tunc nos melius adspiciunt; itidem caput adtollunt, vel deprimunt, si pupilla superiora, inferiorave sit contracta.

Si destruat^r pupilla, destructa uvea, humor aqueus sæpe turbatur filamentis ejus & præterea radii lucis, non moderati amplius a pupilla, dolorem enormem in oculis excitant, nimis vivide copioseque in retinam inlapsi; unde hebes demum retina fit & insensilis.

Si immobilis sit, simulque contracta, oritur ήμεραλωπία: ήμεραλωπία & νυκταλωπία duo morbi notabiles paucis explicandi. Ex doctrina *physiologica* notis, dum vivida lux nos adficit, pupillam nos redere minimam, ut pauciores tantum radios admittamus, & objectum distinguamus; quum jubar splendidum confusionem in visu pariat, retinam nimis vivide adficiundo. Ex obposito, dum, die advesperascente, vel in cavea, volumus objectum distinguere, pupillam inmenſe dilatamus, ut tot capiamus, quot posſimus, radios, & ut radii copiosiores subpleant, saltem utcunque, paucitatem & sic in retina objectum utcunque distinctius pingatur.

Quibus igitur post inflammationem uveæ & iridis pupilla in angustius contracta est, illi modo vident per diem, ubi plures radii intrant; in obscuriori loco non vident, quia non possunt dilatare pupillam ad copiosiores radios admittendos. Hi dicuntur tantum de die videntes: ήμεράλωποι. Idem verum in iis, quibus post uveæ inflammationem pupilla immobilis fit; ut plura exempla docent. Fibræ nerveæ longitudinales concretæ videntur, destructæve; unde immobilis pupilla: ergo illi non possunt in obscuro loco illam dilatare.

Quibus vero vis fibrarum orbicularium pupillæ periiit, illi habent pupillam amplam: his simul impossibile, ut illam contrahant, perditis orbicularibus. Dum tales in vivida luce versantur, fere cæci sunt, quia retina non potest ferre adpulsum tot radiorum: hinc

illi non vident distincte, nisi in debili luce, ac fere in tenebris; habent enim tunc plures radios inlabentes in retinam, quam alii homines; dicuntur ideo νυκτάλωποι. (Qui diu in obscurioribus, locis subterraneis, carceribus &c. versati fuerint, demum evadunt plurimum νυκτάλωποι, desuetudine inlapsus majoris copiae radiorum vividiorum in retinam. Animalia, quæ facultate gaudent, noctu videndi, felinum genus, noctuæ, papiliones noctivagi &c. visum per diem obscuriorem, quædam fere nullum, habent; noctu eo acriorem.)

Juvamen aliquod habere possunt ἡμεράλωποι a perspicillis convexis, ut plus radiorum sic accipiant: νυκτάλωποι a perspicillis concavis, ut vividiores radii dispergantur magis, antequam in corneam incidant.

Quæ [ἡμεράλωπία] Et contingit, ubi cataracta minor, ad margines tenuior, in medio spissior, adest. Explicabo mox, ubi cataractam examinabo.

Sed vitium, hic non notatum, memorari oportet; quando nempe vel ex ipsa uvea, aut iride, vel ex humore aqueo, nascitur membranula; partim, vel integre, occludens pupillam, eique adcreta: talem vidit LITTRE in *Mem. Acad. R. Sc. Paris.* 1707, *Commerc. litt. Norimb.* 1740, Cl. ALBIN. in *Acad. adnot. L. I. c. 8.*, ULHOORN 1735 in *Not. ad HEISTERUM*. (Est paullo ante ab HAENIO recensita sexta species cataractæ congenita.

Si qua cura superesset, oporteret fieri operationem quasi cataractæ & acu solvere membranulam ac deprimere, aut frangere (dividere): sed quantum periculi pro uvea! An sine ejus læsione id fieret? ULHOORN vidit, quod TAYLOR id tentaverit, sed pessimo cum successu.

§. 842. *Verum etiam fit, ut lens crystallina opaca, inflammata, subpurata, hydropica, corrupta, atrophica facta, producat GLAUCOMA, CATARACTAM, VISUM HEBETEM &c.*

Dixi antea, hanc tertiam speciem cataractæ omnium cataractarum ita frequentissimam esse, ut sola fere nomen cataractæ retinuerit. Unde plerumque nunc, dum dicimus hominem cataracta laborare, intelligimus vitiosam lentem.

Lentis structuram ante dedi: fit illa 1) *opaca*, quando ejus vel capsula, vel propria membrana, vel cellulæ ejus humorem includentes, obstruuntur, vel inflammantur, aut lenta materie obplentur, nec per venas illa materies obstruens, aut inflammans, aufertur. Tunc quasi concresecunt cum vasis liquida & denegant transitum radiis: idem fit, si *subpuretur*; nam pus non permittit radios transire: unde simul intelligitur, cur

2) *inflammata*, (*)

3) *subpurata*, lens opaca fiat.

4) *Hydropica*, dum nempe inter lentem & capsulam colligitur lymp̃ha, quæ molem totam augeat, ipsam vero lentis substantiam comprimat. Etiam fit, dum vas unum lymphaticum varicosum redditur & hydati-

D d 2

dicum,

(*) Lentem posse vere inflammari, id, puto, Vobis triplici experimento (in nosocomio) constitisse; quo patuit, arteriolam ex retina, vel choroëide per vitreum penetrare, lenti posticæ inferi, in infinitos ramos dispergi, & substantiam ejus penetrare. Ut (etiam) potestis videre in opere *magni ALBINI* descriptum & tabula expressum. *de H.*

dicum, ut in aliis corporis locis. In omnibus his casibus refractionis radii sunt, ut per aquam; quæ non sufficit, ut ex ante dictis patuit.

5) *Corrupta*, ab acrimonia venerea, aliave; unde simul vascula ejus læduntur & crassescunt.

6) *Atrophica*, dum, arteriis obstructis advehentibus, desinit nutriri. Contrahitur tunc & spissescit: perinde, ac lens depressa, post operationem in fundo oculi locata, minor fit & contrahitur: nam arteria caret, qua ante depressionem nutriebatur.

7) [*Lapidea*] in *Mem. Ac. Sc. Paris. 1730 T. II.*, Dominus MORAND descripsit examen a se factum oculi hominis mortui, ubi videbatur sibi videre cataractam flavam, eamque ob causam eruerat oculum. Stupens vidit, & tab. dein repræsentavit, lentem plane lapideam, foraminosam, & magnum lapidem loco vitrei, in quem lapidem ingrediebatur opticus. A 20 annis cæcus ille noluerat operationem subire. Quid non inveniretur, si semper cadavera secaremus.

In omnibus his casibus producit

1) *Glaucoma*. Disputant Auctores, quid proprie sit *glaucoma*. Glaucon, γλαῦκον, quod colorem viridem marinum habet. Plerique cum GALENO, CELSO, pro glaucomate habent lentem viridescere incipientem: ita & hic loci BOERHAAVE; ita & MORAND in *Act. Paris. 1722*. Verum multi, quos inter HEISTERUS, ULHOORN, alique, ita vocant vitreum inspissatum. Nulla hic medela; nisi forte in initio fusio humorum per mercurium.

2) *Cataractam* proprie dictam, degeneratione lentis crystallinæ factam; qua fit, ut radii omnes ita intercipientur, ut homo nil amplius videat, nisi unicam differentiam inter diem noctemque.

Causa

Causa proxima est humoris hujus inspissatio, vel membranarum, cellularumve incrassatio. Causa proëgumena hujus causæ est obstructio, vel inflammatio ab humoribus phlogisticis, aut lente inspissatis. Causæ procatarcticæ: casus; (lapsus), percussio, impulsio, impactio, combustio.

Varia admodum est cataracta: 1) enim est vel libere hærens, vel pupillæ concreta; id quod patet, si pupilla a majori minorive luce non mutatur; etiamsi digitis oculum parumper commoverimus.

2) Aliquando post pupillam tantum varias maculas cernimus; (*) quæ vel *cataracta maculata* sunt, vel excrescentiæ ex uvea, quæ sæpe una membranula (in unam membranulam) concresecunt.

3) Nonnunquam cataracta in ambitu lentis est inspissata, in medio pellucida: vident hi homines aliquantum, sed non clare distincteque, ob radiorum paucitatem. Plurimi Vestrum viderunt in nosocomio hominem, qui perfectum albissimum circulum exhibebat, quartam fere partem lentis circa angulum oculi externum occupantem.

4) Vel, in ambitu pellucida, in solo centro opaca est lens: vident hi, sed omnia foraminibus pertusa.

D d 3

5)

(*) Semper hoc firmum animo habetote, per pupillam nihil oportere videri, sed tantum unum nigrum nigerrimum adparere debere: mox ubi in toto, vel in parte, aliquid videtur, est ibi alienum: inquirendum tunc ex signis mox dandis, an sit cataracta. de H.

5) Vel polygona fit ; & tunc vident pro uno objecto plura ; prout in varias facies radii inlapsi fuerint. Vidit BOERHAAVE hominem, qui quintuplex semper videbat objectum.

6) Vel lineam divisionis, perscissa quasi, habet : hi vident omnia objecta in duas filia partes.

7) Aliquando inter solem tenebrasque interstinguere norunt, aliquando non norunt. Ultimi adtingendi operatione non sunt : metus enim est, ne etiam *amaurosis* adsit præter cataractam. Notabile exemplum habetur in *Act. Acad. chirurg. Paris.*, ubi D. MORAND II. Jun. 1753 cataractam bene deprefferat, quæ cadebat tamen continuo ante pupillam. Methodo *Davidiana* D. POYET extraxit lentem. Oculus externe omnino bonus videtur, tamen homo nil videt. Unde bene conclusit Cl. Vir, simul adesse retinæ vitium, quod *amaurosin* vocat. Unde, ut id antea sciatur, jubet PORTERFIELD in *Act. Edimb. Part. 3.*, in eorum, quibus cataracta deprimenda videtur, examine inquirere, an homo talis in tenebris fricans oculi partem inferiorem, vel lateralem, tunc oculum a fricante digito in angulum obpositum vertens, in parte oculi obposita cernat vividos igneosve colores. Si id non percipiat, signat indolentiam retinæ, quæ alioqui in omni homine hoc modo adficitur : futuram itaque inutilem monet cataractæ depressionem, insensili prorsum retina.

8) Bonæ cataractæ uniformiter perlæ colorem æmulantur, vel saltem utcunque gryseum : hæ sunt operationi aptiores. Multæ flavent, fuscescunt, ferri nanciscuntur colorem : hæ omnes operationi minus favent. Perfecte lactei coloris, i. e. penitus albæ, etiam minus bonæ ; quia molliores, acui minus resistentes & disfluentes. (Observatum fuit, lentis cry-

stal-

stallinæ cellulas, quin ulla adfuiſſet ſubpuratio in oculo, repleviſſe humorem lentum, cremore lactis nonnihil ſpiſſiorem; membranulis coërcentibus tenerimis, &, quin fere adhuc tangeretur lens ab acu, dehiſcentibus; effuſo tum liquore; incaſſum inſtituta operatione.)

9) Bonæ ſunt, quæ non niſi 2. 3. 4. 5 annos habent, cæteris paribus; licet etiam annioſiores feliciter curatæ fuerint. Annioſiores tamen ſolent in pulverem album fatiſcere ad compreſſionem acus: unde juvat, ſenes, in quibus etiam cito in pulverem fatiſcit lens, operationi admovere ante plenam maturationem.

Adparent igitur bonæ omnes conditiones, quæ felici operationi faveant; licet vel optimæ quandoque fallant. Id tamen non eo dictum velim, ac ſi non niſi bonis eſſet operatio facienda. Minime. Ubi homo utroque oculo cataractam habet, oportet minus malam ſeligere pro operatione; modo vel aliqua ſigna bona cum pravis habeat: dubiam ſibi factam operationem cæcus facile ſubit; quum, ſi quid lucretur, multum lucretur; ſi non lucretur, nil perdat: niſi forte; quid infortunati accideret infelici operatione, ut quandoque viſum.

Si corpus ergo ſanum ſit, facta paullo ante v. ſ. & dato purgante, ponatur æger in ſedili non alto, oculis verſus lucem directis, ſed non nimis vividam, ne retina mox poſt depreſſam cataractam nimis vivide adſiciatur & homo ſe moveat, acu adhuc in oculo degente: unde HEISTERUS alique ægrum a latere lucis ponunt. Operator e regione ſedeat, in ſedili paullo altiori; genibus cœci inter ſua genua ſuſceptis, & ægro ſuas manus operantis femoribus inponente. Adſit unus aptus Adſiſtens, qui caput hominis, in quo operatio inſtituitur, binis manibus polite, ſed firmiter,

suo pectori adpressum teneat. Oculus bonus ægri apte ligetur; ne oculus ille, a luce adfectus, cogat & alterum moveri, neve viso instrumento terreatur. Sit præterea alius Adfistens, qui instrumenta porrigat. Operator moneat ægrum, ut, si dolorem sentiat, non retrahat caput, aut clamet, aut brachio repellat Operantem; quum forte sic oculum discinderet; sed petat ab illo, ut, dolore percepto, premat manu sua, femori Operantis inposita, ejus femur: ex quo signo ipse intellecturus sit, adesse dolorem. Moneatur insuper æger, ne, videns aliquid adfecto oculo post depressam cataractam, præ gaudio exsultet, aut exclamet, ne discindatur oculus. Moneatur, oculum versus nasum ducere. Tunc Operator digitis liberæ manus diducat palpebras & prehendam acum suam inter pollicem indicemque, acsi calamum scriptorium haberet; genæ ægri digitum auricularem & annularem inponat, ut manus fulciatur & duabus lineis, vel duabus cum dimidia, a limbo corneæ, paullo tantum infra centrum bulbi, acum infigat; si inmanis dolor tunc oriatur, nervus inter scleroticam & choroëidem currens pungitur; unde posthac inflammatio, vomitus, convulsio. Hinc retrahat Operator acum & parum inde remotius infigat, ubi tunc nervus non est, & blande conetur bulbum penetrare. (*) Tunc
ubi

(*) PETIT tamen animadvertit in *Mem. de l'Acad. des Sc. &c.* 1725, plerumque unum horum nervulorum decurrere præcise in altitudine centri bulbi; adeoque Chirurgum, qui paullo infra altitudinem centri infigit acum, raro habere periculum, pungendi nervum. *de H.*

ubi mollitiem percipit, inclinet acum leviter, ut per pupillam acum videat. Si eam viderit, tentet, an vera cataracta sit, an pellicula: nam etsi planior facies pelliculæ plerumque ante operationem adpareat, fallit quandoque hoc signum. Si pellicula ergo plana, acus suæ superficie ducat teneatque deorsum: si adhærescat pupillæ, summa cum prudentia conetur separare; sed hoc opus plenum alexæ. Nam facile læditur pupilla, sive uvea; unde pessima mala supra descripta possunt oriri; ut dixi TAYLORO contigisse.

Si jam cataracta sit, operatores nonnulli dicunt, se deprimere tantum a parte superiori illam; facile eam solvi compressione, & locari inter superficiem anteriorem vitrei processuumque ciliarium & inter uveam. Ita *Cl. ALBINUS*, qui operationem ipse sæpe fecit.

Tamen ex famosioribus Gallis non desunt, qui impossibilitatem hujus ita peragendæ operationis demonstrare conantur.

1) Enim, ajunt, processus ciliares læderent: quum namque per vitreum acum ducant, non posse cataractam deprimere in fundo cameræ secundæ oculi, quin necessario lædant, dilacerent, processus ciliares.

2) Cameram secundam angustiores esse, quam ut capere posset totam lentem duram, non cedentem.

3) Motu oculi, iridis, plerumque ante pupillam sese posituram.

Responderi potest 1) processus ciliares ab omnibus videri perprimi; quum, qui in humorem vitreum acu pervenerit, non potest acum ante cataractam post pupillam cernere, quin processus ciliares, anteriorem vitrei faciem tegentes, penetraverit: non enim datur alia via ex vitreo in cameram secundam. Quomodo etiam illi sine læsione processuum ciliarium ponent lentam depressam in destructo vitreo? Non datur ex camera se-

cunda via in vitrei fundum, nisi per ligamenta ciliaria. Licet enim parum contracta hærent fibris & vasculis cum vitreo; & saltem integra sunt in fundo, ubi lens cecidit & in vitreum intrudi debet.

2) Camera anterior quidem angusta est, sed lens depressa premitur ad fundum oculi; ibi habetur vitreus. Fundus oculi ibi multum descendit, nam globus ibi fit major. Est uvea tantum parvus circuli arcus, sed lens deprimitur, & pressa vergit ad ipsum circuli diametron; cedunt facile processus ciliares, quia ab interiori ad lentem insertionem jam liberi hærent; & vitreus humor, qui hic loco depellitur, aptiorem locum, quo id depulsum locet, non invenit, nisi cavum, in quo lens hæserat; unde mox ibi protuberat. Hinc factum, ut plures dicant, se invenisse post hominum, quibus depressa olim cataracta fuerat, mortem, locatam lentem in ipso vitreo, quem acu se percidisse & solvisse putabant. Facile sic credere potuerunt, quum vitreus lentem tangat. Deinde, quum acu deprimere lentem in cameram secundam, si tunc intra ipsum vitreum locarent, deberent membranam anteriorem vitrei destruere & processus ciliares: unde certe videtur ingens inflammatio, vitrei destructio, oriri posse.

3) Etiam illis contingit sæpe, immo sæpissime, ut lens redeat, vel adsurgat, quibus ea sententia est, quod in diffracto vitreo lentem collocaverint.

Operatores sunt, qui scribant, se capsulam aperire inferius; qua aperta vel sponte lens decidat, oculi pressione, vel acu pressa. Quibus contraria demum adfirmant alii; adserentes, raro hoc modo lentem decidere.

Lens talis, interea dum solvitur ex capsula sua, quandoque vel frangitur, vel præ nimia mollitie plicatur, diffluit. Tunc prudenter partes omnes solvere

conan-

conantur, & separatim ad fundum deprimunt ac retinent: sed sæpe flocculi redeunt.

Nonnunquam lens concrevit cum pupilla; qui eam inde prudenter ita solvat, ut non lædatur pupilla, erit magnus Apollo; plerumque enim pupilla, aut uvea, inde læditur, quod malorum multorum deinceps origo.

Egregius MORAND, & discipuli ejus, ajunt, se lentem solvere ex capsula sua & eam capsulæ partem, quæ ante lentem est, religiose servare, quia illa ut plurimum pellucet: sed si lenti adcrevit, non potest servari. Interim MORAND fatetur, aliquando contigisse, ut illa membrana capsularis anterior servata, post depressam cataractam utcunque opacata visa fuerit, & indies magis opaca reddita.

St. YVES animadvertit, opacam quandoque fieri illam vitrei membranæ, in qua lens postica parte hæferat.

Depressa quacunque ratione cataracta Operator eam quandoque depressam retinet; instrumentum utcunque elevat; visurus, num maneat depressa: si maneat, prudenter instrumentum educit: si redeat; semel, bis, ter, repetit lenem compressionem.

Contingit nonnunquam, ut instrumentum adtollens Operator ducat secum lentem, eidem adfixam. Suadebat Cl. ALBINUS, ut hoc præcaveatur, primo levissime acum retrotrahendam, dein adtollendam.

Sed aliquando contingit, ut lens, utut depressa, nequeat depressa manere: solent tunc rem dimittere, ea spe, ut lens soluta sensim extenuetur, & ad fundum præcipitetur; ut fieri posse, exempla docent.

Si vero lens non satis firma frangatur, aliqui motu acus dividunt solutas partes, quantum possunt: alii rem sic relinquunt; quia exempla sunt, quod adtenuata fuerit illa substantia lentis, & visus redierit.

Facta

Facta operatione duo præcavenda sunt:

1) Ne oriatur inflammatio; 2) ne lens resurgat: utrumque præcavetur collyriis contra inflammationem inpositis & lenissima oculi compressione, privatione omnis lucis primis diebus, decubitu in dorsum capite non nimis declivi; abstinencia a loquela, a manducatione, aut masticatione, narium emunctione, sternutatione: ne etiam vi aliqua utatur æger in excrementis deponendis, diæta sit ex mero carnum jure cum pane biscocto, & subinde detur enema: aucto dolore, aut feбри, illico v. s. semel, aut sæpius, repetatur, ex pede, vena jugulari, temporali arteria; opiata exhibeantur vespertina.

Post octiduum per gradus levissimos lucis usura conceditur, & sic adhuc per octo dies alios pergitur; ita, ut lux concessa debilissima sit. Dein paullatim lux augetur, prout oculi tolerant.

Infortunium accidit aliquando, ut sanguis intra oculum effundatur sub operatione, quo turbatur aqueus humor, turbaturque & operator. Si non multum sit effusum, dissipatur extrinsecus adpositis herbis vino albo dulci incoctis, salvia, fœniculo, euphrasia, hyssopo, aniso. Si vero multum adfluat sanguinis, nec resorbeatur, fit *hypopyon*, de quo agetur postea.

Visus est quandoque effluere aqueus humor inter operationem & collabescere cornea. Nil hinc mali: bidui spatio recrescit ille & cornea æque inpleta adparet. Docuit hoc *Josephus BURRHUS*, (*) circumforaneus,

(*) Est famosus ille BURRHUS, sive BORRI, Mediolanus, Chemicus, dein Medicus, Hæresiarcha. Quum dogmata ejus Romæ & Mediolani plures

foraneus, qui arcano se gaudere jactitabat, aqueum humorem regenerandi. Experimentum in brutis fecit & in homine. Verum fraus detecta est arcana venditantis. Effuso aqueo posthac viderunt Medici, sola quiete claudi vulnus & aqueum humorem recrefcere.

Post sanatam cataractam plerumque homines opus habent perspicillo; sive, quia minus inplet vitreum cavum illud, unde lens evulsa est; unde planiorem superficiem hic habent radii, minus ideo refringendi; vel, quia

plures sectatores haberent, & inquisitio illum prehensura esset, aufugit clam & mansit Argentorati; [dum interea imagines ejus inquisitio Romæ carnificis manu uri jussit,] ubi epistolam edidit de humorum oculi restituendorum arcano; qua omnes Medicos, hujus rei passim ignaros, in sui admirationem rapuit: sed, ut dixi, fraus brevi detecta est. Deinde in Hollandia, Germania septentrionali, Dania, quærendi lapidis philosophici dulcedine, Regum divitumque crumenas emunxit; aufugit, apud Turcas asylum quæsiturus. Verum, quum tunc temporis conspiratio Magnatum in Hungaria detegeretur, BURRH, ignotus ibi transiens, ut conspirationis consors capitur. Quum epistolam apprehensionis ejus Imperator aperiret, aderat forte Nuntius Papæ, qui audito nomine BURRH illico eum reclamavit. Concessit Imperator; vitam BURRH spondens suo intercessu, a Pontifice se obtenturum. Romam ductus in arce Sti Angeli animam efflavit, annos natus septuaginta novem. *de H.*

quia humor vitreus ipse minus refringit radios, quam crySTALLINUS; vel, quia non vitreus, sed aliquando aqueus, humor, adhuc minus refringens, hoc cavum explet. Vidua *Caroli DRELINCURTII*, Professoris Leydenſis ſamoſi, a *Cl. RAU* bene curata erat a cataracta, & tamen vix videbat. Longis annis poſtea *BOERHAAVE*, videns oculum bonum, ipſi ſuaſit, per variaſ convexitatis perſpicilla periculum videndi faceret. Fecit; bene poſthac vidit.

3) *Viſum hebetem*, a lentis incipiente, necdum penitus formata, ſpiſſitudine: ſunt cataractæ initia.

4) *Cæcitatem opacam*, ex ſpiſſitudine promota eo uſque, ut inter diem noctemque vix differentiam ægri videant.

5) *Ἀμβλυωπίαν; ἀμβλὺς; ἀμβλέος, obtuſus, hebes*; ita *ἀμβλῶπτω, cæcutio, halucinor, hebetem habeo aciem oculorum*. Eſt fere idem, quod viſus hebes, ſed gradu auctius, magis ad veram cataractam accedens.

Si vero eadem læditur in ſua figura, mole, ſpiſſitudine, tenuitate, creabit multa, varia, & ſæpe mirabilia, mala, viſui accedentia: quæ omnia expoſui initio huius paragraphi, de lente agens.

Sed 6) hic adjungendus eſt ille caſus, ubi lens ſponte ſoluta in camera ſecunda, vel prima, fuit inventa mobilis, viſum inpediens, nunc adſcendens, nunc relabens. Hic methodus *Davieliana* juvat. Celeberrimus ille Chirurgus in Germania ſamam magnam ſibi conciliavit, cataractam curando, non depreſſione, ſed educatione extra oculum; corneam lunari ſectione inferius perſcindendo, verſus ſuperiora reclinando, & cataractam ope inſtrumenti ſolvendo, prehendendo, educendo,

cendo; tum corneam reponendo in situ, collyrium ex albumine ovi inponendo ac deligando: bidui spatio sic apertura coalescit & humor aqueus, qui effluxerat, renatus est. (*) Hæc ergo methodus convenit, si lens sua

(*) Hanc methodum DAVIELI emendare & perficere conatus est *Celeberr. Chirurgus la FAYE*. Quum enim DAVIEL quatuor instrumentis in una operatione uteretur, *la FAYE* omnem operationem perficit unico. Ut exemplum videamus diversarum methodorum, legi poterunt *Acta Chirurgica Parisina*. Erant simul novemdecim homines cataracta laborantes, undecima Junii 1753; MORAND methodo ordinaria in sex hominibus operationem fecit; e quibus tres viderunt. *La FAYE* etiam in sex; quorum duo viderunt, duo minus, duo nil viderunt. In septem aliis fecit *D. POYET*, qui alio modo emendasse se putat methodum *Davielianam*: ex his septem viderunt duo, alii duo minus, unus distinxit tantum diem a nocte, duo fuerunt omnino cæci. Verum, videntur testimonia hæc operationem presse sequuta; unde nescimus, quid post hæc contigerit. Ratio, cur dubitem, est, quod omnia testimonia non conveniant. Testimonia enim hic adlata sunt signata a *DD. MORAND & VERDIER*, ut *Academiæ Commissariis*; porro in iisdem *Actis la FAYE* describit ipsissimam hanc operationem, unde viderentur quatuor curati esse. Videtur ergo tempus adtulisse mutationem pejorem in duobus. An non ita de cæteris dubitandi locus; præsertim, quum omnia testimonia tam cito ab operatione sumta sint? *de H.*

sua sponte ex cavo vitrei excidens visum in cameris anterioribus impediret. Convenit etiam, ubi in depressione lentis Operatori accidit, ut lens resurgat, & post, vel ante, pupillam percipiatur: quamquam, si post pupillam sit, multi ament potius, communi via repressionem tentare.

Inventi tamen casus sunt, & notantur apud Auctores, quibus patet, lentem sponte solutam, vel etiam arte depressam & continuo visum impedientem, spatio temporis emarcuisse, & ita inminutam mole fuisse, ut visum vel nihil, vel parum, impediret.

§. 843. *Immo & figura minus sphaerica prominens bulbi, quin etiam parvitas pupillae, & multae conditiones, minus clare haecenus perspectae, in longitudine oculi, in ipsa lente, ejusque situ, poterunt μωπίαν variam efficere &c.* Est μωπ homo, qui oculis conniventibus videat: qualis est omnis, qui oculos rotundiores, sive corneam globosiores, habet, & lentem globosiores simulque parvam pupillam. Si tales objecta velint distincte videre, solent connivere palpebris, ut per rimam angustiores radii minus confusi intrent: cornea tum sua rotundiore plures radios accipiunt; per pupillam minorem plures transmittunt ad lentem: radii plus refracti in transitu per corneam & aqueum humorem, quam in iis, qui corneam planiorem habent: plures illi radii, jam refracti, ad lentem etiam rotundiores adpellentes, magis denuo refringuntur; unde tunc vivida imago pingitur in ipsorum retina: quando vero objectum remotius est, radii copia minores in oculum intrant; hinc visus debilior: sed iidem radii ab objecto remotiori minus refringuntur; ergo cadet imago post retinam; ergo visus nullus, vel confusus.

Causa myopiæ sæpe ab infantia. Myopes sunt omnes infantes : norunt id omnes pictores. Hinc, ubi videtis beatam Virginem cum Servatore nostro infantis forma in brachio, in bonis picturis & statuvis videbitis oculos Servatoris longe, quam beatæ Matris, rotundiores. Si pueri omnia propinqua oculis ponentes, ut videant, in hac consuetudine pergant, vix possunt postea aliter videre, quia oculum lentisque crystallinæ directionem tali radiorum perceptioni adsuefecerunt. Unde, etsi posthac per ætatem quidem planescat cornea, ipsa lens propterea non fit planior, & consueverunt certa quadam distantia lentis objecta cernere.

Idem fit, notante RAMAZZINI *lib. de morb. artific.*, in iis, qui objectis minimis, politis, parandis operam navant. Horologarii, pictores *in miniatura*, ut vocant &c. habitum oculorum contrahunt, ut non nisi ad talem distantiam, quæ ob parvitatem objectorum minima semper fuerat, cernere aliquid distincte queant.

In iis, qui corneam planiorem habent, planiorem lentem, majorem pupillam, prorsum contrarium fit. Collectio radiorum ab objecto propinquo ipsis fit longe post retinam ; ergo visio debilis est & confusa. Priores juvat vitrum concavum, dispergens radios ; posteriores convexum, eosdem colligens.

Myopia mutatur per ætatem aliquantum : unde ? quia minuuntur per ætatem humores, solida augentur : hinc partes solidæ oculi magis robustæ contractæque fiunt. Unde homo juventute plane myops, jam quadragenarius incipit distinctius cernere in remota distantia objectum, quod olim vix, aut parum, distingueret. Quum etiam myopes hominem, se adloquentem, & per aliquot pedes remotum, minus distincte vident ; quum præterea tales in conventu aliquo decem homines v. g. ad longam mensam adsidentes distincte non

Tom. III.

E e

- vident ;

vident ; hinc animæ illorum non inprimuntur notæ tales , ut posthac eosdem homines videntes rite cognoscant. Unde sæpe citra suam culpam pro inurbanis habentur, quod non saluent in loco publico &c. illos, quibuscum paullo ante familiariter epulati erant.

Eandem ob causam habentur myopes pro stupidis hominibus ; eo , quod non conspiciant adloquentem se : non enim præ verecundia , ut quidam solent, sed quia non bene notas características hominum distinguunt, minus adtenti sunt ad contuendum & audiunt oculis in terram versis, loquentem. Hinc creduntur non adtenti esse præ stupiditate ad ea, quæ dicuntur ; quum ex obposito sæpius melius intelligant, quia non distrahuntur.

Ut myopia per ætatem emendari solet, ita præbyopia deterior fit : quo enim fibræ magis contrahuntur, cornea plus adplanatur, majorique indies luce indigebunt, ut legant, vel aliquid subtile videant, & magis magisque convexis perspicillis.

Casus tamen obpositi visi sunt, quos ex datis regulis explicare difficile : explicabimus tamen, considerando, quod tales præbyopes, dum ad 40. 50. annum valde pinguescunt, id utilitatis inde habeant, ut crescente ea, quæ orbitam obpleat, pinguedine, oculi figura mutari possit in oblongiorem, adeoque anteriore parte globosiores : dum hoc fit, præbyopia emendatur : *vid. PORTERFIELD, Part. 4. act. Edimb.*

Sed ab eadem causa myops, in media ætate valde pinguescens, potest non modo non emendari, sed depravari in sua myopia.

§. 844. *Sed VITREUS HUMOR iisdem vitiis jam enarratis (840. 842.) obnoxius, mala satis similia pati & producere poterit. Dixi jam antea, glaucoma*
poni

poni ab Auctoribus pluribus in vitreo, qui coloris viridis marini fieret. *Egregius* LANCISIUS scripsit ad HEISTERUM exemplum vitrei humoris, plane cartilaginei facti: antea vidimus etiam instantiam ex MORAND, vitrei facti lapidei. Talia maxime a morte cognoscuntur, raro in vita; nisi mutatus ejus color per crystallinam conspiciatur. Sed tunc lens quoque brevi adficitur. Nec curam malum admittit. MAITRE-JEAN putat, aliquando, sed difficulter, tamen posse vitrei humoris abundantiae tribui oculorum majorem protuberantiam; verum idem accidere æque a pinguedinis orbitæ inflammatione, aut induratione; unde non potest cognosci. Sed nimia ejus copia potest in causa esse, ut oculus fiat *elephantinus*. Ejus inminutio, marcor, extenuatio, facit visus inminutionem, depravationem, perditionem, & *cataraclam*, ut vocant, *motitantem*, vel *errantem*; quia non habet amplius firmum in vitreo fundamentum lens crystallina.

§ 845. *Membranae RETINÆ varia vasa multa pati, diversa efficere queunt; etenim*

1) *eorum hydrops*: omnia, quæ nunc narrantur, efficiunt, ut membrana retinæ vel non accipiat, vel non sufficienter, vel depravate, accipiat radios lucis pingentes imaginem. Vasa lymphatica multa habet retina. Si obstructio in uno fiat & inde hydatis, radii per aquam illam in retinam cadentes, novam refractionem sustinent, adeoque minus vivide pinguntur & focus faciunt ante retinam. Si radii partim cadant in hydatidem, partim in nudam retinam, idem objectum parte sui elata clare videbitur, parte alia confuse. Post felicem vasorum inpletionem apud Cæl. ALBINUM vidi retinam quasi duplici parte constare: altera tota fere pulposa, adhærens laxæ Ruyschianæ tunicæ, altera

versus vitreum vasculosa. Vasa illa quadam adunantur cellulositate, quæ oedematosa fieri hic, ut ubique, potest. Hinc conprimuntur omnia adjacentia, etiam pulpa medullosa: unde iterum visus turbatus. Hinc dicitur

2) *Oedema*, ut nunc exposui.

3) *Phlyctæna*, φλυκταίνα, tumor, seu tuberculum, natum ex adustione, a verbo φλύνω, quod uno sensu significat *nugare, joculari*, alio sensu *fervere, ebullire, amburere*. Videtur *phlyctæna* designare bullulas illas aquosas, quæ post ustionem in cute adparent. Auctores, qui de oculis (eorum morbis) scripsere, *phlyctænas* duplici sensu sumunt. Vocaverunt sic bullulas aquosas cum circulo rubro in cornea & adnata observatas, quæ similitudinem habent bullularum ab ambustione natarum; quasque antea explicui. Verum alii, ut & hic ΒΟΕΡΗΑΑΥΕ, etiam vocavere *phlyctænam*, quando ipsa retina in suis vasis lymphaticis tales bullulas exhiberet & visum inde turbaret.

4) *Inflammatio*; vasa enim habet rubra & lymphatica; arteriosa, venosa.

5) *Compressio*: dum humor vitreus nimia augetur copia, dum choroëides inflammatione tumet, dum ipsa vasa retinæ obstructa, inflammata turgent, medulla comprimitur, ad suscipiendas imagines ineptior redditur.

6) Addi potest *retinæ occallescentia nimia*; ita, ut præ continua adplicatione radiorum plurimorum, vix ultra, nisi a maxima luce, adficiatur: ut contingit opificibus, qui vitam triverunt objectis parvis ad magnam lucem semper intuendis & perficiendis: sunt ήμεράλωποι.

7) *Retinæ teneritudo maxima*; ut doleat a luce vividiori: hi homines parciore modo radios admittere possunt, ut bene videant: unde in plena die non possunt

possunt videre, quin doleant; sed in obscuriori luce & in incipientibus tenebris: sunt *νυκτάλωποι*. *Nyctalopiam* & *hemeralopiam* antea vidimus ortam a pupilla vel dilatatori, vel angustiori; hic a retinæ majori aut minori sensibilitate.

8) *Ut & nervi optici ipsius atque membranarum eum involventium, similes morbi.* Nervi optici, bulbum ingredientis, tota moles fere media parte vasibus constat: ergo *inflammatio, obstructio, subpuratio, gangræna, scirrhus*, ibidem locum possunt habere. In tali obstructione, aut inflammatione, homines quasi trabem vident in mediis objectis, quia imago cadit tunc trans, vel cis, obstructum vas in retina. Si simul magnus dolor capitis & oculi profundioris, intelligitis, opus esse cura vere antipleuritica. Si vero inflammatio occupet *arterias*, quæ in ingressu nervi illum circumdant & penetrant, oritur *amaurosis*, de qua mox.

9) *Tum tumor, steatoma, abscessus, hydatidis, lapis, inflammatio, extenuatio, exesio, corruptio, obstructio, cerebro accidens ita, ut libera communicatio inter nervum opticum, ejusque originem, in parte medullosa cerebri impediatur, vel omnino aboleatur.* Si v. g. in spina bifida obstructio est in theca vertebrarum, impediens omnem transfluxum nervi spiritus, partes corporis intra locum obstructum paralyticæ fiunt, marcescunt & plerumque gangræna a defectu pereunt. Idem adplicate opticis nervis: ab origine sua ex illis eminentiis, quæ *thalami opticorum nervorum* vocantur, extrorsum tunc vertuntur, reclinantur ad se invicem & adscendentes supra sellam sphænoidealem, turcicam, bascos cranii, supra partem anteriorem glandulæ pituitariæ, uniuntur, mox iterum disperguntur & ingrediuntur orbitas. Ab origine illa usque in ingressum in oculum possunt nervi hi pati dictos morbos. Nolo

longus esse in referendis cujusque plagæ in hoc itinere nervi optici adfectionibus, exemplo illustratis. Videte BONETUM, MANGETUM, BORELLUM, TIMÆUM, TULPIUM, *Acta Eruditorum* varia; videbitis *Anatomicos* etiam plurima habere; & quod per transennam monebo, ex iisdem exemplis constitit, amaurosin natam dextro oculo ex marcure optici dextri jam ante coalitum supra sellam turcicam observando. Unde simul cadit opinio eorum, qui opticos sese in coalitu decussare arbitrabantur. Videri poterunt plura exempla apud SANTORINI, & maxime apud laudatum jam sæpius PORTERFIELD.

Omnia igitur hæc vario modo efficiunt

1) *imagines*, non emanantes ab objectis, sed a perversa nervi dispositione ortas. Si v. g. vas arteriosum cum laterali ramo turgeat, emineat, medullam optici premet: poterit adfectio forte in anima nasci, ac si radii lucis objectum tale ibi pingerent: vel saltem si radii lucis objectum aliquod in retina ibi loci pingant; judicabit homo, in illo objecto revera adesse truncum cum ramis.

2) *Floccos*: si vasa lymphatica turgeant nimis, & tamen adhuc transmittant contentum fluidum, tunc ab illo motu systolico & diastolico in aucta diametro vasis, undæ, flocci & similia adparent, dum quis in lucem adspicit. Etiam in tenebris, & clausis oculis, potest ab illo motu pulpa medullosa sic adfici, ac si ab objecto externo id fieret.

Excipio hic illos homines, qui videntur a natura hoc habere, ut semper videant quosdam flocculos, vel globulos, sive albos, sive nigros, cadere, dum in plena luce quid intueantur. Plerique (multi) hoc habent, nec conqueruntur, quia adsueti sunt. Videntur in his vasa plura retinæ majora esse, diastole & systole movere pulpam optici & quasi motum eidem imprimere: si
tale

tale vas sub se medullam habeat, tunc globuli rubri, sero innatantes, globuli serosi, innatantes lymphæ, globuli lymphatici, tenuiori humore vecti, quasi nigros, rubros, flavos, albos, globulos referre possunt: si globuli brevi se mutuo sequantur, flocculos volitantes repræsentare possunt. Sed homines huic rei adæstati non advertunt, nisi moniti, nec incommodi quidquam inde habent, & pulcro pro ætate visu gaudent, ad mortem usque. Erant ex Vobis forte, qui nunquam id adverterint, nunc moniti id advertant: erunt, qui olim id advertentes anxii redditi fuerint metu malorum; discant hi, anxietatem deponere & tranquillæ esse.

3) *Scintillas*: scitis, dum Vobis pruriginosæ sunt palpebræ, & premitis fricatisque in tenebris oculum, quod videamini mox ignem & scintillas videre. Optimus MUSSCHENBRÖCK problematice respondet ad hoc problema: „an non, inquit, quia fluidum electricum, quod delitescit in oculi humoribus, suscitatur, suæque luce prodians retinam adficit?“ Si res ita sit, pulsationes inflammatoriæ possunt vicinum vitreum ita adficere & agitare, ut in retina quasi scintillarum actio excitetur.

Tamen egregius MORGAGNI, *adversar. anat. VI. c. 73. p. 92.*, contra MANGETUM statuit, fallax aliquid esse, quod animæ sic repræsentetur. MANGETUS tales scintillas fricando productas comparabat cum scintillis lucidis, quibus oculos felium de nocte quandoque lucere videmus: sed respondet MORGAGNI, id in oculis felium verum ignem esse; namque nobis adspicientibus lucere: in humano autem oculo frictionem producere aliquid, quod animæ ut ignis repræsentatur, ignis verus tamen non est; id nosse se, quia sumebat secum in tenebris hominem, visu optimo polentem, jubens, ut bene adverteret, an aliquid luminis

perciperet, dum ita MORGAGNI fricuiſſet oculum, ut igneos circulos cerneret : verum faſſus ille eſt, nil luminis in eo ſe percepiffe. SCHEINERUS preſſioni cryſtallini, KEPLERUS filamentis iridis coloratis frictis id adſcripſit ; verum adfectio retinæ videtur.

4) *Amauroſin, dictam guttam ſerenam.* Ἀμαυρος *obſcurus, qui non bene adparet : interdum etiam evanidus, & ſimilis flammæ, quæ exſtinguitur : inde ἀμάρσις, exſtinctio lucis.* Dicitur illa perfecta cœcitatſ ſpecies, qua homo non videt, cum oculis externo adſpectu bonis. Cur Latinis *gutta ſerena* dicta ſit, non capio ; an quia *minime ſerena* ?

Cauſa latet in nunc deſcriptis malis, quæ nervo optico a ſua ex medulla origine uſque ad ultimam retinæ expansionem accidere poſſe nunc vidimus. Diſtinguitur cœcitas hæc a cataracta, quia in cataracta coloratum quid cernitur ; in gutta ſerena nigrum nigerrimum, ut in bono oculo. Diſtinguitur aglaucomate, ſive viridi humoris vitrei colore, quia in gutta ſerena videtur nihil, niſi nigrum.

Adfectiones igitur nervorum opticorum antea deſcriptæ, tumor, ſteatoma, abſceſſus, hydatis, lapis, inflammatio, extenuatio, exeſio, obſtructio, corruptio, hoc malum producunt.

An incurabile malum ? Sæpenumero ; aliquando tamen curabile viſum eſt ; unde homines non ablegandi ſine ulla ſpe. Ab inflammatione cerebri, ſeu phrenitide, quandoque oritur amauroſis, quæ tamen cum bona phrenitidis criſi quoque ſolvitur ; quamvis exempla ſint amauroſeos poſt phrenitidem curatam non ſolutæ : immo St. YVES advertit, poſt acutas inflammatorias febres amauroſin natam uno in oculo, & poſt ſimilem acutam febrim, intra annum recurrentem, etiam in altero oculo amauroſin natam. Hinc prognofis, in tali feбри contingente amauroſi, dubia fiat.

Si tumores, abscessus, hydatides, obstructions in causa sint, mala hæc ignoramus; tamen casu quandoque curaverunt Medici homines, dum v. s. purgantia, deobstruentia, & maxime mercurium, diu multumque, sed prudenter, dederunt; unde salivatio mercurialis aliquando profuit.

Prodesse potest etiam (in margine codicis ait H.) prudens sublimati usus ex præparatione, qua uti sole-mus ex præscripto *Inl. PRÆSIDIS*; dum ʒj. spiritus frumenti additur semigranum merc. sublim. corrosivi, & primo cochlear. j. datur jejuno, post aliquot dies, si bene ferat, etiam bihorio ante cœnam aliud cochleare.

Quid de mirabili cura amauroseos dicendum, quam refert *Job VAN MEEKEREN, observ. N. 27.?* „*André s BANG von MECKLENBURG*, MEEKEREN ait, a longis retro annis amaurosi perfecta ambobus oculis laboraverat multumque pecuniæ, ut videret, frustra expenderat. Baculo, ut solent cæci, ambulare didicerat: cuncti autem illi per plateam, iter palpitante baculo moderanti, accidit, ut cerevisiæ portator, quam maxime ebrius, humero ferens oblongum, grave & ferro munitum lignum, quo duo portatores pendulos cerevisiæ cados inter sese gerunt; ut, inquam, ebrius ille homo præ ebrietate illa vecte graviter feriret caput hujus cæci hominis; qui sic caput percussus humi concidit. Vidit tota urbs Amstelædamensis illum hominem, postquam ad se rediisset, amaurosi omnino liberatum.

Quid hoc fuit; A. A.? Certe solutum subito aliquid obstruens fuit, valida hac cerebri, nervorum, oculorum, concussione; quo soluto via iterum patula spiritibus fuit a retina in sensorium commune. Docent talia, posse aliquando deobstruentibus validis & solida

concutientibus (fulmine electrico) solvi obstacula, quæ amaurosin faciant. Novi virum, qui & vino deditus & secretioribus reipublicæ transcribendis diu noctuque occupatus, in amaurosin incipientem inciderat; quem **B. S. ALBINUS**, solo miliepedum usu, per plures menses continuato, perfecte restituit. Habent millepedes aliquid mire stimulans & agitans solidas nostri corporis partes.

Sed omnia hæc successus incerti sunt. Vidi adplicata talia sine successu; vidi corpora agitata per violenta remedia, per salivationes horrendas, sed incassum; vidi incipientem amaurosin in perfectam mutatam. Sunt igitur ambigua remedia; quorum ambiguitatis monendi sunt ægri, antequam adplicentur, Quis enim novit, an revera talis obstruens causa adsit, quæ actione remediorum discuti solvique possit? Quid, si mera inertia nervi optici, sive retinæ, sit? An non illa remedia concutientia & fundentia, v. g. mercurius, sæpe relinquent post se debilitatem, qua inertes partes irreparabiliter debilitantur? Tunc sunt remedia certe, quæ si non juvent, toti corpori nocent, visui non prosunt.

De sternutamentis validis hoc casu adplicatis idem, vel deterius, judicium esto.

Egregius Fred. DEKKERS in pulcris suis *Exercitationibus practicis* agitât quæstionem hanc, an in incipiente amaurosi sternutamenta convenient? „Ast aliis, inquit, remediis tentanda potius curatio, antequam ad errhina & inprimis sternutatoria deveniatur. Novimus Matronam quamdam jam cæcam, quæ primo non nisi oculorum hebetudine levi adfligebatur; jussu vero & mandato Medici cujusdam ipsi familiaris, sternutatoriis vehementioribus bis, terve, in hebdomade, mane utebatur:

batur: inde malum indies fuit auctum, ut cæca procul dubio sit mansura.“

„ Vir 48 circiter annorum, doctus, pius, studiis noctu dieque fere incumbens, mense Augusto subita quadam capitis gravitate, ast levi, adfectus est; qua de causa bis, terve, & quidem intra horam, levi sternutatorio usus fuit, non tantum absque levamine, verum intra biduum, triduumve, nec legere nec accurate videre potuit. Domestici ipsum adspectum glaucum esse observabant, statimque monebant. Quare summo mœrore adfectus, studiis jam valedicendum putavit, ac brevi de virium languore, debilitate &c. conquestus est.“ Curabatur vir ille remediis roborantibus, interpolatis aliquando hydragogis, quæ temperamentum ejus mucosum poscebat. Roborantia maxime fuere meliss., majoran., rosmar., betonic., guayaci lign., farzaparilla, angelic., salvia, lavend., ambra grisea, sal. volat. oleos. Curationem simul perfecerunt cucuphæ, sive sacculi, temporibus ac fronti & palpebris admoti, una cum vesicantibus.

Ergo in omnibus considerandum temperamentum ægri; in quod agendo aliquando etiam amaurosi, ex temperamenti vitio oriundæ, medebimur. Si in temperamento nil, quod culpes, invenias, generalia medicamenta moventia, fundentia, solventia, prudenter adplicanda sunt. Si quid lucremur, audacius progrediamur. Multa hic adplicari poterunt eorum, quæ in cura paralyseos solent adhiberi.

Idem DEKKERUS, p. 108. narrat, virginem 24 annorum primo pituita, dein diæta prava, tandem mensium subpressione laborasse, & ab omnibus his demum curatam, conqueri cœpisse oculos dolentes inter nendum & suendum, muscasque oculis obvolitantes; denique sequutam perfectam cœcitatem. Hæc vera erat,

erat, per gradus aucta, gutta serena. Curante *Ant. NUCKIO*, celebri *Anatomico Leydensi*, ibidemque Professore, curabatur setaceo, purgantibus validioribus, apophlegmatismis: verum post annum cœcitas rediit. Tunc, *NUCKIO* curante, fonticulus in concursu futuræ sagittalis & coronalis inustus est, ad os usque: quando incepit iterum videre, videreque perrexit, donec ulcus clauderetur: clauso ulcere iterum erat cœca. Secunda vice inustus fonticulus ad diploën fuit, sed cum effectu malo; clauso eo post tertiam inustionem ossis fragmentum separabatur, magnitudine monetæ septem cruciferorum, & exinde cœcitas non rediit; saltem quo tempore *DEKKERS* hæc scribebat, non redierat: sed fonticulum apertum servaverunt. (*)

An est motus tremulus ab agitatione ignis (**) & posthac globuli, ac medicamentorum acrium, quibus fonticulus apertus tenebatur; qui in languidis nervis
mo-

(*) *P. FORESTUS l. 10. p. 494.* multa habet de inustione tum medii cranii, tum occipitis, tum & colli; ut solemni & proficua admodum ante ducentos annos in epilepsia. *Benedictus FAVENTINUS*, *FORESTI* Præceptor, Bononiæ multum hanc commendavit methodum. *de H.*

(**) Notandum autem, a fonticulis sectione factis nunquam non minus oriturum levamen, quam ab aliis, cauterio factis: tum docuerunt etiam observationes extra controversiam positæ, non per omnia requiri, ut his in casibus fonticulus adplicetur ipsi thecæ encephali; ut adeo motus tremulus ab agitatione ignis minus pro expositione phænomeni adhiberi posse videretur. *de W.*

motum excitavit, lentos humores ex cerebro discussit, & sic effecit, ut objectorum imagines a retina cum sensorio communi potuerint communicari? Etiam NUCKIUS aliquando sic epilepticos desperatos curaverat, ut præsentem vidisse se audivi *Cl. H. OOSTERDYCK-SCACHT*, olim venerandum meum Professore. (In hoc vero morbo requiri videtur, ut fonticulus & inuisione fiat, & hæc non superficialis sit, & supra ipsam galeam cranii instituatur.)

In igne artificiali telum missile non crepans in terram cecidit: adcurrente orphano, capturo illud, crepuit ingenti cum fragore & fulmine telum. Clamat orphanus, se omnino cæcum esse: adspiciunt eum adstantes bene, sed inlæfos plane oculos viderunt. Ducitur in orphanotrophium Haganum adhibetque Medicus & Chirurgus orphanotrophii omnia interna externaque remedia evacuantia, derivantia &c. sine ullo effectu. Leydense orphanotrophium juvenem ad sese curat adferendum. Quarta die perfectæ cæcitatis Leydenses inuenerunt fonticulum in sutura sagittali, eo cum effectu, ut puer, & aperto fonticulo, & curato eodem, omnia distinctissime videre potuerit. A quatuor annis jam erat perfecte curatus, dum sæpius adductus DEKKERS hoc scribebat.

Quis morbus hic fuit? Quæ ejus diagnosi & prognosis? Fuit amaurosis, nata ex subito vividissimoque jubare lucis ex crepante telo emisso; unde pulpa optici tam vivide adfecta fuit, ut pene mortua, saltem paralytica, jacuerit, nec apta postmodum fuerit imaginum adfectionibus suscipiendis, sensorioque communi transferendis. (*) Crudelis inuasio cranii, in diploën

(*) Doctus itinerator NIEUWHOFF, in *relat. itin. in Ind. orient. p. 100.*, dum describit regnum Ormi,

plœn usque penetrans, totum cranium & cerebrum succussit, motum humorum acceleravit, spiritus copiofiores secrevit, & sic ad omnes fines nervorum actio humorum ac spirituum vehemēter accelerata est. Hinc pulpæ retinæ prostratæ ac paralyticæ vis major accessit, qua vivificata imaginibus suscipiendis demum fuit.

Hæc volui Vobiscum communicare, ut in rebus desperatis non omnino desperaretis. Homo inde non morietur, si non juvæt experimentum: si juvet, lucratus est rem omnium rerum carissimam.

An vis electrica nihil juvaret, si videamus, quid illæ irritationes & concussiones fecerint? Experimenta capere volui, sed non perrexere cœci. *Dux CLEMENS Bavaricæ* (HAENIUS in margine codicis ait) toto corpore paralyticus fuit, anni circiter abhinc spatio, & amaurosin simul fere perfectam habuit, sub finem Septembris habui curam ejus. Remediis internis externisque multum quidem lucratus sum quoad utrumque malum, sed multum tamen ejus superest. Jam a
sex.

Ormi, ait, Reges solere omnes suos consanguineos, qui possunt thronum petere, excœcare; quia lege cautum, ne quis cœcus thronum conscendat. Refert sic fieri excœcationem: vas æneum, penitus ignitum, ante oculos sæpe ponunt; quo perit visus, licet oculi splendidi & boni viderentur; id quod ajebant, & candenti ferro fieri. An ergo amaurosis a nervo optico, igne tanto insensibili reddito? An, quia oculus bonus manet, ignis minus læderet partes anteriores, quam retiniam? *de H.*

sex septimanis cum his remediis vis electrica adhibetur, & jam ambulat solus per palatium, & legit librum, & propria manu jam scripsit mihi epistolam.

In morbis porro oculorum hucusque explicatis nihil de causis illis dixi, quæ vulneribus debentur; quum partium destructiones, inde natæ, ex natura peculiaris vulneris satis queant intelligi, & mens tantum sit, Medicos docere, quinam morbi, mere medici, hac in parte occurrant.

§. 846. *Est paralyfis, vel spasmus, musculorum, qui oculum agitant, horum distractiones variæ, ortæ* 1) *ex offibus orbitæ male adfectis; 2) tum etiam vulnera; 3) ulcera; 4) inflammatio; 5) pressio, possunt facere* ὀνοπτία. Morbos oculorum nunc adgredimur alius speciei, qui in perfecta cœcitate non consistunt, sed in visu vitioso; quorum tamen nonnulli pejores, quod in perfectam cœcitatem transire queant.

1) Recensetur *paralyfis* unius vel plurium, bulbi oculi *musculorum*; vel unius, pluriumve, *spasmus*: notis enim, hominibus datos esse sex tales musculos, ut bulbum oculi in diversas partes moveant, ac in æquilibrio teneant. Si prævaleat unus spasmodica contractione, certe ille, prævalens antagonistæ suo, trahet oculum in partem illam, cui præest. Si unus fiat paralyticus, antagonista ejus sua vi naturali contractili curtiore fiet, quia a suo antagonista non tenetur in æquilibrio: hinc *strabismus* fit, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum. Axis visus in hominibus his mutatur: id enim ex Optica constat, si unius objecti imagines eodem utriusque retinæ puncto pingantur, animam nostram solere judicare, quod unicum objectum sit; si vero axis visus ita mutetur, ut radii ab uno

ob-

objecto visibili cadant in consueto retinæ puncto in uno oculo, at vero in altero oculo in loco inde remotiori, duo videbuntur animæ objecta esse. Dantur strabismi miri prorsum: si homines utroque oculo lufci, vel uno tantum oculo utantur, hi recta nunquam, sed oblique, nos adspiciunt; ut enim nos intueantur, oportet ut, si deorsum contracta sit pupilla, collum supinent, & quasi naso in aërem sursum elato; si sit oculus sursum contractus, caput inclinent versus genua tua, ut minime putes, Te adspicere; si in latere, admovent Tibi id latus, in quod pupilla dirigitur.

Sunt, quibus solet debilior plerumque esse illa imago, quam perverso oculo cernunt, quia cadit in retinæ plagam minus sensilem.

Sunt, qui uno, sunt, qui ambobus oculis, lufci sunt. Solent debilius adfici utrisque oculis, si oculus multum perversus uterque sit; quia axes visus cadunt in minus sensibilem retinæ locum. Hi ultimi objecta duplicia vix videre videntur; dum enim oculum admovent uni objecto, radii vix possunt ab illo objecto cadere in oculum alterum, quum ita vertatur in posteriora.

Quæritur, an omnes strabismo laborantes duplicia objecta videant. Vidimus antea, multos esse, qui ignorent, se uno tantum oculo uti, donec oculus, quo utuntur, male adficiatur, illique & velint tunc altero oculo uti; vel dum forte microscopium adplicant oculo, quo uti non solebant. Hi, si strabones sint, non videbunt objecta duplicia; uti nec illi, quibus in utroque oculo tam magna pupillæ est distorsio, ut, dum objectum cadit in unum oculum, radii ejusdem in altero oculo non possint per pupillam transire. Plures etiam eorum, qui utroque oculo strabones sunt, dum uno oculo objectum bene vident, habent illud in altero

altero debilissime pictum; quia & radii obliqui nimis incidunt, & ille locus in retina lateralis est ipse debiliior, quam in medio: unde ita debilis est ibidem picta imago, ut vix illam percipiant. Cæterum plerique alii vident objecta duplicia.

Causæ luscitatis variæ. Est 1) *congenitus* quandoque *morbis* a tali parente: quamquam dubitare forte possemus, an tales infantes, quibus congenita luscitas dicitur, non contrahant a teneris illam, adspiciendo motum perversum oculorum parentum? Tamen exempla referuntur saltem connatæ luscitatis in infantibus, quorum matres, graviditatis tempore, multum commotæ essent a lusco homine adtente adspiciundo.

2) Inter frequentissimas causas est, *infantum in cunis ea positura*, qua dies vel candela ab uno latere tantum percipitur. Infantes, qui semper lucem videre amant, primo quidem corpore toto invertunt se; sed quia hoc incommodum, sensum torquent oculum, propiorem lumini, eo vertere, & sic semper gerunt illum contortum. Idem fit, si mater, aut custos &c. semper soleat ab uno eodemque cunarum latere sedere & infantem sæpe adloqui. Etiam, quando feminæ occupatæ solent in summitate cunarum pendere aliquam imaginem, aut puppam, ut intuens illam infans continuo tranquillus maneat. Vertuntur oculi continuo in altum & manent denique sic; ita, ut posthac semper cogantur caput inclinare in pectus, si bene aliquid velint adspicere: hi tamen unum modo videbunt objectum, quia non in latera contorti sunt oculi, sed in altitudinem; hinc cadit axis optica præcise in idem retinæ cujusque punctum. Id vero ita acceptum velim, ut, si alter oculus altero sit in alterum contrarior, ille infans duplicia visurus sit objecta; quia

tunc radii non pingent imaginem in eodem puncto utriusque retinæ.

3) *Paralyfin*, ac *spasmus*, jam vidimus hoc malum gignere. Exempla sunt, has nervorum adfectiones quandoque paucos, quandoque unum modo muscolum adficere. Sic palpebra pendet supra oculum immobilis, quia levator palpebræ paralyti adfectus. Sic sola lingua fit aliquando paralytica, unus digitus &c. Idem de spasmo verum.

4) *Ossea orbita*, septem ossibus constans, in *rachitide*, *spina ventosa*, maxime in *lue venerea*, potest alicubi in suo periosteo inflammari, laminis secedere, ossea fragmenta insigere in musculos membranasve oculi, ichore a corrupta sua substantia pessime inficere pinguedinem orbitæ, ipsumque oculum & inde summum malum oculo creare, si multum, saltem luscitatem, si parum tantum, corruptio proserpit. Curentur modo hæc mala perfecte; id non impedit, quin orbitæ pars fungosior, aut callosior hinc inde plus introrsum vergat & oculum inæqualiter premat,

5) De *vulneribus* non est dubium. LANGIUS I. *Epist.* 7., narrat, oculi vulnus in homine quopiam a Chirurgo pessime adeo curatum fuisse, ut cum inferiori palpebra coadunaretur: unde strabismus & objecti unius perceptio duplex. Tamen contigit, ut homo ille continuo conatu movendi oculum hunc sicut alterum, membranam adnatam extenderet, elongaret ac tandem oculum habuerit in eadem axis opticæ directione cum oculo bono.

6) *Ebrii*, qui non adeo ebrii sunt, ut vino sepulti jaceant, testantur, se in principio ebrietatis duplicia objecta videre. Sane, ut motus irregularis observantur in reliquis eorum membris, non mirandum, unum oculum præ alio moveri irregulariter.

7) *Moribundos* audimus aliquando uno binisque diebus ante mortem hoc idem conqueri. Sunt spasmi vagi in exhaustis corporibus.

8) *Inflammatio* musculorum oculi facile intelligitur, idem efficere posse.

9) *Pressio* quandoque a pure collecto in orbita extra bulbum; quæ collectio quandoque magno hominis bono pergit ex orbita prodire inter membranam conjunctivam & scleroticam, ac magnum tumorem fluctuantem ibidem facere; qui tunc scalpello pertundendus est & finem strabismi facit.

10) *MAITRE-JEAN* aliam causam strabismi invenit in *cornea oblique rotunda*, unde necessario radii alio modo refracti in aliud retinæ punctum incidunt.

11) *PORTERFIELD* etiam meminit *posituræ obliquæ lentis crystallinæ*; quæ mutata refractione imaginem alio quoque in retinæ loco depingit.

(Addi poterit 12. vitium in lente, hic loci ab *Ophthalmosologis* non adductum; *lentis non æqualis in sua substantia densitas*: vitium hoc, post mortem primum animadversum in homine lue venerea laborante, nec ullo alio oculi malo, cui strabismi adscribi potuisset ratio. Quodsi antea cognosci posset, *solutio mercurialis SWIETENIANA* pro cura tentari posset. de W.)

Omnes hæ causæ possunt facere 1) *ῥινοπτία* (*visum nasalem*): quando homo unius oculi axin semper habet directum versus nasum. *SCHENCKIUS* l. I. obs. 318. exemplum habet hominis ex male curato vulnere ita adfecti, ut oculo directo in angulum majorem prope nasum, objecta per nasum videret; quum caruncula lacrymalis & os unguis ipsi periissent. *SMETIUS* talem hominem vidisse se scribit l. 10. p. 531.:

dextro oculo idem, jam puer, fuerat privatus; tandem juvenis ex ceraso arbore decidit in fastigiatum palum & oculum sinistrum ac nasum horrende contudit ac fregit: utcunque, sed foedissime, curatus post anni spatium, homo ille coepit per patulum nasum, in apertum superiore cum oculo correspondentem, objecta cernere. Perierant enim musculus adtollens & rectus abducens, ut axis visus modo in cantho oculi interno inferius (deorsum) dirigeretur. „ Medicorum igitur collegio, ait SMETIVS, pridie calendas Martii, jussu Electoris, exhibebatur; cum suo enim Chirurgo, in jus vocato, contendebat. --- Officula nasi non fracta modo, sed & luxata quodammodo, concinne restitui non potuerunt.“ Videte plura in hanc rem apud SENNERTUM *Tom. III. l. I. p. 228. &c.*

2) *Strabismus*, ubi homo duplicia objecta videt; vel, ubi caput certa ratione vertat oportet, ut videat objecta. Causas explicuimus. Tales homines *strabones* dicuntur. (*)

3) *Luscitatem*, ubi homo ita contortum & aberrantem habet unum oculum, ut ab uno eodemque objecto radii in retinam cadere nequeant; id est, ut si in uno oculo radii pingant in retina bonam imaginem, radii in alterum oculum tam oblique incidant, ut ab iride reflectantur, aut a nigro obtegente processus ciliares vitreumque, resorbeantur. Habent ergo hi binos oculos, quibus imagines recipiant; sed simul, & bene, binis his oculis videre non possunt idem objectum.

4)

(*) Putant, *strabonem* significare eum, qui oculis contortis est, & *luscum*, qui modo uno oculo uti potest simul. *de H.*

4) *Adspectum trucem & talia mirabilia mala.* Paralyfis, v. g. musculi recti adducentis, sive bibitorii, efficit, ut rectus abducens oculum trahat in canthum externum. Unde, qui hominem ab illo latere videt, trucem adspectum horret. Hinc nervus sexti paris vocatur indignatorius, quia, maximam partem in abductorem oculi absumentus, facit in passione indignabundi animi talem adspectum. Spasmus, vulnus &c. abductoris musculi hujus idem efficiunt.

Et talia mirabilia mala, ait *textus*: sit v. g. oculo utroque laxatus abductor, non penitus, sed parumper, ita, ut adductor parum vincat priorem fortitudine; tunc strabismus fit oculorum, axi utrinque parumper versus canthum internum, sive majorem, directa. Est vitium in visu; nam si objectum velint tales videre distincte, debent caput parum vertere oblique: verum est tale vitium, quod emendare utcunque norunt nonnulli, maxime mulieres. HORATIUS vocabat hos oculos *pætos*, id est, *ludibundos*, *amatorios*, & quodammodo *lasciviores*; quia, dum puellæ cum amore adspiciunt hominem, solent quasi ambos oculos ad se invicem adducere, unde ipsæ percipiunt, visum sibi hebescere. Hinc non inmerito videbitis apud plures Auctores, musculos rectos internos oculorum vocari *amatorios*, quia sic oculos ad se invicem adducunt. Hinc solent homines illas puellas, quæ in consortio cavent, ne oblique caput vertant, vocare *strabones pulcras*, (Austriacis *Liebäuglerinnen*), quod oculos semper amatorios gerant. (*)

Ff 3

Re-

(*) Addere hic oportet observationem D. de BUFFON in *Act. Acad. Reg. Sc. Paris.* 1743. Ille siqui-

Remedia contra luscitatem in infantibus sunt sequentia. Mox ubi advertimus initia mali, studendum est, ut matrem, nutricem, custodem, lucem, candelam

liquidem nimis carpit causas alias strabismi, ut statuat suum systema de strabismo, nato ex debiliore uno oculo, altero fortiori. Unde homines illi debilius objecta vident utroque oculo, quum debilis imago in debili oculo vividam alterius oculi imaginem in repræsentatione ad mentem facta plus minus obfuscet. Unde tales homines tandem discunt debilem oculum avertere introrsum vel extrorsum, ut bono & forti oculo tantum videant. Remedium optimum se invenisse ait, quod ab ALLEN in *synopsi medica* jam antea dictum erat. Bonum oculum tegit per 15 dies; quo tempore homo ita discit dirigere oculum debiliorem, ut posthac iterum sit in eadem cum altero directione. Sed, quod plus est, dum ille debilis oculus solus agere debet, ita roboratur, ut posthac homo utroque æque bene utatur. Exemplo utitur hominis, qui mala consuetudine sinistra manu utitur; illi dextra debilior ineptior videbitur: liga ei sinistram, ut dextra cogatur sola uti: sensim aptior, robustior dextra fiet.

Verum est vitium in argumento: differt enim multum, a qua causa debilitas illa oriatur. Si homo utatur sinistra, quia debilitas in dextra ab adfecto, obstructo, nervo, non poterit hoc consilium prodesse: si oculus unus debilior a debili optico, non emendabitur ille oculus exercitio: cura est, nervi

lam, puppas & omnia luforia instrumenta ita posita habeant, quo axis objecti cadat directa semper in utriusque retinæ eundem locum. Sic plurimi infantes curantur. Si tamen res nimis pertinax aut inveterata sit, instrumentum parandum est; invenietis apud plerosque Auctores opticos & apud HEBISTERUM, tabula expressum. Id fronti applicatur & rotundum foramen habet, quo lux intret; discunt hinc sensim infantes, pupillam dirigere versus foramen istud, & diuturno usu tunc fit demum utriusque pupillæ eadem directio: sed per gradus fiat emendatio; foramina primo parum, sensim plus, a consueta axi deducantur. Tamen sunt, quos neque sic emendes; qui hoc instrumento adposito soleant uno oculo bene directo uti; & altero aberrante otiari. Tunc bonus oculus ipsis est obligandus, ne eo uti possint, & instrumentum perforatum oculo straboni adponendum, ut cogantur, velint, nolint, pupillam eo versus dirigere, si videre velint. Ultima tamen hæc præcautio non poterit adhiberi, si utroque oculo strabones sint; sed si in uno. Si in utroque, instrumentum oculo utrique applicatum maneat.

Qui strabismi a nativitate, qui a longis annis pertinaces hælere; qui a mala conformatione orbitæ, aut musculorum, post vulnera, ulcera, cariem &c. orti;

Ff 4

ple-

nervi vitium emendare, si possit; ut cura in dextro brachio erat, vitium in nervo emendare.

Tamen, quia quandoque debilitas potest oriri, eo quod unus oculus minus exerceatur, & quia curationes stupendas strabismi talis, tam in adultis, quam in infantibus, Auctor refert; possumus facile experimentum capere. *de H.*

plerumque sunt incurabiles. Qui a spasmis aut paralyfi; remediis contra paralyfin possunt aliquando curari: forte etiam fonticulus in cranio, ut in amaurosi, prodesset. Incurabiles vero strabones moneri possunt, ut in maxime decenti forma oculos gerant in cœtu hominum.

§. 847. *Tunica tandem choroëides &c. ὑπόπυον*, sive *oculum purulentum*; malum sæpe pessimum, cum destructione partium conjunctum.

Hypopyi nomen varie desumitur ab Auctoribus: nam *St. Yves* vocat pus post corneam in aqueo humore *unguem*, sive *onychem*; si vero inter ipsas corneæ laminas hæreat pus, hoc vocat *hypopyon*.

Sed *MAITRE-JEAN* melius distinxit. Vocat merito *oculum purulentum*, sive *hypopyon*: 1) quando pus est collectum inter laminas corneæ, maxime interiores; 2) ubi pus effusum in camera prima & secunda oculi. Possumus 3) cum *BOERHAAVIO* hypopyon vocare, quando tunicæ choroëides vel *Ruyfchiana*, etiam in posteriori oculi semicirculo purulentas collectiones habeant.

Si pus hæreat ad externam magis corneæ partem, est prognosis benignior; si introrsum, minus benigna; si vero in oculi camera prima, aut secunda, mala.

Si ex symptomatibus judicemus, illud in choroëide, aut *Ruyfchiana* hædere, acerba admodum prognosis erit, quum ibidem queat rodere omnia, & inclusum manens destruere retinam, vitreum, & omnia. Redigere etiam eo solent Chirurgi effusionem sanguinis, quæ post vulnera, contusiones &c. contingit ita, ut cum pure simul multum sanguinis inpleat oculi cavum.

Causæ hypopyi sunt omnes contusiones, inflammationes, subpurationes, & maxime a sanguine cacochemico,

mico, in cornea, iride, cæterisque oculi membranis, infelices cataractæ, depositiones &c. variolæ, morbilli; orbitæ vitia, festucæ, neglecta caries antri Highmori: unde dolores enormes solent gigni, atque sæpenumero totus oculus pessumdari.

Levior hypopyi species distinguitur a phlyctænis, eo, uod phlyctænæ supra corneæ exteriorem superficiem emineant, materiemque ut plurimum pellucidiorē gerant: hujus vero materies intra laminas hæreat, materiaque spissior sit.

Si hypopyon inter corneæ laminas exteriores hæreat, solet extrorsum extuberare; unde tunc habet figuram *clavi*; si in medio circiter corneæ, tumor planior est; si versus interiorem corneæ partem, nullus ibidem tumor adparet.

Si inflammatio & subpuratio doceat, esse primum genus hypopyi, flores chamomill., sambuc., melilot., folia meliss., euphrag., sem. fœnic: &c. (vino, aqua nonnihil diluto) infusa & tantillo croci mista adponenda sunt; vel & ipsæ herbæ, prius vino coctæ, sacculis inclusæ.

Si non juvet & tumor externus purulentus adpareat, prudenter obvoluta lanceola, pertundatur: deinde locus lacte, (mucilagine) sem. psylli, cydonior. curetur.

Sed sæpe fit, ut pus collectum pondere aut acrimonia sua valde separet a se invicem corneæ lamellas, & ut tunc latam occupet plagam: si hoc fiat, remediis mox dictis discussio tentetur per quatridduum; si non discutiatur, locus aperiendus est, in quem ultimo declinavit, aut rodendo sibi viam faceret & fistulam aliquando pravam excitaret. Forte in principio nil effluet, sed adposito anodyno remedio ex panis mica,

cocta cum lacte, addito croci tantillo, pus sensim adteuuatum exstillabit.

Si vero pus ex corneæ laminis viam sibi faciat introrsum, tunc est *onyx* apud *St. Yves* & alios Auctores; sed potius dicendum *hypopyon*.

Sunt casus apud *MAITRE-JEAN*, quod pus effusum ex cornea in primam oculi cameram, si non sit acre, nil mali faciat, nisi quod iridi colorem albidum conciliet; sed si acre sit, brevi pessumdat iridem, destruit pupillam oculumque. Hinc, si id metuatur, ut dixi, pertusio fiat, ante limbum corneæ, sed prudentissime, ne iris lædatur.

Est tamen mirum hujus mali curandi genus, quod *GALENUS* refert, quodque *MAITRE-JEAN*, *HEISTERUM* aliosque multum exercuit. Ait *GALENUS* *l. 14. Method. med. c. 19.* „ ætate vero nostra ocularius quidam Medicus, cui *Justo* nomen erat, etiam concussionem capitis multos hypopyos sanavit. Collocans enim eos in sella rectos, & capita eorum utrinque a lateribus adprehendens, mox quatiebat adeo, ut manifesto descendere ipsi pus videremus. Mansit autem horum pus deorsum, propter gravitatem substantiæ. “

Putat *HEISTERUS*, melius adhuc fieri hoc posse, si oculo prius bene fricto, ut pus adtenuetur, in dorsum reclinaretur homo & sic agigaretur caput. Addit historiam hominis, qui, hypopyon habens, cogeatur, curru necessarium iter instituere; unde, domum redux, simul concussionem illa valida visum recuperavit, pure illo in fundum primæ, vel post pupillam in fundum secundæ cameræ secedente. Unde hoc tentamen *HEISTERUS* minime disuadet, antequam ad operationem deveniatur: ut etiam Auctor *MAITRE-JEAN*, qui curam talem disuadet tantum, quando pus adhuc in
cor-

cornea hærens non videtur ad interiora penetraturum esse ; cæterum suadens.

Puero a variolis habenti totum aqueum purulentum TAYLOR aperuit corneæ partem inferiorem : effluxit totum , & renato aqueo humore visus bonus.

Cæterum hypopyon a pure intra oculum collecto sæpius educitur , non ut oculus fervetur , sed ut , eo destructo , majora mala præcaveantur. Etenim pus , corrodens oculum internum , dolores inexplicabiles facit , sæpe corrodit tunicas oculi posticas , corrumpit orbitam , cerebrum , facitque miserrimam mortem.

Hæc horrenda adeo mala orta fuere a sola oculi valida inflammatione. Cum horrore BOERHAAVE solebat narrare historiam Angli , qui Lugduni-Batavorum victum quærebat docendo anglicanam linguam. Oculis ejus inflammatissimis , una cum pulsu , ardore , calore , lucis intolerantia , detestandus Agyrta , curam in se fuscipiens , adplicat collyria acerrima vitriolica : unde factum , ut oculi subpurati ambo fuerint , pure introrsum verso & miser homo visu & oculis per reliquum vitæ destitutus fuerit.

Quin & a variis admodum diversarum in oculo partium &c. Omnia hæc recensui : a cornea , ab iride , uvea , pupilla , lente , vitreo , male adfectis , omnia hæc mala orta vidimus. Ab osse unguis in lue venerea , aut carie , exeso ; ex carie antri Highmori , quia os maxillæ ad orbitæ compositionem concurrit ; a scirrhusa glandula innominata , oculum premente , &c. ; omnia hæc dicta sunt.

Absolutis his conabor *aphorismos* HIPPOCRATIS explicare , qui ad morbos oculorum spectant.

Aph. 3—16. „ Morbi autem &c.

Aph.

Aph. 3—II. „ De temporibus ; siquidem hyems &c. Morbum eundem, seu ophthalmiam, magnus HIPPOCRATES in his aphorismis ex binis diversis & quodammodo obpositis, causis deducit, datque Medicis exemplum eruendi morborum causas. Una causa est tempestas sicca ; altera est tempestas humida tepensque.

In sicca tempestate homines multum perspirant & multum proinde subtiliorum humorum diffant : ergo vasa illis sunt rigida & humores crassi. Si porro vel a minimo errore fiat, ut humores illi crassi copiosius ad oculos deriventur ; ut a pergræcatione, vomitu, cessatione hæmorrhoidum, aut menstruorum, hæmorrhagia narium, stricta alvo sit, mox dira nascitur oculorum inflammatio.

Si vero ex obposito post frigidam & siccam hyemem ver tepidum & humidum fiat, omnes illi, qui sunt laxioris temperiei, erunt inflammationibus obnoxii interque illas, oculorum. Ratio hæc est : hyeme valida & sicca homines multum perspirant, multum comedunt ; ut ipse HIPPOCRATES observaverat, ventres, hyeme quam æstate calidiores, copiosiori etiam ideo indigere alimento. Illi autem, qui, dum ventrem copiosius infarciunt, simul motum validum exercent, dissipant iterum hoc copiosum nutrimentum, sanique manent. At vero illi, qui labore vacant valido, ut sunt mulieres & viri natura humidi, ob frigus etiam voraciores, non dissipaverunt id nutrimentum copiosius ; hinc, retenta perspiratione debita, defectu motus, infarcta vasa habent ; acre factum est retentum illud perspirabile. Eo rerum in statu ver humidum & tepidum perspirationem adhuc plus impedit, solida laxat, infarcit magis magisque. A minimo nunc errore commisso, dum v. c. caput refrigeratur, quod adeo facile

cile fit, vasa turgida constringuntur ; ita, ut debilior vis cordis nequeat propellere humores per fines vasorum : hinc mox inflammatio, febris, ophthalmia.

Aph. 3—31. „ Senibus autem &c. Hic graphice describit HIPPOCRATES morbos a pituita senili, eaque acri, ortos : oculorum & narium humiditates catarrhis his senilibus junguntur : nam, dum membrana Schneideriana catarrho tumet, solet canalis nasalis in naribus obstrui, & involuntariæ lacrymæ per genas delabuntur ; quarum lacrymarum etiam abundantior hic copia adest, quum acri sero vasis in tacto, sensilem oculum stimulante, abundantior lymphæ excernatur, qua id acre diluatur.

Aph. 4—49. „ In febre non intermittente, si labium, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur ; si non videat, si non audiat, corpore jam debili existente, quidquid horum fiat, in propinquo mors est. “ Quia signa adsunt omnia spasmodum & defectus spirituum ad organa sensuum : non semper lethalia hæc sunt, ut v. c. in syncope ; sed *debili jam existente corpore*, viribus vitalibus primo destructis, non *subpressis*, sed *deletis* ; si vero animales quoque desint, jam brevi actum erit. Idem repetit *aph. 7—73.*

Aph. 4—52. „ Quicumque in febribus, aut in aliis infirmitatibus, ex proposito lacrymantur, nihil inconueniens ; qui vero non ex proposito, magis inconueniens. “

Aph. etiam 8—2. „ Qui ex infirmitatibus ex proposito lacrymantur, bonum ; qui vero sine proposito, malum. “ Scilicet, ubi homines vel præ aliquo læto nuntio, aut præ dolore, aut mœstitia lacrymantur, est bonum signum mutui animi cum corpore commercii. Si vero absque ulla causa oculi madore perfusi sint, & lacrymasse se negent ægri, docet hoc summam

nam vel humorum tenuitatem, vel solidorum laxitatem: notat sphincterulos humorem retinentes jam esse laxatos, paralyticos; adeoque nervos his præpositos jam etiam paralyticos esse; quæ signa, cum aliis pravis signis conjuncta, mala admodum sunt. (*)

Prudenter tamen judicandum est in ejusmodi circumstantiis: si homines obnoxii fistulæ lacrymali, vel gravedine narium laborantes sint; malum non potest in his dici, quemadmodum quidem in aliis. — Confirmat hos aphorismos HIPPOCRATES alio loco, malum esse, dicens, oculos sponte lacrymosos.

Aph. 6—52. „ Considerare vero etiam oportet oculorum subtus adparentia in fornnis: si enim albi quid palpebris commissis subtus adpareat, cui id non ex alvi profluvio est, aut ex potione purgante, pravam signum & valde lethale. “ Dico I) in genere admodum malum signum esse; quia designat, spirituum per ramum ophthalmicum quinti paris jam cessare adfluxum: indicio, quod & brevi aliis in partibus sint cessaturi, immo in nonnullis jam cessent. Otiatur enim jam orbicularis oculorum, cui nervos largiuntur tres diversi ramuli rami ophthalmici & ramulus portionis duræ septimi paris. Si hoc non obtineat, saltem est spasmus levatoris palpebrarum: nervus tertii paris huic prospicit, dictus oculorum motorius. Quum etiam si-

gnum

(*) Notat etiam, canales ducentes lacrymas e puncto lacrymali in saccum lacrymalem, inertes esse & conlapsos, adeoque non posse ultra agere, ut tubos capillares. Si in his tubis id fiat, quid non in tubis medullofis cerebri & cerebelli?
de H.

gnum hoc soleat non in uno, sed in binis observari oculis, notat, jam obstructionem notabilem in cerebro nasci. Etenim in morbis acutis sive paralyfes, sive spasmi nervorum, maxime cerebro adeo propinquo- rum, mala admodum sunt, si simul adsit insignis vita- lium actionum labefactatio.

Verum 2) aliquando tale symptoma fit a valida evacuatione humorum per alvum, spontaneam, aut ar- tefactam : tunc non est adeo lethale, nam lenta re- pletione spasmi ac paralyfes possunt resarciri. Si ve- ro *νεκρωγεία* in causa non fuerit, malum est, quum viscera adeo debilitata sint, ut ultra non excipiant, aut admittant, nutrimenta.

3) Limitare prognosin hanc jubet hominum ita sem- per dormientium consuetudo, quorum aliquos novi, & in quo casu me semel deceptum, fuisse, sæpius Vobis dixi.

Aph. 6—56. „ Morbis melancholicis ad hæc pe- riculosi sunt [humorum] decubitus; aut corporis syde- rationem [apoplexiam]; aut convulsionem, aut insa- niam, aut cœcitatem, significant. “ Atrabiliarium humorum motibus, depositione, decubitu perniciosius nil esse, sæpius Vobis in Collegiis dixi, ob deleteri- am fere eorum acrimoniam. Acrimonia, quæ forte in robustioribus corporis partibus aliquamdiu po- tuisset tolerari, sed in tenuioribus citam facit de- structionem. Quam ob causam in cerebro, tenella hu- jus stamina destruens, apoplexiam facit nervorumque inde oriundorum tum convulsionem, tum paralyfes: cerebro quoque obstructo, ita, ut commercium libe- rum corpus inter animamque intercipiatur, insanix na- scuntur. Si ita adficiantur nervi in prima origine, quid miri, nervum opticum ita adfici, ut imagines eum- dem ultra non adficient, & sic *ἀμαύρωσις* nascatur?

Aph.

Aph. 6—17. „ Ophthalmia laborantem alvi profluvio corripere, bonum. “

Aph. 6—31. „ Oculorum dolores meri potus, aut balneum, aut fomentum, aut v. s., aut purgatio, solvit. “ Non, quod omnia hæc in una eademque ophthalmia adhibenda sint, sed prout species morbi fuerit, quæ curanda nobis datur. Solet HIPPOCRATES sæpe id omne addere; sæpe, quod hæc satis cognita habeantur, subponere. Unde bene CELSUS, l. 6. c. 6. “ curari, ait, oculos sanguinis detractio, medicamento, balneo, fotu, vino, vetustissimus Auctor HIPPOCRATES memoriæ prodidit; sed eorum tempora & causas [hic] parum explicuit. “

Videamus, quomodo singula seorsim, aut plura simul, convenire possint.

1) *Meri*, seu *boni vini*, potus moderatus auget humorum motum, promovet perspirationem. Si igitur ab introversa perspiratione oculorum, aëre frigidiore producta, oculi doleant, moderatus vini potus perspirationem promovet sicque oculorum dolorem solvit.

2) Inhibita perspiratione *balneum* totius corporis laxat solida, aquosis suis particulis absorptis humida diluit: ergo perspirationem restituendo & humores diluendo, solvit oculorum dolores.

3) *Fomentum* emolliens, leniter discutiens, applicatum oculis dolentibus ab inflammatione, potest solvere dolores illos.

4) *V. s.*, copiam humorum plethorico in corpore demendo, perspirationem restituit feliciter: tum & minuendo copiam, efficit, ut, vi a tergo minus urgente, obstructa (obstruens) molecula retroagi vi vasorum in truncos majores possit.

5) *Pur-*

5) *Purgatio* primo adtenuans, secundo educens humores, solvit educitque concreta simulque avertit impetum humorum a capite. Ergo inflammato oculo fit minor adpressio, minor adgestio.

Si casus sit ita, ut morbus sit in principio, potest fieri, ut vel sola restituta perspiratione, vel sola humorum adtenuatione, curetur.

Verum casus est aliquando pertinax, tunc externa internaque auxilia simul adhibenda. Hanc ob rationem idem HIPPOCRATES *aph.* 7—46. ait : „ in doloribus oculorum, postquam merum bibendum dederis & multa calida laveris, venam secato : nempe, ubi volebas perspirationem restituendo dolorem oculorum curare, dabas merum ; quum non satis juvaret, calido balneo conabaris perspirationem promovere & sanguinem diluere : sed his non juvantibus subpuratio metui potest ; unde tunc vena secanda erat.

Hæc autem ita in recenti & parva ophthalmia, ubi causam novimus perspirationem inhibitam præcessisse, sic possunt adhiberi. Sed, si validissima adesset inflammatio oculorum, cum ardore, calore, magnis, curam antiphlogisticam summam mox in opem vocaremus. Certe, si causa esset in nimio vini, ejusve spirituum, usu, non daremus vinum bibendum, docente nos melius HIPPOCRATE, contraria contrariis sananda. Igitur CELSUS bene ait, nos debere tempora & causas distinguere, quas hic non addidit HIPPOCRATES.

Aliquando ante mortem vehementer pupilla dilatatur. Est, quasi retina insensilis fieret & per nervos paris tertii & quinti adhuc omnes vires intenderentur, ut homo videat. Ait HIPPOCRATES *l. VII. Epid. p. 1234. Edit. Foës.*, „ Nicolai filio - - - sexto die oculus dexter major conspiciebatur ; “ quod forte a dilatatione pupillæ in hoc oculo intelligendum : si ve-

ro intelligat de toto oculo, videtur in uno oculo nutritio a sanguine ac spiritibus prius defuisse quam in altero, & sic conlapsus esse; unde alter videretur major. Vel pupilla fit major, quod retina insensilis fere sit, unde homo conatur plures radios capere per pupillam. Vel demum pupilla fit major, quod vis contractilis pereat fibrarum orbicularium.

Haftenus de adfectionibus visus organi.

§. 848. *AUDITUS læsi primaria symptomata quidem numerantur, ejus augmentum, inminutio, ablatio, depravatio.*

§. 849. *In acutissimis cerebri, nervorum, membranarum &c.* Est morbus sane, qui ad conmiserationem maximam nos ducit quemque maxime formidamus. Nempe originem ducens eo, quod membranæ nervique circa auditum ita inflammatione tendantur, ut radii sonori inlabentes validam vibrationem inprimant iisdem eorumque ope portioni molli nervi septimi paris, dicti *auditorii*, hinc communi sensorio. Porro tensio hæc potest esse in meatu auditorio externo, in membrana tympani, in periosteo tympani &c. &c. Vitium hoc adesse in acutis adparet; quando quis, utut vel submisso mullitet, vel discalceatus intret, hi miseri ægri, tanquam ab acutissimo sono ita adficiuntur, ut dentibus strideant, vel convellantur. Loquor expertus; ut cui in acutissimo morbo hoc contigit. In ipso gravissimo delirio meo videbar mihi continuo audire vel ferræ ingentis stridorem, vel sonitum ingratum Vulcanorum, quando laminam tenuem ferream ignitam malleis in incude extenuant; qui ad levissimos per cubiculum motus ita augebatur, ut convulsiones totius faciei

faciei adstantes exhorrescerent, ut reminiscendo adhuc exhorrescam.

Simile vitium sæpe adest in nimia εὐμεταβλησία hominibus melancholicis ac hystericis; ubi a nimia nervorum teneritudine & mobilitate, a minimo motu, susurru, sonitu, fere convelluntur. Videntur nobis Medicis homines esse malorum impatientes, ὑπερβολικῶς loquentes, sed tamen non desunt inter hos miseros, qui nollent præter veritatem quid adfirmare & tamen ingenue adseverent, se hæc pati,

§. 850. Βαρυηκοία dicitur, vel gravis auditus Ἔα, ita, ut auricula aut fere, aut prorsum, careat illis zonis, quibus componi, ex Anatomicis ac Physiologicis notum: quo enim homo gyros illos habet eminentiores, eo melius audit.

Vel ablataq; &c. ut patet in iis, quibus auriculas in pœnam malorum abstulit carnifex: audiunt profecto ut aves, quæ non aliam ob causam se versus objecta movent, nisi quod, ut oculos, ita & aures, ad latera gerant, absque auriculis. Remedium his hominibus est cava manus, vel cornu sonorum, ita auri adhibita, ut copia magna radiorum sonorum capiatur ab uno alterove, iique radii copiosi tandem reflectantur magnam partem in meatum externum hincque iterum reflectantur versus tympanum.

Meatus auditorius nimis rectus; ita, ut radii sonori recta nimis ad membranam tympani adpellant, vel nullam, vel admodum parvam, reflexionem ibidem passi.

Angustus; ita, ut pauci tantum radii intrare queant.

Omnia hæc vitia aut a *nativitate* oriuntur, & tunc passim nequeunt emendari; aut nascuntur a *tumore* quocunque, cujus sive possibilis, sive impossibilis solutio, morbum vel emendabilem vel inemendabilem pronuntiat. Exempla passim occurrunt apud Auctores chirurgicos.

Obstructiones a tumore quocunque, ut illico dictum.

Ab infectis; quæ hic nidulantia visa sunt; licet ibidem & pili, ceu totidem pali, sint positi, inlapsum eorum impedientes, & licet cerumen quotidie excernatur, quod inter pilos colligitur, atque sic illa infecta inviscat. Qui multum laborant in granariis agitatione frumentorum occupati, obnoxii sunt his malis; miliones enim ovulorum insectorum per aëra perpetuo circumvolitant.

A pure incluso & inlapsum radiorum aliorum impediens, aliorum suffocante; id quod plerumque quidem ab inflammatione ibidem colligitur, verum & aliquando citra inflammationem. Hoc vel metastatice fit, ut in acutis aliquando, aut in gravibus capitis, sive percussi, sive phrenitici, adfectibus; vel fit aliquando citra & inflammationem & citra metastasin; modo plane inconprehensibili.

Quocunque igitur modo pus hic in abscessu lateat, sive a quacunque causa generatum sit, gaudeamus, illud foras verti ad meatum externum; destructurum forte omnia, si in tympanum cecidisset; ut dein videbimus. Cura omnis tunc esse debet, ut auri adplicentur remedia emollientia, humectantia, lenissimis stimulantibus subinde sociata, ut concludens membrana rumpatur, pusque exiliat. Bulbi liliorum alborum cum farina lini ac oleo, aptum faciunt cataplasma. Si stimulus requiratur, potest locus internus unguento basilico leviter inungi; vel flores meliloti, chamomillæ
addi

addi possunt cataplasmati; vel bulbus cepæ sub cineribus affatus, oleo amygdalino mistus, adplicari. Aliquando sponte fit apertura.

Aperto loco pus effunditur, & si homo aut fuerit a phrenitide delirus, aut a percussione, casuve, apoplecticus, incipit sensim levare & ad bonam mentem redire; modo integre evacuetur materies omnis: quem in finem auri continuo calidus fatus est adplicandus, ut materies semper huc quasi adliciatur.

Si vero neque per inflammationem topicam, neque per metastasin, sed modo fere inconprehensibili, prod-eat, summa opus est prudentia.

Observatis constat, hypopyon pustulasque in cornea, maximam partem ab inflammatione, sed & a causa ignota (ac citra inflammationem) nasci posse. Idem & in aure valet. Habuimus 1755. 12. Dec. in nosocomio inter consultantes pauperes hominem, cui quindecim abhinc annis potus gelidus, æstuante corpore haustus, primo ardorem in faucibus citra anginam fecit; sexto vel septimo die miliaria rubra nata; decimo quarto, citra ullum dolorem, aut inflammationem, pus ex aure eduxit; cuius puris effluxus jam in decimum quintum annum pergit. Constat ergo; quod citra inflammationem pus hoc genitum fuerit: constat etiam, ni fallor, pus metastatice huc delatum non esse; quum 1) non sunt ejusmodi metastases facti alicubi puris consuetæ, nisi in morbis subpuratoriis; v. g. pleuritide, peripneumonia, variolis &c.; haud vero in miliaribus cæterisque dictis malignis morbis. 2) Ægrotudo hominis hujus adhuc per 6 deinceps septimanas perduravit; id quod minus ita contigisset, si continuus, nunquam desinens, effluxus purulentus alicubi in visceribus genitus esset: signa enim metastaseos sunt, ut fluente illac materie, morbus minuatur, & sanescat. Quod

etiam in eodem homine memorabile, ita continuavit hæc puris ex aure effluxus, ut illi pleuritide acuta ante biennium adfecto, indefinens adfuerit. An ergo in hominibus, qui, uti PETITUS observavit in *Act. Acad. Reg. Sc. Paris. 1726.*, hypopyon patiebantur citra ulla præcedentia mala; an & huic homini, cui citra causam notabilem pus aure per totos quindecim annos effluit, illa dispositio purulenta, ut ita dicam, sanguinis adest, quæ cum hominis vita sæpe perdurare visa fuit BENNETO in suo *Theatro & Vestibulo Tabidorum*. Adverterat adtentus ille vir in numerosis ægris suæ Angliæ purulenta excretiones ex pulmone per annos durantes, citra vel minimam unquam prægressam aut hæmoptoën, aut inflammationem. An non ipsi in nosocomio vidistis duo cadavera, in quibus ingentes pulmonum aut vomicæ, aut pure factæ exesiones, expectandæ videbantur, ubi tamen comparuit horum nihil? An non advertebamus tunc, in praxi id solenne esse? An non concludebamus ex multorum hominum, cætera sanorum, sanguine, mera consuetudine quotannis misso, densam crustam inflammatoriam totius vitæ decursu adesse; adeoque dari sanguinem, qui semper hac materia onustus, sæpe innocue circulet per vasa, sæpe hac vel illac, si viam, quæ se evacuet, invenerit, continuo manare consuescat?

Quæ si ita se habeant, Medicis prorsum vetitum, hanc obstitare viam: verum diætam antipyricam suadeant ac remedia talia dent, quæ universam massam sanguineam, sine motu aucto, aut febris nata, adtenuent: quo in genere solanum lignosum, sive stipites dulcamaræ palmam multis præripiunt.

Sordibus, ab inlapso pulvere per aëra volitante, apud opifices, qui pulveres multos concitant, dum operantur; tum apud itineratores, qui æstivo calore per apertos campos, & sabuleta, continuo peregrinantur;

tur ; apud eos demum, qui, ut totius corporis, ita & aurium, munditiei non student.

Cerumine concreto ; quod, ex glandulis minimis hic, olei instar secretum, mora spissescit, adcumulatur, una cum inlapsis pulveribus indurescit & sæpe concham inplet. Curatio horum agyrtarum deliciæ: nam homines ignorantes causam, putant se inmedicabiliter aut surdos, aut surdastrorsos esse, ac adseverant illi nebulones, id sic citra ipsorum arcana mansurum; jam vero rem, sed magno pretio, curandam esse. Aquam cum paucis lacte & melle, aliquando & croci tantillo, per vices injiciunt, concretiones emolliunt & sensim ita solvunt, ut liber evadat totus meatus, una cum restituto auditu. Fama crescit eundo: duo, tres tales efficiunt, ut citra effectum emungant crumenas centenorum, quorum surditas alias causas agnoscit.

Membrana tympani læsa, laxa, spissa, callosa, &c. In infantibus meatus auditorius ac tympanum materia fungosa, crassa, membranacea obducitur, ne nimio sono mox terrentur, sed eidem sensim adfuescerent. Oportet autem, primo materiem hanc liquefieri & specie puris emanare ex aure. Si maneat, sit surditatis species; perfecta fere, si in ambabus auribus adsit. Ignari crederent deesse meatum.

Incrassatur & subin membrana tympani, aut extenuatur nimium, vel tenera præternaturaliter, aut laxa, fieri potest: quumque sit illud primum auditus instrumentum, quo aer externus cum eo, qui in tympano interno est, communicat; sane hæc membrana nimium spissa, suffocabit nimis radios sonoros, ut eorum ad membranam tympani adpulsus minus adficiat aërem tympani interni. Si nimis extenuata, erit in causa, ut tremulus motus nimis communicetur cum aëre interno, nascatur in audiendo confusio: si laxa nimis

fit, contremiscit minus, auditus ergo gravis erit : si nimis tensa, fiet auditus ita ingratus acutus, ut paullo ante explicui.

Concha interna [tympanum] *inpleta ichore* &c.; nam habent omnes partes hic positæ suas membranas, estque cavitas tota propria sua circumscincta membrana : porro habent membranæ sua vasa, utut subtilissima. Unde, ut in oculo, ita & hic destructiones summæ organorum auditus.

Pulvere inlapso post ruptam membranam tympani; quod contingere potest post summas aurium inflammationes, subpurata membrana tympani : est enim illa membrana, demonstrante Ruysschio, fere elliptica, tensa, increta, undique in crena ossea, cava in junioribus ; sed per ætatem cava illa crena protuberat. Arterias habet membrana quasi e centro in ambitum excurrentes. Potest in laminas dividi. Hanc proprie dictam membranam tympani extrinsecus investit membrana vestiens meatum auditorium externum ; intrinsecus investitur membrana totum tympanum internum succingente. Est hæc membrana tota tympani tensa, nisi quod non longe a centro a manubrio mallei parumper protuberet intra tympanum, habetque nervos a chorda tympani, quam faciunt duo nervi ; 1) portio dura ex aquæductu Fallopii exiens ; 2) ramulus tertii ramus quinti paris, submaxillaris dicti, rami secundi ; ita, ut quintum & septimum par concurrant ad chordam tympani componendam.

Si jam hanc inflammatio occupet, est sæpe violentissima ; quam semel expertus sum, & quam mecum omnes, qui experti sunt, testantur terribilissimam esse. Summa antiphlogistica cura opus est ; v. s. aliquoties iteranda, si malum pertinax ; injicienda enemata ; danda purgantia ; adplicanda emollientia & refrigerantia

cata-

cataplasmata auris meatui totique capitis laterali parti, ut cito solvatur, & si post validas evacuationes pertinax dolor pergat, paregorico sopiendus est. Si enim inflammatio pergat in subpurationem, auditus poterit in hac aure perire. Pus collectum non potest chirurgica manus apertura extrorsum ducere. Igitur vel metastasi inde ad alias partes amandabitur, vel ex loco suo sponte prorumpet, ruptis repagulis. Si in meatum auditorium externum rumpatur, fortunatum pronuntiemus, cui id contigerit; si vero disrumpatur abscessus in cavum tympani, quid inde non metuendum? Est quidem spes, ut per tubam Eustachianam effluat in fauces; sed potest tamen circa cavitatem processus maxillaris ossis temporum moram facere; aëri ibidem expositum corrumpi, membranas adjacentes & periosteum internum corrodere ac efficere sensim putredinem (cariem) ossium cum universa organi destructione; primo quidem tympani, dein etiam labyrinthi, quia fenestra ovalis & rotunda in tympano sitæ sunt.

Verum præterea subpuratio membranæ tympani potest, antequam perrumpat, erodere, destruere, aliquam ejus portionem; ita, ut peresa, perforata, maneat. Auditus inde læditur. Quibus maximam partem perit, auditus periit: si talis causa credatur adesse, ut certi simus, jubeamus illos haustum pulmonis aërem naribus & ore retineant; si aperta sit membrana tympani, experiuntur illi aërem aure exire, ope tubæ Eustachii.

Tamen præsens vidi hominem tabaci fumum haurientem fistula, fumum, ore contentum, per meatum auditorium emittentem, suntque tales nonnulli, quibus auditus nihilo fecius bonus est. TULPIUS l. I. obs. 35., refert, binos tales se vidisse orthopnoicos, qui

tamen inde convaluere : putat semper id adesse, ac orthopnoicos inde a suffocatione præservari.

Hæc observatio induxit RIVINUM & VALSALVAM, ut viam naturalem adesse statuerent, qua tympani membrana esset perforata. Argumenta hæc habent: si aquam tepidam injicias in meatum auditorium, invenies illam in cavo tympani. — Respondet ALBINUS, id nunquam fieri effusione, sed lapsu temporis transudatione.

2) Argumentantur ex observatione fumi tabaci ore excepti, retenti, per tubam Eustachianam in tympanum admissi ac per membranam tympani emissi. — Videtur esse vitium, quod aliquid mali præfagiat; aut est præternaturale quid.

3) Homines caput percussi saniem aut pus per aurem emittunt aliquando; ergo datur via naturalis. HIPPOCRATES etiam ait, *Aph. 6—10.* „caput laboranti & circumcirca dolenti, pus, aut aqua, aut sanguis, effluens per nares, aut per os, aut per aures, solvit morbum.“ — Observatio est verissima, & fuerunt sic quidam præsentis mortis periculo erepti. Egregius VALSALVA injiciens liquorem coloratum per tubam Eustachianam in tympanum, invenit in quibusdam craniis effusum liquorem in cavo calvariae sub dura matre per foraminula in osse petroso perquam exigua; quæ foraminula hac arte potuit detegere; aliquando non invenit. Unde, si desint, non est mirum, ait, quum Anatome detexerit etiam magis necessarias partes deesse homini: putat tamen, etiam plerisque adesse. *V. VALSALV. de aure, c. 2. n. 14.*

Hoc modo quidem incipimus comprehendere, quod effusi humores queant ex cavo calvariae per hæc foraminula venire in cavum tympani: hinc & intelligimus, posse homines apoplecticos, capite percussos, via naturali

turali ex cavo calvariæ dimittere saniosos humores per tympanum & tubam Eust. in os, atque sic exspuere illos: at vero quomodo per tympani membranam? Certe potuit, dum per aures exit, ichor ille perrosisse membranulæ punctulum & sic aure effluxisse: unde vel iterum coalescit foraminulum, vel sensim auditus læsio ab illa parte est metuenda.

4) Dicunt, se invenisse aperturam inducta seta porcina, maxime a superiori parte. — Creditur rigidiore seta pertusa membrana fuisse & sic illos decipisse.

Sane mirum, nonnisi illis duobus Viris talia innotuisse, omnes vero alios, sedulitate maxima & indefessa inquirentes, latuisse. Egregius RUYRSCHIUS qui tot centena cadavera examinavit, ac de aure humana tam multiplicia præparata congregavit, ut passim in ejus operibus videre est, fatetur, se semel, *Thesaur. VI. No. 124.*, invenisse tympani membranam perforatam in medio; contra omnes naturæ leges. *Thesaur. VIII. No. 6.* ait: „noto, dictam membranam tympani in hujus ossis orbicularis ambitu nusquam esse lacsam, neque interruptam, multo minus in hoc objecto, a natura foramine præditam; & quod nuper capsam repleverim mercurio vivo, per ductum Eustach. adactum: nil autem mercurii exitum sibi quæsit, aut viam invenit ad auriculam. Dari autem in statu naturali aperturam inter dictam & os orbiculare in homine, nonnulli adfirmant; ego autem nunquam reperi.

Tandem *Cl. ALBINUS* & sedulo & sæpius, seta subtili viam hanc quæsit, nec invenit, nisi imprudenter setam agitando foramen fecerat. Aquam infudit cavo, reliquit sibi; nil transivit, nisi forte transfundendo tempore longo. Maceravit toties in aqua tympani membranam in ossea sua crena relictam, ut sordes omnes

omnes auferentur, utque tunc demum, aut microscopio, aut alia arte, foraminulum detegeret; sed nihil vidit simile.

Concludendum igitur, viam prorsum præternaturalem esse, qua quidam fumum ore dimittant eorumque haud invidendam esse sortem, quum passim gravem auditum tandem patiantur, ut exempla docent.

Canalis Eustachianus inpeditus, obstructus; nota ex Anatomicis hic adsumitur canalis hujus cognitio; cujus principium in parte inferiori tympani, remotius a membrana tympani, ac exitus ad superiora faucium ab interno latere processus pterygoidei interni. Unde intelligimus, cur ichor, sanies, ex cavo calvariæ per exilia foramina, VALSALVÆ descripta, queat in cavum tympani effundi, ac per tubam Eustachianam in fauces.

Immo mirari subit, materiam illam unquam per membranam tympani exire foras, quum ex tympano sit via expeditissima per canalem Eustach. in fauces; maxime, quum is oriatur ex fundo tympani. Diceremus, materiem ibidem tempus non habere, ut posset membranæ tympani adplicari, quum canalis Eustach. illam illico deberet in se recipere.

Tamen, quum effusionis hujus materiæ per aurem externam factæ exempla existent, an igitur per exigua foraminula ossis petrosi penetrans defluit inter os petrosum, cavum tympani formans, & inter membranam, periostei instar investientem tympanum (*)? An decur-

(*) Oportet, ut membrana instar periostei cingens totum cavum tympani quoque perforata sit non visibilibus foraminibus; quia vidit VALSALVA
atra-

currens sic inter os & membranam defluit ad membranam tympani eaque perrofa effluit per meatum auditorium externum? Si hoc verum esset, tunc intelligeremus, internam tympani membranam inlæsam manere efficereque ut, quamvis pus extrorsum flueret, communicatio tamen non daretur aëris inclusi in tympano per membranam tympani perforatam cum aëre externo. Si vero materies sic ex cranio per ossis petrosi foraminula veniens inter os & membranam ad membranam tympani veniret, tum perroderet membranam internam, caderet in cavum tympanum possetque tuba Eustach. dimitti in fauces; atque iterum hac vice integra maneret ipsa tympani membrana, cum sua membrana externa ad meatum auditorium.

Hæc illa tuba Eustachiana est, qua intrat aër, dum clauso ore sternutamus; unde tunc ingratus ille bombus & fremitus in aure interna. — Hæc illa tuba, quæ, membranacea quasi extuberantia patens ad guttur in synanche & maxime in parasynanche, simul inflammatur per ductum suum; ita, ut in hac anginæ specie auris interna simul doleat. Sunt epidemicæ anginæ, quæ semper comitem talem habent internum auris dolorem. In lue etiam venerea, dum fauces exulcerantur, dolor aurium sæpe adest: væ tum illis, ni brevirentur! — Hæc illa tuba, cujus ope fit, ut ruditer aurem externam scalpentes instrumentulo, titillemus fauces & tusliamus. — Hæc eadem tuba, cujus valvulosa veluti in fauces apertura clauditur, ut videtur, per contractionem musc. kephalopharyngæi; ne deglutienda

atramentum per tubam injectum transsudasse in cavum calvariæ. de H.

tienda in hanc viam impellantur. — Hæc tuba, dum lues venerea adficit fauces, sæpe dire exulceratur, exulcerata concrefcit, quia ibi loci membranacea est, inmedicabili oriente surditate: licet enim lues venerea curetur, non aperitur inde concreta tuba; hæc omnino concreta aufertur communicatio aëris externi interni-que, ad auditum requisita. Si in utraque aure id fiat, surditas perfecta, aut bombus tantum: si in alterutra, surditas ab hac parte. — Ope hujus tubæ surdi sonum percipiunt instrumenti striduli, dentibus interpositi. — Per eandem demum tubam quandoque auditus difficilior utcunque emendatur. Vidi, qui ægre intelligerent, quæ ad aurem dicebantur, melius autem intelligerent, si quis per cornu cavum pervium, in eorum ore apertum, loqueretur. His forte tuba glutine semiobstructa faciebat νόφωσιν; ita, ut nunc aër, violentius motus pulsusque per tubam, faciat sonum acutorem. Ipsi rustici & plebeji morem inurbanum habent, os late diducendi, dum bene audire voluit.

Officula a nexu suo soluta &c. Quid hicremedii? Nullum.

Aut officula absentia per malam conformationem; ut in surdis a nativitate inventum, post eorum mortem.

Exsiccatio &c. Talia posse contingere, merito concludimus; verum, quum partes hæ tam profunde abscondantur, certo determinare non possumus. Hinc ex oculorum malis forte quinquaginta cognoscemus & rite distinguemus, quia partes multæ magis sub conspectum cadunt; dum vix pauca cognoscamus in organo auditus, ideoque in oculorum malis pluribus apta medela datur, quam in malis aurium.

Methodicam curam propositurus, dicam modo, ea, quæ in meatu auditorio externo hærent, mala maxime curabilia esse. Si verò ille meatus ad tympanum usque bene habeat, & dolores sint magis interni, summa antiphlogistica cura instituta juvare potest.

Si externe nulla signa adpareant, & nullus adsit in interioribus dolor, homine tamen surdo, inquirendum, an semper æque surdus; an vero quibusdam diebus, aut anni tempestatibus surdior, vel auditu valentior, sit? Inquirendum, quidnam, quo tempore pejus audit, in aëre, in victu, in retentis, aut excretis, in animi corporisque motibus, mutatum fuerit? Ita v. c. solebat homo bene audire, postquam ad certa anni tempora largo fluxu sanguis naribus exiret, aut hæmorrhoidibus. Ergo plethora gravem auditum in eo videtur facere. Cura in tali primum est solutio plethoræ præsentis: tum cavere futuram; ut homo se motu exercens non ultra generet abundantiam, sed dissipet. — Solebat v. c. homo alius bis, ter, quater, in anno diarrhœa serosa adfligi & paullo post melius audiebat; hoc anno non habuit hanc diarrhœam, vel habuit parciolem; nunc jam fere surdus est. Ergo hic colluvies serosa peccat, nervorum involucra implens, nervos conprimens, quibusdam in locis: curaturus arte faciam diarrhœam. — Solebat tertius bis, ter, in anno ventrem solvere, per ventrem educere glutinosa multa, quibus suum temperamentum abundabat, ope phlegmagogi remedii, tuncque paullo post melius habebat; jam vero a longo tempore negligens hoc surdus est: ergo novimus, phlegma adcumulatum in causa esse; damus itaque purgantia, qualibus antea usus fuerat. — Solebat alius denuo calido humido aëre bene audire, vento frigido, sicco, minime; vel vice versa: jam novi, membranam tympani internumve tympanum, cum suis
musculis

musculis, vel nimis laxam, vel nimis siccam esse. Vapore emolliente primum emendo, fumo roborante alterum. — Hyeme 1758 in juvene surdastro in nosocomio factum examen, glutinosam ostendebat diathesin per omne corpus. Egimus modo in hanc, & ea ratione auditus ipsi bonus factus est.

Nonne tali examine, videtis, A. A., nos sæpe in intimam mali causam pervenire? Nonne sic in his tenebris certa lege & firma methodo, ad ipsam curam progredimur; sive plethoram præcavendo, antequam generata sit; sive serositates evacuando; sive phlegma incidendo educendoque; sive corpus humectando, aut exsiccando roborandoque?

At vero horum signorum nobis patente nullo, an desperabundus homo relinquendus?

Necdum; raro enim desperandum est. Exempla visa sunt hominum, qui, omnibus incassum adhibitis, opem multam experti sunt Aquisgrani. Lanugine, aut gossypio, meatus auditorius primo obplebatur, ne nimis agitentur; tunc subdebantur, aure in altum versa, sub embroche, sive sub lapsu (stillicidio) ex alto aquarum calidarum thermarum. Fiebat hinc motus continuus, tremulus, concutiens, per aurem totam & quandoque discutiens obstructions inveteratas hujus organi. Defectu thermarum, possumus aquæ solventis lapsum (stillicidium) in aurem facere; vase in alto lacunari suspenso, ex quo aqua continuo elabatur.

In nosocomio practico hominem a triennio surdum per binos, & ultra, menses quotidie exposuimus embrochæ aqua communis, in qua mars & sal ammoniacum esset solutum; qui ita convaluit, ut fere instar sani hominis audiret.

2) Mercurialis salivatio, si lues adforet, nec esset penitus coalita tuba Eustach., (aut cariosæ hæ vel illæ

illæ partes organi), profuit mire, curata lue; etiam tubæ Eustach. usus (nonnunquam) restitutus est. Immo & citra lue ptyalismus visus est summa humorum fusione profuisse.

3) Loco salivationis nos solutione sublimati, minori difficultate, majori effectû, solveremus in profuendis concreta.

4) Profuisse quandoque visa surdis gargarismata ex decoctis acrioribus pyrethri, sinapi, beton., &c.; quibus a glutine obturata tuborum Eustach. orificia aperirentur, sicque aërem denuo admitterent. Profuerunt injectiones ex sapon. venet. \mathfrak{z} j., thereb. \mathfrak{z} ss., aq. nivis \mathfrak{z} viii., tinct. benz. \mathfrak{z} ij. Si æger non possit ferre penetrabilitatem hujus, adjicitur ol. amygdalinum: in aurem liquor ille injicitur & gossypio meatus clauditur: liquore saponaceo dein auris eluitur. Prodest in duris ad fundum meatûs concretionibus: ita DE-THARDING *Ephem. N. C. Cent. V. VI.*

§. 851. *Etiam vitio aëris externi; ut jam dixi, & ut explicabo mox, explicaturus Aphor. HIPPOCRATIS.*

Tum imprimis his nocent morbi illarum arteriarum; ut ante explicui.

Inde facilis intellectus tinnitus; qui est quasi continuus acutus sonus; bombi, qui est sonus continuus, gravis: echus, veluti soni recursionis, reduplicationis, repercussionis; susurri, quasi esset sonus adfiduus aquæ ad cataractas præterlabentis. Hæc omnia oriuntur, prout partes hujus organi aut sicciore, aut humidiores sunt; vel prout aut tensæ magis, aut laxatæ sunt; vel prout major minorve obstructio, aut inflammatio, hanc illamve partem, has illasve arteriolas, adfecerit. In

morbis acutis horum aliquando perpetuæ exaudiuntur querelæ, ut & post plagas capitis.

§. 852. *Si tandem omnia hæc vitia &c. - - - ut ex dictis patuit, hincque loquelæ vel ignorantia, vel oblivio.* Non datur fere animal magis mutum, quam homo a nativitate surdus: nec facile dantur duo tales muti, qui a nativitate surdi sunt, qui inconditum sonum eundem proferant. Igitur in his adest perfecta fere *loquelæ ignorantia*. (*)

Loquelæ oblivio; licet non generaliter, communiter tamen obtinet in iis, qui perfecte obsurdescunt; haud aliter, quam psittaci obliviscuntur, quam didicerint, loquelam, ubi per longum tempus a commercio hominum separati deguerint; aut si alia verba substituantur. Hoc adeo verum, ut exempla visa sint hominum, qui, olim bene audientes, dein obsurderint,

ac

(*) Attamen deplorabili vitio huic auxilium inveniri cœptum a WALLISIO Britanno, perfectum vero a Joanne Conrado AMMANO: hic enim docuit, quid ars possit in surdis natis: exemplo filix ditissimi mercatoris Harlemi, Dom. KOO-LAARD; quæ ingeniosa puella didicerat ex motu labiorum AMMANI distinguere vocales, consonantes, tandem, visu rerum, quæ dicebantur, ex motu oris didicerat, quomodo illa res exprimeretur, sic didicerat scribere easdem, pervenitque eo, ut concionem, in templo exauditam, domi scriberet. Res potest apud AMMANUM legi & testes habet totam magnam urbem Harlemum, totamque Hollandiam.

ac debuerint iterum multa vocabula addiscere, quæ, restituto auditu, plane ignorabant. Ita haud raro obveniente perfecta ac perennante surditate fit, ut homo, vivax olim & lepida sua lingua omnibus gratus, annorum lapsu fiat omnium inmemor, & demum, statuæ instar, elinguis sedeat excutiatque lacrymas amicis, quæ ab aliquot annis ipsum non viderant. Jam intelligitis, quam parum fidendum speciosis titulis, universaliter curam promittentibus & tantum in dato casu peculiariter juvantibus, immo sæpe nocentibus. Ita est *aqua acoustica*, p. 3. DISP. VIENN. (antiqui), parata ex omnibus calidissimis rebus, cum urina & vino generoso destillata: laudatur ad casum omnem; quanta dementia! — *Balsamus polychrestus*, p. 34., pro aurium tinnitu, externe, interne. — *Essentia acoustica*, p. 82., externe ad auditus læsiones, tinnitum, sibilum. — *Oleum acousticum ambratum*, p. 129., ex incidentibus & calidissimis paratum, generali titulo commendatur; „ in surditate, auditus gravitate, & tinnitu conducit; aurium apostemata rumpit, & ulcera manantia curat.“

In genere dicendo nocent talia, nisi frigidissima & laxissima esset membrana tympani. Cæterum exurunt partes, glandulas sebaceas crispant, obstruunt, membranam tympani constringunt, inflammant: neque, quo casu juvant, unquam (alia ratione) prosunt, nisi frigidum & laxum vitium peccet in meatu auditorio externo. Si enim deberet penetrare, deberet esse apertura in membrana tympani, quam adesse negavimus antea, nisi præternaturaliter. Jam vero, quis mortalium ausit, ut in hoc titulo scribitur, hæc calida urentia adplicare, ubi apostema est aperiendum? An non posset ita crispari membrana, includens pus, ut nunquam perrumperetur? Quod autem laudetur etiam ad ulcera

manantia curanda, scitis, quam caute agendum in his esse, dixerimus.

Restant explicandi *aphorismi* HIPPOCRATIS.

Aph. 4—49., & 7—73. expositi sunt post *morbos oculorum*.

Aph. 3—5., & 3—17.: testantur Musici, cœlo sereno & borea flante concentus musicos amœnius resonare, quam austro, humido cœlo: in priori nempe aëre instrumentorum, sive organorum partes (chordæ inprimis) siccantur & adcurtantur, in posteriori humescunt & elongantur. Sunt homines, qui in aëre nec sicco nimium, nec nimis humido, tolerabiliter audiunt; si vero excessus aëris major sit in humiditate, aut siccitate, gravem habent auditum.

Sunt homines laxi, flante diu borea optime audientes, quibus mox auditus gravis fit, ubi tempestas mutatur in tepidam humidam: his tunc est membrana tympani, forte & reliquæ in aure partes, laxior, quam ut ad inlapsum radiorum sonorum sufficienter contremiscat. Sunt, quibus auditus modo bonus, aëre humido calido; minus bonus aëre sicco frigido. His membrana tympani strictior, ut contremiscendo pariat auditus confusionem. Est cum omnibus fere idem, uti cum asthmaticis, quorum alius habet paroxysmum eo tempore, quo alius pancreaticæ valeret.

Aph. 3—31. „ Senibus autem &c.“; ut in *oculorum morbis* dictum. Recenset HIPPOCRATES omnes morbos senum, oriundos a vasis rigidis, humoribus pituitosis, lentis, iisdemque acrioribus. Mirum omnino nihil, etiam citra aëris dispositionem, morbis illis excitandis faventem, gravem auditum oriri a sanguine spisso, mucoso & acri, stagnante in vasis tenerimis & tamen rigidis.

Aph. 4—28. „ Quibus biliosæ &c.“ Per *biliosas egestiones* HIPPOCRATES intelligit in acutis motam criticam alvum, flavam, a materia morbi soluta ortam, & morbi, sive perfectam, sive incipientem, aut etiam imperfectam, crisin facientem. Porro, quando morbi acuti materies mobilis fit, non simul & semel, neque consequenter, exit de corpore: pars exit; si jam expeditus motus sit per totum corpus perque omnia ejus vasa; excretio per alvum continuat ad perfectam materiæ expulsionem: si vero fiat, ut hinc inde vasa non satis sint permeabilia, mota materies ibi quandoque retardatur. Sic, si in feбри acuta, tempore critico, incœperint criticæ evacuationes per alvum fieri, & interim arteriæ circa aures non satis patulæ motam materiem febrilem retardent & detineant, fit surditas; ut in nostris ægris quandoque vidimus: mox tunc opus naturæ quasi sistitur & cessant pro tempore tales alvi biliosæ. Si id brevi solvatur, nihil mali; verum novi, quibus per annos jam manserit ibidem talis depositio & auditum utraque aure penitus destruxerit.

Etiam fit, ut morbi materies ante ullam sui evacuationem oberrans per vasa, faciat surditatem: surditas hæc sæpe est inter signa futuræ criseos. Si materies morbosa tunc incipiat moveri ad alvum, ibidemque copiosa, flava, non admodum compacta, prodeat & prodire pergat, surditas sensim solvitur, sine relicto in auditu vitio. Hinc videmus fundamentum prognoseos ex surditate in acutis.

Cæterum tinnitus aurium, aut bombus, aut auditus gravis, aut surditas, in morbis acutis, semper mala: vel enim phrenitidem prænuntiant; vel aurium minantur futuram læsionem: ita HIPPOCRATES toto *cap.* 3. l. 3. *Coacar.* omnia hucusque dicta confirmat. Er-

go surditas, aut auditus gravis, tantum bonæ, quando morbus coctus est, & crisis inflat, aut fit.

Aph. 4—60. „ Quibus &c.“ De alvo jam dictum: de hæmorrhagia narium non est opus, ut dicam; quandoquidem materies morbosa in sanguine circumvecta, & sanguine prodiens, delitescit sub eo ac effectu certo, ex tot crisisibus noto, ibidem latere probatur. Fluente ergo materie morbosa cum sanguine, in quo hæret abscondita, ut sæpe hæret in urina, mox ubi missa est, & ubi post quietem aliquam incipit prodire; non est mirum, surditatem tunc solvi; carotis enim tota externa se a materie morbosa per nares liberat.

Simul, crediderim, advertitis, quod HIPPOCRATES dicat, Medicum debere respicere ad anni constitutiones & ætates ægrorum, in morbis, qui nil commune videntur cum surditate habere. Igitur, si in acuto morbo aër sit talis, ut laxet nimium fibras circa tempus criseos, possumus ibidem talia symptomata expectare.

§. 853. *Olfactus etiam minuitur &c.* (Præmisit hic HAENIUS ampliorem descriptionem olfactus organi: quum vero hæc omnia ex Anatomicis & Physiologicis nota esse Lectoribus merito subponam, ac in illa peculiarium observationum nil deprehenderim; non requisitum ratus fui, ut hic inferatur.)

Olfactus minuitur, aut tollitur 1) *defectu* illarum cavernarum, quibus augetur membranæ Schneiderianæ, seu mucosæ, superficies. Sunt enim homines, quibus sinus frontales parvi admodum, adeoque superficies membranæ olfactoriæ minor. Idem verum de iis, quibus antra Highmorianæ minora, ut & quibus ossa spongiosa minus porosa, minus serrata adparent. Quo enim superficies mem-

membranæ major, eo, cæteris paribus, acutior odoratus; docente manifesta instantia in canibus venaticis.

2) *Membranæ olfactoriæ siccitate*: sive enim mucus incrassatus obtegit nervos olfactorios; sive novus non sæcernatur, præsentē jam siccescente nervosque obtegente; sive tenuissimus pulvis aëre volitans mucō inretitus fuerit; olfactus perit. Particulæ odoriferæ nudos jam non tangunt nervos pulposos, sed intermedio corpore inretiuntur. Id porro omnes sæpe ab his causis experti sumus.

3) *Humiditate*; quia, si nares nimium humescant, v. g. in gravedine, abluuntur particulæ odoriferæ, ut nervis adplicatæ manere non possint; præterquam, quod humiditas nimia membranæ reddat illam fungosiorē, nervos proinde plus comprimentem.

4) *Inflammatione*; quæ in coryza levis, quandoque gravis: eo tempore turgent vasa & comprimunt pulposa nervorum: quum etiam inflammatæ hæ partes nihil, præter aquosum transmittant, dum interim, a tergo accipiant, turgent adeo omnia sic, ut apertura claudatur, qua nares cum faucibus communicant: hinc homo tunc non potest adtrahere effluvia. Dum enim olfacere volumus, adtrahimus aëra fortius & crebrius, ut effluvia odorifera nervis adplicentur: porro id in coryza facere nequimus.

5) *Subpuratione*; quæ hic aliquando magna, quum latissima sit membranæ superficies & vasa copiosa aëri nudo exposita jaceant; hinc lata facta inflammatione, lata magnaque fit subpuratio. Si videamus, quoties in vita contingat, ut hæc membrana inflammetur & pus verum copiosum det, miramur, cur olfactus non citius pereat. Sed, si consideremus ex experimentis, olim visis, id patescere, quod subpuratio sæpe sine ulla vasorum destructione fiat; a transudatione nimi-

rum materiæ phlogisticæ per vasorum extremitates; intelligimus sponte solutionem hujus difficultatis.

6) *Gangræna*; ut sæpe a lue venerea; ut etiam bis ab aphthis natam vidi.

7) *Compressis olfactoriis nervis per tumores quoscunque hic enatos, exostoses*; quando os corruptum nasi, aut ethmoidale, aut unguis, tumet, nares angustat, tum sane membranam corrumpit.

8) *Polyposque*; comprimentes nares, obturantes, & aëra sæpe totum intercipientes,

Quid porro POLYPUS NARIUM, dicendum paucis. Est tumor præternaturalis in alterutra plerumque, quandoque in ambabus naribus, enatus; major, minor; durior, mollior; indolens, dolens; benignus, malignus; tenui latave basi adhærens; inpediens aëris per nares, aut narem, transitum; sæpe excreescens per postica faucium; inpediens actionem veli penduli palatini in deglutitione, aliorumque muscutorum, deglutitioni inservientium; haud raro quoque, ob compressionem canalis nasalis, faciens fistulam lacrymalem.

Originem habet ex tota amplitudine membranæ pituitariæ, adeoque ex naribus, sive pinnis, sive septo; ex omnibus interstitiis ossium spongiosorum, lateribus vomeris, sinubus ossis multiformis, sinubus frontalibus & maxillaribus: ex quibus omnibus locis oriri posse polypos, docuerunt observata. Narrantem audiavi *Cel. OOSTERDYCK-SCACHT*, se in binis cadaveribus originem polyporum vidisse in sinubus sphænoidealibus.

Causæ sunt, temperamentum & diæta glutinosa; unde hæc membrana sic infarcitur, ut in tumores glutinosos excreseat: vulnera, exulcerationes narium, pilorum in naribus violentiores extractiones, acria ster-

nuta-

nutatoria nimis adsumta, hæmorrhagiæ crebræ narium.

Prognosis varia. Si in folis naribus, si indolentes, si basi tenui adhærentes, potius ad nares, quam in sinubus, aut ad os spongiosum, enati, facilius arte auferuntur; qui vero aut lata basi, aut ex ossibus spongiosis, aut ex sinubus, oriundi, in his obpositum obtinet. Si simul corpus est lue venerea obfessum, & forte osium caries produxerit polypum; aut si polypus malignus, cancrusus, cariem osium jam produxerit, acerba prognosis.

Curatio tentatur aut medicamentis, aut ligatura, aut ferro.

Medicamentis primo tentetur curatio leni adstrictione, si sit recens malum, mollisque tumor. Pulvis salviæ, rad. tormentillæ, argentin., cort. simarubæ, aluminis, adplicetur sæpius de die tumori; interea dum materies illa mollis omni ratione aliorum derivetur, ita aliquando fit, ut, amota materie, membrana externa plurimum corrugetur. (*)

Unde vesicantia ad nucham & purgantia phlegmogoga hic multum facerent; nisi forte plethora postula-

H h 5

ret

(*) Filia devota *Anna* VAN THIEL Hagæ-Batavorum habebat, 60 annos nata, polypum, naribus sæpe exeuntem, & foetidam materiem stillantem. Habuerat hunc ab annis multis: curabat ipsa pulvere sabinæ. Emendabatur sic foetor & contrahebat iterum se polypus. Hac ratione per octodecim annos, dum aliis incommodis & febribus sæpe adficiebatur, sæpissime facientem vidi. Cum omnibus his nonagenaria major demum nortua est. *de H.*

ret primo fui per v. s. evacuationem. Igitur purgantia ex mass. pil. Ruff. cochiaë, extract. catholico, cum aloë, scammon., mercur., trochisc., alhandal, sap. venet., tartar. vitriolat., tartar. regenerat. &c.

Si his, sæpe repetitis, aliquid lucremur, pergendum acriter, ut debellemus malum penitus; sin minus, operatio chirurgica est adhibenda, quæ 1) ligatura; 2) exesione; 3) exscissione; 4) extractione; 5) exustione instituitur.

Exesio & exustio crudeles curæ videntur, nec fere proficuæ: cæteræ tres, vel radicitus curant, vel pro tempore, malo deinde fortiter repullulante. Unde monendi ægri, ut, si velint operationem subire, culpam in artem non rejiciant, si rebellet malum.

At vero talia non possunt institui, nisi malum sit in anterioribus nasi; si enim ad ossa spongiosa, vel in sex sinibus, hæreant polypi, ligatura, aut abscissio, eo pervenire non possunt: unde post breves inducias denuo repullulat malum.

Sunt tamen homines, qui per annos fere inculpate gerant polypos, dum cavent, ne irritentur.

Qua ratione autem ligaturæ, aut extractiones, aut exscissiones polyporum fiant, apud HEISTERUM aliosque Auctores chirurgicos, videri poterit.

Sarcoma nasi vix videtur distinguendum a *polypo* molliori, benigno; sed solet peculiari titulo a Chirurgis recenseri.

4) *A vitiis in cerebro ad originem horum nervorum, ut ante jam dictum in aliis sensibus.* Si nervi olfactorii in itinere ex medulla oblongata conprimerentur, si foraminula ossis cribrosi, vel osse excrecente, vel membrana duræ matris mamillares nervos comitante, con-

conpleantur, ac præ tumore nervi conprimantur, certe olfactus haud fiet.

Depravatur etiam [olfactus] a fœtore materiæ cujuscunque in locis his cavernosis stabulante, atque adsiduo exhalante. Hic explicandus est fœdus narium morbus, OZÆNA dictus; significans membranæ mucosæ putridam exulcerationem.

Origo mali hujus a cacochymia pituitosa, rachitica, scorbutica, venerea: quibus hominibus, mucus acer, stagnans in ultimis vasculis membranæ pituitariæ inflammationes, exulcerationes, corrosiones, exesiones facit, quæ proserpentes & sæpe stagnantes maximeque aëri semper expositæ, fœtorem spirare solent.

Nunquam violentius hoc malum adficit hominem, quam dum in cavis frontalibus, sphœnoidalibus, aut maxillaribus materies talis facit inflammationes & exulcerationes in pituitaria membrana; vel quando os cariosum factum est, quod investitur in his sinibus a membrana pituitaria, ab eoque carioso membrana corrumpitur; sive quando in corpore cacochymico dentis canini aut molarium radices, perforato alveolo, in cavum Highmori penetraverint, perpetuoque irritent hanc membranam. Diu enim hæret ibi corrupta materies, antequam effluat; est enim ea horum sinuum, maxime sphœnoidalium & maxillarium, conditio & situs, ut, licet aliquid effluat, tamen non evacuentur.

Tandem, si malum oriatur ex adfectis ossibus & dein membranis, sive in lue venerea, sive in tali humorum cacochymia, qua ossium caries nascatur; origo mali; si curabilis sit, curabitur forte & ozæna; sin minus, ozæna talis corrodit omnia ad mortem usque.

Cognoscitur materiæ saniosæ effluxu, narium margines corrodentis; foetidæ primo parum, sensim foetidioris; narium intumescencia interna, ut aër nequeat transmeare; quandoque intumescencia narium externa, dum nempe ossicula nasi, ossa unguis &c. adficiuntur; immo totus oculus perverti potest, si os spongiosum superius adficiatur, adeoque & os planum & unguis.

In his facile videmus, prognosin prudentem dandam esse; quamvis benigniorem dabimus, ubi lues venerea in causa non est, ubi ossa necdum adfecta videntur, ubi malum diu non duravit, ubi spes est curandi temperamentum.

Igitur, si scorbutus, aut rachitica materies pessima in causa fuerit, tunc corpora implere oportet decoctis lignorum, v. g.

℞. Ligni & cort. sassafras ℥iij.

— — — guayac. ℥vj.

passular. exacinat. ℥iv.

trifol. aquat.

chamædr. aa. m. iij.

Macerentur aq. p. per xij. horas; vase clauso bulliant per trihorium, sub finem addendo:

glycyrrhiz. ℥ij.

Colat. pint. iv. d. us.: sumat quater de die ℥v. calide.

Reliquæ massæ ℥iv. ligni guayac. possunt addi & decoqui per aliquot horas, ut colat. pintar. v. sit pro potu ordinario, ad libitum sumendo.

Dum incipiunt humores mobiles fieri, necdum augeatur perspiratio, juvabit purgans phlegmagogum aliquoties datum, ut

℞. Mass. pil. extract. cathol. gr. xij.

mercur. dulc. gr. iv.

trochisc. alhandal gr. j.

spir. vin. q. s.; f. pil. n. 10. pro una dosi.

Mox

Mox ubi incipit dispositio fieri ad sudores, aut perspirationem, homines illi in sedili perforato, vel in lecto sub craticula, accenso spir. vini ad sudandum disponantur; ita, ut semel, vel bis, de die per $\frac{1}{4}$ aut $\frac{1}{2}$ hor. sic sudoribus diffuant. Hac ratione desperati quandoque curati sunt. (*)

Dum hæc fiunt, ad ipsum locum adfectum depurantia remedia sunt adhibenda. Mel rosar., mel chelidon. &c. cum decoct. hordei injiciantur aliquoties de die, & plumateolis sæpe renovatis, in quantum potest, loco adfecto adplicentur. Si detergentibus majoribus opus, decoct. lign. inel tale addatur & injiciatur adpliceturque; si plus, aliquid ung. ægypt., aut Fel. Würzii fusci adhibeatur.

Tandem ad siccantia deveniatur ex bolo, lap. hæmatit., flor. balauft. &c.

Plura exempla adsunt, curatæ hac methodo ozænæ narium.

At vero, si lues venerea in causa sit, ea quandoque quidem methodo exsiccanti, nunc expositæ, obaudiet; quandoque minime: unde tunc cura per mercurium, ut in lue venerea, instituat.

Si vero ozæna nascatur in sinu maxillari, a protrusa ibidemque inritante mucosam membranam radice dentis, cura peculiaris est: plures tales curavi.

Cognoscitur hoc, 1) ex prægressa odontalgia; 2) sæpe ex ulcusculis gingivarum prope locum adfectum; nam fit plus minus cariosa maxilla; 3) ex tumore in
genis,

(*) In desperatissimis fumus cinnabaris inverso & ad id parato infundibulo naribus exceptus, profuit, sed prudenter vocetur in usum: novi aliquos inde in salivationem incidisse. de H.

genis, ab adfecto offe tumente gena; 4) ex effluxu foetidi humoris, dum homines illi insanum latus incumbunt: scitis enim, sinus maxillares a latere narium sese exonerare in nares: sed, etsi id faciant homines sæpe, tamen situs hujus sinus est, ut integre haud evacuetur; unde stagnans perpetuo materies pessumdat totum antrum, cujus lacunar, quum partem orbitæ faciat, potest oculum pessumdare.

Igitur primus, secundus, tertius molaris, quandoque caninus, evellantur, & si effluat copiosa materies putrida, novit Chirurgus, viam sibi patulam, qua possit injicere mundantia, detergentia; v. c.

℞. *Herbæ marrub.*

— *scord.*

— *alliar. aa. m. ij,*

ebull. f. q. aq. p. per $\frac{1}{2}$ hor.; colat. pintæ

adde

mel. rosac. ℥ij.

elix. propriet. sine acid. ℥℥.

Quovls trihorio talis liquor injiciatur in apertum in ore foramen, jubeaturque homo, ne deglutiatur illa foeda, quæ exstillant. Possunt tempore somni, formini intrudi plumaceolæ, ut retineatur materies, alioqui continuo stillatura in fauces, in rimam glottidis; adeoque vel tussim, vel inlapsum sui factura. Tunc mane,educta plumaceola, effluit putridus liquor. Interea corpus antiscorbuticis & decoctis lignorum, repleatur, ut os adfectum eo citius curetur: sub finem ad siccantia deveniendum; pulv. massichis, olibani &c.

Nunquam quietem concedite hominibus, quibus id malum nascitur. Sæpius narravi Vobis (in nosocomio) me misere pereuntem Domicellam vidisse, quæ nunquam permittere volebat, sibi dentes extrahi.

Est

Est denique adhuc in hoc narium territorio alius morbus advertendus.

In sinubus frontalibus deprehenduntur VERMES & heteroclyta animalia nidulare & sic odoratum lædere. *Magnus BOERHAAVIUS*, hujus observationis gnarus, judicavit, Roterodamensem puellam, filiam mercatoris annonæ, kephalæa incurabili laborantem, hoc malo adfectam esse: 1) quod perditæ, & stulte, adamasset semper florum odores, quos cubiculo, mensæ, pectori, admotos perpétuo vellet; unde facile ovula insectorum possent naribus suscipi; 2) quod dormiret prope ingens horræum, in quo vis frumenti ingens sæpius, ne situm contraheret, agitabatur; quo tempore millena animalcula eorumque ovula, in aëre volitant. (*)

Acta Physico-med. N. C. Vol. III. N. 90. habent historiam feminæ, a kephalæa pertinaci mox liberatæ, excretis duobus vermibus ex naribus. Curavit B. illam puellam fumo cinnabaris, in nares directo, ut & decocto tabaci, per nares adtracto. Prudentia, jam antea dixi, opus esse, ne salivatio fiat ab hoc fumo, & si purgemus eo tempore, caveamus a mercurio intus dando cum purgantibus. Decoctum tabaci est optimum, sed caveant ægri, ne quid deglutiant; nam non adsueti vomitu enormi & alvo corripentur.

Circa

(*) Retulit hanc observationem una cum nonnullis aliis *Cel. Auctor* etiam in *historia vermium*: vid. *Traſſatum de vermibus & iſtero*, operis hujus *Tomo II.* adnexum, p. 12. de W.

Circa olfactum pauca notanda habeo ex HIPPOCRATE : tamen convenit *aphorismus* hic, qui a nobis laudatus post morbos auditus, 6—10. ,, Capite dolenti &c. “ Sane vidimus, kephalæam diram oriri posse ex adfectione sinuum frontaliū, v. g. a vermibus : apud TULPIUM, L. I. c. 32., etiam casus recensetur, ubi homo a rebelli ac diuturna kephalæa, convulsionebus stipata, liberabatur, plurimo pure naribus expulso. Igitur, si inflammatio, subpuratio nascatur in sinubus his frontalibus, si in sinubus ossis cuneiformis, potest aliquando tumor, ab adfecta membrana natus, impedire, quo minus efflueret sanies. Igitur, si post tales kephalæas diras via aperiatur, qua ex illis sinubus materies per nares effluat, solvitur morbus.

§. 854. *Gustus quoque inminuitur, tollitur, depravatur &c.* (Descriptio organi ex Anatomicis denuo ac Physiologicis nota subponitur.)

Vitium gustus fit

1) Si papillæ gustatoriæ linguæ obducantur crusta, sordibus, muco, aphthis &c.

2) Si extremitates arteriolarum in lingua non exhalent rorem tenuissimum ; vel ob frigus, aut constrictionem ab austeris, aut humores non satis tenues. Si humores boni, sed tantum oscula ultima constricta, humectatione & tepore possunt aperiri, & exhalatio restitui. Interea vero temporis, quo adstrictio illa non est soluta, perit sapor ; quia arteria obstructa circa fines suos turget a continuo advecto humore : ergo necessario nervi in papillis comprimuntur, adeoque apti non sunt, ut sapidis adficiantur.

Deinde, si humores sint spissiores, quam ut exhalent, spissus humor coacervatur in fine vasis, con-

pri-

primuntur denuo papillæ cum nervis ; unde etiam fa-
por tollitur.

Dum vi vitæ expellitur per ora vasorum ille cras-
sus humor, nascitur crusta plus minus tenax, neque
saliva facile solvenda, quia illa ob eandem rationem
etiam minori copia secernitur. Nascitur tunc crusta
mucosa, alba in linguæ superficie, sæpe maxima in me-
dio dorso linguæ, quia linguæ superficies hirta papillis
retinet facilius materiem spissam ; quum & maxima pa-
pillarum inæqualitas in medio dorso, hinc ibi crusta
firmior, densior.

Si vi vitæ per obstructa vascula exprimatur spissa
flava materies, similis illi, quæ a phlogistico lentore
fit, nascitur crusta flava; qualis etiam produci poterit,
tum aquoso pauco diffuso, tum & mota bile.

Si magnus ardor in corpore, videmus crustam fieri
fuscam, immo lividam & nigram ; uti nonnunquam
cum muco narium fit, per noctem hærente in posticis
nariis. Sed cavendum, ne his causis tribuamus, quod
a medicamentis fit ; nam & hæc colorem linguæ mu-
tant, uti v. c. roob sambuci crustam albam linguæ ni-
gro calore tingit.

Sordibus ; quum ipsa materies in lingua depo-
sita firmiter inhærens, corrumpitur stagnatione atque
sic colore mutatur. Præterea sumunt ægri quandoque
alimenta, aut medicamenta, spissiora, vel colore vario
prædita, quæ colorem linguæ mutant & simul materiem ad-
ponunt, crustamque augment ac sordidiorem faciunt ;
sordes, corruptione, ab aëris contactu, accedente, non-
nunquam foetentium, semilacerarum, pellicularum for-
ma super linguam fluctuant, atque tunc merito lingua
talis *sordida* adpellatur.

Muco; oriente vel ob alimenta, vel ob remedia glutinosa
papillis linguæ adhærentia. Præterea, dum membrana pi-
tuitosa in morbo aliquo veluti catarrhosa est, fieri potest,

ut homines, vel mukum in fauces cadentem continuo expuentes, vel in morbo pulmonum multum sputi primo glutinosi, dein cocti, ejicientes, continuo transitu materiæ super linguam, eam mucosam exhibeant. Fieri demum potest, ut humores inflammatorii spissi & stagnantes in ultimis vasculis vi vitæ exprimantur & mucosam linguam ostendant; uti paullo prius dictum.

Aphthis; aphthæ sunt, microscopio lustratæ, parvæ pustulæ in labiis, ore interno, gingivis, lingua, naribus, faucibus, œsophago, ventriculo, intestinis, reperiundæ; ab humore viscido factæ, haud amplius inflammatorio, postquam corpora a morbis acutis debilitata sunt. Nascitur in hac debilitate lentior spissus humorum, infarciens extrema vasorum eademque eminentiora reddens. Distinctissimæ semper adparent, solentque decidere, atque tunc humores aquosi succedere; quibus fluentibus summa oritur debilitas; nisi, ope adstringentium, cito claudantur ora vasculorum. Nonnunquam redeunt secundo, tertio, quin sexto; sed eo periculosior morbus: quo etiam illa materies degenerat plus in flavum, fuscum, nigrum, eo pejus. Si quandoque aphthas videatis adparere, statim jubete coqui raparum cum corticibus, tyrocnessi rasarum $\bar{\text{v}}$. in suff. quant. aquæ per $\frac{1}{2}$ hor.; colat. pint. iß. adde mellis rosacei $\bar{\text{ij}}$.; omni hora tepide sumat æger $\bar{\text{ij}}$., & simul decocto os & fauces perpetuo colluat; erit optimum detergens, quo tunc decident pustulæ illæ aphthosæ; & si tunc, iis deciduis, nascatur diarrhœa serosa, sero superflite per aperta vasorum oscula fluente, præscribe mox $\bar{\text{ij}}$. cort. peruv. coq. in suff. quant. aq. per bihorium: colaturæ pint. iß. addatur syrup. diacod. $\bar{\text{ij}}$ ß.; sumat æger omni hora $\bar{\text{ij}}$.: sic plerumque feliciter curabitis. An aphthæ septemtrionalibus populis fierent loco miliarium? forte:

mere-

meretur res disquisitionem. Sed tamen differt maxime, quod aphthæ veniant morbo acuto jam prægresso, a relictò humorum lentore; miliaria sæpe acuti in acme.

Pelliculis; dixi.

Pustulis, vel quod spissa materies non possit a vi vitæ perprimi per osculum ultimum vasis, & tunc ita accumuletur, ut in rotundam pustulam emineat vasis osculum: vel fiunt pustulæ, quando quis liquore fervido intra os adsumto, aut cibo fervido, crispat vasorum oscula, & membranam periglottidem; unde adæctus humor vi vitæ extrema oscula crispata, nec transitum liquido conciliantia, eminere facit forma pustulæ. Humectatio perpetua hic requiritur, ut crispata vasa iterum laxa, extensa, permeabilia, fiant.

Verrucis. Pustulæ quandoque nascuntur alio modo. Linguae ambitus undique tangit seriem dentium. Fit quandoque, ut asperitas nascatur in dente fracto, quo linguae zona continuo irritata primo hinc inde vel formam pustulæ durioris, vel latam dūritiem, acquirit, quæ demum in verrucam degenerat, vel in tuber durum. Vidi teterrimum exemplum in femina, quæ me principio vocabat, quum inciperet modo dolere lingua, nec verruca adhuc nata esset. Quidquid monebam, ut dentem evelli permetteret, frustra erat. Verruca cancrosa facta, voluit educi curare dentem; sed sero fuit: proserpsit malum, ut media lingua in fungum cancrosam jam esset mutata. Quum RUYCHSIIUS exemplum referat, ubi ferrum candens tale malum funditus exstirpaverat, etiam idem fuit, me præsentem, institutum a dexterrimo Chirurgo DRINGBERG, curata videbatur; sed post tres menses recrudit malum & interiit femina maximis cum calamitatibus.

Inflammatione; cur enim minus linguam occuparet inflammatio, quam reliquas corporis partes? utique

in pessima angina aliquando fit, ut lingua tumeat præ inflammatione, citam prænuntiet perniciem.

Exsiccatione ; qualem experimini, dum per solis ardores & sabuleta magnum iter facitis ; ut etiam iis contingit, qui aperto ore solent dormire ; quum aër averrat omne humidum : ut tertio fit in ardente febris ; ubi, deficiente perspirabili, lingua, ut & totum corpus, arida est. In his omnibus non est sapor, donec siccitas emendata sit ; nam papillæ, cum nervulo & arteria contractæ, non admittunt saporum adplicationem.

Addam *intumescentiam* ; visa enim aliquando ita magna & tumida lingua, ut os totum repletet & ut sapida non possent adplicari, quum non nisi pauca liquida deglutiri furtim possent. Exemplum habet *Daniel LUDOVICI*, ubi felix curatio fiebat rupto extrorsum apostemate : *BONETUS Med. sept. l. I. p. 302.* varia exempla habet ex *HELWIGIO & SCHRÖCKIO.* (*) Est sane lingua mirum corpus. Vidi *Leydæ* puellam sæpius, quæ semper gerebat in mento adfixam argenteam pyxidem, in qua lingua recondita erat, ad trium quatuorve pollicum longitudinem & fere quoque latitudinem, in quam molem excreverat multis ab annis : sed non recordor nunc, an a natiuitate haberet,

an

(*) Linguae intumescencia fit aliquando ea ratione, ut non tota, sed aliqua ejus pars, in fungosum primo, dein durum, tumorem abeat. Ita in nosocomio vidistis feminam, quæ talem excrecentiam habebat ad apicem linguae, quam *Cel. Dom. Prof. JAUS* felicissime abscidit totam ; quo facto integre posthac curata fuit. *de H.*

an vero ab alia causa. Horrendum erat videre, pyxide ablata, tam monstrosam linguam.

Si videatis id oriri a pure, a salivatione mercuriali, a temperie phlegmatica, a subita inflammatione, a tophis & a lapidibus, sub lingua natis, a veneno, ut BORELLUS habet *Cent. 2. obs. 43.* de veneno bufonis, massicata mentha non lota, suscepto ad linguam; ars per v. s., purgationes, adplicationes refrigerantium, acidorum, aut scalpello pus educendo, aut calculus tophosque eximendo, rem sæpe restituit.

Læsione accedente sæpe simul nerv. v. & ix. par. ris. Si oriatur, ut jam ante in morbis oculorum & aurium dictum, impedimentum in substantia nervi, vel in itinere, quod emetiri debet, antequam ad linguam perveniat, quo minus per illum spiritus perfluant, sensus perit; est enim nervus immediatum organon sensus cujuscunque, quo inepto perit omnis sensus exercitatio. An nulla curatio? Ut ante dixi, potest consideratione temperamenti aliquid institui ex arte; forte juvare licet hominem. Verum, quandoque sunt tales causæ inventæ in cadaveribus, ut curari nulla ratione potuerint, nervo deleto, aut emarcido.

(Examinat nunc intercalatim HAENIUS, quid in morbis acutis lingua varie adfecta significet. Hæc vero in SEMIOTICA referam.)

Inprimis id sæpe hæret in SALIVA ori infusa, quæ sapore peccans multa hic producit effecta, saporis

1) *biliosi*, si nempe bilis amara, sanguini mista, cum saliva intime permista, linguæ adplicetur, tunc gustus amarus nascitur. Id aliquando in ictero fit; dico *aliquando*; nam, quum elapsa æstate haberemus hominem profunde ictericum, cujus tunica adnata a flavo sero aurantii coloris erat, rogavimus eum toties, an non sapor amarus in ore unquam esset? Constanter

negavit ; ejus etiam salivam , ad aliquam copiam collectam , sæpius exhibui Vobis , ut videretis , eam nihil omnino flavedinis habere.

Alkalini ; est intolerabilis sapor , vergens ad putredinem , sitim multam faciens , vel exhibens quid urinosi , *vid. BOERHAAVE Chem. P. II. proc. 12.*

Acidi ; ut sit revera in hominibus , qui acido in humoribus laborantes , omnia sibi ore acescere conquerruntur.

Salini ; *salinum* saporem semper habent nostri humores ; est enim sal nostrorum humorum ammoniaco simile (id vero latius in Chemicis exponendi erit occasio , ubi simul recentissima circa indolem nostrorum humorum instituta referam tentamina) : sal illud non adficit , nec percipitur a nobis sanis sapor ille , eidem adsuetus . At vero , si fiat , ut linguæ nostræ cuticula tenerior facta sit , tunc sal illud naturale salivæ , vel cibi saliti , nobis adparebunt falsi . Deinde , si augeantur salia in humoribus , potest idem percipi in lingua . Intelligimus hac ratione , cur reconvalescentes ita de falsedine alimentorum conquerantur , veræ causæ ignari , gaudente interim Medico devictæ putredinis coeptæ signa se jam conspiciere . Dum enim febri acuta putrida decumbentes , ob putredinem humorem , acescentibus & acidis solis diu usi sunt , ab unione horum acidorum cum putredine inchoata (producto ejus) humorum sal neutrum componitur ; quod , quum eo tempore copiosum , salinum saporem in ore excitat .

Æruginosi : hunc saporem habere possunt , qui acido in saliva obtinente ex cupreo vase (aut aurichalceo , vel & argenteo vase , multo cupro ligato) bibunt , vel edunt .

Oleosi :

Oleosī: raro oleum in saliva sejunctum, nisi ea ita sit dissoluta, ut salina pars oleum relinquat: tunc forte quid percipitur *oleosī*.

Saccharini; difficulter exponendi: sunt tamen homines, qui id diu conquerantur. An posset saccharum sic solvi & cum humoribus misceri, ut dominante sapore gustaretur in saliva (*)? An mel etiam? Hic iterum gravis quæstio practica exsurgit: cur nempe HIPPOCRATES ita condemnet *sputa dulcia*? V. *Coac. Præn. c. 16. n. 8.* Sputa, ex sanguine oriunda, habent id leniter salsum secum, quod in humoribus est; unde salstiora illa mala quoque sunt, ob acrimonie muriaticæ abundantiam. Sed, si id modice

I i 4

sal-

(*) Vix erit admittendum id, quum talis sapor nonnunquam observetur in rusticis aliisque, qui vix per totam vitam unquam gustarunt saccharum; aut in aliis, qui rarissime; ut adeo multum absit, quin in humoribus saccharum ore adsumtum, prædominare possit. Binas autem alias rationes me detexisse reor, non adeo theoreticas. Continetur in saliva sal saccharo lactis multum analogum. Nonnunquam saliva diacrisin quamdam experitur, ubi sal illud magis evolvitur, atque saporem subdulcem excitat. — Ut alvo, ut lotio, chylus nonnunquam præternaturaliter excernitur, uti antea in hoc ipso opere vidimus, sic & per salivæ vias in rarioribus casibus chylosi succi quid segregatur; etsi quidem non forma veri, meracioris, albensisque *lactei* chyli: inde autem omnino saporis subdulcis denuo fons. Medici Practici utramque causam prætervidisse hætenus videntur, de W.

falsum, quod in humoribus adest, secum gerant, non est malum. Sit vero ita, ut sputa falsedinem nullam habeant, tunc linguæ inposita fatua, nauseosa, adparent, ut omnia talia. Verum, id necdum *dulce* est. Sunt *fatua*, quæ dicimus comedentes, nauseam nobis facere, nec tamen dicimus, dulcia esse. Ergo est aliud adhuc, quod dulcedinem conciliet sputis, nondum intellectu originis clarum, experientia tamen manifestum, & in morbis inflammatoriis ac subpuratoriis pulmonum damnabile & calamitosum. (*)

Cadaverosi : sapor talis vel in morbis a sputis putridis ; vel ex saliva ab humoribus ad putredinem dispositis orta ; vel ab humoribus, qui aliquamdiu stagnerunt sub crusta linguæ, aut oris interni, vel ex dente carioso, vel putridis gingivis ; vel materia corrupta putrida, hærente in ventriculo & ructibus in os suscepta ; vel ex naribus, ulcere putrido stillantibus ; vel a mercurio. Sed undenam a mercurio ? An revera in putridum liquamen solvit oleum sanguinis ? Videtur.

§. 855. *Tactus lædi solet* &c. (organi cognitio ex ANATOME & PHYSIOLOGIA nota adsumitur.)

I)

(*) An dulcia, quæ ab omnibus hominibus adsumuntur in morbis pectoris, (attamen talis sapor nonnunquam, ubi nec umbra ullius morbi pectoris — de W.) jam non amplius intime solverentur in chylicatione, & sanguificatione ? Et an ideo malum omen ob humorum & vasorum inertiam summam ? de H.

1) *Præ frigore nimio extremi organi* ; quippe æris , glaciei , quartanæ febris frigore fit , ut cuticula cum omnibus sibi adnexis partibus ac vasis ipsaque cuti , constringatur ; unde compressio intermediî nervi , læsio tactus.

2) *Vel nervi , aut cerebri , vitio*. Habetis in *Comment. Inl. PRÆSIDIS* casum puellæ , quæ post vulnus in brachio amisit sensum in uno digito ; ita , ut ipse admovens digitum adeo proxime igni , ut vociferari debuisset , ne dolentem quidem perceperit ; integro tamen nervo motui inserviente. In paraplegia motus perit sensusque partium infernarum : in paralyâ v. c. pedis , sæpe perit sensus motusque , sæpe sensus superest. Si vitium in ipso cerebro nulla alia causa manifesta , & hoc illico fiat , timenda apoplexia : tamen aliquando fit sine insequente apoplexia : potest enim locus , unde una fibrilla nervea oritur , fieri ineptus , reliquo cerebro bono. Sed , si cerebrum læsum jam sit percussione , casu , & tactus perire incipiat , eo pejus metuendum.

3) *Ut & ab interpositu cujusdam , sensui ineptæ , materiæ* : ut in leprosis ; qui morbus tactus , familiaris in Asia , a copiosiori carniû suillarum comestione sæpe oriundus. Leprosis enim miseris sensim perit organon tactus : dein orta putredine in cute , partes frustulatim decidunt. In India orientali solent Batavi Chirurgi stylo inmisso explorare , num adhuc sentiant ? Si minus , relegantur ad privata nosocomia.

Deinde in nimis acuta sensibilitate , vitio nervum non satis regentis cuticulæ. Cuticula , sive epidermis , solvitur 1) pressione & adtritu ; ut , quum fabrilia instrumenta tractant inexperti , qui cutim teneriorem habent , quumque iter perdestre faciunt alii , calceis aut tenuioribus , aut angustioribus.

2) A decubitu, in acutis & chronicis.

3) Igne; sive conbussio igne ipso fiat, sive aqua, oleove, ebulliente. Sunt tempora anni in Perside, ubi ventus ita calidus & urens perflat, ut epidermis solvatur, etiam in illis, qui sibi cavent; ut ipsa corpora crispentur & homines pereant, qui sibi minus cavent.

4) Solvitur epispastico, sinapismo, phœnigmo, cantharidibus.

5) Inflammatione erysipelatosa, incipiente gangræna, lata sæpe plaga soluta invenitur.

6) Calida, spirituosâ inflammata cuti perperam adplicata, solvunt quoque epidermidem & subjecta cute.

7) Aqua intercus eam etiam solvit, bulla excitata sub illa, quotidie crescente.

8) Ipse sanguis facit aliquando bullas, si cutis tenaculo imprudenter intercepta fuerit.

9) Epidermidem in nonnullis separant oleosa, emplastra, unguenta; ut quandoque ab emplastro uni corporis loco adposito, inflammatio mox per totam cutim corporis oriatur, excitenturque ubique bullulæ.

10) Post graves acutos morbos epidermis sæpe secedit per magnas lamellas, ita, ut instar chirotecæ a manu solvatur. Post variolas, morbillos, scarlatinas, & maxime post milliaria, maximas epidermidis lacinias separatas vidi.

In his omnibus casibus augetur sensus tactus, ut ad ipsam convulsionem usque fiat nervi ibidem adfectio; uti & multis aliis analogicis instantiis demonstratur.

Ejusve forte nimia tensione & teneritudine simul.
Homo a paronychia habens apicem digiti inflam-

flammatum tensumque, a solo tactu plumulæ fere convellitur. Quo jam homo sit tenerioribus nervis præditus, eo est ipsi tactus dolentior.

Etiam huc referri potest mira actio *torpedinis* piscis, quam descriperunt V. V., juniorum vero quidam instar fabulæ habuerunt: at vero magni viri KÆMPFERUS, BORELLUS, & magnus REAUMUR multis exemplis rem demonstraverunt. (Paucissima hic ex KÆM-

PFFERO HAENIUS adtulit circa torpedinis actionem electricam. Eleganter ac erudite eam persequutus nuper est *Inl. PRINGLE in a Discourse on the Torpedo, delivered at the anniversary meeting of the Royal Society, November 30. 1774. by Sir JOHN PRINGLE Baronet, Præsident: published by their Order; London, printed for the Royal Society, 1775. 4.*)

Etiam in abolita plane tangendi facultate &c. Cerebro adfecto in apoplexia *ἰσχυρῇ* inque lethargo & caro tangendi penitus ablata facultas; in parapoplexia impedita hæc facultas in toto corpore, excepto capite: in paralyssi destructa ea plaga, quæ erat infra nervum, nervosque, adfectos.

(Sequeretur nunc in ordine *textus* disquisitio de *pervigilio* & *nimia somnolentia*; at vero excitat HAENIUS ea, quæ in *ÆTIOLOGIA* exposuerat, agens de classibus variis causarum procatarcticarum, quas inter *somnus* & *vigilia*.

Tum in textu sequuntur *coma* *camatodes*, *coma agrypnodes*, *carus*, *lethargus*, *cataphora*, *anæsthesia*, *apoplexia*, *paralysis*, *paraplegia*, *hemiplegia*, *paralysis topica*, *epilepsia*, *vertigo*, *spasmus*, *tetanus*, *emprosthotonus*, *opisthotonus*. — „ Omnia hæc Vobis, HAENIUS ait, in *matutinis* (in nosocomio practico) explicui, cum multis aliis morbis,
hic

hic non recensitis quidem, eo tamen referendis.“
 — Ne hic tantus intercurreret hiatus, adfero ex
Codice Prælectionum matutinarum historiam sequen-
 tium MORBORUM CAPITIS AC NERVORUM.)

I. EPILEPSIA.

EPILEPSIA exquisitissima in homine oritur sine ullo præmonitu & homo perdit tunc omnes externos sensus, ut ne ignis quidem vim percipiat; tum & omnium sensuum internorum, rationis, memoriæ, animi adfectuum, fit abolitio; ita quidem, ut qui per horas complures sic jacuere, dum redeunt ad sese, nesciant finem cognitionis ante invasionem incoeptæ, cum puncto evigilationis. Ergo est inprovisa abolitio omnis ejus, quod *homo* dicitur ac distinctum ab eo est, quod *vitale* vocatur. At deletur simul omnis potestas motus muscularis arbitrarii, quatenus nempe is a mente provida, inpetum faciente, dirigente, sistente, fit: non autem desinit alius ille motus, in ipsis suspensis a morte superstes, quo musculus movet sese. Tunc adest somnus profundus cum roncho stertorosus, unde arte nulla queunt excitari: atque tum spuma adest; non autem hic intelligitur spuma aërea, levis, quæ a compressa saliva non deglutita, sed ore collecta, nascitur; sed densa, subflavescens, instar sebi, quod igne fusum jam incipit coire, veniens ad finem stertoris ex gutture, larynge & dum ad os pervenit colligiturque, magis aërea reddita, quam alioqui in sua substantia est. Tunc tandem homo moritur, si sit *acuta epilepsia*; si vero *chronica*, sequitur somnus placidissimus.

Tunc *exquisita* dicitur, si redeat sanitas perfecta, ac dein ἐξαιφνῆς redeat paroxysmus.

Ergo

Ergo est „abolitio subita omnis functionis humanæ cum incremento functionis vitalis, & cum motu automatico, convulsivo, in musculis.“

Modus invadendi in exquisita, seu ordo, quo symptomata sese invicem excipiunt, absolvitur sequentibus:

1) Subitanea vertigo fit, cujus plerique meminere.

2) Boatus, clamor, vel mugitus; cujus conscii posthac non sunt.

3) Tremor, dein convulsio oculi, faciei, labiorum &c.

4) Oculi apertura paucis, rima tantum unde album oculi videas: sed hinc inde unus alterve oculos habet apertos.

5) Oculi sive truces, sive vagi.

6) Lapsus.

7) Anhelitus.

8) Stertor.

9) Cordis palpitatio cum elatione costarum.

10) Pulsus fortis & celer, dum nondum brachia moventur, pulsus potest percipi, & quia

11) Vitalia turbantur, fit aliquando eclypsis.

12) Convulsio, primum parva, dein ingens.

13) Artuum jactationes & distorsiones mirabiles.

14) Spasmi tetanodes, manentes tensti.

15) Musculi moventes maxillam adficiuntur pessime.

16) Dentium stridor.

17) Linguae morsus, (nonnunquam in ambitu, aut apice, amputatio major minorve.

18) Pollicis introrsum contractio.

19) Calcitratio.

20) Urinæ, alvi, genituræ excretio. (Non in omnibus.)

21) Spuma oris.

22) Apoplexia fit in paracme sua. Si lethalis, sic sæpe mors (non amplius ad sese redeuntis); si vel ad speciem sanitatis redituri sint, vel saltem nondum, præsentente paroxysmo, morituri, tunc

23) lenta evigilatio cum hebetudine sensuum, rationis, memoriæ; quæ quo fit major, eo peioris notæ.

24) Inde sæpe sanitas perfecta, ut nil in omnibus actionibus sit, quod culpes. (Plerumque artuum omnium dedolatio, lassitudo; abdominalium musculorum dolor; singultus; sitis: scotomia; lucis intolerantia; loquela, ob linguam morfu vulneratam inprimis, impedita; nonnunquam dentes ob violentissimas contractiones, stridores, in fragmina disiliunt; in rarioribus casibus ob convulsionum vim viscera interna plus minus læduntur; cystis fellea, aut urinaria, rupta fuit observata: in enkephalo tantum subin mutatur, ut ab unico paroxysmo vehementer læsa, aut omnino deleta, fuerit memoria, natusve stupor, fatuitas. Remanet pariter in quibusdam ægris inmedicabilis per omnem vitam auditus difficilis, aut surditas fere perfecta &c.)

Singula hic recensita symptomata jam considerare juvat in specie.

Multiplicitas mirabilis motus solet observari in musculis & in artubus. Horum fiunt motus palpitationis. Fiunt omnes species contorsionis variæ, contractiones musculares & vicissitudinariæ remissiones, extendendo, flectendo, intorquendo omni modo; observatur distinctio inter motus hos, qui ab epilepsia fiunt, & eos, qui arbitrio mentis excitantur.

Gesti-

Gesticulationes aliquando miræ, distortionēs & luxationes sæpe inmedicabiles. Tegumenta capillata capitis cum frontis calvo anteriori agitantur; adtolluntur, adducuntur, removentur, supercilia; moventur plus, minus, aures, & adtolluntur capilli. Supercilia alio motu ita deprimuntur, ut explanetur frons.

Palpebræ palpitant, tremunt, niſtitant; tunc convelluntur & clauduntur. Album adnatæ plerumque per rimam adparet; unde hos diſtinguas maximam partem ab epilepſia ficta, ubi oculi plane clauduntur.

Oculi ſolent rotari plerumque & volvi circum axim, plerumque ſurſum; vel vagi, quod minus male, vel fixi ſunt, ut in exquisitiſſima idiopathica; aliquando, an a tenſione adnatæ, an alia de cauſa, quaſi retroeuntes & in abyſſum retrotracti cernuntur. Aliquando truces, per muſculos adfectuoſos & par patheticum.

Buccæ diducuntur, ut os fere ad aures ducatur, aliquando ad riſum (ſardonicum) componuntur: aliquando celerrima viciffitudine omnes adfectus ſucceſſive exprimunt.

Labia ſalientia; ſphincter oris in gracile acumen prominet, aut alio modo violentiſſime adſcitur.

Quoad maxillas, menti extremum aliquando adſigitur pectori & caput (collum) in arcum vertitur; os vero ita nonnunquam diducitur, ut fiat luxatio maxillæ antrorſum. Si plus urgeatur, incipit actio muſculorum retro ſurſum trahere, ſcilicet pterygoid. intern., extern., maſſeteres ſic trahunt, ut maneat. Idoneus Medicus vel Chirurgus, inducât pollicem, (caute ac linteo obvolutum, ne lædatur ab convulſis maxima vi dentibus), prehendam totam maxillam, parte poſtica deprimat, antica elevet & paullulum reducat (lente ac circumſpecte, ne ea ipſa actione majus adferat de-

trimentum, luxando gravius maxillam; ut, hominibus ex vulgo rem tentantibus, haud raro contingit.)

Ex obposito sæpe fit tanta compressio, ut per dentium interstitia transiens aër strideat & per viciniam expaudiatur; (vel ut dentes ipsi in frustra dissiliant, aut saltem findantur.)

Copiosissima & tenuis saliva distincta a spuma.

Linguae convulsiones omni modo mirabiles, sæpe per os foraminosum lingua incredibiliter exferitur. Obtegenda tunc est etiam in infante, nam fit contusio cum gangræna, etsi dentibus careant. Ex ligno molliori, (linteo, aut aluta, obvoluto) vel subere scissa interponantur instrumenta.

Caput ipsum erigitur, laxatur, agitur antrorsum, retrorsum, vel in latera; rotatur, jactatur; ut aliquando mors præ collisione.

Cervix habet motus peculiare per musculos rectos, post humerum sitos, per musculos posticos, scalenos plerumque triplices; quibus determinatur antrorsum, retrorsum & ad latera. Ex quatuor motibus, in bina latera, antrorsum & retrorsum factis fiunt distortionibus terribiles, extensiones, rotationes, artuum. Humerus ad scapulam infinitos conos rapide describit. Ulna actiones rapidissimas, extensiones, flexiones, pronationes, supinationes, exercet. Carpi musculi inter octo ossa carpi crepitationes edunt, ut horreamus: ad reliquas partes digitorum fiunt eadem. Pollices introtracti, clausi, sunt violentissime.

Sex diversos magnos nervos hæ partes accipiunt, unde omnia fiunt violenter.

Sunt, qui magna vi brachia tollunt, ut pugni lædantur. Sæpe proprium pectus, abdomen, gravidæ uterum, contundunt.

Inferiores partes minus ita observantur, quia plerumque tectæ; sed videmus in infantibus contractiones miras, ut fiant sæpe distorsiones, tota vita inmedicabiles.

Notat pulcre ARETÆUS, non ambulatorios, aut gradatorios esse hos motus, sed fieri violenta extensione, retractione, calcitatione.

Similia observantur in musculis, exonerandæ vesicæ & alvo dicatis.

In ventriculo sæpe tantus motus, ut ructus sonori, pituitæ crassissimæ ejiciantur sursum

Musculi libidinosi & quæ in feminis supra crura clitoridis decurrunt, solent priapismum facere in epilepticis. Alia tunc paria tria interstitium vesicæ, vesiculas feminales & prostates, possunt urgere & semen ejicere: tantus sæpe hinc postea languor.

Jam ad vitales actiones. — Pulsus initio creber, debilis, mox validissimus & celerrimus, ut in febris, tandem fit plenissimus & fortissimus, ac oritur ultima apoplectica scena. — Variant HIPPOCRATES & ARETÆUS de pulsu, sed diversa tempora respiciunt.

Musculi respiratorii varie se habent: in exquisitissima vocales sunt, fiunt mugitus, boatus, clamores.

Tum nixus *συναγμὸς*, ut in animalibus strangulatis, ut in homine, qui magnum pondus elevaturus est. Putat HIPPOCRATES, GALENUS, ARETÆUS, HOLLERIUS, FERNELIUS, nixum cerebri in explosionem materiæ pituitosæ, vel venenatæ. Sed est tantum nixus in pectore. Expressio hæc tantum per arterias fiat; sed hic *συναγμὸς* fit in animalibus strangulatis, gemitus auditur lethalis, suspirium profundum, stertor maximus; expellitur per os, nares, crassa pi-

tuita pulmonariæ membranæ abrafæ, & Schneiderianæ membranæ.

Venæ sunt inflatiffimæ, varicosæ; nōn omnes fimul, fed ubi motus eft perturbator: patet in venis frontis, raninis, jugularibus, faciei, oculorum, manuum, pedum.

Ergo partes, quas hæ venæ liberare debebant a fanguine, tumere debent & livere atro cruore: ea inflatio non fit, nifi quod ex arteriis ultra proportionem in has venas fluxus fiat, & difficilior ex iisdem in arterias refluxus. Ergo caufa hæret inpediens circa cor dextrum; fi cor poffet evacuare, non fieret: cor autem non potest evacuare, nifi per arteriam pulmonalem: ergo debet ibi effe inpedimentum; hoc porro fupra vidimus in *συναγμῶ* ifto.

Et ubi putas jam fieri fuffocationem, fit fubita refolutio, fit ftatus tertius refolutionis.

Ergo jugulares venæ, nato inpedimento ad cor, habent fe ut in ftrangulatis. Videre hinc eft, quomodo fanguis fe habeat.

Videmus, qualisnam conditio fanguinis fit in cerebro. Sanguis erat debiliffimus & citatiffimus altero momento, ut in jugulatis animalibus. Quando adhuc præfto fatis venofi fanguinis pulmonici & tamen venofus fanguis inpeditur ad cor, quia tantum debet intrare cor, quantum exiverat, & fi in arteriis refiftentia incipiat effe, debet fieri preffio ad cerebrum; quia fanguis pulmonicus datur adhuc cordi finifiro, & fit fic, non perpetuo, fed cum vacillatione, infultus.

Quia ergo convulfiones in facie maxime, venæ rubræ hinc fiunt cærulæ; fi plus, lividæ; fi plus, plumbeæ, fi in omnibus vasis, nigræ. Hinc circa oculos collectio talis fanguinis, quia tenerrima ibi fabrica cellulofæ membranæ.

Circa

Circa circulum faciei non sunt fere nisi tendines, convulsio summa hic; ergo sanguis ibi facile sistitur. Ergo color est tantum productum ex convulsionibus. Falso ergo Practici putarunt ideo causam mali hærere in venis, in sanguine. Est tantum ratione contractionis miræ hoc phænomenon.

Corpus manet aliquando tetanodice tensum, instar saxi.

Dorsum, cui incumbunt, pallet; ubi vero corpus in cubatu non sustinetur, nigrescit.

Si motus adsit conprimens manus in abdomen, figuram manus hinc expressam sæpe videas; *manum diaboli* vocant falso. Musculus contractus pallet, venosum sanguinem expellit, arteriosum prementem sistit; ergo, quo plures muscoli contracti, eo minus spatii habet sanguis ruber. Ergo, si plures muscoli adfecti, corpus fit, ut hominis, qui nixum summum edit & nigrescit: vel fit ut in homine aqua submerso, qui harpaginem itaprehendit, ut brachium livescat. Fit ab hac causa. Sanguis ergo non minuitur, sed non potest locari, ubi solebat: locabitur ergo, ubi facile potest; ergo in panniculo adiposo.

Unde sæpe variolis, morbillisve, immo guttis sanguineis videntur perfusi. Ergo omnes liquores aliter aguntur, premuntur, & quum muscoli adeo moveantur, non possunt quiescere humores interni. Ergo nullus humor inmutatus manet in paroxysmo summo. Immo, vix ulla pars solida a capite ad pedes non adfecta est: ergo omnia ad duo referuntur:

- 1) ad sensuum deletionem integram;
- 2) ad motuum muscularium perturbationem.

Priori refert apoplexiam.

Altero differt ab apoplexia; nam in apoplexia resolvuntur omnes arbitrarii muscoli, vigent soli vitales;

les; in epilepsia vigent omnes muscoli, sed vigent muscoli motu perturbato: ergo totum est contractio musculorum cum alterna remissione. Tempore remissionis est apoplexia; immo in fine fit apoplexia perfecta. Patet primum, in epilepsia nullos contrahi musculos, quam qui in sanitate contrahi poterant: secundo etiam contrahi, ut in sanitate, id est, fieri breviores: nam subsultus tendinum sunt tantum symptomata symptomatum in epilepsia.

Ex fabrica ergo musculi, nervi & arteriæ, & adplicatione utriusque liquidi intelligitur. Ergo summa epilepsia tollitur motus sanguinis: sed non totus paroxysmus: sed fit apoplexia.

Motus sanguinis arteriosi & venosi turbantur, quatenus est motus ille muscularis: tantum ad nervos refertur totus morbus.

Diversitas quærenda est inter contractionem voluntariam & violentam.

1) Dislocatio enim vel luxatio motu voluntario non potest fieri, nisi homo sit laxissimus: at epilepticus sæpe luxat articulos.

2) Homo in sanitate non potest ita mille modis transformare corpus, ut in epilepsia.

3) In sanitate sumus conscii nos primum inpetum dedisse; hic ignoratio rei est.

4) Vicissitudo mira hic adparet: nemo enim potest pro lubitu sic tentiginem veneream excitare.

Epilepsia respectu musculorum quædam convulsio est; sed ea vix duos epilepticos eodem modo adficit:

1) quia muscoli sunt plurimi, qui singuli diversissimas habent operationes:

2) quia omnes illi quandoque simul, quandoque reciproce, nunc hi, nunc illi, adficiuntur.

Huc

Huc usque dicta dedere cognitionem triplicis motus,

- 1) sanguinis arteriosi,
- 2) solius nervosi inpetus;
- 3) utriusque.

Inter epilepsias hæc pessima,

- 1) quæ causam habeat absconditam;
- 2) quæ ita cerebro naturalis, ut non det indicationem;

3) quæ, nullo signo antegresso, adparet illico. Nota non prægreditur magis, quam dum homo ait: volo hoc tempore, tendam omnes articulos; nascitur simplex spirituale & dato tempore accipit illud imperium; ubi dicit: volo, quiescat motus; quiescit sine ullo vestigio relicto.

Solitarius paroxysmus sæpe mortem intulit:

1) in pueris & puellis debilioribus unus insultus sæpe occidit;

2) in acutis adultorum una subita epileptica convulsio occidit:

3) in partu difficili annosior femina facit nixum, summum & est resistentia maxima. Quiescit obstetrix, juvare nequiens: mox stridor dentium, contorsio, & uno insultu epileptico interit femina, non excluso infante. Quæ ratio? 1) a distensione fibrarum violenta; vel 2) a genere nervoso adfecto; vel 3) quum plerumque intereant facie tumida, oculis sanguine subfusus, summo anhelitu, videtur ad motuum horum originem esse tensio ad mortem.

Felix puerpera ab obstetrice negligitur, donec prius infantem curarit: convulsa perit, quia cor pellit sanguinem in vasa jam non resistentia, sed fluctuantia, in abdomine: ergo fit epilepsia idiopathica in capite, lethalis ab inanitione; ergo acutus morbus tunc, ut

ARETÆO describitur. Omnes illi apoplectici moriuntur, non ubi convulsi, sed ubi convulsio stat & omnes partes laxantur. Fit stertor, agitatio, spuma, & omnia signa apoplexiæ: ergo antequam apoplexia cerebelli, fit prius apoplexia cerebri; nam quamdiu durat resolutio convulsionis, tamdiu est apoplexia.

Causa proxima corporea in exacerbatione hæret intra cranium, idque in cerebro; nam cerebellum distinctum est: ergo in cerebro vera causa physica. At in cerebro est facultas 1) sentiens; 2) movens; 3) commercium, ubi hæ ambæ concurrunt.

Docet enim examen, quod ubi pertingit ultimus sensus, ibi sit initium motus arbitrarii.

Motus arbitrarii fiunt vel sponte sine arbitrio; ut, ubi nocituri quid prætervolat oculum, tum manus & brachium sponte se obponunt: vel secundo facit homo hoc ex arbitrio. Ergo locus est, ubi ultimus mutatus nervus facit sensum, & unde potest determinatio fieri ad musculos: vocatur *sensorium commune*. Ergo epilepsia morbus sensorii communis est. Sed, quum hic deleta facultas sit, adparet, quod id omne, cujus occasione mens cogitabat, sit nullum; sed quod pars, unde fieri potest motus determinatio, moveatur plus, quam ante. Ergo causa physica nunc violentius, nunc perturbatius per nervos defertur ad musculos.

Ad finem paroxysmi silent utrinque, & fit eclypsis illius moventis: tunc causa mortis videtur propior, quam in præcedentibus; & si causa eo usque penetrat, ut faciat filere medullam oblongatam, est mors: nam ibi cerebri & cerebelli columnæ medullares coeunt; ut diu eæ, quæ a cerebro, adfici possunt, antequam causa adpropinquet ad totam oblongatam medullam. Ergo tres status sunt: 1) deletio sensuum; 2) exacerbatio motuum; 3) utriusque deletio; quæ ad
nervos

nervos vitales mortem facit. Si jam sanum intervallum oriatur, & mali aliquando integratio fiat, est *chronica*.

Redintegrationes non magis miras ait HIPPOCRATES, quam in tertianis.

Intervalla sunt varia, decem annorum; anni unius; bis vertentibus annis; omni mutatione lunæ semel; bis in luna quaque; omni hebdomade; omni die; omni hora.

Dum ergo curam intendimus, non scimus curam (peractam), antequam paroxysmi tempus non adfit. Sed morbus criticus solet cursum corripere; ut, quo diutius duret, eo crebrius redeat.

Potest nil toto intermedio tempore relinqui, unde indicatio sumatur. Sed attendat Medicus tempora anni, tempestatem aëris, res omnes naturales ac non naturales: sed inde sæpe nil præ sagii.

Hic tristissimus & creberrimus casus.

1) Tamen causa esse debet physica, corporea, ubi est paroxysmus hoc momento, quæ non fuit momento ante: non enim agit, nisi mutato cerebro.

2) Debet esse causa, quæ faciat, ut corpus absente paroxysmo obnoxium maneat, ut possit iterum pati: hæc fileat, altera agit.

Quoad primam causam, WILLISIUS cum LOWERO tot incidens capita hominum, ait,

1) nil sæpe invenisse se in cerebris epilepsia denatorum mutatum ab iis, qui citra epilepsiam interierant: unde putat esse actionem sensuum, ut in somno, quoad motus musculares, rarefactiones, & inpetus spirituum, ut in sanitate.

2) Vidit idem capita hominum epilepsia mortuorum similia his, quæ HIPPOCRATES observat.

3) Invenit idem capita, ubi omnes causæ præternaturales, quibus epilepsia solet adscribi, sine tamen epilepsia. Vidit dura matre erosa, putrefacta, hominem stupidum, apoplecticum, paralyticum &c. fuisse, sed non epilepticum.

Epilepsia exquisitissima vestigium corporeum non relinquens, a sola diathesi cerebri pendens, insanabilis habita omni ævo, non magis quam idiosyncrasia, curari potest.

Ejusmodi fit 1) ab *hæreditate*, ut patrem vultu &c. refert filius, ita sæpe & cerebro. Ipse annus contagiosus respondet in filio, quo pater avusque acceperant morbum.

2) *Congenita*; ut quando mater gravida terretur summopere, maxime viso epileptico. Incurabiles hos invenit omni methodo BOERHAAVIUS, *Helmontiana* excepta submergendi aquis, donec esset metus suffocationis. Hanc B. non adhibuit. Filius HELMONTII cum successu hoc in Anglia fecit.

3) *Ex mala cranii, duræ matris &c. conformatione*, vel non detegenda, vel non curanda.

1) *Caries diploës*: hinc FERNELIUS censet a singulari venenato in spiritus agente oriri morbum: ut v. g. mulier epileptica sit odore moschi, ambari grysei, &c. &c. & curatur odore castorei, asæ fœtidæ, spiritus urinæ. Sæpe gagatis, lapidis bituminosi & sulphurei (v. ejus examen chemicum in *T. III. Instit. mearum chemicarum*), candelæ exstinctæ, (cujus nidore non uno experimento, V. V. jam testantibus, in feminis excitati spasmi ac abortus) plumæ ambustæ odore, latens diathesis actiuosa fit. Ergo, si in cranio talis fomes hæreat, facit epilepsiam: hinc inustiones cranii aliquando juvere.

2) *Suturæ adunatæ*, in aggerem introrsum euntes, ac introrsum duram matrem prementes.

3) *Gummata venerea*, caput intus distendentia.

4) *Cranium justo majus*.

5) *Cranium crassissimum*.

6) *Cranium continuum*, vix adparentibus suturis.

7) *Exostosis ossis*, instar cornu introëxcreti.

8) *Cranii os internum læsum*, excreescens & se insinuans in fibras durissimas processus falciformis. Homo (qui casus ex codice nosocomii practici) cranio in terram adlidens restituitur: manet kephalalgia dira. Sex annis postea fit epilepticus & eadem interiit.

9) *Inæqualis superficies cranii intropressi*, ut

1) in infante sit summo matris parturientis nixu:

2) in infante hærente inter angustias ossis pubis & coccygis & conniventias ossium ischion, dum obstetrix imprudens nimis agitat &c. In tali casu examinandus infans, & palmis manuum fingendum caput in formam idoneam.

3) *Ligaturæ externæ capitis infantis*; examinandæ sunt, an hinc epilepsia. Capita laxa debent relinqui.

4) *Cranii intropressio a collisione*.

5) Ubi cranium fractum in juventute, sanatur, sed debet homo corpus exercere; crescit: sed ubi cicatrix, inperspirabile (cranium) est & non crescit: æquabilis expansio cranii hinc inpeditur.

Quartum causarum genus, quando *humor intra duram matrem & cranium*.

1) FERNELIUS invenit post pessimam epilepsiam, mortui cranium exhibere recessum duræ matris a cranio, & locum medium ichore putrido plenum. Halitum putridum censet fecisse morbum.

2) Dura mater erosa & pustulis elata.

Quintum causerum genus:

Adcreta dura mater ad piam matrem; spinæ ossæ ad proc. falciformem inter medullam utriusque lobi cerebri ejusque substantiæ incretæ; frustum gladii fracti in substantia cerebri post sanationem relictum.

Sexta causerum classis:

Serum totum cranium, imprimis posticum, sic inundans, ut meninges, cerebrum, processusque maceret consumatque.

BOHNIVS abscessum corticis cerebri refert.

SMETIVS tres uncias puris post inflammationem a vulnere.

HERGULES A SAXONIA refert, hominem a læso capite epilepticum factum, tandem copiam ingentem puris per oculos, nares, aures, reddidisse ac integre curatum esse.

BONETUS cerebri sphacelum ceu causam enumerat.

SALMUTHUS cerebrum putrilaginosum describit.

HOFFMANNUS causam epilepsiæ invenit, post capitis adlisionem, fissuram cranii cum effusione humorum.

BLASIVS polypum in sinu vidit falciformi.

BORELLUS frusta adiposa in eodem sinu. Ergo omnes causæ impediens æquabilem fluxum sanguinis venosi per corticem, possunt epilepsiam producere

Dura mater, processus falciformes, vel processus laterales, cartilaginei, ossei, immobiles, dilatatio facta crebra causa epilepsiæ inventa. Confirmat hoc, quod causa sæpe hæreat in impedimento, quod ponitur subductioni sanguinis ex cerebro.

FERNELIVS & RUYRSCHIVS invenere post curatam luem veneream mercurium hæsisse in diploë cranii, vel circa cranium, & epilepsiam fecisse. (Etsi quidem non exin demonstratum ultra omnem controversiam sit, epilepsiam a delitescente inter diploicam substantiam

tiam mercurio, non vero ab alia causa acri, nervorum stamina laceffente, enatam : nam in aliis etiam post mortem deprehensus mercurius ossibus inhærens, qui tamen nullo in vita epileptico adfecti fuerant insultu.) Inflammatio cerebri in phrenitide. Vis externa, pugnus ab irato homine (inpactus) & plura jam visa.

Septima causarum classis :

Ubi epilepsia idiopathica absque ullis notis causis in cerebro inventis ; ut fuscè BALLONIUS habet.

A terrore summa inmedicabilis epilepsia fit (atque hæc inter reliquas frequens valde causa : unde patet, quam damnando consilio infantibus exhibeantur spectra, aliaque terrifica simulacra : quo ex fonte sæpenumero inmedicabilis per omnem vitam reliquam epilepsia, convulsivique motus iis producuntur. Adultos etiam, inprimis feminas, pessime haud raro inde fuisse adfectos, tristia & numerosa docuerunt observata.)

Puer recens natus (epilepticus factus) a clangore tubæ ;

Puerpera a campanarum sonitu.

Explosio tormentorum bellicorum ad natum infantem Principem recens nato epilepsiam inmedicabilem fecit.

Nuntium lugubre de submerso filio matri epilepsiam fecit ad mortem usque.

Visus epilepticus casus virgini aquas medicatas bibenti in Germania epilepsiam inmedicabilem fecit, sine prophasi renascentem. — Aethiops Rex, in lusu trium Regum saltans, infanti epilepsiam fecit, ad usque 36 annum ; quando mortuus.

Larvatus homo per platæam decurrens & obvios virgis cædens, concitavit sic puellæ 8 annorum epilepsiam incurabilem.

Si-

Situla aqua plena rusticæ ex inprovisto domum ingressuræ salutandi gratia adfula insanabilem epilepsiam produxit.

Quamvis ergo homo instrumento mirabili naturæ ita instructus, ut possit pro arbitrio tot diversos motus facere, abolere, permutare, dirigere &c.; ita tamen infelix est, ut hoc ipsum instrumentum possit a causa externa sic luxari, ut hoc idem tota vita faciat invitus, sine mentis conscientia.

Hæ species non sanantur.

Sunt tamen hinc inde casus, ubi per summum terrorem, submersionem, curatæ fuerint epilepsiæ, id est clavo clavus pulsus: est quasi luxatio sensorii communis, vel cerebri; sic morbus ortus.

Patet ergo:

1) morbum, dum præsens est, semper tantum habere unam causam proximam, sive hæreditaria epilepsia sit, sive congenita, sive lapsu, terrore &c. orta;

2) habere semper eandem sedem in cerebro, in sensorio communi;

3) licet causa proxima una, tamen exacerbantes eam sunt diversæ & innumerabiles;

4) proximam causam semper producere paroxysmum, sed non semper adesse;

5) ergo conditionem diatheseos posse diu latere silentem;

6) nil mali eo tempore in corpore adparere.

7) ergo causas excitantes esse a diathesi distinctas;

8) conspescendo causas excitantes posse diathesin esse sine effectu ad mortem usque.

Coitum veram epilepsiam dixere, & protractus ita foret.

Ergo

Ergo potest per annos latere, si non excitetur, diathesis.

Diathesis avo terribilis, silens in filio, adfuit nepoti: in filio robur firmum subpressit diathesin.

Causæ excitantes:

1) *Animi motus*, præcipue ii, qui similes his, qui orta epilepsia prima vice fiebant.

Infans a latrante cane epilepticus factus, vix canem videt minacem, quin fiat epilepticus. Spectrorum minæ infanti intentatæ (excitant sæpius paroxysmum.)

Ira, metus, cura, sollicitudo, terror, gaudium summum, somnia; sunt, qui nunquam nisi in somno habeant, & non sunt hi curabiles, desinunt in lethales epilepsias.

2) *Ingen^s actio sensorii communis*: meditatio profunda, protracta.

Visi circuli rotari, turbo, rotæ, flumen rapidum; mox cadunt epileptici.

3) *Veneris cultura*: & tamen sunt in Venerem proni. An id a diathesi in convulsiones? An a concussu humorum acredo & pruritus? — A manu-
stratione.

4) *Temulentia*: motus ebriorum similes epilepsiæ, & tamen epileptici propensi in temulentiam, quia se putant vacillantes debere refici: — luxus epularum.

5) *Plethora*: multi, ubi debiles sunt, non habent; ubi plethorici, habent. Viris, feminis omni mense plethora adest ad certos lunæ adspectus. Si non evacuentur mensibus, lochiis, lac mammis, fit ingeminatio. — Rarefactio a calore; præcipue vere.

6) *Nidores*, commovendo nervos.

7) Homo apud RONDELETIUM toties correptus, quoties aëre frigidiori in publicum prodibat, idque dum aërem hauriret naribus, non si ore. Auribus oclusis non rediit malum. An quid fuit in nervis circa membranam meatus Eustachiani? An tympani membrana fuit aperta & sic a transitu aëris natus hic adfectus?

8) *Inprægnatio* ; immo dubium de graviditate in quibusdam solvit.

9) *Summus nixus partus*.

10) *Partus difficilis*, in annosioribus.

11) *Copula ipsa venerea*.

12) *Magnæ mutationes omnes* ; purgantia, venæ sectiones &c.

Prognosis.

Incurabilis est a) hæreditaria, b) congenita, c) orta a mala conformatione solidorum, d) a mala idiosyncrasia totius corporis, e) a mala humorum degeneratione, f) a mero vitio sensorii communis.

Has omnes incurabiles pronuntiamus, nisi

1) non sciamus, quænam illa causa singularis sit; nam si non sciamus, non possumus prognosin hanc habere.

2) Nisi sciamus, eam causam arti extirpabilem & removendam.

Sed tamen si esset sine paroxysmo diathesis, foret quasi nulla. Hinc causarum excitantium non nativitate, vel natarum inertiam facere debet Medicus.

Cauterium ad diploën Lugduni-Batavorum factum a NUCKIO, sed non profuit; factum tempore DEKKERS profuit. Ergo a tali causa (fuit nata epilepsia, curata a DEKKERS, quæ tolli poterat inuisione cranii.)

Si v. g. fixus in quodam loco dolor semper maneret extra paroxysmum, potest tentari; vel si intro pressio, vel callus in osse.

MARCELLUS DONATUS in *Traſſatu de incurabilibus* lepidi histrionis memorat, qui, quum eum ipso in theatro quandoque insultus prehenderet, dimitteretur: hinc pauper & miser DONATUM precatur, ut sui misereatur. Cauterio in occipitio, ubi dolebat, eum sanavit. Noverat, illum lue venerea laborasse, ut emendaret, inussit, curavit.

Nobilis Gallus epilepticus Italiam petiit, consulturus Italos. Milites Hispani capiunt hominem, & spoliatum, fauciatumque relinquunt. Ferunt eum alii in vicum ad Chirurgum. Habuit vulnus in fronte, quod sanari cito non poterat; caruit (durante curatione vulneris) solitis paroxysmis: unde diu apertum mansit postea de industria, & egit homo gratias semper hostibus Hispanis, qui, quem trucidasse crediderant, sanitati restituisent.

Incurabilis epilepsia omnibus remediis ab annis: rogat DURETUS vitam anteaſtam; nil defuit: sed scabies foeda curata. Mansisset æger incurabilis; sed folia betæ satis acris Medicus circumposuit capiti, jussit caput semiulcerosum fieri: diu hoc factum: tum setacea & fonticuli inpedivere regressum morbi.

Igitur casu vidimus quandoque solvi idiophaticas. Si possumus scire causas, forte plures curaremus, nunc omni arte incurabiles: sed quis novit v. g. secessisse duram matrem a cranio & saccum ichore plenum ibi, indeque premi cerebrum? Si sciremus, trepano curaretur. Cariem diplois quis novit, si nulla signa? Tamen talia sæpe ut causæ adsunt; nam hinc inde constat, homines post vulnera capitis curata caruisse deinceps omni insultu.

An vero desperati non adtingendi ? Sane videndum, quæ temperies ? Sit v. c. epilepsia HIPPOCRATIS mucosa :

1) utatur æger diæta siccissima , pane biscocto, uvis passis, corinthiacis, pauco potu.

2) Validissimos exerceat labores : exempla visa horum otiosorum epilepticorum, dum fortuna adversa, vel quod ipsi sua bona dilapidassent, cogerentur in sudore vultus victum quærere, fortunam hanc maximam nactos fuisse, ut carerent paroxysmo. Qui præsumt liburnicis, testati sunt, curatos apud se fuisse labore in remigiis victuque sicco, epilepticos. Nobiles possunt vitam otiosam mutare in suis prædiis, agriculturam exercendo, more CATONIS, FABII MAXIMI & Veterum Romanorum.

3) Peregrinationibus deditos exempla docuerunt morbo mansisse immunes , in patriam reduces denuo eodem fuisse correptos.

4) Salivatio aliquando , non semper, juvat ;

5) sic & decoctum lignorum.

6) Fonticuli, setacea, semper manantia ; faciunt id, quod achores.

7) Mutationibus circa pubertatem spontanee nonnunquam curatæ diatheses.

8) Cura HIPPOCRATIS ; ille in Asiaticis detexerat infantes, & adultos, qui, infantum instar, solida laxiora servarent, mollesque forent ac pituitosi, maxime esse epilepsiæ obnoxios. Porro, quum pubertatis tempore advertisset, curari sponte epilepsiam, animum intendit, ut flaccidis hominibus illis virile robur conciliaret evacuantibus & roborantibus. Sanantur sic multi.

Infantes certe debiles mucosi habebant, teste HIPPOCRATE, diathesin idiopathicam, quatenus convenirent cum ovibus epilepticis, quas toties aperiens HIPPOCRATES detexerat, mucositate in cerebro abundare. Sed infantes non mucosi sunt toti nervi, ut infans recens natus possit dici totus nervus. Hinc idiopathicæ epilepsiæ diathesis.

At & mucosa temperies & nervosa illa, ætate mutantur : hinc tempore pubertatis tanta spes, quam si transgrediantur non curati, est diathesis alia, permanens invincibilis.

Tum & causa potest esse in infantibus alia : cerebrum, ut reliqua, crescit ; si plus crescat, quam cedit molle cranium, potest convelli. Si ætatem adeptus habeat illud æquilibrium, bene ; sed, si mucosius, mollius cerebrum plus creverit, quam cranium, pressio manet, & diathesis perpetua.

Unde mucus & alia quæcunque materies ex naribus effluens, quod illi infantes sæpe habent copiosissimum ; tum aures pure manantes per meatum externum, ulcerantes auriculæ, achores, tineæ, favi, sæpe adeo proficua, ut his deficientibus, setaceis, fonticulis, subplendum sit eorum defectui. Immo saliva perpetua præservatrix observatur in infantibus.

Simul etiam res alia practica intelligitur. Achores, tineæ, retropressa non semper epilepsiam, sed & asthma generant ; quod toties in praxi vidi ; quod etiam HELMONTIUM perduxit, ut vocaret asthma pectoris epilepsiam : certe est asthma convulsivum.

Cura in solis antispasmodicis non consistit : nam materies adest. Igitur betæ foliis, vesicantibus, phæ-nigmis, revocare materiem ad caput, setaceis, fonticulis (aliorum juvat.) Ita sæpe curavi tales morbos.

Notat HIPPOCRATES, his inniti Asiaticorum suorum epilepticorum curam. Ait, insultus maxime hyeme ingruere. Res clara. Calor exsiccat ibi corpora, ergo contrarius mucositati. Hyeme homines sani minus muci generant, quia ventres hyeme, quam æstate, calidiores : sed mucosi non ita ; non habent aptos humores ad adtritum laugendum : dein humidius cerebrum facit epilepsiam. Si jam in loco calido per hyemem omnia liquefcant in naribus, faucibus, & homo in aërem frigidiorē exire debeat, sistitur omnis excretio per nares, & homine carente illa derivatione, muci copiosissimi & salivæ per venas jugulares, manent hæ venæ muco refertæ, obstaculum fit sanguini venoso ex calvaria reduci & fit paroxysmus.

Huic ideæ nituntur Aphorismi HIPPOCRATIS de epilepsia, quoad tempora anni, tempus nebulosum, ventos quosdam &c. quatenus noceant hominibus mucosis ; quoad etiam aërem australem, calidum & humidum &c.

Sed ait simul H., cerebrum his esse mobile, ob debilitatem ; hoc emendate, inquit, evacuando & roborando.

An jam scitis, cur V. V. laudarint fortia hydragoga & dein epidendron ? Vere antispasmodica, hic, ut in alio casu, venena.

Si porro neque in omnibus his casum præsentem videamus, ardua fit res, sed necdum deferenda.

1) Videndum, origo mali an hæreditaria, an con-nata ; an quia mater in partu habuerit ; an partus laboriosus caput defiguraverit ; an custos capitis vincula adstrinxerit ; an genita ex animi adfectibus, ira vehementi, tristitia, terrore ; an excreta retenta, an vermes causam præbuerint ?

2) Quæ mali sedes , an in cerebro , vel alibi ?

3) A primo insultu ad finem epilepsiæ omnia exacte describenda & notanda symptomata ordine , quò in quaque corporis parte contingere.

4) Quid factum toto eo tempore fuerit , quid adplicatum ; quid bene , quid male , cesserit ?

5) Observandæ exacerbationes sedulo , quo anni tempore ; an vere , autumno , hyeme ; an vento australi sicco , an humido , boreali ?

6) Tempora lunæ observanda ; quia quidam observantur aliquantum ea regi ; unde Σεληνιακοί.

7) An circa plethoram virilem , fluxum hæmorrhoidum , menstruorum ? Fiantne paroxysmi graviores , dum menstrua dolorosa , pauca ?

8) Quid gesserat , ingesserat , excreverat , vel non excreverat , adorientem paroxysmo ? An esset meditatus , operatus multum , an otiosior ? An sobrius , vel magis opipare nutritus ? An laxa alvus , vel clausa ? Venerine aut Baccho litatus ? An jurgia , iræ , præcesserint ? An alvus laxior , an oblipata ?

9) An citior vel tardior redeat paroxysmus ? Quid fecerit , quando tardior ; quid , quando celerior ?

10) An paroxysmus alio atque alio tempore longior , brevior ; ferocior , mitior ? Quid tunc actum , vel non actum ? An in frigido loco pejus , melius ? Quid adplicatum naribus ?

11) An habuerit ulcus a contusione , in crure scorbuticum ; an non habuerit ? An curato illo morbus pejor , (melior , vel primum ortus ?)

12) An habuerit paroxysmum dum esset in itinere , alio loco , alio aëre , alio victu utens ? e. s. p.

Ex his omnibus eruenda indoles mali ; pro singulo peculiaris ; difficile id fit , sed aliter difficilius curabitur æger. Si aliquis aderit , cui possit fides ha-

beri, dentur ipsi nunc enumerata duodecim hæc capita, & adscribat, quæ noverit: poterit nos juvare.

His sedulo perpenſis Medicus mature ſecum cogitet, ut inveniat regulam aliquam agendorum ac vitandorum, ac ut conjecturando adſequatur ſedem mali modumque adfectus. An cerebrum vel alia; & ſi cerebrum, an malum a plethora, an ab aëre, an ab animi adfectu, an ab irritatione, evacuatione? Inde videt Medicus, quid agendum, quid vitandum. An, quando incipit paroxysmus, æger vomat, alvum laxet? An naſeas teſſetur ante mox venturum paroxysmum? Si adſint, qui omnia notent, videt Medicus illico rem totam.

Nupta junior mulier a familia reſcivit, maritum novum ſuum epilepticum eſſe, contriſtatur; ſolantur eam, dicendo, virum præſentire ſemper ex dorſo futurum paroxysmum; parentes edoctos eſſe, inſultum præverti, dum, ubi hoc præſentit, pugnis in dorſo excipitur. Femina ſemper hac ratione ſe paroxysmum ſopiſſe, ſæpe ipſa mihi narravit; erat hœſpita mea Lugduni-Batavorum.

Conſiderandi & modi varii invadendi, & loca varia adfecta extra cerebrum.

Ratione modi examinandum 1) quid contingat ante inſultum, 2) quid in eo, 3) quid poſt eum.

Ratione loci examinandum, an pes, an manus, an humerus, an dorſum.

Cernitis morbum, dum adefſt, eſſe eundem in idiopathica & deuteropathica; ſed locum in cerebro plerumque inacceſſibilem, extra illud ſæpe haud ita. Minus ita incipiunt a boatu, mugitu, vertigine, lapſu, ſed in membris ſæpe mira obſervantur.

Pedibus motum ſentiunt, ut in gyrum currant diu, antequam cadant, v. SCHENCK. p. 96., idque quo-

quotidie. — Alius in gyros 3. 4., dein currit recta velocissime, tum fricat caput, nares, aliquando cadit, aliquando non: si cadat, fit epilepticus; si non cadat, non fit, sed anaesthesia oritur, hebetudo & transit paroxysmus. — Alius per mediam horam sursum, deorsum gradus adscendit, dein currit per planum, ut somnambulus, evitans scopulos, & non cadit.

Nil miri: in idiopathica homo in paroxysmo calcitrat pedibus, ita, ut agitentur pedes non tantum ut in sanitate, sed motu superaddito: hic convulsio agit tantum in partem kineticam præter voluntatem, ut in sanitate per voluntatem.

Famulus horti publici botanici Lugdunensis epilepticus erat; sæpe volens BOERHAAVIO aliquid dicere de plantis, contigit ut non posset, sed per decem, duodecim minuta staret erectus, mutus, tristis, vacillans, veluti omni momento casurus: non cadebat, redibat ad se & sine ullo manebat paroxysmo. Vidit, quando pessime habebat, id bis, ter, una hora contigisse: degeneravit tandem in veram epilepsiam.

Epileptica mulier incæpit semper præsentire, reddens lotium: stabat oculis apertissimis, quaquavorsum respiciens; tunc cucurrit per cubiculum, iterum constitit, animo non præsens, raro cecidit: rediens ad se nil scivit, nisi, quod voluerit reddere lotium.

Immo sunt in deuteropathicis, qui semper animo constant: omnia hæc exemplis confirmata habentur in *Ephemerid. Nat. Curios. Dec. I. an. 5 & 6.*

Deuteropathicam vidi miserrimam, incurabilem omnibus Medicis, per decem annos, quæ in uno semianno habuit septuaginta septem diebus paroxysmos, ad minimum duos, sæpe decem, de die, animo semper constans. Causa deuteropathica hæsit in sinistro

latere : post morbum inflammatorium pectoris manens dolor, ubi diaphragma nequitur costis, nulla arte vincibilis.

Sunt universales, periodicæ, violentæ convulsiones, sensibus, ratione constantibus ; nam, ut in præcedentibus mansit facultas corpus erectum tenendi, sic hic facultas in mente præsens, vicens.

Quædam femina semper cantat, alia semper ridet, alia semper saltat, alia clamat, alia currit ad finem usque paroxysmi. *V. Eph. N. C. Dec. 3. an. 5. 6. p. 154. 313.*

Magnus BOERHAAVIUS narrabat nobis, novisse se puellam, uxorem postea, dein viduam ; ob pulcritudinem suam, ingenium & amabiles animi dotes inter urbis delicias habitam ; quæ inmerito quadam contumelia adficiēbatur, quam concoquere secum non potuit, tamen debuit. Tandem factum, ut sæpe subito exsurgeret, & facie ad conmovendam misericordiam composita vicinas mulieres nobiles in consortio præsentēs, rogaret, ut sustinerent se conlapsuram, lenirentque blando sermone ; tandem, ut vellent amplecti, osculari &c. ubi per quadrantem horæ hoc duravit, quievit. Aliquando contigit illi hoc in templo ; ut debuerit a templo & cœtibus publicis abstinere. Per quatuor annos dum hoc sic sæpe contigerat, evenit, ut vix bihorio libera ultra esset, & desolata ob has misérias tandem maniaca effecta est. Longo tempore maniaca existens nunquam tales paroxysmos habuit : mania cessavit & paroxysmi redierunt. Erat sane epilepsiæ species.

Deuteropathica 1) stomachi, 2) aliarum partium.

Ventriculi nervorum princeps est in cerebrum auctoritas ; „ Stupemus, ait *HELMONTIUS*, quantas vires

res placuerit Creatori tribuere flaccidæ, elotæ membranæ. “

Nervi hi hoc faciunt stimulati, sed sæpe absque stimulo, tantum tacti: ut opium agit, adtingens modo eos, dum homo quacunque parte corporis nimis dolet: est mox quasi in campis elysiis.

HELMONTIUS napello, chemice præparato, apici linguæ inposito, sentit sibi zonam linguæ leviter adstringi & se mox longe alium hominem fieri; ita clare se cogitasse deprehendit, ut nunquam habuerit clariores ideas, idque per duas horas, tum levem vertiginem percepit ac iterum, ut ante, cogitavit. Ergo videmus mirum imperium nervorum extra cerebrum positorum, & tantum leviter tactorum, in ipsum cerebrum.

Forte sternutatio quid simile habet: sentitur levissima, eaque menti non ingrata, titillatio in flocculosis quasi narium nervis. Simplicissima hæc actio facit, ut paullo post titillatio grata percipiatur circa præcordia: sic sæpe fit. Sed aliquando hominibus nil hujusmodi ad nares percipitur; ad præcordia vero sternutaturi sentiunt quid grati, titillantis: & tum idem ad nares. Ubi horum alterutrum, vel utrumque, fit, homo cogitur omnes corporis actiones suspendere, stare & exspectare, quid futurum sit: hoc facto, momento post, fit ingens, sonora, sibilosa, violenta, inpetuosa, convulsio musculorum respirationi servientium. Hæc actio tanta est, ut in toto corpore nullus musculus, vel pars, sit, quæ non moveatur. Si duret nimis, potest in summas delassationes, convulsiones, mortem, abire.

Helleborus albus deterfis naribus adplicatus id facit, ut sternutatio evacuet omnia ibidem organa excretoria ac secretoria. Ergo venenata quasi vi hoc agit & teterrimas producit convulsiones.

Quod venenum facit, plumula levis, agitata in naribus, idem producit. Hinc videmus speciem epilepsiæ oriri a simplicissima mechanica adplicatione.

Si homo sanus solito diutius jejundet, speciem ingratae diatheseos circa ventriculum sentit: vocat debilitatem, flatus &c.; tum motus non ingratus sequitur, mox duæ, tres, quatuor, sternutationes.

Qui emeticum sumsit, dum est in actu vomitus, sternutat, ut ore non tantum, sed & naribus, exeat materies. Sæpe tres, quatuor, quinque, sternutationes oriuntur ab hac vellicatione.

Observantur infantes assiduo nasum fricantes male habere, pallere: vulgus tum ait, eos vermes habere. Lumbrici motu id faciunt ad ventriculum, vel prope.

(Nonnunquam idem observatum symptoma, etsi, remotissimo a ventriculo loco, finem vix non intestini recti obsederint ascarides; nullis aliis vermium speciebus in intestinorum tractu delitescantibus. Sed & subpositoria ipsa, imprimis helleborata, id nonnunquam faciunt.)

Sternutaturus est in intentatis nimis, sitne casurus, an staturus; sed explosio sequens omnia restituit. Hinc tunc secundo suspensorio gradu est quasi ecclipsis, & incipiens abolitio facultatis muscularis; ita, ut homo ad nulla adtentus sit, non audiat. non videat &c.

Si duraret diu, homo vix differret, ab epileptico; nam mox validissimus motus, mox inertia tota & suspensio, mox motus denuo &c.; unde est actio, si dureret, adeo delassans & abiens in veras convulsiones, ut ab helleboro.

Videtis ergo, quomodo fiat epilepsia stomachica. Ergo 1) si dolor præcesserit ventriculi;

2) si præcesserit sensus distensionis; repletionis; flatulentia;

3) con-

3) conpunctio, lancinatio, ad ventriculum: [patet deinde, quod aliquando e digito minimo pedis ascendens per suras, femora, abdomen, perveniat ad præcordia; id si fiat, cadit epilepticus: ut hoc a diffinitis nervis, ita & a loco ipso];

4) difficilis tolerantia inediae; unde vix dimidia pars epilepticorum a jejunio; id a bile, vel lumbricis;

5) cardialgia, acida, aromatica, biliosa;

6) nausea;

7) languor ad præcordia, tum defectus animi;

8) vomitus pituitæ, bilis;

9) pergræcatio insueta;

10) Venus fervidior, frequentior, non semper notat, ut quidem vidimus, idiopathicam;

11) bilis atra, ulcerosa materies, rodens os ventriculi. Sium aquaticum Gesneri, magna offa in ventriculo, facit dirissimas epilepsias, & convulsiones; emeticum sanat per omnem vitam.

12) Crapula a vinis cerevisiisque fermentantibus, vel ad fermentationem dispositis;

13) singularis ventriculi constitutio; quidam nunquam epilepsiam habuit, nisi adsumtis lentibus; uti operatur etiam nux vomica in ventriculo canis, lupi, felis, avium; in homine tantum vomitum excitat, nisi majori adsumatur copia. (Aliam instantiam præbet oleum amygdalarum amararum, sub convulsionibus lethale canibus, felibus, lupis &c., avibus, amphibis, innocuum homini. *V. Pandectas meas physico-medicas* Ec. §. II.) Videtis ergo, omnino non in omnibus idem obtinere. Immo copia facere potest malum.

Hæc omnia nunc enumerata, sublata ad præcordia, causæ totæ vitæ nonnunquam epilepsiæ. Quid hîc v. s., balnea, fumi, vapores, epispastica &c.? Hinc felix, qui rerum poterit cognoscere causas. Curato ventriculo, omnia curata; non curato, potest epilepsia ad mortem perdurare.

Stomachica epilepsia duplex: 1) a sola irritatione; 2) a materia.

1) Signa sunt antecedentia, nec invenitur omni examine quidquam: ergo diathesis ventriculi, roborato ventriculo, sanatur.

2) Indagata materia curatio patet. Copia nimia: sic ipsæ aquæ spadaneæ nocuerunt: ita in infantibus ab ingluviè, in adultis a comestatione; maxime si habeant dispositionem a bile, pituita, vermibus. In infantibus plerumque causa acida. Quando prosunt emetica? Ubi materies adest. Quando nocent? Ubi materies non adest, sed tantum irritabilitas.

Mitificantia, absorbentia, juvant præsentem morbo ab acido; nocent, præsentem bile putrida.

Infans a mera debilitate ventriculi fit mucosus totus & epilepticus; jam absorbentia non juvant, sed ruta, aliæque mucum incidentia, profunt, & vomitorium.

Ubi conveniunt diuretica, purgantia? In serosa colluvie, in mucosa temperie, in epilepsia *Hippocratica*. Ubi nocent? Ubi irritabile tantum peccat: paroxysmus inexpectato inde redit. Purgantibus, ubi acidum abundat, adde absorbentia, & contra.

Si emeticum, si purgans exhibueris, semper ea die da opium, peracta operatione.

Si mera peccet irritabilitas, ut in domicella a motu in curru, a motu sellæ, a minima irritatione nausæ; ibi antepileptica erunt theriaca, mithridatum, diafcor-

diascordium Fracastorii; ibi opium, & roborantia. Sed, si non bene examinastis, includitis hostem; ut, qui cortice peruviano febrim cum materie sopit.

Ubi profunt carminantia? Ubi flatulentia præcedit: si a bile acri anxietates & tumores ventriculi, auges malum.

Tertia species est, ubi causa mali non in ventriculo, sed alio loco. Epilepsia sæpe observatur futura ex motu inordinato, vel dolore, vel gravitate, vel frigore, partis a capite remotæ: ubi hæc aliquando durarunt per minuta, horam horaque, sequitur paroxysmus.

Id fit, vel quod cerebri labefactatio se manifestet hoc signo, & potest vere idiopathica, originalis epilepsia cerebri, se proderet hisce signis manetque sæpe incurabilis, sive tale signum habeat, sive non habeat. Sed aliquando est deuteropathica, inde originem habens, & tunc sæpe curabilis. Ergo non est concludendum; illa signa video, ergo epilepsia inde. Non potest cerebri labes originalis se ita manifestare; hinc omnia signa in nostris sunt notanda, videndumque, an revera sic sit, an aliter.

Necessitas est inquirendi, quia summa epilepsia quandoque a nervo alibi habente in sensorium commune imperium; ut vidimus de nervis ventriculi.

Multi denuntiant futuram invasionem oculi musculis variis; rogas eos, nesciunt.

Multi indicant ore, maxime contractione osculatoria: interrogati denuo, ignorant. Lingua quasi combusta, vel puncta, vel tremula, vel torpida.

Multi collum totum varie flectunt, contorquent, omnem in modum. Sed tamen, si causa in collo, visi sunt caruisse paroxysmo, si quis dexterrime ac blande novisset collum bono situ ponere, retinere.

Alii

Aliis in scapulis, vel inter illas, futurus paroxysmus percipitur. Frictio, percussio cervicis, musculi cucullaris, patientiæ, dissiparunt paroxysmum.

BOERHAAVIUS exemplum habuit concussi humeri, quem, si quis subito fortiterque prehenderet, fricaret, agigaret, aberat paroxysmus.

In brachio, manu, digitis, stupor, frigus, dolor, curantur similiter.

Alii crampo suræ admonentur de ingruente paroxysmo; si subito fortiterque liges, vel premas, carent paroxysmo.

Omnium maxime ad digitos pedis; unde in Asia ibi posuere fonticulos vel inuisiones. Sentiant porro semper inde ad præcordia (progredi sensationem futuri mali) & dicunt, ubi eo venerit, adfuturum paroxysmum.

Est aliquando mira adfectio in tendine: aliquando a corpusculo adjacente, ab osse carioso, ab ulceribus latentibus, profundis: ut in vulneribus, in nudis tendinibus, mechanicus ad tactus imprudentis Chirurgi epilepsiam excitavit; sic & producta ab acicula infixæ ad tendines infantis.

Si compressiones v. g. ad suram &c., percussiones ad dorsum sanent, signum, causam ibi hæere: tamen, si ab ulcere, carie, non juvant sæpe compressiones, licet causa ibi hæreat. Fonticulus, setacea, audax apertura, inuisiones, sanarunt desperatos: in aliis casibus juvarunt scarificationes, cucurbitæ, cantharides, omni mense adplicati sinapismi.

Epilepsia uterina huc refertur. Adscribunt utero: vix videtur a sano utero, a sanis humoribus tale quid oriri. Rogatæ tales feminæ ajunt, se sentire [postquam animi perturbatione sanguis jam perturbatus] motum ingentem sub umbilico; ajunt, tunc matricem mo-
veri

veri loco, adscendere quid volubilis, rotabilis, vergere ad sinistras, & ubi prope diaphragma pervenerit, sese casuras: itidem gulam inde præfocari dicunt: cadunt sensibus orbæ, & multæ vere convelluntur. Non nego, acria, humores corruptos, ad uterum (male adficiendum) facere posse; sed videtur, quando hæc non adsunt, circa intestina & mesenterium nervos adfici. Adstrictio abdominis (in talibus nonnunquam) remedium.

Epilepsia puerperarum a mero defectu adpressionis ad cerebrum; causa ad uterum: præcavetur ligatura idonea, tempestiva.

Epilepsiæ ortæ a materie irritante, a vermibus, in intestinis, curantur expulsiōe.

Ergo videmus varia in variis (adplicanda remedia) & nullum dari (universale) antepilepticum, nullum antispasmodicum.

Odoratus foetidorum est antepilepticum; est & ipsum excitans: idiopathica maxime inde excitatur: deuteropathicæ, maxime si ad nares, oculos, primordia avertuntur: quandoque juvant foetidissima, parata ex cornu cervi, ossibus, cornubus, ungulis animalium.

Oleum cornu cervi, oleum succini rectificatissimum cum asa foetida in pilulas redactum & quotidie adsumtum intra corpus, desperatos, nulla arte levandos, sedavit; ut paroxysmi vel silerent, vel pauci adessent mitesque. Occisi inde vermes; ataxia, irritabilitas, sæpe emendata. FERNELIUS ore anoque inmisit, externe illinivit, succum rutæ, aceto stillatio rectificatum; ut summum in desperatis arcanum: est anthelminticum & antiglutinofum.

Solent Medici, si puellæ epilepticæ, spem facere in matrimonio: sanantur hinc inde; v. *Eph. Nat. Cur.*

1717. p. 80., multæ non: possunt initia forte in utero esse: sed fallit sæpissime.

HOFFMANNUS curavit epilepsiam ptyalismo: triennis curata febris epidemica; v. *Eph. Nat. Cur. Dec. 3. p. 298.* Periodica epilepsia curata quartana l. c. p. 34.; ita & Lugduni factum; sed ea cessante quartana redibat.

Curata terrore summo; v. *Eph. N. C. 1719. p. 115. & 278.*

Quandonam corallia juvant, lapides cancrorum, margaritæ, mater perlarum, conchæ, ebur, dentes aprugni, ungulæ alcis, (absurde commendatum cranium humanum)? quando acre acidum in primis viis; cæterum non juvant, vel nocent.

Quando valeriana sylvestris FABII COLUMNÆ juvat? Præsentibus vermibus, glutine.

In ipso paroxysmo præcavendus lapsus; blande extendendi artus in lecto; sed non violente id fiat, nam distorsiones inde & luxationes, ubi vis contra vim adhibetur. Demit lenis adplicata vis convulsis musculis aliquid additque antagonists: ita & blanda frictio juvat, ut sanguis stans ante musculos pergat. prudens interpositio suberis inter dentes fiat; sed præstaret, involuta talia habere linteo, ne mordeant ægri & deglutiant; vel filo trajecto firmentur: non ita incisionibus submoveantur, ne abscindantur, sed molaribus. Adfiones capitis, artuum, caveantur pulvinaribus. Ultimo sine post somnum adhibeatur spiritus cornu cervi succinatus, (liquidem causa mali ac indoles foetida ferat; nam paullo ante dictum, non convenire in omnibus) spiritus excitantia.

En Vobis, (nunc HÆNIUS prosequitur) schediasma morborum cephalicorum in *epilepsia* demonstratum. Vidistis in eo definitum morbum, descripta sympto-

ptomata; ut hucusque nesciam, me vel unicum omisisse. Facta etiam semel divisione in idiopathicam, deuteropathicam ventriculi, deuteropathicam aliarum partium, omnes observatas alias species eo reduximus. Dubios casus aliquando nobis occurrentes, ita, ut dubitarem, non tantum, ad quam classem referendi essent, sed an ad aliquam essent referendi, suis quemque assignavimus classibus: v. g. vidimus virginem, quæ cantaret; aliam, quæ saltaret; aliam, quæ toto corpore ad sesquipedem in altum tolleretur; etsi omnes tres mente forent præsentissima: tamen & ob causas præcedentes & symptomata præsentia, quæ dirissimam epilepsiam exhibuissent, si facultas cogitandi simul intercepta fuisset, debuimus etiam referre ad epilepsiam, imperfectam quidem ea in parte, tamen veram. Ita τῆν πνίγα ὑσέρινον, qui vagus cæteroqui morbus fluctuat, ad deuteropathicam redactum vidistis.

Remedia laudavi suo quæque in casu præstantissima (utut multum absit, quin adducta fuerint adversus dirum huncce morbum majori, minori, aut nullo, jure laudata omnia); sed formulas non dictavi. Neque in APOPLEXIA, PARALYSI &c., id faciam: namque omnibus his morbis præibit VERTIGO; dixi enim alias, eum esse cephalicorum omnium principem. (An non itaque ipsi præmittendus fuisset epilepsiæ?) Vertigo illa orietur ex omnibus causis, ex quibus posthac videbimus oriri apoplexiam, parapoplexiam, paralyin &c.; ergo, ut omnium horum morborum diversæ sunt origines, ita & vertiginis. Vertiginem igitur deducam ex suis variis causis, & indagatis causis varia tradam remedia, aptis formulis adornata. Videbitis tunc, in curanda apoplexia v. g. vel curam tantum esse, quæ in præsentī paroxysmo apoplexiæ requiratur; ita in paralyi &c. hanc sua quamque classe dabo; vel esse curam,

curam, ut minæ intentatæ apoplexiæ averruncentur, aut curata apoplexia leviori [nam fortis non curatur], ita disponatur hoc corpus, ut non relabatur. Totum porro id, quod ad minas intentatas futuræ apoplexiæ, paralyseos &c., vel ad diathesin mutandam curato morbo requiritur, habebitis in classe diathesium variarum in cura vertiginis.

(HÆNIANIS his circa epilepsiam traditisnectere nunc lubet sequentia quædam nonnulla cogitata de STERNUTATIONE; quum materies hæc magni sane momenti per totum Pathologiæ decursum hinc inde quidem leviter tacta, nullibi vero, quæ Medici practici, ut sciat, interfunt, amplius nonnihil discussa fuerint. Omisiss quæ *Anatomen* ac *Physiologiam* magis concernunt, exhibeo hic, fragmentorum sub specie, *Praxi* propria.

An in morbis capitis a causis internis natis licet convenitve adhibere sternutatoria?

Sunt casus ubi licet, sunt ubi minime. Ut enim contuso vulneratoque capite natura nonnunquam viam ad exteriora adfectat, ita & idem alia vice fit, adfectione a causis internis nata. Sic TULPIUS refert *L. I. c. 32.*, exemplum tectoris, qui omnem artis opem frustra exhauserat ob capitis intolerabilem dolorem; tandem natura curavit hominem, pure plurimo naribus effluente; quo facto cessavit kephalæa. — Clarus vir ab inveterata kephalæa curatus, viscida pituita ex omni cranio exsudante, adhærescente instar glutinis capillorum radicibus, producente paullatim veram porriginem, defœdantem quidem caput, sed vindicantem interim ipsum a dolore alias invincibili.

Abundant observata Auctorum, docentium, vermes lapideasque concretiones in cerebro quandoque delitescere & producere kephalæas, convulsiones, epilepsias: tum statuunt; subinde hæc naribus emissæ esse

cura-

curatosque morbos. — BENIVENIUS *obs.* c. 100. de verme narrat, palmam manus magnitudine æquante, quem amicus quidam post vehementem kephalæam dextra nare emiserat, unde mox omnis dolor cessavit. Vermisne verus fuerit, necne, fuit saltem corpus, quo per nares excreto cranium liberabatur a causa doloris.

HOLLERIUS puellæ mentionem facit, quæ similem vermem naribus emunxit.

HILDANUS, KERKRINGIUS, BLANCARDUS vix non eadem adnotarunt; illico dictus Auctor refert, quemdam post biennem kephalæam, ejecto per narem verme, illico fuisse sanatum.

SCHRÖCKIUS apud BONETUM ait, curatum quemdam studiosum a dolore capitis & hæmorrhagia narium enormi, emisso per nares verme, hirudinem referente, triduo vivente.

Lapilli in cerebro latentes produxerunt subin dolorem capitis vehementissimum omni artis præsidio resistentem, una cum gravissimis aliis, sensim abortis, symptomatibus. Verum & hic natura in quibusdam, uti Observatores adnotarunt, sibimet optimus fuit Medicus. *Celeberr.* HANNEMANNUS, STALPART VAN DER WIEL ait, litteris notum mihi fecit, post innam kephalæam, & usum pulveris ptarmici rusticum sternutationis nisi lapillum e naribus ejecisse; quo ejecto dolor fugit. (*)

Thom.

(*) Etsi quidem lubens concedam, lapillos in cerebro hærentes nec sternutatoriis, nec ipsius naturæ præsidio, semper posse excuti, indeque natum leniri, aut plane curari, morbum; non ta-

Thom. BARTHOLINUS nobilem quamdam virginem per nasum varios calculos emisisse memorat. HORSTIUS mentionem facit lapidis magnitudine parvam castaneam referentis; qui post kephalæam pone nasum per palatum ejiciebatur.

Videmus itaque, kephalæarum causas multas ab ichore, pure, vermibus, calculis in cerebro, vel sinibus frontalibus, sphœnoidalibus, maxillaribus &c. delitescantibus natas; easdem sæpius, excretis iisdem, fanatas.

In morbis lentis, sine feбри, sine inflammatione præsentē, sternutatoriorum virtutes prudenter ac circumspēcte omnino poterunt tentari. Unde bene TULLIUS monuit, „discant hinc Medici, naturam imitari & observare cum judicio, quantopere in capitis dolore ex usu sint, quum sternutamenta in tempore mota, tum ulcera capiti mature inusta.“

Præterea, si homo glutine multo abundans & olim gluten plurimum emungens, nunc fere naribus siccus sit, si dein gravitate, dolore, vertigine capitis laboret, possumus tuto hic, præter generalia ad temperiem

mèn oberit, per transennam hic monuisse, præternaturalem hunc cerebri statum frequentius occurrere, quam quidem vulgo videatur. Sic de GRAAF, PANAKOLUS, KENTMANNUS, BRASSAVOLUS, HOLLBRIUS in variis cerebri locis invenere calculos; KERKRINGIUS deprehendit in dextro cerebri ventriculo: ad dextram falcis partem lapis inventus refertur in *M. N. C. Dec. 2. ann. 1. obs. 131.* NUCKIUS quatuordecim lapillos ex pineali glandula extraxit &c.

riem glutinosam remedia, dare ptarmica, ut fluxus glutinis huc versus iterum excitetur.

At vero in plethoricis, in inflammatione præsentē, aut metuenda, hæc erunt nocentissima. Prudenter etiam in debilibus ac mobilibus corporibus adhibeantur; quum, ut sæpius ante jam ab HÆNIO observatum, sternutatio ipsa fit species convulsioni; quæ hinc in talibus nimis valida & perennis excitari posset. In *Zodiaco Medico gallico ann. I. obs. 2.* legitur, feminam ad octennem kephalæam fugandam pulvere sternutatorio fuisse usam, verum tamdiu inde sternutasse, ut habuerit demum ad epigastrium herniam, ut putabatur, ventriculi. — Simon PAULLI etiam adnotavit, vehementi sternutatione rupta enkephali vasa, & hæmorrhagiam ingentem demum excepsisse mortem.

An, & quid, indicat sternutatio in convalescentibus? Est enim in proverbio, Medico valedicendum esse ab ægro, si ter sternutaverit; ut & ægris esse ex nosocomio exeundum, si sternutaverint aliquoties.

Nihil hic certi omni ex parte habetur: ut enim malæ deprehensæ sternutationes in inflammatoriis pectoris morbis, eadem ratione videntur malæ in cujusque inflammationis cruditate: moventur enim valide hac actione, quæ movenda haud erant. — Ubi vero morbus coctus materiem inorbosam excrevit & æger tunc incipit sternutare, id oritur, vel quia natura olim iners, nunc iterum irritabilis fit, & in nervis suis sensibilis; atque eo in casu est bonum signum: vel id oritur, quia æger parvam coryzam habet, quum jam erectus sedere incipit, ac aura liberiori frigidiorique uti; maxime si antea in calido & clauso detinebatur.

Esse porro bonum signum sub finem morborum, quod sternutaret æger, concludebant ob renatam na-

turæ irritabilitatem & aptitudinem requisitorum ad id opus plurimorum nervorum ac muscutorum. Eo respectu certe bonum est, sed per se nil adeo denotat. Morbum jam curatum aliis certissimis ex signis noscere oportet.

Fieri quoque posset in morbi akme, ut bonum signum esset, sternutasse ægrum. Ut possit materies morbosæ debite expelli, requiritur in vasis, per quæ propagatur vis irritabilis, ut propellant a se materiem morbosam eo usque, donec ad corporis emunctoria devenierit. Si inertia sint vasa, non coquunt, non subigunt, non expellunt illam materiem. An ergo sternutatione oborta non concluditur bene, maxime si certus sinus, a coryza nova suscepta id non oriri, nunc sopitos tamdiu nervos per membranam SCHNEIDERI sensibiles demonstrari, adeoque, eandem sensilitatem brevi adfore nervis vasorum & viscerum, ut materiem morbosam coquant, expellant.

Ante duo tria sæcula Medici videntur ad hæc adtentissimi fuisse. *Jason ZIRIZÆUS*, apud *FORESTUM*, summum periculum, vel & ipsam instantem prædicturus mortem, ægri indebat naribus pulverem sternutatorium. Si sternueret utcumque, spem aliquam superesse; sin minus, deploratam & desperatam rem agebat; propter inertiam nervorum in tanta versus eorum originem vicinia. In genere, crediderim, observationem hanc aliquid habere veri: sed potest in eo loco a defectu muci, a defectu transpirationis &c. esse siccitas narium & membranæ olfactoriæ, ut sæpe per totam cutim fit: ut adeo minus nervorum inertia, quam sicca eosdem obtegens crusta, adcusanda sit: unde toties videmus, quanta sordities reconvalescentibus per nares emungatur. Ergo valet aliquid cum reliquis bonis,

bonis, aut malis, signis, sed per se non magnam meretur attentionem.

Id interim fatendum, lætari Medicos, dum ægri, qui in vita pulveri tabaci adfueti semper, quique per multos morbi dies nullo ejus desiderio adfecti fuerant, jam illum denuo adpetunt; quum nempe exin concludant, his nervis, olim desidiis ac hebetibus redire sensationem, idemque jam & de cæteris esse sperandum.

Verum in morbis restitutio functionum potest fieri in nervo minus ad vitam necessario, & non in necessario; uti ex obposito homines ex acutis morbis reconvalescentes vel surdi manent, vel olfactu gustu carentes. Igitur omne, quod ex hoc signo petitur, nil significat, nisi quatenus bonis signis societur.

An datur sternutatio nimia?

Ut singultus, ut omnes nervorum spasmi & convulsiones, ita & sternutatio quandoque continua. Unde, quum sit corporis totius violentissima actio, defatiget incredibiliter, concutiat vehementissime humorum massam atque inde queat hæmorrhagias enormes, non sistendas demumque lethales facere ex vasis cranii, pulmonis, uteri, præterea & hernias veras; facile patet, quid ad propositam quæstionem responderi debeat: adferam autem, ut res eo evadat clarius, observata nonnulla extra omnem dubitationis aleam posita.

HILDANUS exemplum habet juvenis, Colonia Agrippinæ degentis, qui ob dolorem dentium ab empirico sternutatorium acceperat; unde frequens adeo orta sternutatio, ut post ingentes aurium dolores demum odoratu tota vita reliqua privatus fuerit.

Ex *Zodiaco med. gallic.* paullo ante jam adtuli, ob sternutationem natam fuisse herniam ventriculi.

Apud THIERMAIERUM homo sponte, ut videtur, adeo sternutavit, ut in apoplexiam inciderit.

HILDANUS de petulante juvene narrat, qui pacto inito sese obstrinxerat, ut centies sternutaret; quod, quum irritantibus ac stimulantibus perfecisset, sequenti die cæcus inventus est; nec nisi purgantibus, setaceo & cucurbitis adplicatis, visum recuperavit.

BARTHOLINUS refert, a succo radicis betæ, naribus adplicito, puellam ita sternutasse, ut caput altera die duplo turgidius naturali esset.

KERKRINGIUS rustici memorat, qui pulverem sternutatorium, a circumforaneo pro dolore capitis curando emptum, naribus quum indidisset, in tantam incidit sternutationem, ut hæmorrhagia narium sequeretur fere lethalis.

Simon SCHULZIUS apud BONETUM refert, virginem Hafniensem decem annorum, a tertiana curatam incidisse in singultum, cui curandæ omnes Medici impares erant. Spontè post longum tempus mutatur singultus in sternutationem, indomabilem denuo omni arte, ab omni artifice. Addit SCHULZIUS: „Omnibus tentatis nihil profecimus, quamquam thecas plerasque pharmacopolii evacuaremus. Aliquot menses protracti inter hæc tormenta: leniri subinde malum videbatur, sed recurrebat; donec tandem, corpore prorsus expurgato variisque, tam galenicis, quam chymicis medicamentis præparato, solo spiritu æruginis ab empirico exhibito convalescere inciperet. Non tamen postea prorsum immunis a levibus paroxysmis fuit. Haud absimilem adfectum in puella alia Visitatoris vidimus, quam hysterica dixisses.“

Apud MANGETUM LANZONUS narrat historiam fere similem virginis, nisi quod illa 16, hæc 23 annorum esset; quam demum, quum Medici nulli curare pote-

poterant, vetula curavit, solo spiritu vini exhibito; adeo ut ægra exin plane convalesceret.

Hæc sufficere poterunt, ut pateat, sternutationem fieri posse nimiam. Curandam autem Medicus habet sternutationem aut *nimiam* aut *intempestivam*. — *Nimia* est, de qua nunc dictum, & quæ, vel sponte, vel arte, excitata, crebrius ac diutius fit, quam ille homo tum adsueverat; tum, quin sanitas inde notabiliter lædatur, ferre queat. Matutino tempore multi solent sternutare atque sic caput a somno serenum habere: sunt alii, qui bis, ter, in septimana, immo & rarius, sternutent: sunt, qui sternutent, dum in lucem magnam jubarque solis, oculos dirigunt; forte, quia nervi oculorum nimia luce ita irritantur, ac nervi narium acribus, volatilibus, aut nervi præcordiorum a bile, a vermicibus. Unde excitata sternutatione homo cogitur a nimia claritate oculos avertere. Sunt alii denuo, qui bis, ter, quater sternutationis actionem repetunt, estque, nisi causa extraordinaria fuerit, certus fere ac determinatus iterandi numerus.

Sternutatio *intempestiva* est, quæ a coryza, a pleuritide &c. oritur; quales instantias Practici, & ipse jam HIPPOCRATES, adnotarunt. In omni morbo inflammatorio, in omni morbo acuto crudo oriri potest ob easdem causas intempestiva sternutatio. In omnibus casibus, ubi magna hæmorrhagia timenda, ut in homine vulnerato, in puerpera, in menstruante, in nimia hæmorrhagia narium, aut uterî, in contusione capitis, in fracto crure, brachio, aut alia quacumque læsa parte, quæ quiete inprimis curari debet; in curatione herniarum, in femina proclivi ad abortum, sternutatio repetita intempestiva, timenda est.

Curatio primum adduci meretur Hippocratica, ut anima cohibeatur; qua methodo sæpius & singultus & sternutatio coërcentur; sed & sæpe non juvat: immo, si causa irritans magna sit, eo violentior deinde sit, & angustiae nascuntur circa præcordia, suffocationem vix non minitantes; cum adpulsu sanguinis ad enkephalon, apoplexiam, catalepsin &c. producturo.

Egregia etiam est cura *Petri FORESTI*; ubi in febribus nimia adsit sternutatio, iussit cava manu aquam & lac tepidum continuo naribus hauriri & faucibus exspui; qua methodo egregie devicit hocce malum.

Prodest idem consilium, dum a pulvere sternutatorio nimia producta fuit sternutatio; ut sic moleculæ adhærescentes ac irritantes acres abluantur, simulque partibus adfectis emollitio concilietur ac relaxatio.

Vapor aquæ tepidæ pariter in pluribus casibus optatum adtulit levamen.

Quodsi hæc non juvarent, urgente sternutatione oleum amygdalarum, mucilago seminum cydoniorum &c. naribus potest adtrahi.

An spiritus æruginis *p. 550.* ideo juvit, quod cuprum aliquid in nervos agens habeat? an fors infecta fuerant causa illius sternutationis, quæ eo adtracto enecata? Laudari enim & alias solet, ut anthelminticum. Forte & sola contraria nervis inducta tensione profuit; uti & alkohol in casu *LANZONI* egisse videtur, nervis irritatis occalescentia quadam adfecta.

Cur dicit HIPPOCRATES Aph. 5—35.: „Mulieri ab uterina passione vexatæ, aut difficulter parienti sternutatio superveniens, bonum?“

Ob duas causas: 1) quum sternutatio spiritus loco movet maxime; unde solvi poterit spasmus hystericus; 2) quum sternutatio edat talem vim, ut superetur resistentia omnium sphincterum: sit inde, ut valide

lide sternutanti flatus ano prodeant, immo quibusdam urina profluat. Igitur & uteri constrictionem laxandam, vel potius superandam, infantem etiam per angustias viæ pellendum, spes est. Utramque expositionem hanc, uti & sequentem, me ex ore *Cel. HAENII* excepisse fateor.

Cur dicit HIPPOCRATES Aph. 5—49.: „ Ut secundinæ excidant, sternutatorio indito nares ac os adprehendere oportet? “ Sternutatoria profunt ad uteri clausuram firmam solvendam; ut ergo juvare queunt in partu, ita & in pellendis secundinis: præterquam quod vis diaphragmatis & abdominalium musculorum, violente in uterum agens pellat contenta. Verum, si violentiorem velis hanc actionem, oportebit os & nares adprehendere, claudere: naturaliter enim sternutatio agit, partim premendo inferiora, partim superiora. Si jam elidam aëris actionem per nares & os, illa claudendo, totus effectus sternutationis fere unice in uterum determinatur. Est sane actio vehemens; unde, uti antea satis demonstratum, hernia, sputum sanguinis &c. oriri queat: attamen, re in ancipiti maxime posita, nonnunquam quid audendum, ut vel partus, vel secundinarum expulsio promoveatur. — Interim tamen nostris temporibus raro, si unquam, talibus encheiresibus utimur, ut difficili foetus, aut secundinarum, exclusione liberetur mulier.

Cur ait HIPPOCRATES Aph. 6—13.: „ A singultu detento sternutationes supervenientes solvunt singultum? “ Ut id resolvatur, tenendum, sternutatione non omnem solvi singultum, eamque non in omni prodesse; quin nonnunquam maxime damnosam esse posse. Sic sternutatione non solvitur singultus, si ille oriatur ab inflammatione diaphragmatis, hepatis, ventriculi, intestinorum &c.: in hisce casibus æque nocua fuerit,

ac in inflammatione pulmonum, aut cerebri: uti & ipse HIPPOCRATES effatus fuit *Aph.* 7—17. „ *Ἐπὶ φλεγμονῇ τῆ ἥπατος, λυγξ κακόν; v. & aph.* 7—10. Præterea sternutatio non solvit singultum, si oriatur ab exinanitione; denotat enim tunc, adesse talem sanguinis defectum, ut spiritus vitæ continuandæ destinati jam desint; & paucos jam adesse, qui, ut in tali defectu sit, jam non ordinate amplius, sed plane tumultuarie fluunt; & ut similitudine hac utar, uti lampadis jamjam exstinguendæ ob deficiens pabulum, flammula, per subsultus.

Solvere autem poterit sternutatio singultum, quando ortum debet pravæ materiei hærenti ad cardiam; uti nonnunquam nascitur hærentibus in vicinia vermibus, aut bile acri; vel dum sola causa spasmodica agit:

Cur dicit HIPPOCRATES Coac. No. 399.:-, Coryzas & sternutationes in morbis pulmonum præcessisse, aut consequi, calamitosum. In aliis vero morbis adiutamentum adferunt sternutationes? "

DURETUS contra GALENUM optime hic intelligere videtur *coryzæ* nomine gravedinem totius membranæ mucosæ narium, faucium, pulmonis; quæ absolvitur levi ejusdem membranæ inflammatione. Si jam leviori hujus membranæ inflammationi jungatur ipsa inflammatio pulmonalis, aut bronchialis, arteriæ; sive gravedo mox præcesserit, aut mox subsequatur; via maxime impedita est ad expectorationem, eo, quod membrana mucosa pulmonis præ inflammatione turgeat atque ideo inpermeabilis, aut inpenetrabilis sit.

Ideo autem sternutationes, a quacumque demum causa ortæ, calamitosæ, maxime præsentē simul pulmonum inflammatione, quod, ad hanc curandam, summa præcipue opus sit pulmonis quiete; ut coctio & maturatio

ratio fieri queat tam notabilis inflammationis : quum vero cogatur sub sternutatione pulmo inflammatus aëris plurimum capere, retinere, & convulsiva vi denuo expellere ; quum violente & pulmo ipse, & contenti ejus vasis humores hinc inde rapiantur ; quum ergo nulla quies, adeo requisita ; hinc omnia magis exacerbari debebunt, & accelerari, promoveri ipsa ad gangrænam dispositio.

An sternutatio excitanda in effusis intra vulneratum, aut contusum, cranium humoribus, sanguine, ichore, pure ?

Laudavit jam HIPPOCRATES, *aph.* 6—10. talium effluxum per aures, os & nares ; præterea demonstravit VALSALVA, sæpe in osse petroso foraminula detegi, per quæ humor ex cava calvaria transudet in cavum tympani : dubium etiam visum, an non in quibusdam, extraordinariis saltem, casibus per foraminula ossis ethmoidis liquidum posset transfluere. TULPIUS observavit, sanguinem undecunque per externam calvariam exsudasse, & licet detergeretur, rediisse. BARTHOLINUS, MARCELLUS DONATUS, WEPFERUS, STALPARTYAN der WIEL, exempla habent puris transudantis ex interiori capitis per cranium, ut tumores & vesiculæ externæ nascerentur & caput internum liberaretur. Hinc, si per tam extraordinarias vias expurgatio fiat, multo magis fieri poterit per foraminula ossis ethmoidis. — Verum alia res est, naturam has vias adfectare, alia Medicum eam cogere velle. Quo natura vergit, eo ducenda est ; non autem adigenda, dum in nullam partem vergit. Medici est, obstacula auferre ; ut, quando natura aliquam viam adfectat, eandem inveniat liberam, expeditam, apertam. Huc faciunt omnes revulsiones a capite, ut possit materies habere

habere libertatem requisitam, ac ut vel transfudet, vel vasis resorbeatur.

Jam autem eo in casu cogere velle naturam per sternutationem, periculosum foret. Motus augetur actione muscutorum; quo est major, eo sanguinis auctior motus: est sternutatio, uti toties dictum, validissimus totius fere corporis motus; ergo auget etiam validissime sanguinis motum. Motu eo accelerato protrudetur forte thrombus, qui in vulnerato vase intra cranium hæmorrhagiam sistebat, atque novam faciet humorum intra caput effusionem, unde apoplexia lethalis; vel ita pus movebit ichoremve, ut ex loco superiori cerebri jam descendat ad origines nervorum & oblongatam medullam, ut vita extinguatur.

Si, his consideratis, præterea cogitemus, nos sæpe latere; an effusus sit in cranio humor a vulnere, aut contusione; an causa non sit fissura, cranii intropressio &c. licet exterius nil adpareat, unde apoplexia oriri queat; an non spinæ osseæ intropressæ in cerebrum &c.; quid jam non posset sternutationis actione violenta exacerbari, dilacerari? Quis scit, an non dura piaque mater ac reliqua omnia interiora sint in statu crudæ inflammationis?

Igitur unicus modo ille forsan casus foret, ubi natura ipsa indicat has vias, incipit per easdem humores peccantes jam ablegare, denuoque cessat. Prudentissime tum plumula agitandæ nares, ut excitetur sternutatio; non vero unquam tali rerum statu utendum pulveribus ullis ptarmicis, acribusve aliis, quibus æger, vitaturus charybdin, deducatur in scyllam. Nec negotium relinquatur imprudentiori cuidam, audacique circumforaneo, cujus parum interest, sive bonum, sive lethalem, exitum indipiscatur operatio.

Hæc circa sternutationem adferre volui. Videamus jam reliqua, quæ HÆMIUS de morbis nervorum tradidit.)

II. VERTIGO.

Διέσσις, & per contractionem διέσις, VERTIGO. EROTIANUS ait, διέσις, dici usitatam Græcis quamdam in gyrum saltationem, quæ inexpertis faceret capitis rotationem : unde etiam διέσις dixere vas tornando factum. Quum etiam, qui vertiginosus sit, mox a rotatione videt omnia fere viridia & obscura, miri in cudendis vocabulis Græci περιστροφήσις dixere (quasi rotationem obscuram, seu tenebri osam.)

Fit in vertigine 1) objectorum motus (adparens) vel in gyrum, vel sursum, vel deorsum :

2) coloris mutatio plerumque quasi iridis :

3) vacillatio ; titubant & quærent in ἐνσπῆντε remedium, quo se fulciant, nec reperiunt :

4) metus lapsus, qui malus ; in summis præcipitiis fecit cadere. Enervat metus in vertigine hominem totum, qui incipit tremere.

5) Visus geminati objecti. Narrabat Lugduni scandularius de filio, quod secum in fastigio templi laborans diceret : pater, non bene me habeo & pro una video duas turres ; mox cecidit.

6) Oculis obversantur tenebræ.

7) Oritur nausea plerumque :

8) tinnitus aurium :

9) leipothymia (*)

10)

(*) Discimus hinc distinguere inter leipothymiam, leipopsychiam, syncopen, & asphyxiam : in 1) vires

10) lapsus :

11) *ἀνιγησία* :

12) sæpe syncope.

13) Hic aliquando mors subsequitur, cujus causa nulla scitur; cor fit paralyticum: ajunt, cor intercipi illi: ΒΑΤΑΪΣ *Hertsfang*.

14) Si resurgant, sine alio morbo, ad se redeunt, ajunt, omnia sibi cessasse, ex quo ultimo conquerebantur, se vertigine adfici & vacillare.

15) Si nec moriantur, nec citra noxam ad se redeant, fiunt sæpe apoplectici (si vertigo frequentius redeat.)

16) Si non, parapoplectici evadunt :

17) vel epilepsia demum succedit.

Videtur ergo, necessitatem agendi de vertigine illi, qui de capitis morbis est acturus; quum omnibus his prægrediatur; omnibus (fere) primam scenam aperiat: — Videtur præterea, V. V. adcuratum morem, morbos describendi, me sequutum; enarravi enim Vobis omnia, quæ unquam in vertigine observentur, a principio ad finem. (*)

Ut

vires homo sentit labefactari, ut vix se sustineat: in 2) crescit id, ut quoque naturalis calor deficiat: in 3) cor eoque deficit, ut calor, motus, sensus *fere* deleantur, sudoresque frigidi exprimantur: in 4) omnia hæc ita delentur ad sensum, ut vera sit mortis imago, & ni illico homines redeant ad se, sit vera mors. *de H.*

(*) Non est ullus adcuratior scriptor medicus, sine verbositate limpidus, sine superfluo castus, quam *ΑΡΕΤΑΕΥΣ* *ΚΑΡΡΑΔΟΧ*; si legatis *caput de vertigine*

Ut definitio morbi omnibus numeris absoluta sit, divisio fieri debet inter vertiginem *morbosam* & *criticam*. HIPPOCRATES loquitur, p. 42. edit. Foës., de critica vertigine in akme acutorum, quam subsequitur larga hæmorrhagia narium.

Pars primario adfecta est ipsum sensorium commune. Primo organon visus adficitur quoad motum; tum quoad colorem; dein distinctus visus rei & motæ & coloratæ; postea geminatio sive mutatio axis visus, vel retinæ, ut pro uno, duo foci repræsententur; prout homo quisque imitari potest, dum per momentum luscus est; demum abeunt omnes repræsentationes, quibus tenebræ succedunt.

Organon auditus similiter adficitur; auditur bombus, sibilus, lapsus quasi ex alto desilientis corporis (aquæ) in corpus elasticum sonorum; tinnitus, & quasi fremitus, maris.

Sensorium commune tunc adficitur; oritur enim tremor, vacillatio, lapsus.

Jam videamus vertiginis causas proëgumenas.

1) Obnoxii vertigini hypochondriaci, qui a genere nervoso adfecto, malo illo laborant. In his laxa, tenuia, dabilia, sunt solida, humores diluti, volatici. His, ait ARÉTÆUS, spiritus infirmior, quam ut mutationem motus sustineat.

2) Hystericæ, quæ sunt omnes hypochondriacæ in prima classe spirituum: monuit ARÉTÆUS, quod ad vertiginem sint dispositæ.

3) Plethora inter vertiginis causas numeranda: de qua jam actum toties.

4)

rigine apud illum adcuratissimum scriptorem, mirabimini, illum nihil præterfugisse. de H.

4) Omnes atrabiliarii cujusque classis ; quibus, diffolata tenui mobilissima parte sanguinis, reliqua terrestria, salina cum oleo sanguinis inviscantur ad piceam tenacitatem. Hi, si in toto corpore distributa materies, atrabiliarii ; si ad splenem, ad hepar, in systemate venæ portarum materies hæreat, hypochondriaci dicti, mota materie fiunt sæpe maniaci ; non mota, semper in vertiginem proni sunt & dispositi.

5) Evacuationes humoris cujuscunque, non tantum boni, sed & mali, diuturnæ, validæ ; ut post HIPPOCRATEM ARETÆUS advertit de nimium fluente ulcere hepatis, intestinorum ; ita & DURETUS observavit.

6) Epileptica diathesis.

7) Omnes *πικρόχολοι ἀνὸ* : V. V. duos morbos in bile considerabant : 1) quando non satis flava, ubi debilior ; 2) quando nimium calida & amara.

Secundum hoc *πικρὰν χολήν* dixere, quique ea abundabant *πικροχολαὶ* : distinxere illos, quibus bilis sursum *πικροχολαὶ ἀνὸ* ; quibus per diarrhœas *πικροχολαὶ κατὰ*. Ita *ἀνὸ* omnes, quos ad ventriculum amara bilis morderet : verum non semper præcise a bile, sed a reliquis pravis humoribus mordentibus os ventriculi.

8) Sunt causæ præterea quædam, quæ in prædispositis illico faciant vertiginem, adeoque *excitantes* dicendæ ; verum, quæ in non prædispositis plerumque idem faciunt ; ita, ut ambarum causarum, & proëgumenarum & procatarcticarum, vicem subpleant.

Talia sunt extra nos sita :

1) Gyration corporum ; si in lineas curvas celerime moveantur & tunc ab oculo intento, nec aliunde flexo, observentur : oculi enim quiescunt ; adparitio est tantum extrinsecus gyrantium corporum : retina tantum tremiscit a segmentis circulorum, quæ eam rapidis-

pidissime percurrunt. Hic nil mali in fluidis solidisque oculi ; tantum retina mutans locum in expansa medulla optici hoc facit.

2) *ARETÆUS* huc refert intentum conspectum ex alto cadentis & susurrantis rapidi fluminis ;

3) rotationes rotarum molendinarum.

4) Cadentis nivis observatio protractior, maxime, si ventus nivem sæpe agitet.

5) Concussus fellæ cui infides ; si sæpe, lente fiat.

6) Terræ motus ; ita testantur scriptores.

7) Motus in rheda, retrofactus non adsueto.

8) Agitatio navis non adsueto, in mari, flumine.

9) Transitus per angusta supra præcipitia.

10) Rotatio corporis in circuitum ; ut sæpe infantes cadunt vertiginosi, equi & boves in molendinis.

11) Tortuosi gyri, labyrinthi.

12) Venæ sectio ; nam sex aut octo uncix non faciunt tantam inanitatem ; oritur (a venæ sectione) nonnunquam anxietas animi ad præcordia, animi deliquium, syncope : hic nihil potest adculari ; est causa sua completa.

Causæ hæ sunt *proëgumenæ* ; sed in non prædispositis sunt simul *procatartica* ; quod rari sint, qui inde non fiant vertiginosi ; ita, ut causæ completæ vice fungantur.

Præterea causis proëgumenis accensenda vulnera capitis : habentur exempla infinita apud *HIPPOCRATEM*, *ARETÆUM*, omnes auctores (præcticos.)

Pertinet huc & percussio capitis.

Omnis dispositio præcedens fixa in capite, quæcunque demum sit ; hemicrania, kephalæa, kephalalgia. Causa a plethora sæpe, vel caco-chymia : unde

vasa encephali infarciuntur, abundantibus nimium humoribus, bonis, vel malis.

Ratio, cur hinc fiat causa proëgumena, est, quod a repetita tali infarctione vasa nimium distenta; ita, ut tonum amittentes arteriæ fiant velut anevrismaticæ, venæ varicosæ: quamvis etiam ipsi hi morbi tres possint etiam causam extra cerebrum habere; ut alio loco videbimus.

Huc præterea morbi inflammatorii capitis, ut phrenitis.

Tum oriri valet vertigo ab humoribus acribus eodem modo, ut ab atra bile: unde tales in omnes capitis morbos proni. — Scorbutus ad certum gradum adcrescens; ita ut WILLISIO dignum visum sit, *de vertigine scorbutica* dissertationem edere.

Alkohol in canibus, equis, elephante ipso, facit vertiginem; & copiosius datum est venenum, extinguens vim vitalem, uno momento. Eo citius damnum adfert, quo minori aquæ copia mistum: quando unitur cum oleis spiritum rectorem magnum habentibus, ut levistici, anisi, carvi, &c. tanto velociores vires habet.

Hinc, si cum oleo cinnamomi unitum ad guttas detur, mox ubi linguam tangit, restaurat illico, mentemque reddit alacriorem, quia subtilissimum, penetrantissimum per vasa bibula; si plus adsumatur, urit; si denuo majori copia, vertigines facit, ac demum potest venenum esse ac producere omnes morbos capitis & mortem ipsam.

Est id in vinis ac cerevisiis, quod temulentiam facit; nam ablato ab illis alkohole, id non fit.

Omnes nimix hæmorrhagiæ, ex naribus, dentibus, pulmonibus, maxime uteri in gravidis ac puerperis: fit tremula tantum agitatio vasorum per tremulos

los subsultus, quando arteriæ vix ultra sic possunt contrahi, ut propellant humores.

Etiam dispositio esse potest ad vertiginem, quibus arteriæ rubræ per retinam copiosiores, ampliores, ut anatome detexit. Tales, dum in cœlum serenum adspiciunt, vident quasi adscendentia, descendencia, volitantia corpora; id quod multi in se deprehendunt: si claudant, vel avertant oculos, cessat; si pergant videre, fiunt vertiginosi: solent in vivida luce sponte avertere oculos; ajunt, aër nimis mihi fortis est.

Insolatio: unde capitis dolores, vertigines, inflammationes, phrenitides; ut centenis exemplis constat: unde sapientes plus caput tegunt contra solis ardorem quam adversum frigus. Bihorio ante meridiem, & bihorio post eam hæc vitanda, caput bene tegendo. Nigro utimur pileo; sed rustici, quos in Germania plures vidi, albis utentes, melius sibi consulunt.

Vidimus urbes, ubi in calore Domicellæ per platæam irent totæ tectæ sindone alba, qui color reflectit omne, niger absorbet. Hinc itineratores sub nigro pileo album linteum ponunt.

Exercitatio nimis laboriosa corporis facit vertigines ad vomitum usque.

Inter causas *procataceticas* enumerandæ veniunt quædam antea jam adlatarum, uti paullo prius monitum. Oriri potest, GALENO jam observante, si orificium ventriculi a molestis humoribus mordeatur: a bile; a putrido; a calore nimio; ab inedia; a summa ira, unde bilis accumulat, spasmis excitatis ad ventriculum, quando subsequitur vertigo.

Nascitur tum a pure hepatis delato ad ventriculum. Mercator Lugdunensis vomica hepatis laborans, sic sæpe vertiginosus factus; vomitu, vel alvo, modicæ induciæ fiebant.

ARETÆUS c. 13. ait: „si pus ex hepate in ventriculum sursum repit, oritur nausea, adpetitus deletus, vomitus biliosæ materiæ, animi adfectus, vertigo; donec ruptura facta totum exiverit.“

Inprudens vocatus missione sanguinis, vesicantibus, emeticis, validis, omnia pessumdaret: causa indaganda & leniter ducenda.

„Bilis exusta, ventriculum ingressa, fuliginem emittens, vertiginem excitat,“ ait DURETUS p. 5. *Comment. in Coac.*

Ingluvies, nimis distendens ventriculum, ad apoplexiam usque sæpius gignit vertiginem.

Crapula, uti antea de alkohole dictum.

Ipsi flatus melancholicorum.

Sanguis ex arteriis, vel venis, ventriculi effusus in eum.

Bene notat ARETÆUS in cholera, ubi dispositio in corpore, ut omnes ejus humores ruant in vacua intestina & ventriculum, terribiles inde nasci vertigines.

Vermes pariter huc reducendi.

Lapilli, nummi, aciculæ, clavi deglutiti; puer apud RUYSCHIIUM vertiginosus a nummulo hærente ad pylorum.

Lac coagulatum; mucus, pituita multa fluctuans in ventriculo.

ARETÆUS de syncope notat, quod in cordis adfectione & palpitatione summa vertigo fiat tenebriosa.

Ab omni subpressa evacuatione, alia non substituta; hinc a subpressa hæmorrhagia narium, mensium, lochiorum; immo a subpresso vomitu bilis, pituitæ, materiæ purulentæ &c. Notavit ARETÆUS a mictu sanguineo periodico jam subpresso. — A fonticulis, setaceis,

ceis, alia quacunque evacuatione non subplente; ab ulcere veteri jam sicco, ab herpete curato.

Suffocatione uterina instante, ARETÆUS ait, fit vertigo. DURETUS idem notavit.

Infarcto pulmone, observante HIPPOCRATE, vertigo denuntiat brevi mortem; nisi, ut DURETUS monet, sit critica a motu: cruda febris malum.

In senibus vertigines a debilitate, a deficiente vi nutriente.

Jam videamus *curationem* vertiginis. Ordiamur ab ea specie, quæ nascitur ex laxa fibrarum diathesi, & nimia mobilitate humorum.

Sanguis non solidus est aqua rubra, non scissilis, non cito coeans, ut in homine sano, robusto, exercitato, fit. Uti ergo debiliior sanguis ruber, ita & ferum, ita lympa, ita ultimum illud, spiritus; nam omnia liquida sanguinis progenies.

Hystericæ, hypochondriaci sine materie huc pertinent.

Curatio quadruplex: prophylactica, therapeutica, mitigatoria, confirmans.

Prophylactica prævertit morbum, antequam adsit, eaque tutissima.

Huc spectat exercitium corporeum.

Datur pro ætate varia solidorum & fluidorum proportio. Infans plurima habet vasa & liquida. Sed ideo, comparatus homini adultiori, est ipsa debilitas: debebat sic esse; nam non debet motum exercere, debet excrefcere. Sed si maneret infante adolescente eadem proportio, foret debilitas noxia, ut in rachiticis: quia jam incipiunt motum edere, solida debilia flectuntur, extenduntur, spina dorsi, ac ossa majora, incurvantur.

Ergo, si homines adulti habeant vasa debilia, humores non compactos, sunt veluti infantes. Infanti-
bus id non nocebat; his autem nocet ad vitæ actiones
obeundas. Est igitur ducendus ad illum statum, ut
vasa ejus tam firma, humores ejus tam sint compacti,
quam requiritur, ut edat functiones ætati suæ pro-
prias.

Id facit motus corporis; aucta scilicet anima-
litas.

Motus animalis auctus fieri dupliciter potest: vel
augendo vim vitalem; hoc periculosius est aliquando;
nam debeo ingerere tunc, quæ vim vitalem exstimu-
lent, & habeo sæpe tantum debilitatem ventriculi &
intestinatorum, quæ tamen debeant primum ea susci-
pere, ut ferendo non sint: faciam hoc indirecte & me-
lius.

Hinc secundo facere possum hoc aucto motu ani-
mali directe; vocatur exercitatio: semper a minimo
incipiendum.

1) Huc spectat gestatio; ut in infantibus, cum
agitatione in cunis, quæ infanti plethorico sæpe no-
xia.

2) Vectio; in sellis ad id paratis, in funibus
oscillatoriis, curribus.

3) Frictio; scitis, quantus inde calor.

4) Cibus siccus, solidus, eupeptus, polytro-
phos; panis triticeus cum propriis fursuribus bene fer-
mentatus, biscoctus. Si edentuli sint, pulvis inde
fiat; ergo non jura multa carniū, non diætā liquida:
exemplum subpeditant remiges in navibus liburnicis ma-
ris mediterranei, qui inde tantos labores sustinent,
potu theæ, coffeæ, cioccoladæ carentes prorsus.

5) Vinum detur austerum, cui leve aroma addi
potest, cujusque uncie tres quovis trihorio sumantur,

cum

cum pane biscocto, grato, aromatico; ut vinum sic inbibatur pane & diu in ventriculo maneat, ut illum roboret. Vina græca ex Archipelago, vina quædam Italica & Tyrolensia hoc fine bona sunt. Mumma Brunswicensis simili modo incomparabile remedium; sæpe celandum, mutandum aromate quopiam, & ex pharmacopœa parandum, ne demum voluptate capti nimium se expleant: est quinta essentia tritici, non amplius fermentans. Tali etiam mumma, ad drachmas tres, quatuor, sumta, claudant jentaculum, prandium, coenam.

6) Somnus maturus in edita ædium parte inter ligna non picta. Ligna inbibunt humiditates, picta retinent: pyxides pictæ, ut scitis, non valent rebus conservandis, quæ siccæ manere debent, & humidæ fieri queunt.

Stragula, lectus, semper bene sicca sint.

Indusia lanea, quia non reperiunt ad corpus, ut lintea, sed inbibunt: ergo humidiora corpora melius exsiccantur; lintea reperiunt, ergo corpora mollescent in proprio balneo, quod noxium hic; nunquam enim sic robur fiet.

Aëre montano & sicco utantur.

Augetur vis frictionum fumo aromatico pannis infectis.

Aliquando debilitas tanta, ut homo exutus vestibus ad dormiendum vertiginosus fiat, a defectu adpressionis ad caput: laxata vasa omnia impediunt retrogressum ad cor & caput: tales dormiant in thoraculis.

Nunc accedamus ad curam *therapeuticam*.

Sunt primo omnia roborantia, quæ agunt firmandis fibris;

2) Omnia aromatica, quæ subplent, non defectum, sed inertiam, spirituum.

In prima classe princeps chalybs. In chalybe duo consideranda: 1) vis illa, quæ a sulphure metallico, (*) quod tam facile solvitur, ructus parit simillimos illis, qui fiunt, dum chalybs a fossilibus acidis roditur; restaurans summum: 2) est illud austerum; prodest utraque ratione.

Si homo acido laboret, chalybs crudus in pollinem versus solvitur ab illo acido, & facit istos vapores vertiturque in speciem vitriolatam, quæ fibras & humores consolidet, firmet. Lapis hæmatites, embryonatum ferrum, eo refertur.

Succus catechu, optimum adstringens, roborans, est succus inspissatus & depuratus arboris Indiæ orientalis, adstringens, amarûs, mistus ex succo betulæ, acaciæ, & catechu arboris. (**) Potest etiam in pollinem verti,

(*) Ex Chemicis nota subpono hic ferri chalybisque principia; notumque simul, in chalybe nulum existere *sulphur*, vera vocis hujus significatione designandum, acore vitrioli, phlogistoque compositum: etsi dudum sciam, tale a pluribus, quos hic & HÆNIUS sequutus fuit, adsumtum, de W.

(**) Datur quidem verus fructus catechu, sic vocatus a Brasiliensibus, quem vidit in Brasilia, maxime in insula Itamarica, & descripsit NIEUWHOFF in itinere suo Brasiliensi; revera adstringens is est, atque vinum austerum Brasilienses inde componunt; sed non est talis catechu, quali nos in Euro-

verti, unde *terram* vocant, & quidem *Japanicam*, quum ibi bonus paretur. In scorbuto cum flaccidis & fere solutis gingivis frustulum ore detentum mire roborat eas.

Cortex peruvianus, cascarillæ, tamarisci, herba salviæ, rorismarini, lavandulæ, stœchadis arabicæ, mari syriaci, abrotani &c., cydonia mala &c., mastiche, olibanum &c. huic fini propria:

v. g.

℞. Flor. rorismar. ʒj.

limat. ferr. ʒij.

vini græci, vel gravenfis, vel adstringentis risorisco dicti, tyrolensis vel montis Politiani (monte pulciano) ℥iv.

Stent per 24 horas in digestionē tepida, ut ferrum acido bene solvatur. Capiat æger prima secunda & tertia die ter de die cochleare, horis medicis: dein sumat, si bene ferat, quater; deinde quinquies aut sexies. Id enim observandum in omni re, dum tam facile mobilia corpora habetis curanda. Sustinerent forte a principio plus, forte non; si non, animum mox solent illi *ἐν μεταβάλλοι* despondere, ut vix postea tale remedium repetere queatis.

Si bene ferant, augenda prudenter dosis, ut videamus, quousque ferant. Si igitur bene ferant, & diu usurpavere, & indies melius se habeant, ita continent.

Sed sæpenumero fit, ut primo visi hi ægri convalescentes, postmodum non ultra lucrentur, immo

N n 5

fere

Europa nunc utimur: est nostrum catechu non Americanum, sed Asiaticum. *de H.*

fere retrocedere videantur; licet, quo solebant, more pergant. Vitium corporis, vel vitium Medici potest hic subesse. Vitium corporis potest esse, quod aliquid obstructi sit in illo corpore alicubi, quod non patiatur vim ferri. Ast, tunc signis suis illud se manifestabit; aut molestia alicubi deprehendetur, aut dolor, aut febricula levis &c. Vel fit vitio Medici, cujus erat, attendere, an non natura, adfuefacta remedio, minus inde adficiatur. Si nulla alia signa adsint, augebitur dosi lente & tunc forte melior status exsurget.

Hinc & moneo ac inculco id serio, centies Medicos lamentari, quod jam tot ac tanta dederint, nec profecerint quidquam. Centies vidi, id dependere a nimis parva dosi. Medici habent duos debiles homines curandos; unum marem, aliam feminam: mas v. g. debilitatem contraxit sine materie a tribus mensibus, femina a tribus annis: curant marem belle, egregie, dosi certa; vident eum bene habere &, dum illam feminam adgressuri sunt, judicant, feminæ, utpote debiliiori, aliquanto minus dandum. Errant maximo-pere. Feminæ huic tot gradibus deterior est debilitas, ut nedum æquali, sed longe majori, copia indigeat, ut restituatur.

Dein, si dederint dosin auctiorem parum, & videant prodesse, ultra etiam progrediuntur: si jam desinat prodesse, sinistro utuntur hoc argumento: „hoc videbatur primum prodesse, jam non ultra; videtur minus naturæ Tuæ conveniens, tentabimus aliud: aliud illud forte eundem eventum habebit, ergo tentabimus iterum aliud.“ Æger impatientia victus valedicit Medico, qui inutiliter tentando quævis nihil proficit.

Sunt Practici famosi, qui vix ausint dicere, quod una die duo tria grana opii dederint ægro, & hinc in
con-

consultatione concludunt de opio non ultra cogitandum, quia experientia didicerint, inutile prorsum esse.

Sanc lætus recorder, quid egerim ego, quid alios bonos Practicos agere viderim, in hisce. Lente augendo dosin insuperabiles dolores & spasmos solvi; nam, qui sic lente progreditur, semper terminum movit.

Egregius HARRIS Tract. de morb. infant. justissime imputat Medicis sua in curandis ab acido infantibus infortunia; dum a paucis granis antacidorum, oleosorum, saponaceorum expectant, quod non nisi a totidem drachmis est expectandum.

Risum mehercule movent sæpe consultationes, dum Medici ajunt v. g., oleosa non profuisse infanti, ut a clamoribus desisteret, rogatique, quantum dederint, remane & vesperi ajunt cochleare parvum, quo utimur ad saccharum cum potu coffeæ miscendum; dum ajunt, acidum non domari hic posse; ubi vix scrupulum de die infans adsumserit. Habeant illi in vase tantum acidi, quantum infans in suo ventriculo & intestinis, videantque quam ridiculum sit, tam parva absorbentium copia illud inmutare velle.

Misturæ expectorantes in validis pulmonum, vel pleuræ, morbis ridicule præscribuntur a Practicis ad cochleare unum omni bihorio, vel omni hora, sumendum; & interim solent pulveres absorbentes & antispasmodici dari, qui adhuc absorbeant acidum, quod forte adest, in mistura, & in quo vis stimulans misturæ maxima residet.

Vidistis porro plures hic curatos, interque eos, qui pessime se habebant; sed quinque, sex uncias oxymellis squillitici 24 horis abligurierunt. Si kermes addendum, a paucis granis incipiendo scitis me ad 27 grana

grana 24 horis semel devenisse. Ipsi per Vos hæc videbitis in Vestra praxi, quod nempe felicitas Vestra dependeat ab hac cognitione, ad quam alii, qui ante Vos adfuerant, non adtenderunt.

In hydropicis nihil magis solemne, quam quod primum juvare videatur Medicus, postea nihil, & æger fiat incurabilis: si id, quo homo primum aliquantum levabatur, auxissent, forte decem curassent, ubi nunc non duos. Uno verbo, percurrenti omnes morbos, omnes casus, idem ubique observatur. Redeamus ad formulas!

℞. Limat. mart. ʒiʒ.

cort. cinnamom. ʒʒ.

fol. mac. ʒʒ.

fem. cardamom. minor. mundat. ʒʒ.

vini generosi rhenan., mosellan., Razersdorf.,
vel St. Georg. ℥iv.

Stent in fervida digestionem in phiala alta chemica per 24 horas: colatura nitidissime parata detur usui in lagena; non vesica, non charta, sed apto subere cum superposita vesica, claudenda. Jubeatur æger, ut pro usu unius diei requisitam copiam effundat (idque in minori vasculo eodem modo recludat), quo reliquum bene conservetur: vel saltem magnam lagenam semper bene claudat. Usus, ut prioris.

℞. Limat. mart. ʒj.

cort. cascarill. ʒvj.

— aurant. ʒʒ.

nuc. moschat. No. j.

radic. caryophyllat. montan. ʒj.

Præparatio & signatura eadem.

Si indigeamus adstringente majori:

℞. Limat. mart. ℥i℥.
 cort. tamarisc.
 — peruvian.
 visci quercini, aa ℥℥.
 flor. lavand. Mi℥.

Cum vino adstringente, v. g. rorisco, paretur
 ut priora; usus idem.

Animadvertitis porro, me in formulis præscriben-
 dis semper indicationem præ oculis habere; nec adhi-
 bere nisi selectissima quæque in hunc scopum colli-
 mantia.

Si nunc examinem in plerisque Europæ pharma-
 copœis decantatis compositiones roborantes, inter pauca
 bona habeo sylvas ingredientium bonorum; cum, vel
 ineptis, vel contrariis, rebus mistas.

Si qui sint, qui hæc vina non ament, vel qui
 vina ferre nequeant,

℞. Conserv. flor. anthos. ℥ij.
 limat. ferri ℥vj.
 sem. iv. calid. major. aa ℥j.
 syrup. stœchad. arab. q. s.
 M. f. cond.

Ut primo ter de die ex nebula sumat magnitudi-
 nem nucis moschatae, tum augendo sensim cum vino
 vel cerevisia, vel potius mumma Brunswicensi.

In his videbo semper, an adsit in ventriculo aci-
 dum; sin minus, miscebo conditum cum succo citri;
 vel cum syrupo citri, vel cum acido dabo.

℞. Conservæ menth. ℥ij.
 limat. ferr. ℥vj.
 succ. catechu ℥ij.
 caryophyll. aromat. gr. xv.
 syrup. condit. aurant. q. s.

M.

Usus

Ufus ut prioris.

℞. Conserv. abrotan. ℥i℥.

lapid. hæmatit. ℥iij.

miv. cydon. ℥iv.

rad. zinzib. condit. ℥℥.

fyrup. myrthin. q. s.

Ufus fere idem.

Si alia forma paranda medela,

℞. Mastich.

oliban. aa ℥j.

limat. ferri non rubiginosæ; nam tunc vis
ferri restaurans partim abivit, ℥iij.

succi catechu ℥j.

ol. stillat. rorismar.

— — — lavand.

— — — cort. aurant. aa gtt. iij.

balsam. peruv. q. s.

M. f. pil. gr. iij. iv., non deaurandæ, aut deargendandæ; nam facile hæ pilulæ deliquescerent; sed copioso pulvere glycyrrhizæ involvantur & adspargantur.

Sumat primo ter de die tres, augendo sensim dosin ad 6, 8, 10 singula vice, cum vino, mumma &c.

Vel

℞. Extract. cort. peruv. ℥℥.

pulv. visc. quern. ℥j.

limat. ferr. non rubiginos. ℥ij.

ol. stillat. cinnamom.

— — — caryophyll.

— — — macis

— — — aurant. aa gtt. ij.

balsam. de Mecca. q. s.

Ufus prudens ut prioris.

Si

Si eligat potius pulveres æger

℞. Rad. helen. pulv. ℥ij.

fem. fœnic. dulc. ℥j.

limat. mart. ℥iij.

sang. dracon. ℥j.

M. f. pulv. No. xxj. ; sing. ergo ℥j.

Sumat primo ter de die unum ex vino, augendo
ad pulv. 4, 5, 6, 8 de die.

Vel

℞. Limat mart. ℥ij.

cinnamom. ℥j.

croc. austr. ℥ss.

cort. peruv. ℥iiss.

M. f. pulv. No. xv. ; sing. ℥j. ; usus ut prioris.

℞. Pulv. cardamom. min. mund. ℥ij.

limat. mart. ℥iij.

fem. anis. stellat. ℥ss.

ol. stillat. cinnamom. gtt. v.

M. f. pulv., dandus in lagena vitrea, operculo
clausa, ut æger sumat quater de die tria parva coch-
lear. in vino.

℞. Rad. bistort. ℥j.

limat. mart. ℥iv.

oliban. ℥ij.

nuc. moschat. ℥ij.

M. f. pulv.

Si placeat forma misturæ,

℞. Tinct. mart. aperient. ℥vj.

—— cort. peruv. ℥ss.

—— myrrh. ℥ij.

syrup. stœchad. ℥j.

aq. rorismar. ℥vj.

M.

Vel

Vel

℞. Extract. cort. peruv. ℥iſſ.

syrup. mart. ℥iſſ.

aq. majoran. nobil.

— cort. aurant.

— citr. aa ℥ij.

M. Sumat omni trihorio cochl., sensim augendo dosin, ut duo cochlearia omni bihorio, vel citius, sumat.

℞. Tinct. mart. pomat. ℥j.

extract. cort. peruv. ℥℞.

syrup. menth. ℥iſſ.

ol. stillat. cinnamom. cum sacch. alb. ℥j.

in œleosacch. redact. gtt. iij.

aq. salv. ℥x.

M.

Notandum tamen, quod mars præparatus in his tincturis adpareat minorum virium, quam in substantia cum vino datus; vel in vinis acidis, aut austriacis, solutus. Suffecerint porro hæ formulæ.

Videtur igitur, quomodo præscripturus medicamenta Medicus clinicus debeat scire, quid velit agere. Sic in hoc casu vult flaccidam, aquosam, dispositionem tollere, addereque partibus robur: debet proinde confugere ad duo hæc, roborantia & adstringentia.

Omnia hæc remedia, corpori toti profutura, prius profunt ventriculo, ut ille restauratus chylum paret meliorem; nam a bono chylo bonus sanguis.

Juvat proinde roborantia & adstringentia hæc dare forma conservæ, aut pilularum, aut pulveris, ut diutius maneant in ventriculo. Vinis autem medicatis solet addi frustulum panis biscocti.

Interea evitet homo religiose causas excitantes, gyrationem, adspectum rerum in circulum se moventium,

tium, stationem in alto loco, motum obversum rhedarum &c.; donec fuerit factus robustior.

Absoluta cura prophylactica & therapeutica, frequeretur *mitigatoria*, quæ in multis morbis locum habet; ut, ubi nimix convulsiones & dolores &c. adfunt. Mitigamus tunc simul symptomata, v. c. dando aliquando opium in pleuritide sæva; interea, dum cura inflammatoria & expectorans sua peragit. Verum hic in vertigine cura mitigatoria minus locum habet; quia therapeutica simul mitigatoria est: hinc transimus ad quartam curam, dictam *confirmatoriam* contra recidivas.

Videtis adtentionem V. V. in curando nostra ut plurimum majorem. Quando 1) causa sublata erat; 2) morbus præsens eradicatus; 3) mitigata symptomata; 4) cogitaverunt de roborando corpore contra recidivam.

Quantum hoc constat in causis proëgumenis aufere-
rendis.

Adsuëfactione lenta & prudente illis, quæ causæ fuerunt procatacticæ, idque totum arcanum est.

Nemo facile laborabit in hac prima classe vertiginum, qui metuere nescit. Si in glacie ambulas incogitanter, firmus es; si cogitas, quod posses forte cadere, metus ille vires dissolvit & genua labant. Si altam turrin conscenderis, & descendens cogites, quod de tam inmensâ altitudine cadendo miserrime laberis, jam incipis fere cadere.

Ergo, postquam est sanatus, firmandus est, ut lente adsuëscat illis, quæ malum olim excitaverant.

Id ergo prudenter repetat sæpius; cerebrum enim jam obfirmatius est, & fabricando fabri sumus. Qui a mari vertigines patiebatur, navigando sæpius æque in mari tranquillus est, quam in suo lecto. Qui a curru

vertigines & nauseas patiebatur, jam in curru tandem repetita agitatione degit, ut in suo cubiculo.

Docent fabri ferrarii, cæmentarii, funambuli, nautæ, instar simiarum scandentes malos navium hoc aperte. Sola incogitantia periculi reddit illos aptos, ut sic agant. Si periculi memores fiant, in cadendi sunt periculo. Sola consuetudo juvat.

Equitatio in gyros, primo ampliores, sensim arctiores, qualem HOMERUS Græcorum describit & pueri ASCANII VIRGILIUS, firmat corpus, cerebrum & oculos, ut ultra a nullis motibus, aut gyris perturbentur, aptique fiant homines omnibus motibus in bello, in quibusdam artibus mechanicis sustinendis, inlibate.

Exempla mirabilia sunt intrepidorum effectuum hujus consuetudinis.

Inperator CAROLUS V. dum pompa solemni a Mechliniensibus exciperetur, monebatur, ut vellet ad cacumen turris Sti Romualdi oculos elevare. Vidit ibi hominem in fastigio turris, servandi æquilibrii adeo expertum, ut ibidem trabem ligneam ferra divideret, & abscissam circiter partem pede adhuc detruderet. Fremuit Inperator hæc videns, edoctum æquilibrii hominem miratus, sed rogavit, ne ultra sibi talia spectacula exhiberentur. Funambulorum quædam artificia miracula forent, si non esset intrepiditas & consuetudo.

Miramini mecum masculam V. V. medicinam: non sufficiebat curasse morbum, sed prospiciebant in futurum; ne, quibus miseriis ægri essent olim confictati, ultra conflictarentur. Habebant itaque ægri Medicos, qui & morbos curarent, & qui simul stabilem illis sanitatem in posterum procurabant. Hæc circa primam speciem vertiginis.

Altera species vertiginis est a *plethora* caput afficiente: quid *plethora* sit, non repetam, quum in capite de MORBIS HUMORUM explicatum fuerit;

Si *plethora* causa prædisponens sit, eaque incipiat jam a quacunque alia causa excitante in actum duci, ita, ut levissima incipiant indicia observari, animadvertitur

1) calor & rubor major ad caput, jugulum, tempora;

2) dolor capitis; qui si pergat, est, uti ægri ajunt, quasi caput finderet;

3) oculi rubent, splendent, lacrymantur;

4) pulsus ingens carotidum, temporum;

5) inflatus (turgescencia) venarum jugularium, maxime internarum;

6) tumor mollis, plenus, distendens, in omnibus partibus corporis musculosis, cum tarditate ad motum.

Causa itaque nota est proëgumena; hanc dedit anamnesis, sive recordatio, olim in eo corpore observatorum: dat eandem præsens hominis status.

Incumbit jam mihi inquisitio causæ excitantis: novi enim prædisponentem ex se nunquam facere morbum. Homo ille *plethoram* tulerat innocue olim; quid factum, ut noxiam nunc experiatur eandem?

Plethoram innocue ferunt multi, dum semel, bis, ter, quater, in anno eam solvunt larga hæmorrhagia narium, aut largo hæmorrhoidum fluxu; aut feminæ singulo mense largis catameniis.

Horum si deſit quidquam, nascitur mihi causæ excitantis idea. *Plethoræ* innoxie accedens illud excerni olim solitum, jam in corpore inclusum, facit, ut vasa cerebri infarciuntur, demum turgescencia magis magisque increſcente, rumpantur: unde quandoque

apoplexia lethalis oritur, dum sanguis vasa adeo expandens, ut cedere amplius, eumque locare, nequeant, ea vi sua rumpit, ac in enkephalon effunditur.

Videtisne, quomodo nos vertiginis idea ducat ad ideam apoplexiæ ex hac causa. Convincet Vos magis cura hujus speciei.

Motus, aut quies, possunt hic causæ esse excitantes. Plethoricus homo motu moderato sibi conciliaverat laudabilem perspirationem: jam plane quievit, non perspiravit, vel vix tantum. Illud intro manens, tum copia, tum sensim acquisita acrimonia, latentem causam, innocuam hactenus, jam facit nocentem.

Vel etiam motu moderato sanus jam debuit per aliquot horas æstivo calore motum majorem edere: calore in corpore aucto fit rarefactio: fit major transitus venosi cruoris in arterias & hinc vertigo.

In plethora noxia facta sanguis venosus multus jam in arteriis est & venæ depletæ sunt: nam motus omnis muscularis venas deplet; ubi manebit ille sanguis? Non nisi in arteriis. Quam male ergo ratiocinantur Medici in consultatione, dum, dubitantes an plethora in causa sit, nec ne, lustrant venas in manibus & brachiis; quum autem hæ venæ depletæ adpareant, immo inaniiores solito, firmiter credunt, jam saltem plethoram in causa non esse: quum ex obposito venæ depletiores, & effectus præsentis, manifesto peccantem notent plethoram.

Homo ingurgitavit majorem cibi potusque copiam, unde, aorta pressa, sanguinis copia longe major ad caput ducta. Homo consueverat a prandio & coena otari per aliquot horas; jam ab aliquo tempore consuevit, se mox mensæ scriptoriæ adponere, viscera repleta

pleta adprimere ad aortam & cœliacas; unde major sanguinis ad caput adfluxus.

Sed plethora quædam est generis peculiaris, quæ ab acri stimulo, veluti venenato, oritur in corporibus cæteroqui non plethoricis, immo a plethora remotissimis. Hæc ergo Vobis explicanda, ne in praxi peculiari, aut in consultationibus, vacilletis.

Habebitis forsitan in cura Vestra virginem caco-chymicam, pituitosam, pallidam instar gelidæ mortis; laboraveritis forsan diu, quin excutere pallorem potueritis; multum abest, ut hic plethoram adcusetis. Grassentur interea variolæ, corripiatur illa iisdem! En natam virgini veram plethoram, motum, adtritum, calorem, febrim acutissimam; qui brevi antea aquosus fere sanguis lente per vasa transierat, jam de vena missus crustam phlogisticam exhibet.

Ubi ergo in classe proëgumenarum causarum invenio plethoram, quæ per se nullum morbum produxerat, & in classe procatacticarum v. g. motum, iram, pergræcationem &c., quæ plethoram, olim innocuam, jam in actum duxit; video mox ex his binis causis nasci causam proximam vertiginis; quæ hic est arteriarum in enkephalo tanta repletio, ut turbetur inde æquabilis ejus per cerebrum perfluxus, utque turbetur æquabilis spirituum secretio, distributio.

Ultra non pergo; nam si cogitem arterias cerebri ita infarctas, ut cerebrum multum conprimant, jam non habetur vertigo, sed apoplexia. Ergo debeo in data definitione causæ proximæ manere.

Fuit homo in Hollandia, qui mira arte stipem petebat & lucrabatur. Cranium ipsi ablatum magna portione, non recreverat: metallico tegumento ejus subplebat defectum. Pro eleemosyna accipienda a Medicis & Chirurgis tentamina subire voluit: si ablato te-

gumento metallico levissime tangeretur cerebrum, vertiginosus fiebat ; si paullo plus, vertigo tenebricosa, nascebatur, ut fulciendus esset, ne caderet : si denuo plus, vertiginem sequebatur somnus, excitabilis tamen ; si adhuc plus, perfecta apoplexia, sed mox evanida, ubi a premendo desistebatur.

In idea ergo illa causæ proximæ hujus vertiginis videtis, jam Vos cogitare morbum ; nec posse cogitare morbum hunc, nisi cogitetis simul causam proximam ; ergo causa proxima est ipse morbus, morbus causa proxima.

Sequitur cura prophylactica, therapeutica, mitigatoria, roborans.

Si ergo malum sit in primis minis intentatis, v. s. curat ; pediluvium ; aër non calidus, non humidus ; diæta tenuis, refrigerans ; situs corporis erectus ; abstinentia a somno per aliquot horas.

Sanguis enim ruber calefactus hic peccat non semper copia ; sed, vel copia, vel rarefactione, vel transfusione in arterias.

Advertenda tamen cura V. V. adtenta : si esset in venis sanguis paucus, & arteria pulsu reliquisque effectibus indicaret magnam adesse in arteriis copiam, conabantur ipsas secare arterias.

Revera v. s. juvat, quatenus inpedit, ne arteriæ adhuc plus onerentur ; verum non ita directe eum evacuat, & maxime considerabant hoc, quando corpus a plethora alienissimum, a venenato stimulo jam habebat plethoram in arteriis.

Animadvertiebant enim, sanguinem in arteriis infarctum ante fines capillares stare, ergo venas non accipere multum sanguinem : cor dextrum plenum esse, quia non poterat se per pulmones evacuare, præ arterioforum in pulmone finium obstructione : ergo cor
fini-

sinistrum non multum excipere a pulmone, ergo nec aortam a corde sinistro, ergo nec venas ab aortæ ramis.

Igitur spongiis humidis, tepidis, fovebant nares, frontem. Arterias hæmorrhoidales itidem vapore humido, tepido fovebant, clysmatibusque; vel irritabant clysmate, subpositorio, scarificatione, hirudinibus multis, simul adplicatis: deciduis hirudinibus sanguis solet quandoque exsillare multum; unde videntur potius vulnerasse arterias, quam venas; venæ enim inter plicas illas citius reconderentur & obturarentur.

Videmus *arteriotomen* commendatam a M. A. SEVERINO aliisque. TAYLOR in oculorum inflammationibus me præsentæ æque dexterrime & breviter secuit temporalem arteriam, quam si alius Chirurgus venam secasset: ligabat inposito nummo involuto linteo, addita desuper compressa & firma ligatura, per octiduum adposita; nec vidi unquam aliquem ex vulnere illius arteriæ quid mali percepisse.

Cucurbitæ scarificatæ plures videntur quoque arterias evacuare æque ac venas. Cucurbitæ siccæ adplicatæ temporibus; vel maximæ cucurbitæ aliis corporis partibus latioribus adhibitæ, agunt quoque internas arterias evacuando, repletis externis. — Hirudines 4, 6, 8 circum caput admotæ usus boni sunt.

Partes a capite remotiores V. V. fovebant, ut laxarentur ibidem vasa omnia, balneis, semicupiis. Tum irritabant has partes epispasticis ex fermento panis acido, ruta, sinapi, betonica, cæpis, porris, raphano ruslicano; ut eo versus vim humorum adlicerent & a capite averterent. Ajunt, frustra carnis, lienis animalium, turtures, pisces planos, pedibus adplicatos, extrahere de corpore putredinem, ideoque præstare præ cæteris.

Verum carnes intra 5, 6 horas, lienes vitulini, turtures, pisces plani intra 1, 2, putrent supra calidum corpus, bene obvoluti : ergo, non quod putredinem extrahant, sed quod in calore illa ipsa putrescant, nata putredine vehementer stimulent; profunt. (Sed & ex putrido humore partem denuo quamdam per vasa bibula in corpus resorberi, hic non præmittendum.)

Frictiones moderatæ jungantur postea ; ut, factis primo dictis aliis, æquabilis restituatur circulatio.

Curam talem ad initia mali V. V. instituebant, & sic futurum jamjam morbum prætervertentes, *prophylacticam* dixerunt.

Revera in quibusdam distinxere has curas admodum subtiliter, & torte nimis. Nam vix distinguimus hanc curam prophylacticam, præservatoriam, a therapeutica, sive morbum jam præsentem curante ; remedia siquidem sunt eadem, ac in ipso morbo.

Sed scrupulosos fecerat eos, qui turpiter sæpe a Medicis error committitur. Prudens illa gens videns aliquo in corpore natam a longa die prædispositionem ad morbum aliquem, & nunc fieri ab illo, vel in illo, vel circa illum hominem aliquid, quod latentem diathesin excitare vel leviter incipiat ; prævidebant, quid futurum esset metuendum, nisi illud averruncaret ars medica. Hinc, antequam morbus adhuc integre natus esset, præscindere illam conabantur. Si vero morbus jam esset integre formatus, ita, ut causa completa, sive proxima, jam exstaret, *curatoriam* curam instituebant. (*)

V.

(*) Hominem a plethora vertiginosum jubebant
V.

V. s. igitur, medicamenta diluentia, sedantia, leniter refrigerantia, nitrum, cremor tartari, cujus aliquot grana semper in ore habeant, succi acidi, saponacei, hic conveniunt.

O o 5

Pal-

V.V. omnino quiescere in loco obscuro, frigidiusculo, silente. *Quiescere*, ne motus augeretur; in *obscur*o loco, ne objecta augerent vertigines: qui vertiginosus oculos claudit, sæpe silentem pro tempore habet vertiginem. *Frigidiusculo*, calidus aër rarefcere facit humores: *silente*, ne rumoribus & strepitu augeatur motus animi corporisque.

Homini tali, ex V. V. jam doctrina, victus parvus, aquosus, per epicrasin, dandus. — Otium illi convenit ab omnibus adfectibus; nam plures efficiunt motus mechanicos in cerebro: ab omni studio, a positura in priora incurvo corpore abstineant. — Vigiliæ conducunt; somnus caput obplet; vertigo ducit, si pergat, per se in somnum apoplecticum: erecti, sustentati pulvinaribus, vigilent; nisi, quatenus somnus pro vita requiritur.

In mentem hac occasione venit infortunium, quod habui principio praxeos meæ. Medicinam faciebam cœnopolæ sexagenario, pituitoso, asthmatico. A multis noctibus non dormiverat fere & mauc summo dum advenio, uxor me rogat, ut vellem primo alios aliquot ægros invisere, quum bonus maritus, qui a tot diebus somnum non viderat, jam somno datus videretur. Abco per tres circiter horas. Interea filius Pharmacopœus patri adfue-

Palliativa cura iisdem constat ; in vertigine primæ speciei dictum.

Confirmatoria superest : faciunt huc victus parvus, labor magnus (moderate, ac ad vitæ genus viresque ac indolem totius corporis adcommodatus), herbæ amaræ

adfuerat & somnum sensim extraordinarium fieri & cum roncho ac febris peragi, animadvertens, me jubet quæri per civitatem, quumque non sat cito adessem, prætereuntes Medicos advocabant. Tandem accedens turbatas totas ædes video, binosque seniores urbis Medicos adfidentes lecto, ipsum vero ægrum parapoplecticum. Multum faciebat pro mea fama tuenda, quod prior morbus pituitosus, asthmaticus, somno indiguisset, quodque priori tempore glutinosa pituita pulmones, non cerebrum, adfecisset: hinc Medici illi, quod adcularent, vix habebant. Sed nihilominus adculabam memet ipse. Concludere debebam, pituitam senilem, jam solito abundantior, sic posse ab uno viscere in aliud deponi, posse relinquere pulmones & facere apoplexiam. Unde legem faciebam mihi, semper oportere videre dormientes, ut liqueat Medico, bonusne, an malus, ille somnus fuerit, & ex pulsu prudenter, ne æger expergefiat, tacto, illud etiam examinare. Quæso animum advortite: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum!

Homines non vulgares, sed ipsi Medici aliquando familiam spe salutis fovent, quia æger dormit & dormientem sinunt: somnus apoplecticus brevi manifestat inscitiam & incuriam Medentium. *de H.*

ræ infusæ aqua, absinth. pontic., card. benedict., centaur. min., marrub. alb., scord., rad. gentian.

Acetum quoque eo facit : torosissimum juvenem novi, qui clam aceto, quo delectabatur, affatim usus tandem macilentissimus fiebat & acido laborabat : moderata copia non obest, maxime in temperamento plethorico. Omnia hæc augent perspirationem ; ergo multa de corpore perspirando exeunt, labor plura adhuc consumit, victus parvus non multum adfert ; hinc sic plethora abit.

Tertia species vertiginis nunc ordine sequitur, nata a retenta materie quacunque, quæ quibusdam temporibus, aliquando periodice, evacuari solebat. Jam aliquantum de his egi in PLETHORA : sed hic non consideramus corpora plethorica sola, verum habentia consuetudinem, certis temporibus a noxiis alioqui futuris humoribus se evacuandi ; sive boni sint humores, sive mali.

Si ergo a retenta hæmorrhagia narium, hæmorrhoidum, uteri, nascatur morbus, eæ hæmorrhagiæ erunt, ut dictum est, provocandæ.

In his casibus animadvertimus duo :

1) corpora virilia, inevitabili necessitate obnoxia his evacuationibus, plane feminea reddi ; ita, ut ad datum tempus cogantur naturali tali via evacuati, vel aliam viam substituere, aut ægrotare. Mutantur sæpe ætate ; ut, qui juvenes naribus, adulti facti non ultra naribus, sed vasis hæmorrhoidalibus, evacuari soleant. Id adhuc bonum est ; sed frequenter etiam, cessante narium hæmorrhagia, hæmoptoë, phthisis, sequitur.

2) Si corpora cæteroqui sana sint & bene nutrita, quo crebrius evacuationes has habeant, eo citius replentur. Est sæpe in hominibus sanis, torosis, blanda humorum diathesis, generans oleum multum ; unde
pan-

panniculus adiposus bene saginatur. Venæ hinc premuntur; sed turgidæ sanguine sustinent diametrum confectam: facta evacuatione pinguedo nanciscitur spatium, oleum distendere magis cellulas potest; conprimuntur hinc venæ magis: renascente plethora adeps resistit venarum dilatationi & plethora præsentē ægre cedit. Si iterum evacuatio, vires adipis prementis inpune agunt in venas; nam adeps, durante ultima plethora, iterum increvit. Sic sensim venosum systema minuitur; augetur proin arteriosum: unde fit, ut arteriæ, tempore solitæ evacuationis, magis semper magisque producant largiores evacuationes.

3) Sed hinc fit, ut, quo evacuationes crebriores, aut largiores, homines a subpressis iisdem eo pejus habeant, & majores pœnas luant.

Videmus ex his tribus, quanta cautela opus sit Medico, dum corpora talia plethorica gubernanda habet.

Videtis simul, quam pessime agant, qui hominem plethoricum, & olim quidem a plethora ægrotantem, jam vero restitutum, velint a plethora liberare & curam confirmatoriam instituere, frequenti v. s. Capitisne errorem? Adtendite modo ad ea, quæ illico No. 2. dixi.

Unde percipitis, me in cura confirmatoria vertiginis ex plethora ortæ, de v. s. non esse loquutum; *confirmatoria* dico, nam in therapeutica larga v. s. requiritur una vice, bis, ter: sed in confirmatoria alia dixi, non missionem sanguinis.

Circa evacuationes menstruas feminarum etiam grave quiddam notandum est. Laborant certe malis ab his retentis: verum error Medicorum & vulgi est, quod, si femina habeat parciora menstrua & incommodo aliquo laboret, culpa omnis refundatur in menstrua parciora.

eiora. Si Medicus non profecerit medicamentis, excusat se; utinam, ait, tibi copiosiora catamenia essent; sanior fores. Si tunc ille fomentis, vaporibus, balneis emollientissimis curet hoc corpus ita laxare, efficit sæpe, ut vasa illa debilitata bis, ter, quater in mense evacuentur, & ut a cibo, potu, vel minimum incrementum plethoræ eo evacuetur; immo, ut nonnullæ feminæ perpetuo fere sanguine madescant. Corpora sensim hinc debilitantur, & miratur adhuc sapiens Medicus, etiam post tantam evacuationem morbum non emendari. Si causam ejus intellexisset & menstrua pauciora non injuste adcusasset, forte curasset dudum. Igitur discamus causas bene distinguere, antequam curam suscipiamus. Neque plethoram in his feminis urgebimus nimium, si causa nobis sufficiens conslet, unde ægrotent.

Sed si revera sic sit, ut evacuationes solitæ quæcunque sanguinis virorum, mulierum, subsistant, aliam sibi viam quærent; quæ, si ad exterum, nullum corporis locum liberum relinquent, e quo aliquando non erumpant. Legite BONETUM, SCHENCKIUM, BAL-LONIUM, RUYSCHIUM, *Lud. MERCATUM de morbis mulierum*, videbitis, per oculos, aures, digitos, pollices, periodice sanguinem evacuatum; tam in viris, quam in mulieribus. Quod si non ad externa, sed interna viam sibi faciat sanguis, ad caput apoplexiam, ad pulmones hæmoptoën, ad ventriculum vomitum sanguineum, ad intestina dysenteriam cruentam &c. faciet.

Ergo in his modo exposito sæpius viæ naturales restituantur: & si cito expediteque id fiat, præcavebitur vertigo, in cujus cura præservatoria nunc versamur: sed si non sat cito hæ viæ referentur, & pergeret morbus formari, v. s. aliaque evacuantia & deri-

vantia, instituantur, ut præcaveatur morbi progressus; & restituto homine Medicus mature adhibeat artis opem circa tempus futuræ plethoræ, ut viæ naturales apertæ inveniantur.

Dixi vero, in hac tertia specie non tantum evacuationes vel derivationes aliorsum faciendas in sola plethora contineri, sed omnes evacuationes & derivationes in alia loca, etsi nulla plethora adsit.

Veteres hic multum loquuntur de suis catarrhis, ad nares, ad fauces, ad pulmones, ad intestina, ad uterum, ad articulos. Ignari circulationis dixere nonnulla, quæ vera non sunt. Visa eorum sententia videbimus, quæ cautela sint legendi, ut legamus illos cum fructu.

Ignari circulationis putabant loca esse in corpore frigidiora, quæ, quia frigidiora, humores condensarent, alioqui tenues. Ignari circulationis legum & videntes materiam spissam per membranam narium deponi, humorem spissum deponi ad oculum, ad uterum, ad pulmones, ad articulos; ajebant sic: „humores hi prodeunt condensati, nec tamen ita in corpore eos invenis, aut in arteriis cernis; ergo inspissatio illa debet causam habere: causa ergo est vel frigus, coadunans fluidiora, vel calor dissipans tenuia. Sed est locus in corpore, ubi frigidior pars præsidet, nempe cerebrum; nam videmus, partes alias corporis bene calentes multo rubro sanguine abundare; unde concludimus, calorem illis conciliari a copioso sanguine: atqui cerebrum album vix habet sanguinem rubrum, ergo frigere debet. Tale album, frigidum viscus potest ergo condensare humores, & potest iisdem condensatis ita obprimi, ut apoplexia, vel lethargus, nascatur. Sed solet se variis viis inde liberare; per nares enim, aut pulmones, aut uterum, aut articulos expurgat se

ab

ab hac condensata materie. Materies hæc καταρρεῖ de capite subito, nam aliquando subito nascuntur, ergo subita fit fluxio. Quod autem sciamus, a capite defluere hunc humorem, novimus inde, quia aliquanto antequam exoneret se cerebrum, patitur vertiginem, immo incipientes apoplexias: mox ubi catarrhi nascuntur ad dicta loca, cerebrum caret his malis. Si consuetis temporibus solebat se evacuare & jam turbata sit evacuatio, v. g. evacuantibus ad uterum, repellentibus ad articulos, cerebrum obruitur, vertigines fiunt, apoplexiæ, epilepsiæ: si fortunato revocari possunt, sæpe cerebrum liberatur. “

Videtis, vera dixisse, sed male explicuisse causas; sed ponamus, nos cum illis ignorare adhuc circulationis leges; nonne argumentum nobis plausibile videretur?

HELMONTIUS ut in scholas ubique invehit, ita & hic. Dixit hoc pendere a custode loci. Ponebat ille quoddam principium, quod cuilibet visceri, parti, membro, præsideret. Si illud præsidens principium in bono æquilibrio se teneret cum reliquis partibus, omnia bene; si minus, ibi male. Si v. g. rector ille articuli, cujus erat, succum fabricare ligamentorum; acrem nunc produceret humorem, nascebatur podagra; & sic ad alias partes: aliquid dixit HELMONTIUS, quod intellectum pareret suis lectoribus phænomenorum & insons cerebrum culpa exemit: verum circuitus Harveyani aut ignarus, aut ignarum se simulans, non plus luminis arti adtulit in natura rerum explicanda, quam V. V.

Distribuebant AA. catarrhos in classes: 1) in podagricum, cum suis satellitibus; 2) in destillationes arthriticas, non proprie podagricas; 3) in evacuationes per nares, fauces, pulmones, uterum.

Quam-

Quamquam res non ita sit, vera tamen dixere quoad praxin. Homines sanissimi, nunquam podagram passi, vertigine corripiuntur idque vicibus iteratis: ars frustra adhibet omnia. Subito nata podagra vel cheiragra &c. cessant vertigines.

Sic vidimus 1) hanc tertiam speciem vertiginis deberi vel bono, vel pravo, humori nimio, evacuare solito; 2) materiæ catarrhosæ V. V.. Sequitur tertia scaturigo hujus classis, a materia ulcerosa, fistulosa, fonticulorum, herpetum, scabiei veræ, efflorescentiarum humidarum, vel ficcarum. Si evacuari impediatur, vertigo, apoplexia, epilepsia &c. Ex decem asthmaticis a prima infantia, octo, vel novem, ex hac causa sunt.

Diagnosis habetur ex Aetiology; observatione, an vertigo non plethorica; an cacochymica quæcunque.

Prognosis, plethora evacuare consueta jam resistans & vertigines faciens, facere potest brevi apoplexiam, epilepsiam &c.

Si a materie alia, *catarrhosa* dicta, nascatur malum; sane, si illa articulos rodât in calcem, quid non mali metuendum, si jam incipiat, vertigines faciens, tenella cerebri stamina adficere? Certe lethale!

Anamnesis: est vertigo, olim absens; causa ergo debet esse, quæ eam produxerat. Recurritur ad tres dictas causas & invenitur.

Curatio quadruplex.

Prophylactica, consistens in ablatione causæ excitantis: causa excitans est intromanens materia podagrica, ulcerosa, herpetica: meum erit, ad loca consueta revocare illam materiem emollientibus fomentis, cataplasmatibus, unguentis; vel stimulantibus dropacibus, phænigmis, sinapismis, cantharidibus. Si na-

tura langueat, prudenter danda per os talia, quæ naturam excitent, ut vis cruroris ad loca illa determinetur : *prudenter* ajo, ne materia, exitum non facilem nacta, furibunde ad locum in cerebro, quo nunc peccat, adferatur : præstat enim in parte quadam doluisse, quam perire apoplexia.

Si ergo per nares olim facta evacuatio, jam non fiat, spongiæ calidæ, humidæ applicentur, hauriat aquam tepidam cava manu, turundæ specie tabacum vel betonicam inponat : de mensstruis, de hæmorrhoidibus, idem valet.

Si non sat cito hæc juvent & malum urgeat, v. s. aliisque evacuantibus utendum, curato morbo præsentē curandum deinceps, an evacuatio consueta restitui possit, ne ultra homo his obnoxius sit.

Non ferendi sunt Medici, qui laxæ methodo addicti, morbos tales præsentēs tantum curant v. s. & purgantibus; injungunt ut bis, quater, in anno sibi v. s. celebrari curet æger ad xx. xij. , ut præcaveatur morbus : ausi fuere, ad Principes sic rescribere consulti. Sed, si lauto victu, parvis exercitiis augmentum plethoræ haberent, jam vertigo renata postulabat v. s. quinquies, sexies, octies, in anno. Quo plus repetitæ v. s. in multis, eo citius augmentum plethoræ in arteriis, quia venæ comprimuntur a pingui oleo, ut exposui. Plethora autem in arteriis nocentissima.

Si aliæ evacuationes ulcerosæ &c. subpressæ, revocandæ arte quacunque, ut dixi.

Cogitabitis, miserum tamen esse, ut infans pulcherrimus, nobilis, princeps, faciem, caput, deformedum horrende ulceribus, gerere per annos debeat. Resp. 1) quid si nobilis ille infans, familiæ unica spes, Princeps spes unica regni, curatis ulceribus & achori-

bus, fiat ex vertiginoso apoplecticus, vel epilepticus; an tunc magis proderit familiæ, proderit regno? 2) Revocata evacuatione subpressa & curato morbo, tinea, achores, favi, purgantibus hydragogis & mercurialibus sæpe repetitis pulchre haud raro curantur; quodsi non, ætate dispareant sine corporis noxa.

Sic homo aut lepram habet, vel turpem scabiem, aut vertiginosus, apoplecticus, epilepticus fiet: meum est, ut curato morbo cures alias evacuationes substituere per mercurialia, lignorum decocta &c. fonticulos, setacea.

Palliativa cura, ut in secunda specie erit.

Confirmatoria: si a plethora retenta natus morbus & jam sit curatus, prævertere oportet, ut dixi ante; si ab alia materie, eam aliunde educere.

Quarta species vertiginis est epileptica. Hanc aliunde explicui, de EPILEPSIA agens. Curatur remediis omnibus prophylacticis, therapeuticis, palliatis, confirmatoriis, quæ laudavi in variis epilepsiæ speciebus curandis.

III. A P O P L E X I A.

Absoluta doctrina de VERTIGINE, ut symptomate præeunte alios morbos capitis, jam ipsos hosce morbos adgressuri sumus, ac præprimis APOPLEXIAM: quia

1) apoplexia omnium morborum capitis est periculosissimus;

2) quia multi alii morbi, nisi hac prius intellecta, non intelliguntur;

3) quia multi alii morbi ex illa originem trahunt.

Vocatur ab HIPPOCRATE morbus hic *apoplexia corporis* ; nam consueverat dicere , *apoplexia brachii, linguæ, cruris* ; sed acturus de hoc morbo vocat ἀποπληξίην τῷ σώματος, *Aph. 6. 56.* Aliquando tamen dicit per excellentiam *apoplexiam*, sine addito aliquo : v. *Aph. 2—42.*

ARETÆUS CAPPADOX vocat *apoplexiam* non τῷ σώματος, sed σκήνος & γνωμῆς.

In perfectissima sopiuntur omnes sensus externi absolute, ut homo tractus, vellicatus, morsus, nil sensus ostendat.

Sopiuntur omnes sensus interni ; nulla murmura, inquietudo nulla ; æque parum memoriæ habent, quam habeant sensus externi.

Omnes motus arbitrarii musculorum desinunt perfectissime.

Musculi omnes sunt flaccidi, nunquam contracti; ergo est ἀκίνησις, immobilitas cum paralyfi.

Videmus ergo clare, quod sit morbus solius cerebri ; partis enim sentientis & moventis sedes in cerebro est : ergo morbus sensorii communis, sive morbus impediens functionem sensorii communis.

Tamen in exquisitissima *apoplexia* superesse solet deglutitio. An ergo non est perfecta paralyfis arbitrarium musculorum ? Forte hi musculi deglutitioni infervientes duplex habent agendi principium.

Ita vomitus sæpe, ut & actio quædam intestinorum in chylum, in fæces, alvi depositio, urinæ effluvium, nunc nullum, nunc quasi per inpetus.

In homine sano dormiente non fit vomitus, non alvus, non urinæ profluvium. Sed in homine *apoplectico* aliquando vomitus oritur a materia hærente in ventriculo, & eum stimulante.

Oritur in apoplexia vel aucta copia & stimulo excrementorum, vel stimulo purgantis, aut enematis resistantis intra intestina alvus.

Urgente copia & acrimonia urinæ in vesica fit ejus effluvium in apoplexia.

Homo perfecte sanus, dormiens, si urina stimulet ad secretionem, si alvus, excitatur inde: accedente tunc arbitrio suo, dimittit. Si homo sanus vino parumper submersus non expergefiat inde, sæpe actio vesicæ aut intestinorum in lecto pergit, inscio illo.

Infans, ignorans imperium suæ voluntatis, in somno mittit fæces, mittit urinam; non enim novit, ex illo stimulo excitari ad arbitrariam emissionem.

Apoplecticus homo similis, hac in parte, infanti: illi sensorium commune adhuc plus dormit, vel iners est, quam in infante, qui doloribus, qui animi adficiatur passionibus.

Hinc longe minus potest excitari, quam in infante, voluntatis imperium in apoplectico.

An ergo deglutitio, quædam actio ventriculi intestinorumque & vesicæ urinariæ, duplex movendi habet principium; ita, ut a cerebello habeant actionem a voluntate non dependentem, & a cerebro actionem dependentem a voluntate; adeo, ut actio illa, quæ in homine sano adulto moveat actionem voluntariam ad expulsionem; ea jam, quum sepulta sit actio voluntaria profundissime, in apoplexia & in infante augeatur & expellat fæces, urinamque?

Foret res, ut in respiratione. Cerebelli ope insciis nobis respiratio peragitur; ea labascente voluntaria actio sustinet illam. Crescunt enim in apoplexia sensim actiones vitales: respiratio & pulsus crescunt multum.

Crescit

Crescit respiratio in stertorem usque : a magnitudine stertoris mensurat HIPPOCRATES morbi magnitudinem.

Ergo in apoplexia vitalia sunt fortissima, animalia abolita, uti & naturalia; dentis deglutitione, actione quadam ventriculi, intestinorum, vesicæ urinariæ. Neque enim quisquam putet, a debilitate oriri alvum, urinam involuntariam : vires vitales tunc sunt majores.

Divisio in species varias.

I) *A defectu spirituum in sanguine.* Si in sanguine arterioso a corde per carotides & vertebrales non adsit illa materies, quæ ad cerebri corticem secreta spiritus faciat, est apoplexia exquisita.

Apoplexia nempe æque perfecta, ac si nullus sanguis adpelleret ad cerebrum.

Si spiritus deficient, somnus oritur.

Homo sanus laboravit tota die; vesperi somno victus cadit & toto proflat pectore somnum. Verum ea somni in homine sano est conditio, ut intra sex, septem, horas ex sanguine sufficiens copia spirituum parata sit.

Si homo non dormiat ea nocte, sed pergat laboribus, consumptio spirituum erit tanta, ut sequenti die fere concidat & longiori somno indigeat, quo defectum spirituum refarcat; sed si tunc dormiat, maxima vi indigebis, ut illum expergefacias.

Milites in obpugnatione urbium ad minimum strepitum bombardæ portatilis, sive missilis, somno excitantur: sed exhausti vigiliis dormiunt tranquilli juxta tormenta, unde globi ignei exploduntur.

Milites post vigilias nimias tandem somno correpti, ab hoste fuerunt prehensi, spoliati vestibus sicque

relictī ; ut demum expergefacti nudos se & frigidos esse mirarentur.

Hæ sunt apoplexiæ a defectu spirituum, sed temporariæ : reparata jactura resurgunt, nisi a nimis vigiliis ægrotent aliunde. Sic intelligitis, quid velim dum dico Vobis, esse apoplexiam a defectu materiæ requisitæ in sanguine, ut spiritus fiant. Corpus sic comparatum, ut ex ingestis hanc in sanguine materiam producat ex aëre, cibo, potu.

Alienissima hæc a nostra natura, tamen per vim naturæ humanæ mutantur in humanam naturam.

Ex alienissima tali materie id tenuissimum debet parari, passum primo actionem pulmonum, cordis, arteriarum, & miram mutationem per adparatum illum partium cerebrofarum. Si jam res non naturales ita non possint mutari, ut inde fiat apta materies, ex qua in capite spiritus elaborentur, fit apoplexia hujus speciei. Leukophlegmatia & cacochymia dant ideam hujus defectus.

In his bilis debilis & iners totum corpus ; sunt valde laxi, ab omni adsumto tumentes, facie, buccis, labiis, instar bombycum, dum ad fila ducenda se parant. Frigidi toto corpore, oculi in adnata non instar margaritæ, sed pallidissimi, humidi, quia calor non dissipat (superfluum lympham) ; anhelant ad minimos motus, ponderosa membra ægre trahunt ; hebetes, tardi ad respondendum, ad deliberandum ; tandem obliviosi, volentes respondere quæstionis non sunt memores ultra, & sic fit in illis verus veternus, sive lethargus.

Est illa species, quam ait HIPPOCRATES *Aph.* 3—16, tempore nebuloso, humido accidere : cadit in tale temperamentum. — Est illa, quam *Aph.* 2—

31. ait, senibus accidere & cachecticis; quos ARETÆUS descripsit p. 33.

Diagnosis ex dictis facilis; uti & *prognosis*.

Sola *prophylactica* cura superest. Revocate hic in memoriam primam speciem vertiginis ex defectu spirituum.

Diæta sicca, frictio, vectio, calor solis, remedia siccantia, incitantia, moventia, agilitatem in humoribus facientia, vitia coctionum emendantia. Pertinent huc asa foetida, castoreum, olea stillatitia aromatica, salia volatilia oleosa.

Salina moderate sumta, ut leniter stimulent dividantque; & quia in hac specie apoplexiæ etiam deglutitio tardissima & fere nulla, enemata acria cum ruta, colocynthide, euphorbio, adhibeantur, ut irritatum corpus in actionem ducatur.

Vesicantia quoque in usum vocentur & caustica ipsa potentialia.

Si hæc non juvent & morbus firmetur, *therapeutica* cura nil efficiet. Scimus enim, mori tunc passim omnes, & si illa fortissima remedia adhibeantur, mors Medico forte ob violentiam inputabitur. Hinc familia moneatur, rem desperatam esse, & posse, ut satisfiat hominum expectationi, quædam adhiberi, sed incassum verosimiliter omnia fore.

Ergo præcedentia omnia fiant, & errhina iis jungantur, fortesque spiritus penetrantissimi naribus adhibeantur.

Cura *palliativa* constat in iis, quæ spiritus fortissime excitent; v. c. vinis generosis, spiritu vini, spiritibus stillatitiis, oleis æthereis lavandulæ, majoranæ, rutæ, rorismarini, sæpe destillatis & cohobatis: dant hæc spiritus, qui in ventriculo a centro motus agitant

totum corpus. Si jungas cum sale volatili, dant sal volatile oleosum, abique fere sal hoc cum alkohole in speciem saponis.

Cura *confirmans* æque parum hic obtinet, quam *therapeutica*; tamen, si aliquis inde rediret, *confirmans* consisteret in *prophylactica*.

Ab atra quoque bile videtur nasci talis sanguis; videmus spirituum defectum in illo piceo sanguine: facti apoplectici & mortui exhibent cerebri membranas varicosas a sanguine crasso piceo.

Phlogistica diathesis huc etiam pertinet: unde phrenitis a phlogistico sanguine quandoque abit in apoplexiam, deficiente materia.

Videamus nunc alteram speciem apoplexiæ.

Oritur ab inopia sanguinis boni, requisiti, ut corticis vasa inpleat & materiem pressione idonea fecerendis spiritibus subpeditet. Talem apoplexiam HIPPOCRATES advertit accedere vulneribus & in hæmorrhagia uterina.

Oritur & a thlipsi, compressione arteriarum in collo.

Glandula thyroidea expandens se utrinque comprimit carotides; hi homines pallent, ut sæpe in strumosis cernere est.

Explicat rem ligatura artificialis, ut in canibus DRELINCURTIVS instituit ligaturam carotidum; nam vertebrales nequeunt satis adferre.

Stenochoria a tumore in ossibus, per quæ transeunt arteriæ carotides & vertebrales, uti fit in spina ventosa, lue venerea &c.

Tandem per emphraxin a polypis.

Immo ex arteriarum ad cerebrum euntium chondrogenesi; ita aorta, carotides, visæ factæ cartilagineæ.

Ea vitia minus cognoscuntur in vita; unde certa diagnosi non datur: sed conjecturamus aliquid simile,

si

si ea, quæ sui signa certa dant, deficiunt : dum enim videmus non esse illas species cognoscibiles, suspicamur ex illis latentibus causis aliquam adesse.

Hinc certa cura non datur in omnibus his, sed palliativa.

Si vero a sanguinis ipsius copia, in vulnere, in uterina hæmorrhagia; nostis curam ex dissertatione, quam Vobiscum habui *de VULNERIBUS & de HÆMORRHAGIA*.

Sequitur apoplexia nata ex vitiis cerebri corticis.

1) Inflammatio; unde omnis phrenitis tandem abit, si non solvatur, in maniam, vel apoplexiam.

Hinc a primordiis mali 1) danda & facienda omnia, quæ inflammatoriam spissitudinem dissolvant; 2) quæ inpetum a capite potenter avertant; 3) quæ vires minuunt : ergo cura tota inflammationis topicæ.

2) Subpuratio corticis. Historia anatomica docuit, inventa esse capita, in quibus post apoplexiam corticis substantia visa est scatere abscessibus purulentis, sarcofis, ichorosis, virulentis.

Noscitur anamnesi, si inflammatio prægressa.

3) Hydatides, a Ruysschio detectæ in cerebri membranis, ipsa in corticis substantia. In his omnibus apoplexia fit a penuria spirituum, inepto cortice.

4) Callositas corticis : tales inventæ in cerebro eorum, qui curantes omnia præter proprium suum tabernaculum, innumeris intricatisque speculationibus sese immergunt. Si ad seram ætatem perveniant, incidunt quasi in cerebri atrophiam, incipiunt non bene videre, surdescere, perdere memoriam, sensus internos paullatim amittere, repuerascere & tandem fieri hominum simulacra.

Ita perit tota animalitas in illis, qui olim sui similes in animalitate vix haberent, & ob præclaras animi ac ingenii dotes cæteros mortales in sui admirationem rapuerant. Callositas in hisce talis visa. Nulla spes familiæ detur; est incurabilis.

5) Petrifica diathesis corticis; ita docuerunt observationes.

6) Corticis congelascentis vitia; quando homo frigore perit. Methodus est, hominem sub nive recondere, vel aqua ita frigida, ut modo non congelasciat.

Apoplexia orta a compressione cerebri externa.

Ideam sibi quisque bonam formare debet cranii eoque contentorum, ut eo melius morbi hujus perspiciat indolem. Vasa corticis cerebri sunt compressibilia per totum cerebrum levissima de causa. Patuit in homine, cujus antea, dum de VERTIGINE sermo erat, historiam dedi, qui pro stipe compressionem externam cerebri sustinuit. Patuit etiam tumore quocunque enato intra cranium hominis adulti. Sed vix credimus, posse a levissimo tumore quid fieri, quia cerebrum molle potest cedere in alium locum; quia videmus sinus, ventriculos, in quos posset pressa plaga cedere sine noxa.

Verum non satis consideramus rem. Videte modo ab infima basi cranii usque in fastigium cranii fornicatum, inpressas ubique osseas glenas: si non premerentur eo tempore, quo ossa molliora sunt, non cernerentur illæ foveæ in substantia ossea. Auctæ hæ foveæ deprehensæ sunt in craniis eorum, qui in vita validas ibi loci pulsationes passi erant.

Si unquam vel in ventriculo, vel ad medullam oblongatam esset locus sine resistentia, arteriæ hic adeo tenues disrumperentur: etenim laxitas illa ventri-

tri-

tricularum, & plexus choroidei, nata videtur post mortem effusis humoribus; videtis enim, si recenter a morte olla cranii auferatur, ut inspicere queamus cerebrum, vix potestis postea ollam reponere, quia cerebrum ita adsurgit in foramen.

Cranium ergo plenum undique, ubique; adeoque immobilis hæret massa interna tota: tota hominis fortuna ab illa æquabilissima plenitudine pendet; si vero unicus locus esset non plenus, vis arteriarum exorbitans in illum se insinuaret.

Si ergo tumor oriatur in cranio, non datur ipsi locus, nisi conprimat eo in spatio, quod occupat, cerebrum; faciendo in eo sinum, suæ moli æqualem.

Sed si premat eo loco cerebrum, quod demonstratum est, nullum vacuum ullibi habere, premet tumor totum quantum cerebrum. Porro omnes arteriæ cerebri inter se communicant per circulum Willisianum: ergo statim repressus a tumore liquor premet omnia alia vasa.

Si jam non tumor premat, sed tantum *ῥιιι. iv.* sanguinis effusi intra cranium & duram matrem; effusus liquor non premit tantum locum, in quo hæret, sed totum cerebrum & generat apoplexiam; solo cerebello adhuc immuni manente, utpote expansione duræ matris illa, ceu altero diaphragmate, defensa. Animalitas ergo suspenditur, viget vitalitas.

Tumores sunt *1)* ossei, iique vel nati epigenesi, vel clasi.

Epigenesi fiunt exorbitante ipso osse, lentissime crescunt; vix primo quid efficit, nisi vertiginem levem: auctiores vero pergunt in levem, tandem in *ῥαγεῖν*, apoplexiam.

Clasi fiunt a compressu externo, ut sæpe in infantibus imprudente actione nutricum, obstetricum, custodum;

dum; in adultis a contusione valida. Vidimus hoc in historia vulnerum & contusionum: si causa est retropressio, ars chirurgica in opem vocetur.

In infantibus, detecta hac causa, sumatur emplastrum orbiculare tenacissimum &, raso cranio, inponatur centro intropressionis: margines pice, vel resina, obducantur, ut immobile hæreat. Sed propendeat ex ipso centro emplastri funiculus, sive ansa, qua prehensum centrum intropressionis prudenter elevetur. Hæc operatio sæpe succedit in infante.

Sed si id non juvet, vel in adulto nimis infirma operatio sit, cranium sectione denudandum est, & cochleæ instrumentique levatorii ope os elevandum.

Quum autem terebrando intropressio augeatur, prudenter lenteque est agendum: nam, qui ruditer hic vellet agere, posset apoplexiam ἀποπληξία in ἰσχυρήν mutare.

Est præterea tumor plethoricus. Si a plethora universa totius corporis sit, in corporibus talibus facillime franguntur vasa arteriosa ἀνασώμοσι, διαπύδησι, ῥήξι, v. g. in pulmone; unde hæmoptoë, quæ sæpe, si a sola plethora, cessat soluta plethora, citra ullum sequens malum: in mesenterio; unde alvi fluxus sanguineus; sæpe etiam citra noxam, soluta modo plethora: ita & per hæmorrhoides, per nares.

In plethora autem universali si idem fiat in capite, non habet effusus humor exitum: ergo fit compressio inemendabilis; nisi vel cura resorptionis, in historia VULNERUM toties commendata, vel trepano.

Verum sæpius in cadavere apoplecticorum ne unica quidem uncia sanguinis effusa inventa est, & tamen plethora perierunt.

Plethoræ effectus maximus in arteriis est. Si ergo copia magna sit in totius corporis arteriis, arteriæ duræ matris accipiunt quoque magnam copiam: si copiâ adcreseat quotidie (sanguis per totum corpus) ita & in enkephalo. Jam locus non est in quem cedant, nam omnia sunt plenissima: vis ergo cordis prævalet venarum in enkephalo resistentiæ: ergo arteriæ cerebri plethoricæ conprimunt cerebri venas: ergo totum sensorium commune obruatur necesse est.

In risu, tussi, sternutatione, vomitu, validissimis, in luctu, digladiatione plethoricorum, hoc potest contingere. Tota facies, oculi, rubent, tument. Fit quidem hoc etiam in facie, quia venæ impediuntur, quin se evacuent in cor dextrum; sed ipsum hoc efficit, ut arteriæ in capite distendantur, quum se per venas nequeant exonerare. A summa ira in plethorico idem fieri potest.

Adest 1) vasorum anevrysmatica dilatatio: oritur 2) inde effusio sanguinis.

Hæc de plethora universa.

Sed altera causa est determinatio plethoræ, vel sanguinis, ad cerebrum per impedimentum sanguini alio loco natum.

Sanitas perfecta adest, quando vis humorum est, ut sunt resistentiæ naturales: ablato eo æquilibrium solum enkephalon pœnas maximas luit. Solum enim illud non patitur extensionem. Ipse osseus thorax, abdomen, admittunt dilatationem; ut utrumque hoc vidimus in cadavere, (in nosocomio practico) ubi musculi intercostales elongati extensique multum erant remotæque costa, abdomen autem inmaniter turgens.

Cranium autem quum cedere nesciat, totum cerebrum conprimatur necesse est, si alicubi sanguini detur impedimentum. Nulla causa frequentior, quam
ipsum

ipſius aortæ compreſſio, maxime ab ingluvie, tumente ventriculo; ut toties bonus WEPFERUS inter ſuos Helvetos, convivia feſtiva & opima amantes, detexit. Erant inter illos mortui apoplectici cum effuſione ſanguinis intra cranium: erant multi a mera anevrysmatica arteriarum dilatatione.

Curationem hic non addam: plethoræ nimix univerſalis cura data fuit in VERTIGINE: plethoræ aliunde determinatæ cura data fuit, ubi actum de PLETHORALI.

Si oſſeus tumor ſit, inquirendum, an homo rachiticus, ſpina ventoſa, lue venerea laborans, inclinet in apoplexiam: ſi a nulla alia cauſa derivari queat, ſuſpicio eſt, ab his morbis oriri. Sola cura luis, ſpinæ ventosæ, rachitidis &c. hic aliquid juvabit.

Si aquoſa diatheſis metum faciat hydatidum in encephalo, vel aquoſa diſpoſitio adſit, cura ſit hydropis.

Si denſitas atrabiliaris, vel phlogiſtica, cura petatur ex his morbis.

Sed de effuſione humorum, corticem premente, adhuc quædam notanda.

Exhalat omni momento liquor ex tota cava ſuperficie duræ matris, ex ſuperficie utriusque magnæ adpendicis falciformis, ex ſuperficie diaphragmatis illius, quod cerebellum ſuperius recondit; omnes enim hæ partes ſemper madefcunt; ſi etiam prematur dura mater, qua piam matrem ſpectat, humidi quid adparet; tota quoque arachnoidea humet.

Hæret cerebrum in arachnoide liberum, uſque ad medullam oblongatam, in hoc vapore, omneſque inde oriundi nervi. Humore ventriculorum impediuntur lobi cerebri, ne concreſcant.

In statu sano quantum continuo exhalavit illius ro-
ris, tantum etiam venulis reſorbetur.

Sed Anatomici obſervarunt, quod in languidis mor-
bis vis arteriarum exhalans durabilior ſit vi re-
ſorbente; unde talis humoris copia poſt tales mor-
bos ſemper major invenitur. Hinc in omni diatheſi,
ubi minuitur vigor vis vitalis, contingere poteſt, ut
ab hac ipſa cauſa aquis cerebrum inundetur.

Hoc viſum inter duram matrem & cranium in in-
fantibus; ita, ut dura mater a cranio tota cerneretur
ſeparata & cavum inde factum refertum aqua.

En ideam Vobis hydrokephali intra cranium: mo-
riuntur tales infantes ſæpe apoplectici.

Sanguis a contuſione ibidem effuſus eodem modo
facit apoplexiam.

Sed & ab acrimonia atrabiliari & ſcorbutica putri-
da, fractis vaſis, idem contingit; ſi acrimonia talis
in oculis, ſæpiſſime ſolo adtactu in gingivis, vaſa rum-
pat; quid ſi diabroſis hujuscemodi contingat in cra-
nio?

Sed tamen plenitudo enkephali efficit, ut vaſa
adeo tenera haud tam facile perrumpantur, quia undi-
que ſuſtinentur; quod non ita in gingivis: unde etiam
ſæpius tales atrabiliarii & ſcorbutici moriuntur apople-
ctici, & nihil effuſum intra cranium exhibent, tantum
vaſa diſtenta.

In omnibus his vertigo præcedit, augetur, & cre-
ſcit in plenam apoplexiam.

Inquirendum jam, quousque enarrata vitia pertin-
gere queant.

Revocate in memoriam, quomodo cerebrum ſe ha-
beat. Hæret illud inter duram matrem triplici modo:
super-

superne a pericranio interno defenditur; per medium ad durissimum falciformem duræ matris processum; inferne ad fortissimum diaphragma duræ matris, demto solo caudice jamjam futuræ medullæ spinalis.

Ne gutta liquoris potest ire ex tota hac camera fornicata, nisi per vasa resorbentia.

Sed quid nunc? Medulla oblongata collecta ex toto cerebro, veniens ad locum, ubi inter os cuneiforme & os occipitale fiet descensus; jungitur cum medulla oblongata cerebelli, & totum hoc tenuissima membrana includitur. Nam cauda oblongatæ medullæ sub cerebello libere dimittitur, unio fit utriusque caudæ, mistæque abeunt in canalem vertebralem.

Porro, ubi intrant, est tenuis membrana, quæ liquida prohibet, ne in specum descendant vertebralem. Vitia ergo hæc pertingunt ad superficiem superiorem, lateralem, inferiorem, cerebri; finis datur ad ligamenta tenuia, quibus connectitur medullæ, in spinam dorsæ ituræ.

Potest pervenire ad quatuor ventriculos cerebri; ubique enim ibi transfusio, vasaque arteriosa, venosa.

Potest pervenire ad medullam oblongatam, & potest hære, ubi ad secessum particularem cerebelli veniet; potest venire ad omnia loca, ubi nervi egrediuntur; potest pervenire ad foramen rotundum in processu sphœnoidali usque sub ephippio nervumque conprimere.

Tandem ad exitum medullæ spinalis, potest dilatare, vel rumpere, membranas. Si rumpat, fit sæpe post hydrokephalon spina bifida.

Sed, si æque magna resistantia inferius, quam superius, omnia in enkephalo conprimuntur. Effectus

con-

conpressionis vergit in totam medullam; unde tunc omnia ibi in somno apoplectico sunt.

Hæc hucusque dicta, opinor, Vobis dant contuitum omnium apoplexiarum.

Sed sunt & aliæ causæ. Ponite etiam venas resorbentes bonas fungi functione sua; si in via, quam permeant, ut cordi reddant hunc laticem absorptum, impediuntur, facient quoque apoplexiam.

1) Hoc facient omnes causæ, venas impedientes in superficie corticis;

2) in itinere, ubi venæ eunt ad sinus;

3) in sinu falciformi;

4) maxime ad torcular HEROPHILI, ubi duo sinus duræ mætris intra os occipitis fecerunt excavationem digitum capientem; HEROPHILUS, circulationis ignarus, putabat, tantam pressionem sanguinis hic fieri, ut spiritus hac pressione, tanquam torculari, comprimerentur: unde vocatur *torcular HEROPHILI*.

Cadavera hominum post annuas kephalæas & vertigines tandem apoplexia mortuorum demonstravere, hic enata impedimenta esse, tumores, excrescentias &c.

Compressio venarum jugularium hic quoque consideranda: facit illa apoplexiam in suspensis; nam laquei compressio non invenitur ita arcte arterias carotides premere, aut asperam arteriam, sed maxime jugulares: unde primo vertigines, dein convulsiones, demum apoplexia. Qui laqueo suspensi forte fortuna, soluto cito laqueo, evaserunt, testantur, se primo esse redditos vertiginosos, dein vidisse lucem maximam, tum tenebras densissimas & posthac nihil recordantur.

Ait HIPPOCRATES *Aph.* 2—43. „ Ex iis, qui strangulantur & resolvuntur, καὶ καταλυομένων, nondum autem sunt mortui, non se colligunt, quibus

spuma circa os fuerit.“ Nempe hoc signum apoplexiæ fortis, non curabilis. Spuma in epilepticis pessimis adeo formidanda, sed tamen minus, quam hic; nam ibi illa continua apoplectica compressio docet, spuma illa ingenti jam copia obrui cerebrum & cerebellum.

Si compressio jugularium id faciat, num venæsectio jugularium adeo tuta? Commendatur a BOERHAAVIO & omnibus probatur viris, & cerebrum immediate liberat. Si Chirurgum habeatis, qui dexterrime queat sine multa & sine diuturna compressione id facere, bene: sed, si comprimat multum, metus ne alia lædat; si jugularis non bene turgeat, nonne facile per Vos videtis, quod ex levi incipiente apoplexia possit facere incurabilem, lethalem? Habet enim res suas difficultates; nam, si non prematur, potest hæmorrhagia inde oriri. Potest impedimentum oriri ad ostia venæ cavæ, ad pulmones &c.

Corollaria quædam deducamus ex tota de apoplexia recensita doctrina.

1) Morbum hunc oriri a causis tam variis, ut sæpe nil commune habeant diversæ apoplexiæ species; immo, ut habeant conditiones physicas plane obpositas. Etenim a nimia copia aut rarefactione oritur, aut a nimia subsidencia & inopia; a nimio calore, a nimio frigore; a spissitudine inflammatoria, a diathesi aquosa; ex abundantissima copia spirituum & ab eorum inopia; a tumore intra cranium; a compressione corticis variis de causis, tum natis intra ipsum enkephalon, tum aliunde ortis.

2) Et si causæ tam obpositissimæ & diversæ; causa proxima semper eadem est, spirituum scilicet officina turbata; subpressum, sublatum, spirituum officium.

Causa ergo proxima & continens eadem semper, in omnibus; sed causa hæc a causis diversissimis nata.

3) Quum Medici sit, læsam functionem restituere, oportebit eum diversa curandi methodo uti; quia causa illa proxima a tam diversis causis oritur.

Etenim, si a sola aquosa diathesi sanguinis natus sit effectus diatheseos hujus; est, quod spiritus non transfluant: curabit id omne, quod restituat deficientes spiritus in illo sanguine eosdemque moveat.

Remedia præscripta spiritus præsentés generant, generatos movent.

Sed, si a spissitudine inflammatoria, cura tota est, sanguinem ita mutare, ut sit inter aquosam & nimis densam diathesin intermedius. Cura ergo unius morbi ab obpositis oriundi causis obposita perficienda methodo. Id verum per omnes casus. Effectus tamen ultimus cujusque methodi erit, ut sint iterum & præsentés & fluentes spiritus: sed pro diversitate diatheseos erunt remedia diversa.

His præmuniti poterimus demum falso scernere verum & per ætiologiam, diagnosin, prognosin, ex vero determinare, quid in quoque casu agendum.

4) Ergo non est methodus felix una. Utinam universalia illa ad apoplexiam minus cognita, minus in libris Medicorum exstarent!

5) Ergo impossibile est, empirice curare. Empirici, quamdiu nesciunt, quis morbus sit, sciunt nihil: sed, audito nomine apoplexiæ adhibent suum balsamum antapoplecticum, essentiam cephalicam, essentiam cephalicam balsamicam, pulverem cephalicum rubrum, pulverem cephalicum album, cephalicum specificum Michaëlis, species dictas contra apoplexiam &c.; quodsi præcise quadret in uno, erit magnus Apollo, per totam urbem celebrandus; si casus sit longe alius, homines ad plures mittit.

Sed necdum vidimus finem apoplexiæ; nempe, cur in mortem ducat.

Copia magna sanguinis capiti inpenditur: MALPIGHIUS unam tertiam totius existimavit encephalo solo inpendi.

Si consideretis molem cerebri & cerebelli, videntur partes $\frac{5}{8}$ debere tribui cerebro, & $\frac{1}{8}$ cerebello.

In cerebro jam stat sanguis omnis, nec ultra per illud compressum circulum obit: ergo cerebellum liberum hærens sub suo diaphragmate, accipit copiam tantum majorem, quam antea. Hinc vires vitales augentur omni momento. Oritur inde febris ardens cerebelli; nam febris ardens est rapidissimus motus & tractus sanguinis rubri.

Febris ardens raro ultra tertiam diem durat, quarta die mors est; ita & apoplexia fortis, cerebello obstructo & destructo: eo destructo fit apoplexia cordis, sive vitalium paralyxis, ergo mors.

Hæc in apoplexia ex causa plethorica; sed etiam in apoplexia ex cacochymia obruitur cerebellum tandem pravis humoribus, quos obpresso cerebro omnes nunc solum admittere cogitur.

In apoplexia ex penuria spirituum, cerebro inutili, nec plus secernente, etiam cerebellum non poterit ex sanguine, carente materia, unde spiritus conficiuntur, vitales gignere spiritus.

In vulneratis & puerperis mors cerebelli, æque ac cerebri, quia ad neutrum fit sanguinis adpulso.

IV. PARAPOPLEXIA.

Παρα diminutivum est; adeoque apoplexiam quidem vox hæc denotat, sed ἰσχυρὴν, paullo minorem; ita, ut potestas sensuum obruta quidem, maximo motu,

tu, aut vellicatione excitetur, motusque quamvis sepultus omnino esse videatur, tamen ad maximos impetus factos conamen saltem movendi edat; superest etiam tota fere deglutitio.

In forti apoplexia nulla ratione poterat sensus motusque excitari; hinc cernitis, quod morbus idem, sed tantum secundum majus & minus differens.

Vetustas insignivit nomine parapoplexiæ, sed non erat opus: sic possemus peripneumoniam dicere, & parapneumoniam, pleuritidem & parapleuritidem: cui usus? Nulli, & oneratur ars sine utilitate; scimus enim, non omnem peripneumoniam esse æque fortem; ita nec apoplexiam.

Quum tamen sic mos obtineat, tirones in legendis auctoribus vix capere possunt, quod res tam parum differentes aliis insigniantur nominibus: unde proni sunt, ut concludant, alium morbum esse; unde & operæ pretium, hæc monuisse: idem vetustatis vitium in aliis patebit. Veneramur antiquitatem, dignam summis laudibus; sed non cœce; non ita stupide, ut amplectamur in omnibus & ubique eorum normam agendi.

Diagnosis, prognosis, cura, datæ ergo sunt in APOPLEXIA. Ex quibuscunque causis apoplexia potest oriri, ex iisdem etiam parapoplexia; nam est morbus idem, gradu intensitatis tantum minor: si non illico curetur, mortem inferens, mutatus prius in apoplexiam fortem.

V. PARAPLEGIA.

Vox hæc vago sensu ab HIPPOCRATE & ARÆTÆO sumitur, vago quoque ab Auctoribus (recentioribus.)

Excussis præcipuis determinanda hæc vox est ad apoplexiam totius corporis, demto capite. Frequens morbus in conflictu bellico, ubi in supremo collo ita vulneratur aut contunditur homo, ut cauda medullæ spinalis infra adfectum locum sit destructa.

Homines hi capite bene habent, ita, ut visus, gustus, auditus, olfactus, bene habeant, cerebrum quoque; loquuntur, ut ante, mente præsentem; respirationem exercent, deglutiunt; nam bene animadvertite, me dixisse, morbum esse apoplexiam totius corporis, excepto capite. Sed, ut in apoplexia, vitales actiones, & quædam naturales, supersunt ad tempus, & quia in his cerebrum non obrutum est, exercent sensus externos & internos.

Morbus tamen inevitabili fato léthalis; vel enim læsa medulla in collo communicat malum tandem cum ipsa medulla oblongata; aut medullæ membrana arachnoidea, aliave vasa, adfecta, hic cum interno cranio communicant malum, & sic homo moritur.

Vel etiam moritur homo, quod nervi intercostales & octavi paris demum deficient sustinendis actionibus vitalibus & quibusdam naturalibus. Scitis enim, quam crassi valentesque nervi a spinalibus accedant & confundantur cum intercostali pari: igitur his nervis in origine medullæ spinalis destructis, par intercostale unum sufficere ineptum, fatiscit & homo moritur.

Sed explicatio facilis morbi orti a causa externa; hic vero ponitur a causa orta interna, qualem causam diximus esse vertiginis, apoplexiæ, parapoplexiæ. Quomodo sic explicandum? Causa enim in cerebro hæret; adfecto primo cerebro & medulla, intelligo, quomodo adficiantur nervi per totum corpus: sed in paraplegia causam morbi proximam hære in cerebro, cerebrum esse immune, & cerebri propaggines, scilicet
ner-

nervos, apoplecticas esse, vix videtur comprehendi posse.

Fateor, ineluctabilem fere difficultatem exponendi: sufficit, adesse talem morbum, ubi a causa interna sola, apoplexiæ causis simili, oriatur id ipsum, quod in apoplexia, demto capite: id porro experientia docet.

Sed periculum faciamus exponendi.

Inflammatiō fit aliquando in vasis rubris; sed sæpe crassior materies transit vasa rubra & inflammat serosa; sæpe serosa transit inflammatque lymphatica. Si ergo in cerebro, ut RUVSCH, ut jam plurimi clari Anatomici statuunt ex analogia, etiam fiat ope vasorum confectio spirituum; si vasa medullosa a cortice orta in nervos propagentur; nonne licet in paraplegia concludere, materiem transivisse corticem, quæ initia medullosorum tubulorum quidem penetrare potuerit, in progressu autem versus medullam spinalem crassior sit, quam ut per illos tubulos, prioribus adhuc exiliores, penetrare possit: unde tunc, nata obstructione, spirituum in nervos spinales penitus præpeditur perfluxus.

Hæc de paraplegia nullo præcedente morbo capitis notabili: sed si apoplexia prægressa sit ab effuso humore in ventriculis cerebri, isque humor descendens ad ventriculum quartum ibidem pondere suo vel acredine solverit tenues illas membranosas fibras, quibus medulla oblongata connectitur ossi vertebræ primæ, mox ubi specum vertebrarum ingressa est, cadit effusus liquor in specum & premit spinalem medullam: inde inferiorum partium inertia.

Causæ, diagnosi, prognosis, dictæ in APOPLEXIA. A causa externa dixi incurabilem, in eoque est pejor, quam apoplexia a causa externa, quæ aliquando tempore levatur; hic nihil ab arte auxilii.

A causa interna ortæ plerumque finis fatalis: tamen aliquid agendum, quamdiu homo vivit & capite bonus est. Causa ergo indaganda, ut in vera APOPLEXIA & VERTIGINE, ergo & cura mali inde petenda.

VI. PARESIS.

Determinatum sensum non habet, confunditur cum paralyfi: significat aliquando levissimam apoplexiam, ubi sensus & motus non sunt ablati, sed ita languent, ut in semiebrio; ita, ut si malum aueretur, fieret apoplexia.

In hoc sensu cura petatur EX CURA VERTIGINIS & APOPLEXIÆ.

Iterum videtis V. V. defectum: quid opus erat, artem ita onerare inutili vocabulorum farragine? Apoplexia fortis, apoplexia debilis, parapoplexia, paretis, unum eundemque tantum significant morbum, gradu differentem. Quodque discentes magis turbat & obfuscet, est, quod V. V., ut dixi, confundant cum paralyfi: hujus rei ignarus vario sensu hoc nomen datum legens, se ipsum perdit.

Quid quod etiam peculiariter sic vocaverint aliquando vesicæ urinariæ paralyfin?

Hinc ex sensu oportet mentem Auctoris primo bene capere, antequam legendo aliquid concludamus: perperam enim aliquid concluderemus, quum Auctores nunc hoc nunc illo sensu vocem hanc intelligant.

VII. ANÆSTHESIA.

Huc retulerunt morbum, in quo sensus interni hebescent, omnes actiones animales per gradus ita incipiunt languere,

guere, ut si ultra pergerent, apoplexia sequeretur, & maxime ubi sensus tactus omnino definit; ut pro tactu tantum sit stupor in nervis.

Ad incipientem & longinquo apoplexiam est igitur referenda anæsthesia; inde petenda causa, diagnosi, prognosis, cura. Prophylactica apoplexiæ cura huic morbo prodest. Neglecta transit in apoplexiam ischyren, lethalem. Anæsthesia igitur nomen, quo possumus carere. Unde ex centum Medicis vix duo bene norunt, quid significet; nec est necesse scire, nisi ut confusionem non pareret Auctores legenti; si enim nesciamus, quid velint hoc nomine, confusio nobis in legendo nascitur. Ergo, pro quinque nominibus unum sufficeret.

VIII. LETHARGUS.

Morbus cerebri, motum sensumque tollens, cum inexpugnabili necessitate dormiendi, natus a pituita, humida, frigida, cerebrum madefaciente, ibi tandem putrescente, incipiente motum facere arteriarum febrimque lentam cum marcere. — Sumsi definitionem ex libro *Definitionum medicarum*, cujus auctorem nonnulli GALENUM credunt.

Ex tota definitione, vel descriptione, videtis esse apoplexiam frigidam, natam ex sanguine ita inertī & mucoso, ut spirituum bonorum materiem ultra nequeat subpeditare cerebro: obruto ergo cerebro somnus inexpugnabilis fit, cerebellum, per aliquot tempus circulationem solam sustinens, febrim patitur & destruitur, vel obstruitur, ab illa mucosa materia, & fit mors.

Ut hujus speciei apoplexiam plerumque lethalem dixi, tamen aliquid est faciendum, an forte quis inde

rediret, revocate modo, quæ in cura illius suasi Vobis, & adplicate huic morbo lethargico.

An non cogitassetus, sub nomine tam alieno latere morbum necdum in tota hac de morbis capitis pertrastatione explicatum? Tamen videtis, vos alio sub nomine jam hunc morbum intellexisse: an ergo non iterum quid superflui?

IX. CATAPHORA.

An non crederetis, Vos miri morbi audituros explanationem? Tamen jam explicatus est bis, aut ter.

In hoc morbo homo perpetua somnolentia detinetur; ita, ut nihil noscat, quæ a se, aut circa se gerantur; obpresso a pituitoso sanguine cerebro.

Ergo iterum lethargus est, aut apoplexia ex causa mucoſa; sed forte haud æque cito, sed parum lentius, occidens.

X. CARUS.

In nulla re carus ab apoplexia calida leviori differt; nisi, quod apoplexiæ leviori sanguineæ, ubi homo ad se rediens aliquam partem paralyticam haberet, vel in perpetuam vitam, vel in longum tempus, relinquerint nomen apoplexiæ; si vero integre convalescerent, ajebant, modo carum adfuisse.

Verum diagnosticum signum, vigente morbo, non datur: ergo sunt causæ eadem, apoplexiæ calidæ levioris & cari; sunt eadem symptomata. Nullus ergo Medicorum poterit, vigente morbo, distinguere; nec refert ægrorum etiam, quum curatio ipsissima eademque sit.

Curato vero morbo nomen mutabant, &, ut dixi, integre curato hoc carum fuisse ajebant; curato quidem, sed relicta aliqua labe, v. g. in lingua, genis, palpebris, digitis &c. apoplexiam leviozem.

Est perinde, ac si hominem pleuriticum, qui ex pleuritide aliquam in pulmonibus labem servaverit, dixerim vera pleuritide laborasse; eum, qui integre curatus, thoracitide. An ergo nomine illo carere cum cæteris non potuissimus? Est tamen cari frequens apud auctores, etiam antiquissimos, mentio; unde necesse fuit, rei notitiam dare, quâ tirones noscerent intelligerentque, quid nomine vario in idem collimante significatum legerent.

XI. CATALEPSIS.

Mirus morbus, parum descriptus, explicatu admodum difficilis: pituitosis & crasso, lento ac melancholico humore plenis, solitus.

Eo in morbo sensus interni ac externi sopiti sunt, sed alio modo, alio sensu: ita, ut hic morbus differat a præcedentibus, nomineque alio mereatur insigniri.

Invadit homines plerumque, dum mente compostes, actiones omnes rite peragentes, uno momento videntur omnibus sensibus internis carere & etiam externis; verum modo fere inconprehensibili.

Sunt enim 1) innobiles eo momento invasionis; ita, ut non cadant ut apoplectici, sed sic maneant, ut momento invasionis: si sedeant, manent sedentes; si stent, manent stantes, si habeant manum admotam ori, vel alteri corporis parti, manet ea manus adplicata eodem modo, donec ad se redeant.

2) Si Medicusprehendat brachium & levet sursum, brachium sic manet, tanquam si clavo ibi fixum esset;

esset; si ponas super unum pedem & corpus in æquilibrium dirigas, ut linea directionis habeatur, manebunt stantes in uno pede. Si os diducas, ut quasi ridentem hominem repræsentent, os sic manet. Omnia hæc in puella duodecim annorum vidi, & feci, præsens plusquam vigeties; durabat enim ultra mensem catalepsis; bis ter de die paroxysmum habens.

Theologus sapientissimus hoc morbo laborans Leydam adducitur & liber a paroxysmo accessit BOERHAAVIUM: inter colloquendum paroxysmus hominemprehendit, ut stans manserit sic: donec ad se rediret, in eadem faciei forma, quasi adloquens & intuens BOERHAAVIUM fuisset. In quamcunque partem BOERHAAVE membra flecteret, manebant sic. Hæc de actionibus musculorum.

Sed 3), dum alii quasi fulmine icti permanent, non audientes, non videntes, non sentientes, ullo modo; alii cantant, garriunt, enunciant multa sine hæsitatione; ut iuraretis, eos mente non laborare.

Puellam, de qua paullo ante dixi, sæpe vidi cantantem, recitantem psalmos quosdam memoriter, ut nemo exactius memoriter recensere potuisset; immo eloquentem ea, quibus extra paroxysmum occupabatur. Sancte testor, me, de nocte vocatum, sequentia vidisse & audivisse. Paroxysmus sævus prehenderat illam, &, dum me exspectabant, Pharmacopœum vicinum arcessiverant parentes. Sermo in illa familia fuerat sæpius de moribus impudicis Pharmacopœi illius; qui, viduus & quinque pulcerrimarum puellarum pater, cum ancilla sua concumberet. Dum ego advenio, video Pharmacopœum præsentem, audio puellam primo cantantem, deinde quasi aliis hominibus narrantem, quod in vicinia habitaret Pharmacopœus, qui & filiabus & toti vicinæ prava impudicitæ exempla

pla daret, quemque proinde sequeretur ultor a tergo Deus; & sic centena alia. Avidus sciendi, an quid sublitesceret doli vel fraudis, unguibus meis vellicavi cutim teneræ puellæ, ut stigmata plures per dies impressa manerent; sed nullus sensus: sumsi aciculam & variis corporis locis pupugi; sed nulla signa sensuum.

Mirabilis sane morbus, in quo functionum animalium aliæ pergunt, aliæ cessant.

Erant ante paroxysmum musculi in ea actione, ut hominem stantem efficerent: agebant ergo: si non egissent, homo humi jacuisset: ergo agebant musculi tenentes corpus in æquilibrio. Manet hæc actio in paroxysmo; sed ultra nihil: ne vel minimum quidem motus signum editur. Fiebat itamen mutatio in hoc statu: nam homini dormienti cum flaccidis musculis brachium prehendo & elevo, non manebit sic, sed pondere suo cadet: in cataleptico brachium elevatum sic manet, sine sustentamine. Si ponamus musculos brachii pendentis fuisse in æquilibrio, erunt illi elevati non in æquilibrio: nam elongabuntur nonnulli, alii minus plicabuntur spatium. Undenam in homine tali spiritus copiosiores influentes, ubi ante non erant, ut certe in quibusdam musculis pendente brachio extensis, brachio elevato contractis? Nam, si non contraherent se musculi, caderet brachium. Et cur hi spiritus influunt in musculos voluntarios, non ad voluntatem hominis cataleptici, sed ad voluntatem adstantis? Idque eo tempore, ubi cerebrum non agere videtur in musculos. Nam, quod homo in paroxysmo maneat stans, vel erectus sedens, hoc oritur, quia spiritus momento ante ex sensorio communi in musculos impulsus & musculos instantes, sic maneant immoti, nec dispellantur ulla corporis actione.

Deinde, undenam in puella voluntarius motus ad loquelam? Unde vivax illud ingenium medio in paroxysmo,

xyîmo, ubi inpressus nervis dolor sæpe repetitus cum cerebro a nervos communicatus non fuit?

Videamus, an ex analogia aliquid adferri queat?

In homine dormiente cessat motus animalis, cessant omnes motus voluntarii; tamen aliquando sapienter somniat, sapienter loquitur, de iis maxime rebus, quibus ante præcipue occupabatur.

In somno perfectissimo ad paucas horas a penuria spirituum est quædam vera cerebri apoplexia: sed datur somnus, datur talis brevis apoplexia, in qua non integre sopitum cerebrum partes aliquas habet liberas, per quas operationes mentis videntur exerceri.

Hinc forte idem in hac puella contigit.

Verum, cur motum habuit musculorum faciei, glottidis, linguæ &c. qui a voluntate dependet?

In somno movet homo quoque partes illas, ut loquatur integro sermone; movet partes suas; immo, si cum ira loquatur, percutit aliquando eum, qui secum dormit; putans in somno, se jam inimicum adgredi. Sunt homines, qui nec somniantes, quantum sciunt, quidquam, & bene dormientes, liberas servant vias quasdam inter sensorium commune & gradatorios musculos, ut in pleno somno ambulent magna prudentia.

Videmus ergo, in somno cerebrum apoplecticum pro tempore, tamen non impedire, quin mens utatur aliqua ejus parte, & vi hujus mentis operationis sensorium commune, sive τὸ ἐνορμῶν, agat in quosdam musculos.

Eodem modo mihi videor, posse illas miras catalepticorum actiones explicari, quoad motum ad loquelam & sapienter prolata verba.

Verum persistens extensio, quæ videtur non a cataleptici ἐνορμῶντι, sed a me adstante, facta, unde explicatur?

Vide-

Videtur tamen facta ab enormounte catalepticorum & non ab adstantibus. Voluntas ægri non determinavit supinum brachium in pronum, pendulum in erectum; id adstans fecit: sed sensorium commune non plane iners, ut videmus ex effectibus, motum fuit occasione mutatorum nervorum brachii & enormoun hinc incitabatur, spiritus necessarios in nervos pellere, quo sic brachium maneret. Hoc facto iterum quies summa; nec ultra enormoun egit; mansere spiritus brachium tendentes, musculos inflantes: ergo mansit sic brachium. Si vero occasio externa, causa externa, mutaret situm brachii; nervi mutati cum sensorio communi non plane sopito hanc mutationem communicabant: inpetum faciens mox iterum eo spiritus amandavit, ut antea. (*)

Videmus sic differentias morborum sensorii communis: in apoplexia ischyre compressum, vel iners, ita est, atque in cadavere: in apoplexia leviori paullo minus compressum est, ita, ut vis a causa externa inlata nervis illud excitet pro momento: in epilepsia uno momento temporis comprimitur, alio momento furiosum & inpetuosum agit, & sic vicissitudo hæc durat toto tempore paroxysmi, donec inpetu furioso cessante terminetur in apoplecticum somnum, aliquando lethalem in epilepsia acuta, plerumque autem in speciem

(*) Ast, si sensorium commune non plane iners, cur ad vellicationes & punctiones non retrahitur pars, non mutatur situs? An est tantum iners sensorium commune respectu nervorum sentientium, & non respectu nervorum motoriorum? de H.

ciem sanitatis. In catâlepsi adest sensorii communis compressio vel inertia in magna parte, a causa tamen externa irritati nervi ad motum destinati habent quamdam cum communi sensorio communionem: irritati nervi destinati ad sensum, communionem nullam. Adest etiam in nonnullis liber quidam locus, quo mens utitur apte, ut justæ cogitationes adsint, & unde ab enorme deriventur spiritus in musculos voluntarios ad loquelam. Tamen peculiare est hoc, quod, ad se redeunt, nihil sciant, nisi quod vel dormierint, vel somniaverint; reliqua, quæ gesta sunt, vix credere possunt.

Curatio non alia, quam ea, quæ conveniat temperamento. Sunt plerumque temperamenta glutinosa, vel atrabiliaria, in quibus v. s. raro prodest. Ene-mata, vesicantia, spiritus excitantia, gluten vel spissitudinem atrabiliariam incidentia, conveniunt; & ubi quies aliqua a paroxysmis, temperamentum unice corrigentia requiruntur. Porro hæc data sunt in cura vertiginis ab hac causa natæ: sic curavi meam puellam, sic BOERHAAVE suum ecclesiasten.

XII. CHOREA STI VITI.

Hanc aliquoties vidi in praxi mea: accurate eam descripsit SYDENHAMUS *Sched. monitor. p. 526—528.* & in processu integro morborum *p. 595. &c.*

Observavit SYDENHAMUS, morbum esse, qui teneram ætatem potissimum invaderet, a decimo ætatis anno in pubertatem usque: in quadrienni tamen puella vidimus hoc vere hunc morbum in levissimo gradu. Mira claudicatione se prodit, ita, ut pes non sit paralyticus, sed edat gesticulationes ridiculas; quasi ab homine ebrio, titubante, editas; manum ejusdem late-

lateris idem malum occupat; ita, ut risum adstantibus moveant hi homines, dum velint pectori, vel ori, aliquid adplicare: vigesies cibus, vel potus, transit os, antequam forte fortuna quid intret.

Vidi bene moratam puellam præ verecundia mœstam, perfusam lacrymis, omni voluntatis inpetu renitentem, sed frustra: nihil hic valet voluntas.

In his mens præsens est, cerebri compressio nulla; vitium tantum hæret in nervis cruralibus & brachialibus.

In expositione colicæ Pictonum alibi problematice proposui, an nervus intercostalis non adfectus esset peculiariter in illo morbo: consideravi tum intercostalem nervum magnam partem distributum in nervos brachiales, quum in collo se uniat cum brachialibus, ex cervicalibus & primo dorsali ortis; dein unitum cum dorsalibus in thorace, cum pari octavo in visceribus abdominalibus; cum nervis lumbalibus & sacris ad componendos magnos nervos ischiadicos & cruales.

Cernebamus motum crurum ac brachiorum potissimum vitari a colica Pictonum, non sensum, qui superest: adeoque concludebamus, nervum intercostalem ad motum potissimum pertinere: considerabamus nervum hunc in abdomine adfectum una cum nervo paris octavi producere dolores humana patientia majores, & constrictiones nulla arte fere referandas, nisi vel summis artis moliminibus, vel ipsa intestinorum, post tantos dolores, paralyfi.

Explicabamus, dolores enormes hos posse oriri partim a paris octavi sensui destinatis nervis; partim paris intercostalis tubulis, qui sensui inserviant.

Paralysin vero artuum superiorum inferiorumque explicui tunc, sequi sæpe illam nimiam agitationem & compressionem nervorum: videri a compressione, a coarctatione omnium in abdomine partium oriri tubulo-

rum nervi intercostalis, motui, non sensui, destinatorum, inmeabilitatem, conlapsum, & fere quamdam symphyfin, eodemque tubulos, sic adfectos, languorem producere per magnam longitudinem; ita, ut in nervis ischiadicis tubuli nervei intercostales essent impervii, adeoque spiritibus transmittendis inepti, itidemque in brachialibus.

Considerabamus, non adesse magnam difficultatem explicandi, cur pedum major minorve paralytis hinc oriatur, quod pedes essent sub loco adfecto; sed oriri difficultatem explicandi, cur etiam supra locum adfectum intercostalis laborarent.

Respondi tunc, effectus id docere

1) in hoc morbo Pictonico;

2) in inflammatione ingenti pulmonum notatum esse ab HIPPOCRATE in *Coacis*, a turgente uno in latere thoracis pulmone inflammatissimo oriri brachii ejusdem lateris paralytin; adeoque factis constare, rem ita contingere.

Sed simul ex his concludebamus, non in sola colica Pictonum, sed & in inflammato & turgente pulmone hoc contingere; adeoque videri, languorem pati intercostalem nervum in longa sæpe distantia a loco adfecto; idque a loco adfecto sursum versus principium suum: an essent etiam tubuli recurrentes, iisdem inclusi vaginis, ut extra vaginam suam octavum par dat nervos recurrentes?

Difficultas vero nova erat explicandi, cur nervo intercostali adfecto vel languido in colica Pictonum respiratio simul non laboraret, cur non etiam cor?

Resp. 1) nervum intercostalem ad unamquamque vertebam augeri crasso nervo spinali, & sic posse fibras illas a spinalibus intercostali datas continuare actiones pulmonis & cordis,

2)

2) Gravem esse adeo aliquando colicam Pictonum, ut homo de vita periclitetur, labantibus etiam functionibus vitalibus & animalibus: ut langueat vita, ut fiat aphonos plane, cœcus, amens; quorum omnium exempla vidi. Eo in casu videntur adfici omnes fibrillæ nervi intercostalis, ut nervi accessorii spinales haud sufficiant continuandis actionibus vitalibus, & ut defectu vitalium etiam animales actiones vacillent.

His visis redeamus ad choream Sti Viti.

A temperie mucosa, inertis, flaccida, vel debili, aquosa puerorum, vel a nimia in his totis nervosis corporibus nervorum debilitate, intercostalis nervus minus successive videtur a cerebro impleri; unde ad motum continuandum pedis ac manus ineptior fit: petinde, ac videmus homines ægros titubare & vacillare pede, manu, dum volunt aliquid accipere, vel bibere, vel lecto se movere. Vitium, quod in plerisque nervis animalibus est, hic pro parte est in intercostali, ut voluntas quidem actionem determinet, sed successiva non adsit enormontos actio ad ultima nervi usque.

Causa videtur in nervo potius, quam in sensorio communi hærere: sunt enim mente præsentis, lacrymantur suum infortunium, & omni vi voluntatis velent evitare tam turpes gestus. Videtur nervus, in tuvicis suis vel gangliis ab humore lento utcunque ineptior, continuato spirituum perfluxui ineptus esse: vel nervus ipse in sua fabrica debilior, quam ut vim enormontos ad finem usque sustineat.

Indicatio in hoc morbo sponte patet; adtenuatio mucosi, roboratio invalidi, omnem absolunt paginam. Cura hæc data fuit in historia VERTIGINIS ab hac causa nata; ergo non repetam.

Monitos tamen Vos velim prudentiæ, dum SYDENHAMUM hac super re consulitis. Ille solet bis,

ter, venam secare & intermediis diebus purgare illa corpora, dein roborantibus firmare: dico ergo:

1) corpora Anglorum alia sæpe methodo debent curari a SYDENHAMO, quam aliæ nationes tractandæ sint; Angli enim succulentissimis nutrimentis & meracissimo potu aromatibusque, implent sua corpora ac rarefaciunt humores suos: unde v. s. & purgantia in ejusmodi hominibus usui venire possunt; id quod alio modo educatis non conveniret.

Sed 2) videtur hic oportere nos parumper recedere a SYDENHAMO sententia; quia utrisque antea laudatis locis ex ratiocinio suo subponit, tali, quali hic utitur, methodo, etiam adultorum posse epilepsias curari. Videtur magnus ille Medicus in natura noctu diuque rimanda, tot variis morbis occupatus fuisse, ut omnibus æque adcuratam navare operam non potuerit: vidimus enim, in epilepsia curanda universalem dari methodum nullam; methodum, quæ uni profit, lethiferam esse alteri, adeoque ex causarum differentia peti differentiam methodi. Unde etiam in hocce morbo cura præscripta neutiquam universalis est; immo, in mea praxi non potui ea cura uti in meis ægris. Si enim ætatem respexeris, & temperamentum, vides omnia arguere sanguinem; qui mucosior sit, adeoque hinc inde parvas obstructions ad nervos creare possit, vel nervos debiliores, quam ut vim inpetum facientis ad finem usque sustineant.

Curam ergo ex præcedentibus comprehenditis: puellulam adlatam huc (in nosocomium practicum) in matutino pauperum ægrorum examine, multum emendatam vidimus in secunda visitatione, ex quo pes & crus a summis lumbis in digitos ultimos quotidie frictiones sustinuerunt ope baliami facti ex unguent. martiat.

tiat. nervin. ol. laurin. aa ʒj., spir. sal. ammon. ʒij.,
& ex quo bibit tota die infusum rorismarini.

XIII. COLICA PICTONUM.

(„ Sæpius, hic HAENIUS ait, de hoc morbo actum & explicatus est fere totus §pho præcedenti, de CHOREA STI VITI: curam dedi præcedenti hyeme. Recidivam præcavet cura lactea, diu multumque continuata.“ — Remittere itaque Lectores debeo ad *dissertationem* HAENII de *colica Pictorum*, quæ plurimum emendata denuo recusa fuit nuperime in *Antonii de HAEN Sc. Tom. III. Rationis medendi continuatæ*, seu *Operum posthumorum Volum. I. collegit ediditque Maximilianus STOLL Sc. No. VI.* ubi Celeb. Auctor morbum hunc optime examinavit, atque methodum medendi, quam frequens praxis optimam docuit, simul addidit. Proxime dissertationem hanc egregiam, quod ante plures annos jam desideratum fuit, v. *medizin. Wochenblatt für Aerzte, Wundärzte und Apotheker*, 1780. p. 263., germanice versam in commodum generis humani majus edam.)

XIV. COMA COMATODES.

Si a causa calida oriatur, est carus levior; si a causa frigida, levior lethargus, seu cataphora. In acutis sæpe adest, ut vidistis in nosocomio in Ianione, quem totos decem dies occupabat. SYDENHAMI observato monito homo sic restitutus est.

XV. COMA AGRYPNODES.

Morbus partim ex iisdem causis, ex quibus prior, ortus; partim quoque ex acrimonia adjuncta, sopitum ex prioribus causis cerebrum continuo excitante: vel denique natus ex eo, quod totum cerebrum conprimatur, excepta unica parva parte, quæ continuum perfluxum spirituum patitur. Ponite nonaginta novem partes compressas, & unam perviam; illa una impedit diuturnitatem somni, vivida sua actione.

Miserrimus casus sæpe in acutis, maxime in phreniticis; sed frequentior in nullis, quam in infantibus. Submerguntur sopore & acre irritans ita agit in quasdam cerebri partes, ut, dum adhuc dormiunt, videatis in facie brachiisque ortas convulsiones, & mox ingenti pavore, terrore, ejulatu exsilire e somno. Cura universalis morbi, & hujus mali est cura: non neglectis, in adultis, vesicantibus, quo vigiles illi spiritus aliorum advocentur.

XVI. PARALYSIS.

Apoplexiæ quoque species, ut videbimus; sed adeo mirabilis morbus, adeo frequens in praxi, adeo cognitu omnibus suis in partibus Medico necessarius, ut ignoratio ejus damni plenissima sit; unde per aliquot lectiones nos debet occupare.

Παρά, ut ante vidimus, diminutivum est; παραλύν est fere solvere, sed non integre: est ergo PARALYSIS solutio nervosæ facultatis, ut mors quidem non subsequatur illico, sed tamen, ut fere mors adsit, & ut certo adsit, si vitalia παραλύονται (resolvantur.)

Signi-

Significat itaque leviozem solutionem fere ad mortem.

Definitur esse morbus musculi, ponens in musculo inpotentiam motus exercendi inpetu mentis, una cum ejusdem musculi laxitate flexili.

Error damnosus non tantum theoriæ, sed & praxi, dum Medici paralyfin vocant omnem morbum, in quo musculus non potest moveri. Damnosus, inquam, quia ad aliquas species motus inpediti, laxantia, debilitantia, humectantia, palmaria sunt remedia: dum sic motus defectum curari videbant, huncque defectum vocabant semper paralyfin; hinc omnem paralyfin sic curare adgressi sunt, & homines pessumdederunt. Nam 1) alius est insuperabilis defectus motus in silicernio homine, cui tendines per ætatem occaluerunt concreveruntque cum ossibus.

2) Alius est defectus motus, ubi post inflammationem & subpurationem tendo cum musculo concrevit; ut sæpe post paronychias.

3) Alius est defectus motus, ubi post anchylosin musculi tendinesque figuram mutarunt, lubricitatem amiserunt; sive, quando cretacea, podagrica, materies inpedit motum articuli; sive, quando induruerunt articuli ligamenta.

Ergo paralyfis non est omnis inpotentia insuperabilis motus musculi, sed est inpotentia insuperabilis motum exercendi in musculo, una cum flexibili laxitate.

Insuperabilis dicitur, quia nulla vis τῇ ἐνορμησῇ τοῦ ποτεῖν potest efficere, ut agat. Tamen exempla nonnulla sunt victæ insuperabilis alioqui hujus moyendi musculum inpotentiæ per miros animi adfectus.

Inter libros arabicos, quos CLENARDUS in imperio Maroccano collegit, quosque Leydensis bibliotheca

servat, habetur historia uxoris Caliphæ, paralyfi unius lateris dudum laborantis. Multis incassum tentatis consultus quidam Medicus ait, curaturum se esse, nisi iram Principis metueret : metus expertem reddidit Calipha. Ille ergo prono corpore finxit se pedes velle attingere, id quod in ea regione summam mulieris, quæ hoc permiserit, redolet inpudicitiam ; unde irata illa mox convaluit.

HERODOTUS narrat sequens : CROESUS, quintus & ultimus Lydorum Rex, a CYRO, Persarum & Medorum Rege victus, inpetitur a Persa milite, CROESUM ignorante. Unicus filius CROESI, a nativitate mutus, maxime hoc spectaculo territus : abstine Persa, inquit, ab inferendo in patrem gladio !

Notissima verissimaque historia est dominæ nobilis ex familia consulari de SLINGELAND, quæ ad annum ætatis quintum plane muta, ad ciborum delectum, ad vestes pulcras, ad ludos & jocos, plane adiaphora, uno verbo, vix nisi hominis simulacrum. Nundinarum tempore ancilla quædam hanc innocentulam secum duxit in comœdiam statuarum *marionettes* ; ubi puella intrans mox adtonita audit tibicines & cantatores : mox ubi comœdiam videt repræsentari, tota incitata videtur ; indicat digito, quid miretur, ac demum tota fere præ gaudio & admiratione extra se rapta incipit loqui, licet confuse ; rogabat tamen, quid id vel illud vocaretur. Domum regressa matri narrat, quæ viderit ; quæ omnia videns audiensque vix se præ gaudio possidebat. Puella hæc magno ingenio posthac polluit ; est jam amplissimo viro nupta, ac numerosæ prolis sapientissima mater.

Quando ergo dicitur insuperabilis inpotentia movendi musculum, id passim ita est: sed non excludit id, quod aliquando summo mentis inpetu fieri queat.

Dicam aphoristice, quæ huc spectent.

Inpotentia hæc est ablatio causæ physicæ, quæ musculum exercet. Ea causa duplex est; vel adlata ad musculum, vel prærequisita in illo.

Adlata causa 1) est sanguis a corde per arterias ad musculum adlatus.

2) Nervus, cerebro, cerebello, medulla spinali oriundus, ad musculum pertingens.

In musculo autem prærequiritur fabrica bona omnis ejus structuræ; arteriarum rubrarum, serosarum, lymphaticarum, ad ultimas vasorum series usque.

Si jam distributio nervorum per illum musculum ad omnia puncta, si villorum musculorum, ea sit conditio, qua possint adcurtari a vi liquidi influentis, tunc, quoties volumus, fiunt motus musculares arbitrarii: quando etiam illa omnia & in musculo & ad musculum destinatum motui spontaneo præsentia sunt, agunt hi muscoli, ut cor, & respirationis organa.

Quia jam paralyxis est inpotentia insuperabilis exercendi motum, potest referri vel ad causam adferentem, vel ad ipsum musculum. Ergo omnis paralyxis vera pessima semper illa est, quæ simul habeat anæsthesiam musculi. Observatio generalis est.

Sunt quandoque paralyces tales, ut illa pars paralytica retineat sensum valde dolentem; spei superest quidquam; sed, si stupor perfectus adsit, ut non plus supersit sensus quidquam, pessima paralyxis.

Loquimur de musculis arbitrariis solis; nam in spontaneis musculis sensus non adest, etiam in summis inflammationibus; ut in inflammatione cordis, pulmonum &c.

Differentia est in diaphragmate , est enim musculus pendens partim a spontaneis vitalibus actionibus, partim ab arbitrio. Laborat tota vita, nec sentimus quidquam. Paraphrenitide adficiatur ; dolor nascitur ille intolerabilis, ut quarto die necet , peripneumonia nata a cohibito spiritu.

Quanta differentia inter cor & diaphragma ! Sed illud pendet a voluntate ; cor non, saltem non directe. Ergo nervi a cerebello ad cor non sentiunt : nervi ad diaphragma partim a cerebello, qui non sentiunt, partim a cerebro arbitrarii, sentiunt.

Stuporem hunc V. V. consideraverunt : si digito fit sensus, ut dum mihi quis oculos obvelasset, ego dicerem tangens : „ est lignum, non est ferrum. “

Si in tenebris baculo longo offendo in cistam ligneam, dico : „ incurro in lignum. “ Sic sensus per tam longum instrumentum propagatur : si baculo tangam arenam, dico : „ moveo arenam. “

Ergo dum ajebant V. V. Medici, in paralyti stuporem esse pessimum, voluerunt significare, vim sentiendi penitus ablatam esse ; & quotiescunque stupor parvus, modicus, adesset, paralytin malam quidem, sed non pessimam esse ; sensu vero integre persistente, paralytin esse boni signi. Hæc de stupore.

Sed 2) omnis paralytis deprehensa cum frigore accedere, vix minori, quam est aëris externi temperies, est pessima. Pars, v. g. pes, sentitur quasi marmoris instar frigere ; summo adnota igni incalescit, ut lapis incalesceret ; remota ab igne brevi iterum instar marmoris est : eo in statu circumductio sanguinis per pedem cessat ; si enim per arteriam rubram circumduceretur, caleret pars ; jam vero friget : ergo non per arteriam rubram sanguis circumducitur ; si non per rubram ; nec per serosam, nec lymphaticam.

Ergo

Ergo laborat causa advehens, & hanc speciem V. V. dixere pessimam; si inminutus quidem calor, sed non integre, malam; si calor naturalis superstes, esse paralyfin boni ominis, dixere.

3) Si in paralyfi maneret sua musculo torositas, boni signi etiam hanc ob causam agebant: recte quidem! Torosus enim non potest manere musculus, nisi quando omnia vasa arteriosa, venosa, pinguedinosa, respondent sanitatis conditioni. Unde marcor ejus, sive tabescentia, signi pessimi. Id maxime cernitur in horrenda illa paralyfi colicæ Pictonum; ut videatis in nudo brachio cutim pendulam, & siccos funes super ossa.

Ergo 1) flacciditas summa;

2) insensibilitas perfecta;

3) mobilitas arbitraria absolute deleta;

4) frigus marmoreum;

5) marcor summus;

certum est, pendere hæc a mali causis utrisque; nempe a causa advehente, & conditione ipsius musculi.

Paralysis ab adfecto cerebro, vertigine, apoplexia, parapoplexia, lethargo, caro, comate, melancholico delirio, docet, originem mali pertingere ad enkephalon, & non in musculo, sed in causa advehente, hære; licet posthac cerebrum levetur: materies enim ex cerebro in nervos depluit. Si etiam in uno latere hæreat paralysis, solemus semper subponere originem mali hære in parte enkephali obposita. Id ex HIPPOCRATE, ARETÆO, variisque aliis Auctoribus, ut & ex MORGAGNI & SANTORINI demonstratum legere potestis in *Comment. III. BAR., cap. de paralyfi*.

Si jam in uno latere sit paralysis, causa hærente in obposita cerebri parte, & in latere non paralytico calor magnus & convulsio nascatur, malum est tanto pejus:

pejus : notat enim magnitudinem causæ in toto cerebro.

Quotiescunque functionibus cerebri perfecte integris oriatur paralytis valida, causa sæpe est infra cranium : miramini, quod non dicam, causam semper esse infra cranium, sed sæpe ; patienter ferte me hoc dicentem, rationem daturum, ubi mox agam de causis aliis.

Quotiescunque adest paraplexia, dixi Vobis esse resolutionem omnium nervorum, demto capite ; sed simul esse tantum arbitrarium, non spontaneorum, musculorum motus ; nam motus vitales aliquamdiu adhuc pergunt : sed tandem languent, quia intercostales nervi jam non augentur illis nervis accessoriis spinalibus ex singula vertebra oriundis ; atque etiam, quia nervi diaphragmatici, qui ex colli vertebribus oriuntur, inutiles quoque redduntur : adeoque diaphragma ultra non agit, nisi per nervos a pari octavo & intercostali : unde demum vita cessat. Sedes ergo mali in paraplexia est ad, vel infra, ventriculum cerebri quartum.

Pulcrum est, recordari ex anatomicis, quomodo omnis medulla spinalis oriatur ex medulla oblongata ; quomodo sese decussent fibræ medullofæ ; unde credibile, quod pars dextra spinalis medullæ sit productio medullæ cerebri sinistri, & vice versa. Manifesta distinctio habetur ad ventriculum quartum, ubi in medio scrobs & in ea sulcus ; & ne fieret concretio, adest latex ille ventriculi quarti.

Ubi latex ille abundat & gravitate sua decidit in specum vertebralem sub tegumentis medullæ, paralytis oritur ; cujus causa non necessario oritur ex obposito cerebri latere, sed potest oriri ex causa eodem in latere hærente.

Monet MALPIGHIUS, quodsi medulla spinalis transversim secetur, inveniatur ejus cortex in medio. SWAMMERDAMMIUS in *observatis* editis a BLASIO 1660. apud Commelinum, in quo opere plurima sunt SWAMMERDAMMII, corticem esse jam viderat, & RUY-SCHIUS detexit, esse corticem similem ei, qui externe adsit cerebro (Horum vero omnium quum in physiologicis ac anatomicis clarior multo idea tradatur, *Hæ-niana* hæc abs additamentis recentiorum circa illa observatorum dimittere malui) Videbimus paullo post, quid inde sequatur.

Hemiplegiam, paralyfin unius lateris, sic intelligimus fieri, quando causa tantum in una parte intra cranium, vel in uno tantum latere medullæ spinalis, hæret.

Practici norunt, fere semper a causa intra cranium oriri hemiplegiam; nisi forte externa causa accesserit ad spinam ipsam: quum, si una pars dimidia cerebri adficiatur, tunc omnis medulla infra caput, in theca vertebrarum, debeat fieri paralytica in latere obposito.

Quum jam facile contingere possit, ut in ventriculo primo dextro, vel sinistro, causa oriatur inpediens, illico erit obpositi lateris corporis paralyfis: tunc adparet mox paralyfis in facie, ita, ut in ipsa faciei paralyticæ parte risus sardonius adpareat, oculus quasi invertatur, lingua contrahatur in latus.

Sæpe liberatur in apoplectico cerebrum, ac decidit id obstruens in subjectam medullam spinalem, homo ad mentem redit, sola manente paraplexia.

Ventriculi cerebri, ut ante dictum, mira sunt corpora; habent in fornice sua medullam, in convexa parte fere corticalem substantiam: vitia ergo hic nata sua extensione magnos morbos producunt. Quia vero cortex communicat per annulos Willisianos ubique, vitia

tia hæc non raro, sine magno malo, ad nervos pergunt.

Tertia species paralyfis est unius musculi : longe difficilius intelligitur.

Potest origo mali hæere intra caput, tam quoad sensum, quam quoad motum. Hic terribilia exempla habentur : homo valuit eo usque recte, sed ait Tibi, „ nescio, quid mihi desit ; est, quasi ille digitus sensu careret, fieretque stupidus ; “ sæpe brevi post reliqua signa apoplexiam minitantiâ accedunt, ipsaque apoplexia. Alii aliquas contractiones percipientes tremoresque vacillant, brevi post incidunt in apoplexiam. Monentur talia audientes Medici, ut prophylacticam curam apoplexiæ instituunt.

Ergo illud præcedens significabat, quod incipiens malum tam parvum esset, ut unum modo nervulum adficeret ; deinde ita auctum hoc est brevi tempore, ut totum cerebrum adficiat.

Sed non semper apoplexia inde sequitur : praxis docet, quod aliquando sic unus nervus, sive sentiens, sive movens, adficiatur, adfectusque maneat per totam vitam ; vitio forte calloso, vel impenetrabili, orto in illa parte una cerebri vel cerebelli.

Stupores singulares, singulares paralyfes, oriri possunt ex uno musculo ; ita, ut neque in illo musculo, neque in ejus nervo, neque in ejus arteria venave, vitium quidquam sit, sed tantum in cranii uno illo loco, unde illa fibrilla nervea, ad musculum hunc demum tendens, oriretur. Vitium porro illud in cerebro nil aliud forte est, quam illud non dandi motum requisitum ad illum musculum.

Sæpe adfecto musculo non possumus dicere, hæere causam in cerebro, aut cortice, aut medulla oblongata, vel spinali ; nisi aliunde signa latentis vitii intueamur. V. c. nervus cruralis oritur a nervis ossis
sacri

sacri & lumbaribus & etiam aliquantum ex intercostali : nervus ille debet digitum pedis movere ; nec movet. Quia jam nervus ille magnam partem oritur ex spinali medulla , non possumus adferere , quod causa vitiati nervi hæreat in medulla spinali. Cur non ? Cruralis nervus oritur ex spinali medulla , hæc est productio oblongatæ , hæc cerebri & cerebelli ; ergo potest illa fibrilla , quæ digitum pedis movere debuerat , nec nunc potest , vitiata esse in ipsa sua origine ex cortice.

Verum , potest quoque vitio revera spinalis medullæ nervus ille ineptus esse , si forte ortum duxerit ex illis fibrillis nerveis , quæ , ex cortice medio spinalis medullæ oriundæ , commiscentur cum fibrillis ab encephalo ortis.

Exempla practica multa adsunt , quibus convincimur , in una , paucisve fibrillis , vitium obtinere , intactis reliquis.

Cl. BOERHAAVIO notus fuit homo negotiis publicis deditus , alacer quidem ille vegetusque : in parapoplexiam lapsus curatur , remanente paralyfi ; sanatur & ab hac paralyfi. Mansit ad mortem usque homini id incommodi , ut amiserit nomina vera rebus dandi facultatem. Ergo optime sanatus a morbo paraplectico , postea a paralyfi , pollens omni facultate sentiendi & movendi , optima gaudens memoria : id unicum vitium in cerebro mansit , ut nervi linguæ & vocales , quamvis bene moti , non haberent illam determinationem ad pronuntiandum id , quod revera esset pronuntiandum. Unicus tantum locus vitiatus erat , cætera omnia bona : a levi fibrillula potest hoc pendere.

24. Nov. 1753. contigit , ut strenuissimus bellæ Præfectus , quo vel a longinquo viso tota quanta 1200 hominum cohors tremebat , media nocte ex cœna laetiori

tiori aliquantum laborans, mane plane aphonos esset dextræque genæ paralyfin haberet, & linguam in dextram partem contractam; pulsum vero in sinistro carpo, brachio, humero, nullum; quamvis sanus habuisset pulsum sinistri brachii æque fortem, quam dextri. Erat porro corpus plethoricotaton.

Præter enemata, purgantia, epispastica, frictiones, collutoria acria & plures cucurbitas siccas, centum circiter uncia sanguinis detractæ sunt primis morbi diebus, magna cum euphoria. Centum illæ uncia sanguinis habuerunt omnes crustam summe phlogisticam. Apoplecticus non fuit, nec parapoplecticus, sed tamen mente stupidus, aliquando ridens sine causa, aliquando instar pueri flens. Septimo die mente præsentior & apyretos, cum urinis bona habentibus sedimenta, levissimaque iterum per vices perceptio pulsus in carpo sinistro.

Homo hic perdidit facultatem dandi nomina rebus: linguam novit movere in omnem partem expedite: primis diebus nil potuit dicere, nisi *ita*, hocque repetebat ad singulam rem, quam volebat exprimere. Si aliquando gesticulatione manuum, digitorum, faciei, ejus, conjicerem ego, vel uxor, vel Chirurgus militaris major, qui diu noctuque ipsi aderat & rem acutetigeramus, exclamabat præ gaudio, & intelleximus omnes, sana illum mente gaudere.

Sed contigit, ut aliquid vellet habere, jacens in lecto, ubi nulla gesticulatione conjicere poteramus, quid esset. Rogabam, an vellet scribere mentem suam? Adnuit; sumsit chartam, atramentum, & scripsit characteribus nitidissimis, pollebat enim nitida scribendi dexteritate, verba duo nullius sensus. Id sæpius in aliis rebus tentavit & quasi tota mente adplicatus

catus, ut apte indicaret scribendo quæ peteret, vidimus optimas litteras, suis commatibus & punctis bene notatas, sed nihil significantes. Tamen ex iis, quæ mox conjiciebamus in aliis rebus, memoria videbatur vivida esse.

Die undecima incœpit pronuntiare nomen filii *Wilhelm*; die decima quarta aliquot verba cum bono sensu conjungere, sed in plerisque tamen hæsit; ut pronuntiaret quidem aliquid, sed non id quod esset. Si petere vellet *panem*, dixit *sedem*, & audivit ipse, quod non bene dixisset; repetiit, da mihi *cultrum*: ubi dixerat, ridens se ipsum, quod male loqueretur, iterum aliud dixit vocabulum: si tunc capiebanus mentem, & rogabamus, an vellet *panem*, gaudebat. Tunc incitabamus ipsum, ut sæpius conaretur dicere *panem*; sed summus ea in re labor erat. Elapsis tribus circiter mensibus ab insultu primo, quum præter hunc defectum sanissimus esset, robustus, carpento, vel equo, quotidie vectus, credidi, forsitan vi electrica posse aliquid in linguæ nervis mutari, successu illo, qui cum nervis totius corporis, ipsoque proinde cum cerebro, communicatur. Ubi per decem dies continuos id esset factum, magno labore & quasi titubans & balbutiens, incœpit recta adpellatione res omnes vocare, & plura verba conjungere tam apte, ut illico intelligeremus. Viennam deinde quum profectus, ego ignoro, quem exitum res habuerit. Illud porro mirum, quod me abeunte necdum pulsus, nisi admodum debilis, ita, ut vix perciperetur, in sinistro brachio rediisset.

Porro ab initio morbi eo usque nunquam calor, aut motus in illo brachio defuit: id videtur incredibile; patebit ratio phænomeni in sequentibus.

Manſit ergo homini illi, ſanata paralyſi, vitium forte tantum in unica plaga, in unica fibrilla cerebri; unde factum, ut a ſenſorio communi vera determinatio per organa vocis, cum mentis intentione reſpondens, dari non potuerit.

Lugduni Batavorum matrona parapoplexia correpta, curatur a ſummo BOERHAAVIO; ita, ut rem ſuam domeſticam & familiarem iterum aptiſſime adminiſtrare potuiſſet, modo noviſſet, vera rerum vocabula invenire. Dictura „voca filium meum,“ ajebat, „adfer ceſpites;“ mox ſe colligens, dixit, „adfer mihi forcipem:“ iterum aliud &c. Sic jam erat a multis retro annis.

Dum hæc conferamus cum multis aliis obſervatis, videmur concludere poſſe, ut dixi, ſingulares functiones nervorum particularium aboleri, eo, quod in primo initio, ubi commercium corpus inter mentemque incipit, aliquid mutatum ſit.

Absolvi vitium læſi primi organi ſentientis, moventis.

Sed 2) læſio eſt a vitio ſolius nervi, haud ita in origine ſpectati, ſed in ſuo itinere.

Poteſt hoc contingere in medulla ſpinali: ſcimus enim hanc ſpinalem medullam, habere originem ab encephalo & a cortice ſuo proprio medio.

Si ad eam vitium oriatur fibras omnes adficiens, omnes nervi infra hunc adfectum locum oriundi, erunt inutiles.

Homo ex ſcala cadens duplicato dorſo in pavementum, videt paullo poſt ſe urina maſcere, nec tamen ſenſerat effluere. Multi brevi pereunt gangræna inferiorum; ſed unus alterve viſus eſt aliquando ſuper-vixiſſe tota vita deletis functionibus genitalium, veſicæ, inte-

intestini recti, femorum, crurum, pedum. Contusio simul & semel læserat omnem medullam spinalem lumbalem.

Exemplum habuit BOERHAAVE juvenis nobilissimi, sapientissimi, cui ad spinam dorsi ulcus natum tandem per commissuras thecæ vertebrarum introverterat se omnemque usum ademerat partium subjectarum.

Caupo Walo Leydenſis parapoplecticus cum bono capite & mente a contusione vertebrarum colli paralyticus totus infra caput; tertia die interiit; sed hunc casum toties jam exposui.

SPINA BIFIDA (huc etiam pertinet), morbus ille miserrimus, nasci observatur a serosa lymphâ inundante specum vertebrarum, plerumque & encephalon; plerumque enim qui spina bifida laborant, sunt simul hydrocephalici. Homo hydrocephalicus apoplexia periret certo, si eo morbo adultus affligeretur. Verum est morbus puerorum: unde, quum colluvies serosa incipit nasci intra cranium, ossa cranii extenduntur, ut locum cedant; quo fit, ut cerebrum, minus compressum, possit suis uti functionibus, saltem utcumque. Aqua collecta sæpe descendit in specum vertebrarum, inter medullam piamque matrem, vel inter piam matrem & arachnoideam, vel inter hanc & duram matrem, extenditque ita hoc cavum, ut tandem dehiscat processibus spinosis, jam factis bifidis; unde & morbus nomen habet. Tumor ingens tunc adparet, sensim major per separationem spinarum, ab aqua extendente membranas: immo aliquando tumorem vere carcinæ conspexere Medentes, dum dura mater adparet in sua substantia aucta. Est quidem hoc infortunium in totius spinæ longitudinis plaga quacunque observatum, sed maxime ad lumbos; quum & in utero materno præcipua corporis inflexio ad lumbos fuerit, & in in-

fantibus perpetuo sedentibus & incurvis potissima corporis flexio observetur ad lumbos. Sunt infantes, qui cum tali malo nascantur; sunt, qui adipiscantur deinceps; adparente primo ante tumorem macula rubra, purpurea, livescente. Imaginatio gravidæ matris, in dorsum cadentis atque præ inquietudine manibus dorsum ibi loci contrectantis, causa aliquando fuisse videtur. Cadaver in hac urbe est, in qua spina bifida obtinuit a sexta thoracis vertebra ad os sacrum usque. — Omne jam, quod infra locum talem adfectum est, est paralyticum.

Prognosis mali acerba est; tumore enim non perrupto, vitam languidam possunt per aliquot annos trahere. Scribit RUYSCHIIUS, se observasse unum infantem per annum; quousque, ultra nescimus. *Celeb.* Chirurgus Amstelædamensis A. TITSING in *dissert. erudita de spina bifida* scribit, se puerum habere in cura sua, qui jam adtingeret quintum ætatis annum. Ex consilio Cl. ROËLL, Amstelædamensis anatomes Professoris, & summi, tunc adhuc viventis, BOERHAAVII, servabat locum semper tectum unguento defensivo cæruleo.

Tumore vero aperto sponte, vel præpostera arte, mors semper insequitur: nervi, cerebrum, a longa die his aquis immerfa, dum subita illa evacuatio fit, videntur conlabi & impermeabilia fieri.

2) Possunt in theca vertebrarum oriri membranarum inflammationes, subpurationes, gangrænæ; ut in membranis ubique: hinc tumores comprimentes, effundentes, destruentes tandem subjectam caudam medullarem.

3) Nervi per commissuras vertebrarum exeuntes pulcre defensas apophysis, per sinuosum emissarium deorsum spectans, dimittuntur, expedientesque se ex
osse

osse vaginam crassam habent, quos *nodos* vocavit apud BLASIIUM SWAMMERDAMMIUS, alii *gangliones*, sive *ganglia*. Nodi hi quandoque tumere possunt, nervumque comprimere vera thlipsi. Musculorum, hujus compressi nervi ramulis gaudentium, nata hac de causa paralyfis.

4) In toto itinere suo a causis adjacentibus thlipsin potest pati; v. g. ad ganglia singula, ubi videntur nervi commisceri, separari, aliam ad viam duci &c.: sed & per stenochoriam a vasis tumentibus membranae, qua nervus, immo nervi fibrillae, separatim obductae decurrunt. Callositas in hac membrana id facit & similia.

Casus in rheumaticis annosis & podagricis observandus; ut & in iis, qui tempore calido sub Jove frigido per noctem dormiunt; qui a motu magno sudantes validissime, per madidas vestes, aut cadentem imbrem, cito refrigerantur: involucra nervorum hic adfici videntur.

5) Narcoticis, quorum bonos effectus saepe suspectos habere debemus, imprudenter datis, motus partium sensusque abolitus visus est; sive ore sive alvo excepta fuerint: unde cautela opus.

Argentum vivum, adeo saepe omnia mutando proficuum, funesto effectu paralyfin producit.

6) Vulnere, ustio, quid producant in nervis, vidimus in VULNERIBUS tractandis.

Itaque primo consideravimus paralyfin natam a vitio in origine nervi: deinde a vitio in decursu nervi; jam

tertia paralyseos causa indaganda est in ipso musculo.

V. V. Mediei morbum in musculo *ἀτονίαν* vocant, ablationem tensionis, similitudine desumpta ex chordis musicis, quæ, certa ratione tensæ, ictæ resiliunt faciuntque motus elasticos, vel sonoros: nervi labefactionem hujus dixere causam.

Sed analogia ratiocinans ex adparentibus ad non adparentia, concludit, nervum, qui ut homogœneus canalis eousque cucurrerat, jam in musculo tantopere expandi, quanta est proportio elementorum in musculo.

Constat musculus 1) *arteria* omnibusque ex ea derivatis vasis: ergo forte arteriis omnium serierum. Auferte hanc totam arteriam de musculo per momentum.

Constat 2) omnibus *venis*; quæ ex arteriis omnis generis, in musculo latentibus, humores revehant. Auferte & hanc venam, cum omnibus suis ramificationibus.

Constat 3) *membrana cellulosa*, oleosa, ampullosa: interferente & innectente sese inter omnes fibras nervosas, arterias, venas; quas omnes separatas distinguit. Concipite & hanc ablatam esse.

Restat 4) tunc modo id, quod a *nervo* est; qui intrans musculum sic dividitur, ut in omne musculi punctum abeat; adeoque ex gracili introitu dispescatur in multiplicatissimos ramos. Quid sit ad ultimos hos ramulos, an coeci sint, an vero in ramulos nervis subtilitate similes abeant, nescimus: id vero, quod a nervo adfertur, *liquidum nervosum* dicunt.

Si liquida per unum musculum mota celerius moveantur, quam per alios musculos, oportet, ut ille musculus magis distendatur in suis finibus nervosis; oportet tunc, ut magis tumeat capacitas illa nervosa in illo musculo, quam dum esset in perfecto æquilibrio.

brio. Ergo illa cavitas expanditur *σωματικῶς* & mole sua resistit. Hic est ille *τόνος* musculi V. V. ; *ἀτονία*, quando non adesset, vel non sufficienter adesset, illa tensio ; licet reliqua omnia adessent.

Causa in ipsis solidis his musculi fibrillis est sæpe nimia laxitas, aquositas temperamenti, qua efficitur id, ut expansa a fluido solida non reagant, ut deberent : si non habeant vim resistantem æqualem vi distendenti, atonia nascitur & crescit.

In facie ab aëre calido humido, laxante fibras, fit sæpe tumor ab influente liquido in musculum, nec valente a laxatis repelli fibris. Imbres adplicati tempore calido eo citius hoc faciunt ; ut homines brevi post turgeant facie ; genis.

Hinc ratio patet, secundum quam homines ad thermas mittendi sint in paralyti. Aquarum talium vapor, vel embroche, paralytin incipientem mutat in resolutionem integram, si atonia hæc in causa sit. Sed, si vel obstructio in arteriis, vel rigiditas anchylotica adsit, juvare quandoque possunt.

Dixi, posse ab arteriis obstructis, inflammatis nasci paralytin : ergo puto, me omnes causas dixisse, paralyseos.

Sequitur prognosis.

I) Quo altiori loco hæreat causa, eo peior paralytis, ut ex tribus dictis causis satis liquet : si musculi oculi, faciei &c. adfecti, causaque non in musculo, non in decursu nervi, sed in origine ad medullam hæreat ; cogitate, quam proximus metus sit, pro ipsa arce mentis. Distribuuntur in oculis, auribus, naso, facie, lingua, tot tantique nervi, ut necessario metuere debeamus cerebro ipsi toti.

2) Quo inferior, eo levior plerumque, quia tot superiora sunt libera dantque sæpe arti accessum; id quod in encephalo erat impossibile.

Tamen aliquando inferior locus suspectus esse potest, ut adfectio non oriatur ex loco inferiori, sed ex ipso oriatur cranio; ut ex medullæ spinalis expositione patet: plerumque tamen causa hærente in cerebri hemisphærio dextro, oritur paralytis sinistri lateris; & vice versa: si in utroque, paraplegia: si in inferiori parte causa lateat, paralytis adficit partes hærentes infra causam hanc. Ergo eo plures partes superiores ab illa labe immunes sunt. Tum, ut postea videbimus, datur sæpius accessus arti in causam inpugnandam.

Est tamen in inferioribus sæpe etiam causa inexpugnabilis; eo, quod causa pertinacior, major, remediis sit, etsi in inferioribus hæreat; vel, quod origo hæreat in encephalo, ita, ut pars illa inferior non accipiat nervos a cortice medullæ spinalis, sed a cortice cerebri, ortos, & per thecam vertebralem ad inferiora ductos.

Immo partium a cerebro remotarum paralytis sæpe ita suspecta, ut metum brevi adfuturæ apoplexiæ faciat.

MALPIGHIUS & RUYSCHIUS docuerunt, nervos, qui ad pulpam digitorum eant, esse plures numero, quam ad vicinas partes: si ibidem in his extremis insolitus stupor oriatur, sine causa manifestâ, pessimum sæpe præsagium est apoplexiæ, estque hoc signum maxime tremendum post adfectos faciei musculos.

3) Omnis paralytis primo alte hærens, dein sensim descendens, est melior; immunibus jam factis arce mentis & præcipuis functionibus.

4) Paralysis ab inferioribus sursum tendens, sive languor, aut torpor, pejor est, denuntians futuram apoplexiam.

5) Paralysis viscerum thoracis, intestinorum, pessima; scimus, quam magnam partem in his visceribus ludant nervi intercostales, octavi paris & diaphragmatici; ergo his adfectis, brevi cerebello metuendum.

Nervi intestinorum mirum inperium habent in vitam ipsam. Vulnere mesenterii & intestinorum hoc docent, herniæ incarceratæ, ileus morbus, ipsa intestinorum inflammatio: paralysis intestinorum maxime noscitur lienteria, dum per solam vim respirationis contenta intestinis sine sensu dimittuntur; unde in valido morbo inter signa futuræ mortis hæc paralysis refertur. Idem verum de nervis magnam partem oriundis ab intercostali & octavo, vesicæ, uteri, intestini recti; quorum viscerum situs, licet inferior, tamen ob causas dictas eorum paralysis metum facit.

6) Paralysis cum ablata facultate sentiendi, pessima: præsentem paralyti & læsa tantum movendi facultate, ipse est: fibræ hæc misæ in nervis sunt, quæ ad sensum, quæ ad motum; ab effectibus, non a demonstrationibus, cognoscendæ.

7) Paralytes sudantes, nisi curentur subito sudore, exsolvuntur desperatæ; DURETUS p. 368.: sed si cito a sudore vertitur in melius, sæpe cura felix.

8) Paralytes natæ a nimia cultura Venæ, malæ.

9) ARETÆUS p. 54., pessimas vocat, quæ ex periodicis sanguinis effluxionibus subpressis, nulla alia substituta, oriuntur.

Exitus varii considerandi sunt; maxime hoc ex Primævis petendum, qui discere primo a natura & ab analogia debuerunt, quomodo morbi solvantur.

1) Adverterunt, si paralytico supervenerit statim magna febris, in summum calorem tendens, paralyfin sæpe curari; qua febris magna cessante, nec juvante, incurabilem fere paralyfin esse: febres porro nihil hic juvare lentas, sed validas; intermittentem fortem prod-esse sæpe. Sartorem 50 annorum hemiplecticum a multis mensibus vidit BOERHAAVIUS superveniente tertiana exsiliientem de lecto & negotia sua obeuntem: cessante tandem tertiana sensim & rediit paralyfis. Postea tertiana rediens paralyfin secundo profligavit, idque in tertiam vicem: post tertiam vicem rediit tamen paralyfis & homo mortuus est paralyticus.

Sed iterum distinguendum hic in causis: si febris valida oriatur a paralyfi, cujus causa inflammatio capitis, plethora faciens apoplexiam; quo febris major, eo homo interitui propior: videmus id in omnibus apoplecticis ante mortem. Sed, si a causa lenta, si cerebrum cæterum liberum, fere semper salutaris est magna febris; non toto morbi tempore, sed initio.

2) Observantur paralyfes, hyeme a frigore natæ, æstate magno calore solvi.

3) Dolor magnus in parte paralytica natus (melioribus prognosticis accensendus); quamvis alioqui dolor destructionem minitans & demum fibras solvens, possit paralyfin facere.

4) Observarunt, si punctura oriretur in parte, qualem esse dicimus nobis, si oblique in femur insederimus, bonum esse. Est enim similitudo quædam; primo est crus, quasi ad nos non pertineret, ergo paralyticum; dein punctura oritur & imago motus; tandem sensus dolorificus & motus restitutus est.

5) Notarunt idem de fornicatione; quando homines conquererentur in parte paralytica oriri sensum
sæpe

sæpe præsentem, sæpe abeuntem, oberrantium veluti formicarum.

Hæc symptomata paralytico supervenientia nos docent, quod revera liber fluxus per arteriam, vel per nervum a compressione liberum, fieri incipiat; quando motus quidem æqualis necdum adest, sed si pergat, æqualis fiet motus sanataque erit paralyfis.

6) Tremor insolitus dat signum sanationis; est enim motus insufficiens, impeditus; tamen motus inchoatus.

7) Convulsio; HIPPOCRATES & ARETÆUS observarunt, si paralyfis occuparet unam corporis partem, alteram convulsio, mortem instare apoplecticam; sed, si parti perfecte paralyticæ deinde nasceretur convulsio, id bonum esse. Si vires motricis causæ subito impellant in musculos, convelluntur illi; qui pacate evigilat & se movet, non convellitur; qui vi expergiscitur cito, fere convulsus est. Notat convulsio, in partem paralyticam vim motricem adplicari, sed nervum adhuc in pervium, vel compressum, esse: iterato ictu fit nervus aptior.

8) Diarrhææ magnæ, non ex *νενεαγγεία*, sed ex derivatione materiæ nervos premente, arteriasve, proficua visæ; maxime, si cum tenesmo hæmorrhoidali.

9) Subpressarum periodicarum evacuationum restitutiones.

10) Solutio causæ conprimantis; bubonis v. g. vel tumoris ad axillas, post morbos inflammatorios nati & inducentis paralyfin cruris, brachii; bubonis veneri diuturni &c.

Hæc decem capita observationum masculæ V. V. medicinæ, quibus curam superstruebant, imitando naturam; neque enim nos in tota nostra arte quidquam aliud

aliud possidemus, quo paralyfin curemus. Ad hanc naturæ imitationem me accingo.

Primo igitur maxima sanatio generalis paralyseos excitata febris facta fuit, eaque in toto vel in parte. Dixi jam antea, secludendas esse illas paralyseos species, quæ in apoplexia calida enumeratæ sunt; nempe, quæ ortæ a plethora extendente primi generis vasa & cætera comprimente; vel, quæ ortæ ab humoribus rarefactis, ut a venenis; vel, quæ natæ a nimia detivatione venosi, rubri, sanguinis in systema arteriosum, cum turbatione arteriæ primi generis: illæ etiam, quæ natæ ab inflammatione sive in capite, sive in decursu nervorum. Hæ omnes species non curantur febris, sed cura tantum illa, quæ spectat originem, unde primarius morbus oriatur: de cura autem hac actum in *APOPLEXIA calida*.

Quibus seclusis dico, paralyfes chronicas, languentes, a viribus projectis ortas, curari febris nata.

Potest illa excitari semper, quamdiu in corpore debili mors nondum instat; premendo venas, concutendo arterias, estque in artis potestate, efficere febrim, non intermittentem, & intermittentem.

Possumus hominem v. c. ponere in balneo aquæ frigidæ ad grad. 33., ut aqua modo non congelascit; si frigidius balneum volo, sumo aquam salinam.

Inmissum in tale balneum corpus horret, friget, concutitur, tremit, ut initio intermittentis; eductum exinde ac loco calido repositum, calet, sudat.

Potest ars hoc idem in parte facere, quod in toto; immo sola frictione potest febris excitari in parte, inflammatio, gangræna. Si manum prius in aquam gelidam ponam, vel nivem, tumque fricem, calebit enormiter.

Obser-

Observata ab ipso usque HIPPOCRATE hætenus facta docuerunt, eo spem curæ majorem, quo major febris.

Videamus modos varios febres excitandi in his flaccidis, inertibus, corporibus.

I) Aër calidus, siccus; unde natæ hyeme paralyfes adventante tepore verno sæpe curantur; sin minus, saltem calidissima æstate.

Thermæ, sive conclavia sulphuratis caloribus calentia, ut in regno Neapolitano habentur.

Montana regio & montanus aër, ab omni tempore commendatissima; unde peregrinationes per talia loca maxime juvant.

Lectus siccissimus super floreis, super herbis siccis aromaticis [v. g. fumendo pro basi filicem, addendo alias herbas aromaticas]; in cubiculo altiori, sicco; tabulato ligneo non picto, ad parietes & lacunaria, & pavementum, instructo.

Hinc toties cernimus paralyfes natas, quando homines, sicco aëri adfueti, humidos, salebrosos, locos incolere cgebantur. Infantes in locis humidis, lapideis pavementis instructis; educati, rachitici cernuntur & paralytici. Curatio hinc sæpe impossibilis paralyseos & rachitidis apud plebejos; dum quippe in aëre humido, vel uliginoso, perpetuo degunt, cætera vel optima vix juvant medicamina. (*)

2)

(*) Quantum valeat sanitati adferre vel noxæ vel commodi aeris impuritas, aut ab uliginosis exhalationibus repurgatio, nuperrime denuo demonstravit manifestissime *Cel. HOWARD*, carcerum disquisitione physico-medica demonstrationeque malo-

2) Regula pro potu sit : in paralyfi tali prohibetur aquæ potus, maxime calidæ ; nihil enim emollientius est : frigida concedatur pro necessitate.

Laudatur potus vini nigri, meraci, cretici; quodsi haberi nequeat, vinum canariense. Verum, quærant aliæ mundi plagæ vina ex diffitis regionibus, quibus carent, generosissima : nobis adest promptuarium fertilissimum vinis, regnum Hungaricum, quod vina habet totius fere orbis excellentissima & generosissima. *Vid. egreg. HOFFMANNUM, Dissert. de præstantia vinorum Hungaricorum.* Vinum dictum *capense*, sive promontorii *bonæ spei*, in Africæ meridionalis extrema ora, quod & album & rubrum habetur, de præmio decertaret forte cum optimo vino hungarico *rockayensi*:

malorum gravissimorum, redundantium ex perversa illorum administratione, hætenus in variis regionibus recepta, non solum de patria sua, sed de universo genere humano, optime omnino meritis : in itinere suo novissimo ne unicum quidem captivum *febri carcerum* (*Gaol-Fever*) adfectum in Anglia invenit ; licet antea morbus hicce frequens adeo occurreret, totque hominibus feralis esset : manifesto sane documento, morbum illum, antea repetendum inprimis a carcerum immunditie corruptoque prorsum, ac, ut ita dicam, in sepulcralem mutato, aëre, exfulare ; quum mutata nunc, secundum principia ab egregio viro tradita, fuerint illa omnia, quæ carceres in vera morborum putridorum omnis generis seminaria redigerant. v. *Pandectas meas phys. med. chemicas, I. §. 1. &c. de W.*

ensi : Batavi ditiores utuntur eo vino capensi, ut hic Magnates tockayensi.

Inter Europæas cerevisias habetur *mumma Brunsvicensis*, per omnes mundi plagas transportabilis; qua nulla meracior, blandior, spiritus magis ligans; sic, ut quasi oleum in venas fluat.

Vina talia cerevisiæque veræ causæ sunt in corpore frigidissimo, debilissimo, veras febres excitantes, efficiuntque id eo certius, si simul misceantur calida aromata indica, calida antiscorbutica; vim etiam durabiliorem habere observantur, si pane intincto diu maneant in ventriculo, ut illa prima officina egregie roboretur.

Juvat talibus diathesi ad febrim nata, moderate eadem adhibere, ut sustentetur modo maneatque diu hæc in febrim inclinatio.

3) Regula ad cibos spectat; ab omnibus bonis auctoribus præscribuntur carnes; quas inter carnes avium, non aquaticarum, sed sylvestrium, ferarum, montanarum, non coctarum, sed assatarum; additis, pro condimento, alliis omnibus, cæpis, porris, erucis, sinapi, raphanis, majorana nobili, serpillio, thymo; hæc assis carnibus immerfa, non nimis cocta, ne vires perdant, dant nutrimentum summum in his malis. — Olera vix, nec horræi fructus concedantur: poma tamen & pyra adstringentia, corna, mala cydonia, bene elixa, præstans edulium. — Panis bene fermentatus, biscoctus, sale & aromatibus conditus sit. — Exulent jura carniū & similia.

4) Regula balnea spectat: alia occasione jam monui, nihil certi de his dici posse, & vel optima balnea plures pessumdare homines, quam curare; quia indiscriminatim eo mittuntur omnes.

Laudantur maxime hic sulphurata balnea; in æstuariis conclavibus nudi homines expositi tantum experiuntur calorem, ut brevi diffluant sudoribus. Hinc sæpe curantur in talibus locis homines cito; monet tamen DURETUS, si non cito curentur, eos reddi incurabiles. Qui etiam exhaustis spiritibus illuc mittuntur, sæpe ita exhauriuntur, ut reddatur morbus desperatissimus. Si vero causa lenta, tenax, mobilis reddenda sit, & vires ferant, egregiæ aliquando curæ fiunt.

Sudor ab arte excitatus, qua accensi alkoholis flammæ calor nudo corpori adplicatur, projectissimos homines curavit; sed, si non curet, exhaust adeo, ut reddat desperatissimos: unde, prima vel secunda vice mutatione nulla percepta, desistendum est. Hæc de balneis illis ficcis.

Balnea aluminosa dicuntur vera paralyticorum balnea; alumen enim egregium adstringens; juvant quandoque; nonnunquam nocent, quando plus ratione aquæ, quam aluminis, agunt.

Idem etiam de balneis aquosis frigidis sæpe metuendum; an aliquando aqua non plus humectando & diluendo post absorptionem agat, quam frigore stringat. Sed potest res semel iterumque tentari, dum magnos febriles motus excitare volumus.

Homo æstivo tempore ex calido aëre in locum subterraneum gelidum intret, exeat in externum calidum eundem aërem, repetatque idem aliquoties; vehementer tandem sudabit: nam fibræ constrictæ venosum sanguinem velunt in arterias; hæ, magis intro hærentes, circuitum vehementiorem obeunt (experiuntur); cor, frequentius irritatum, propellit sanguinem velocius, sicque febris nascitur.

Hinc

Hinc, in transitu, quæritur, quid cogitandum de balneo aquæ frigidæ pedum manuumque, in nimia hæmoptoë; de aqua gelida nuchæ & fronti adplicata, in nimia hæmorrhagia narium? Si posthac motus major oriatur, necesse est, fluorem arteriosi cruoris abundantior fieri, adeoque malum augeri.

Tamen id verum est, a gelida exhorrescere & quasi per momentum stringi, totum corpus; forte thrombus tunc incipit fieri, qui sistat cruoris effluxum. Dico *forte*; nam semper quid dubii & ancipitis hic manet.

5) Regula de frictionibus: iis acceleramus motum arteriosi sanguinis versus arteriæ finem, ex vena versus cor: utraque ratione vis vitæ acceleratur, & si in parte quadam a tumentibus nervosis tunicis oriatur paralytis, frictio egregie id dissipat.

Frictiones hæ movent musculum totum, quanti ergo usus, si quid vitii in ipso musculo hæreat? Constat enim experientia, quemlibet musculum eo magis ad paralytin accedere, quo minus moveatur; eo mobilior esse, cæteris paribus, quo plus moveatur.

Si a nervis metuatur orta paralytis, loca fricentur maxime illa, in quibus nervi maxime nudi hærent: ergo capiti toti superiori, faciei supra & infra oculos, ad mentum, ad tempora, aures, infra aures, ad processum mammillarem, ad specum totum vertebrarum, ad cava axillarum, inguinum, poplitum, frictiones adplicatæ tangunt nervos nudissimos, qui ad partes reliquas dein late disperguntur.

Hæ faciunt in languidissimis, in paresin veram declinantibus, dum pannis siccissimis calidis asperiusculis, vacuo ventriculo adhibentur, incredibilem nonnunquam *παλινγενεσίαν*.

Fustigationes molles palpantes, concussiones, ad illa loca optimæ visæ.

Pexus capitis, quem **Lockius** in educatione infantum adeo commendat, concutit, movet, calefacit, & sinegmata, aliter obstructions facientia, deobstruit; ita quidem, ut, qui nimium id faciant, quandoque cerebrum nimium agile experiantur.

Licet tam egregium remedium sit, solet tamen nunquam magis negligi, quam in iis, qui lenta diathesi in apoplexiam, vel paralyfin, vel kephalæas, laborant; capitis vel minimum motum formidant & putant hallucinari Medicum, dum jubet quotidie illam capitis denudationem, fricationem, pexum. Amant potius, miserum caput intra crustam tectum omni perspiratione carere.

Referebantur huc cucurbitæ siccæ, quibus pro libitu facimus inflammationes in partibus. Bini juvenes, qui (in nosocomio practico) a colica Pictonum curati sunt, habuere una vice 37 cucurbitas simul adplicatas, sicque per mensem cum illis actum. Fiunt hinc derivationes humorum ex vasis in vasa: trahuntur ex truncis in ramos minimos, etiam in vasa aliena: si simul scarificentur, impeditur, ne materies introhærens noceat, sed exeat. Videtis, quam non inane dixerim, perpetuas febres excitandi facultatem possidere Medicos.

Referri huc **V. V.** institutum meretur, quo picis simplicis emplastrum cuti probe frictæ adplicarunt. Scitis, quam firmiter adhæreat: subito tunc illud avellescentes inflammationes magnosque inertes in parte motus, excitabant.

Dropaces adplicabant a cervice ad finem ossis sacri 3, 4 digitos latas, relictas aliquamdiu avellebant, mutatione nervorum aliquando incredibili.

Seta-

Setacea adaucta per cutim & panniculum adiposum tracta hinc inde quotidie concussiones & inflammationes faciunt. PARÆUS, HILDANUS mira inde perpetrata narrant. Indomabilem & annosam kephalæam RUYRSCHIVS tertio sic curavit. In armentis aliisque brutis egregii usus esse invenere equisones. Fluxum magnum facit irritatione sua in illa, digitum sæpe crassa, substantia colli. V. V., immo posterioris ævi Ægyptii, hodierni Japonenses, inustiones per linum, vel per moxam, quæ est species artemisiæ, adhibent.

Bene HIPPOCRATES dixit, quæ ferrum non sanat, sanat ignis. Insanabiles coxarum dolores, inustio profunda talis ad coxam sanavit; imitamur a longe hoc vesicantibus ex cantharidibus.

Referuntur huc illa omnia, quæ ad sinapismos & dropaces adplicabantur, ranunculi varii, raphani, sinapi: tandem flagellabant V. V. partes paralyticas urticis, unde calor, ardor, febris: hæc titulo mechanicorum remediorum laudabantur.

Dum sapientissimi majores nostri sic rem direxerant omnem quoad aërem, victum & externa medicamenta, interna quoque præscripserunt; talia nempe, quæ idem efficerent, quæ illa externa.

Omnia medicamenta hæc erant composita ex iis simplicibus, quæ sale & oleo multo abundarent; quæ ore masticatæ copiosam producerent salivam, & si nimia copia exhiberentur, fauces exurerent.

Abrotanum, absinthium, acorus seu calamus aromaticus, ageratum, sempervivum vermiculare, aliter sedum, aut piper murorum dictum, talia sunt: hac ultima herba textor empiricus in Hollandia plures curavit; sed simul, quia vires arcani sui, instar euphorbii urentes, ignorabat, multis nocuit, qui tam acerbis ferendis non erant.

Ad hanc classẽ quoque referenda alliaria, hesperis dicta MORISSONO, scorodones Græcorum, sive scordia, & allia; aloë; ambrosia, sive botrys; semina ammi, anisi; arum; atriplex foetida; balsamita major & minor; calamintha; caltha; camphora; cannella; capsicum, seu piper indicum; cardamoma varia; caryophylli; cæpæ, quæ fractæ mox sal vere volatile alkalinum oleosum exhibent, ut quandoque ferri non possit; asa foetida; guayacum; ammoniacum; galbanum; opopanax; sagapenum; gumm. anime; benzoë; myrrha; lavandula; majorana; marum syriacum; origana omnia; pulegium; rosmarinus; ruta; salvia; santala; sassafras; serpillum; thymus: ex his omnibus parabant infusa, vina medicata, pilulas, conservas, spiritus destillatos oleaque.

Animalia multa quoque dedere remedia: castoreum ab omni ævo, ut apud ARÆTÆUM videri potest, in paralyfi clarum; moschus odoris adeo penetrabilis & perennis, ut observatum sit, mercatorum ædes per quadraginta annos adhuc moschum redoluisse, postquam ædes illas evacuarant. Omnes animalium spiritus & olea volatilia; ne formicis quidem exceptis: omnia hæc titulo spirituum, salium volatiliũ oleosorum animalium, sunt præstantissima.

HELMONTIUS, PARACELsus, BOYLEus, magni faciunt spiritum sanguinis humani; alii sanguinis bubuli; alii spiritum ungulæ equinæ, vel cornu cervi, vel serici bombycum; sed non videmus alterum præ altero præstare.

Guttulæ GODARDI erant famosissimæ ante centum annos in Angliã, indeque per Europam. CAROLUS II. Angliæ Rex emit arcanum a vidua GODARDI: nihil erat quam illud cornu ductile quod bombyces ducunt titulo serici; dum in corpore vermis adhuc inclusum

sum hæret in proprio sacculo, succum aurei fere coloris referens. Dat hoc sericum incredibilem copiam spiritus, falis, olei.

Confecere idem remedium ex pilis humanis, pilis omnium animalium, unguibus, cornibus, immo ex omnibus insectis, papilionibus, avibus, piscibus, amphibis; hominum denique, equorum, vaccarum, urinis: perinde est, quodnam sumatis.

Talia mista cum unguentis in frictionibus externis sæpe mira præstant.

Curam primam in hoc nosocomio instituan hoc modo. Viscera digestionis primæ purgabimus primo per aloën, myrrham, sagapenum, deterfisque a pituita illis dabo drachmam unam talis spiritus in unciiis tribus, quatuor, aquæ stillatitiæ rutæ, ægro hærente adhuc in lecto, summo mane; superbibendo infusum rutæ, vel santalorum, vel sassafras: tum fricabimus tali unguento, vel aliquando etiam spiritu ipso, pannis laneis excepto.

Cantharides ipsæ totæ quantæ adhibitæ fuere. Tinctura hinc parata a BARTHOLINO aliisque & decantata in gonorrhæis; sæpe nimia violentia pollere in corpore humano visa est; unde eam vix commendare aulim pro usu interno.

Coccionella, unde color scarlatinus paratur, præbet tincturam sapore subacri, subcalesfaciente, instructam.

Formicæ tritæ dant odorem mire penetrantem & tincturæ inter summe incitantia numerantur.

Sed vix notiora hoc sub respectu insecta, quam millepedes; habent usum primarium in morbis oculorum, ubi sine causa manifesta incipit oculus opacari; unde hallucinatio in visu nascitur.

Si prima die quinque , secunda decem , tertia quindecim, & sic adscendendo ad quinquaginta usque, cum vino conterantur & expressus succus ad uncias tres quotidie exhibeatur, miracula fere aliquando præstat.

Brevi ante exitum meum ex patria sic integre, & magno urbis adplausu curavi primum ac famosum horologeum Hagæ - Batavorum , Lambertum Vrythoff, qui ab annis aliquot his oculorum incommodis laborans cum continua lippitudine, tandem meam opem implorabat. Dum melius se habere deprehenderet tertia septimana & ex gustu remedii aliquid conjiceret, voluit a me scire, qualenam esset, quo uteretur, remedium? Aiebat, saporem esse veluti locustarum, seu squillarum marinarum coctarum, quæ Batavorum in bellariis deliciæ; subsalsum nempe saporem esse, subnitrosum; se olim juvenem in Limburgica provincia, unde oriundus erat, eadem tenebrositate oculorum laborasse, & quum mater frustra omnium opem explorasset, se ab eadem traditum fuisse sagæ, quæ multos homines ab adfectibus oculorum curabat: exceptum se ab illa saga in ejus ædibus, ibi millepedes potasse & simul comedisse: postea vero se visum egregium habuisse. Quum itaque ex sapore remedii conjiciebat, millepedes inesse, rogabat veniam, crudos eos comedendi cum pane, ut in juventute, quum sibi tam bene sapuissent & tam miraculose profuissent. Concessi, usus est crudis, bel-
lissimeque convaluit.

Hæc in oculorum malis dictis; sed ubique in paralyfi, ubi adest mucosa diathesis, dissolvit, dividit, attenuat, valide hoc remedium.

Rarissimi sunt, qui sic crudos millepedes comederent, ego saltem agerem gratias; rari etiam, qui hoc remedio uti volunt gnari; hinc bene tegendum est; sed difficultas est, unde habeantur; nisi Pharmacopœi
sic

fic velint parare, ut ponant lapidem magnum, nudum solum sub se non nimis conprimentem, eumque bene tegant; post aliquot dies vix rimam invenient in propinquo ad locum illum muro, ubi nunquam antea adfuerant, quin nunc adsint, vix patulum lignum, quin insint. Sed tunc omni die recens parandum remedium & diu continuandum; unde tenuioris sortis hominibus minus convenit. Substituere soleo pulverem millepedum, sed longe invalidiorem succo ipso reperio: odor tritarum habet quid urinosi, subsalsi, quod vino & syrupo emendatur.

Paralyticum casu sanatum referunt ope inflammationis excitatæ apum aculeis; periculosum cæterum remedium, quum summa inflammatio, delirium & mors inde visa. Sed, si paucæ apes tantum pungant, si tantum tres, ut animadverterat SWAMMERDAMMIUS, faciunt febrim. Refero tantum, ut pate scat, quam verum sit, aucto motu & feбри lentam curari paraly sin.

Piscatores marini nos aliquid aliud docuerunt. Est insectum marinum, urticæ marinæ species, *v. RONDELETIUM*, *p. 532.*, quasi squammis gelatinosis constans, calore per manus diffuens. Putatur esse informis massa, sed revera est animal mirum, radiis emissibilibus ejaculatis nocens. Loquutus fui cum iis, qui experti erant; ardor quasi igneus oritur in parte, quam tetigit; ita, ut si paullo majori loco adplicetur, hoc quasi venenum febres faciat cum delirio. Piscatores gnari hujus, languidis, paralyticis partibus adplicant & curant aliquando. Ait RONDELETIUS: „pruritus in pudendis & uredinem in manibus & oculis inovent, atque acrimonia sua Venerem sopitam, vel extinctam, excitant.“

Atque hæc sufficiant de remediis petitis ex regno animali.

Pauca petuntur ex regno fossili. Alumen sic dictum plumosum officinarum, cuti adplicatum cum farina, pruritus facit intolerabilem caloremque & habetur propterea inter summa remedia ad artus segnes excitandos. Si nimis ageret, solatio erit unguent. nutrit. cum succo citri.

Oleum succini, usu interno sumtum, externe cum unguentis parti paralyticæ adplicatum, miros, eosdemque sæpe salutares motus excitat; quales effectus & sal succini edit. Si oleum succini cum sale hoc uniatur, habetur sal volatile oleosum, acidum, ut habetur sal volatile oleosum alkalinum Sylvii. Sal succini sat magna copia pilulis addi potest, & egregia præstat.

Hac ratione vidimus curari paralyfin modis jam septem; febris, calore, dolore, punctura, fornicatione, tremore & concussione ac quadam veluti excitata convulsione.

Sed & per diarrhœam spontaneam curatam constat paralyfin; quæ, quia debilitat, videtur causam augere mali, adeoque nocere. Tamen dico Vobis, non Medicos, sed naturam, per diarrhœas primo curasse paralyfin, ejus vero imitatione Medicos quandoque felices fuisse. Ut autem hoc quasi paradoxon intelligamus, rem repetamus paullo altius.

Constat, nullam in corpore nostro dari partem, quin habeat nervum; vix ullum etiam nervum certa quâdam ratione adfici posse, quin totum corpus in omnibus suis partibus inde moveatur idque tam mirifice, ut homo per nervum ad tactum fiat uno momento omnino alius ab eo, qui prius fuerat. Ictus apum, morsus viperæ, plurimæque aliæ instantiæ, passim occurrentes, rem demonstrant ad oculum.

Videtis hinc mecum, quod corpus per omnes suas partes sic factum sit, ut ne minima mutatio, sive in solidis, sive in fluidis, sive in utrisque contingat in unica plaga, quæ simul non possit mutare totum & integrum.

Quum ergo nulli nervi in corpore nostro suas mutationes magis communicent, quam circa ventriculum, intestina, mesenterium; præfagitis, quodsi apis, vel vipera, ibi morderet loci, produceret adhuc aliquid plus, quam in digito: toties enim jam vidimus, quid nuda applicatio opii, napelli &c., ad nervos ventriculi faceret; quæ omnia nata symptomata, dum illa emetico expulsa essent (cito satis, ac antequam malorum syndrome nimium increverit, aut debilitatus nimis fuerit homo) cessabant.

BOYLEUS, libr. *de usu Philos. natural.* &c. narrat, Chemicum empiricum fuisse, qui homini binis cataractis laboranti porrexerat pulvisculum sternutatorium [constantem paucis granis turbith mineralis]. Vix elapsa hora totus quasi convellitur homo; caput tumet; buccæ, nasus, oculi, inflantur; oriuntur anxietas, nausea, vomitus, tormina alvi, dysenteria; sudor manat toto corpore; salivæ profluvium per dies durans. Ergo applicatio facta ad nudum fere cerebrum, nihil in solidis fluidisque intactum reliquit.

Sufficiat, vidisse, quomodo ratione nervorum facti simus, hæcque edocti intelligere aliquomodo poterimus, quæ agant purgantia, quæ agant ventriculo excepta & intestinis helleborus uterque, mechoacanna, fenna, gialappa, euphorbium, scamnoneum; esula &c.; quomodo hæc agant, fundendo ita humores, ut coerceri vasis ultra nequeant & corpore effluere debeant?

Fuit sic sceleratis hominibus nota hæc vis fundens scamnonei, dum dosi lenta clanculum miscuerunt illud

alimentis, ut per foetidam diarrhœam demum homo periret. (*)

Præter vim hanc fundentem agit scammonium vi movente fusos humores eosdemque tam valide educente, ut cerebro destituto efficiant animi deliquia.

Adsumtis talibus purgantibus nihil homo primo quadrante horæ, vel prima semihora, sentit; sed paulo post experitur nauseas, horripilationes, sitim, calorem molestum, pulsum febrilem, & dein expulsiōnem, durantibus his symptomatibus. Hæc nexu individo juncta sunt cum purgantibus hujus generis: neque vero solum sic agunt, dum interne sumuntur, sed etiam, dum adplicantur externe. Docet id vis unguenti de arthanita, umbilico & ventri infantum adplicati. Immo pertractatio multa & tritus (volitans imprimis sub contusione pulvis) scammonii, aloës, colocynthidis &c. aliquando efficit eadem in Mercato- rum, aut Pharmacopœorum, famulis.

Hydragoga vocantur talia purgantia, quia materies alvoeducta aquam refert,

Ergo diarrhœas possumus excitare, si indicentur, ut natura per se fecerat.

Mo-

(*) Illa tamen vis fundens sisti potest uno momento; si enim nimium operetur scammonium, vel similia talia fundentia medicamenta, potest homo accitum, vel aquam cum spiritu sulphuris per campanam. — Hinc emendare voluerunt vim scammonii, tenendo illud in charta supra fumum sulphuris accensi, atque tunc *diagrydium sulphuratum* vocaverunt. Si nimis diu teneatur super hoc fumo, vis ita enervatur, ut iners fiat. de H.

Motus horum tantus esse potest, ut exhauriatur totum corpus, tuncque advertitur inmensa sitis.

Tamen indicantur talia, ubi mucosi humores vaginas tendinum & nervorum nimis obpleverint.

Aloë, pituitam potenter solvens, educens, hic quoque memoranda; tot pilularum aliorumque purgantium basis; mire ecbolica & hæmorrhoides excitans.

Classem hanc ingrediuntur quoque cataputia, esula, & omnia tithymalorum genera. *Martinus RULANDUS*, empiricus famosissimus, mira quandoque præstitit in chronicis inveteratis succum esulæ prudenter dando: *prudenter*, inquam; nam aliter vi tam virulenta solvit una die hominem ita, ut contabescat. Hinc *RULANDUS* dabat cum cremore, vel crystallis, tartari. Actio nimia aceto, mele, saccharo, aqua, mitigatur.

Colocynthis, cucumis generis prorsum mirabilis, eodem modo agit. Cicurari dicunt mucilagine; inde, mutato nomine in arabicum, *trochisci* nascuntur *alhandal*. Si nimis agant, vina acida, acetum, aqua cum spiritu sulphuris, nitri, vel salis, sedant.

Elaterium, sive cucumis asininus, idem facit; in hydropo palmarium remedium, v. *LISTERUM de hydropo*. *SYDENHAM*, tentatis omnibus, ait, elaterio nihil posse comparari. Non veterascit, sed vim eandem obtinet servatum per sæculum.

Gialappa idem præstat.

De *Helleboro* non dicam: usus fui nigro in maniacis: sed, an bonus non erat helleborus, an meticuloſior ego in dosi? Nihil efficiebat. Veram etiam parandi methodum *HIPPOCRATIS* ignoramus. Quid, si ipsum helleborum *Hippocraticum*, sive veratrum, ignoremus?

Gutta, vel gummi, gamba, vel cambogia, ex arbore ingenti Indiæ orientalis, maxime in ditissima insula Ceylon, flavo colore, sapore nauseoso, effectu summo. Sunt tamen, qui adsuescant. Vidi obstetricem obesam, annosam; quæ ter, quater, in anno duplam dosin sumeret, & sine ullis turbis aquosissimam alvum haberet. Sed rari sunt, qui ita ferant.

Demum, si paralysis recens ab aliquo morbo capitis, ad apoplexiam accedente, orta, juvat hæmorrhagia narium, quia directe liberat cerebrum. Ruysschius semper invenit, materiem carotidî injectam exire in cava narium.

Si malum a tumore ad axillas, ad inguina; salus nulla, nisi ablatis illis arte chirurgica.

Sequuntur ad finem hujus capitis formulæ talium purgantium drasticorum magis, de quibus antea dictum.

℞. Aloës lotæ gr. ix.

mercur. dulc. gr. viij.

trochisc. alhand. gr. iij.

M. f. pil. ix. summo mane sumendæ.

℞. Rad. gialapp. rec. gr. xxxvj.

mercur. pp. alb. gr. ij.

facchar. gr. vj.

M. f. pulvis; facit plus, quam formula præcedens.

℞. Scammon. gr. x.

succ. inspissat. esulæ gr. ij.

facchar. gr. v.

probe inter se mista adde conservæ rosar. pallidar.

q. s., ut fiat bolus.

℞. Gumm. gamb. gr. iiij.

resin. gialapp. gr. vij.

facchar. alb. gr. xx.

bene

bene tritis adde

spirit. citrei ꝑ℞. M.

Sed hæc & similia caute danda, &, si nimis agant, mox acidis cicuranda.

XVII. I N C U B U S.

Si in somno oriatur summa respirandi difficultas, vox præpedita, & totius corporis immobilitas, cum idea rei graviter & prementis & suffocantis, **INCUBUS**, seu **EPHIALTES**, adesse dicitur.

Occupare animadvertitur homines, qui dorso solent incumbere dormientes; capite non elevatius, sed in eadem linea horizontali cum toto corpore, vel declivius, posito: maxime, si intestina & ventriculus alimentis crassis, difficulter digerendis ac potissimum flatulentis, rarioreque egestionem, laborant.

Unde **FORESTUS** & **SENNERTUS** his hominibus consilium dant, adsciscendi sibi socium contubernalem, qui statim ac gemitus & suspiria incipiant, illos in alterutrum latus convertat.

Videndum nunc, quid fiat, dum homo sic jacet dormiens.

1) Diaphragma, a visceribus abdominalibus liberum in situ erectiori, in hoc situ maxime ab iisdem visceribus comprimitur.

2) Aorta quoque hac ratione comprimitur ab incumben- tibus his iisdem visceribus.

3) Cavum thoracis inminuitur truso sursum diaphragmate; ergo cor, pulmones, quoque arctantur; respiratio minus libera fit. (*)

4)

(*) Aliquomodo hoc in omnibus fit, sine molestia; nam homo sanus placide in somno respirat: sed.

4) Sinus laterales, receptacula magna, venosa, robusta, figuræ triangularis; ex sinu longitudinali orta ad occiput, in statu corporis erecto leniter descendendo, signi circumflexi accentus Græcorum in modum, decurrentia per duram matrem in anteriora, cerebrum inter ac cerebellum, donec in saccum venæ jugularis se exonerent; jam capite horizontali, vel & declivi, eorum, qui incubo laborant, adscendere debent: vel potius sanguis venosus, ex enkephalo redux, in hoc situ capitis debet nunc adscendere versus venas jugulares, sitas in jugulo; occipite elevatius nunc posito.

Demonstratum porro in hydrostaticis & mechanicis 1) omne fluidum cæteris paribus eo majorem resistentiam experiri, quo in perpendiculum magis fluere cogitur; 2) omne fluidum nec accelerari, nec retardari, suo in motu, quod horizontalem lineam in suo fluxu adfectat; 3) omne fluidum in motu accelerari ea proportionem, qua ab horizontali fluore jam declivius fluit.

5) Arteriæ vertebrales ex superiori parte subclaviarum porrectæ statim inter foramina lateralia septem vertebrarum cervicis receptæ, defensæ, recto itinere delatæ, involucro membranoso vaginali munitæ, ramosæ, ubi ex vertebrarum foraminibus emerferunt, statim sub processu superiori primæ vertebræ retroflexu incurvatæ, ibique latiores factæ, per magnum foramen occipitis ingressæ, deposita crassiori membrana unitæ, ubi
longe

si multæ fæces in crassis, multa materies indigestilis in ventriculo & intestinis, si præterea multo flatu hæc turgeant, ita fit. de H.

longe capaciores, quam antea, deinde carotidibus junctæ, statim mire dividuntur.

6) Arteriæ carotides, rectissimo itinere cranium petentes, canali osseo muniuntur, -ingredientes cranium, & incurvantur antrorsum.

Quum in ephialticis caput ponatur in eadem linea horizontali cum toto corpore, vel declivius; manifestum est, & collum poni vel horizontaliter, vel sic, ut versus caput declinet.

Sanguis igitur per arterias carotides & vertebrales vel descendit, vel horizontaliter fluit.

7) Venæ jugulares internæ oriuntur ex sacco jugulari, in quem sinus lateralis se exonerat. Ergo sanguis ex sinu longitudinali ingressus in sinus laterales & No. 4 consideratus tanquam jam adscendere coactus, etiam nunc No. 6 debebit vel adscendere, vel saltem horizontaliter ferri.

Habemus ergo sanguinem arteriosum 1) in peditum versus inferiora; 2) sanguinem arteriosum expeditius petentem cerebrum; 3) sanguinem venosum ægrius refluentem ex cranio versus cor.

8) Jungamus huic constitutioni, his paragraphis septem expositæ, ventriculo indigestilibus, sive abundantioribus, alimentis onusto in cœna, hominem illico lectum petere; videmus illico cerebrum multo sanguine obrui.

9) In corpore quidem toto, maxime vero in encephalo, omnia sunt plena; ut nil plus justo in eodem locari queat; ut toties in apoplexia vidimus.

10) Tamen enkephalon recipit sanguinem arteriosum copiosorem & ægrius dimittit venosum.

11) Sinus laterales ægerrime se a sanguine venoso exonerantes in jugulares venas internas, faciunt resistentiam sanguini venoso, qui ex sinibus longitudinalibus

se

se exonerat fere perpendiculariter in sinus laterales, vel sinum lateralem; nam MORGAGNI inter quatuordecim cadavera invenit decem, in quibus sinus longitudinales se in unum modo sinum lateralem evacuabant, & alter sinus lateralis oriebatur tantum ex priori laterali, in quem se exoneraverat sinus longitudinalis.

12) Ergo venosus sanguis ab encephalo redux inpeditur fluere in sinum longitudinalem.

13) Ergo totum encephalon nimio cruore repletur.

14) Ergo sinus longitudinales & laterales copioso cruore distendentur; ergo & conprimunt cerebrum cerebellumque.

15) Ventriculus quartus cerebri inter cerebellum & medullam oblongatam interjacet; hinc, ubi homo occipiti incumbit, magis in profundo ponitur, quam reliqui in cerebro ventriculi, & quam ipsum infundibulum. Ergo ille ventriculus quartus, extendendo se, cerebellum, medullam oblongatam, quibus ille interjacet, premet.

16) Compreffo cerebro cerebelloque spirituum secretio turbatur, inpeditur.

17) Nervorum par vagum, variis fibrillis mox per arachnoidem junctis ad medullam oblongatam a latere eminentiæ olivaris utrinque ortum, cum spinali accessorio Willisii per foramen, quod simul venæ jugularis truncum, minoremque art. soporalis ramum admittit, juxta sinus laterales cranio egreditur; a latere laryngis & asperæ arteriæ in collo inter venam jugularem internam & carotidem repit, per substantiam cellulofam cum his vasis cohærens, donec thoracem, arteriam inter & venam subclaviam, intret.

Videamus ejus divisiones :

1) Ubi e crânio emerfit, dat varios, eosque valde notabiles, nervos, & primo quidem sic dictum lingualem, qui styloglossi musculi comes basi linguæ inferitur. — 2) Dat ramum laryngæum, inter os hyoideum & cartilaginem thyroidem decurrentem, juxta laryngem procedentem &, emissis ad loca vicina surculis, laryngem intrantem, ibique absumtum. — 3) In thorace dat utrinque recurrentem, juxta asperam arteriam decurrentem, ad gland. thyroideam, musculos laryngis, pharyngis & œsophagi, pertinentem. Hunc *vocalem* ab officio dixerunt: ramum in principio sæpe ad cor emittit ac adsurgens cum laryngæo communicat. Peculiaris observatur recurrentis sinistri juxta angulum aortæ flexio, dextri quoque, veluti ad trochleæ rotulam, circa ejusdem lateris subclaviam revolutio. Quæso, ut hanc utriusque recurrentis circumflexionem, pro doctrina inde elicienda, notare velit. — 4) Datis recurrentibus truncus descendit, pone primos ramos asperæ arteriæ; ibi in duos ramos abit, iterum coeuntes; atque sic formata insula in duos, sæpe tres, ramos dividitur. Hic vero rami multi nascuntur, quos *pneumonicos* vocant, quique bronchiis se jungentes per pulmonem distribuuntur. — Circa eundem fere locum nervi cardiaci originem habent; qui, quoniam plurimi sunt, *plexus cardiaci* vocantur. — Descendentes ulterius octavi paris nervi œsophago se jungunt a parte posteriori; ubi inter se communicant, donec, ad diaphragma pertingentes, intra abdomen penetrent; ubi sinister ad ventriculi partem anteriorem & superiorem, dexter ad superiorem & posteriorem, desinit; præterquam quod dexter ramos etiam hepati det; unde rami quidam ad duodenum excurrunt. *V. EUSTACH. T. XVIII. fig. 2.*

18) Par nonum, five linguale, a medulla oblongata tribus vel quatuor fibrillis, mox coëuntibus, inter eminentiam olivarem & pyramidalem natum, per foramen decimum prope marginem magni foraminis exit: *v. Osteolog. ALBIN. §. 67.* — Procedit incurvo ductu antrorsum, deorsum, satis profunde; nullos in principio ramos exhibens: dein vero totum in ramos abit, quibus partibus submaxillaribus inseritur; quod superest anteriorem partem linguæ intrat. Antequam vero ad linguam pervenit, dat insignem rimum descendentem.

19) Initia ergo nervorum 8 & 9 paris in ephialticis comprimuntur: ut enim ventriculus quartus, sic quoque arteriæ vertebrales, inmodice distenduntur; utrisque autem vicina sunt initia 8 & 9 paris. *V. Lower de cord. c. 2. p. 163., RUYSCH. Epist. anat. XII. tab. 13., WILLIS Anat. cerebr. fig. 1.*

Distensio in art. vertebrali forte minus notabilis est, quo loco theca ossea coërcetur; ubi autem ad medullam oblongatam decurrit, non tantum resistentia ex hac causa sublata est, sed & ob depositam, nisi malis extenuatam, membranam crassiolem, minus ibi resistit. Memorabile quoque, quod distenta sic magis arteria, compressio omnis redundare debeat in mollissima & pulposa horum nervorum principia; *v. Instit. BOERHAAVII, §. 281.*; ab aversa enim parte durum & cedere nescium os adest.

Cl. de MOOR, Patholog. cerebr. p. 563., putat etiam, lobos anteriores cerebri, qui capite erecto lacunari orbitarum oculorum incumbunt, reclinato capite gravitate sua niti versus cerebellum & medullam oblongatam; ita, ut semper naturalis quædam hic compressio esset in somno, capite admodum reclinato.

20) Nervus octavi paris in ephialte conprimitur in progressu suo variis locis: adjacet enim 1) sinibus lateralibus; 2) sacco jugulari; 3) art. carotidis ramo; 4) carotidibus deinde & jugularibus; 5) venæ subclaviæ; 6) diaphragmati; 7) ventriculo. Recurrentes vero nervi aortæ & subclaviæ adjacent & circumvolvuntur. — Porro omnia vasa magna, hic enumerata, insigniter tumere in incubo, supra demonstratum est: ergo & nervi paris octavi variis in locis conprimuntur.

21) Pulmonis ergo motus, ab 8 pari pendens, vel cessat, vel læditur, in incubo. Nervos autem hos motui potissimum inservire, docet indolentia pulmonis in valida ejus læsione; parum igitur ad sensum, plurimum ad motum, faciunt ejus nervi.

22) Ergo respiratio in ephialticis plurimum læditur,

23) eandemque ob causam cordis languebit motus, & si simul cordis tremor & sudores frigidi in incubo oboriantur, posset adfectio hæc periculosa esse: sed plerumque eo usque non venit.

24) Probabile videtur, intercostalem nervum quoque conprimi, in exitu suo, a carotide distenta; quia per idem foramen, quo carotis interna admittitur, egressus, plexum cervicalem utrinque constituit, ac dein visceribus prospicit vitalibus. Ita, ut & hac de causa possit vis cordis, & pulmonum, & respirationis, multum lædi.

25) Ut par 8, ita & recurrentes, ejus propaggines, in incubo conprimuntur; ergo vox perit. Ait *VESALIUS l. 7. c. 19. p. 571.*, „ligatis, vel abscissis, nervis recurrentibus, vox perit; soluta iterum ligatura, redit.“

26) Conprimuntur porro ; in origine & decursu nervi paris octavi, antequam dent recurrentes ; recurrentes circumflexi circum angulum aortæ & subclaviam arteriam, conprimuntur ab his vasis ; jam, ut demonstratum, nimia cruoris copia turgentibus.

27) Nervus laryngæus, ab 8 pari oriundus, similiter in suo officio deficit : ergo ratio eo clarior vocis intermissæ.

28) Vidimus antea, conprimi & par 9 ; ergo & lingua, cujus motus ad vocem formandam necessarius, motu fere carebit, compresso pari octavo & nono.

Restat examinandum, unde mira tot ac tanta sibi fingere queant homines in hoc incubo ?

Minus miramur, considerantes, quod vulgus hominum omnia, quæ non intelligit, vel quæ minus a doctis intelligi audit, soleat causis tribuere majoribus ; ut in epilepsia, convulsione &c. patet. Quum etiam omnes fateantur, sibi aliquid quasi incumbere, non mirum, quod diabolum, aut spectrum, fingant. Alii etiam id putant esse, quod potissimum cogitant de die : sic mercator apud ETTMÜLLERUM merces suas esse putabat.

Curatio requirit

1) venæ sectionem, eamque iteratam ; ut vasa minus repleta minus obplere caput queant.

2) Laxus sit venter, ne aortæ inferiores rami premantur.

3) Decubitus capite semper elationi fiat, sicque sit directus, ut homo non facile decidat de pulvinari.

4) Adsuafaciat ephialticus, in alterutrum latus dormire.

5) Caveat a cœna lauta & rebus indigestibilibus.

6) Moneantur, qui eodem in lecto, vel cubiculo dormiunt, ut ad primos auditos gemitus corpus talis hominis in latus inclinent; mox enim cessare solet.

Animadvertimus porro, diathesin sensim nasci in his hominibus, ut frequentius laborent, si semper ita declivi & supino capite dormiant: vasa enim sensim elongantur (distenduntur), nec se iterum ita contrahunt; unde naturaliter plus implentur.

Haecenus de MORBIS CAPITIS ac NERVORUM.

*

*

*

Pauca modo, (HAENIUS ait ad finem SYMPTOMATOLOGIÆ, ubi doctrinæ de MORBIS TACTUS expositionem quorundam textuum *Hippocraticorum* circa mutationes colorum in morbis, quam SEMEIOTICÆ reservavi, subjunxerat), ex ingenti HIPPOCRATE Vobis adferre volui, ut videretis, quid sit *Medicina*. Officii enim mei pars maxima est, omnia, quæ in humano corpore, universisque ac singulis ejus partibus observari dantur, unice ad morbos cognoscendos & curandos adplicare, ut firmi in *praxi* exercenda evaderetis; vestigiis *Hippocraticis* presse insistentes.

Conatus idem fui efficere per totum hunc *Pathologiæ* decursum. Neque unquam vel ipsa *Pathologiæ elementa* sterili oratione explicui; at vero semper quædam ad *praxin* relatione.

Sic primo in genere Vobis explicui, quid per ACTIONES VITALES, ANIMALES, NATURALES, intelligeretur; id erat, ut ex his, vario gradu læsis, varium cujusque morbi gradum intelligeretis.

Quando

Quando MORBOS SIMILARES & ORGANICOS explicui, id fuit ea intentione, ut corpus consideraretis parumper in sua solida fabrica; quia ea potissimum negligitur a Medicis, *humores* modo *vitiatos* spectantibus: quos merito HELMONTIUS Humoristas sua phrasi adpellitavit.

Ubi MORBOS FLUIDORUM exposui, varias eorum conditiones ad varios applicavi morbos; ut, dum elementis his fluidorum primis cognoscendis operam dabitis, simul caperetis, haud inani speculatione, sed relatione tantummodo ad morbos, tradi talia.

His factis adgressi sumus MORBOS COMPOSITOS, eorumque indagare adnitebamur CAUSAS, ne, eas prætervidentes, male applicaremus medelam. In his causis explicandis perpetuo exempla & argumenta ex HIPPOCRATE & probatis Auctoribus, & quæ ipse in mendo observaveram, adhibui, ut existentia talium causarum convicti existeretis.

Tandem SYMPTOMATA morborum enodare satagi, ea ratione, ut ipsam praxin medicam per totam SYMPTOMATOLOGIAM simul docuerim; ut hæc pertractatio potius esset Medicinæ exercitatio, quam contemplatio theoretica; divinamque HIPPOCRATIS doctrinam, ad quævis symptomata morbosque adhibui. — Videamus jam SEMEIOLOGIAM.

FINIS

TOMI TERTII.

